

שבוע פרשת בהר

(19 - 25 May 2024)

י"א - י"ז אייר תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאֲתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כַעֲיִנֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כַּעֲיִנֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גִּבְרָתָהּ
כֵּן עֵינַיִנִי אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנֲנוּ
יְיָ חֲנֲנוּ כִּי רַב שָׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שָׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגֹּאֵי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוֹי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזוֹי הַמּוֹם
שֶׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוֹי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יּוֹקְשִׁים
הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

סוף זמן קידוש לבנה: יום רביעי בערב, י"ד אייר

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ בעל מדות מו"ה דוד שי הלוי

שלום וברכה!

מקבל הנני ידיעות ממצב בריאותו, ותקותי שנראית הטבה היום לגבי אתמול ותהיה גם הטבה מחר לגבי היום וכו', שהרי ציווי הקב"ה מעליך בקדש, וגוף הישראלי קדוש הוא, וידועים גם כן דברי רבנו הזקן בספר תניא קדישא פרק מ"ט ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי.

ובפרט שנמצאים אנו בימים שביך פסח לעצרת זמן מסוגל לרפואת הגוף ובריאות כמבואר בספרים.

בברכת שבתא טבא ואשר במהרה נזכה כולנו לקיום היעוד כהפטרות פרשת שבוע זו, והכהנים הלויים וגוי' שפירש האריז"ל, אשר בגאולה העתידה במהרה בימינו ממש ולעתיד לבוא, יטלו הלויים עבודת ומעלת הכהנים באופן שהכהנים יהיו לויים והלויים יהיו כהנים (עייך לקו"ת להאריז"ל יחזקאל ובכ"מ), ובברכה לרפי ולבשו"ט.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 233..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 234..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 236..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 242..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 243..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 244..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 245..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 247..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 247..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
 250..... רשימת הרבנית רבקה
 252..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 40..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 42..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח
 194..... נביאים וכתובים
 203..... עין יעקב - מסכת ברכות
 253..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 254..... חומש לקריאה בציבור
 260..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 261..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ד
 262..... לוח זמנים
 263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה תניא אמר רבי יוסי
 ש"פ בהר, י"ז אייר, ערב ל"ג בעומר, ה'תשל"ג 5

התוועדות

- שיחת ש"פ בהר, י"ז אייר, ערב ל"ג בעומר, ה'תשל"ג 13

לקוטי שיחות

- פרשת בהר, נרץ כב, א 29
 פרשת בהר, נרץ כב, ב 34

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 44..... חומש יומי - פרשת בהר
 58..... לוח לתהלים היומי
 59..... תניא יומי
 69..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 72..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
 76..... שלושה פרקים ליום
 136..... פרק אחד ליום
 163..... ספר המצוות
 166..... מסכת סוטה לימי ספירת העומר

לימוד מודולק לפי ימים

- 196..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת סוטה
 204..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא
 234..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

מסופר בספר הזהר:

1 תנאי שנינו אָמר רבי יוסי, זמנא תדא הוה צריכא עלמא
2 למטרא, פעם אחת היה העולם צריך לגשם אָזלי לגבי דרבי שמעון
3 רבי ייסא ורבי חזקיה ושאר חברייה, הלכו אצל רבי שמעון (בן

4 יוחאי) רבי ייסא ורבי חזקיה ושאר
5 החברים אשפחהו דהוה אָזיל
6 למחמיה לרבי פינחס בן
7 יאיר הוא ורבי אלעזר בריה,
8 מצאו אותו, את רבי שמעון, שהוא
9 הולך לראות את רבי פנחס בן יאיר,
10 הוא ורבי אלעזר בנו, פִּינּוֹן דַּחְמָא

בס"ד. ש"פ בהר, י"ז אייר, ערב ל"ג בעומר, ה'תשל"ג (הנחה בלתי מוגה)

11 תנאי אָמר רבי יוסי, זמנא תדא הוה צריכא
12 עלמא למטרא, אָזלי לגבי דרבי שמעון
13 רבי ייסא ורבי חזקיה ושאר חברייה, אשפחהו
14 דהוה אָזיל למחמיה לרבי פינחס בן יאיר הוא
15 ורבי אלעזר בריה, פִּינּוֹן דַּחְמָא לון, פִּתַּח וְאָמַר
16 שיר המעלות הנה מה טוב ומה נעים שבת
17 אחים גם יחד¹, ועל ידי זה פעל שירדו גשמים².
18 וצריף* להבין³, מהו הטעם
19 שרבי שמעון בר יוחאי פעל
20 ירידת הגשמים על ידי
21 אמירת התורה וקא, והרי
22 מצינו בשאר התנאים (גם
23 בדורות שקדמו לרבי שמעון בר יוחאי) שפעלו
24 בירידת הגשמים על ידי תפלה, כמו חוני המעגל⁴
25 שהיה בזמן שבית המקדש הנה
26 קנים כמסופר במשנה במסכת תענית:
27 "מעשה שאמרו לו לחוני המעגל,
28 התפלל שירדו גשמים. אמר להם, צאו
29 והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא
30 ימוקו. התפלל ולא ירדו גשמים, מה
31 עשה עג עוגה ועמד בתוכה ואמר
32 לפני רבונו של עולם, בניך שמו פניהם
33 עלי שאני כבן-בית לפניך, נשבע אני

בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרם על בניך. התחילו גשמים מנפין,
אמר: לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו לירד בועף,
אמר: לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקנן עד שיצאו
ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. באו ואמרו לו: כשם שהתפללת
עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן.
אמר להם: צאו וראו אם נמחית אבן
הטועין. שלח לו שמעון בן שטח:
אלמלא חוני אתה גזורני עליך נידוי,
אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא
לפני המקום ועושה לך רצונך כבן
שהוא מתחטא על אביו ועושה לו
רצוני, ועליך הכתוב אומר ישמח אביך
ואמך ותגל יולדתך". וכמוכּוּן גַם
ממה שכתוב⁵ בתורה אַם
בַּחֲקֵתִי תִלְכּוּ וְאֵת מִצְוֹתַי
תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם וְנִתְתִּי
גְשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם גו', הֲיִינוּ
שִׁירֵידֵת גְּשָׁמִים הִיא עַל יְדֵי
זִכְרוֹן וְעִידוֹן וְתִקּוֹן הַמִּטָּה⁶
המצויאות הגשמית הנחותה, וענין
זה של זיכרון הגשמיות שייך יותר
לתפלה, שענינה זיכרון
המטה, ובפרט כּאֲשֶׁר
המתפלל ומבקש את הגשמים הוא
שליח של כל הציבור, שכל
הציבור כלול בו, הנה על ידי
זה שמתפלל שליח הציבור לפני
הקב"ה, הרי הוא פועל זיכרון
והתעלות של כל הציבור, ועל
ידי זה נפעל ירידת הגשמים
כו'. ומהו הענין שדוקא רבי

(* בכללות הנדבר – ראה אוה"ת לאחרי. לקוטי לוי"צ לח"ג (נסמנו בהערות 3-8).

(1) תהלים קלג, א. (2) זח"ג נט, ריש ע"ב. (3) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ע' רי. אוה"ת ויקרא ע' רנד. סה"מ תרכ"ז ע' רצא ואילך. (4) תענית יט, א. כג, א. (5) ר"פ בחוקתי (כו, ג"ד). (6) ראה גם ירושלמי תענית פ"ב ה"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 לתוכן הכללי דפועולת ירידת גשמים על ידי אמירת תורה? ?
 44 (ב) והענין הוא, דהנה, בענין השפעה הנמשכת מלמעלה
 45 מהאלוקות, למטה לעולם הזה יש שני אפנים⁹, אופן האחד,
 46 השפעה על ידי אתערותא דלתתא התעוררות מלמטה, מצד
 47 הנבראים באופן של העלאה
 48 התעלות והתקרבות לאלוקות
 49 מלמטה למעלה, והשני,
 50 השפעה מלמעלה למטה
 51 באופן של אתערותא דלעילא
 52 התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות
 53 מצד עצמה ללא פעולה מצד
 54 הנבראים. ובכל אחד משני
 55 אפני המשכה הנזכרים לעיל
 56 המשכה מלמעלה למטה והתעלות
 57 מלמטה למעלה יש מעלה ויתרון
 58 לגבי זולתו האופן השני, כפי
 59 שממשיך ומבאר.
 60 דהנה, יש מעלה ויתרון
 61 בהמשכה והשפעה אלויות שבאה
 62 על ידי העלאה התעלות של
 63 הנבראים מלמטה למעלה,
 64 שיש בה בהעלאה מלמטה למעלה
 65 בירור וזיכוף עידון ותיקון
 66 המטה, המציאות הגשמית
 67 התחתונה, מה שאין כן
 68 ההמשכה מלמעלה למטה,
 69 אין בזה זיכוף וביורר המטה
 70 כי כאשר השפעה היא מלמעלה, ללא
 71 כל התעוררות מצד המטה, הרי המטה
 72 נשאר במצבו ולא חל בו כל שינוי.
 73 אמנם לאידך גיסא מצד שני יש
 74 מעלה באתערותא דלעילא
 75 התעוררות מלמעלה מצד עצמה,
 76 שלא כתוצאה מהתעוררות של
 77 הנבראים שאז ההמשכה הבאה
 78 מלמעלה למטה אינה מודר
 79 ומוגבלת לפי כח המטה שהוא
 80 מציאות מוגדרת ומוגבלת, פי
 81 הקב"ה נתן השפעה לפי

1 שמעון בר יוחאי (ולא שאר תנאים, כמו רבי עקיבא שהיה
 2 רבו של רבי שמעון בר יוחאי) פעל ירידת הגשמים על
 3 ידי אמירת תורה דוקא, שענינה המשכה של אלוקות
 4 מלמעלה למטה, בלי הקדמת זיכוף ועידון ותיקון המטה (גם)
 5 אפילו לא זיכוף המטה לא על ידי
 6 זה שהיה השליח של הציבור
 7 באמירת התורה), ואף על פי
 8 בן למרות שפועלת רבי שמעון בר
 9 יוחאי היתה על ידי אמירת תורה, היינו
 10 בהמשכת אלוקות מלמעלה למטה ולא
 11 בהתעלות של המציאות התחתונה,
 12 מלמטה למעלה, ככל זאת פעל רבי
 13 שמעון בר יוחאי המשכה
 14 הגשמים גם אפילו במקום
 15 ובמצב שאינם ראויים
 16 לירידת גשמים, שהרי לפני
 17 אמירת התורה על ידי רבי שמעון
 18 בר יוחאי היה צריך עלמא
 19 למטרא, היה צריך העולם לגשם
 20 ולא ירד מטר ואם כן צריך להבין
 21 למה רבי שמעון בר יוחאי פעל את
 22 ירידת הגשמים דווקא על ידי תורה ולא
 23 על ידי תפילה?
 24 גם צריך להבין דבר נוסף בסיפור
 25 זה, מהי השייכות של הפסוק
 26 הנה מה טוב ומה נעים גו'
 27 לענין ירידת גשמים, שדוקא
 28 על ידי אמירת תורה על
 29 פסוק זה, פעל רבי שמעון בר
 30 יוחאי את ירידת הגשמים?
 31 גם צריך להבין הדין בדברי
 32 הזהר⁸ שרבי יוסי סיפר
 33 סיפור זה, ועל דרך זה בנוגע
 34 לשאר הפרטים שבסיפור,
 35 שרבי שמעון בר יוחאי הלך
 36 לרבי פינחס בן יאיר,
 37 והתבריא פגשוהו בהליכתו
 38 לשם לפגישו זו, ואז אמר רבי
 39 שמעון בר יוחאי תורה על
 40 הפסוק הנה מה טוב גו',
 41 דלכאורה מהי השייכות של
 42 פרטים אלו לכללות הענין

1 שאר תנאים, כמו רבי עקיבא שהיה רבו של רבי
 2 שמעון בר יוחאי) פעל ירידת הגשמים על ידי
 3 אמירת תורה דוקא, שענינה המשכה מלמעלה,
 4 בלי הקדמת זיכוף המטה (גם לא על ידי זה
 5 שהיה השליח של הציבור באמירת התורה),
 6 ואף על פי כן פעל המשכת הגשמים גם במקום
 7 ובמצב שאינם ראויים לירידת גשמים, שהרי
 8 לפני אמירת התורה היה צריך עלמא למטרא,
 9 ולא ירד מטר. גם צריך להבין, מהי השייכות
 10 של הפסוק הנה מה טוב ומה נעים גו' לענין
 11 ירידת גשמים, שדוקא על ידי אמירת תורה על
 12 פסוק זה פעל ירידת הגשמים. גם צריך להבין
 13 הדין בדברי הזהר⁸ שרבי יוסי סיפר סיפור זה,
 14 ועל דרך זה בנוגע לשאר הפרטים שבסיפור,
 15 שרבי שמעון בר יוחאי הלך לרבי פינחס בן
 16 יאיר, והתבריא פגשוהו בהליכתו לשם, ואז
 17 אמר תורה על הפסוק הנה מה טוב גו',
 18 דלכאורה מהי השייכות של פרטים אלו לכללות
 19 הענין דפועולת ירידת גשמים על ידי אמירת
 20 תורה.
 21 (ב) והענין הוא, דהנה, בענין השפעה
 22 מלמעלה יש שני אפנים⁹, האחד,
 23 השפעה על ידי אתערותא דלתתא באופן של
 24 העלאה מלמטה למעלה, והשני, השפעה
 25 מלמעלה למטה באופן של אתערותא דלעילא
 26 מצד עצמה. ובכל אחד משני אפני המשכה
 27 הנזכרים לעיל יש מעלה לגבי זולתו. דהנה, יש
 28 מעלה בהמשכה שבאה על ידי העלאה מלמטה
 29 למעלה, שיש בה בירור וזיכוף המטה, מה שאין
 30 בן ההמשכה מלמעלה למטה, אין בזה זיכוף
 31 וביורר המטה. אמנם לאידך גיסא יש מעלה באתערותא דלעילא מצד עצמה,
 32 שאז ההמשכה אינה מודר ומוגבלת לפי כח המטה, פי הקב"ה נתן השפעה לפי

(7) יבמות סב, ב. (8) ראה גם לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' רצו. (9) ראה אוה"ת וסה"מ שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאוֹפֵן שְׁלוֹ והרי הקדוש ברוך הוא לא מוגבל, וְלִכְן פְּעוּלַת
2 הַהִמְשָׁכָה הבאה מלמעלה מצד עצמה היא כלשון הוהוה בְּשֵׁעָתָא
3 חֲדָא וּבְרַגְעָא חֲדָא¹⁰ בשעה אחת וברגע אחד, כלומר למעלה מגדרי
4 הזמן שהם גדרים של המציאות הגשמית. וּבְכִידוּעַ הַמְשָׁל בְּזַה¹¹ בתורת
5 החסידות מְשַׁנֵּי אָנָשִׁים שְׂאָחָד
6 נִמְצָא למעלה בְּרֵאשׁ הָהָר
7 וְהַשְּׁנֵי נִמְצָא למטה בְּבִקְעָה
8 עֲמוּקָה, שְׁהַחִיבוּר בֵּינֵיהֶם
9 יְכוּל לְהִיּוֹת עַל יְדֵי שְׁנֵי
10 אָפְנִים, או שְׁהַעֲלִיּוֹן הנמצא
11 בראש ההר יֵרֵד לְתַחְתּוֹן הנמצא
12 למטה בבקעה עמוקה, או
13 שְׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְעֲלִיּוֹן, וְיֵשׁ
14 מַעֲלָה בְּכָל אֶחָד מֵהֶם לְגַבֵּי
15 זוּלָתוֹ (וכמבואר ב'ליקוטי תורה')
16 לארמו"ר הזקן על כך שלעתיד לבוא
17 תהיה גם עליית העולמות מלמטה
18 למעלה וגם גילוי אלוקות בעולמות
19 מלמעלה למטה: "כי יש מעלה בכל
20 אחד משני בחינות, כי הגה על ידי
21 עליות העולמות שהתחתון מודרך כל
22 כך הודרכות עצומה להיות כפי בחינת
23 העליון הרי על ידי זה נמצא מתאחד
24 יותר עם גילוי האור... מה שאין כן
25 בירידת העליון למטה, כיון שהכלי לא
26 נודרך הודרכות עצומה כהג"ל אם כן,
27 אף שעם כל זה נמשך בו גילוי אור
28 העליון ממש כי הוא יתברך כל יכול,
29 מכל מקום אין הגילוי אור מתייחד כל
30 כך עם הכלי... ויש מעלה גם כן
31 בירידת האור למטה... כי גם בענין
32 ההשגה יש חילוק כי כשיתגלה גילוי
33 גדול כזה שיוכל להתגלות אור הסובב
34 כל עלמין לגוף ממש מבלי הודרכות עצומה כל כך שעל דרך עליות העולמות,
35 צריך מקור שורש הגילוי להיות ממקום גבוה יותר בכדי שיוכל לבא לירד
36 ולהשתלשל הגילוי למטה בגוף ממש, ואם כן, גילוי סובב בממלא, או ההשגה
37 שמשגיגין למטה הוא נמשך שרשו ממקום גבוה יותר מן מה שמשגיגין בעליות
38 ממלא לסובב, היינו כשיודרך הגוף לעלות למרום על דרך הזיכוך דעליית
39 העולמות ממש, כי אז אין צריך להיות הגילוי ממקום גבוה כל כך כמו שורש
40 הגילוי שמלמעלה למטה, וכידוע שמה שמקור שרשו ממקום גבוה יותר יוכל
41 לבא ולהתגלות למטה יותר...".
- וְדוּגְמָתָם של שני ענינים אלה של המשכה מלמעלה למטה והתעלות
מלמטה למעלה בְּעִבּוּדַת ה' של הָאָדָם, הֵם שְׁנֵי אָפְנֵי הַעֲבוּדָה
דְּתוֹרָה וְתַפְלָה, מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה שהוא ענין התורה וּמְלַמְטָה
לְמַעֲלָה שהוא ענין התפילה, שְׂהוּא עֲנִין חַיֵּי עוֹלָם ענין התורה
וְחַיֵּי שְׁעָה¹² ענין התפילה, כמסופר
בגמרא שרבי ראה את רב המנונא
שהוא מאריך בתפילתו ואמר עליו,
מניחין חיי עולם, היינו העיסוק בלימוד
התורה, ועוסקים בחיי שעה, היינו
בתפילה שיש בה בקשה על צרכי היום
יום.
וְהֵנָּה, יֵשׁ סֵדֵר עֲבוּדָה בְּאוֹפֵן
דְּהִלּוּאֵי שְׂתִּתְפַּלֵּל אָדָם כֹּל
הַיּוֹם¹³, שבוה מודגשת מעלת
התפילה גם לגבי תורה שהרי המתפלל
כל היום לא נותר לו זמן לעסוק
בתורה, וְיֵשׁ סֵדֵר עֲבוּדָה בְּאוֹפֵן
שְׂתוֹרְתוֹ אוּמְנוֹתוֹ¹⁴ שבוה
מודגשת מעלת התורה, שכל עיסוקו
הוא בתורה ואינו מפסיק אפילו
לתפילה. אָךְ יִשְׁנֵם אֱלוֹ
שְׁעֲבוּדָתָם היא בְּשְׁנֵי הַעֲנִינִים
דְּתוֹרָה וְתַפְלָה ועוסקים גם בתורה
וגם בתפילה, אֲבָל שְׁנֵי סוּגֵי
הַעֲבוּדָה הֵם בְּזַמְנֵים
מְחולָקִים, זְמַן תוֹרָה לְחֹדֶר
וְזְמַן תַּפְלָה לְחֹדֶר¹² (כדברי
הגמרא שרב המנונא היה מאריך
בתפילה כי לדעתו זמן תורה לחוד וזמן
תפילה לחוד, ונמצא שהאריכות שלו
בתפילה לא היתה על חשבון לימוד
התורה).
וְזַהוּ גַם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מָה
שְׂחֹזְנֵי הַמַּעֲגָל פִּעַל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל יְדֵי
פִּיּוֹן שְׂאֵז בּוֹמְנוּ שֶׁל חוּנֵי הַמַּעֲגָל הָיָה מַצָּב הַשְּׂיִיף יוֹתֵר
דְּמְלַמְטָה לְמַעֲלָה, שְׂהוּא עֲנִין הַתַּפְלָה, כמבואר לעיל וְאֵילוּ
בְּזַמְנֵוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאֵי הָיָה מַצָּב הַשְּׂיִיף יוֹתֵר
לְעֲבוּדָה דְּמְלַמְעֵלָה לְמַטָּה, שְׂהוּא עֲנִין הַתוֹרָה, כמבואר לעיל
וְלִכְּן פִּעַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאֵי יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל יְדֵי אֲמִירַת
תוֹרָה דְּרַבִּי קָא, וכמבואר לעיל, בכל אחד משני האופנים, מלמעלה למטה
(תורה) ומלמטה למעלה (תפילה) יש מעלה ויתרון.

(10) לשון הזהר – ח"א קכט, סע"א. (11) לקו"ת פ' ראה כו, א. כח, ב. סה"מ תרח"ץ ע' קמט. וש"נ. (12) ראה שבת י, א.
(13) ברכות כא, א. ירושלמי שבת פ"א ה"ב. (14) שבת יא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ג) וְהִנֵּה בְּתוֹרָה גּוֹפֵא עֲצֵמָה יֵשׁ שְׁנֵי אֶפְנִים כְּלָלִיִּים, אוֹפֵן
 2 שֶׁל אַחֲדוֹת, אוֹצֵר בְּלוֹם (שְׁזָהוּ אֶחָד הָעֵנְנִיִּים דְּשִׁבְחָן שֶׁל
 3 חֲכָמִים)¹⁵, כדברי הגמרא שאישי בן יהודה היה מונה שבחם של חכמים
 4 ועל רבי עקיבא אמר שהוא 'אוצר בלום' (ופירש רש"י: "כך מפורש באבות
 5 דרבי נתן, למה היה ר' עקיבא דומה,
 6 לעני שנטל קופתו ויצא לשרה, מצא
 7 שעורים קצר ונתן בה, מצא חטין נתן
 8 בה וכן פולים וכן ערשים, וכשבא
 9 לביתו בירר כל מין ומין לעצמו, כך
 10 רבי עקיבא כשלמד מרביתיו שמע דבר
 11 מקרא מרביתיו ואחריו הלכה ואחריו
 12 מדרש ואחריו אגדה, נתן לבו לחזור
 13 עליהן ולגורסן עד שהיו סדורין בפיו
 14 ולא אמר אלמוד מקרא לעצמו מדרש
 15 לעצמו, אבל כשנעשה חכם גדול עשה
 16 כל התורה מטבעות מטבעות סידר
 17 מדרש ספרי וסיפרא לברן ושנאן
 18 לעצמן לתלמידיו והלכות לעצמן
 19 ואגדות לעצמן. ונראה בעיני אוצר
 20 בלום סגור מסגירות לברן מחיצות
 21 מחיצות כמו שעושי חתיכות גדולות
 22 ליתן חטין מכאן ועורין מכאן ערשים
 23 מכאן, כמו פיו בלום ורגליו מבולמות
 24 (בכבורות...), והכוונה אוצר אחד
 25 סגור, ואוֹפֵן שֶׁל הַתְּחִלָּה, כפי
 26 שמשיך ומבאר.
 27 וּבְהִקְדָּים, שֶׁבְכָל־לוֹת הָרִי זֶה
 28 ההבדל בין אחדות להתחלקות הוא
 29 החילוק בין תורה למצוות,
 30 שֶׁמִּצְוֹת הֵם בְּהַתְּחִלָּה
 31 לענינים שונים ופרטים שונים, מה
 32 שאין בן לגבי תורה אֶמְרוּ
 33 רַ"ל דְּבָרֵי תוֹרָה עֲנִיִּים
 34 בְּמָקוֹם אֶחָד וְעֲשִׂירִים בְּמָקוֹם
 35 אַחֵר¹⁶ וכל המקומות מתחברים
 36 ומתאחדים יחד לתורה אחת, ועד שִׁשְׁנֵי הָעֵנְנִין, כלשון הכתוב במשלי,
 37 דִּנְפֵשׁ עֲמַל עֲמַלָּה לֹא¹⁷, ואמרו על כך בגמרא הוא עֲמַל בְּמָקוֹם
 38 זֶה וְהַתּוֹרָה עוֹמֶלֶת לֹא בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁸, ופירש רש"י, שכיון שהוא
 39 עמל בתורה, התורה עמלה בשבילו, וענין זה של קשר ושייכות בין מקום אחד
 40 בתורה למקום אחר בתורה, מלמד שהתורה היא ענין האחדות ולא התחלקות.

(15) גיטין סז, א. (16) ברייתא דל"ב מדות טו. וראה גם ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה. תוס' כריתות יד, א (ד"ה אלא). (17) משלי טז, כו. (18) סנהדרין צט, ב. (19) נציבים ל, יב. ב"מ נט, ב. (20) ע' שצ [תקטו] ואילך. ע' תכא [תקנד]. (21) סנהדרין צג, ב. (22) שמואל-א טז, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 את ההלכה לאמיתה, לא די בחכמה אנושית ובהבנה טובה בתורה על פי
 2 השכל אלא צריך להיות 'הווי' עמו', להיות מחובר לאלקות שבתורה וְאֵילֹ
 3 בְּלִמּוּד סֵתֶם לימוד רגיל שלא קשור דווקא במסקנה הלכה למעשה
 4 נְאָמַר²³ אֵלֹ וְאֵלֹ כָּל הַדְּעוּת, גם זו שלא נפסקה הלכה כמותה דְּבָרֵי
 5 אֱלֹקִים חַיִּים²⁴, וכאן נזכר שם
 6 אלקים וְהָרִי יְדוּעַ רִיחֹק הָעָרָף וְאֵילֹ וְהָרִי יְדוּעַ רִיחֹק הָעָרָף שְׂבִין
 7 שְׂבִין הַשָּׁמֹת הַיּוֹי' וְאֱלֹקִים כּוֹ' והעילוי הגדול של שם הוי' לגבי
 8 כּוֹ' והעילוי הגדול של שם הוי' לגבי שם אלקים. וְכָל זֶה עֵינֵי הַפְּסִיקָה
 9 שם אלקים. וְכָל זֶה עֵינֵי הַפְּסִיקָה הלכה למעשה, הקשור עם שם הוי',
 10 הלכה למעשה, הקשור עם שם הוי', בָּא עַל יְדֵי עֲנָנִים שֶׁל
 11 בָּא עַל יְדֵי עֲנָנִים שֶׁל הַתְּחַלְקוֹת דְּוָקָא, כְּמִיּוֹן מִזֶּה שֶׁהִלְכְתָּא
 12 הַתְּחַלְקוֹת דְּוָקָא, כְּמִיּוֹן מִזֶּה וְרוֹב עֶסְקוֹ שֶׁל רַב הָיָה בְּאִיסוּרָא
 13 שֶׁהִלְכְתָּא כְּרַב בְּאִיסוּרָא וְרוֹב עֶסְקוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הָיָה בְּדִינָא, וְנִמְצָא
 14 וְנִמְצָא בְּדִינָא²⁵, כאשר יש מחלוקת בהלכה בין האמוראים רב
 15 מחלוקת בהלכה בין האמוראים רב ושמואל, הלכה כרב בעניני איסורים
 16 ושמואל, הלכה כרב בעניני איסורים והלכה כשמואל בדני ממונות וְטַעַם
 17 והלכה כשמואל בדני ממונות וְטַעַם הַדְּבָר²⁶, לְפִי שְׂרוּב עֶסְקוֹ
 18 רַב הָיָה בְּאִיסוּרָא וְרוֹב עֶסְקוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הָיָה בְּדִינָא, כְּאִשְׁרֵי
 19 רַב הָיָה בְּאִיסוּרָא וְרוֹב עֶסְקוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הָיָה בְּדִינָא, כְּאִשְׁרֵי
 20 שֶׁל שְׂמוּאֵל הָיָה בְּדִינָא, וְנִמְצָא שֶׁעֲנַן הַהִלְכָה בָּא עַל
 21 וְנִמְצָא שֶׁעֲנַן הַהִלְכָה בָּא עַל יְדֵי הַתְּחַלְקוֹת וְהַעֲנִין הַמְּיוּחַד
 22 יְדֵי הַתְּחַלְקוֹת וְהַעֲנִין הַמְּיוּחַד והשונה של אותו הנושא שבו פוסקים
 23 והשונה של אותו הנושא שבו פוסקים את ההלכה, כְּמוֹ הַתְּחַלְקוֹת בֵּין
 24 את ההלכה, כְּמוֹ הַתְּחַלְקוֹת בֵּין עֲנָנֵי הַתּוֹרָה הַשְּׂיִיכִים
 25 עֲנָנֵי הַתּוֹרָה הַשְּׂיִיכִים לְאִיסוּרָא, לְעֲנָנֵי הַתּוֹרָה
 26 לְאִיסוּרָא, לְעֲנָנֵי הַתּוֹרָה הַשְּׂיִיכִים לְעֲנָנֵי הַתּוֹרָה
 27 הַשְּׂיִיכִים לְדִינָא וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה אֶלָּא שֶׁאֵף עַל פִּי כֵּן לְמִירוֹת
 28 אֶלָּא שֶׁאֵף עַל פִּי כֵּן לְמִירוֹת מַעֲלַת עֵינֵי הַתְּחַלְקוֹת הַקְּשׁוּר לְפִסִּיקָה
 29 מַעֲלַת עֵינֵי הַתְּחַלְקוֹת הַקְּשׁוּר לְפִסִּיקָה הלכה למעשה יש גם מַעֲלָה
 30 הלכה למעשה יש גם מַעֲלָה בְּאִיצוּר בְּלוּם כּוֹ' עֵינֵי הַתְּחַלְקוֹת.
 31 בְּאִיצוּר בְּלוּם כּוֹ' עֵינֵי הַתְּחַלְקוֹת. וְכַדּוּגְמַת הַחִילּוּק בֵּין יַחֲדֵי
 32 וְכַדּוּגְמַת הַחִילּוּק בֵּין יַחֲדֵי אֶחָד²⁷, שֶׁאֶחָד²⁸, פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 33 יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸, יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 34 יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸, יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 35 יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸, יַחֲדֵי פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 36 פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸, פִּירוּשׁוֹ שֶׁמִּמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 37 עוֹלָם וְנִירוֹם בְּאוֹת אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸, עוֹלָם וְנִירוֹם בְּאוֹת אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח' וְהַד'²⁸,
 38 וְהַד' וְהַד' בְּנִימְטְרִיא אַרְבַּע, רַמּוֹ לְאַרְבַּע רְחוֹת הָעוֹלָם (מִזְרַח, מַעֲרָב, וְהַד' וְהַד' בְּנִימְטְרִיא אַרְבַּע, רַמּוֹ לְאַרְבַּע רְחוֹת הָעוֹלָם (מִזְרַח, מַעֲרָב,
 39 צִפּוֹן וְדָרוֹם) וְאַחֲרֵי ה' בְּאוֹפֵן ז' ה' אַחַד' נִתְּנָת מִקּוֹם וְהַתִּיחִסוּת לְמִצִּיאוֹת

(23) עירובין יג, ב. וש"נ. (24) המשך תרס"ו ע' תכב [תקנה] ואילך. ע' תלא [תקסז] ואילך. (25) בכורות מט, ב. (26) רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד. (27) ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח (כ, א [לא, ב]) ואילך. סהמ"צ להצ"צ קכד, א. ובכ"מ. (28) ראה סמ"ק הובא בכ"י או"ח סימן סא. שו"ע ודאדה"ז שם ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב. (29) ע"פ לשון הכתוב – קהלת ד, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עוברת דרך ז"א ומלכות היא נעשית המשכה מצומצמת יותר, בהתאם לכוונה
 2 שתהר ותומשך למטה, ומעבר זה גורם התחלקות לפרטים.
 3 **וְכֵן הוּא גַם בְּעֵינֵי לֵידַת הַנְּשֻׁמוֹת** ממקורן ושוורן באלוקות, **וּבְכָל**
 4 **גִּילוי אֹר אוֹר** אלוּקוּי **חֲדָשׁ, שְׁעִם הַיְיֹתוֹ בְּכַח הָאֵין סוֹף דְּוָקָא,**
 5 שרק הוא, האין סוף, בכוחו וביכולתו
 6 'להוליד' ולחדש גילוי של ענין חדש, 1 **הוּא גַם בְּעֵינֵי לֵידַת הַנְּשֻׁמוֹת, וּבְכָל גִּילוי אֹר**
 7 והאין-סוף הוא אכן למעלה מהגבלות 2 **חֲדָשׁ, שְׁעִם הַיְיֹתוֹ בְּכַח הָאֵין סוֹף דְּוָקָא, הָרִי זֶה**
 8 ולמעלה מהתחלקות לפרטים מוגדרים, 3 **צָרִיף לְהַיְיֹת עַל יְדֵי מַעְבָּר בְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין**
 9 בכל זאת הרי זה צריך להיות 4 **וְנוֹקְבָא דְּוָקָא. וְעֵינֵי זֶה נִרְמָז בְּפִסּוּק הַגֵּה מֵה**
 10 **עַל יְדֵי מַעְבָּר בְּחִינַת זְעִיר** 5 **טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבַת אַחִים גַּם יְחִד, דְּשֻׁבַת אַחִים**
 11 **אֲנָפִין וְנוֹקְבָא דְּוָקָא** ומעבר זה 6 **קֹאֵי עַל בְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין וְנוֹקְבָא³⁰, אֲבָל**
 12 מצמצם את ההמשכה מהאין-סוף 7 **הַהִמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת טוֹב וְנְעִים, שֶׁהוּא עֵינֵי**
 13 וגורם שיהיה בה התחלקות. **וְעֵינֵי** 8 **אֲבָא וְאֲמָא וְכו'.** וְזוֹהֵי גַם שְׂיִיכוֹת מֵאֲמָר זֶה
 14 זֶה של מעבר ההמשכה מהאין-סוף 9 **לְרַבִּי יוֹסִי דְּוָקָא, לְפִי שְׂרַבִּי יוֹסִי הוּא בְּחִינַת**
 15 דרך ז"א ומלכות נרמז בפסוק 10 **הַמְּלָכוֹת³¹, כִּי יוֹסִי בְּגִימַטְרִיא אֱלֹקִים (פְּדֹאֵי תֵא**
 16 **הַגֵּה מֵה טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבַת** 11 **בְּסִנְהֶדְרִין³²), שֶׁהוּא עֵינֵי הַמְּלָכוֹת. וְכֵינֵן שְׂיִיכוֹת**
 17 **אַחִים גַּם יְחִד, דְּשֻׁבַת אַחִים** 12 **הוּא רַק בְּגִימַטְרִיא אֱלֹקִים, שְׂגִימַטְרִיא מוֹרָה עַל**
 18 **קֹאֵי מְכוּון עַל בְּחִינַת זְעִיר** 13 **בְּחִינַת תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר (פְּמְבוֹאֵר בְּשַׁעַר הַיְיֹתוֹ**
 19 **אֲנָפִין וְנוֹקְבָא³⁰, אֲבָל** 14 **וְהֶאֱמוּנָה³³ שְׂגִימַטְרִיאֹת הֵן רַק חֲשָׁבוֹן**
 20 **הַהִמְשָׁכָה הִיא מִמְקוֹר נִגְלָה יוֹתֵר** 15 **הָאוֹתִיּוֹת), הָרִי זֶה מוֹרָה עַל הַהִמְשָׁכָה לְמַטָּה**
 21 מאשר ז"א ומלכות, מבחינת טוב 16 **יוֹתֵר בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה וְעֵשִׂיָה, וְזוֹהוּ אֲמָרוּ**
 22 **וְנְעִים, שֶׁהוּא עֵינֵי אֲבָא** 17 **(שְׁבַת) אַחִים גַּם (יְחִד), דְּקֹאֵי עַל עוֹלָמוֹת**
 23 **וְאֲמָא חֲכֵמָה וּבִינָה וְכו'.** וְזוֹהֵי 18 **בְּרִיאָה יְצִירָה וְעֵשִׂיָה שְׁלֵמָטָה מִמְּלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת**
 24 **גַּם שְׂיִיכוֹת מֵאֲמָר זֶה לְרַבִּי** 19 **(כִּי אֲפִין וְגִמִּין "מִיְעוּטִין"*) . וּמְסִיִּים (גַּם) יְחִד,**
 25 **יוֹסִי דְּוָקָא,** שגם על פרט זה
 26 בספור היתה שאלה בתחילת המאמר
 27 מה ענינו לפי שרבי יוסי הוא
 28 **בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת³¹, כִּי יוֹסִי**
 29 **בְּגִימַטְרִיא אֱלֹקִים (פְּדֹאֵי תֵא** כפי שמובא בסנהדרין³² לענין
 30 חקירת העדים המעידים על אדם ש'ברך' את השם, וכדי שלא לחזור על
 31 הדברים ששמעו, אומרים במקום שם השם, 'יוסי' ומבואר בפירושו רש"י שם
 32 על דברי הגמרא שהעדים אומרים ששמעו את המברך' אומר יכה יוסי את

(* (הכוונה בזה) בלשון נופל על לשון – דאכין וגמין קאי בדברים שהם "מיעוטיין" – ולכן צריכין לימוד מיוחד לרבותם³⁴, ובנדון דידן – ב"ע. וראה בלקוטי תורה³⁵ בפירושו גם כו' דאפילו גם כו'. וראה ברכות נו, סע"ב³⁶. וע"ד מהר"ץ חיות לסוכה מח, א³⁷.)

(30) ראה אוה"ת ויקרא שבהערה 3 (ע' רנה). סה"מ תרכ"ז שם ע' רצא. (31) לקוטי לוי יצחק לזהר כאן (ע' רצו ואילך). וראה הנסמן בהערה הבאה. (32) נו, א ובפרש"י שם. זח"ג רכג, א. סה"מ תרל"ז ח"א ע' תקצה. וראה לקו"ש ח"ח ע' 74. חכ"א ע' 246 ואילך. (33) פ"א. פ"ז. (34) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. ב"ר פ"א, יד. (35) ראה לקו"ת בהעלותך לג, א, חוקת סב, סע"א ואילך בענין "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), דהיינו שבח"י גם יהי' לו ג"כ עלי'. ומזכיר גם ענין נחום איש גם זו (ראה תענית כא, א). (36) ושם: "הרואה גמל בחלום, מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוה ממנה. אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי קראה, אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה (קרוב לנוטריקון של גמל – פרש"י). רב נחמן בר יצחק אמר מהכא, גם ה' העביר חטאתך לא תמות." (37) ושם – בפ"י דברי הגמרא "והיית אך שמח, לרבות לילי יו"ט אחרון": "הכל תמהו, דהרי אכין ורקין מיעוטיין הם, וכאן דריש לרבות. ובשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא שמעתי,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יש רמו **שְׁהַמְשָׁכָה** היא **מִבְּחִינַת יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם** הקדוש ברוך
 2 הוא בעצמו, וְלָכֵן הָיָה יָכוֹל רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר יוֹחָאי לְפַעוֹל עַל יְדֵי
 3 זֶה יְרִידַת הַגְּשָׁמִים לְמַטָּה.
 4 וַיֵּשׁ לְבָאָר גַּם מַה שֶׁתְּחִילָה בָּאוּ אֵלָיו אֵל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 5 יוֹחָאי תְּלַמְּדֵינּוּ כו', וּבִתְחִילַת
 6 הַמַּאמֵר נִשְׁאַלָה הַשְּׂאֵלָה גַם לַגַּבִּי
 7 הַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל פֶּרֶט זֶה בְּסִיפּוֹר דִּישׁ
 8 לומר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שְׂאֲמִירַת
 9 הַתְּלַמִּידִים שְׁצָרִיכָא עֲלֵמָא
 10 לְמַטְרָא שֶׁהָעוֹלָם זָקוּק לַגֶּשֶׁם,
 11 אִמְרָה שֶׁל בְּקֶשֶׁה, הִיא עַל הַדֶּרֶךְ
 12 עֲנִין הַתְּפִלָּה, וְזוֹהִי הַהִקְדָּמָה
 13 וְהַחֲנִנָּה הָרְאוּיָה לְאֲמִירַת
 14 הַתּוֹרָה, עַל יְדֵי עֲנִין הַתְּפִלָּה
 15 שְׁקוֹדֵם הַתּוֹרָה - בְּרַכּוּ
 16 בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה³⁸, כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא
 17 עַל חִשְׁבוֹת עֲנִין בְּרַכַּת הַתּוֹרָה
 18 כְּהַקְדָּמָה וְהַכְנָה רְאוּיָה לְלִימוּד הַתּוֹרָה
 19 תְּפִלְתִּי סְמוּכָה לְמַטְתִּי³⁹,
 20 כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא שֶׁאֵבָא בְּנִימִין הַצְטַעַר
 21 כֹּל יְמֵי שְׁתַּחַּא תְּפִלְתִּי סְמוּכָה
 22 לְמִטְתִּי, וּפִירֵשׁ רַש"י: "כֹּל יְמֵי
 23 נִזְהַרְתִּי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַלְאכָה וְשֶׁלֹּא
 24 לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כְּשֶׁמְדַרְתִּי מִמִּיטְתִּי עַד
 25 שֶׁאֶקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְאֶתְפַּלֵּל",
 26 וּמְבוֹאֵר עַל כֵּן בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה/
 27 לְאֶרְמוֹר הַזֶּקֶן: "... שְׁמַעְלַת הַעֶסֶק
 28 בַּתּוֹרָה שֶׁאֵחָר הַתְּפִלָּה הוּא גְבוּהָ יוֹתֵר
 29 מִתּוֹרָה שְׁקוֹדֵם הַתְּפִלָּה אִם כִּבְרַת הַגִּיעַ
 30 זְמַן תְּפִלָּה... שְׁבַתְּפִלָּה דְכָל יוֹם הוּא
 31 בְּחִינַת יְחִידוֹ דְדוּ"ג שֶׁהֵם בְּחִינַת תּוֹרָה
 32 שֶׁבִּכְתָב תּוֹרָה שְׁבַע-עֶבְרֵי-פֶה וְהִינּוּ עַל
 33 יְדֵי קְדִימַת בְּחִינַת כָּל מֵאֲרֵךְ בְּקִרְיַת
 34 שְׁמַע... וְיַחַד זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם כִּי
 35 בְּכָל יוֹם נַעֲשֶׂה הָאֵדָם בְּרִיָּה חֲדָשׁ
 36 וְצִרִיךְ לְהִיטֵל הַעֲלָאֵת מִנ"ג... וְלָכֵן אִם הַגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה וְאִינוּ מִתְפַּלְל... אִם
 37 כֵּן לְלִימוּד הַתּוֹרָה שְׁלּוּמֵד הוּא רַק מִבְּחִינַת נִבְּלוּת חֲכָמָה שֶׁל מַעֲלָה הַנְּמַשְׁךְ

דבאמת בימי יו"ט הראשונים של חג ה' מצות סוכה ולולב ושמחה, וכאן נאמר אך שמח, היינו, מיעוט, דרק שמחה ולא סוכה ולולב, והיינו יו"ט האחרון, דאין שמה רק שמחה ותו לא, וא"כ מוכח לרבות דשמחה נוהג עכ"פ, אבל לעולם אך מיעוטא". וראה שיחת ש"פ ראה תשמ"ט ס"י (התועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 205). (38) נדרים פא, א ובר"ן שם. ב"ח או"ח סמ"ז. (39) ברכות ה, ב. לקו"ת ברכה צו, ב. (40) זח"א רכה, א. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' קו. הובא באוה"ת ויחי שנט, סע"א ואילך; סה"מ תרל"ג ח"א ע' מט ואילך. תרנ"ה ע' נה. ועוד. (41) זח"ב לח, א. (42) בספר פלח הרמון על ספר שמות ע' ז. (43) בפלח הרמון שם - בשם "מוהרי"א" (ר' יצחק אייזיק מהאמיל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּמַעֲרָה** 44, מפני הרומאים שדרפו אחרי, דבר ששייך רק בזמן של גלות
 2 **הָרִי זֶה רַק לְפִי שְׂאֵין סוּמְכִין עַל הַגֶּס** 45 ומפני הסכנה היה עליו
 3 להתחבא, אבל לגבי רבי שמעון בר
 4 יוחאי עצמו לא היה חורבן ולא היתה
 5 (גלות), **וְעַד שֶׁהַמְשִׁיף עֲנִין זֶה**
 6 של להיות למעלה מהגלות והחורבן
 7 **לְכוּלָם, וְאָפִילוּ מִי שֶׁהָרְגִישׁ**
 8 **בְּעֲצָמוֹ עֲנִין הַחֹרְבָן, הַגָּה**
 9 **בְּכוּאוֹ עַל הַצִּיּוֹן שְׁלוֹ בְּמִירוֹן**
 10 **בְּיוֹם שִׁמְחָתוֹ** 46, ל"ג בעומר, לא
 11 היה שְׂיָף אֶצְלוֹ עֲנִין הַגְּלוּת
 12 (פְּמִסּוּפָר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים) 46
 13 לרבי חיים ויטאל **לְגַבֵּי אַמְרִית**
 14 **נַחֵם** וזה לשונו: "בענין ההולכים על
 15 הקבר רבי שמעון בר יוחאי ורבי
 16 אלעזר בנו במירוץ בל"ג בעומר, אני
 17 ראיתי למורי [האר"ן] ז"ל זה שמונה שנים, שהלך עם אשתו ועם ביתו, והיה
 18 שם ג' ימים ההם. גם העיד לי הר"ס [המקובל רבי יונתן סאגיס, מגורי

19 הארזי"ל] ששנה אחד קודם שהכרתי אותו, שהלך שם לגלגל את בנו במשתה
 20 ושמחה בימים ההם. גם העיד לי הרב אברהם הלוי, כי הוא היה נוהג לומר
 21 נחם בברכת תשכון, וכשמסיים אחר
 22 התפלה, אמר מורי ז"ל בשם ר' שמעון
 23 בן יוחאי הקבור שם, שאמר לי אמור
 24 לאיש הזה, למה הוא אומר נחם ביום
 25 שמחתי, לכן הוא יהיה בנחמה בזמן
 26 קרוב, וכן לא יצא חודש עד שמת בנו
 27 הגדול, וקיבל כוס נחמה עליו, נראה
 28 מכל זה, שיש שורש ליציאה זו".
 29 **וְעַד שֶׁמָּוֶה מִכֵּךְ שְׁחֵשִׁים כְּמוֹ שְׂאֵין**
 30 גלות וחורבן **בְּאִים לְגְאוּלָּה**
 31 **כְּפִשׁוּטָה - גְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית**
 32 **וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ**
 33 **צְדָקָנוּ, שְׂאֵין** בימות המשיח
 34 **יְקוּיִים הַיְעוֹד** 47 האמור בנבואת
 35 זכריה **וְהָיָה הַרְיָ לְמַלְךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא וְהָיָה הַרְיָ**
 36 **אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד.**

(44 שבת לג, ב. 45) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב. 46) ראה פרי עץ חיים שער ספה"ע פ"ז. (47 זכרי' יד, ט.

המשך ביאור במסכת בנא מצינא ליום רביעי עמ' ב

1 של רבי שמעון בר יוחאי אביו. **אֲשֶׁקְחוּהָ לְעִבְרָא דְהֶרְרָא** לה
 2 **לְמַעֲרָתָא** - מצאו החכמים נחש שמקיף את המערה סביב כעין
 3 לגלגל ונבנו סומך לפיו. **אֲמְרוּ לָהּ הַחֲכָמִים, עֲבָנָא, עֲבָנָא, - נחש,**
 4 **נחש, פְּתַחֵי פִידָ - הרחיק את זנבך מפיה וּפְגַם בָּן - רבי אלעזר אָצַל**
 5 **אָבִיו - רבי שמעון בר יוחאי, פְּתַח לָהּ - פתח להם הנחש ויכלו**
 6 **לקברו שם.**
 7 הגמרא מספרת על אלמנתו לאחר מותו: **שְׁלַח רַבִּי שְׁלִיחַ לְדַבֵּר**
 8 **בְּאִשְׁתּוֹ - שידבר עם אלמנתו של רבי אלעזר בכדי שתינשא לו.**
 9 **שְׁלַחָה לִיָּה - שלחה היא לו, כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קוֹדֵשׁ - רבי אלעזר,**
 10 **יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חוּל - רבי. תָּמַן אֲמַרִין - ובארץ ישראל נוהגים לומר**
 11 **על ענין כגון זה את המשל דלהלן, בְּאִתְרֵ דְרַבִּי בִיתָא תְּלָא וְזִינְיָה,**
 12 **כוֹלְבָא רַעְיָא קוֹלְתִיָה תְּלָא - באותו היתד שהיה רגיל בעל הבית**
 13 **הגיבור לתלות את כלי זיינו, הנבל הרועה, את תרמילו יתלה,**
 14 **בתמייה.**
 15 **שְׁלַח לָהּ רַבִּי, נְהִי דְבַתּוֹרָה - הגם שבתורה הוא גדול מַמְנִי, אֲבָל**
 16 **בְּמַעֲשֵׂים מוֹכִיבִים מִי - האם הוא גדול מַמְנִי. שְׁלַחָה לִיָּה - שלחה לו**
 17 **אלמנת רבי אלעזר, בַּתּוֹרָה מִיָּהָ - על כל פנים, גְּדוּל מַמְדָּ לָא**
 18 **יְדַעְנָא - איני יודעת ורק פיך היעיד עליך, אַמְנַם בְּמַעֲשֵׂים טוֹבִים**
 19 **יְדַעְנָא - יודעת אני שהוא גדול ממך, דְּהָא קַבִּיל עֲלֵיָה יְסוּרֵי -**
 20 **שהרי הוא קיבל על עצמו יסורים.**
 21 מבארת הגמרא: **בַּתּוֹרָה מִאִי הִיא - היכן מצינו שהיה רבי אלעזר**
 22 **גדול מרבי בתורה, דְּבִי הוּוּ יְתָבִי - שכאשר היו יושבים רַבֵּן שְׁמַעוֹן**
 23 **בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אֲסַפְסְלִי - על**
 24 **הספסלים בבית המדרש, וְרַבִּי קַמְיָהוּ - ישבו לפניו רַבִּי אֱלֵעָזָר**
 25 **רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי אֲאֲרָאָ - על הארץ, מַקְשׁוּ וּמְפָרְקוּ - היו שואלים**
 26 **לפניהם שאלות ואומרים תירוצים. אֲמַרִי - אמרו החכמים**
 27 **האחרים שהיו יושבים בבית המדרש על הספסלים, והלא מִימִינָן**

1 של רבי אלעזר ברבי שמעון ושל רבי אָנוּ שוֹתִים - את תורתם אנו
 2 לומדים, ואיך יתכן שאנו נשב על ספסלים וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גְּבִי
 3 קַרְקָע. ועל כן עָבְדוּ לָהּ סַפְסָלִי, אֲסַפְסְלִי - עשו גם להם ספסלים
 4 והעלום על גביהם. **אֲמַר לָהֶן רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי,**
 5 **פְּרִידָה אֶתָּה - גודל אחד, כלומר בן אחד, רבי, יש לי בִּינְיָבִים, וְאַתָּם**
 6 **מְבַקְשִׁים לְאִבְדָה הַיְמִנִי, שכן על ידי שתעלוהו על גבי ספסל שמו**
 7 **תשלוט בו עין הרע. אֶתְתַּוְּהוּ - הורידוהו לְרַבִּי מִהַסְפָּסֵל, אֲמַר לָהֶן**
 8 **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, וכי מִי שֵׁישׁ לוֹ אֵב - רבי, ישב על הארץ ויְחִיָּה**
 9 **שכן לא תשלוט בו עין הרע, וְמִי שְׂאֵין לוֹ אֵב - רבי אלעזר וְשִׁכְן**
 10 **כבר נפטור רבי שמעון בר יוחאי אביו וְמוֹת, בתמייה. אֶתְתַּוְּהוּ נְמִי**
 11 **- הורידוהו גם לְרַבִּי אֱלֵעָזָר רַבִּי שְׁמַעוֹן, חֵלֶשׁ דְּעַתִּיָּה - חלשה**
 12 **דעתו של רבי אלעזר. אֲמַר, קָא חֲשַׁבְתִּינוּ לִיָּה כְּוֹתִי - וכי אתם**
 13 **מחשבים את רבי כמוני. עַד הָהוּא יוֹמָא כִּי הָוָה רַבִּי מִלְּתָא,**
 14 **הָוָה מְפָרְעֵי לִיָּה - עד אותו היום כשרבי היה אומר דבר, היה מוכיח**
 15 **כמותו רַבִּי אֱלֵעָזָר רַבִּי שְׁמַעוֹן, ואילו מְבָאֵן וְאִילָף הַשְׁוֹרִידוֹהוּ**
 16 **מִהַסְפָּסֵל יחד עם רבי, כִּי הָוָה אֲמַר רַבִּי יש לי לְהִשִּׁיב ולדחות את**
 17 **הנאמר בבית המדרש, אֲמַר לִיָּה - אמר לו רַבִּי אֱלֵעָזָר רַבִּי שְׁמַעוֹן,**
 18 **ודאי כָּךְ וְכָךְ יש לָךְ לְהִשִּׁיב ולדחות, הוּוּ הִיא תְּשׁוּבָתְךָ והרי לָךְ**
 19 **דחייה על דחייתך, הִשְׁתָּא יוצא אִיפּוּא שְׁעֻבְתֵּי הַיְתִּקְפְּתֵנוּ תְּשׁוּבוֹת**
 20 **דחיות חֲבִילוֹת שְׂאֵין בְּהֵן מַמְשֵׁ, חֵלֶשׁ דְּעַתִּיָּה דְרַבִּי - חלשה דעתו**
 21 **של רבי. אֶתָּא אֲמַר לִיָּה לְאִבְנָה - בא רבי וסיפר את הדבר לרבן**
 22 **שמעון בן גמליאל אביו. אֲמַר לִיָּה - אמר לו אביו, גְּנִי, אֵל יַרְע לָךְ**
 23 **- אל ירע בעיניך דבר זה, שְׁהֵלָא הוּא וְרַבִּי אֱלֵעָזָר אֲרִי בֶּן שֵׁל**
 24 **אֲרִי שהוא בנו של רבי שמעון בר יוחאי, ואילו אֶתָּה הוּא אֲרִי בֶּן**
 25 **שׁוּעָל.**
 26 **אומרת הגמרא: וְהִינֵנו דְאָמַר - וזהו מה שאמר רַבִּי, שְׁלִשָּׁה עֲנִוְתֵינוּן**
 27 **הֵן וְאֵילוּ הֵן, אֲבָא - אבי ורבן שמעון בן גמליאל]**

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ בהר, י"ז אייר, ערב ל"ג בעומר, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- א. יום הש"ק ערב ל"ג בעומר, לאחרי חצות וסמוך למנחה – שייך כבר לל"ג בעומר, כפי שהדבר מתבטא בהלכה לפועל בנגלה דתורה, שבמנחה אין אומרים "צדקתך"¹. ולכן, גם ההתוועדות שנערכת בזמן זה שייכת לל"ג בעומר.
- ובהתאם לכך, יש להתעכב על הענין המובא בהתחלת כמה דרושי חסידות² של ל"ג בעומר, שאיתא בזהר³ שרשב"י אמר תורה על הפסוק⁴ "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", כפי שהענין הוא בפנימיות התורה.
- ב. והנה ידוע שכל ענין בפנימיות התורה יש לו מקור בנגלה דתורה⁵.
- וכידוע הסיפור⁶ ששאלו אצל רבינו הזקן היכן מרומז בנגלה דתורה מאמר הזהר⁷ (המובא בתורת החסידות⁸) ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא", והשיב, שזוהי גמרא מפורשת: איתא בגמרא⁹ "כתיב¹⁰ כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב¹¹ כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושיין לשמה (מעל שמים), וכאן בעושיין שלא לשמה" (עד שמים), והרי "לשמה" פירושו "מאהבה"¹², ונמצא, שגם ע"פ נגלה יש חילוק אם לימוד התורה הוא בדחילו ורחימו או בלא דחילו ורחימו (יראה ואהבה). ולכאורה: לשם מה סיפרו לנו סיפור זה בכל פרטיו, בה בשעה שהיו יכולים לספר רק תוכן הענין? – אך הענין הוא, שזוהי הוראה לנו, לידע שכל ענין שמובא בחסידות, פנימיות התורה, יש לו מקור בנגלה דתורה.
- ובהקדמה:
- כל ענין בתורה, אפילו תיבה אחת, הו"ע עיקרי כו', וכמ"ש הרמב"ם¹³ ש"אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה כו'". וא"כ, כל ענין בפנימיות התורה כשלעצמו הוא חלק מהתורה, כך, שאין צורך לחפש לו מקור בנגלה דתורה.
- אבל אעפ"כ, כיון שהתורה היא "תורה אחת", להיותה "תורת אמת", בהכרח לומר, שכל עניני התורה קשורים זב"ז, כך, שגם ענין שהוא חלק מפנימיות התורה צריך להשתקף גם בנגלה דתורה עד להלכה למעשה.
- ומודגש יותר בכך שחלק זה נקרא בשם "פנימיות התורה" – הפנימיות של חלק הנגלה, כך, שזהו ענין אחד שיש בו חיצוניות ופנימיות, שקשורים זב"ז יותר מהקשר של לבוש עם המלוכש בו, שהלבוש אינו ממהות המלוכש, ואין הכרח שיתאים בכל פרטיו אל המלוכש, משא"כ חיצוניות ופנימיות של ענין אחד, הרי בודאי שכל הפרטים שבפנימיות (בחלק הנסתר) ישנם גם בחיצוניות (בחלק הנגלה).

(1) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסרצ"ב. וש"נ.
 (2) ראה הנסמך בהתחלת המאמר שנאמר בהתוועדות (תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 166).
 (3) ח"ג נט, ריש ע"ב.
 (4) תהלים קלג, א.
 (5) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ס"ע 118. וש"נ.
 (6) ראה בית רבי ח"א פ"כ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ע' 35. וש"נ.
 (7) תקי"ז ת"י (כה, ב).
 (8) תניא פל"ט"מ. ועוד.
 (9) פסחים נ, ב.
 (10) תהלים נז, יא.
 (11) שם קח, ה.
 (12) מאירי כאן. וראה פרש"י עקב יא, יג. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ה ע' 170. וש"נ.
 (13) הלי' תשובה פ"ג ה"ח.

1 ומזה מובן גם בנוגע למאמר הזהר על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים גו'" שנתבאר בדרושי ל"ג
2 בעומר, שיש לו שייכות לענינו של ל"ג בעומר כפי שהוא ע"פ נגלה דתורה.

3 ג. והענין בזה:

4 איתא בגמרא¹⁴: "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא . . וכולן מתו בפרק אחד (תנא
5 כולם מתו מפסח ועד עצרת), מפני שלא נהגו כבוד זה לזה". ובל"ג בעומר – "פסקו מלמות"¹⁵.

6 וכיון שסיבת מיתת תלמידי ר"ע (מפסח עד עצרת) היא "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה", הרי מובן,
7 שבל"ג בעומר, שפסקו מלמות, בטלה הסיבה "שלא נהגו כבוד זה לזה", כי, בהבטל הסיבה בטל
8 המסובב, ונמצא, שבל"ג בעומר מודגש ענין האחדות – שזהו תוכן הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת
9 אחים גם יחד".

10 ואחדות זו נפעלה ע"י התורה – כמרומו בזה של"ג בעומר שבו פסקו למות הוא בין פסח לעצרת,
11 שבו ניתנה תורה, וכמובן גם מהמשך דברי הגמרא ש"הי' העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו
12 שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע (חמשה תלמידים, או
13 לפי הגירסא שבמדרש¹⁶: שבעה תלמידים), והם העמידו תורה" – כיון שהתורה היא "תורה אחת",
14 וכמבואר בתו"א¹⁷ הטעם ש"חג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, משא"כ בפסח וסוכות שהן ז' ימים,
15 כי בחג השבועות הוא זמן קבלת התורה שהוא בבחי' הכתר שהוא בחי' יחידה שלמעלה מהתחלקות
16 כו".

17 ד. וענין זה שייך במיוחד לרשב"י – א' מהחמשה (או שבעה תלמידים) של ר"ע ש"העמידו תורה":
18 ובהקדמה¹⁸ – שמצינו תנאים שעיקר לימודם הי' בנגלה דתורה, תנאים שעיקר לימודם הי' בפנימיות
19 התורה, ותנאים שלמדו הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, אבל לימודם הי' באופן שהיתה מחיצה בין
20 הנגלה לפנימיות.

21 [ולהעיר מהמדובר בהתועדויות שלפנ"ז¹⁹ בנוגע לתנאים שפסקו הלכות למטה ע"פ מה שראו בשורש
22 הענינים למעלה, אבל אעפ"כ, כיון שהפס"ד למטה הי' צ"ל באופן שהענין נמשך ונתעצם בשכלם, נמצא,
23 שיש עדיין מחיצה בין הענין כפי שהוא למעלה להמשכתו למטה בשכל האדם].

24 אבל אצל רשב"י הי' לימוד נגלה דתורה ופנימיות התורה ללא מחיצה ביניהם, כמבואר²⁰ בענין
25 "מחצתי ואני ארפא"²¹, שרשב"י הסיר וביטל את המחיצה שבין פנימיות התורה לנגלה דתורה,

26 – כידוע²² בענין "גלעד", "עד הגל הזה גו' אם אני לא אעבור אליך גו' ואם אתה לא תעבור אלי
27 גו"²³, שזוהי המחיצה בין יעקב ללבן (בין ישראל לעמים), ובשרש הענינים הו"ע המחיצה שבין בחי'
28 לובן העליון לסדר השתלשלות כו' –

29 והיינו, לפי שרשב"י התחיל את הענין של גילוי פנימיות התורה, וכידוע שדורו של רשב"י הוא
30 בדוגמת הדור של משה רבינו²⁴, ובדוגמת הדור של משיח²⁵, ולכן התחיל על ידו הגילוי של פנימיות
31 התורה, ונמשך אח"כ ע"י האריז"ל, שאמר ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"²⁶,

(14) יבמות סב, ב.
(15) מאירי שם.
(16) ב"ר פס"א, ג. קה"ר פי"א, ו.
(17) יתרו בהוספות קט, סע"ד.
(18) ראה גם תורת מנחם – סה"מ אייר ע' רעז ואילך. וש"נ.
(19) שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר סט"ז (תורת מנחם –
התועדויות הע"ב ע' 143). וש"נ.
(20) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח
ס"ע קנב ואילך).
(21) האזינו לב, לט.
(22) ראה גם שיחת ליל ל"ג בעומר הישי"ת (תורת מנחם –
התועדויות ח"א ע' 56 ואילך). וש"נ.
(23) ויצא לא, נב.
(24) ראה זח"א יד, סע"ב בהגה"ה. וראה גם תורת מנחם –
התועדויות חנ"ב ע' 77. וש"נ.
(25) ראה זהר ח"ב קמז, א. ח"ג נח, א. קנט, א. סידור (עם
דא"ח) שער הל"ג בעומר שז, ב [תנ, ג ואילך].
(26) תניא אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

ועוד יותר – ע"י תורת חסידות חב"ד, שעל ידה נעשה הגילוי דפנימיות התורה באופן ד"יתפרנסון"²⁷,¹
 ובפרט לאחר פטרבורג, שאז התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"²⁸, כמבואר בשיחה הידועה²⁹
 שזהו ע"ד הזית שמוציא שמנו כשכותשין אותו³⁰ (וע"ד שמצינו אצל רשב"י שדוקא ע"י צער המערה
 נעשה אצלו עילוי גדול ביותר – "כי הוה מקשי רפב"י קושיא הוה מפרק ל' רשב"י עשרין וארבעה
 פירוקי"³¹).

ומזה מובן, שענין האחדות שנפעל ע"י התורה מודגש יותר אצל רשב"י, שפעל ענין האחדות בתורה
 גופא.

ה. וענין האחדות שנפעל ע"י התורה, הוא באופן שנמשך וחודר בכל פרטי הענינים של בנ"י, עד
 לענינים גשמיים, כמו אכילה ושת'י, שנעשים דם ובשר כבשרו להחיות את הגוף הגשמי, שהו"ע יחוד
 הנשמה עם הגוף; וכמו האחדות שבהתוועדות באופן ד"שבת אחים גם יחד", שקשורה גם עם ענין של
 אכילה ושת'י כו'.

וגם ענין זה מודגש במיוחד אצל רשב"י – שע"י אמירתו תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים
 שבת אחים גם יחד", פעל ירידת גשמים כאשר "הוה עלמא צריכא למיטרא"³², היינו, שהעולם מצד עצמו
 הי' במעמד ומצב שאינו ראוי לירידת גשמים, ואעפ"כ פעל בו רשב"י ירידת גשמים, ובאופן ד"בעתם"³²,
 "בלילי רביעית ובלילי שבתות"³³ (ולא בזמן שיכול להפריע לקיום התומ"צ).

ועד"ז מצינו אצל רשב"י שכאשר תלמידיו ביקשו השפעה גשמית, יצא לבקעה ואמר "בקעה בקעה
 מלאי דינרי זהב"³⁴, וכך אירע בפועל, והיינו, שע"י התורה פעל אפילו במקום ירוד כמו בקעה כו'.

וכל זה – לפי שהתורה היא למעלה מהעולם, ומצד התורה אין צורך להתחשב עם העולם, שלכן
 היתה הנהגת רשב"י באופן שלא התפעל מהמלוכה, אף שהיתה במעמד ומצב ד"מושל בכיפה", ורק
 בגלל ש"אין סומכין על הנס"³⁵, הוצרך לברוח ולהתחבא במערה, אבל ענין זה לא פעל אצלו היזק כלל,
 ואדרבה, דוקא ע"י צער המערה ניתוסף אצלו עילוי גדול יותר (כנ"ל ס"ד).

ומרשב"י נמשך ענין זה עד לדרא דמשיחא, משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו,
 לאחר וע"י ש"יפוצו מעינותיך חוצה"³⁶, ועד לקיום היעוד³⁷ "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
 מכסים", שהו"ע גילוי עלמא דאתכסיא (ים) באופן גלוי לעין כל³⁸.

* * *

ו. דובר כמ"פ³⁹ שכאשר ישנו ענין של זכרון, הרי זה צריך להיות לא רק זכרון אודות מאורע שאירע
 בעבר, אלא באופן שצריך לחזור ולחוות ("איבערלעבן") מאורע זה גם עתה,

– וכמו בזכירת יצי"מ, שאין זה רק זכרון העבר, אלא באופן ש"חייב אדם לראות את עצמו כאילו
 הוא יצא (היום) ממצרים"⁴⁰. וכפי' הבעש"ט⁴¹ על מאמר המשנה⁴² "הקורא את המגילה למפרע לא יצא",³⁹

27) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ס

ע' 128 הערה 90. וש"נ.

28) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

28) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

29) שם ע' 26.

29) שם ע' 26.

30) מנחות נג, ב.

30) מנחות נג, ב.

31) שבת לג, סע"ב. וראה אגה"ק שם (קמג, א).

31) שבת לג, סע"ב. וראה אגה"ק שם (קמג, א).

32) שם קטז, ב (במשנה). וראה תניא רפמ"ד.

32) בחוקתי כו, ד.

33) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 247. וש"נ.

33) תענית כג, רע"א. הובא בפרש"י עה"פ.

34) ראה כש"ט בהוספות ס"ק. וש"נ. וראה גם תורת מנחם

34) שמו"ר פנ"ב, ג. ועוד. וראה גם שיחת ש"פ בהו"ב,

– התוועדויות שם ע' 297. וש"נ.

מבה"ח סיון תשט"ז ס"ז (תורת מנחם – התוועדויות חט"ז ע'

42) מגילה רפ"ב.

1 שהכוונה היא לקריאת המגילה באופן שזהו מאורע שאירע פעם, "למפרע", ואז "לא יצא", שעדיין לא
2 יצא ממצרים ומגזירת המן כו' –

3 ועד שחווית הזכרון עתה היא באופן שלא זו בלבד ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"⁴³,
4 אלא שהזכרון הוא באופן שפועל עליו בנוגע למעשה בפועל, שדוקא אז הרי זה ענין אמיתי (שמברית)
5 מן הקצה אל הקצה⁴⁴), ועד לאמת לאמיתו.

6 ומזה מובן גם בנוגע לזכרון של ל"ג בעומר, שצ"ל לא רק באופן של זכרון בלבד, אלא צריך לחוות
7 זאת כאילו הדבר נעשה בפועל (ולא רק באופן של דמיון בלבד, אלא שאכן נעשה בפועל) עתה, ולכן
8 הרי זה פועל עליו בנוגע למעשה בפועל.

9 ובכן, הזכרון של ל"ג בעומר, שבו פסקו תלמידי ר"ע מלמות כיון שהתחילו לנהוג כבוד זה לזה,
10 צריך לפעול אצל כל אחד מישראל, ובמיוחד אצל תלמידים – שיש להם שייכות מיוחדת לל"ג בעומר,
11 כפי שנהוג מדורות שבל"ג בעומר יוצאים מבין ד' כתלי החדר והישיבה אל השדות כו'⁴⁵ – להתנהג
12 כמו תלמידי ר"ע (לאחרי שפסקו מלמות) שנהגו כבוד זה לזה, באופן ד"שבת אחים גם יחד", וכמובן
13 שאע"פ שע"פ תורה ישנו סדר ההנהגה ד"קנאת סופרים תרבה חכמה"⁴⁶, הרי זה צ"ל באופן שאינו שולל
14 את כבודו של חברו כו'.

15 ז. אך צריך להבין: איך יכולים לדרוש מתלמידים – איזה שיהיו, לא רק תלמידים בבית-ספר שבו
16 לומדים תורה, אלא אפילו תלמידים במוסד שלעת-עתה אינו ראוי עדיין לשם "בית ספר" – להידמות
17 לתלמידי ר"ע ולהתנהג כמותם!?

18 ובהקדמה בנוגע לתלמידי ר"ע – שעצם העובדה שהם תלמידי ר"ע מהווה הוכחה על גודל מעלתם.

19 וכל זה – אפילו בנוגע לתלמידים שלא נהגו כבוד זל"ז, שכיון שגם הם היו תלמידי ר"ע, בעל
20 המאמר "ואהבת לרעך כמוך"⁴⁷ זה כלל גדול בתורה⁴⁸, הרי בודאי שנוסף לכך שכל שאר הענינים היו
21 אצלם בשלימות, הנה גם מה שלא נהגו כבוד זל"ז [היינו, העדר הכבוד בלבד, כמו מניעת הריח, אבל
22 לא באופן של הפסד, שהרי בודאי לא הזיקו זל"ז ח"ו] ה' מצד גודל מעלתם כו'⁴⁹,

23 – ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל (בשער הגלגולים⁵⁰) ש"אם ימצאו . . ב' נשמות משרש אחד
24 . . בשני חברים, יהיו שניהם שונאים ומקטרגים זה לזה בטבעם . . לפי ששניהם זה חפץ לינק מן השרש
25 ההוא יותר מחבירו, והם מקנאים זל"ז בטבעם כו'".

26 וע"פ האמור (ס"ב) שכל ענין בפנימיות התורה משתקף גם בנגלה דתורה, מצינו דוגמא לזה גם
27 בהלכה: "הכל נאמנין להעידה חוץ כו' ובת חמותה כו'", "שאומרת בלבה . . זו תירש כל עמל אבי ואמי
28 ואני אדחה"⁵¹, והיינו, שכשישנם שנים שיכולים ושייכים לקבל אותו ענין, יש לכל אחד נטי' להשתדל
29 שדוקא הוא יקבל זאת (וע"ד "חייך קודמין"⁵²) –

30 וע"ד שמצינו אפילו לעתיד לבוא ש"כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו"⁵³, וכיון שאז יהיו כל
31 העילויים כו', עכצ"ל, שזהו ענין שמורה על דרגא נעלית בעבודה.

32 ועאכו"כ לאחרי שנתעלו לדרגא נעלית יותר, שגם נהגו כבוד זל"ז, הרי בודאי שהיו בתכלית העילוי.

33 וא"כ, איך יכולים לדרוש מכל התלמידים להידמות להם ולהתנהג כמותם!?

(48) תו"כ ופרש"י עה"פ.
(49) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 149 ואילך. וש"נ.
(50) הקדמה כ'.
(51) יבמות ק"ו, א ובפרש"י.
(52) ב"מ סב, א.
(53) ב"ב עה, א.

(43) קידושין מ, א.
(44) תניא פי"ג. אגה"ק ס"ו.
(45) ראה גם שיחת ל"ג בעומר תשי"א ס"ח ואילך (תורת
מנחם – התוועדות ח"ג ע' 77 ואילך). וש"נ.
(46) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.
(47) קדושים יט, יח.

ח. אך העניין הוא – שלאמיתו של דבר, הנה כל אחד מישראל הוא תלמיד של ר"ע, אלא שיש צורך לגלות זאת כו'.

וכמובן ממאמר הבעש"ט⁵⁴ על הפסוק⁵⁵ "כי תהיו אתם ארץ חפץ", שכל אחד מישראל הוא כמו "ארץ חפץ" שיש בה אוצרות יקרים של אבנים טובות ומרגליות כו', אלא שיש כאלו שאצלם רואים זאת בגלוי, ויש כאלו שאצלם לא רואים זאת בגלוי, אבל אין זה משנה את המציאות שגם אצלם יש בהעלם אוצרות יקרים (שהרי אין זה כמו "תכשיט" שכל ענינו שיהי' נראה בגלוי דוקא), אלא שצריך רק לגלות אותם כו'.

וגילוי זה נעשה ע"י התורה, שלהיותה "תורה אור"⁵⁶, הרי היא מאירה ומגלה את המציאות האמיתית של כל דבר, ובנדודו, מציאותו האמיתית של כל אחד מישראל.

ואשרי חלקם של אלו שמתעסקים לגלות את הענינים שישנם בהעלם אצל כל אחד מישראל, עד שיהי' בגלוי במעמד ומצב של תלמיד ר"ע, בידעם, שאינם צריכים לפעול דבר חדש, אלא רק להסיר את הדברים המונעים ומסתירים כו', ואז תגלה המציאות האמיתית.

ט. ובענין זה יש לתלמידים ללמוד הוראה מרבי עקיבא עצמו⁵⁷:

כאשר התלמיד שואל: מי הי' רבי עקיבא? – מספרים לו מ"ש בגמרא⁵⁸ שלא היתה לו "זכות אבות" ("יחוס"), שלכן לא היו יכולים למנותו לנשיא במקום רבן גמליאל.

ובהתאם לכך אומרים לכל תלמיד: לא נוגע ולא משנה מי הוא אביך או אמך, זקנך או זקנתך; מדברים עמך, ומתחילים ממך, והכל תלוי בך!...

וכאשר שואל כיצד יכול להתחיל לעסוק עם עצמו – הנה גם ענין זה למדים מרבי עקיבא:

איתא במדרשי חז"ל⁵⁹: "מה הי' תחלתו של רבי עקיבא? – בן ארבעים שנה הי' ולא שנה כלום. פעם אחת הי' עומד על פי הבאר, אמר, מי חקק אבן זו, אמרו, לא המים שתדיר נופלים עלי' בכל יום... אבנים שחקו מים⁶⁰. מיד הי' רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו, מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשה כברזל, על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה". ועי"ז נשתנה מן הקצה אל הקצה, ועד למעמד ומצב ש"כולהו אליבא דר"ע"⁶¹.

והגע עצמך: מה שפעל על ר"ע לא הי' ענין של אותות ומופתים, כמו עשרה הניסים שאירעו בביהמ"ק⁶², אלא ענין טבעי שבעולם, ובטבע גופא – לא במין החי או הצומח, אלא במין הדומם, כמו מים ואבן, שכאשר מים הולכים ומנטפים על אבן, הנה סוכ"ס "אבנים שחקו מים", ובראותו זאת, הבין ר"ע שענין טבעי זה נועד ללמדו הוראה בעבודתו לקונו (שזוהי תכלית בריאתו – "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"⁶³), כתורת הבעש"ט⁶⁴ שכל דבר בעולם שהקב"ה זימן ליהודי לראות או לשמוע, הנה תיכף ומיד צריך ללמוד ממנו הוראה בעבודת ה'.

וענין זה מהוה הוראה לכל תלמיד, גם תלמיד קטן – הן קטן בשנים, והן קטן בידעות, גם אם הוא כבר בן ארבעים שנה כו' – שמבלי הבט על מעמדו ומצבו עד עתה, הנה בשעתא חדא וברגעא חדא

(54) ראה כש"ט בהוספות סני"ז. וש"נ (נעתק ב"היום יום" דיום זה – יז אייר).

(55) מלאכי ג, יב.

(56) משלי ו, כג.

(57) ראה גם שיחת יום א' פ' בהו"ב, ל"ג בעומר תשי"ג (בעת ה"פאראד" ולאחר תפלת מנחה) ס"ב ואילך (תורת מנחם – התועדויות ח"ח ע' 148 ואילך; ס"ע 151 ואילך).

(58) ברכות כז, סע"ב.

(59) אבות דר"נ פ"ו, ב.

(60) איוב יד, יט.

(61) סנהדרין פו, רע"א.

(62) אבות פ"ה מ"ה.

(63) משנה וברייתא סוף קידושין (ע"פ הגירסא בש"ס כת"י א) וסוף כתבי היד של תלמוד הבבלי – ירושלים תשכ"ד. וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד.

(64) ראה כש"ט בהוספות סוכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום

יום" ט אייר).

1 יכול להתחיל סדר עבודה חדש, ולהשתנות מן הקצה אל הקצה, ולהיות תלמיד של ר"ע, ועד להנהגה
2 בפועל במחשבה דיבור ומעשה⁶⁵.

3 ועד"ז גם בנוגע לתלמידים שנמצאים כבר בדרגא נעלית – הנה בבוא ל"ג בעומר יש הוראה ונתינת
4 כח להתעלות לדרגא נעלית יותר כו'.

5 ועי"ז מעמידים דור של "צבאות ה"³⁸.

6 * * *

7 י. נוסף על האמור לעיל שבל"ג בעומר פסקו תלמידי ר"ע מלמות – ישנו עוד ענין בל"ג בעומר,
8 שהוא יום ההילולא של רשב"י.

9 וכיון שסדר הדברים הוא שתחילה הי' הענין דפסקו מלמות ואח"כ ענין ההילולא דרשב"י – לכן גם
10 הדיבור אודות ענינים אלו הוא בסדר זה.

11 וכשם שדובר לעיל שיכולים לדרוש מכל אחד מישראל להיות בדרגת תלמיד של ר"ע – יש לבאר
12 כן גם בנוגע לענין ההילולא דרשב"י, שזהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, כפי שהדבר מתבטא בפועל
13 בכך שמורים לו שלא לומר תחנון, בגלל שצריך לשמוח בשמחתו של רשב"י.

14 יא. ובהקדים – גודל מעלתו של רשב"י, עליו אמר ר"ע "דייך שאני ובוראך מכירין את כחך"⁶⁶, הן
15 בנוגע לעצמו והן בנוגע לפעולה בעולם, כפי שאמר רשב"י: "ראיתי בני עלי' והן מועטין . . אם שנים
16 הן אני ובני הן"⁶⁷, "ואם חד הוא אנה הוא"⁶⁸, ועד ש"יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין"⁶⁷,
17 להיותו "צדיק יסוד עולם"⁶⁹.

18 ובפרטיות יותר⁷⁰:

19 בענין "בני עלי" גופא – יש כו"כ דרגות, כמובן מזה שבתחילה נאמר⁶⁷ "אם אלף הן . . אם מאה
20 הם . . (אי תלתין אינון) אם שנים הן", ועד "אם חד הוא", דלכאורה אינו מובן: כיון שבסופו של דבר
21 אומר "אם חד הוא", למה צריך למנות את כל האפשרויות שלפנ"ז, וממה-נפשך כו', והרי לא שייך
22 שתהי' מחלוקת במציאות? ! אך הענין הוא, שב"בני עלי" גופא יש ריבוי דרגות, כפי שמונה את כל
23 פרטי האופנים שבזה (אלף, מאה וכו'), ועד לדרגא הכי נעלית שב"בני עלי", שעז"נ "חד הוא".

24 [ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "אם שנים הן אני ובני הן", ולא "אני ואליעזר בני" (כפי שנאמר לעיל
25 מיני: "אילמלי אליעזר בני עמי כו"), או "אני ובני אליעזר" – כי, הדרגא היותר נעלית ד"בני עלי"
26 שייך לרשב"י דוקא, ולכן, גם אם "שנים הן", היינו, שיש עוד מישהו בדרגא זו, הרי זה רק "בני" –
27 שאין זה מצד מעלת עצמו ("אליעזר בני", או אפילו "בני (ואח"כ גם) אליעזר"), אלא אך רק מצד
28 שייכותו לרשב"י⁷¹].

29 וכמו בנוגע לעילוי ד"תורתו אומנותו"⁷² (שע"פ דין אינו שייך בימינו⁷³), שיש בזה כמה דרגות⁷⁴ –
30 שהרי עילוי זה נאמר (לא רק בנוגע לרשב"י עצמו, כי אם) בנוגע לרשב"י וחבריו, היינו, שגם אצל חבריו
31 של רשב"י הי' העילוי דתורתם אומנותם, אלא שהדרגא הכי נעלית בזה היתה אצל רשב"י בלבד.

32 אך עפ"ז אינו מובן: כיון שגדלה מעלת רשב"י כל כך – איך יתכן לומר שכל אחד מישראל יש לו
33 שייכות ליום ההילולא של רשב"י? !

70 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ז ע' 170 ואילך.
וש"נ.

71 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"א ע' 281. וש"נ.
72 שבת יא, א.

73 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סק"ו ס"ד. הלי' ת"ת פ"ד ה"ד.
74 ראה גם לקו"ש חי"ז ריש ע' 358. וש"נ.

65 ברשימה נוספת, שזוהי ההכנה הראוי' לקבלת התורה –
התכלית דיצי"מ וספה"ע כו'.

66 ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב.

67 סוכה מה, ב.

68 ב"ר פל"ה, ב. וראה זח"א רנה, סע"א. זו"ח ר"פ וירא.

69 משלי יו"ד, כה. וראה זהר שם.

1 יב. ויובן בהקדם מה שמצינו בנוגע למשה רבינו – שכל אחד מישראל קוראו "רבינו", היינו, שיש
2 לו שייכות אליו:

3 מבואר בתניא⁷⁵ ש"אף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף
4 ממדרגת . . רעיא מהימנא" (ועד שמצינו להלכה שאסור להידמות למשה רבינו, ומי שמדמה את עצמו
5 כו' נענש על זה⁷⁶), "מ"מ, הרי אפס קצהו ושמן מנהו . . מאיר לכללות ישראל כו'", ועד ש"כל נפש
6 ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה", ולכן נאמר לכל אחד מישראל "מה ה' אלקיך שואל מעמך
7 כי אם ליראה גו"⁷⁷, שגם אצלו "יראה מילתא זוטרתא היא", כמו אצל משה⁷⁸, מצד ניצוץ משה שבו⁷⁹.
8 ומזה מובן גם בנוגע לרשב"י:

9 איתא בזהר⁸⁰ שרשב"י הוא ניצוץ משה רבינו. וכמוכן גם ע"פ נגלה, כיון שהענין ד"תורתו אומנותו"
10 שהי' אצל רשב"י הוא כפי שהי' אצל משה, שעיקר ענינו תורה, שהרי "משה קיבל תורה מסיני ומסרה
11 כו"⁸¹ לכל בניי, וכמ"ש⁸² "זכרו תורת משה עבדי", "לפי שמסר נפשו עלי' נקראת על שמו"⁸³, ולכן
12 נקרא בשם "רבינו" דוקא, אף שהיו אצלו עוד כמה ענינים מלבד נתנת התורה, שהוציא את בניי
13 ממצרים, והוריד להם את המן וכו' – כיון שעיקר ענינו תורה.

14 ולכן, גם ענינו של רשב"י שייך לכל אחד מישראל, כמו ענינו של משה.
15 ומה גם שענין התורה – שזהו ענינם של משה ורשב"י – שייך בעצם לכל אחד מישראל, שמציאותו
16 היא התורה, כמרומוז בר"ת ד"ישראל": "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"⁸⁴, ועד ש"ישראל אורייתא
17 וקוב"ה כולא חד"⁸⁵.

18 יג. אך עדיין אינו מובן: הן אמת שבעצם שייך כל אחד מישראל לענין התורה, אבל השאלה היא
19 איך מביאים זאת לידי גילוי, שהי' אצלו בפועל הענין דתורתו אומנותו, כמו אצל רשב"י?!

20 והביאור בזה – ע"פ מארוז⁸⁶ "לא ניתנה התורה . . אלא לאוכלי המן", כידוע הפירוש בזה⁸⁷,
21 שהכוונה היא ללימוד התורה במעמד ומצב שבו היו אוכלי המן בהיותם במדבר, שלא היו להם דאגות
22 מעניני פרנסה כו', והיו יכולים להתמסר ללימוד התורה מתוך מנוחה מוחלטת. ועד"ז יכול להיות אצל
23 כל אחד מישראל – שיכול להעמיד את עצמו במעמד ומצב שבשעה שלומד תורה אין בעולמו מציאות
24 אחרת מלבד התורה, כך, שבגלוי ובפועל נעשית כל מציאותו באותה שעה אך ורק מציאות התורה –
25 "תורתו אומנותו"!

26 וגם אם לימודו בפועל הוא זמן מועט ביותר – הרי ידוע מ"ש רבינו הזקן בתניא⁸⁸ ש"יחוד זה (של
27 כל אחד מישראל – "נצר מטעי מעשה ידי"⁸⁹ – עם הקב"ה שנעשה ע"י לימוד התורה באופן ד"תען
28 לשוני אמרתך"⁹⁰) למעלה הוא נצחי לעולם ועד, כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן, וכן גילוי רצונו
29 שבדיבורו שהיא התורה הוא נצחי, וכמ"ש⁹¹ ודבר אלקינו יקום לעולם וכו'".

וש"ד.

(75) פמ"ד.

(84) מג"ע אופן קפו.

(76) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ב סל"ו.

(85) ראה זח"ג עג, א.

(77) עקב יו"ד, יב.

(86) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(78) ברכות לג, ב. וש"נ.

(87) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 110 ואילך.

(79) שם רפמ"ב.

וש"נ.

(80) שבהערה 24. וראה עמה"מ סב, ד. סידור (עם דא"ח)

(88) פכ"ה.

שער הל"ג בעומר דש, סע"ב [תמו, רע"א]. שז, ריש ע"ב [תנ],

(89) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

סע"ב].

(90) תהלים קיט, קעב. וראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש

(81) אבות רפ"א.

מד, ב. ובכ"מ.

(82) מלאכי ג, כב.

(91) ישע"י מ, ח.

(83) ראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד.

1 יד. ונוסף לכך שעניני רשב"י שייכים לכל אחד מישראל בנוגע לעבודתו בעצמו בלימוד התורה כו'
2 – הנה כן הוא גם בנוגע לפעולה בעולם:

3 ובהקדמה – שיהודי לא יכול להסתפק עם עבודתו בעצמו, אלא צריך לפעול גם בעולם, לעשות לו
4 ית' דירה בתחתונים⁹², כמשל מלך⁹³ בשר ודם שרוצים לעשות לו דירה נאה, שצריכים לפנות ההיכל
5 מכל לכלוך וכו'⁹⁴.

6 ובכן: כל אחד מישראל יכול להתנהג באופן שממנו יראו וכן יעשו, ולפעול בכל העולם, כמו רשב"י
7 שאמר "יכולני לפטור את העולם כולו מן הדין" – כמובן מהפס"ד⁹⁵ ש"צריך כל אדם שיראה עצמו ..
8 וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב .. עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו
9 לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה כו'".

10 והכח על כל זה הוא מיום ההילולא דרשב"י, שבו מתגלה ונמשך מבחי' היותר נעלית למעלה מעלה
11 כו'⁹⁶ (עתיקא דעתיקא⁹⁷), ובאופן שההמשכה היא עד למטה מטה, ועד ש"פועל .. לכפר .. גם על
12 הזדונות כו'⁹⁸ (ובאופן ש"נעשים לו כזכיות"⁹⁹).

13 ועד שפועלים את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"יכנה מקדש במקומו"¹⁰⁰ – שגם ענין
14 זה שייך במיוחד לרשב"י, כמובן מהמבואר בפע"ח¹⁰¹ שהי' למעלה מכל ענין האבלות דתשעה באב כו'³⁸.

15 * * *

16 טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה תניא אמר ר' יוסי זמנא חדא כו'.

17 * * *

18 טז. הביאור בנוגע לפירוש רש"י, שלא ביאר מדוע השאלה "וכי תאמרו מה נאכל"¹⁰² לא נאמרה
19 מיד בדין שמיטה, אלא רק בסיום הענין, לאחרי (דיני יובל ו)הברכה וההבטחה "ונתנה הארץ פרי'
20 ואכלתם לשובע גו'¹⁰³ – ששאלה זו היא (לא מצד ספק או חלישות באמונה, אלא) בכדי להבין פרטי
21 הענין (ע"ד שאלת בן חכם: "מה העדות והחוקים והמשפטים גו'¹⁰⁴): באיזה אופן תהי' הברכה באותן
22 שנים שבהם "לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו"¹⁰² – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁰⁵ בלקו"ש
23 חכ"ז ע' 183 ואילך.

24 יז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר – הנה בפרשתנו יש רק הערה אחת¹⁰⁶, בנוגע לענין שמן
25 המשחה.

26 ולכל לראש, יש להעיר על טעות בהעתקת לשון הזהר¹⁰⁷ (שעליו כתב אאמו"ר הערותיו) – שהלשון
27 שנעתק הוא "שמן המשחה מימינא שמן למאור כו' מסטרא דשמאלא" (שמלשון זה משמע ששמן
28 המשחה הוא בימין ושמן למאור הוא בשמאל), וצ"ל: "שמן המשחה, מימינא שמן למאור .. שמן משחה
29 קדש איהו מסטרא דשמאלא כו'", היינו, ששמן למאור הוא מימין, ושמן המשחה הוא משמאל.

98 תניא אגה"ק סכ"ח.

99 יומא פו, ב.

100 רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

101 שער ספה"ע פ"ז.

102 פרשתנו כה, כ.

103 שם, יט.

104 ואתחנן ו, כ.

105 בשילוב שיחות ש"פ בהר תשי"ט וליל ב' דחה"פ

תשכ"ח.

106 לקוטי לוי"צ הערות לזח"ג ע' שכת.

107 זח"ג קט, ב.

92 ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פ"ג, ו. תניא רפ"ז. ובכ"מ.

93 בשיחה זו נזכר גם המשל ש"מלך גדול ורב מראה
אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול
המוטל באשפה ויורד אליו .. ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו
להיכלו וכו", שאז "תתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת
בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך כו'" (תניא פמ"ו).

94 ראה לקו"ת בלק ע, ג.

95 רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

96 ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר שבהערה 80.

97 ראה זח"ג קכח, א. תו"ח בשלח רה, ב. ועוד.

1 אך צריך להבין: בשלמא ענין שמן למאור שהוא מימין, הרי זה לפי ששמן הוא בחי' חכמה¹⁰⁸,
 2 וחכמה היא בקו הימין (כמבואר בלקו"ת¹⁰⁹); אבל אינו מובן מהי השייכות של שמן המשחה – שגם
 3 הוא שמן, בחי' חכמה – לשמאל דוקא?

4 וכפי שיתבאר לקמן.

5 יח. כרגיל בשבתות שבין פסח לעצרת ללמוד משנה במסכת אבות בפרק ששייך ליום הש"ק,
 6 ובנדוד, פרק רביעי – נתעכב על משנה י"ד (לפי חלוקת המשניות שקבע רבינו הזקן בסידורו), "רבי
 7 נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריו כו', ואל בינתך אל תשען".

8 ולכאורה, סדר הדברים במשנה – אינו מובן כלל:

9 לכל לראש צריכה לבוא ההוראה "אל בינתך אל תשען", שזוהי הסיבה לשאר הענינים – "הוי גולה
 10 למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריו כו'"; ולפעל נאמר בסדר הפוך – שתחילה נאמר "הוי
 11 גולה למקום תורה וכו'", ורק לבסוף נאמר "אל בינתך אל תשען", אף שזוהי הסיבה הראשונה על כל
 12 שאר הענינים?

13 ובפרט ע"פ המבואר בפירושו רש"י במשלי על הפסוק¹¹⁰ "בטח אל ה' בכל לבך ואל בינתך אל
 14 תשען": "בטח אל ה', ופזר מעותיך לבקש לך רב* ללמוד ממנו, ואל בינתך אל תשען", שמוזה מוכח,
 15 שההוראה "אל בינתך אל תשען" היא בהתחלת העבודה, כשצריך להתחיל לבקש לו רב ללמוד ממנו,
 16 ועפ"ז יוקשה יותר שענין זה נזכר רק בסיום המשנה, בה בשעה שזוהי הנקודה הראשונה שמביאה לכל
 17 שאר הענינים.

18 וכפי שיתבאר לקמן.

19 יט. בנוגע להערות אאמו"ר:

20 דובר כמ"פ שמצד צמצום הנייר והדיו – לא הי' אאמו"ר יכול לבאר כל פרטי הענינים הדורשים
 21 ביאור, כבנדוד, שלא ביאר השייכות דשמן המשחה לשמאל, אף ששמן הוא בימין.

22 והביאור בזה, שדרגת החכמה דשמן המשחה שייכת לשמאל – להיותה בחי' חכמה סתימאה, שבה
 23 מלוכש גבורה דעתיק, שעל ידה נעשה כללות ענין הברורים – בחכמה אתברירו, שקאי על חכמה סתימאה
 24 דא"א (כמבואר באגה"ק⁹⁸), כיון שההמשכה למטה מטה ביותר (לפעול ענין הברורים) היא ע"י גילוי
 25 אור עליון ביותר.

26 כ. הביאור בפרקי אבות:

27 כיון שענינה של מסכת אבות הוא "מילי דחסידותא"¹¹², הרי מובן, שלא מדובר כאן אודות מי שנמצא
 28 בהתחלת העבודה וצריך להתחיל לבקש לו רב ללמוד ממנו, כפי שפירש רש"י במשלי, אלא כאן מדובר
 29 אודות מי שכבר נמצא באמצע העבודה דלימוד התורה, לאחרי שכבר קיים את ההוראה "עשה לך רב"¹¹¹
 30 – שצריך להוסיף ולהתעלות בעבודתו, עי"ז ש"הוי גולה למקום תורה";

(* להעיר שבמשנה¹¹¹ נאמר "קנה לך חבר", ובפי' הרע"ב, ש"צריך לקנותו בדמים יקרים. . אבל ברב לא שייך
 לומר קנה לך רב (אלא "עשה לך רב"¹¹¹), שהרב צריך ללמד בחנם". ומ"ש רש"י "פזר מעותיך" (ע"ד הלשון
 "קנה לך") – הרי זה לענין חיפוש (לבקש לך) רב.

(ע"פ מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א)

(111) אבות פ"א מ"ו.

(112) ראה ב"ק ל, א.

(108) ראה מנחות פה, ב. תו"א מקץ לט, א. ובכ"מ.

(109) בהעלותך ל, ד.

(110) ג, ה.

- 1 ולאח"ז מוסיפה המשנה שגם לאחר שקיים כל הענינים הנ"ל, כך, שנמצא בדרגא נעלית בלימוד
2 התורה, הנה מצד מדת חסידות צריכה להיות הנהגתו באופן ש"אל בינתך אל תשען", שלא לסמוך על
3 סברתו, אלא להתייעץ תמיד עם חבריו כו'.
- 4 ועפ"ז יובן דיוק הלשון "אל בינתך אל תשען" – שמשמעותו שהאדם הולך כבר, אלא שבעת הליכתו
5 צריך להשען על דבר מסויים, והיינו, שכבר אוחז באמצע עבודתו בלימוד התורה, ועד שכבר קיים
6 ההוראה "הוי גולה למקום תורה", ואעפ"כ אומרים לו שבמקום ספק כו' אין לו להשען על בינתו.
- 7 ויש להוסיף בנוגע לבעל המימרא – רבי נהוראי:
8 בנוגע לרבי נהוראי – איתא בגמרא¹¹³: "למה נקרא שמו נהוראי, שמנהיר עיני חכמים בהלכה".
9 ולמרות גודל מעלתו כו' – אומר רבי נהוראי "אל בינתך אל תשען", אלא צריך להתייעץ עם חבריו,
10 ועד – "מתלמידי יותר מכולן"¹¹⁴.
- 11 ויש להוסיף ולהעיר, שמאמר זה הובא בגמרא¹¹³ בהמשך לסיפור אודות ר' אלעזר בן ערך ש"איעקר
12 תלמודי", ועד ש"בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החרש הי' לבם", ועל זה אומרת הגמרא: "והיינו
13 דתנן רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחרין שחבריך יקיימוה בידך
14 ואל בינתך אל תשען".
- 15 * * *
- 16 כא. בהמשך להמדובר בנוגע לפירוש רש"י – יש בזה גם "יינה של תורה":
17 ובהקדים – שכל הענינים שנתבארו בפרשה בנוגע לשמיטה ויובל הם בתקפם בשעה ש"כל יושבי'
18 עלי"י"¹¹⁵, ומובן, ש"יושבי' עלי"י צריכים להיות בני דוקא, ולא אלו שאינם יהודים.
19 אך לדאבוננו ישנם כאלו שרוצים ליישב גויים בארץ ישראל וליתן להם חלק ונחלה – היפך האיסור
20 ד"לא תחנם"¹¹⁶,
21 – ובלאה"כ, גם כאשר אין יד ישראל תקיפה כו', בודאי אסור ליהודי לרדוף ביזמתו ולהשתדל ליתן
22 לגוי כו' –
23 באמרם, שזהו דבר שעוזר בבנין הארץ ומביא לידי שלום ואחזה כו', בה בשעה שזהו היפך האחזה
24 והשלום, והיפך הבנין, ומביא לידי חורבן רח"ל.
25 מחד גיסא, מרעישים בנוגע ל"כותל המערבי" שלהיותו מקום קדוש צריך להתנהג שם באופן של
26 צניעות דוקא; ומאידך גיסא, מכניסים גויים לארץ ישראל!
27 ולא עוד אלא שלמטרה זו מועלים בכספי ציבור עי"ז שמשתמשים בכספי צדקה שיהודים תרמו עבור
28 דברים הראויים, ותמורת זה נותנים אותם לגויים שיתיישבו בארץ ישראל! – את כספו הפרטי הוא שומר
29 לעצמו, אבל בכספי ציבור לא איכפת לו למעול!
30 וכדי שיוכלו ליישב גויים בארץ ישראל – רושמים אותם תחילה בתור יהודים, למרות שהם בעצמם
31 מצהירים שרצונם להישאר גויים כמקודם [שהרי מדובר אודות מי שאמו אינה יהודי, ורק סבו הי' יהודי],
32 אלא שהם "מסכימים" שירשמו אותם בתור יהודים, בכדי שיוכלו להתיישב בארץ ישראל! ...

נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה".

(114) תענית ז, א. וש"נ.

(115) ערכין לב, ב. רמב"ם הלי' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

(116) ואתחנן ז, ב. וראה רמב"ם הלי' ע"ז פ"י ה"ד.

(113) שבת קמז, ב. וראה עירובין יג, ב – בנוגע לר' מאיר
ש"לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו": "לא רבי מאיר שמו,
אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר, שהוא מאיר
עיני חכמים בהלכה. ולא נהוראי שמו אלא כו', ולמה נקרא שמו

מי ידמה לו – כשיש בידו חותמת עם אותיות מרובעות, וביכלתו לעשות בה כל העולה על רוחו, ליתן לגוי תעודת נייר שבה נרשם בתור יהודי! ואע"פ שהקב"ה צוה בהר סיני שלא לעשות כן, טוען, שהוא בעל שכל ודעה עצמאית, וביכלתו לקבוע אופן ההנהגה כרצונו, ולקרוא לזה בשם "חוק": "חוק השבות" – אותו שם כפי שנקראים ה"חוקים" שחקק הקב"ה בהר סיני!...

אותו "מיניסטער", שכיריו ולקטיטיו עושי רצונו, שרושמים גויים בתור יהודים, רודפים אחר הגוי, כברזיל או בווינגטון, ומשתדלים לישא חן בעיניו, וכאשר רואים שהגוי מוכן להעניק להם חיוך, ולא עוד אלא ש"מסכים" למעשיהם שירשמו אותו בתור יהודי – אין דבר שיחשב להם לכבוד וגדולה יותר מזה! – בשביל מעט כבוד המדומה, שיזכה בתואר אדם "ליברלי" או "דמוקרטי", מוכן הוא להעמיד בסכנה – היל"ת – את הקיום של כל עם ישראל!

וכל זה – גם כשמדובר אודות גויים ששייכים לאותו עם שממנו עמדו בדור האחרון צוררי ישראל ימ"ש שהנהגתם במעשי ההשמדות היתה באכזריות מזעזעת שאפילו במקולקלים שבאומות לא העלו על דעתם לעשות דברים כאלו! ועד"ז בנוגע לשאר האומות שעמדו מנגד והחרישו, ומהם גם שנהנו מזה!...

ה"מיניסטער" הנ"ל רץ לבקר בעצמו בא' המקומות שבהם אירעו הדברים, וראה מה שהי' שם! ואעפ"כ מעיז אח"כ לרשום גויים כאלו בתור יהודים, כפי שנתפרסם לאחרונה אודות "נאציס" שנרשמו בתור יהודים¹¹⁷.

ומוסיפים לרוץ ולהתחנף לגוי אחר, שידע אודות מרצחים מקרב צוררי ישראל בדור האחרון שרצחו בדם קר מאות ילדי ישראל, ואעפ"כ שותק ולא רוצה לגלות דבר וחצי דבר, ומשדלים אותו שיסכים לעלות ולהתיישב בארץ ישראל!

כב. וענין זה קשור עם מ"ש בהמשך פרשת השבוע¹¹⁸: "וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו וגו'" – רגש של נמיכות הרוח ופחיתות הערך כלפי הגוי!

ובפירוש רש"י: "מי גרם לו שימוך, דבוקו עמו, ע"י שלמד ממעשיו"; וכדי לבאר טעם החסרון כדיבוק עם גר תושב [שהרי לא מדובר אודות גר שנתגייר כהלכה, שאודותיו "הזהירה תורה בשלשים וששה מקומות"¹¹⁹] – ממשיך הכתוב: "ונמכר גו' או לעקר משפחת גר", והיינו, שגם לאחר שנעשה גר תושב, יש לו קשר עם משפחתו שנשארו גויים, ולכן דיבוקו עמו יכול לגרום שיצטרך למכור עצמו לא רק "לגר תושב", אלא גם "לעקר", "לעבודת כוכבים עצמה, להיות לה שמש (אף ש"לא לאלהות", אלא) לחטוב עצים ולשאוב מים",

ועד לסיום הפרשה¹²⁰: "לא תעשו לכם אלילים", "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר .. הואיל ורבי עובד כוכבים אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו כו"¹²¹.

ועד"ז בנוגע לענינו – שכתוצאה מנמיכות הרוח בפני הגוי, באים גם לענינים של ע"ז וחילול שבת, כפי שהולכת ונמשכת ההתדרדרות של אלו שאחרים לרישום של גויים בתור יהודים:

חברי אותה מפלגה הם גם הממונים על עניני דת באה"ק, ולא עוד אלא שפלוני מתעקש להקרא (לא בשם שר לעניני דת, אלא) דוקא בשם "שר הדתות" (לשון רבים), ובמסגרת תפקידו, מורה לציין מקומות ששייכים לנוצרים ומוסלמים – בתור "מקומות קדושים", שצריך להקפיד בהם על צניעות ומנהג של כבוד וכו', בה בשעה שברור הדבר שגוי נוצרי או מוסלמי לא הי' מתנהג באופן כזה ביחס למקומות של דת אחרת שמנוגדת לדת שלו, ואילו הוא, ללא רגש של נקיפות מצפון כלל, מורה לעשות כן, ולא עוד אלא שאפילו לא מבקש מגוי לעשות במקומו עבודות נבזות אלו, אלא מטיל מלאכה זו על יהודים!

(117) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 149. וש"נ.
 (118) כה, מז.
 (119) ב"מ נט, סע"ב.
 (120) כו, א.
 (121) פרש"י עה"פ.

1 ועד"ז בנוגע לפעולות של משרד החינוך (שסגנו של שר החינוך הוא מהמפלגה שלהם), שמחייבים
 2 ללמד בבת-הספר אודות "אותו האיש" רח"ל¹²².

3 וכמו"כ בנוגע לחילול שבת – כפי שאירע לאחרונה שהגיעה אני' לא"י ביום השבת, והעלו על
 4 אוטובוסים עשרות אנשים מנוסעי האני' ולקחו אותם לבקר ב"כותל המערבי" בעיצומו של יום השבת!
 5 מאורע זה תוכנן כמה שבועות מראש, כך שידעו לכתחילה שהאני' אמורה להגיע ביום השבת, ואילו
 6 "שר הדתות" (שמשרדו ממונה על מקום קדוש כמו כותל המערבי), עשה את עצמו כאינו יודע, ולא נקף
 7 אצבעו כדי לבטל תכנית זו, ולמנוע חילול איום של קדושת השבת.

8 וכאשר שואלים את פב"פ: היתכן? הלא אתם נטלתם על עצמכם את התפקיד להגן על הדת, ואיך
 9 אתם מאפשרים חילול שבת כזה? האם גם כאן ישנו התירוץ שזהו לטובת א"י?! – אין לו מה להשיב!
 10 ולאמיתו של דבר מובן הביאור בזה בפשטות – שהרי ידוע לכל, שאנשים אלו אין להם השפעה
 11 ממשית בממשלה כלל, ומה שנקרא בשם "שר", הרי זה רק תואר בעלמא, שאין לו ערך ומעמד כלל.
 12 וכפי שאירע לאחרונה, שלאחרי דרישותיהם בנוגע לחברון, קראו להם ושמעו את בקשתם, אבל בפועל
 13 לא נענו לתביעתם וכו'. – אומרים לו: הכבד ושב במקומך, לחטוב עצים לקחונך ולשאוב מים בקשונך;
 14 "האק האלץ און שעפ וואסער" ...! מנצלים אותם לעשות את כל ה"עבודות השחורות"!

15 כל מה שאיכפת ונוגע להם הוא – שאלו שבחרו בהם יראו ששמותיהם מופיעים בכותרות העיתונים,
 16 מתוך תקוה שבגלל זה ימשיכו לבחור בהם. ובשביל זה הם מוכנים "למכור" את כל עקרונות הדת,
 17 ובלבד למצוא חן בעיני אדוניהם, כמו עבד כנעני! ...!

18 כג. ועוד ענין עיקרי – שכל זה נעשה (לא ע"י הקומוניסטים, מפא"י ומפ"ם, אלא) ע"י יהודים
 19 שנקראים "דתיים"! ובלשון הכתוב¹²³: "ממך יצאו", דוקא מהם באים כל הצרות בנוגע לעניני דת, כמו
 20 חילול שבת ועד לע"ז – כל פרטי הענינים שבאים כתוצאה מזה ש"ימוך אחיך גו", כנ"ל (סכ"ב) מדברי
 21 רש"י בסיום הפרשה.

22 אותם שרים דתיים למדו בודאי פירוש רש"י זה (ומה גם שרש"י כתב פירושו לבן חמש למקרא),
 23 ואעפ"כ, עושים כל הנ"ל.

24 מוטב הי' שכל אחד מהם יניח את כל עניני ה"עסקנות" שלו, וילך וישוב לביתו, לחיות חיים של
 25 איש פרטי, במקום להזיק לכל עם ישראל! – גם מי שעובר עבירה בביתו, עושה דבר חמור, אבל אין
 26 זה מגיע לענין שמזיק את כל עם ישראל!
 27 זאת ועוד:

28 השרים הדתיים הנ"ל הם שלוחים של מאה אלף יהודים שומרי תומ"צ, ואעפ"כ, למרות שרואים את
 29 המעשים אשר לא יעשו שנעשים בשמם – אחד מהם רושם גויים בתור יהודים, והשני משמש בענינים
 30 שהם אביזרייהו לע"ז וכו', שההגדרה היחידה על זה היא: שומו שמים! ... – עומדים ומחרישים, אין
 31 פוצה פה ומצפצף, ולא עוד אלא ששוקלים להעמיד אותם בראש גם לקראת הבחירות הבאות!
 32 וכמדובר כמ"פ שהקולר תלוי בצווארם של השותקים, וכפי שמצינו במסכת שבת ש"כל מי שאפשר
 33 למחות .. ולא מיחה נתפס כו"¹²⁴, ו"צדיקים נתפסים על הדור"¹²⁵.

34 כד. כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה – שבקרוכ ממש, בשעתא חדא, יתוקנו כל הענינים הנ"ל
 35 (אבל לא ע"ז שיתערבו בזה נוצרים ומוסלמים שיושבים ב"כנסת", להיותם ענינים שאינם שייכים אליהם
 36 כלל).

(124) נד, סע"ב.
 (125) לג, ב.

(122) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 122. וש"נ.
 (123) ישעי' מט, יז.

1 והעיקר – שתיכף ומיד נזכה לביאת משיח צדקנו, שדוקא על ידו תהי' (גם) אתחלתא דגאולה¹²⁶,
 2 לגאול את יהודי חו"ל מגלותם בחו"ל, וגם את יהודי א"י מהגלות שבה נמצאים במצב ההוה כו'.
 3 ובלשון הרמב"ם¹⁰⁰: "יעמוד מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק במצות . . ויכוף כל ישראל לילך
 4 בה" – בדרך התורה, ולא בדרכי דמוקרטי' כו',
 5 "וילחם מלחמות ה'" – כולל גם בנוגע לביטול ענין של רבנות שע"י שוחד, מצד כבוד או ממון כו',
 6 וכדברי רש"י בסיום הפרשה ה'¹²⁰: "אם חמד ממון ונחשד על השביעית¹²⁷, סופו וכו'",
 7 ובאופן ש"עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל"¹⁰⁰.

*

9 כה. בהמשך להמדובר (סט"ז) אודות השאלה "וכי תאמרו מה נאכל גו' הן לא נזרע וגו'", ישנו ענין
 10 נוסף הקשור עם משנ"ת במכתב¹²⁸ בענין מארז"ל¹²⁹ "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"
 11 (ועד"ז "עתידיים אילנות שמוציאין פירות בכל יום") – שעדיין נשאלת השאלה האם גם אז יצטרכו
 12 לחרוש ולזרוע כו', או שהארץ תוציא דברים מוכנים מעצמה, ללא צורך כלל בחרישה וזריעה:
 13 לכאורה אפשר להביא ראי' מהמשך דברי הגמרא, שכאשר "ליגלג עליו (על רבן גמליאל שאמר
 14 "עתידה א"י כו'") אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש, אמר לי' (ר"ג), בא ואראך דוגמתן
 15 בעולם הזה, נפק אחוי לי' כמיהין ופטירות" (שיוציאין כמות שהן בלילה אחד, ורחבין ועגולין
 16 כגלוסקאות¹³⁰); והרי "כמיהין ופטירות" צומחים מאליהם, ללא חרישה וזריעה כו'.

17 אבל עדיין אין זו ראי' מוכחת, כי, בנוגע ל"כלי מילת" – הראה לו "נברא בר קורא" "סיב כמין
 18 לבוש מצוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך"¹³⁰, ועד"ז בנוגע ל"אילנות שמוציאין פירות בכל
 19 יום" – "אחוי לי' צלף"; והרי דברים אלו לא צומחים מאליהם, אלא ע"י חרישה וזריעה כו'. ומזה מובן,
 20 שגם לעתיד לבוא שארץ ישראל תוציא דברים מוכנים, עדיין יהי' צורך בחרישה וזריעה כו'.

21 וההסברה בזה – לפי שתכלית העילוי דלעתיד לבוא היא הפעולה בתחתונים דוקא,
 22 – שזהו הטעם ששלימות השכר דלעת"ל תהי' בתחיית המתים לנשמות בגופים דוקא¹³¹ (אע"פ שגם
 23 הנשמה וגם הגוף יחיו אז מזיו השכינה, כך, שלכאורה אין צורך בגוף הגשמי), והיינו, שהחידוש דלעת"ל
 24 הוא שכל העילויים צריכים להיות באופן שיומשך ויתגלה גם בגוף, כיון שהכוונה היא שיהי' הגילוי
 25 בתחתונים דוקא.

26 ומתאים גם עם הידוע שלעתיד לבוא יהי' הענין ד"נקבה תסובב גבר"¹³², ו"אשת חיל עטרת בעלה"¹³³,
 27 ועד"ז בספירות, בנוגע לספירת המלכות, שהיא אמנם הספירה האחרונה, אבל שרשה למעלה מכל
 28 הספירות¹³⁴ –

29 ומטעם זה תצטרך להיות לעת"ל גם עבודת התחתונים, ולכן, גם כאשר הארץ תוציא דברים מוכנים,
 30 יהי' זה לאחרי עבודת האדם בחרישה וזריעה דוקא.

*

(130) פרש"י שם.

(131) ראה תורת מנחם – סה"מ ניסן ע' ריו. ע' רכא. וש"נ.

(132) ירמי' לא, כא.

(133) משלי יב, ד.

(134) ראה תו"א ס"פ ויגש. ובכ"מ.

(126) ראה גם תורת מנחם שם ס"ע 121. וש"נ.

(127) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר, שגם בנוגע לשביעית

עושים היתרים שאין להם שחר ויסוד כלל.

(128) הכללי די"א ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' קפג).

(129) שבת ל, ס"ב. וש"נ.

- 1 כו. יש עוד ענין שצריך לדבר אודותיו (עם היותו ענין פרטי) – בנוגע ל"תהלוכה" ("פֶּאָרְאָד") של
2 ל"ג בעומר¹³⁵:
- 3 למרות שהי' כבר מוכן ומסודר (הן כאן והן בשאר המקומות) כל מה שקשור ל"פֶּאָרְאָד" (כולל גם
4 בנוגע להכנות שלי לצאת להשתתף כו') – הנה לפתע אירע¹³⁶ בד' אמות אלו ענין בלתי טבעי לגמרי,
5 ששולל לגמרי את האפשרות להשתתפותי ב"פֶּאָרְאָד".
- 6 [ונווהי גם הסיבה להתוועדות ביום הש"ק זה – דכיון שידעתי שלא אוכל להשתתף ב"פֶּאָרְאָד",
7 "הברחתתי" ("אַרְיִינְגֶעֶשמוגלֶט") התוועדות ביום הש"ק, כדי לומר את הדברים שהייתי אומר בפני הילדים.
8 וכיון שהילדים לא צריכים להפסיד, בודאי ימסרו להם את תוכן הדברים].
- 9 וכאן התחילו מיד לכתוב פתקים של שאלות, טענות ומענות כו', היתכן, איך יוכלו להסתדר
10 ב"פֶּאָרְאָד" ללא השתתפותי, ו"הסבירו"¹³⁷ את המהות שלי... ועד כמה תהי' שבירת הרוח וכו' אם לא
11 אשתתף וכו'; וגם הבטיחו וקיבלו על עצמם ענינים נעלים וכו'.
- 12 ובכן: להוי ידוע מלכתחילה שלא יועילו כל הטענות ומענות כו'. – בודאי כוונתם רצו' וכו', אבל
13 אין להם מה לבקש ממני, שכן, עד כמה שהם רוצים שאצא להשתתף, גדול יותר כמ"פ ככה רצוני לזכות
14 להשתתף בענין של קידוש שם שמים ברבים, שקשור עם ר"ע ורשב"י וכו',
- 15 – ומה גם שסוכ"ס הצליחו לפעול אצל אנשי הצבא שגם במירוץ יוכלו לשמוע את הדברים הנאמרים,
16 ואודה ולא אבוש לומר שזהו דבר שבפירוש תופס מקום אצלי, ובמדה מסויימת עכ"פ הרי זה בודאי
17 "לשם שמים" –
- 18 אבל המציאות בפועל היא¹³⁸ שנמנע הדבר בגלל מאורע הנ"ל שאירע בסמיכות לל"ג בעומר – בכ"ט
19 לעומר, וכדרכי לקשר כל ענין ולומר שיש בו הוראה מלמעלה כו', על יסוד דברי הרמב"ם¹³⁹ שאסור
20 לומר ש"דבר זה ממנהג העולם אירע לנו .. נקרה נקרית כו'", וצריך לפשפש במעשיו וכו'.
- 21 ובנוגע לשאלה מהי ה"אשמה" של ל"ג בעומר בזה? – מצינו שבדוגמת זה אירע אצל רשב"י: מסופר
22 בגמרא¹²⁵ אודות תלמיד אחד שנכנס לשיבה של רשב"י (אף שלא הי' תלמיד קבוע כו') שסיפר דברים
23 שאמר רשב"י ו"נשמעו למלכות", ובגלל זה הוצרך רשב"י להתחבא ולהסתתר במערה. ועד"ז במאורע
24 הנ"ל – שהי' ענין של "מסירה" על איש ישראל, שבגלל זה הוצרך להסתתר ולהתחבא כו'.
- 25 כזו. ובנוגע לשאלה איך יוכלו להסתדר בלי השתתפותי – חפשתי ומצאתי הוראה בשיחת שביעי של
26 פסח שנאמרה לפני שלושים שנה (ויהי בשלושים שנה¹⁴⁰):
- 27 בשיחה הנ"ל¹⁴¹ מסופר אודות "פדיון" שכתב הצמח-צדק,
- 28 – ובהקדמה, שאף שבודאי אי אפשר להידמות להצ"צ, וכנ"ל (סי"ב) בנוגע למשה רבינו ש"מי הוא
29 זה ואיזהו אשר ערב לכו לגשת כו'", מ"מ, "אפס קצהו ושמן מנהו"⁷⁵ יש ללמוד מזה, ובפרט שזהו
30 ענין שנדפס ע"י נשיא בישראל, הרי זה בודאי נוגע לדורות¹⁴² –

לכתוב את הדברים בתור שליח), כך, שכתבתו אינה אלא כמעשה
קוף בעלמא. ומ"מ, כיון שבפועל נכתבו הדברים, בודאי יש בזה
הוראה מלמעלה כו' (ראה גם לקמן סכ"ח).
138) ברשימה נוספת: משל למה הדבר דומה, לבעל חוב
שמבקש מחילה, אבל בפועל אינו פורע את החוב.
139) הלי' תענית פ"א ה"ג.
140) יחזקאל א, א. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"כ ע'
108. וש"נ.
141) סס"ד (סה"ש תש"ג ע' 91).
142) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שפב.

135) כ"ק אדמו"ר שליט"א הקדים, שהדיבור בענין זה הוא
על יסוד פתגם רבינו הוקן שצריכים להיות עם הזמן ("היום יום"
ב' חשון. ובכ"מ), שלכן, יש לקשר כל מאורע עם פרשת השבוע,
ובנדודי, הרי זה ענין שקשור עם מ"ש בפרשת השבוע וכי
תאמרו מה נאכל גו"י ("כנ"ל סט"ז).
136) אודות תוכן המאורע – ראה לקמן בסוף הסעיף
(המור"2).
137) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכנראה החליט הכותב
לילך על מס'ג... אבל האמת היא שהכותב הנ"ל לא שייך שתהי'
לו "בריטקייט" לכתוב לי דברים כאלו (וכנראה שבחרו בו

ומועתק שם כל נוסח ה"פדיון"¹⁴³ – שבכלל הרי זה דבר פלא לפרסם ולהדפיס לכל נוסח של "פדיון";¹
 א"פדיון איז דאָך אַ פדיון... – כולל גם מה שמוסיף ומסיים לאחרי שמבקש "לעזור רחמים שיתבטלו
 הגזירות": "ואם"¹⁴⁴ הנני זוכה יה"ר שיתבטלו על ידי".³

ומזה למדים ב' ענינים: (א) מבלי הבט על כך שהצ"צ ביקש שיתבטלו הגזירות, יתכן שיתבטלו
 הגזירות שלא על ידו, (ב) שכדי שיהי' הדבר על ידו, יש צורך בזכות מיוחדת.⁵

ומזה מובן גם בנוגע לענינו, שכנראה, (א) יכול ה"פאָראַד" להתקיים שלא על ידי, (ב) וכדי שאשתתף
 בו הנני צריך לזכות מיוחדת... ובמילא צ"ל הענין דיפשפש במעשיו כו', ולא רק ב"עשה טוב", אלא גם
 ב"סור מרע"¹⁴⁵.⁸

ואין לתמוה אין יתכן מעמד ומצב כזה¹⁴⁶, בה בשעה שבדואי פועלים ריבוי ענינים טובים כו'¹⁴⁷ –
 כיון שנמצאים בזמן הגלות, עליו נאמר¹⁴⁸ "היינו כחולמים", ש"החלום (שבעת השינה) הוא מחבר שני
 הפכים... וכך הענין בגלות, שניצוץ אלקות בנפש האדם שהוא בבחינת שינה... יכול הוא להרכיב ב'
 דברים הפכים, להיות כל היום טרוד במו"מ... הגם שבתפלה מעורר את האהבה כו'... אעפ"כ אחר
 התפלה חולפת ועוברת האהבה, ואינו שם ללבו כי הוא היפוך ההתבוננות שבתפלה כו'"¹⁴⁹.¹³

כת. ויש בזה עוד ענין – בנוגע לסוגיא של מזיק וניזק¹⁵⁰:
 רבינו הזקן מבאר באגה"ק¹⁵¹ בנוגע לשלילת ענין הכעס כו', ש"אילו הי' מאמין שמאת ה' היתה זאת
 לו, לא הי' בכעס כלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו, ומתחייב...
 על רוע בחירתו, אעפ"כ, על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום וכו'".¹⁷

ומזה מובן בנדו"ד, שמצד אמיתית הענין, אין מקום לבוא בטענות לאלו שגרמו ענין הנ"ל, כיון
 ש"על הניזק כבר נגזר מן השמים", להודיעו מעמדו ומצבו כו'.¹⁹

אמנם, מצינו לגבי מזיק חבירו בגופו, ש"אע"פ שנתן לו חמשה דברים... אין מתכפר לו ולא נמחל
 עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו"¹⁵², וטעם הדבר – כדי לבטל את הקפידא של הניזק כו'.²¹

אבל בנוגע לענינו אין צורך בבקשת מחילה, מכיון שמלכתחילה לא הי' כאן ענין של קפידא או
 שמץ של קפידא כו'.²³

כט. ובנוגע לפועל – בקשר ל"פאָראַד" שייערך מחר:
 זכות גדולה לכל אחד שישתתף בענין זה, הקשור עם ר"ע ורשב"י (ואלו שלא ישתתפו, גדולה
 הרחמנות עליהם), ולכן, מבלי הבט על כל הענינים הצדדיים כו' – יש להמשיך ולעסוק בזה, ואדרבה,
 ביתר שאת וביתר עוז.²⁷

ויש ללמוד מאלו שעושים זאת בכל שאר המקומות¹⁵³ – באה"ק, ובכו"כ מקומות בחו"ל: אוסטרלי,²⁸

פתקאות ויבקשו ברכות וכו'.

(147) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר את העמידה בראש
 המוסדות "מרכז לעניני חינוך" ו"מחנה ישראל", וכן את הדפסת
 והפצת ה"לקוטי שיחות" בכל מקום.

(148) תהלים קכו, א.

(149) תו"א וישב כת, ג.

(150) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבתי-שחוק, שבדרך אגב,
 יש הזדמנות לקשר גם ענין זה עם דברי תורה.

(151) סכ"ה (קלח, ב).

(152) רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ה ה"ט.

(153) ראה גם המענה מאור לל"ג בעומר שנה זו (אג"ק חכ"ה
 ס"ע רא ואילך).

(143) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שיש שם גם תיבת "כו",
 והשאלה היא אם נכתבה ע"י הצ"צ, או שזוהי הוספת המעתיק
 במקום כמה תיבות שלא העתיק מהפדיון.

(144) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר תיבות אלו בקול חנוק מבכי
 (המו"2).

(145) ברשימה נוספת, שאמר, שבתחלת הפרשה (לפני
 שהגיעה עד כדי "מסירה") הורה שישאלו רב מורה הוראה כו',
 וכנראה, שהי' צריך לפעול בעצמו בתוקף ("קלאפן אויפן טיש")
 לבטל הענין מכל וכל כו'.

(146) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שלאחרי מאורע כזה, הי'
 מקום לומר: "הערט זיך איין קינדערלאך", לכו ועסקו בעניניכם
 בלימוד התורה וכו', ודי שאפיקע את עצמי... מבלי שיכתבו

- 1 מונטריאל, פריז, מיניאפוליס, שיקגו וכו', ולעשות זאת באופן שיגרום קידוש שם שמים ברבים וקידוש
- 2 שם ליובאוויטש.
- 3 [לאחרי השיחה (וכן לאחרי מנחה) התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון¹⁵⁴ "הנה מה טוב ומה
- 4 נעים שבת אחים גם יחד"].

(154) ניגון מספר רנג בספר הניגונים ח"ג.

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

29 בְּמִתְיָקָה - לתת לפועלים ליפתן הנאכל עם הפת, יִסְפֵּק - חייב
 30 לתת להם, שכן הכלל הוא, שכל שלא פירש תנאו בשעה
 31 ששכרם, הַכֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִינָה - כל דיני הפועלים, הוא כנהוג
 32 באותו המקום לגבי שכירת פועלים.
 33 מַעֲשֵׂה כְּרֵבִי יוֹחֵן בֶּן מִתְיָא שְׂאֵמֵר לִבְנֵו, צֵא שְׂבוֹר לָנוּ פּוֹעֲלֵיךְ. הֲלֹךְ
 34 בְּנוּ שֶׁל רַבִּי יוֹחָן בֶּן מִתְיָא, וְשֹׂכֵר פּוֹעֲלִים כְּבִקְשַׁת אֲבִיו, וְיִסְפֵּק -
 35 הַתְּחִיב לַתֵּת לָהֶם מְזוֹנוֹת וְלֹא פִירַשׁ מִה נִכְלַל בּוֹה. וְכִשְׁבָּא אֲצֵל
 36 אֲבִיו וְהוֹדִיעֵו שֶׁשֹּׂכֵר פּוֹעֲלִים וְהַתְּחִיב לְזוֹנֵם, אָמַר לוֹ אֲבִיו, בְּנִי,
 37 כִּיּוֹן שֶׁהִתְנִית לַתֵּת לָהֶם מְזוֹנוֹת, אֲפִילוּ אִם אֲתָה עוֹשֶׂה לָהֶם סְעוּדָה
 38 בְּסְעוּדַת שְׁלֵמָה בְּשַׁעֲתוֹ - בְּשַׁעֲתָה שִׁישֵׁב עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ, לֹא יֵצֵאת
 39 יְדֵי הוֹכְתָךְ עִמָּהֶן - כִּלְפִיהֶם, כִּיּוֹן שֶׁהֵן בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב,
 40 וְאַבְרָהָם הֵנִיחַ לִפְנֵי הַמַּלְאכִים סְעוּדָה גְּדוּלָה יוֹתֵר מִסְעוּדַת שְׁלֵמָה,
 41 וְרֹאוּ לִיתֵן לָהֶם סְעוּדָה דוּמָה, אֲלֵא, עַד שְׁלֵא - קוֹדֵם שֶׁתְּחִילוֹ
 42 בְּמִלְאָכָה, צֵא וְאִמּוֹר לָהֶם, שְׂכַרְתִּי אִתְּכֶם עַל מְנַת שְׂאֵן לָכֶם
 43 תְּבִיעָה עָלֵי שְׂאֵתֵן לָכֶם לְמַאֲבָל, אֲלֵא פֶת וְקָמְנִית בְּלִבְד.
 44 רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, לֹא הָיָה צְרִיף לִמְרָה לָהֶם מִה יֵתן לָהֶם,
 45 כִּיּוֹן שֶׁהַכֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִינָה, וְאִף שֶׁאִמַּר שִׁיתֵן לָהֶם מְזוֹנוֹת, נוֹתֵן רַק
 46 כַּמְנַהֵג הַמְדִינָה, פֶת וְקִטְנִית:

1 לקח מהם את בגדיהם העליונים כדי לפרוע מהן את מחיר החבית.
 2 אָתּוּ אָמְרוּ לָרֵב - באו להתלונן לפני רב על מעשהו של רבה בר
 3 בר חנן, אָמַר לִיה רַב לְרַבְהָ בַר חֲנַן, הֵב לָהּוּ גְלִמְיָהוּ - החזר להם
 4 את בגדיהם. אָמַר לִיה - אמר לו רבה בר חנן, דִּינָא הָכִי - האם כך
 5 הדין הלא הם פשעו בהעברת החבית. אָמַר לִיה רַב אִין, נִאמַר
 6 (משלי ב ב) לְמַעַן תִּלְךָ בְּרֶדֶף טוֹבִים, כְּלוּמַר עֲלִיךָ לְנַהוֹג לְפָנִים
 7 מְשׁוּרַת הַדִּין. יְהִיב לָהּוּ גְלִמְיָהוּ - החזיר רבה בר חנן לסבלים את
 8 בגדיהם. אָמְרוּ לִיה הַסְבִּילִים לְרַב עֲנִי אֲנִי וְיִמְרְחִינָן בּוּלְהָ יוֹמָא -
 9 עֲנִיִּים אֲנַחְנוּ וְטַרְחָנוּ כָּל הַיּוֹם, וְכִפְסִין - ואנו רעבים, וְלִית לָן מִיָּד
 10 - ואין לנו מעות לקנות אוכל. אָמַר לִיה רַב לְרַבְהָ בַר חֲנַן, וְיָל הֵב
 11 אֲנִיָּהוּ - לך שלם להם את שכרם. אָמַר לִיה רַבְהָ בַר חֲנַן לְרַב,
 12 דִּינָא הָכִי - וכי כך הדין הלא לא השלימו מלאכתם. אָמַר לִיה רַב
 13 אִין, יֵש לָךְ לְנַהוֹג לְפָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין, שְׁנִאמַר בַּחֲלָקוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל
 14 הַפְּסוּק (שם) וְאַרְחֹת צְדִיקִים תִּשְׁמְרִי.

הדרן עלך השוכר את האומנין

פרק שביעי - השוכר את הפועלים

גמרא
 47 שנינו במשנה, שהשוכר פועלים בסתם, אינו יכול לכופם לעבוד
 48 יותר ממנהג המקום. הגמרא מבררת מה החידוש בדבר. שואלת
 49 הגמרא: פְּשִׁימָא שְׁלֵלָא תְנַאִים מִיּוּחָדִים אִינַם צְרִיכִים לְעַבּוֹד
 50 מעבר למנהג המקום.
 51 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא - לא הוצרך התנא לומר דין זה, אלא
 52 באופן דְּפָסָא לָהּוּ אֲאָנְרִיָּהוּ - שהוסיף על שכרם יותר ממנהג
 53 המקום, מָהוּ דִּימָא וְשִׁמָּא תַאמְרוּ, אָמַר לָהּוּ - יכול לומר להם,
 54 הָא דְּפָסָא לָכֵן אֲאָנְרִיָּבוּ - מה שהוסיפתי על שכרכם, אֲדַעְתָּא
 55 דְּמִקְדָּמִיתוּ וְמִחֻשְׁבִּיתוּ בְּהִדְאָ - זה על דעת שתקדימו בבוקר
 56 לְעַבּוֹדְתְּכֶם וְתִאחַרוּ לִלְכַת בְּעַרְב לְבִיתְכֶם יוֹתֵר מִהֲנַהוּג. קָא
 57 מְשַׁמְעֵן לָן - משמיענו התנא, שֵׁאִינַם חַיִּיבִים אֲלֵא כְּשֶׁאֵר הַפּוֹעֲלִים
 58 שֵׁם, מְשׁוּם דְּאָמְרוּ לִיה - שהפועלים יכולים לומר, הָאֵי דְּפָסַת לָן -
 59 מִה שֶׁהוֹסַפְתָּ עַל שְׂכָרֵנוּ, אֲדַעְתָּא דְּעִבְדִּינָן לָךְ עִבְדִּיתָא שְׁפִירְתָּא -
 60 זה על דעת שנעשה עבודה טובה יותר, וְלֹא שֶׁנַּעֲבָדוּ יוֹתֵר מִהֲזֻמָּן
 61 הַנְּהוּג בְּמִקּוּם.
 62 הגמרא מבררת את זמן כניסתו של הפועל לעבודה ויציאתו
 63 מִמְּנָה: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,

משנה
 15 השוכר פועלים לעבודה יכול להתנות עמם בשעה ששוכרם כל
 16 תנאי שירצה, ובכלל זה תנאים שאינם נוהגים בשאר פועלים
 17 שבאותו המקום.
 18 משנתינו באה ללמד שאם בשעה ששכרם לא התנה עמם כלום,
 19 יש לנהוג בכל תנאי העבודה כפי מנהג המקום.
 20 הַשׁוֹכֵר אֵת הַפּוֹעֲלִים שִׁיעֲבָדוּ אֲצֵלוּ לְפִי שְׂכִירוֹת יוֹם, וְלֹא אַחַר
 21 שְׂכָרָם בְּסַתֵּם אָמַר לָהֶם לְהַשְׁכִּים וְלְהַעֲרִיב - שיקדימו לבא בבוקר
 22 לפני זריחת השמש או שיאחרו לצאת אחר שקיעת החמה, הַדִּין
 23 הוּא, שְׁבִמְקוּם שְׁנַהֲנוּ שְׁלֵא לְהַשְׁכִּים וְשְׁלֵא לְהַעֲרִיב, אִינּוּ רִשְׁאֵי
 24 לְבוֹשָׁן - אין באפשרותו להכריחם לתנאים אלו, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא אִמַּר
 25 לָהֶם כִּךְ בְּשַׁעֲתָה שְׂכָרָם, וְיִבּוּאוּ לְעַבּוֹדְתָם וְיִחַזְרוּ לְבֵיתָם כַּמְנַהֵג
 26 הַמְּקוּם.
 27 וְכֵן לְגַבֵּי נְתִיבַת מְזוֹנוֹת לְפּוֹעֲלִים: מְקוּם שְׁנַהֲנוּ לְזוּן - לתת מזונות
 28 לְפּוֹעֲלִים, זְיוֹן - חייב בעל הבית לזונם. וְכֵן בְּמִקּוּם שֶׁנַּהֲנוּ לְפָסֵק

לקוטי שיחות

פרשת בהר

כך כב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

- 21 וכמבואר בדברי האחרונים⁷, שהבדל זה שבין
22 לכתחילה לבין בדיעבד קיים אפילו בעניני דאורייתא.
23 ויותר מכך: ענין זה אינו קיים רק בקשר לפרטים צדדיים
24 של המצוה – שאז ניתן להבין שאפילו חסר תנאי זה,
25 קיימו את המצוה – אלא יש מקרים, שמדובר בפרט
26 שבגוף המצוה עצמה, ולמרות זאת אין התנאי מעכב,
27 ומקיימים את המצוה בדיעבד גם ללא פרט זה. וכפי
28 שמובאות לכך דוגמאות רבות, ואב לכולן – הכלל⁸ בעניני
29 קדשים: שנה הכתוב עליו לעכב.

ג.

"וספרתם לכם ממחרת השבת"

- 30 לפי כלל זה ניתן להבין מספר ענינים תמוהים, אשר
31 אחדים מהם יובאו ויתבארו בהמשך.
32 ולדוגמא, בענין הקשור לימים אלו: לגבי ספירת
33 העומר נאמר בתורה⁹ "וספרתם לכם ממחרת השבת".
34 בפשטות, המשמעות היא יום השבת, וכפי שאמרו
35 הצדוקים, הבייתוסים, ש"עצרת אחר השבת"¹⁰, שמתחילים
36 לספור החל ממחרת יום השבת. אך בתורה שבעל-פה
37 מפורש שהמשמעות של "ממחרת השבת" היא "ממחרת
38 היום טוב", וכפי שמביאים לכך חז"ל הוכחות רבות¹¹.
39 ולכאורה, תמוה¹²: אם התורה רוצה שיתחילו לספור
40 ממחרת יום טוב של פסח, מדוע היא אומרת "ממחרת
41 השבת", ביטוי הנותן מקום לטעות, ואינה אומרת
42 מלכתחילה "ממחרת הפסח"¹³ וכדומה?

(9) אמור כג, טו.

(10) ראה מנחות סה, א. פרש"י – חגיגה יז, א (במשנה); ר"ה כב,

ב.

(11) מנחות שם, ב ואילך. תו"כ אמור עה"פ.

(12) ראה גם לקו"ת אמור לה, ד. שער האמונה רפט"ו. רד"ה וספרתם

תרס"ו.

(13) גם את"ל ש"ממחרת הפסח" אפשר לפרש [ע"ד מסעי (לג, ג).

וראה גם פ' אמור שם לפני (כג, ה*) על ט"ו ניסן (כי "פסח" הוא יום
הקרבת הפסח, י"ד ניסן) – הו"ל "ממחרת החג" וכיו"ב, ולא "ממחרת
השבת" שפירושו בכלל הוא יום השבת.

א.

יציאת העבד - בשנת השמיטה?

- 1 על הפסוק! "ושבתה הארץ שבת לה" – שבשנת
2 השמיטה צריכה ה"ארץ" לנוח, ואסורות מלאכות השדה
3 והכרם וכדומה², מובא ב"זהר"³ הפסוק⁴ "כי תקנה עבד
4 עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם",
5 ומוסבר "דכל בר ישראל .. אית ליה נייחא בשמיטה ..
6 בההוא נייחא דארעא אצטריכו עבדי נייחא (= כל בן
7 ישראל חייב לנוח בשביעית .. במנוחת הקרקע צריכים גם
8 העבדים לנוח) ובגין כך: ובשביעית...".

- 9 בפשטות נראה שבזוהר מוסבר שהמשמעות של
10 "ובשביעית יצא לחפשי חנם" איננה לשנה השביעית מאז
11 היותו עבד, אלא ל"שנת השמיטה".

- 12 וידועה התמיהה⁵: הלכה נפוצה במקומות רבים בדברי
13 חז"ל היא, שהעבד אינו יוצא לחפשי דוקא בשנת
14 השמיטה, אלא ב"שביעית למכירה"⁶. וכיצד אפוא נאמר
15 בזוהר "בההוא נייחא דארעא אצטריכו עבדי נייחא"?

- 16 ואין סביר לומר, שהזוהר חולק על כל מאמרי חז"ל
17 בנגלה שבתורה.

ב.

קיום המצוה – לכתחילה או בדיעבד?

- 18 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את הידוע בקשר
19 למצוות, שיש קיום המצוה באופן של "לכתחילה", ויש
20 קיום המצוה באופן של בדיעבד בלבד.

(1) פרשתנו כה, ב.

(2) שם, ד.

(3) פרשתנו קח, א.

(4) משפטים כא, ב.

(5) ראה בספרים שצויינו בניצוצי זהר שם. תו"ש למשפטים שם ס"ק

ע. וראה מקדש מלך ורמ"ז לזוהר שם.

(6) מכתלתא משפטים שם. ירושלמי קידושין פ"א ה"ב. ועוד (ראה

הנסמן בתו"ש שם אות נז).

(7) לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ה' בארוכה.

(8) יומא נא, ב.

(* ראה בארוכה המועדים בהלכה ע' רטו ואילך. וש"נ.

31 למרות שמצוה לספור "ממחרת יום טוב", בכל זאת
 32 אומרת התורה "וספרתם לכם ממחרת השבת", משום
 33 שכאשר חל יום טוב של פסח ביום השבת עצמו ומתחילים
 34 לספור גם "ממחרת יום השבת" הרי יש בכך, לפי מאמר
 35 חז"ל, שלימות רבה יותר בענין הספירה, כדלהלן בסעיף ה'.
 36 כלומר, מצות ספירת העומר נקבעה מלכתחילה
 37 בשני אופנים: נצטם מצות הספירה – מה שמעכב
 38 בדיעבד ומוכרח להיות בכל ספירה – היא הספירה
 39 "ממחרת יום טוב". אך לפעמים, כאשר פסח חל ביום
 40 השבת, מצות ספירת העומר מושלמת יותר.

41 ולפיכך נאמר בתורה שבכתב "ממחרת השבת", משום
 42 שזהו המצוה בכל שלימותה.

ה.

השלימות של תמימות

43 ההוכחה וההסבר לכך יובנו באמצעות מדרש תמוה על
 44 הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת", וזו לשון
 45 המדרש¹⁷:

46 "כתיב שבע שבתות תמימות תהינה. אימתי הן
 47 תמימות בזמן שאין ישוע ושכניה ביניהם". ומבארים
 48 המפרשים¹⁸, שהכוונה היא למצב שבו סופרים ממחרת
 49 השבת כפשוטו, החל מיום ראשון.

50 ובמדרש מובא סימן לכך שפסח חל בשבת¹⁹ – כאשר
 51 משמרות הכהנים ישוע ושכניה לא עבדו כלל במקדש בין
 52 פסח לעצרת.

53 כאשר מתחילים לספור במוצאי שבת (ממחרת השבת
 54 כפשוטו) – "אז הן השבתות תמימות כששת ימי בראשית
 55 .. ואם יבוא ישוע .. לא יהיו תמימות".

56 ותמוה: החובה של "תמימות" קיימת בכל שנה ושנה,
 57 ועל כן מי ששכח לספור שוב אינו מברך, שהרי ספירת
 58 העומר היא מהערב²⁰ – ומדוע נאמר במדרש שהענין של
 59 "תמימות" הוא דוקא כאשר פסח חל בשבת?

1 ולפי האמור לעיל ניתן להסביר זאת, אך יש להקדים
 2 ולהבהיר: כשם שיש הבדל בין "לכתחילה" ובין
 3 "בדיעבד" מבחינת קיום האדם, שכאשר הוא מחסיר פרט
 4 (שאינו מעכב) הוא מקיים את המצוה בדיעבד – כך יש
 5 לפעמים הבדל מצד המצוה עצמה, שבמצבים מסויימים
 6 המצוה עצמה מושלמת יותר, ויש מצב שבו המצוה עצמה
 7 נקבעה מלכתחילה באופן, שבמצב זה אין מקיימים את
 8 המצוה בשלימות, וחסרים בה פרטים אחדים.

9 מהדוגמאות הפשוטות ביותר לכך: בזמן שביט
 10 המקדש היה קיים היה יום טוב כרוך בהקרכת קרבנות –
 11 קרבנות יום טוב של ציבור ועולות ראייה ושלמי חגיגה של
 12 יחיד, ומשחרב בית המקדש קיים יום טוב מן התורה, אך
 13 ללא קרבנות. וכן בזמן שביט המקדש היה קיים, הרי מי
 14 שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל¹⁴ ומקרבנות היחיד
 15 הנ"ל, למרות שחל אצלו יום טוב מן התורה.

16 וכמוכן, הקרבנות של יום טוב, והעליה לרגל, אינם
 17 פרט צדדי ביום טוב, ויותר מכך: הקרבנות אינם תוצאה
 18 של יום טוב, אלא הם חלק, או לפחות תוספת, בשלימות¹⁵
 19 של היום טוב עצמו.

20 למרות זאת, במצב שאי אפשר להקריב קרבנות, לפי
 21 התורה, חלים יום טוב וקדושת יום טוב וכו' מן התורה.

22 יתירה מכך אנו רואים שיש מצוות שניתנו מלכתחילה
 23 באופן שיש בהן שתי תקופות: בזמן אחד קיימת המצוה
 24 בשלימותה, לכל פרטיה, ובזמן אחר, אין בה שלימות.
 25 ולדוגמא – יום טוב וחול המועד שלו. חול המועד הוא
 26 חלק של יום טוב, ונכלל ב"מועדים לשמחה", ומשום כך
 27 חלה בו חובת השמחה מן התורה¹⁶.

28 אך למרות זאת אין הדבר דומה לימי החג עצמו שאז
 29 זהו יום טוב בשלימות, בכל הפרטים.

ד.

שלימות ספירת העומר – כשפסח חל בשבת

30 לפי זה ניתן להבין לגבי מצות ספירת העומר:

שריב"ז אמר כן להבייתוסי לדחותו בקש ולי' לא ס"ל (ראה לקו"ש ח"י"ב
 ע' 96 הערה 6). – וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 8 הערה 11 (סה"ש תנשא
 ח"א ע' 449 הערה 21).

18 מתנות כהונה שם – בשם הרוקח (הל' שבועות סרצ"ה). – וראה
 הנסמן בשה"ש שם ע' 448).

19 וע"ד הפשט קשה סימנא (ובפרט כבנדר"ד – הדורש ביאור) למה
 ל"י? וראה (בפנימיות הענין) לקו"ש שם ע' 102 (ע"פ פי' השמות ישוע
 ושכני).

20 ראה מנחות סו, א (ועוד). שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ג.

14 פסחים ת, ב.

15 באופן קיצוני ביותר מצינו בניזיר ובתענית את"ל שענינם שאסר
 עצמו בתגלחת או באכילה ובמילא הוי נזיר ותענית – ראה כללי
 התהומ"צ להרגצובי ערך תענית. – וביו"ט מפורש לכאורה בקרא דהיו"ט
 מחייב קרבן. אבל אמחז"ל (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א – הובא בתוס'
 פסחים רפ"ד) דהקרכת קרבנו עושה היום יו"ט, אבל לכאורה אינו מה"ת,
 ואכ"מ.

16 שו"ע אדה"ז חאו"א סתקכ"ט ס"ו.

17 קה"ר פ"א, ג. – עד"ז הוא במנחות (סה, ב). אבל שם אפ"ל

לקבלת התורה, ספרו החל מיציאתם ממצרים את מספר
 הימים שקרבו אותם ליום קבלת התורה. מ"ט ימי הספירה
 הם ההכנה למתן תורה ביום החמישים. ובלשון
 החסידות³⁰: מ"ט הימים הם כנגד מ"ט שערי בינה,
 ובאמצעותם מגיעים ליום החמישים - שער הנו"ן - שזוהו
 ענין מתן תורה.

יוצא, שלמרות שהספירה נקבעה באופן שיום
 החמישים אינו חייב לחול תמיד ביום קבלת התורה, ואף
 יותר מכך - הוא יכול לחול לפני קבלת התורה - בכל
 זאת, כאשר יום החמישים, עצרת, חל בכל זאת ביום קבלת
 התורה, אין זה פרט שולי בלבד, אלא זוהי שלימות של
 יום עצרת עצמו. השלימות של יום החמישים היא כאשר
 זהו היום שבו "קבלתם עליכם עול תורה" - מתן תורה.
 וכיון שיום עצרת מושלם כאשר הוא חל ביום קבלת
 התורה, לפיכך, כדברי הירושלמי, אין מוזכר בתורה
 הביטוי "חטא" לגבי עצרת.

ז.

שני האופנים של זכירת יציאת מצרים

כשם שלגבי אותה מצוה אנו מוצאים שתי אפשרויות
 קיום בתורה, כך גם לגבי שתי מצוות שונות בעלות
 משמעות דומה ניתן למצוא שבאחת מהן מתקיימת מהות
 המצוה בשלימות, ואילו במצוה השנייה אין המשמעות
 מקויימת בשלימות.

דוגמא לכך היא זכירת יציאת מצרים המקויימת בשתי
 מצוות נפרדות: החובה לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו
 בניסן³¹, והחובה לזכור את יציאת מצרים במשך כל השנה
 כולה³².

אמנם, לשתי המצוות כוונה שווה - זכירת יציאת
 מצרים, אך בכל זאת יש מספר הבדלים בקיום המצוה:
 הזכירה במשך כל השנה כולה אינה עם כל הפרטים ואינה
 מודגשת כל כך כחובת זכירת יציאת מצרים בליל פסח³³.

יותר מכך: לכאורה נותן הדבר אפשרות לשיטת
 הבייתוסים ח"ו - שהספירה מתחילה תמיד מ"ממחרת יום
 השבת".

ההסבר לכך הוא: כאשר ה"שבתות תמימות כששת
 ימי בראשית" או ה"תמימות" מושלמת²¹. אך שלימות זו
 אינה מעכבת בדיעבד²² - הענין המעכב של "תמימות"
 הוא ספירת מ"ט ימים -
 השלימות של "תמימות" היא דוקא כאשר "תמימות
 כששת ימי בראשית" (פסח שחל בשבת).

ז.

שלימות עצרת - יום מתן תורה

ואם כך הם פני הדברים, שהתורה מדברת לפעמים
 אודות המצוה כפי שהיא בשלימותה לכל פרטיה (למרות
 שלא כל הפרטים מעכבים את קיום המצוה בדיעבד), הרי
 על ידי כך ניתן להסביר תמיהה המתעוררת לגבי סיום
 ספירת העומר - חג השבועות:

לגבי התאריך שבו חל חג השבועות אומרים חז"ל²³
 "פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה". כלומר, חג
 השבועות, בתקופה שבה מקדשים את המועדים על פי
 הראיה²⁴, אינו חל תמיד ביום מתן תורתנו, אשר הוא
 בששה²⁵ (או בשבעה²⁶) בסיון.

וידועה התמיהה על כך²⁷: הרי אנו מוצאים שחז"ל
 מקשרים את חג השבועות עם יום מתן תורה, כנאמר
 בתלמוד הירושלמי²⁸, שלגבי הקרבנות של עצרת אין
 מוזכר בתורה הביטוי חטא, המוזכר לגבי קרבנות של
 מועדים אחרים, והסיבה לכך היא "מכיון שקבלתם עליכם
 עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".
 כלומר, יום עצרת קשור ליום קבלת התורה.

ההסבר הוא: מהותה של מצות ספירת העומר היא
 ההכנה לקבלת התורה. כמבואר בספרי הראשונים²⁹, בשם
 המדרש, שמשום הצפיה והתשוקה הרבה של בני ישראל

בתורה שבכתב. (ב) הא דבבלי אפ"ל שאינו מדבר בזמן שקובעין ע"פ
 הראי' [וע"ד אמירת "זמן מתן תורתנו". שבזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי'
 וחל עצרת בחמשה לא היו אומרים זה (ראה שו"ע אדה"ז שם. ובארוכה
 לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 258)].

(29) ר"ן סוף פסחים. חינוך מצוה שו. ועוד (ראה לעיל ע' 142. וש"נ).
 (30) ראה לקו"ש במדבר י, ד. ועוד. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 257
 ואילך.

(31) ראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ע' הגדה. וש"נ.
 (32) ראה בפרטיות שם ע' זכירת יציאת מצרים. וש"נ.
 (33) החילוקים בין זכירת יציאת מצרים בליל פסח לגבי החיוב דכל השנה -

(21) ראה בארוכה לקו"ש שם (ע' 96 ואילך).

(22) להעיר ע"ד מענין "כיפר ולא כיפר" (יומא ה, א. וש"נ).

(23) ר"ה ו, ב.

(24) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"א. לקמן הערה 28.

(25) שבת פו, ב. וש"נ שו"ע אדה"ז שם.

(26) דעת ר"י שבת שם.

(27) ראה תו"ש יתרו (חט"ז) מילואים ס"א (וש"נ). ועוד.

(28) ר"ה פ"ד ה"ח. - גם בבבלי (פסחים סח, ב) נאמר שעצרת "יום
 שניתנה בו תורה הוא". אבל ראה לקו"ש [ח"ח [המתורגם] ע' 21 הערה
 (4) אשר: (א) דוקא בירושלמי מבואר שהשיכות דעצרת למ"ת מקורה

26 תכונותיו ואופיו של בעל השם, כמאמר חז"ל⁴⁰ "רבי מאיר
27 הוה דייק בשמא". ובענינו: אנשים אלו נבחרו להיות
28 ממונים על תפקידים שונים במקדש, משום שלתפקידים
29 אלו שבמקדש דרושות דוקא תכונות אלו ואלו, והן נרמזות
30 "דייק בשמא", בשמות הממונים⁴¹, ובכל דור ודור, כאשר
31 צריך למנות ממונה חדש לתפקיד זה, יש לחפש אדם
32 הראוי לשאת שם זה.

33 אך מעצם העובדה שלממונים בדורות הבאים היה
34 לפני כן שם אחר, ונקראו "על שמם" של הראשונים רק
35 לאחר שנתמנו, מובן, שתכונותיהם היו "דומות" בלבד
36 לתכונות הנדרשות, אך לא באופן המושלם כממונים
37 שנקראו בשמות אלו מלכתחילה.

ט.

השלימות בשחרור העבד דוקא בשנת השמיטה

38 וכפי שהוסבר לפני כן לגבי זכירת יציאת מצרים, כך
39 יש להסביר את דברי הזהר לגבי השנה השביעית:
40 קיימת השנה השביעית של כלל ישראל, שנת
41 השמיטה, וקיימת ה"שנה השביעית" של היחיד – השנה
42 השביעית של מכירת עבד.

43 כיון ששניהם קשורים ל"שביעית"⁴², מובן, שיש
44 ביניהם נקודה משותפת⁴³.

45 ובפרט בענינו, שהרי היחיד הוא חלק מכלל ישראל.
46 אך ההבדל ביניהם הוא: בשנה השביעית של כלל
47 ישראל המשמעות של "שבת לה'" היא בשלימות, ולכן
48 נובעות ממנה כל ההלכות של שמיטה, ואילו בשנה
49 השביעית של יחיד יש רק "מעין" של "שבת לה'" אשר
50 בשנת השמיטה, ולכן בפועל מתקיימת רק יציאתו של
51 העבד "לחפשי חנם".

1 הסיבה לכך מובנת בפשטות: זמן יציאת מצרים
2 כפשוטה הוא בליל ט"ו בניסן, ולכן זכירת יציאת מצרים
3 בלילה זה הוא באופן מושלם ביותר.
4 לעומת זאת חובת זכירת יציאת מצרים במשך השנה
5 כולה היא תוצאה בלבד מהחובה בליל פסח: מכיון
6 שיציאת מצרים היא "פעולה נמשכת"³⁴, נובעת מכך חובה
7 לזכור את יציאת מצרים במשך כל השנה. ולכן מובן
8 שזכירה זו אינה מושלמת כל כך כזכירה בליל פסח.

ה.

השלימות בתכונות הממונים על תפקידי המקדש

9 מעין דוגמא לכך, ולא בענין של מצוה, מוצאים
10 במשנה אשר נראית במבט ראשון תמוהה ביותר:
11 נאמר במשנה³⁵: "אלו הן הממונים שהיו במקדש",
12 והמשנה מונה את שמות הממונים ואת העבודה
13 והתפקידים במקדש שכל אחד מהם היה ממונה עליו –
14 "יוחנן בן פנחס על החותמות וכו'".

15 בדברי המפרשים מובאים על כך³⁶ שני הסברים: (א)
16 "כשירי כל דור ודור בא למנות". (ב) "מי שהיה באותו דור
17 מנה מה שבדורו".

18 ולכאורה, תמוה: מדוע חשוב לציין במשנה, שמטרתה
19 הלכה³⁷, את שמות הממונים בדורות שעברו, וכלשון
20 הגמרא³⁸ "מאי דהוה הוה" (=מה שהיה היה)?

21 את זאת ניתן להבין לפי פירוש רבי עובדיה
22 ברטנורא³⁹, ש"הממונים הראשונים שנתמנו על כך היה
23 שם, לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם".

24 מדוע נקראו "הבאים אחריהם על שמם"?
25 יש לומר, שההסבר לכך הוא: כל שם מבטא את

(41) ע"פ המבואר בפנים י"ל דמה שהביא הרע"ב בשם רבותיו (שכולם נקראו על שם הראשונים כו') אינו פירוש שני, כ"א תוס' ביאור על הפירוש שכתב לפנינו שמונה החסידים והכשרים שבכל דור ודור (וכהפי' בפני משה לירושלמי שם). ומתורצות עפ"ז קושיות התו"ט על פי' הרע"ב. וק"ל.

(42) ע"ד מחז"ל בגאולה, דכל הגאולות – שם גאולה עלה" (רש"י ד"ה אתחלתא – מגילה יז, ב).

(43) ובפרט עפ"מ"כ (ראה רמב"ן ובהיי משפטים שם) דטעם חירות עבד בשביעית שלו הוא ג"כ שבת בראשית – וראה גם במקומות שצויינו בתו"ש דלעיל הערה 5. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות עבד עברי בסופה. שמפרש "ובשביעית יצא לחפשי חנם" על אלף השביעי. ועייג"כ רמ"ז לזהר שם.

ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' טו; אנציקלופדי' תלמודית ע' הגדה (ע' קעח). וש"נ. וראה גם לקו"ש ח"י"ב ע' 42 ואילך.

(34) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 173 ואילך.

(35) שקלים רפ"ה.

(36) ריבב"ן (מירושלמי שקלים שם). וראה רע"ב ותו"ט שם ולקמן הערה 41.

(37) ראה פרש"י ד"ה הלכות סוטה כב, א. נדה בסופה. ועוד.

(38) יומא ה, ב. ועוד.

(39) בשם "רבותי". וכ"ה ב"ליקוטים מכת"י קדמוני" שנדפסו במשניות הוצאת יכין ובעז (וראה תקלין חדתין למשנה בירושלמי שם).

(40) יומא פג, ב. וראה בארוכה (ע"ד הענין דמדרש שמות) תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) ס"א *א. וש"נ.

(* אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ס"ע רפח ואילך. המו"ל.)

12 "בההוא ניחא דארעא איצטריכו עבדי ניחא", שמהם
 13 משתמע שמדובר בזהר על שנת השמיטה כפשוטה - כי
 14 בזוהר מובא כאן המקרה של "ובשביעית יצא לחפשי
 15 חנם" בשלימותו
 16 (כפי שנאמר לעיל (סעיף ד) שנאמר בתורה "וספרתם
 17 לכם ממחרת השבת", משום שבמקרה כזה הספירה
 18 מושלמת יותר),
 19 וזה קורה כאשר השנה השביעית למכירת העבד חלה
 20 בשנת השמיטה - "בההוא ניחא דארעא".

(משיחת י"א ניסן (והתעודיות
 שלאחרי זה) תש"מ, הגה"ש תשמ"א)

1 ועל כך נאמר בזהר "בההוא ניחא דארעא איצריכו
 2 עבדא ניחא": עבד צריך לצאת לחפשי בשביעית למכירה,
 3 משום שהוא חלק מן הכלל ויש לו "חלק" מ"ההוא ניחא
 4 דארעא", ולכן השביעית שלו, למכירתו, היא מעין השביעית
 5 של כלל ישראל, המביאה לידי "ניחא דארעא".
 6 ומכל זה נובע חידוש (הדורש עיון וחיפוש בספרים):
 7 כאשר השנה השביעית של העבד חלה בשנת השמיטה,
 8 מביאה השמיטה - "ניחא דארעא" - לידי כך שהיציאה
 9 שלו לחפשי - "עבדי ניחא" - היא בשלימות מוחלטת⁴⁴.
 10 וצריך עיון למאי נפקא מינה, ואין כאן מקומו.
 11 ולפי זה ניתן להבין את דברי הזהר באופן סתמי

(44) ע"ד הנ"ל בספה"ע (סעיף ה) דתימות הן כשפסח חל בשבת; ובה"ש (כנ"ל סעיף ו) דכאשר עצרת חל בששה בסיון (יום מ"ח) ישנה שלימות בענין העצרת גופא.

המשך יאור במסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' 1

33 נפק איהו - יצא אברהם בעצמו, חו"ה וראוהו להקדוש ברוך הוא,
 34 דקא אצטריכו וישעומד בפתחו. היינו דקתיב (זהו שכתוב) (שם יח
 35 א) ויאמר, אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבד מעל
 36 עקבך, שאמר זאת להקב"ה שבא לבקרו.
 37 אך כיון דהוא - כיון שראה הקב"ה, דקא אסר ושרי - שאברהם
 38 אבינו קשר את התחבושת על מקום מילתו, והתירה, אמר הקב"ה,
 39 לא אורח ארעא למיקם קא - אין זה דרך ארץ לעמוד כאן.
 40 מבארת הגמרא: היינו דקתיב (זהו שכתוב) (שם יח ב) וישא עיניו
 41 וירא, והנה שלישה אנשים נצבים עליו, וירא, וירין לקראתם,
 42 שלכאורה קשה, שבתחילה כתוב 'נצבים עליו', שמשמע בסמוך
 43 אליו, ובהמשך כתוב 'וירין לקראתם', וכיון שהיו קרובים, לשם מה
 44 רץ לקראתם. אלא דמעיקרא אתו קמו עליה - בתחילה הם הגיעו
 45 ועמדו לידו, אך כי חיווהו דהוה ליה צערא, אמרו, לא אורח ארעא
 46 למיקם קא - כשראו שיש לו צער מהמילה, אמרו המלאכים, אין
 47 זה דרך ארץ לעמוד כאן.
 48 שואלת הגמרא: מאן נינהו - מי הם אותם השלישה אנשים. ועונה:
 49 מיכאל ונבריאאל ורפאל. ומבארת הגמרא לשם מה הגיעו שלשתם.
 50 מיכאל שבא לבשר את שרה שיוולד לה בן. רפאל שבא לרפא את
 51 אברהם ממילתו. נבריאאל אול למהפכה לסדום - הלך להפוך את
 52 סדום.
 53 שואלת הגמרא: והא קתיב (שם יט א) ויבאו שני המלאכים סדמה
 54 בערב, הרי שהלכו שנים, ולא רק גבריאל. עונה הגמרא: דאול
 55 מיכאל בהריה, לשוניה ללוט - שמיכאל הלך עמו, כדי להציל את
 56 לוט. אך רק גבריאל הפך את סדום. דיקא נמי - ומדויק גם מהפסוק
 57 שרק מלאך אחד הפך את סדום, [דקתיב] (שם יט ב) ויהפך את
 58 הערים האלו - בלשון יחיד, ולא קתיב 'ואין כתוב] ויהפכו לשון
 59 רבים, שמע מינה שרק אחד הפך את סדום.
 60 שואלת הגמרא: מאי שנא - מדוע שונה לגבי אברהם שהסכימו
 61 המלאכים לדבריו, דקתיב (שם יח ה) שאמרו 'בן תעשה באשר
 62 דברת' שקיבלו את הזמנתו, ומאי שנא - ומדוע שונה לגבי לוט,
 63 דקתיב - שכתוב אצלו (שם יט א)

1 הגמרא מביאה שיטה החולקת במהות השכר שזכה אברהם
 2 לזרעו מחמת הנהגתו: ופליגא דרבי חמא ברבי חנינא - ונחלק רב
 3 יהודה בשם רב על רבי חמא ברבי חנינא, דאמר רבי חמא ברבי
 4 חנינא, וכן תנא דרבי רבי ישמעאל וזכנו שנו ברייתא בבית מדרשו
 5 של רבי ישמעאל, בשכר שלישה מעשים של אברהם, וכו' זרעו
 6 לשלישה דברים במדבר. בשכר שנתן למלאכים המאה והחלב, וכו'
 7 זרעו למן. ובשכר 'הוא עמד עליהם', וכו' זרעו לעמוד הענין שהיה
 8 עומד עליהם תמיד, ככתוב (במדבר יד יד) 'שמעו כי אתה ה' בקרב
 9 העם הזה וגו' וענך עמד עליהם, ובשכר 'קח נא מעט מים', וכו'
 10 זרעו לקראת של מרים.
 11 הגמרא ממשיכה לבאר את מעשה אברהם אבינו עם המלאכים:
 12 נאמר בפסוק (בראשית יח ד), שאברהם אמר למלאכים, 'קח נא
 13 מעט מים, ורחצו רגליכם'. אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל, אמרו לו
 14 המלאכים לאברהם, וכי בערביים השדדנו - וכי חשדת בנו שאנו
 15 ערבים, שהם משתתפים לאבק רגליהם, ולכן בקשת מאיתנו לרחוץ
 16 את רגלינו, הלא כבר יצא ממנו 'ממך' ישמעאל, הנהגה
 17 להשתחוות לאבק רגליו.
 18 נאמר בפסוק (בראשית יח א), וירא אליו ה' באלני מרע, והוא
 19 ישב פתח האהל ביום. שואלת הגמרא: מאי 'זמה הכוונה)
 20 'ביום היום', מבארת הגמרא: אמר רבי חמא ברבי חנינא, אותו היום
 21 שבאו המלאכים לבקר את אברהם, יום שלישי של מילה של
 22 אברהם הנה, שאז היה חולה ביותר, וקא תקדוש ברוך הוא לשאול
 23 בשלומו של אברהם, הוציא תקדוש ברוך הוא חמה מנרותיה, כדי
 24 שהיה חם מאוד, ועוברי דרכים לא ידעו מצויים, כדי שלא יפריח
 25 אותו צדיק - אברהם, באורחים.
 26 כשראה אברהם שלא מגיעים אורחים, שדרה לאליעזר למיפק
 27 לקרא - שלח את עבדו אליעזר לצאת החוצה, לראות אם יש
 28 עובר ושב וכינסהו לביתו, נפק ולא אשכח - יצא אליעזר, ולא
 29 מצא עוברי אורח, וחזר וסיפר לאברהם, אמר לו אברהם, לא
 30 התימנא לך - אינני מאמין לדברך. אומרת הגמרא, היינו דאמרי
 31 תקן - זה המקור למה שאומרים בארץ ישראל, לית התימנא
 32 בעבדי ואין נאמנות בעבדים.

לקוטי שיחות

פרשת בהר

כרך כב, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

26 אשתו עמו" באותו ניסוח – "אמר רבי שמעון אמ הוא
27 נמכר, אשתו מי נמכרה, מכאן שרבו חייב..." , אך בכל זאת,
28 שם אין רש"י מצטט את דברי רבי שמעון בלשונם – "אם
29 הוא נמכר..." – אלא הוא מצטט מן המכילתא⁴ "וכי מי
30 הכניסה שתצא". ואילו בעניננו הוא מצטט את לשונו של
31 רבי שמעון?

32 יותר מכך: גם העובדה שרש"י מצטט את המילים
33 "בניו מי מכרם" אינה מובנת: ב"תורת כהנים" מובאת
34 כאן⁵ המסקנה מן הפסוק מלכתחילה – "רבו חייב במזונות
35 .. בניו", ללא השאלה "בניו מי מכרם"⁶. ואם כך צריך
36 היה רש"י – אשר דרכו בפירושו איננה להקדים את
37 השאלה על הפסוק ולתרוץ אותה לאחר מכן, אלא לומר
38 מלכתחילה רק את פירוש הפסוק – להתחיל בדבריו מיד
39 בפירוש הפסוק: "מכאן שרבו חייב מזונות בניו", ללא
40 הקדמת השאלה⁷ "בניו מי מכרם".

ב.

ההבדל הלשוני בין הפסוקים

41 לכאורה, ניתן היה להסביר שההבדל בין שני פירושי
42 רש"י הללו נובע מן ההבדל בלשונם של שני הפסוקים:
43 בפסוקנו נאמר "הוא ובניו עמו", ולפיכך מדבר גם
44 רש"י אודות "אם הוא נמכר בניו מי מכרם". ואילו בפרשת
45 משפטים נאמר רק "ויצאה אשתו עמו", ללא המילה
46 "הוא", ולכן אומר רש"י רק "וכי מי הכניסה...".
47 אך כלל אין די בהסבר זה, כי רש"י כתב את פירושו
48 על התורה בדיוק מירבי ובקיצור, ואינו מתבטא במליצות
49 או בלשון נופל על לשון, וכדומה. ואם המילים "אם הוא
50 נמכר" אינן מהוות פירוש למילה "הוא" המופיעה בפסוק,
51 אלא הקדמה ל"בניו מי מכרם" – הרי ממה נפשך:

א.

"הוא ובניו עמו"

1 בפרשתנו אומרת התורה, שיחודי שמכר את עצמו
2 כעבד ליהודי אחר, הרי כשמגיעה "שנת היובל" – "ויצא
3 מעמך הוא ובניו עמו"¹.

4 רש"י מצטט את המילים "הוא ובניו עמו", ומפרש:
5 "אמר רבי שמעון: אם הוא נמכר, בניו מי מכרם, אלא
6 מכאן שרבו חייב במזונות בניו".

7 יש להבין: השאלה על הפסוק היא רק "בניו מי
8 מכרם" – ומדוע, אפוא, מוסיף רש"י את ההקדמה "אם
9 הוא נמכר"?

10 אמנם, אלה הם דבריו של רבי שמעון², אך, כאמור
11 מספר פעמים, אין דרכו של רש"י בפירושו על התורה
12 לצטט את דרשות חז"ל בלשונן, ולכן הוא משנה, משמיט
13 ומקצר לעתים קרובות מלשון חז"ל, בהתאם לפירוש
14 הפסוק על-פי פשוטו של מקרא.

15 התמיהה אף חזקה יותר: בענין עבד עברי בפרשת
16 משפטים נאמר³ "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו",
17 ורש"י מפרש: "ויצאה אשתו עמו – וכי מי הכניסה שתצא,
18 אלא מגיד הכתוב שהקונה... חייב במזונות...".

19 שם אנו רואים, שרש"י אינו מוסיף את ההקדמה "אם
20 הוא נמכר", אלא מיד הוא שואל על "אשתו" – "וכי מי
21 הכניסה...". ומדוע, אפוא, הוא כן מוסיף כאן בפרשתנו את
22 ההקדמה "אם הוא נמכר"?

23 הפליאה אף רבה יותר: המקור של דברי רבי שמעון,
24 אשר רש"י מביא בפרשתנו, הוא בגמרא³, ושם נאמר,
25 שרבי שמעון דרש גם את הפסוק שבפ' משפטים "ויצאה

(6) להעיר ג"כ מפרש"י לקמן (כה, נד) – בדפוסים לפנינו הוא בחצאי עיגול (וליתא בדפוס א' וב' דרש"י ובכת"י רש"י שתח"י) – בנמכר לעכו"ם. אבל שם י"ל דסמיך על פירושו כאן.

(7) וזה שהביא רש"י במשפטים גם השאלה "וכי מי הכניסה כו" (וראה לשון המכילתא דרשב"י שהובא לקמן הערה 12) – ראה לקמן הערה 30.

(1) פרשתנו כה, מא.
(2) קידושין כב, א. – וגם שם קשה כנ"ל בפנים.
(3) כה, ג.
(3*) קידושין שם.
(4) עה"פ (בשינוי לשון. וראה לקמן הערה 27).
(5) פרשתנו עה"פ.

31 "מה רבו חייב במזונותיו אף רבו חייב במזונות אשתו
32 ובניו" –

33 ובנוסף לכך, הרי אם במכילתא צריך לציין במפורש
34 שמזונות בניו נלמדים מפסוק אחר, בודאי ובודאי שרש"י,
35 המפרש את פשוטו של מקרא גם לבן החמש, היה צריך
36 לעשות זאת.

37 הכרחי, אפוא, לומר, שלפי רש"י – בדרך הפשט –
38 ניתן ללמוד מזונות אשתו לגבי מזונות בניו¹². ואין מובן:
39 לשם מה יש צורך בלימוד נוסף, מן הפסוק שבפרשתנו,
40 לכך שרבו חייב במזונות בניו?

41 התמיהה אף רבה יותר: רש"י בפרשתנו מדייק בלשונו
42 ואומר "מכאן שרבו חייב במזונות בניו", ולא כפי שהוא
43 מתבטא בפרשת משפטים בביטוי "מגיד הכתוב". רש"י
44 מדגיש, שהלימוד הוא דוקא "מכאן", ולא ממקור אחר.
45 יוצא, ששני פירושי רש"י אלו סותרים זה לזה?

ד.

"בנו" או "בתו"

46 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר דיוק נוסף בלשון
47 רש"י בפרשתנו:

48 רש"י מתחיל דבריו בלשון "נפעל" – "אם הוא נמכר",
49 ומסיים בלשון "פעל" – "בניו מי מוכר". ולכאורה, צריך
50 היה רש"י להשתמש באותה לשון ולומר "אם הוא נמכר
51 בניו (על ידי) מי נמכרו¹³ (נמכרים¹⁴)", או "אם הוא מוכר
52 עצמו¹⁵ בניו מי מוכר"?

53 והפלא בכך אף רבה יותר: בגמרא אכן נאמר "אם הוא
54 נמכר בניו .. מי נמכרים", ואילו רש"י משנה ניסוח זה
55 ואומר "בניו מי מוכר"!

56 ההסבר לכך הוא:

57 לפי ההלכה אין אב יכול למכור את בנו הקטן לעבד.
58 כפי שלומדים מן הפסוק¹⁶ "וכי ימכור איש את בתו –
59 האיש מוכר את בתו ואינו מוכר את בנו", ולכן משתמשת

1 אם לשאלה "בניו מי מכרם" דרושה ההקדמה "אם
2 הוא נמכר" צריך היה רש"י להקדם זאת גם בפירושו
3 בפרשת משפטים, ואם לשאלה זו אינה דרושה ההקדמה,
4 אשר על כן אין רש"י מביאה בפרשת משפטים – מדוע
5 מופיעה הקדמה זו בפירוש רש"י בפרשתנו?

6 הכרחי לומר, שיש הבדל תוכני בין שני הפסוקים,
7 ומשום כך יובן גם מדוע: א) בפרשת משפטים אין רש"י
8 מצטט את מאמרו של רבי שמעון, אלא את דברי
9 המכילתא, ואילו בפרשתנו מתאים דוקא מאמרו של רבי
10 שמעון. ב) בפרשתנו מציין רש"י גם את שמו של בעל
11 המאמר – רבי שמעון, ואילו בפרשת משפטים אין הוא
12 מציין את שמו של בעל המאמר מן המכילתא – רבי יצחק.

ה.

"מזונות אשתו ובניו"

13 על שני פירושי רש"י אלו מתעוררת תמיהה נוספת:
14 בפרשת משפטים אומר רש"י "מגיד הכתוב .. חייב
15 במזונות אשתו ובניו", למרות שבפסוק אין מוזכרים "בניו",
16 ואמרים המפרשים⁸, שבתוספת "בניו" אין רש"י מתכוון
17 לומר שלומדים זאת מהפסוק "ויצאה אשתו עמו"

18 – שהרי, כאמור, בפסוק מדובר רק על "אשתו", ואין
19 ללמוד מכך את דין מזונות "בניו", וכנאמר בגמרא⁹, הרי
20 יותר מכך: לפי ההגיון ניתן לומר שרבו חייב דוקא
21 במזונות האשה, כי היא מתביישת לחזור על הפתחים, אך
22 לא במזונות בניו –

23 אלא, שכיון שרש"י מציין את דין מזונות אשתו, הוא
24 מזכיר בדרך אגב את דין מזונות בניו, בהסתמכו על הפסוק
25 שבפרשתנו. כפי שאכן נאמר במכילתא¹⁰: " .. חייב
26 במזונותיה ובמזונות בניו שנאמר ויצא מעמך הוא ובניו
27 עמו".

28 אך פירוש זה דורש הסבר,
29 כי לפי זה היה צריך רש"י להזכיר בפרשתנו בדרך אגב
30 גם את "אשתו"^{10*}, כפי שאכן נאמר ב"תורת כהנים"¹¹

שהובא ברמב"ן שם: אם בעל אשה הוא מה הוא חייב במזונותיו אף לאשתו ובניו חייב במזונותיהן.

13) אם הפירוש ד"אם הוא נמכר", הוא (לא – "אם מותר למכור א"ע" – כ"א) אם הוא מוכר א"ע (בפועל). וראה לקמן בפנים.

14) כהלשון בקידושין שם.

15) שהרי במוכר עצמו מפני דחקו הכתוב מדבר, כמפורש בהתחלת הפרשה (כה, לט) "וכי ימוך אחיך גוי" (רש"י משפטים כא, ב. וראה לקמן בפנים סעיף ו).

16) משפטים כא, ז. מכילתא שם.

8) רמב"ן, רבותינו בעה"ת, רא"ם, ס' זכרון, רע"ב, גר"א ועוד משפטים שם.

9) קידושין שם ובפרש"י שם.

10) משפטים שם.

10*) ודווקא לומר דסמך כאן פ' בהר על פירושו לעיל בפ' משפטים.

11) עה"פ. וראה גם אלשיך כאן.

12) כי ע"ד הפשט לא אמרין שמפני בוש האשה לחזור על הפתחים יתחייב האדון במזונותיה. וראה גם פענח רזא (בהגהה) ודברי דוד משפטים שם, דילפינן בניו מאשתו. וראה רמב"ן שם. ובמכילתא דרשב"י

19 ניתן היה להסביר, שבפרשתנו, אשר בה מדובר אודות
20 "כי ימוך אחיך"²² מתכוונת התורה באומרה "הוא ובניו
21 עמו" לרמוז לשתי אפשרויות: במילים "ויצא מעמך"
22 מדובר על מקרה שהוא מכר רק את עצמו לעבד, ואילו
23 המילים "הוא ובניו עמו" אמורות כאשר המצב של "ימוך
24 אחיך" קשה כל כך, עד אשר הוא מכר את עצמו וגם את
25 ילדיו²³ – בניו ובנותיו²⁴ – ועל כך אומרת התורה,
26 שכאשר מגיעה שנת היובל – "ויצא (מעמך או) הוא ובניו
27 עמו".

28 הסבר זה שולל רש"י בהדגישו "אם הוא נמכר" – לגבי
29 "הוא" נאמר במפורש בפסוק "ונמכר לך", אבל "בניו מי
30 מכרן" – היכן אומרת התורה²⁵ שהוא מכר גם אותם,
31 שלאחר מכן מסופר על יציאתם לחירות²⁶.

32 (לעומת זאת, בפרשת משפטים ששם נאמר "ויצאה
33 אשתו עמו", ללא המילה "הוא", אין רש"י צריך להביא
34 את דברי רבי שמעון "אם הוא נמכר"²⁷).

35 על כך משיב רש"י "אלא מכאן שרבו חייב במזונות
36 בניו" – שבמילים "הוא ובניו עמו" אין מדובר אודות
37 היציאה לחירות, אלא אודות דין מזונות, שבהם חייב
38 האדון, שבענין זה גם "בניו עמו" – ברשות רבו.

1 הגמרא בביטוי "בניו .. מי נמכרים", האם הם נמכרים
2 בכלל¹⁷.

3 אך לפי הפשט אין ללמוד מן הפסוק "וכי ימכור איש
4 את בתו לאמה" שמדובר דוקא ב"בתו" ולא ב"בנו", כי
5 פרשה זו עוסקת מלכתחילה, בדינים המיוחדים לאמה
6 עבריה¹⁸, ולכן נאמר "בתו". אך גם את "בנו" אפשר
7 למכור¹⁹, כי לפי הפשט²⁰, אין סיבה להבחין בין בתו
8 לבין בנו, ולומר שאת הבת אפשר למכור ואת הבן אי
9 אפשר²¹.

10 ומסיבה זו משנה רש"י מלשון הגמרא ואינו אומר "מי
11 נמכרים" אלא "מי מכרן" – כי לפי הפשט ניתן למכור את
12 "בניו", והשאלה היא רק "מי מכרן".

ה.

"הוא" – לגבי מזונות ולא לגבי יציאה לחירות
13 לפי זה תובן האריכות בלשון רש"י "אם הוא נמכר":
14 הקושי של רש"י אינו רק המילים "ובניו עמו", אלא
15 גם על המילה "הוא", ולפיכך הוא מצטט גם מילה זו
16 ב"דבור המתחיל". שהרי, לכאורה, המילה "הוא" מיותרת
17 בפסוק זה: הלא נאמר "ויצא מעמך", ואם כך צריך היה
18 לומר "ויצא מעמך ובניו עמו" – ומדוע נאמר גם "הוא"?

(22) לעיל פסוק ט.

(23) ע"ד פי' החזקוני כאן (אלא שהוא מפרש שמכרם "לדעתם",
וכנראה שכוונתו לבניו הגדולים). וראה לעיל הערה 21.

(24) כי "בניו" שבפסוק כאן כולל, בפשטות, בנים ובנות. וכהגירסא
לפנינו בקידושין שם: בניו ובנותיו כו'.

(25) ואינו דומה להרבה דינים שנלמדים מתיבה (ואות) אחת וכיו"ב
(ראה רש"י ח"ש כד, מב) – כי כאן לא איירי בדין, כ"א בפירוט המאורע.

(26) והטעם שלא נאמר בכתוב אופן זה (ובפרט ע"פ פרש"י סוף
פרשתנו (כו, א) ד"פרשיות הללו נאמרו על הסדר") – י"ל דרמזו רש"י
בהעתיקו שם בעל המאמר ר"ש, דדריש טעמא דקרא (קידושין סח, ב.
וש"ג), ומצד זה (טעמא דקרא) נשתנה הדין (ראה ב"מ קטו, א. תוס' גיטין
מט, ב), משא"כ זה שאם מכר בניו עמו יוצאים עמו ביובל, אין בו שום
שינוי, חידוש דין*.

(27) וזה שהביא רש"י הלשון "וכי מי הניסה שתצא" – ולא (כלשון
ר"ש) "מי נמכרה" – י"ל שהוא בהתאם ללשון הפסוק שם "אם בגפו
יבא בגפו יצא" נכלשון המכילתא שם "מי הביאה שהכתוב מוציא",
אלא ששינה רש"י מ"הביאה" ל"הניסה" שהיא תיבה פשוטה יותר
בנדר"ד (וכהמשך לשון המכילתא גופא – "למד על הניסה כו'"). וראה
לקמן הערה 30.

(17) וגם להגירסא שלפנינו (וראה הגהה על הגליון שם) "בניו ובנותיו
מי נמכרים" – י"ל בפשטות, דנקט הלשון "נמכרים" מצד "בניו". וראה
להלן שם ב"אשתו" – "מי נמכרה" (ולא – "נמכרת". אבל ראה כס"מ
הל' עבדים פ"ג ה"א).

(18) גם אותם שאינם שייכים בכך – דיני יעוד (שם, ח ואילך).

(19) ראה גם "יש מקשיין" ברבותינו בעה"ת משפטים שם. ולהעיר
מהגהות המל"מ לחינוך (מצוה מב) דמשכחת עבד קטן. וכבר תמה עליו
במנ"ח שם ועוד. ואכ"מ.

(20) ראה רלב"ג משפטים שם (אבל – אינו ע"ד הפשט). בראב"ע
שם "כמו הבת שהוא מפר את נדרה" (וראה תו"ת שם). אבל י"ל שאא"פ
ללמוד משם, כי מכירת הבת היא דוקא בקטנותה, ולא כשהיא נערה (רש"י
משפטים כא, ז), ואילו הפרת נדרים היא (בעיקר) "בנעוריה" (מטות ל, ד
וברש"י שם).

ולהעיר ממשפטים (כא, כב) "ויצאו ילדי גו' כאשר ישית עליו בעל
האשה", וברמב"ן שם. כן להעיר מאמירת ראובן (מקץ מב, לו) "שני בני
תמיית".

(21) להעיר מפרש"י תולדות (כו, לו) שיצחק עשהו לעשו עבד ליעקב,
אלא ששם (וכן הוא בנח לכנען – נח ט, כה) הוא – ברכה לעת"ל ולא
קנין, כמובין (וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 4 הערה 14).

(* להדיעה (קידושין יד, ב. וכו"ה ברמב"ם הל' עבדים פ"ב ה"ג) שמוכר עצמו נמכר גם ליתר על שם (ובפרט לדעת הריטב"א (קידושין שם) דגם מוכר עצמו סתם אינו
יוצא בשש. וראה מל"מ הל' עבדים שם) – י"ל ד"בניו" כאן אינו כולל בנותיו. וזו החידוש, דגם בני יוצאים (רק) "עמו" (ביו"ב). ואין יוצאים (תמיד) בשש (כאמה
עבדי).

אבל לדעת רש"י בפירושו עה"ת (פרשתנו כה, מ. וראה רא"ם שם. מפרש"י רש"י למשפטים כא, ב) גם מוכר עצמו יוצא (תמיד) בשש. ואכ"מ.

23 שיכולה לעבוד ולפרנס את עצמה³², הרי בודאי שהם
24 מוכרחים לדאוג למזונות בניו³³ (הקטנים³⁴) שאינם יכולים
25 לעבוד. ולכן מוסיף רש"י "מזונות אשתו ובניו".

26 לעומת זאת אצל המוכר עצמו, שהמכירה היא מדעת
27 ומתוך רצון, ללא קשר לבית דין, אין בית הדין מתערב
28 ומחייב את האדון לספק מזונות לאשתו ולבניו של
29 העבד. על אדון זה לא חלה החובה לפרנס את משפחת
30 העבד, אם הם לא סכמו על כך מראש, שהרי אין להם
31 קשר עמו. וניתן היה לומר, שאצל המוכר עצמו³⁵ צריך
32 העבד לדאוג למזונות בניו³⁶, או שהם כעניינים אחרים
33 שבעיר.

34 על כך אומרת התורה: "ובניו עמו - .. מאן שרבו
35 חייב במזונות בניו". זהו חידוש דין בתורה, שאף במקרה
36 של המוכר עצמו "רבו חייב במזונות בניו".

ז.

חובת המזונות לעבד - חידוש

37 בכך מובן גם מדוע מדגישה התורה "הוא ובניו עמו"
38 - כי במקרה של המוכר עצמו הרי גם קבלת המזונות של
39 העבד מן האדון הוא חידוש:

40 יש מקום לומר, שהאדון אינו חייב לספק לעבד
41 מזונות, וכי מדוע עליו לתת לעבד יותר מכפי שסיכמו
42 ביניהם מלכתחילה עבור העבדות³⁷? ובודאי יש מקום
43 לומר, שהאדון יוצא ידי חובתו בתתו לו לחם צר ומים
44 לחץ כדי שיהיה לו כח לעבוד, אך לא יותר מכך³⁸.

1 ומשום שבחובת מזונות של פסוקנו יש חידוש גם לגבי
2 העבד עצמו, כדלהלן בסעיף ז', אין התורה אומרת רק
3 "בניו עמו" - אודות חובת מזונות בניו, אלא גם "הוא"
4 - חובת הרב במזונות העבד.

ו.

האדון חייב במזונות משפחתו של המוכר עצמו

5 על ההבדל בין הפסוקים בפרשת משפטים לבין
6 הפסוקים בפרשתנו, כבר אמר רש"י בפ' משפטים²⁸, ששם
7 מדובר אודות עבד עברי שמכרוהו בית דין בגניבתו, ואילו
8 בפרשתנו מדובר אודות "מוכר עצמו מפני דחקו",
9 כנאמר²² "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך".

10 מכך נובע הבדל מהותי לגבי חובת האדון במתן
11 מזונות לאשתו ולבניו של העבד:

12 כאשר אדם נמכר על ידי בית דין, שלא ברצונו, סביר
13 לומר, שבית דין דואג לצרכי בני הבית. כלומר, חובתו של
14 האדון במזונות אשתו של העבד אינה משום התועלת
15 הצומחת לאדון מהימצאות אשתו של העבד לצדו בהיותה
16 עזר כנגדו ובעשותה את כל המלאכות²⁹ שהאשה עושה
17 לבעלה³⁰,

18 אלא דין זה חל על בית דין, שהם חייבים לדאוג לצרכי
19 האשה, אשר בדרך כלל הבעל דואג לספקם³¹, ולכן מסכם
20 בית-הדין עם האדון מלכתחילה שעליו לספק את מזונות
21 האשה.

22 ומובן בפשטות, שאם בית-הדין דואג למזונות האשה,

(28) כא, ב.

(29) כתובות נט, ב במשנה.

(30) עפ"ז אולי יש לבאר מה שהקדים רש"י (במשפטים) השאלה "וכי מי הכניסה כו'" (ראה לעיל הערה 7) - כי באשתו יש הו"א (עכ"פ ע"ד הפשט) דאפ"ה להפריד אשה מבעלה, וגם בעבודתו צריכה לשמש בעלה. ובפשטות לשון הכתוב "אם בגפו יבא גו' אם בעל אשה הוא גו'". ולכן צריך רש"י לשלול בפירוש "וכי מי הכניסה שתצא". ולהעיר ממכילתא דרשב"י שהובא ברמב"ן שם.

ועפ"ז מובן ג"כ בפשטות זה שלא העתיק רש"י שם ל' ר"ש) "אשתו מי נמכרה" (ראה הערה 27) - כי ענין זה (שאשתו לא נמכרה) מילתא דפשיטא היא [שהרי: (א) קאי בנמכר בגנבתו, ופשוט שב"ד לא ימכור אשת הגנב. (ב) לא מצינו שיהי' לאדם רשות למכור אשתו]: ורש"י צריך לשלול רק זה שלא "נכנסה" עמו (לשמש בעלה כו').

(31) ראה רש"י משפטים (שם, י) "שארה - מזונות". וראה רמב"ן רא"ם וגו"א שם. וראה הערה 33.

(32) ראה קידושין כב, א: אשתו דבת מיכל ומיעבד היא.

(33) ואין לומר שדוקא אשתו שמחוייב הבעל במזונותי' מה"ת (לדעת רש"י - ראה הערה 31), גם האדון חייב במזונותי' - כי: (א) ע"ד הפשט

מסתבר שהאב מחוייב לזון בניו הקטנים (כש"כ מאשתו)*. (ב) גם את"ל שמזונות בניו אינה מה"ת (ע"ד הפשט), מ"מ מכיון שע"ד הרגיל זן האב את בניו, מסתבר לומר, דכאשר מכרוהו ב"ד (שלא ברצונו) על ב"ד להשתדל שיהי' להם מזונות. וראה רמב"ן משפטים שם, ג. ריטב"א קידושין שם.

(34) ראה רמב"ן ורא"ם משפטים שם. רא"ם פרשתנו כאן. מל"מ הל' עבדים רפ"ג.

(35) ע"ד ההלכה ילפינן מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד (ראה רבותינו בעה"ת ורע"ב משפטים שם. ועוד) - אבל ע"ד הפשט מסתבר לחלק ביניהם, ככפנים.

(36) בנוגע ל"אשתו" - ראה לקמן סעיף ח.

(37) אא"כ כ"ה מנהג המקום דכל אדון נותן מזונות לעבדו, דאז הוי כאילו התנה כן בפירוש (אבל אז חייב גם אם לא הי' ציווי מפורש ע"ז). ולהעיר מההדגשה בפרשתנו (כה, מ) "כשכיר גו' יהי' עמך".

(38) וגם ע"ד ההלכה יש לימוד מיוחד ד"עמך במאכל כו' שלא תהא אתה אוכל פת נקי כו'" (קידושין שם. וש"נ. תו"כ פרשתנו כאן). וראה ריטב"א (קידושין שם) שאין הכוונה "עמך" ממש, כ"א שאינו כעבד כנעני, ע"ש.

(* וכן משמע מפשטות? הרמב"ם הל' אישות פ"ב ה"ד. וראה לקו"ש ח"ז ע' 322 ואילך.

26 עצמה, אלא בית דין מחייב את האדון לפרנסה. וכך אצל
27 המוכר עצמו, שהאדון חייב לפרנסה מפני התועלת שהוא
28 מפיק ממנה, ואין הוא יכול לפטור את עצמו בטענה שהיא
29 תתפרנס בעצמה.

ט.

האב והבן - מציאות אחת

30 אך תלמיד ממולח עשוי לשאול: בכל זאת, מדוע חייב
31 האדון במזונות בניו? הרי אין לו שום קשר עםם, ואין הוא
32 מפיק מהם שום תועלת, ומדוע הוא צריך להיות חייב בכך
33 שהאב מכר את עצמו לעבד, ועל ידי כך חייב האדון לדאוג
34 להם? דינם צריך להיות כדין כל העניים האחרים שבעיר,
35 כדלעיל.

36 רש"י רומז לתשובה על כך על ידי כך שהוא מציין
37 את שמו של בעל המאמר - רבי שמעון - אשר לשיטתו
38 מוכן הדבר⁴¹.

39 במסכת בבא בתרא⁴² אומר רבי שמעון בר יוחאי: "כל
40 שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה", מלשון
41 רבי שמעון בר יוחאי מוכן, שאין הוא מדבר על העונש
42 המגיע על אי-קיום מצות פרו ורבו⁴³, אלא הוא מדבר
43 אודות הפרט "ליורשו" - כאשר אדם משאיר אחריו "בן
44 ליורשו" הוא גורם להיפך מ"מלא עברה", הוא גורם
45 לשמחה אצל הקב"ה, וכאשר חסר ה"בן ליורשו" נגרם
46 "מלא עברה".

47 לפי רבי שמעון בר יוחאי הדגש בכנים הוא שיהיו "בן
48 ליורשו", "קם תחת אביו", שהאב והבן יהוו המשך אחד⁴⁴
49 ועד כדי מציאות אחת⁴⁵.

50 וזהו ההסבר לכך שהאדם חייב במזונות בניו: משום

1 לכן מדגישה התורה במיוחד³⁹, ואומרת "הוא ובניו
2 עמו" - האדון חייב במזונות העבד, כפי רגילותו.

ח.

מזונות אשתו של המוכר את עצמו

3 לפי האמור לעיל מוכן מדוע אין רש"י בפרשתנו
4 מוסיף את "אשתו", כפי שהוא מוסיף את "בניו" בפרשת
5 משפטים, כי לפי פשוטו של מקרא, אין מדובר בפסוק זה
6 אודות אשתו.

7 מצד סברא בעלמא ניתן להסביר זאת במספר אופנים:
8 לגבי המוכר את עצמו אי אפשר ללמוד על מזונות
9 אשתו ממזונות בניו - "מכאן": אפשר לומר ש"רבו חייב
10 במזונות בניו" למרות שמצד עצמו הוא לא היה חייב בכך,
11 רק משום שהתורה חסה על הילדים אשר אינם יכולים
12 לדאוג לצרכיהם בעצמם. ואילו לגבי אשתו, שיכולה
13 לפרנס את עצמה, אין אדונו של המוכר את עצמו חייב
14 במזונותיה.

15 כן יש לומר: גם לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה
16 חייב האדון במזונות אשתו של העבד, ואפילו של המוכר
17 עצמו, שהרי האדון מפיק תועלת מהימצאות אשת העבד
18 ביחד עם העבד, כדלעיל. ולכן, בודאי מתחייב האדון
19 מלכתחילה לפרנסה -

20 אך, כאמור לעיל - ענין זה אינו נלמד מבניו, שהרי
21 מבני העבד (הקטנים³⁴) אין האדון מפיק שום תועלת, ולכן
22 אין הוא מתחייב מעצמו בפרנסתם - אלא זוהי מסקנה
23 התלויה בהגיון,

24 או שלומדים זאת מעבד שמכרוהו בית דין (בפרט זה
25 בלבד⁴⁰) שאין מתחשבים ביכולתה של האשה לפרנס את

לא יקבלו מזונותיהם ממי שלא זו בלבד שאין תורתו אומנתו, כ"א אדרבה) הוא בשפל המצב, ש"לא חזר בו" (רש"י פרשתנו כו, א) ונמכש"כ נמכר בגנותו].

ויתירה מזו י"ל (לחודרי): זה שהאדון יש לו עבד - היינו, שמלאכתו נעשית ע"י אחרים - ובמילא צ"ל תורתו אומנתו; ולכן, כדי להדגיש דוה שהבנים מקבלים מזונותיהם ע"י אחרים הוא כדי שיוכלו ללמוד תורה, כנ"ל, מקבלים זה ע"י האדון שתורתו אומנתו.

(42) קטז, א. ורש"י.

(43) שצ"ל בן - בימות סא, ב במשנה.

(44) להעיר מחדא"ג מהר"ל ב"ב שם. ולהעיר ג"כ מפרש"י לך טז,

ב. ויצא ל, א. ועוד.

(45) ראה ע"ד ההלכה - ב"ב קטז, א. צפע"ג כללים ע' ירושה. ורש"י.

(39) ומש"נ "הוא" גם גבי נמכר לעכו"ם (לקמן כה, נד) - י"ל שהוא אנב גררא דלשון הכתוב "הוא ובניו עמו" כאן.

(40) משא"כ ב"בניו" שאין טעם שיתחייב האדון (מצ"ע) במזונותיהם, אא"פ ללמוד עצם החיוב ממכרוהו ב"ד, כנ"ל בפנים.

(41) גם י"ל, דלשיטת ר"ש מוכן הא שאא"פ שהבנים יהיו כשאר עניים שחוזרים על הפתחים (ראה קידושין שם: בניו דדירכיהו לאהדורי) -

כי ר"ש - "תורתו אומנתו" (שבת יא, א), וס"ל (ברכות לה, ב) "אפשר אדם חורש כו' תורה מה תהא עלי' אלא בזמן שישאל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים" - ולכן אומר, שאין לחייב הבנים לחזור על הפתחים, כ"א צריכים לקבל מזונותיהם ע"י אחרים" כדי שיוכלו לעסוק בתורה*.

ומה שהטילה התורה חיוב זה על האדון (ולא על האב, שינכה מהכסף שמקבל מהאדון (עבור עבדותו) לזון את בניו) - י"ל שזהו בכדי שהבנים

(* וגם הבנות צריכות ללמוד הלכות הצריכות לזון (עיין הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א).

25 אפשר למכור את בניו - את ישראל - לגלות. אם הגלות
 26 יכולה לשלוט על ישראל, הרי אין גלוי אצלם שהם בני
 27 לקדוש-ברוך-הוא.
 28 ומשיב על כך רבי שמעון בר יוחאי, שהימצאות "בניו"
 29 בגלות אינה אלא לגבי סיפוק מזונותיהם - צרכי הגוף -
 30 הם עוברים דרך הגלות - דרך שר המדינה. אבל נשמתו
 31 של היהודי אינה "עמכרת" ח"ו לגלות, כפתגם הידוע⁵²:
 32 "רק גופותינו נמסרו לגלות .. אבל נשמותינו לא גורשו
 33 לגלות ולשעבוד מלכיות לא נמסרו".
 34 אמנם, היה חורבן, אך זאת רק לגבי הגשמיות של בית
 35 המקדש, העצים והאבנים, אשר השליטה עליהם ניתנה
 36 לגויים. אך על בית המקדש האמיתי, בית המקדש הרוחני,
 37 וכן על "ועשו לי מקדש... בתוכם"⁵³, בית המקדש שישנו
 38 אצל כל יהודי, על כך אין לגוי שום שליטה, ואין הוא
 39 יכול להחריב זאת⁵⁴.
 40 ניתן לחשוב, שלפחות בענין ה"מזונות", צרכי הגוף, יש
 41 לגלות שליטה על היהודי, להנהיגם כאצל לא-יהודים -
 42 על כך אומר רבי שמעון "מכאן שרבו חייב במזונות
 43 בניו": הקדוש-ברוך-הוא רצה רק שמוזנותיהם של ישראל
 44 יעברו בתקופת הגלות באמצעות שר המדינה, אך שר
 45 המדינה אינו המחליט אם לתת לישראל את מזונותיהם אם
 46 לא, הוא משמש רק כגרוזן ביד החוצב בו.
 47 ויותר מכך: הוא חייב לדאוג לכל צרכיהם הגשמיים
 48 של ישראל, ולכן גם בזמן הגלות מקבלים ישראל בני חיי
 49 מזוני רווחי בטוב הנראה והנגלה.
 (משיחות ש"פ בה"ב תשל"א, תש"מ)

1 הקשר שלהם לאב⁴⁶. כשם שהוא חייב במזונות האב,
 2 העבד, כך הוא חייב לפרנס את "חלק האב" הנמצא בבניו.
 3 ולפי זה מובן טוב יותר המשך הפסוק ופירוש רש"י -
 4 "ויצא... הוא ובניו עמו... ואל אחוזת אבותיו ישוב", בענין
 5 זה הוא ובניו מהיום מציאות אחת וכן הוא ואבותיו, ולכן
 6 - ישוב אל אחוזת אבותיו.
 7 ולפי זה יומתק מדוע מפרש רש"י בפשוטו של מקרא "ואל
 8 אחוזת אבותיו, אל כבוד אבותיו": כשם שאסור להפריד בין
 9 העבד לבין בניו, כך אסור להפריד בין העבד לבין אבותיו,
 10 ולכן "ואל אחוזת אבותיו - כבוד אבותיו - ישוב"⁴⁷.

מכירה לעבדות - גלות ישראל

11 מן הענינים המופלאים בדרך הרמז אשר בפירוש רש"י
 12 זה:
 13 ההימכרות לעבד היא רמז לענין הגלות⁴⁸. אומרת
 14 התורה, שהן האב והן בניו - הן, כביכול, אבינו שבשמים,
 15 והן ישראל שהם "בנים למקום"⁴⁹ - הלכו לגלות, כמאמר
 16 רבי שמעון בר יוחאי⁵⁰ "חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל
 17 מקום שגלו שכינה עמהן".
 18 על כך מביא רש"י את מאמרו של רבי שמעון שיש
 19 בו חידוש גדול יותר⁵¹: לא זו בלבד ש"כל מקום שגלו
 20 (ישראל) שכינה עמהן", אלא אדרבה - "אם הוא נמכר
 21 בניו מי מוכרן (בתמיהה)":
 22 הקדוש-ברוך-הוא יכול, כביכול, "למכור" את עצמו
 23 לגלות, כי הוא כל יכול, ויכול להגלות את עצמו, ולא
 24 להשתנות על ידי הגלות. אבל "בניו - מי מוכרן" - כיצד

נח' בשיחת ש"פ אמור תשל"ז. וראה ל' רש"י נצבים שם. לקו"ש
 [המתורגם] ח"ט ע' 185 ואילך. חכ"ג ע' 202 ואילך.
 משא"כ בפרשתנו שמדובר במוכר עצמו, הרי אין ברור כ"כ
 שהעבדות הביאתו לידי תשובה - שלכן "הפרשיות הללו נאמרו על
 הסדר" (רש"י פרשתנו כו, א) - ובמילא צריך להזהיר ד"אין לזולז
 בכך".
 52 לקוטי דיבורים ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב.
 ועוד.
 53 תרומה כה, ח. ר"ח שער האהבה פ"ו. של"ה (ש' האותיות אות
 ל' ועוד). ובכ"מ.
 54 זוהי ג"כ השייכות לרשב"י דוקא, כי "לפני .. רשב"י לא נחרב
 הבית כלל" (פלא הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז).

46 אף שרשב"י קאי במעלת הבן על הבת, ולא ע"ד בנים בכלל
 (וראה חדא"ג מהרש"א שם) - מ"מ מובן שגם בבת יש "כח האב"
 (ולהעיר מצפ"ע שם ע' ירושת הבת). גם י"ל דעיקר החיוב הוא בבניו,
 ושוב לא פלוג בין בניו ובנותיו.
 47 עפ"ז יומתק הא דענין זה נאמר כאן דוקא, ולא לעיל בפ'
 משפטים, דלכאורה אדרבה: מכיון ששם איירי בנמכר בגניבתו, כש"כ*
 דהו"ל להזהיר ד"אין לזולזו בכך" (ל' רש"י כאן).
 48 ראה אוה"ח כאן.
 49 אבות פ"ג מ"ד.
 50 מגילה כט, א. רש"י נצבים לג, ג.
 51 להעיר ממאמר רשב"י (זח"ג צ, ב) 'לה' הישועה .. כד יפקון
 ישראל מגלותא פורקנא למאן לישראל או לקב"ה אלא .. לה' הישועה".

(* אלא ש"ל להיפך. דגבי נמכר בגניבתו פשיטא דאין לזולזו בכך. כי מכיון שהעבדות היא בתור עונש על הגניבה, מסתבר שכבר התחזק ועשה תשובה על גניבתו.
 אין לזולזו בכך. דאין אומרים לבע"ת זכור מעשיך הראשונים דהוי אתאנת דברים "ב"מ נח. ב. שו"ע אדה"ז חז"מ ה' אתאנה סכ"ח. וראה רש"י פרשתנו כה, זי).
 משא"כ בפרשתנו שמדובר במוכר עצמו, הרי אין ברור כ"כ שהעבדות הביאתו לידי תשובה - שלכן "הפרשיות הללו נאמרו על הסדר" (רש"י פרשתנו כו, א) - ובמילא
 צריך להזהיר ד"אין לזולזו בכך".

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות כה, ח - ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם

מוסכת תמיד' שייך לחכמה, ומוסכת מדות שייך לבינה, והוא:

כי מס' מדות מדברת רק בתמונת ומדות הבית, ומס' תמיד מדברת בהענינים שעשו בתוך הבית שלצורכם נעשה הבית, ובינה לגבי חכמה היא בחי' בית, ועיין בזה"ק² פ' שמות דף ד ע"א בפ"י בית המלך ע"ש.

גם, מס' מדות מיירי ומדברת בהמדה וגבול שהי' לכל דבר ודבר בבחמ"ק, לא פחות ולא יותר. ומובן שמדה וגבול בכל דבר ודבר נמשך מבחי' בינה, שהיא שרש³ הגבורות,

(1) בסימן זה יבוארו כמה וכמה שאלות, והם:

(א) מהו הטעם דמוסכת "תמיד" הוא קודם למוסכת "מדות"?

(ב) כל דבר בתורה הוא בדיוק, דשמו אשר יקראו לו בלשון הקודש זהו תוכנו, רמז בהשמות "תמיד", "מדות"?

(ג) בהמשך לשאלה ב, הנה תיבת "תמיד" ותיבת "מדות" משותווים באותיות "דמת", דיש אותיות אלו בשניהם, והחילוק הוא רק באות "י" ב"תמיד", ובאות "ו" ב"מדות". מהו הרמז בזה?

(2) וז"ל שם [ובתרגום ללה"ק]: פְּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר (כי מש"כ (מלכים-א ט, א)) וְהָיָה כְּבָלוֹת שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בֵּית יְהוָה וְאֶת בֵּית הַמִּלֶּךְ. . . אֶת בֵּית יְהוָה, דָּא בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, וְאֶת בֵּית הַמִּלֶּךְ, דָּא קֻדְשׁ הַקְּדָשִׁים (ומפרש) בֵּית יְהוָה דָּאִיהוּ בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, כְּגוֹן עֲזָרוֹת וְלִשְׁכוֹת וּבֵית הָאוֹלָם וְהַתְּבָרִי* דָּא בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, וְנָא אֶקְרַי בֵּית יְהוָה (וזה נקרא בית ה'), בֵּית הַמִּלֶּךְ דָּא קֻדְשׁ הַקְּדָשִׁים, דָּאִיהוּ פְּנִימָא דְכֻלָּא (והיינו הבינה שהיא בית לחכמה והיא פנימית ועליונה על כל ה' ספירות שתחתיה, ומש"כ (בית) הַמִּלֶּךְ, סְתָם (שלא כתוב איזה מלך) דָּא מִלְּךְ עֲלָא (היא הבינה שהיא מולכת על זו"ן, ומש"כ בית המלך היינו בית שהיא המלך), אִף עַל גַּב דָּאִיהוּ מִלְּךְ עֲלָא (אף על פי שהיא מלך עליון על זו"ן ומשפעת להם המוחין כדרך הזכר להשפיע, עכ"ל) אִיהוּ נִקְבָּא לְגַבֵּי נְקוּדָה עֲלָא סְתִימָא דְכֻלָּא (היא בחי' נקבה כלפי החכמה שהיא נקודה עליונה הסתומה ונעלמת מכל השגות ולכן נקראת בית, ואמר) וְאִף עַל גַּב דָּאִיהוּ נִקְבָּא (ואף על פי שהיא בחי' נקבה כלפי החכמה, עם כל זה) אִיהוּ דְכּוּרָא לְגַבֵּי מִלְּךְ דְּלִתְתָּא (היא בחינת זכר כלפי המלכות שהיא נקראת מלך שלמטה על עולמות בי"ע). עיי"ש.

(* ראה הביאור לעיל סימן ג.

(3) פירושו: מבואר בחסידות, דבחי' חכמה – אמונה – היא בחי' אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו" (תניא פרק לה בהגהה), דבדרגא זו מאיר אלקות בפשיטות, בחי' ביטול בתכלית. (ראה ילקוט לוי יצחק

גרמוהי, וגבול הוא מצד הגבורות והכלים.

ותמיד שפירושו תמיד דבכל עת, הנה זה אדרבה נמשך מבחי' חכמה שהוא בחי' י' כמ"ש בתניא ח"ב פרק ד' בפירושו י' דשם הוי' שמורה על הפעולה⁴ שהיא

עה"ת חלק א סימן רטו הערה 7. סימן קצו הערה 5. קצו הערה 11). וזהו שכתוב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, דבחי' דין וגבורה מסתעף מבחי' בינה דוקא. והטעם בזה מבואר, דמבחי' בינה מתחיל בחי' "אותיות", ויכול להעלים על ה"אור" דחכמה, ומבינה גופא רק דינין מתערין (פי' נשתלשל) מיני' בחי' אחרים דבינה.

וראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס סוף עמוד רצט וז"ל: בחי' חכמה הוא בחי' אור בכלל, שאין שם בחי' כלי ולבוש לכסות. וכידוע שחכמה הוא בחי' חיוהי בכלל כמ"ש והחכמה תחי', שהוא בחי' אור בכלל, וגרמוהי בחי' כלים ולבושים מתחיל מבינה ולמטה, ועיין בלקו"ת בהביאור* דשבת שבתון עיי"ש. ובינה היא בחי' כלי ולבוש לכסות על אור דחכמה, כי בבינה יש בחי' אותיות (ועיין בלקו"ת בד"ה ושאתם מים בששון** עיי"ש) שאותיות הם מכסים על האור שבתוכן. עיי"ש.

(* לקוטי תורה דרושים ליום הכיפורים ע, ג (מובא לקמן סימן קה הערה 26).

** שם דרושים לסוכות פ, א (מובא לקמן סימן קה הערה 27).

(4) דף עט, א. וז"ל: דשם הו"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. עיי"ש.

(5) ראה תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' סג הערה 74 וז"ל: ראה תורת לוי יצחק ע' קטז, שזהו גם הטעם על מה שאות יו"ד דשם הוי' "אינו משתנה גם במילואו*", כי חכמה היא בחי' אחד האמת . . .

ואמת הוא דבר שאין בו שינוי". ועפ"ז יומתק גם זה שענין התמידות הנרמז באות יו"ד הוא (לא בנוגע להו"ד עצמה, כ"א) בנוגע לפעולת ההתהוות הנרמזת בהאותיות הו"ה – כי ענין התמידות שייך בגדר זמן דוקא. ולכן, באות יו"ד גופא – להיותה כבחינת "אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו" [שאינו בגדר הזמן כלל], אין שייך לומר בה גופא שהיא תמידית,

וענין התמידות שבה הוא רק בנוגע להתהוות שמצד האותיות הו"ה. והגם שמצד עצמן [להיותן שייכות להתהוות העולם שבגדר זמן] שייך בהן שינוי, מ"מ, מצד הו"ד שבראשית – גם ההתהוות שמהן

וזמן הוא⁸ במלכות (כידוע בענין⁹ מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות, מְלֶךְ מְלֶךְ יְמֶלֶךְ), ומלכות שרשה מחכמה כמ"ש¹⁰ הוי' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. אך מצד חכמה הוא בתמידות, לא זמן מוגבל בימים ידועים.

וי"ל:

מדות הוא מדת ו', ותמיד הוא תמיד י', אות ו' שייך לבניה ואות י' שייך לחכמה כמובן מהע"ח שער דרושי נקודות¹¹ פ"ג ע"ש. וקדים מס' תמיד למס' מדות, כי חכמה קודם לבניה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד ערב ראה המשך כל הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת במדבר פרק יח פסוקים ב-T.

ובמילואים לשם אות יו.

ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ז. אור התורה בראשית כרך ב (השמטות) תכד, ב וז"ל: מקור התחלת התהוות הזמן הוא ממל' דאצי' שהיא מקור דבי"ע ולכן הוא בגדר זמן וכמ"ש מלך מלך ימלך שהוא עבר הוה ועתידי. משא"כ למעלה מזה בעצמו האצי' הוא למעלה מגדר זמן. וכמ"ש בלק"ת פ' בראשית בענין מ"ע שהז"ג נשים פטורות כו'. והנה עם היות שבבחי' מל' שייך לומר בחי' זמן אעפ"כ נמשך ומלוכש בה הוא"ס ב"ה ממש מה שהוא למעלה מגדר הזמן וכן מלוכשים בה חו"ב עילאין שהם למעלה ג"כ מבחי' זמן כו' וכמ"ש כ"ז בתניא בשער היוה"א פ"ז. עיי"ש.

ראה גם ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' נא. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ו ע' פז. ועוד.

9) ראה תורה אור – הוספות – קיא, ב.

10) משלי ג, יט. ראה לעיל הערה 10.

11) ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות פרק ג, שמבאר "ציור" הנקודה שו"ק, "ו", שהוא אות ו', וציור אות י' באמצע, וז"ל: וניקוד שורק בנאו שנקרא מְלֶאזֶפֶס... ונחלק לב', כי הנה נקודת השורק הוא ו' באמצע, והנה י' של שורק הוא לאבא הנקרא י' ראשונה של השם, והוא ו' של שורק הוא אל אמא להוציא ולהוליד הו' קצוות דו"א, וזהו בחי' ה'נאו זו שלוקחת אמא עיי"ש.

בלשון הוה ותמיד ע"ש, והי' דשם הוי' הוא בחי' חכמה⁶ כידוע, (מדה הוא במקום, ותמיד שייך לומר בזמן, והיינו מקום שהוא בחי' ו' קצוות הוא בז"א, וז"א שרשו מבינה⁷.

היא בתמידות. עיי"ש.

(* פירוש: כידוע, יש ד' אופני "מילוי" שם הוי' – ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן (ראה לקמן סימן קט הערה 8), ובכולם האות "י" הראשונה הוא תמיד מילוי "וד", והחילוק בהמילואים הוא בשאר האותיות.

6) ראה תניא – אגרת התשובה פ"ד (דף צד, ב) וז"ל: הוי"ד היא בחי' נקודה לבד מרמות לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל הוי"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמות באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין, עיי"ש.

7) וז"א שרשו מבינה... ומלכות שרשה מחכמה: ראה ביאורי הוהר להצמח צדק ח"ב עמוד תתקס"ו וז"ל: כתיב (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. ולהבין זה איך ארץ שהיא בחי' תחתונה מן השמים יסודתו מחכמה ושמים מבינה. אך שמים הם אהבה ויראה ולמעלה הם חסד וגבורה בחי' זעיר שהוא בחי' יש מי שאוהב נמשך מבינה שהוא מקור ושורש היש, בינה דינין מתערין מינה, כי אחרי שבא בגדר הבנה והשגה שייך לימשך מזה ע"י הבנה לאהוב את הדבר ולהיפך, לכן בינה אִם הבנים חסד וגבורה אהבה ויראה.

משא"כ בחי' מלכות הוא ביטול היש, כמו עבד המשתחוה לאדוניו שמבטל מהו"ע ומשתחוה לאדוניו שרשו ומקורו מבחי' חכמה, רק חכמה הוא ביטול עצמי בלי שום יש, ובחי' מלכות שייבטל היש, ולכן נקרא דוד עבדי בחי' מלכות, ומשה עבדי הוא מבחי' חכמה הוא ביטול עצמי ואנחנו מה, ולכן חכמה בראש חכמה בסוף, יראה עילאה יראה תתאה, הכל שם אחד לבחי' חכמה ולבחי' מלכות, רק זה עילא וזה תתא, כי בחי' חכמה שורש ומקור לבחי' מלכות כו', עיי"ש.

ראה גם לקוטי תורה דרושים לסוכות פ, א. תורת חיים בראשית כא, סע"ב ואילך. אור התורה בשלח ע' תקפ-ב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן קמה. קמג הערה 12. מכתבי החתונה מכתב ו (ע' קלו)

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' א

8 דבר, מביא מעשה הסותר את דבריו, שבתחילה אמרה המשנה,
9 שדי שעושה כמנהג המדינה, ומיד לאחר מכן מביאה שאמר רבי
10 יוחנן בן מתאי לבנו, שלולי שיתנה עמם, אף אם יערוך לפניהם
11 כסעודת שלמה בשעתו, לא יצא ידי חובתו. מתרצת הגמרא:
12 חסורי מחסרה והכי קתני – יש לבאר את המשנה כאילו חסרות בה
13 תיבות, ולהוסיף כן, ואם פסק להן בעל הבית מוונות במקום
14 שנהגים לתת מזונות גם בלי תנאי,

1 זמן העבודה, ואתן לכם מאכל ומשקה, ותתחילו לעבוד מיד בהנץ
2 החמה, אָמְרוּ לוֹ – יכולים לומר לו, לא פָּל בְּמִינָהּ – אינך יכול
3 להכריחנו להקדים, אלא עליך ליתן מאכל ומשקה אחר הנץ,
4 כמנהג המדינה;
5 שנינו במשנה: מַעֲשֵׂה בְרִיךְ יוֹחֵן בֶּן מַתְיָא שְׁאָמַר לְבָנָיו צֵא וּשְׂכֹר
6 וְכוּ'; הגמרא שואלת שלכאורה המעשה סותר את הדין שקדם לו.
7 מקשה הגמרא: מַעֲשֵׂה לְפָתוּר – וכי דרך בני אדם שאחר שאומר

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

נתעקש ונגאל

עם ישראל נמצא בעולמו של הקב"ה במצמד של "אורח"; כל יהודי הנו אורח בעולמו של "מי שאמר והיה העולם"; כשם שהאורח משתדל לכבד את בעל הבית ומנסה שלא להכביד עליו, כי אם אדרבה - מבקש לעזור במה שאפשר, כך צריך יהודי להתחסס לה: לאהבו ולקיים את כל מצוותיו.

אך ישנו מקרה יוצא מן הכלל: חכמינו אמרו "כל מה שאומר לה בעל הבית עשה, חוץ מצא".

וביחס לעם ישראל הפונה היא: כל מה שיאמר לנו ה' - נעשה. אך להשאיר במצב של "צא"; להמשיך לחיות, בגלות, מחוץ לביתו של ה' - בית המקדש - לכה לא נוכל להסכים לעולם. עם מצב של גלות אי אפשר להשלים! על פי הוראת הקב"ה בעצמו, בתורתו - "כל מה שאומר לה בעל הבית עשה חוץ מצא" - עלינו לדרש שוב ושוב את הגאולה עד כי יאות "בעל הבית" וישיבנו אל בית ה'.

(ש"פ חיי שרה תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

גולה וגאולה

יש החוששים מכך שהגאולה תבוא תוך ומיד, באמרו: כאשר משיח יבוא, מה יהיה עם כל העסקים שהוקמו, הרכוש והנכסים שנצברו, החברים והקשרים שנרקמו, וכו' וכו'?

המענה על כך הוא: אין מה לחשוש. הגאולה אין פרושה בטול מנהגו של עולם ואבוד הדברים הטובים שנוצרו (על פי התורה) בגלות. אדרבה: גם דברים אלה עצמם יכללו בגאולה, הם יתעלו למצב של גאולה, למעלתם ושלמותם האמתית.

דבר זה נרמז בכך ש"גולה" בתוספת אל"ף היא "גאולה". כלומר: ה"גולה", הדברים הטובים שבגלות, אינם מתבטלים אלא נשארים במקומם; אלא שמגלים בהם את האל"ף, אלופו של עולם, גלוי האמת והפנימיות שבתוכם.

(שיחת ש"פ אח"ק תש"א. מתוך לקראת שבת)

למוד התורה כהכנה לתורה שבימות המשיח

כאשר בני ישראל "יהיו פנויין בתורה וחקמתה" ו"יהיו ישראל חכמים גדולים", ו"מלאה הארץ דעה" ו"תרבה הדעת והחכמה והאמת" (רמב"ם סוף הלכות מלכים). יהיו למוד התורה והבנתה בדרגה הגבוהה באין ערוך מאשר עתה. כדברי חז"ל (קהלת רבה ריש פרשה ב), שהתורה הנלמדת עתה היא "הבל" לעמת התורה שילמדו לעתיד לבוא על ידי מלך המשיח. לפיכך למוד התורה בזמן הזה גם על ידי גדולים, אינו באפן כללי, יותר מאשר למוד של "קטן".

ועוד: כשם שלמוד התורה של קטן הוא ענין של חנוה, הכנה לחיוב העקרי כאשר יגדל, כך הוא גם לגבי למוד התורה בעולם הזה בכלל, שהוא חנוה והכנה ללמוד התורה לעתיד לבוא, רק לאחר ש"תלמודו בידו" ויכל "לקלט" את למוד התורה בשלמות על ידי מלך המשיח.

(לקוטי שיחות ח"א עמ' 280. מתוך לקראת שבת)

השערים שנטבעו

על הפסוק "טבעו בארץ שעריה" (איכה ב, ט) אמרו רבותינו וזכרונם לברכה (איכה רבה על הפסוק) שישערי בית המקדש טבעו ונגנזו במקומם. לפי זה יש לומר, שכאשר ירד בית המקדש השלישי מן השמים, יתגלו שערים אלו. ומלך המשיח יעמידם במקומם. ויש לשאל, מהו הצורך להשתמש בשערי המקדש ש"טבעו בארץ"? כשם שהמקדש עצמו ירד מן השמים, כך יכולים לרדת גם שעריו.

אלא, הקב"ה הוא תכלית הטוב, וטבע הטוב להיטיב. והיות ש"רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חברו" (בבא מציעא לח, א), לכן גם במקדש השלישי (שירד מוכן מן השמים) יהיה העלוי דפעלת האדם ("קב שלו"). על ידי העמדת השערים שטבעו בארץ. ועל ידי זה נפעל במקדש כלו העלוי ד"קב שלו", שכן המעמיד את הדלתות נחשב כאלו בנאו כלו (ראה בבא בתרא נג, ב).

(שיחת ש"פ תרומה תשמ"מ. מתוך לקראת שבת)

היודית ישירה פזו, משום שהיא היתה פרוכה בפקוקם נפש, כידוע כיצד התייחסו הגויים ליהודים שהיה להם חשד כלשהו כי רצונם להשפיע עליהם.

אך בדורנו, בגלל היותנו רגע לפני הגאולה, הדבר כבר אפשרי, ולכן יש לעסק גם בהשפעה על הגויים לעזב את אמונות ההכל ואת נביאי השקר, ולקיים את דת האמת.

(ע"פ שיחת ש"פ משפטים תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

היודי מבקש "ונשאתני ממצרים!"

לפני הסתלקותו של יעקב מן העולם בקש יעקב מבנו יוסף "ונשאתני ממצרים" לארץ ישראל. יוסף אכן נשבע לו שיוציא את גופו ממצרים וישארו לארץ ישראל.

על יסוד דברי האר"ל ש"יוסף" מרמז על הקדוש ברוך הוא, נתן לו מר כפי שבועה זו נכללת גם שבועתו של הקדוש ברוך הוא לעם ישראל, בניו של יעקב, שיוציא אותנו מהגלות ויקח אותנו לארץ ישראל.

לפי זה, במלים "ונשאתני ממצרים", מדגשת זעקתו של כל יהודי, שאינו רוצה להיות בגלות אפילו רגע אחד נוסף. רצונו הפנימי של כל יהודי הוא להיות עבשו בארץ ישראל בגאולה השלמה. עלינו להיות במצב תמידי של זעקה "ונשאתני ממצרים". וזעקה זו עצמה תביא מיד את הגאולה השלמה.

(ע"פ לקוטי שיחות כרך כה ע' 472 הערה 73. מתוך לקראת שבת)

דאגה לכל יהודי

מספר במדרש (שמות רבה פרשה ב, ב), שכאשר ראה משה רבנו ששה אחת ברחו מן העדר ותעתה במדבר, הניח את העדר פלו ורץ אחרי הששה כדי להחזירה לעדר.

ומזה למדים עד כמה חשובה מציאותו של כל אחד ואחד מישראל אצל משה רבנו, וזאת - אפילו כאשר מדבר אודות יהודי ש"ברח מן העדר".

ומכיון ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון" (שמות רבה פרשה ב, ד), מוכן שאף לגבי משיח צדקנו כן: יקר וחשוב לו כל יהודי באשר הוא שם.

והדברים קל וחומר: אם משה רבנו התנהג כך לפני מתן תורה, על אחת כמה וכמה שיש לנהג כך לאחר מתן תורה, שאז נפעל הענין ד"אתה בחרתנו מקל העמים".

(שיחת אה"פ תשמ"ג. מתוך לקראת שבת)

השפעה על האמות

אחד מתפקידיו של עם ישראל הוא להשפיע על הגויים לקיים "שבע מצוות בני נח", כדברי הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק ח) "צנה משה רבנו מפי הגבורה לכף את כל באי עולם" לקיים את שבע מצוות בני נח. ולעשות זאת רק משום שכה צנה השם את משה רבנו בהר סיני.

אלא שבמהלך הדורות לא התאפשרה השפעה

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום רביעי עמ' א

16 אמר ליה רבי אלעזר בן פדת, תניא דמבין צא לך - ישנה ברייתא
17 המסייעת לדבריו. אמר לו רבי יוחנן, את כבר לקישא - וכי אתה
18 דומה לרבי שמעון בן לקיש, בר לקישא כי הנה אמיןא מילתא,
19 הנה מקשי לי עשריו וארבע קושיותא, ומפריקנא ליה עשריו וארבעה
20 פרוקי, וממילא הווחא שמעתא - הרי ורבי שמעון בן לקיש,
21 כשהייתי אומר דבר, היה מקשה עלי עשרים וארבע קושיות
22 והייתי מתרץ עליהם עשרים וארבע תירוצים, וממילא נתרווחה
23 ונתבררה השמועה, ואת אמרת על כל דבר תניא דמסייע לך, אטו
24 לא דעניא דשפיר קאמינא - וכי אינני יודע שטוב אמרתי.
25 הנה קא אויל וקרע מאניה - היה רבי יוחנן הולך וקורע את בגדיו,
26 וקא כבי ואמר - ובוכה ואומר, 'היבא את בר לקישא' היבא את בר
27 לקישא - איך אתה בן לקיש, איך אתה בן לקיש. והנה קא צנח עד
28 דשפ דעתיה [מיניה] - והיה הולך וצועק עד שיצאה דעתו ממנו
29 והשתטה, פנו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה - בקשו החכמים רחמים
30 עליו והסתלקה נפשו ומת.

1 של ריש לקיש כמסופר לעיל, ובכתה לפניו, אמרה ליה, עשה
2 בשביל בני ובקש רחמים על ריש לקיש בעלי שלא ימות ובני יהיו
3 יתומים. אמר לה רבי יוחנן כלשון הכתוב (ירמיהו מט יא), 'עוזה
4 ותקוה אני אחזה', היינו, אני אדאג לפרנסתם לכשיתיתמו. שוב
5 אמרה לו, עשה בשביל אלמנותי והתפלל עליו בכדי שלא
6 אתאלמן. אמר לה, כלשון המשך הפסוק שם, 'ואלמנותיך עלי
7 תבטחו', היינו, בטחי וסמכי עלי שאפרנסך לכשתאלמני.
8 לבסוף נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, שנפטר, והנה קא מצטער
9 - והיה מצטער רבי יוחנן בתריה מוכא - אחריו הרבה, על שגרם
10 למותו, שכן לא מצא תלמיד ותיק וחכם כמוהו. אמרו רבנן - אמרו
11 החכמים, מאן ליוול ליתביה לדעתיה - מי ילך ללמוד לפניו בכדי
12 להשלים את מקומו של ריש לקיש ולישב בכך את דעתו, ניוול -
13 ילך רבי אלעזר בן פדת, דמחדין שמעתתיה - שחריף הוא
14 ומחודדות שמועותיו. אויל ותיב קמיה - הלך רבי אלעזר בן פדת
15 וישב לפניו, כל מילתא דהוה אמר - כל דבר שהיה אומר רבי יוחנן,

חומש יומי

פרשת בהר

~ יום ראשון י"א אייר ~

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: א ומליל י' עם משה בטורא דסיני למימר:

מְצִינֵנו שְׁמַטַּת קַרְקָעוֹת שְׁנֹשְׁנִית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, לְמַדְנֵנו שְׁכֻלּוֹתֶיהָ וּפְרֻטוֹתֶיהָ כְּלֵן נֶאֱמָרוּ מְסִינֵי, וּבֵא הַכְּתוּב וְלִמַּד כָּאֵן עַל כָּל דְּבוּר שֶׁנֶּדְבַר לְמֹשֶׁה, שֶׁמְסִינֵי הָיוּ כְּלֵם, כְּלָלוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ, וְחֲזָרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

כ"ט ~ בְּהַר סִינַי • מָה עֲנִין שְׁמַטָּה אֶצֶל הַר סִינַי? וְהֲלֹא כָּל הַמְצוֹת נֶאֱמָרוּ מְסִינֵי? ! אֶלָּא, מָה שְׁמַטָּה נֶאֱמָרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרֻטוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ מְסִינֵי, אִף כְּלֵן נֶאֱמָרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ מְסִינֵי; כִּי שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים. וְנִרְאֶה לִי שֶׁכֶּן פְּרוּשָׁה: לְפִי שְׁלֹא

~ נקודות משיחות קודש ~

מְסוּדָרָת, עַל־פִּי טַעַם וְדַעַת. לְכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, שֶׁרַק 'כְּלָלוֹת' (יסוד העבודה) נֶאֱמָרוּ בְּסִינַי, הַרְוִיזוּ לְמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ (סִינַי) הוּא מְדַבֵּר, לֹא מְקוֹם יְשׁוּב וְסִדּוּר, וְאֵילֹו 'פְּרֻטוֹת' (פְּרֻטֵי הַעֲבוּדָה) נֶאֱמָרוּ בְּאֶהֱל מוֹעֵד, הַרְוִיזוּ לַעֲבוּדָה מְסוּדָרָת. מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוּדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ תְּמִידִית, כִּי שִׁגְם פְּרֻטֵי הַעֲבוּדָה תְּדוּרִים בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ, וְלִכֵּן סִבּוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרֻטוֹת נֶאֱמָרוּ מְסִינֵי.

מָה שְׁמַטָּה נֶאֱמָרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרֻטוֹתֶיהָ) וְדִקְדוּקֶיהָ מְסִינֵי, אִף כּוֹלֵן נֶאֱמָרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ מְסִינֵי (רש"י) זֶה הִיא דַּעַתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאֵילֹו לְפִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמָרוּ בְּסִינַי, וּפְרֻטוֹת בְּאֶהֱל־מוֹעֵד" (ובחים קטו). רַבִּי יִשְׁמַעֵאל – הֵינּוּ עֲבוּדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמַעֵאל הֵינָה כֵּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלְדוֹתוֹ "קֶדוֹשׁ הוּא לֹא־לִקְרוֹי". רַבִּי עֲקִיבָא – הֵינּוּ עֲבוּדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הֵינָה בֶּן גְּרִים (רֵאשֶׁה סֵדֵר הַדּוּרִוֹת, עֵרֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא). וְהֵנָּה, בְּעֲבוּדַת הַצַּדִּיק, דִּי בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ בְּתַחִילַת הַיּוֹם (בְּזִמְן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאֵילֹו עֲבוּדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוּדָה

(לקוטי־שיחות, כרך יו', עמוד 283)

במלל עם בני ישראל ותימר להון ארי תעלוין לארעא די אנא ייב לכוון ותשמט ארעא שמטתא קדם יי:

(ב) וַדַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה:

כ"י ~ שַׁבַּת לַה' • לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ו(ב) יובל, וגם כתיב (פסוק ט) והעברת שופר תרועה, וכתיב במקום אחר (במדבר יח) ובני אהרן תקעו, לפיכך נצטרפו כאן בתורת כהנים, ומשום דלא תיטוק אדעתין שנאמרו באהל מועד כתיב בהר סיני: תורה ב

סיני ו'אם בתקותי' לא שייכי כל כך באהל מועד ולא לכהנים, לכך נאמר בהר סיני, ומכל מקום פתיבנהו בתורת כהנים לפי שמדברות בשביעית, ביובל, וערכין ותרמים דשייכי בתורת כהנים, שהם המ(ת)קדשים (ב) שנים

כה (א) בהר סיני. כל הפרשיות של מעלה מראש הספר ועד כאן נאמרו באהל מועד וכוהלו שייכי באהל מועד, כמו הקרבנות ומצורעים ובעלי קריין ויולדות וכהנים ולוים וכל הענין. אבל שתי פרשיות הללו 'בהר

(ג) **שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמֶּךָ**
וְאִסַּפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
 ג שית שנין תזרע חקלך ושית שנין תכסח
 ברמך ותכנוש ית עללפתה:

(ד) **וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שַׁבַּת**
לַיהוָה שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמַר:
 ד ובשפתא שביעתא נח שמטתא יהי לארעא
 דתשמט גדם יי חקלך לא תזרע וכרמך לא
 תכסח:

לז (ישעיה לג יב) "קוצים כסוחים", (תהלים פ יז) "שִׁרְפָה בָּאֵשׁ
 כְּסוּחָה". | כ"ט יִהְיֶה לְאָרֶץ • לשדות ולכרמים. לא תזמר •
 שקוצצין זמורותיה; ותרגומו: "לא תכסח", ודומה

(ה) **אֵת סַפִּיחַ קִצְיֶרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֵי נִזְיֶרְךָ**
לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ:
 ה ית פתי דמצדך לא תמצד וית ענבי שדךך
 לא תקטוף שנת שמטתא יהי לארעא:

כ"ט יִהְיֶה לְאָרֶץ • אפלו לא זרעתה והיא
 צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי
 'ספּיח'. לא תקצור • להיות מחזיק בו כשאר קציר, | אלא הפקר יהיה לכל. נזירך • שהנורת והפרשת
 בני־אדם מהם ולא הפקרתם. לא תבצר • אותם
 אינך בוצר, אלא מן המפקר.

(ו) **וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לָךְ וּלְעֶבְדְּךָ**
וּלְאִמְתֶּךָ וּלְשִׁכְיֶרְךָ וּלְתוֹשְׁבֵי הַנָּגְרִים עִמָּךְ:
 ויהיה שמת ארעא לכוון למיכל לך
 ולעבדך ולאמתך ולאגירך ולתושבך דדירין
 עמך:

כ"ט יִהְיֶה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגו' • אף־על־פי שאסרתים
 עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא
 תנהג בהם כבעל הבית, אלא הפל יהיו שוים בה,
 אפה ושכירך ותושבך. שבת הארץ לכם לאכלה •
 מן השבות אפה אוכל, ואי אפה אוכל מן | השמור. לך ולעבדך ולאמתך • (ת"ט)
 לפי שנאמר
 (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עִמָּךְ", יכול יהיו אסורים
 באכילה לעשירים? תלמוד־לומר: "לך ולעבדך
 ולאמתך", הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים
 כאן. וְלְשִׁכְיֶרְךָ וּלְתוֹשְׁבֵי הַנָּגְרִים • אף הנגרים.

(ז) **וּלְבִהֲמֹתֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־**
תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל:
 ז ולבעירך ולחיתא די בארעך תהא כל
 עללפתה למיכל:

כ"ט יִהְיֶה לְבִהֲמֹתֶיךָ וּלְחִיָּה • אם תיה אוכלת, בהמה לא
 פל־שכן, שמזונותיה עליך! מה תלמוד־לומר
 "וּלְבִהֲמֹתֶיךָ"? מקיש בהמה לחיה: פל זמן שחיה | אוכלת מן השדה, האכל לבהמתך מן הבית. פלה
 לחיה מן השדה, פלה לבהמתך מן הבית (ת"כ. תענית
 ט).

(ח) **וּסְפַרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שָׁבַע שָׁנִים שִׁבְעַת**
פְּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים הַשָּׁנִים תִּשַׁע
וָאֲרַבְעִים שָׁנָה:
 ח ותמני לך שבע שמטין דשנין שבע שנין
 שבע זמנין ויהיו לך יומי שבע שמטין
 דשנין ארבעין ותשע שנין:

כ"ט יִהְיֶה שַׁבְּתוֹת שָׁנִים • שמטות שנים, יכול יעשה שבע
 שנים יצופות שמטה ויעשה יוכל אחריהם? תלמוד־ | לומר: "שבע שנים שבע פעמים", הוי אומר: כל
 שמטה ושמטה בזמנה (ת"ט) • והיו לך ימי שבע

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ח) וּסְפַרְתָּ לָךְ. לכאורה משמע
 העומר (ראה מנחות טו). ואי קשיא בזבה
 דכתיב (לעיל טו כח) וּסְפַרְתָּ, הנה לה
 לברך כמו בספירת העומר. ויש לומר
 שמא תראה וסותרת ונמצאת ברכה
 לכטלה: תורה ט

וגו' • מגיד לך, שאף-על-פי שלא עשית שמטות, עשה יובל לסוף תשע וארבעים שנה. ופשוטו של מקרא: יעלה לך חשבון שנות השמטות למספר תשע וארבעים.

ט ותעבר שופר יבכא בירחא שביעאה בעשרא לירחא ביומא דכפוריא תעברון שופרא בכל ארעכון: **(ט) והעברת שופר תרועה בחדש השבלי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל-ארצכם:**

כ"י • והעברת • לשון (שמות לו) "ויעבירו קול במחנה", לשון הכרזה. ביום הכפרים • (ת"ח) ממשמע שנאמר: "ביום הכפרים", איני יודע שהוא בעשור לחדש? אם כן, למה נאמר "בעשור לחדש"? אלא לומר

י וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיבה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזתו ואיש אל-משפחתו תשובו: **(י) וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיבה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזתו ואיש אל-משפחתו תשובו:**

כ"ט • וקדשתם • (ת"ח) בכניסתה מקדשין אותה בבית-דין ואומרים: "מקדשת השנה!". וקראתם דרור • לעבדים, בין נרצע בין שלא פלו לו שש שנים משנמכר. (ר"ה ט) אמר רבי יהודה: מהו לשון "דרור"? כמדיר ביד-ירא וכו', שדר בכל מקום שהוא רוצה

נקודות משיחות קודש ~
מפרש רבי יהודה שהאפשרות לבחר את מקום המגורים היא תכונתו החשובה ביותר של כן-חורין, עד כדי כך שהחרות עצמה נקראת בשם "דרור" על-שם תכונה זו. (תורת מנחם - התועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

יא יובל הוא שנת החמישים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיהיה ולא תבצרו את-נזריה: **(יא) יובל הוא שנת החמישים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיהיה ולא תבצרו את-נזריה:**

כ"י • יובל הוא שנת החמישים שנה • מה תלמוד-לומר? לפי שנאמר: "וקדשתם" וגו', כדאיתא ב'ראש-השנה' וב'תורת כהנים'. את-נזריה • את הענבים המשמרים, אבל בוצר אתה מן המפקרים.

יב כי יובל הוא קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה: **(יב) כי יובל הוא קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה:**

שיעור יומי ליום שני י"ב אייר ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת בהר
 כ"ט • קדש תהיה לכם • (ת"כ) תופסת דמיה כהקדש, השדה אתה אוכל מן הבית, שאם פלה לחיה מן השדה, אתה צריך לבער מן הבית, כשם שנאמר בהנחתה תהא. מן-השדה תאכלו • (ת"כ) על-ידי

(יג) בשנת היובל הזאת תשבו איש אל-אחוזתו: יג בשתא דיובלא הדא תתובון גבר לאחסנתה: כ"ט • תשבו איש אל-אחוזתו • והרי כבר נאמר: "ושבתם איש אל-אחוזתו"? אלא לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה, שחוזרת לאביו ביובל.

~ יום שני י"ב אייר ~

(יד) וכי-תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל-תונו איש את-אחיו: יד וארי תזבן זבינין לחברך או תזבן מיד דחברך לא תזבן גבר ית אחויה:

כ"ט • וכי-תמכרו וגו' • לפי פשוטו, כמשמעו. ועוד יש דרשה: מנין כשאתה מוכר, מכר לישראל חברך? תלמוד-לומר: "וכי-תמכרו ממכר - לעמיתך" מכר. ומנין שאם באת לקנות, קנה מישראל חברך? תלמוד-לומר: "או קנה - מיד עמיתך". אל-תונו • (ת"כ, ב"מ נה) זו אונאת קמון.

(טו) במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני-תבואת ימכר-לך: טו במנין שניא בתי יובלא תזבן מן חברך במנין שני עללפא זיבן לך:

כ"ט • במספר שנים אחר היובל תקנה • זהו פשוטו לישב המקרא על אפניו, על האונאה בא להזהיר. כשתמכר, או תקנה קרקע, דע כמה שנים יש עד היובל, ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות, ימכר המוכר ויקנה הקונה, שתרי סופו להחזירה לו בשנת היובל, ואם יש שנים מעטות וזה מוכרה בדמים יקרים, הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרבות ואכל ממנה תבואות הרבה, הרי נתאנה מוכר; לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן, וזהו

(טז) לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו פי מספר תבואת הוא מכר לך: טז לפום סגיאות שניא תסגי זבינוהי ולפום זערות שניא תזער זבינוהי ארי מנין עללפא הוא מזבן לך:

כ"ט • תרבה מקנתו • תמכרנה ביקר • תמעט מקנתו • תמעט בדמיה.

(יז) ולא תונו איש את-עמיתו ויראת מאלהיך פי אני יהוה אלהיכם: יז ולא תזבן גבר ית חברך ותדחל מאלהיך ארי אנא יי אלהכון:

כ"ט • ולא תונו איש את-עמיתו • (ת"כ) כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו ולא שיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר: מי יודע אם נתפונתי לרעה?

לכך נאמר: "ויראת מאלהיך"; היודע מחשבות, הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו: "ויראת מאלהיך".

~ נקודות משיחות קודש ~

ולא תונו איש את עמיתו (כה, יז)

ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו (רש"י)

בפרשת כ"תבוא, לגבי "משגה עור בדרך", נקט רש"י "ומשיאו עצה רעה". ויש לומר, שפאן מיירי באונאת דברים, ולכן פרש שהחסרון הוא רק בנתינת העצה

(העצה היא להנאת היועץ, לא לטובת השואל). ואלו ב"משגה עור", שהוא אחד מאחד-עשר ארורים שבתורה, פרש שהעצה עצמה היא רעה.

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמוד 147)

(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת-חֻקֹּתַי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם וְיִשְׁבַּתֶּם עַל-הָאָרֶץ לְבַטַּח:

כ"ט - וישבתם על-הארץ לַבטח • שבעון שמטה, את שבתתיה" וְהִרְצַת אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ; וְשִׁבְעִים שָׁנָה יִשְׁרָאֵל גּוֹלִים, שְׁנַאֲמַר (ויקרא כו לד): "אז תרצה הארץ" | של גלות בבל, כנגד שבעים שמשות שבטלו, היו.

~ יום שלישי י"ג אייר ~

(יט) וַנִּתְּנָה הָאָרֶץ פְּרוּיָה וְאִכְלַתֶּם לְשִׁבְעַת יְמֵי וְיִשְׁבַּתֶּם עָלֶיהָ:

כ"י - ונתנה הארץ וגו' וישבתם לַבטח עליה • שלא תדאגו משנת בצרת. ואכלתם לַשבע • אף בתוך המעים תהא בו ברכה.

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מֵה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֹאסַף אֶת-תְּבוּאָתֵינוּ:

כ"ג - ולא נאסף • אל הבית. את-תבואתנו • כגון זין ופרות האילן, וספיחין הבאים מאליהם.

~ נקודות משיחות קודש ~

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (כ, כ)

'שש שנים' ו'השנה השביעית' הם כנגד שית אלפי שנים דהוי עלמא והאלף השביעי. ונשאלת השאלה - כיצד יכול הדור שלנו, הירוד והחלש, להביא את הגאולה? על כך באה הבטחת ה', שאם תעשו את כל התלוי בכם, אתן

את ברכתי ו'זריעת השנה הששית' תשיג את מטרותה ותביא את הגאולה, אף ש'שדה' כחוששה, שהרי נעברה במשך שש שנים.

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמוד 189)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כ) וכי תאמרו. תימה, מאי קאמר, לאכול בשביעית, אלא סרס המקרא והכי קאמר, וכי תאמרו בשנה וְאִלֶּף: תורה כא

(כא) וְצוֹיְתִי אֶת־בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂתָּ כַּאֲפֻקְדֵי יְתֵי בְרַכְתִּי לְכוֹן בְּשֵׁמָא שְׁתִּיתָתָא וְתַעֲבֹד יְתֵי עַלְלָתָא לְתַלְתַּת שָׁנִין:

אַתְהִתְבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:

כ"א «לשלוש השנים • למקצת הששית, מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית ולשמינית, שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן».

~ נקודות משיחות קודש ~

תַּעֲנוּג המוֹרְגֵשׁ, תַּעֲנוּג הַבְּלִי מוֹרְגֵשׁ כּו', עַד לְדַרְגַּת "יום שפולו שבת ומנוחה". וְכִיּוֹן שְׁפָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה עֲכָשׁוּ, הָרִי מוֹבָן, שֶׁהַעֲבוּדָה עֲכָשׁוּ הִיא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִ"יום שפולו שבת ומנוחה".

וְכֵן זֶה הוּא בִּ"שַׁעַה אַחַת" – שְׁפָל שַׁעַה, אִם מְנַצְלִים אוֹתָהּ כְּכַעֲבִי, אֲזִי הִיא נַעֲלִית יוֹתֵר מִהַגִּילּוּיִים שֶׁלְעֵתִיד, לְמַעְלָה גַם מִהַעֲלִיּוֹי שֶׁל "יום שפולו שבת ומנוחה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים".

וְזֶהוּ גַם עֲנֵן "וּפְרָצְתָּ" בְּנוֹגַע לְזָמַן – שְׁנוֹסֵף עַל שְׁמִירַת הַזָּמַן בְּאוֹפֵן שְׁפָל כַּמּוֹת הַזָּמַן מְמוּלָא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צְרִיף לְהִיּוֹת גַם "וּפְרָצְתָּ" בְּנוֹגַע לְאִיכוּת הַזָּמַן. הִינּוּ, שְׁמִילוּי הַזָּמַן בְּעִנְיַי תּוֹרָה וְעֲבוּדָה, יִהְיֶה מִתּוֹף מְסִירָה וְנִתְיָנָה וְחִיּוּת כּו', כִּף שְׁגַם מִיעוּט הַזָּמַן כַּכּמוֹת – כּוֹלָל רִיבּוּי זָמַן בְּאִיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית נַעֲשִׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

(קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט.
תורת מנחם, כרך כה, ע' 275-279; 283-285, בלתי מוגה)

בְּעֵנֵן הַנ"ל – "וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי גו' בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית, וְעָשִׂתָּ אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" – יֵשׁ גַם הוֹרָאָה בְּנוֹגַע לְיוֹקֵר הַזָּמַן, שֶׁזֶהוּ עֲנֵן הַקָּשׁוּר גַם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לְכַאוּרָה אֵינּוּ מוֹבָן: מֵהוּ הַעֲנֵן בְּסִפִּירַת הַזָּמַן – הָרִי מִהֶלֶף הַזָּמַן הוּא תְּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפֵן?

אִךְ הַעֲנֵן הוּא – שְׁנִיצוּל הַזָּמַן יְכוּל לְהִיּוֹת בְּכַמָּה אוֹפְנִים: יִשְׁנוּ אוֹפֵן שְׁמֵמְלָאִים אֶת הַזָּמַן בְּתוֹכָן שֶׁל עֲבוּדַת ה', וּמַצִּד זֶה הִנֵּה גַם רִיבּוּי זָמַן נֶחֱשֵׁב "כְּיָמִים אַחֲדִים"; וְיִשְׁנוּ אוֹפֵן שֶׁהַזָּמַן אֵינּוּ מְמוּלָא כּו'. אָדָם יְכוּל לְחִיּוֹת שְׂבָעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לְפַעוּל מְאוּמָה; וְיְכוּל לְהִיּוֹת מַעֲמַד וּמַצֵּב שֶׁ"בְּשַׁעַה אַחַת" הָרִי הוּא "קוֹנֵה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּן, שֶׁרַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנָּא בו'!

וְזֶהוּ גַם פְּרוּשׁ מְאֹמֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "יָפָה שַׁעַה אַחַת בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכֹּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא":

בְּ"כֹל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמְּדַרְגּוֹת:

כּוּב וְזִתְרַעוֹן יְתֵי שְׁמָא תְּמִינְתָא וְתִיכְלוֹן מִן עַלְלָתָא עֲתִיקָא עַד שְׁמָא תְּשִׁיעֲתָא עַד מַעַל עַלְלָתָהּ תִּיכְלוֹן עֲתִיקָא:

(כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וְאִכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יֶשֶׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יֶשֶׁן:

לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשְּׁשִׁית שֶׁלְפָנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׂבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטִלִּין מִעֲבוּדַת קֶרֶקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׂבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בְּשֵׁאר הַשְּׁמִטוֹת כֵּלָן.

כ"ב «עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית • עַד חַג הַסִּפּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹף הַבֵּית, שְׁכָל יְמוֹת הַקִּיץ הִיוּ בַּשָּׂדֶה בְּגִרְנוֹת, וּבְתִשְׂרֵי הוּא עֵת הָאֶסִּיף לַבֵּית, וּפְעָמִים שֶׁהִיתָה צְרִיכָה לְעֲשׂוֹת

כּוּב וְאַרְעָא לֹא תִזְדַּבֵּן לְחִלוּטִין אַרְי דִּילִי אַרְעָא אַרְי דִּירִין וְתוֹתְבִין אֲתוּן קְדָמִי:

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצַמְתַּת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:

לְצַמְתָּת • לְפִסְיָקָה, לְמִכְרִיהָ פְּסוּקָה עוֹלָמִית. כִּי־לִי הָאָרֶץ • (ת"ט) אֵל תִּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שְׂאִינָה שְׁלֶךְ.

כ"ג «וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר • (ת"ט) לְתוֹן 'לְאו' עַל חֲזוֹת שְׂדוֹת לְבַעֲלִים בְּיוֹבֵל, שְׁלֹא יִהְיֶה הַלּוֹקֵחַ כּוֹכְשָׁה».

(כד) ובכל ארץ אחותכם גאלה תתנו לארץ: ם
כד ובכל ארעא אחסנתכון פרקנא תתנו לארעא:

כ"ט ◀ ובכל ארץ אחותכם • (ת"ח) לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפרש בקדושים בפרק ראשון (ד) ולפי פשוטו, סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר

אחזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים, או הוא או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכב.

~ יום רביעי י"ד אייר ~

(כה) כיימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו:
כה ארי יתמספן אחוך ויזנן מאחסנתה וייתי פריקה דקריב לה ויפרוק ית זביני אחוהי:

כ"ט ◀ כיימוך אחיך ומכר • (ת"ח) מלמד, שאין אדם רשאי למכר שדהו אלא מחמת דחק עני. מאחזתו • ולא פלה, למדה תורה דרך ארץ, שישיר שדה

לעצמו. וגאל את ממכר אחיו • (ת"ח) ואין הלוקח יכול לעכב.

(כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא בדי גאלתו:
כו וגבר ארי לא יהי לה פריק ומדבק גדה וישפח כמסת פרקנה:

כ"ט ◀ ואיש כי לא יהיה לו גאל • (קידושין שם. ת"ח) וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים? אלא גואל שיוכל לגאל ממכרו.

(כז) וחשב את שני ממכרו והשיב את העדרף לאיש אשר מכרלו ושב לאחזתו:
כז ויחשב ית שני זבינוהי ויתב ית מותרא לגבר די זנן לה ויתוב לאחסנתה:

כ"ט ◀ וחשב את שני ממכרו • כמה שנים היו עד היובל? כך וכך; ובכמה מכרתיה לך? כך וכך; עתיד היית להחזירה ביובל, נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה – אכלת אותה

שלש שנים או ארבע, הוצא את דמיהן מן החשבון וטל את השאר. וזהו: והשיב את העדרף • בדמי המקח על האכילה שאכל, ויתנם ללוקח. לאיש אשר מכר לו • המוכר הזה שבא לגאלה.

(כח) ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא ביבל ושב לאחזתו: ם
כח ואם לא תשפח גדה כמסת אתב לה ויהי זבינוהי בידא דזנן יתה עד שתא דיובלא ויפוק ביובלא ויתוב לאחסנתה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כה) כיימוך אחיך ומכר מאחזתו. שבתותיה (תנחומא א): **ובא גאלו [הקרב].** זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (דברים ד טו) אשר לו אלהים קרבים אליו (ראה תנחומא ד): **וגאל את ממכר אחיו.** אמר לו ירמיה לקדוש ברוך הוא, רבון העולמים קנימת להם פי ימוך אחיך

ומכר מאחזתו, קנים להם וגאל את ממכר אחיו, שאמה קראת אותם אחים, שנאמר (תהלים קכב ח) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, וזהו שאמר הכתוב (ישעיה מג יד) למענכם שלחתי בכלה (ראה תנחומא א): תורה כו

שיעור יומי ליום חמישי ט"ו אייר ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת בהר
 כ"ט. די השיב לו. (ערכין ל) מכאן, שאינו גואל לחצאין. עד שנת היובל. שלא יפנס לתוף אותה
 שנה כלום, שהיובל משמט בתחלתו.

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

(כט) ואיש פיימכר בית-מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד-הם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו:
 כט וגבר ארי זבן בית מותב קרתא מקפא שור ויהי פרקנה עד משלם שתא דזכיניהו עדן בעדן תהי פרקנה:

חלוף, שאם רוצה לגאל בשנה ראשונה, גואלה, ולאחר מכאן אינו גואלה. והיתה גאלתו של בית. ימים. זמי שנה שלמה קרויים ימים, וכן (בראשית כד נח): "תשב הנערה אתנו ימים".

כ"ט. בית-מושב עיר-חומה. (ת"ט) בית בתוף עיר המקפת חומה מימות יהושע בן-נון. והיתה גאלתו. לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה, ובתוף שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הצריך לפרש בזה שהוא

לואם לא יתפרק עד משלם לה שתא שלמתא ויקום ביתא די בקרתא די לה שורא לחלוטין לדי זבן תהי לדוהי לא פוק ביובלא:

(ל) ואם לא יגאל עד-מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר-בעיר אשר-לו חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביבל:

נקבה היא, והצריך לכתב "לה", אלא מתוך שצריך לכתב "לא" בפנים, תקנו "לו" במקרת; זה נופל על זה]. לא יצא ביבל. אמר רב ספרא: [אף אם פגע בו יובל בתוף שנתו, לא יצא.

כ"ט. וקם הבית וגו' לצמיתת. יצא מכחו של מוכר ועמד בכחו של קונה. [אשר-לא חמה. "לו" קרינן, אמרו רבותינו זכרונם-לברכה: אף-על-פי שאין לו עכשו, הואיל והיתה לו קדם לכן. ו"עיר",

לא ובתי פצחאי די לית להון שור מקף סחור סחור על חקל ארעא יתחשב פרקנא תהי לה וביובלא פוק:

(לא) ובתי החצרים אשר אין-להם חמה סביב על-שדה הארץ יחשב גאלה תהיה-לו וביבל יצא:

הנגאלים עד היובל ויוצאין ביובל לבעלים – אם לא נגאלו. גאלה תהיה-לו. (ת"ט) מיד אם ירצה, ובנה יפה כחו מלכת שדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים. וביבל יצא. בתנם.

כ"ט. ובתי החצרים. פתגמו: "פצחאי", עירות פתוחות מאין חומה, ויש הרבה בספר יהושע (יהושע יג כח): "הערים וחצריהם"; (בראשית כה טז) "בחצריהם ובטירתם". על-שדה הארץ יחשב. הרי הן פשדות

לב וקרני ליואי בתי קרני אחסנתהון פרקון עלם תהי לליואי:

(לב) וערי הלזים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללזים:

באלפים אמה סביבות הערים, או אם מכרו בית בעיר חומה, גואלין לעולם ואינו חלוט לסוף שנה.

כ"ט. וערי הלזים. ארבעים ושמונה עיר שנתנו להם. גאלת עולם. גואל מיד אפלו לפני שתי שנים, אם מכרו שדה משדותיהם הנתונות להם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כט) ואיש פיימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד-הם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו:
 חומה. איש זה הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר (שמות טו א) ה' איש מלחמה, כלומר בעל אדון, כמו איש נעמי רות
 א. שמוכר מושב ביתו לכשדים, שמוכר (תהלים קלב א) פי כחר ה' בציון אנה למושב לו. והיתה גאלתו עד תם אתכם: תורה ל

(כג) וְאֲשֶׁר יִגְאֹל מִן־הַלְוִיִּם וַיֵּצֵא מִמִּכְר־בֵּית וְעִיר אַחֲזָתוֹ בַּיָּבֵל כִּי בְתִי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אַחֲזָתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מיד לוי, גואל גאלת עולם. ויצא ממכר-בית • הרי זו מצוה אחרת, ואם לא גאלה, יוצאה ביובל, ואינו נחלט לסוף שנה פכית של ישראל. פי בתי ערי הלוויים היא אחזתם • לא היה להם נחלת שדות וכרמים, אלא ערים לשבת ומגרשיהם, לפיכך הם להם במקום שדות, ויש להם גאלה פשדות, כדי שלא תפקע נחלתם מהם.

כש"כ וְאֲשֶׁר יִגְאֹל מִן־הַלְוִיִּם • ואם יקנה בית או עיר מהם. ויצא ביבל • אותו ממכר של בית או של עיר, וישוב ללוי שמכרו, ולא יהיה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל, ויגאלה' זו, לשון מכירה. דבר אחר: לפי שגאמר: "גאלת עולם תהיה ללוויים", יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוויים, אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט? תלמוד-לומר: "וְאֲשֶׁר יִגְאֹל מִן־הַלְוִיִּם", אף הגואל

(כד) וַיִּשְׁדֶּה מִגֵּרֶשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אַחֲזָת עוֹלָם הוּא לָהֶם:

בישראל (ויקרא כד ט): "ואם-מכר את-השדה לאיש אחר לא-יגאל עוד", אבל בן לוי גואל לעולם.

כש"כ וַיִּשְׁדֶּה מִגֵּרֶשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַר • מכר גזבר, שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה, ומכרה גזבר, אינה יוצאה לפניהם ביובל, כמו שגאמר

(כה) וְכִי־יָמוּךְ אַחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב וְחֵי עִמָּךְ:

מעמידין אותו. גר ותושב • אף אם הוא גר או תושב, ואינהו תושב? כל שקבל עליו שלא לעבד עבודת אלילים ואוכל נבלות.

כש"כ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ • (ט"ז) אל תניחהו שירד ויפל ויהיה קשה להקומו, אלא תזקהו משעת מוטת היד, למה זה דומה? למשאווי שעל החמור; עודהו על החמור, אחד תופס בו ומעמידו; נפל לארץ, חמשה אין

(כו) אַל־תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וַיִּרְאֵתָ מֵאַלְהֵיךָ וְחֵי אַחִיךָ עִמָּךְ:

הצרך לומר: "וַיִּרְאֵתָ מֵאַלְהֵיךָ", (כ"ט ט) או התולה מעותיו בנכרי כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכן הצרך לומר: "וַיִּרְאֵתָ מֵאַלְהֵיךָ".

כש"כ אַל־תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית • חד שוינהו רבנן, ולעבר עליו בשני לאוין. ויראת מאלֵהיך • לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרש הימנו, ומורה לעצמו התר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו,

(כז) אֶת־כֶּסֶףךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא־תִתֵּן אֹכְלֶךָ:

לח אָנָּה יי אלהכוון די אפקית תכוון מארעא דמצרים למתן לכוון ית ארעא דכנען למתן לכוון לאלה:

כז אֶת־כֶּסֶףךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא־תִתֵּן אֹכְלֶךָ • לא תתן לה בחבוליא וברביתא לא תתן מיכלך:

(כח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים: ם

<p>עליכם מצותי, אפלו הן כבודות עליכם. לתת לכם את-ארץ פנען • בשכר שתקבלו מצותי. להיות לכם לאלהים • (ת"כ) שכל הדר בארץ ישראל, אני לו לאלהים. וכל היוצא ממנה, פעובד עבודת אלילים.</p>	<p>כ"י • אשר-הוצאתי וגו' • והבחנתי בין בכור לשאינו בכור, אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית, ואומר: 'של נכרי הם'. דבר אחר: "אשר-הוצאתי אתכם מארץ מצרים", על-מנת שתקבלו</p>
--	--

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>ומדוע היא מזכרת לגבי אסור רבית דוקא. וכדי לתרץ שאלה זו מוסיף "ואפלו הן כבודות עליכם".</p>	<p>ואפלו הן כבודות עליכם (רש"י כה, לח) לרש"י הקשה: הרי יציאת מצרים היא היסוד לקיום כל מצות התורה בלן,</p>
--	---

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמוד 97)

~ יום שישי ט"ז אייר ~

לט) וכי-ימוך אחיך עמוך ונמפר-לך לא-תעבד בו (לט) וימארי יתמספן אחיך עמוך ויזיבון לך לא תפלה בה פלחן עבדין:

עבדת עמך:

כ"י • עבדת עבד • עבודה של גנאי, שיהא נכר בה כעבד: שלא יליך כליו אחריו לבית המרחץ, ולא ינעל לו מנעליו.

מ) כשכיר כתושב יהיה עמוך עד-שנת היבל יעבד עמוך: מ פאגירא כתותבא יהי עמוך עד שתא דיובלא ופלה עמוך:

כ"י • כשכיר כתושב • עבודת קרקע ומלאכת אמנות, כשאר שכירים התנהג בו. עד שנת היבל • אם פגע בו יובל לפני שש שנים, היובל מוציא.

מא) ויצא מעמוך הוא ובניו עמו ושב אל-משפחתו ואל-אחוזת אבתיו ישוב: מא ויפוק מעמוך הוא ובנוהי עמה ויתוב לזרעיתה ולאחסנת אבהתוהי יתוב:

כ"י • הוא ובניו עמו • אמר רבי שמעון: אם הוא נמכר, בניו מי מכרן? אלא מפאן, שרבו חזב במזונות

בניו. ואל-אחוזת אבתיו • (ת"כ. מכות יב) אלא כבוד אבותיו, ואין לזלזלו בכך. אחוזת • חזקת.

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>אפשרות שאב ימכר את בנו, כפי שדרשו בגמרא מן הפתוב "וכי ימכר איש את בנו לאמה". מי מכרן - בדרך</p>	<p>בניו מי מכרן (רש"י כה, מא) ואלו בגמרא נאמר "מי נמכרים". ויש לבאר: מי נמכרים - לפי רז"ל אין בכלל</p>
--	--

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לאתת לכם את ארץ. כדאמרין בשלהי מסכת כתובות (ק) לעולם ידור אדם בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה ישראל, שפיל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר להיות לכם גרשוני עכו"ם, ואל ידור בחוצה

לאלהים, וכן דוד הוא אומר פי גרשוני היום וגו' (שמואל א' ב יט) תורה לט

<p>בְּאֵמָה (פְּגוֹן יְעוּד); אֲלֵא שֶׁהָאֵב לֹא מִמֶּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מִכֶּן.</p> <p>(לקוטי שיחות, כרך יב, עמוד 152)</p>	<p>הַפְּשֵׁט אֶפְשֶׁר לְמַכֵּר בֶּן, כִּי מִצַּד הַסְּבִירָא אֵין הַבְּדֵל בֵּין בֶּן לְבֵת, וּמָה שְׁנֵאמַר "בְּתוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמִּיחָדִים</p>
--	---

מב ארי עבדי אנון די אפקית יתהון מארעא ומצרים לא ינדבנון זבון עבדין:

(מב) כִּי־עַבְדֵי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְרוּ מִמִּפְרֵת עֶבֶד:

כ"ט • כִּי עַבְדֵי הֵם • (ת"ס) שְׁטָרֵי קוֹדֶם. לֹא יִמְכְרוּ מִמִּפְרֵת עֶבֶד • בְּהִכְרֹזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לְמַכְרֵי! וְלֹא יַעֲמִידֵנוּ עַל אֲבָן הַלֶּקַח.

מג לא תפלה בה בקשיו ותדחל מאלהיך:

ש"י • לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרְךָ וּיראת מאלהיך:

שְׁמָא תֵאמַר: אֵין מִכִּיר בְּדָבָר אִם לְצַרְךָ אִם לְאוֹ, וְאוֹמֵר אֲנִי לֹו שֶׁהוּא לְצַרְךָ, הֲרִי הַדָּבָר הַזֶּה מְסוּר לְלֵב, לְכָךְ נֵאמַר: "וְיִרְאֵת".

מד ועבדך ואמתך די יהון לך מן עממיא די בסחרניכון מנהון תקנון עבדין ואמהן:

(מד) וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה:

הם יהיו לך לעבדים. אשר סביבתיכם • ולא שבתוך גבול ארצכם, שהרי בהם אמותי: "לא תחיה כל־נשמה".

כ"ט • וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ • אִם תֵּאמַר: אִם־כֵּן, בְּמָה אֲשַׁתְּמֵשׁ? בְּעַבְדֵי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּשִׁבְעֵי אִמּוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שְׁהָרִי הַזֶּה־רַחֲמֵי (דברים כ טז): "לֹא תַחֲיֶה כָּל־נֶשְׁמָה", אֲלֵא מִי יִשְׁמְשֵׁנִי? • מֵאֵת הַגּוֹיִם •

מה ואף מבני תותביא ערליא דדירין עמכון מנהון תקנון ומזרעיתיהון דעמכון די אתילידו בארעכון ויהון לכון לאחסנא:

(מה) וְגַם וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמֹּשְׁפַחְתֶּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאִחָה:

הולך אחר האב ואינו בכלל "לא תחיה", אלא אתה מתר לקנותו כעבד. מהם תקנו • אותם תקנו.

כ"ט • וְגַם וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים • (קידושין טז) שְׁבָאוּ מִסְבִּיבוֹתֵיכֶם לְשֵׂא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וַיִּלְדוּ לָהֶם, הַבֶּן

מו ומתסון יתהון לבניכון בתריכון לירפת אחסנא לעלם בהון תפלהון ובאחיכון בני ישראל גבר באחיהי לא תפלה בה בקשיו:

(מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אִתָּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אִחָה לְעַלְמָא בְּהֶם תַּעֲבְדוּ וּבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאִחֵיו לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרְךָ: ס

יהנתלתם אותם לבניכם. והתנחלתם • כמו והתחזקתם. איש באחיו • להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו, שלא לרדות בפרך.

כ"ט • וְהִתְנַחַלְתֶּם אִתָּם לְבָנֵיכֶם • הַחֲזִיקוּ בְּהֶם לְנַחֲלָה לְצַרְךָ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁ: "הִנְחִילוּם לְבָנֵיכֶם", שְׂאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב

~ שבת קודש י"ז אייר ~

מז) וְכִי תִשָּׂיג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמָךְ אַחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:

מז) וְאִרְי תִּדְבַק יָד עָרַל וְתוֹתֵב עִמָּךְ וְיִתְמָסְפֵן אַחִיךָ עִמָּךְ לְעָרַל תוֹתֵב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זָרְעִית גֵּיּוֹרָא:

עמו, על-ידי שלמד ממעשיו. משפחת גר • (קידושין כ. ב"מ ע"א) זהו עובד כוכבים. פשהוא אומר "לעקר", זה הנמכר לעבודת אלילים עצמה להיות לה שמש. ולא לאלהות, אלא לחטב עצים ולשאב מים.

כ"ט • יד גר ותושב • גר והוא תושב, כתרגומו: "ערל תותב", וסופו מוכיח: "ונמכר לגר תושב". וכי תשיג יד גר ותושב עמך • מי גרם לו שיעשיר? דבוקו עמך. ומך אחיך עמו • מי גרם לו שיעמוך? דבוקו

~ נקודות משיחות קודש ~

גם הנמכר לגר – "גאלה תהיה לו"

שבנפש הרואה אלקות תדיר, ולכן יוכל מצבו לירד כל כך. ולכך לא נמנה כאן אביו, להורות שמצב זה נובע מכך שאין לו "אב".

ואם כן, אף שאדם הנמצא במצב שפנה, אינו יכול לפדות את עצמו כלל, הרי מבטח לו שיפדה, כמדק בלשון הכתוב "גאלה תהיה לו" – לשון הבטחה, שלהיותו בן לעם ישראל, הרי ודאי הדבר שיפדה בסוף. ואחר שיפדהו מלמעלה באתערוותא דלעילא (קרויבו), הרי התכלית היא שלבסוף תהיה עבודתו את ה' מצד עצמו. ולכן נכתב בסוף "השיגה ידו", הינו, שעליו לראג שלא יהיה זה כמתנה מלמעלה, אלא ירכש גאלתו בעצמו.

(על-פי לקוטישיחות כרך יז, עמוד 297 – מתוך 'לקראת שבת')

ונמכר לגר תושב . . גאלה תהיה לו אחד מאחיו וגאלנו: או-דרו או כן-דרו וגאלנו . . או-השיגה ידו וגאל: (כה, מדרט)

צריך להבין: א. הרי מנה כאן הכתוב קרויבו המתייבם לפדותו לפי סדר קרבנם, ומדוע לא נכתב אביו, שהוא הקרוב ביותר. ב. מדוע אם "השיגה ידו" מופיע לבסוף, הרי אם יש לו ממון מתייב הוא תחלה לפדות את עצמו. ויש לומר בזה בדרך התסידות:

איש יהודי הנמכר לגוי, ועד לעבודה-זרה, מורה שנשמתו נמצאת במעמד ומצב רוחני נמוך ורוד ביותר, שלכן תתכן אפשרות שיהיה עבד לעבודה-זרה. מצב שפנה יסודו ב'שכחה' אודות אביו שבשמים [וכסגנון תורת התסידות: חסרה לו בחינת "אבא", הינו החקמה

מח) אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה-לוֹ אֶחָד מֵאֲחָיו

מח) אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה-לוֹ אֶחָד מֵאֲחָיו וְיִתְדַבֵּן פְּרֻקָּא תְּהִי לָהּ חַד מֵאֲחוּהִי וּפְרֻקָּנָה:

לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הנכרי מן דמיו: אם היו עשירים מנה, נמצא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה; ואם שנה זה אצלו חמש שנים וכא לגאל, ינכה לו חמשה מנים ויתן לו העבד חמשה-עשר מנים, וזהו "והיה כסף ממכרו במספר שנים".

כ"ט • גאלה תהיה-לו • מיד, אל תניחהו שיטמע עד שנת היובל, שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל, שהרי ביובל יצא, כמו שנאמר למטה: "ויצא בשנת היובל", ובנכרי שתחת ידך – הכתוב מדבר (ב"ק קט), ואף-על-פי-כן, לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם. אלא כשבא לגאל, ידקדק בחשבון,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אחד מאחיו וגאלנו. נראה לי דהיינו הקדוש-ברוך-הוא שהוא אחד ואחיו, שנאמר (תהלים קכב ח) למען אחי ורעי: תורה מט

אדם שתעקר (ראה תחומא א) : תורה מח (מח) אחרי נמכר גאלה תהיה לו. שנאמר (ישעיה סג ד) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה:

מז) וכי תשיג יד גר. גר זה מלכות מדי: תושב. זו מלכות יון: או לעקר משפחת גר. זו מלכות

(מט) אֹרְדוּ אוֹ כְּיָדְדוּ וַיִּגְאֲלוּ אוֹ-מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ
 מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּגְאֲלוּ אוֹ-הַשְּׂנֵינָה יָדוֹ וַנִּגְאֵל:
 מט או אֹרְדוּ אוֹ אֶחָ אֲבוּהִי אוֹ כְּיָדְדוּ אוֹ אֶחָ אֲבוּהִי
 יִפְרָקְנָה אוֹ מִקְרִיב בְּשָׂרָה מִזְרַעִיתָה
 יִפְרָקְנָה אוֹ דְמַדְבֵּק יָדָה וַיִּתְפָּרֵק:

(נ) וְחָשַׁב עִם-קִנְיָהּ מִשְׁנַת הַמְכָרוֹ לֹא עַד שְׁנַת הַיָּבֵל
 וְהָיָה כִּסְף מִמְכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים בְּיָמֵי שְׂכִיר יְהִי
 עִמּוֹ:
 נויחשב עם קִנְיָהּ מִשְׁנַת הַמְכָרוֹ לֹא עַד שְׁנַת הַיָּבֵל
 שְׂמָא דִּיבֵלָא וְיָהִי כִּסְף זְבִינוּהִי בְּמִנְיָן
 שְׁנֵינָה כְּיָמֵי אַגְיָדָא יְהִי עִמָּה:

כ"ט - כִּימֵי שְׂכִיר יְהִי עִמּוֹ • חֲשׁבוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יִחְשׁוּב כְּאִלוֹ נִשְׁכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמִנְיָה,
 וַיִּנְכַּח לוֹ.

(נא) אִם-עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְפִיָּהֵן יֵשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף
 מִקְנָתוֹ:
 נא אם עוֹד סְגִיּוֹת בְּשָׁנֵינָה לְפִרְמָהֵן יִתִּיב
 פְּרָקְנָה מִכֶּסֶף זְבִינוּהִי:

כ"י - אם-עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים • עַד הַיָּבֵל • לְפִיָּהֵן • הַכֹּל כְּמוֹ שִׁפְרָשְׁתִּי.

(נב) וְאִם-מְעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים עַד-שְׁנַת הַיָּבֵל וְחָשַׁב
 לוֹ כִּפְּי שָׁנָיו יֵשִׁיב אֶת-גְּאֻלָּתוֹ:
 נב ואם מְעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים עַד-שְׁנַת הַיָּבֵל וְחָשַׁב
 דִּיבֵלָא וְיִחְשַׁב לָהּ כְּפִיּוֹם שְׁנֵינָה יִתִּב יֵת
 פְּרָקְנָה:

(נג) בְּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יְהִי עִמּוֹ לֹא-יִרְדְּנוּ בְּפִרְךָ
 לְעֵינֶיךָ:
 נג בְּאֲגִיר שְׁנָא בְּשָׁנָא יְהִי עִמָּה לֹא יִפְלַח
 בַּהּ בְּקִשְׁוֵי לְעֵינֶיךָ:

כ"י - לֹא-יִרְדְּנוּ בְּפִרְךָ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמֵר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם-לֹא יִגְאֵל בְּאֵלֶּה וַיִּצָּא בְּשְׁנַת הַיָּבֵל הוּא
 וּבְנָיו עִמּוֹ:
 נד ואם לֹא יִגְאֵל בְּאֵלֶּה וַיִּצָּא בְּשְׁנַת הַיָּבֵל הוּא
 דִּיבֵלָא הוּא וּבְנֵיהִי עִמָּה:

כ"י - ואם-לֹא יִגְאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ"אֵלֶּה" הוּא נִגְאֵל, וְאִינוּ נִגְאֵל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ • הַנִּכְרִי חֵזֵב בְּמִזְוֹנוֹת
 בְּנָיו) •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(מט) או דדו. זה הקדוש-ברוך-הוא, שְׂכִירוֹתוֹ, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר (תהלים עב ע)
 מְלִכֵי תְרִישֵׁי וְאִיִּים מִנְחָה לְיִשְׁבֵי
 רְעִי:
 גו': תורה נא
 או כן דדו. זה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׁנֵינָה מִמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, כְּמוֹ
 (תהלים ב ד) בו: אָמֵר אֵלֵי בְּנֵי אֶתָּה, כְּמוֹ
 שְׁדַרְשׁוּהוּ וַיֵּל בְּמִסְכַּת סוּכָה (נב):
 או הַשְּׂנֵינָה יָדוֹ. עַל יְדֵי מִצְוֹת וְזִכְיוֹת
 שְׂבִידוֹ, וַנִּגְאֵל: תורה נ
 (ג) וְחָשַׁב עִם קִנְיָהּ. זה עֶשֶׂר, שְׁקָנָהוּ
 כְּעוֹלָם הַזֶּה:
 כִּימֵי שְׂכִיר יְהִי עִמּוֹ. שְׂשִׁיב לוֹ
 שְׂכִירוֹתוֹ, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר (תהלים עב ע)
 מְלִכֵי תְרִישֵׁי וְאִיִּים מִנְחָה לְיִשְׁבֵי
 גו': תורה נא
 (נג) לֹא יִרְדְּנוּ בְּפִרְךָ. שְׂמוֹזְהֵרִין
 אוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לְהַשְׁתַּעֲבֵד
 בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדְּאֵי, כְּדֹאֵתָא בְּשִׁלְחֵי
 מִסְכַּת כְּתוּבוֹת (קיא): תורה נד
 (נד) וְאִם לֹא יִגְאֵל בְּאֵלֶּה.
 הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם (שמות
 כא א), שֶׁלֹּא קִיְּמוּ הַמִּצְוֹת, מִכָּל-מְקוֹם

נה) פִּי לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 די אֲפִיקִית יְתֵהוֹן מֵאֶרְעָא דְמִצְרַיִם אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

נש"י» פִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שְׁטָרֵי קוֹדֶם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעֲבָדִין מִלְמַטָּה, כָּאלוֹ מְשַׁעֲבָדִין מִלְמַעְלָה.

כו (א) לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמִצְבֵּה לֹא־תִקְיֹמוּ לָכֶם וְאֲבָן מְשֻׁפֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

נש"י» לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם • (ת"י) כַּנְגֵד זֶה הַנִּמְקָר לְנִכְרִי, שְׁלֵא יֵאמֶר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלָּה עֲרִיזוֹת, אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבֹדֹת אֱלִילִים, אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מַחֲלֵל שַׁבַּת, אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לְכַף נִגְמָרוּ מִקְרָאוֹת הַלְלוֹ, וְאֵף הַפְּרָשִׁיּוֹת הַלְלוּ נִגְמָרוּ עַל הַסֵּדֶר: בְּתַחֲלָה הַזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִיּוֹת; וְאִם חָמַד מִמוֹן וְנִחְשָׁד עַל הַשְּׁבִיעִיּוֹת, סוֹפוֹ לְמַכּוֹר מִשְׁלֹטְלָיו, לְכַף סִמְךָ לָהּ: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מִה כְּתִיב בַּה' ? "אוֹ קְנָה מִיֵּד צְמִיתָךְ", דְּבַר הַנִּקְנָה מִיֵּד לְד') ; לֹא חֲזַר בּוֹ, סוֹף

ב) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה: בֵּית יוֹמֵי שְׁבִיעֵי דִילֵי תִטְרוּן וּלְבֵית מִקְדָּשֵׁי תֵהוֹן דִּחְלִין אָנָּא יְיָ: פ פ פ

נ"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן. חסלת פרשת בהר

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנז

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

נה) פִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים. וְלֹא עֲבָדֵי עֵשׂוֹ:
 אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וּכְתִיב עוֹד (להלן לו)
 א) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים, וּמַה שִּׁינָּף זֶה לְכָאן, אֲלֵא אֹמֵר אֲנִי שְׁבֵא לִיתָן טַעַם עַל מָה אָנוּ נִגְזָלִין בְּלֵא קִיּוֹם הַמְצוּוֹת, שְׁהִירֵי מִכָּל־מְקוֹם קִיּוֹמוֹ

דבור לא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֵרִים (שמות כ א): תורה א

כו (א) וְאֲבָן מְשֻׁפֵּית. אֲבָן שֵׁשׁ בַּה צִּוְרָה וּבְנֵי אָדָם מִסְתַּפְּלִין בַּה וּמִשְׁתַּחֲוִים עֲלֶיהָ, וְדוֹמָה שְׁמִשְׁתַּחֲוֹה לְצִוְרָה. וּמִשְׁבִּית לְשׁוֹן שְׂכֵיחָה, שֶׁהַכֹּל סָכִין בְּפִינָה: תורה ב

ב) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ. אִיתְקַשׁ מִקְדָּשׁ לְשִׁמְרֵית שַׁבַּת, לֹא־מֵר לָךְ מַה שִּׁמְרֵית שַׁבַּת לְעוֹלָם שְׁנִגְמָר (שמות לו ז) אוֹת הוּא לְעוֹלָם, אֵף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם, שְׂאֵף בַּחֲוָרְבָנוֹ אֶסוּר לִיכְנֹס בּוֹ (תרי"ב לעל יט ז): חסלת פרשת בהר

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' ב

1 ו'ואכְלַת', וְלֹא מוֹצֵץ - שאסור לו למצוץ את המשקה שבפרי
2 ולהשליך את השאר. ומ'עֲנָבִים' יש לדרוש שרשאי לאוכלם לבדם,
3 וְלֹא לֵאכּוֹל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן לְטוֹבֵלם בְּמִלַח כְּדִי לְמַתַּק אֶת
4 טַעַמָם, שִׁיכּוֹל לֵאכּוֹל מֵהֶם הֶרְבֵּה. ומ'נִפְשָׁךְ' יש לדרוש שְׂנִפְשָׁךְ
5 שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת כִּדְ נִפְשׁוֹ שֶׁל הוֹעֵל, מַה 'נִפְשָׁךְ' - נִפְשׁ בְּעַל הַבַּיִת,
6 אוֹכֵל קוֹדֶם סִיּוֹם הַמִּלְאכָה, וּפְטוּר מִמַּעֲשֵׂר, אֵף נִפְשׁוֹ שֶׁל הוֹעֵל
7 אוֹכֵל וּפְטוּר מִמַּעֲשֵׂר, וְאִין דִּינּוֹ כְּלוּקָה חַיִּיב בְּמַעֲשֵׂר אֵף קוֹדֶם
8 שְׁנִגְמָרָה מִלֵּאכּוֹתוֹ. ומ'שְׁבִיעָךְ' יש לדרוש שהותרה אכילה

9 המשביעה, וְלֹא אֲכִילָה נְפֶשׁ, שהוא כבר שבע ואוכל בדוחק.
10 ומ'אֵל כְּלִיף לֹא תִתֵּן' יש לדרוש שרק בְּשַׁעֲה שְׂאֵתָה נִתְּנָה אֶת
11 הַפִּירוֹת לְכִלְיוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, שִׁזְהוּ גַמֵּר הַמִּלְאכָה בְּמַחֲוֹבֵר
12 לְקַרְקַע, אֵתָה אוֹכֵל, וּבְשַׁעֲה שְׂאֵי אֵתָה נִתְּנָה לְכִלְיוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת,
13 אֵלֵא עוֹסֵק בְּנִיכּוּשׁ וּבְדוּמָה, אִי אֵתָה אוֹכֵל.
14 הַגְּמָרָה מְבִיאָה מַחֲלוּקָת בְּעִנְיֵן זְמַן חַיִּיב הַמַּעֲשֵׂר, וּמִקְשָׁה עַל
15 הַחֲלוּקִים מִהֶבְרִייתָא: אִמֵּר רַבִּי נָפְאִי, אִין הַסְּבָל מִתְּחִיבִים כְּמַעֲשֵׂר אֵף
16 אַחֲרֵי שְׁנִגְמָרָה מִלֵּאכּוֹתוֹ.

לוח תהלים

יום ראשון, י"א אייר < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שני, י"ב אייר < מפרק סו עד סוף פרק סח

יום שלישי, י"ג אייר < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום רביעי, י"ד אייר < פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עז

יום חמישי, ט"ו אייר < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שישי, ט"ז אייר < מפרק עט עד סוף פרק פב

שבת קודש, י"ז אייר < פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון י"א אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר יתבונן... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

הנברא, שהרצון הוא צינור וצמצום, עד כמה ובאיזו מדה יימשך, ואילו ברצון שלמעלה קיימת רק המעלה והשלימות שברצון, שאינו בהכרח, אבל אין בו הגדר והצמצום שיש ברצון הנברא. כך, שהאור למעלה (למרות שהוא נמשך ברצון, בכל זאת) הוא אין-סוף,

כמו שהמאור (הקב"ה עצמו כביכול) הוא אין-סוף. ומכיוון שהאור הוא אין-סוף – אי אפשר שיתהוו ממנו עולמות ונבראים מוגבלים. לשם כך היו צריכים לצמצמים באור, כדי שיוכלו להיווצר ממנו עולמות ונבראים – וכפי שיסביר להלן: **וְאֵלֹהֵי הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת**

מְאֹרֵי אֵינְסוֹף פְּרוֹדֵי-הוּא כְּלִי צְמֻצְמוֹת, רַק כְּסֻדְרֵי הַמְדְרִיגוֹת מְמַדְרְגָה לְמַדְרְגָה פְּדֻדָה עֲלֵה וְעֵלּוּל – שהמדריגה העליונה מהווה עילה וסיבה למדריגה התחתונה, שהיא ה"עלול" מה"עילה" (ה"מסובב", התוצאה מה"סיבה"). ב"עילה ועלול" יש לשתי המדריגות, שייכות ויחס בין אחת לשניה. למשל: מחשבה ודיבור, המחשבה היא ה"עילה" לדיבור שהוא ה"עלול", שהרי המחשבה שהוא מהרהר בה מקודם, בא לאחר מכן הדיבור שהוא מדבר. ובכן, מחשבה היא אמנם למעלה מדיבור, אך בכל זאת יש למחשבה שייכות לדיבור, שכן גם מחשבה מורכבת מאותיות כמו דיבור. משמעות הדבר היא, איפוא, שהעלול (הבא מן העילה) קיים ביחס מסוים לעילה (ובדרך עילה ועלול, אי אפשר שיווצר עלול שאינו ביחס כלשהו לעילה). כיוון שמהאור והחיות הנמשכים מאתו יתברך באופן של אין-סוף, מתהווים נבראים בעלי גבול – מכאן שאין זה בסדר של עילה ועלול, שהרי אילו היה כן – **לֹא הָיָה הָעוֹלָם-הַזֶּה נִבְרָא כְּלָל כְּמוֹ שֶׁהוּא עֲתָה בְּבַחֲנֵית גְּבוּל וְתַכְלִית**, – שכל דבר יש לו גבול וסוף: **מִהָאֲרִץ לְרִקְיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שְׁנַיִם**, – הרי יש בכך הגבלה של חמש מאות שנה, **וְכֵן בֵּין כָּל רִקְיעַ לְרִקְיעַ**, – מהלך חמש מאות שנה, **וְכֵן עֲבִי כָּל רִקְיעַ וְרִקְיעַ**. – מהלך חמש

פְּרָק מַח. בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה מראה אהבה זו, גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום בנפשו של יהודי – ועל

אהבה זו, לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי אהבה גדולה להקב"ה. בפרק מ"ח, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שכשם שבגלל אהבתו לבני ישראל, צמצם הקב"ה כביכול את עצמו, והרחיק את כל מה שמפריע, כדי לתת מקום לבריאת העולם הזה – עולם, בו יהודי יקיים

תורה ומצוות – כך, על יהודי "כמים הפנים לפנים" – מצד אהבתו להקב"ה, לצמצם ולהרחיק את כל ההפרעות, הפנימיות והחיצוניות, שישנן לעבודתו את ה'.

וְהֵנָּה, כְּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמְּשַׁכֵּיל בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף פְּרוֹדֵי-הוּא, כִּי כְּשֵׁמוֹ – "אין-סוף", בֵּן הוּא – אֵינְסוֹף וְאֵין קֵץ וְתַכְלִית כְּלָל לְאֹרֵי וְחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ וְתַכְרֵךְ בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט, – כלומר: הרצון שלו מופשט מכל גדר פרטי, ולא קיימות לגביו כל ההגבלות של רצונו של נברא, וּמִיֶּחֱד – הרצון, בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ וְתַכְרֵךְ בְּתַכְלִית הַיְיָחֹד. – כלומר: האור והחיות הנמשכים מאתו יתברך, שיווצרו ממנו עולמות מוגבלים, ושהוא יחיה אותם – אין אור זה כמו האור בנברא: למטה, בנברא, ישנה, מצד אחד, מעלה ב"אור" לגבי "שפע" ("שפע" מצומצם ומדוד בהתאם למקבל השפע – ולדוגמה: כשרב משפיע שכל לתלמיד, מדודה השפעת השכל בהתאם לפי מה שהתלמיד יכול לקבל. ואילו, "אור" המאיר בדרך ממילא מהמאור – אינו מצומצם) – אך, מאידך גיסא, יש חסרון באור, שהוא בא בהכרח, הוא אינו מאיר מפני שכן רוצה המאור, אלא מכיוון שקיים מאור, נמשך ממנו אור. ברם למעלה, יש לאור המעלה שבאור, שאינו מצומצם, אך אין בו חסרון שבאור המאיר בהכרח, אלא הוא נמשך למעלה ברצון. והרצון למעלה לאייר, אינו כמו אצל

1. כדרשת חז"ל חגיגה יג, א.

שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, כִּי אֵין יְכוּלִין לְקַבֵּל הַנְּאִה וְתַעֲנוּג בְּכַחֲנִית אֵין־סוֹף מִמֶּשׁ, – שהתענוג יהיה בלתי מוגבל, שְׁלֵא יִתְבַּטְלוּ מִמְּצִיאוֹתָן וְיִחְזְרוּ לְמִקּוּרָן. – אם תענוגם היה בלי גבול ובלי סוף, היתה

מתבטלת לגמרי מציאותם (המוגבלת) והיו שבים למקורם שהוא "אין־סוף". הרי, שכל הנבראים, גם הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור אין־סוף ברוך־הוא, באופן כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של השתלשלות, אלא) על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור הנמשך אחרי הצמצום, לא יהיה כלל בערך ומהות האור שלפני הצמצום. ולכן, אפשרי הדבר, שלמרות שהאור הוא, אין־סוף, – יתהוו ממנו נבראים שיש להם סוף ושהם בעלי גבול – דבר זה בא מהצמצום.

מאות שנה – כל האמור מהווה את העולם הזה; וְאִפְלוּ עוֹלָם־הַבָּא וְגַן־עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן – מְדוּר נִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים – וְהַנְּשְׁמוֹת עֲצֻמָּן, וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר הַמַּלְאָכִים – הֵן בְּכַחֲנִית גְּבוּל וְתַכְלִית, – הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: "ואף שכנ"ל רפל"ט – הנשמות מתענגות על ה' ונהנין ומשיגין מאור"ס ב"ה – לא קשה". כִּי יֵשׁ גְּבוּל לְהַשְׁתָּן – והבנתם, בְּאֹר אֵין־סוֹף כְּרוּךְ הוּא הַמְּאִיר עֲלֵיהֶן בְּהַתְּלַבְּשוֹת חֲכֻמָּה בִּינְהִדְרַעַת כו', – על

ליקוטי אמרים

ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיקי' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאיותן ויחזרו למקורן.

ידי שאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש בספירות חכמה־בינה־דעת של העולם, יש לנבראים של אותו עולם (נשמות ומלאכים) השגה והבנה בגדלות אין־סוף – אלא שהשגתם היא מוגבלת. וְלִכֵּן יֵשׁ גְּבוּל לְהַנְּאִה שְׁנֵהֲנִין מְזִיו הַשְּׁכִינָה וּמִתַּעֲנִינֵן בְּאֹר ה', – שכן, מכיוון שהנאתם ותענוגם באים מהשגתם את אור אין־סוף ברוך־הוא, הרי כמו

~ יום שני י"ב אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' 134, כלא ממש חשיבו.

מועֲטַת מְאֹד, וּמִמֶּשׁ כְּלֵא חֲשִׁיבִי – אינה נחשבת כלל, לְגַבֵּי כַחֲנִית הָאֲרָה בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, – שזהו כשהארה היא לפני הצמצום, וְאֵין בִּינֵיהֶם עֶרְךְ וַיְחַס כְּלֵל, – בין הארה שבלי־גבול המוסתרת ונעלמת, לבין ה"הארה מועטת" (שלאחרי הצמצום),

המתגלה בנבראים – אין ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין מעט – אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד – כי אם, אין ביניהן ערך ויחס כלל, בְּגוּדַע פְּרוּשׁ מֵלֵת 'עֶרְךְ' בְּמִסְפָּרִים, שְׂאֵחָד בְּמִסְפָּר יֵשׁ לוֹ עֶרְךְ לְגַבֵּי מִסְפָּר אֶלֶף אֶלְפִים, – המושג

"ערך" פירושו כגון זה שלמספר אחר יש "ערך" לגבי מיליון בכך שְׂהוּא – המספר אחד מהווה חֶלֶק אֶחָד מִמֵּי אֶלֶף אֶלְפִים, – מאחר שהמספר הכולל של מיליון, מורכב מאלף פעמים אלף יחידים – הרי מובן, שלמספר אחד יש ערך ויחס

וְהֵנָּה, פְּרִטְיוֹת – אופן, הַצְּמֻצוּמִים, אֵיךְ וּמָה – אֵין כָּאֵן מְקוֹם בְּאֹרֶם. אֵךְ דֶּרֶךְ כְּלֵל, הֵן הֵם כַּחֲנִית הַסְּתֵר וְהָעֵלֶם הַמְּשַׁכֵּת הָאֹר וְהַחַיּוֹת, שְׁלֵא יֵאִיר – האור, וְיִמְשֵׁךְ לְתַחַתוֹנִים – לנבראים התחתונים, בְּכַחֲנִית גְּלוּי, –

הצמצום פועל שהחיות בנבראים לא תהיה גלויה, לְהַתְּלַבֵּשׁ וְלְהַשְׁפִּיעַ בְּהֵן – בנבראים התחתונים, וְלְהַחַיּוֹתָם לְהִיּוֹת יֵשׁ מְאִין, כִּי־אֵם מְעַט מְזַעַר אֹר וְחַיּוֹת בְּכַדֵּי שִׁיחֵיו בְּכַחֲנִית גְּבוּל וְתַכְלִית, – אם החיות היתה בהם בהתגלות, לא היו הנבראים באופן של גבול ותכלית; הצמצום פועל,

שהאור והחיות לא יהיו בהתגלות בנבראים, ומה שכן בא בהתגלות, זהו מעט מאד מהאור והחיות – ולכן הם יכולים להיות נבראים בעלי גבול ותכלית, שְׂהוּא – מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים אחרי הצמצום, הוא, הָאֲרָה

בְּעֶרְךָ מִסְפֵּר אֶחָד לְגַבִּי אֶלֶף אֶלְפִים וְרִבּוּאֵי רִבְבוֹת,
– שכן, אחד לגבי מיליוני מיליארדים, יש לו, כאמור, איזה
ערך. ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים לעומת דבר שהוא
בלי גבול – אין ביניהם
ערך כלל, אֶלָּא כֵּלָּא
מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי. – הם
נחשבים לכולם. המספר
הגדול ביותר אין לו ערך
ויחס כלל לגבי דבר
שהוא בלי גבול.

לגבי המספר של אלף פעמים אלף – מיליון חסר אחד, אינו
מיליון; אֶבֶל לְגַבִּי דָבָר שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית כְּלִי גְבוּל וּמִסְפֵּר
כֵּלָּל – אֵינִי בְּנִגְדוֹ שׁוֹם עֶרְךָ בְּמִסְפָּרִים, – אין מספר, ככל
שיהיה גדול, שיהיה לו
ערך ויחס לעומת דבר
שאין לו מספר ואין לו
סוף. שֶׁאֶפְלוֹ אֶלֶף אֶלְפִים
אֶלְפִים וְרִבּוּאֵי רִבְבוֹת,
– מספר של מיליונים
ומיליארדים, אֵינִי אֶפְלוֹ

ליקוטי אמרים

אבל לגבי דבר שהוא בכחי' בלי גבול ומספר כלל אין
כנגדו שום ערך כמספרים שאפי' אלף אלפי אלפים
ורבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלף
אלפי אלפים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי.

~ יום שלישי י"ג אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 134, וככה ממש היא... עד עמ' סח, גבול ותכלית.

במשמעו ענין של מקום. אֶלָּא רוֹצֵה לומר "סוכב" ומקוּף
מִלְמַעְלָה לְעֵנִן בְּחִינַת גְּלוּי הַשְּׁפָעָה, – המושגים "סוכב"
ו"מקוּף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר,
כי ההשפעה שְׁחִיבָה בְּכַחֲנִית גְּלוּי בְּעוֹלָמוֹת – זו הנקראת
"ממלא כל עלמין"
נְקִרָאֵת בְּשֵׁם
"הַלְכָּשָׁה", שְׁמַתְלֵבֶשֶׁת
בְּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם –
העולמות מְלִבִּישִׁים
וּמְשִׁיגִים אֶת הַשְּׁפָעָה
שְׁמֻקְבָּלִים, – הרי
שהשפעה באה בהם
בפנימיות בהשגתם; מֵחַד
שְׁאִין בֶּן
שְׁאִינָה בְּכַחֲנִית גְּלוּי
אֶלָּא בְּהִסְתַּר וְהַעֲלָם,
וְאֵין הַעוֹלָמוֹת מְשִׁיגִים
אוֹתָהּ – אִינָה נְקִרָאֵת
מִתְלַבֶּשֶׁת – בעולמות,
אֶלָּא מִקְפַּת וְסוּכְבָת.
הַלְכָּה, מֵאַחַר
שְׁהַעוֹלָמוֹת הֵם
בְּכַחֲנִית גְּבוּל וְתַבְלִית
– לכן, נִמְצָא שְׁאִין

הַשְּׁפָעַת אֹרֶךְ אֵינִי-סוּף – שהוא בלי גבול, מִתְלַבֶּשֶׁת
וּמִתְנַלֵּה בְּהֵם בְּכַחֲנִית גְּלוּי, רק מְעַט מוֹעֵר, הַאֲרֵה
מוֹעֲמַת מְצַמְצַמַת מֵאֵד מֵאֵד, וְהִיא – מאירה בהם, רק
כְּדִי לְהַחֲיוֹתָם בְּכַחֲנִית גְּבוּל וְתַבְלִית. – כדי להחיות

וְכִכָּה מִמֶּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֲאָרָה מוֹעֲמַת זו, – מעט האור
שאחרי הצמצום, הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם, – אין לה ערך כלל והיא נחשבת
לכולם, לְגַבִּי עֶרְךָ אֹרֶךְ הַגְּנוּזוֹ וְנַעֲלָם, שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית

ליקוטי אמרים

וככה ממש היא בחי' ההארה מועמת זו המתלבשת
בעולמות עליונים ותחתונים להשפיע בהם להחיותם
לגבי ערך אור הגנוז ונעלם שהוא בכחי' א"ס ואינו
מתלבש ומשפיע בעולמות בכחי' גילוי להחיותם אלא
מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סוכב כל עלמין. ואין
הפי' סוכב ומקיף מלמעלה בכחי' מקום ח"ו כי לא
שייך כלל בחי' מקום ברוחניות. אלא ר"ל סוכב ומקיף
מלמעלה לענין בחי' גילוי השפעה כי ההשפעה שהוא
בכחי' גילוי בעולמו נקראת בשם הלבשה שמתלבשת
בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים
משא"כ ההשפעה שאינה בכחי' גילוי אלא בהסתר
והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת
מתלבשת אלא מקפת וסוכבת הלכך מאחר שהעולמות
הם בכחי' גבול ותכלית נמצא שאין השפעת אור א"ס
מתלבש ומתגלה בהם בכחי' גילוי רק מעט מוער
הארה מועמת מצומצמת מאד מאד והיא רק כדי

"אין-סוף", וְאֵינִי
מִתְלַבֶּשׁ וּמְשַׁפֵּיעַ
בְּעוֹלָמוֹת בְּכַחֲנִית גְּלוּי
לְהַחֲיוֹתָם, אֶלָּא מְקִיף
עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה, –
בהיותו
הגבוהה, הוא משפיע
בעולמות, וְנִקְרָא "סוכב
כָּל עֲלִמִין". – מקיף כל
העולמות, לא "ממלא כל
עלמין" שהוא מתלבש
בפנימיות בעולמות, כמו
שהנשמה מתלבשת
בפנימיות בגוף, אלא
"סוכב כל עלמין" – ואין
הַפְּרוֹשׁ "סוכב" ומקיף
מִלְמַעְלָה בְּכַחֲנִית
מְקוֹם חֶסֶד-וְשָׁלוֹם, –
שבעולמות עצמם אין
הוא נמצא חס-ושלום,

אלא הוא נמצא מעליהם, כמובן של מקום, חס-ושלום, כִּי לֹא
שׁוּךְ כֵּלָּל בְּחִינַת מְקוֹם פְּרוּחֲנִיּוֹת, – בדבר גשמי, שבגדר
"מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך
כשאומרים "סוכב" ומקיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום – אין

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' נשמת', ספרי ר"פ ואתחנן".

להבהרת הענין, מביא רבנו הזקן להלן, משל ודוגמה מהאדמה הגשמית, המורכבת מ"דומם" ו"צומח" (הנחותים בארבעת הסוגים: דומם, צומח, חי, מדבר), שהחיות שבדומם וצומח מצומצמת בהרבה מאשר החיות שבשאר שתי הבחינות חי ומדבר, הרי שהחיות האלקית ב"ארץ" מתגלה רק באותה מדה שהיא באה לידי ביטוי ב"דומם וצומח" – ובכל זאת – "מלא כל הארץ כבודו", שהארץ מלאה באור אין-סוף ברוך-הוא, אלא שהאור בא בה באופן של סובב ומקיף. ובלשון ה"תניא":

עולמות ונבראים, מן ההכרח שתהיה בהם התגלות מהארה זו. אלא, התגלות זו היא מהארה מצומצמת מאד מאד, שלכן אפשרי הדבר שהעולמות יהיו באופן של גבול ותכלית. **אָבְל עֵיקַר הָאוֹר – שֶׁהוּא בְּלִי צְמִצּוּם כְּל־כָּךְ – נִקְרָא "מְקִיף" וְ"סוֹבֵב", מֵאַחַר שְׁאִין הַשְּׁפָעָתוֹ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם, – כְּעוֹלָמוֹת, מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּבַחֲנֵינָת נְגוּבֵל וְתַכְלִית. – וְאִי אִפְשָׁר שִׁיתְגַּלֵּה בְּהֵם אוֹר שֶׁהוּא בְּלִי גְבוּל, אֲלֵא הָאוֹר בְּהֵם הוּא בְּהֵעֶלֶם, וְלִכֵּן מְצוּיִן אוֹר זֶה כִּ"סוֹבֵב" וְ"מְקִיף" מֵעֲלֵיהֶם.**

ליקוטי אמרים

להחיותם בבחי' גבול ותכלית. אבל עיקר האור בלי צמצום כ"כ נק' מקיף וסובב מאחר שאין השפעתו מתגלית בתוכם מאחר שהם בבחי' גבול ותכלית.

~ יום רביעי י"ד אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, והמשל בזה הנה... עד עמ' סח, האדם ודעתו.

אור אין-סוף זה, משפיע בה בבחינת הסתר והעלם, וכל השפעה שבבחינת הסתר נקרא מקיף מלמעלה, – השפעה שמקיפה מלמעלה, כי "עלמא דאתכסיא" – העולם המכוסה, הוא למעלה במדרגה מ"עלמא דאתגליא". – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה – ולכן נקראת השפעה זו "מקיף מלמעלה", מפני שהיא למעלה במדרגה. ולקרוב אל השכל יותר, – להבין בקלות יותר את

והמשל בזה, הנה הארץ הלזו הגשמיות, אף ש"מלא כל הארץ כבודו", והיינו אור אין-סוף ברוך-הוא, – לא רק הארה מצומצמת, אלא הארץ מלאה באור שהוא אין-סוף, כמו שכתוב: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאם ה'" – הרי שהוא אומר "אני מלא", והכוונה היא לאור אין-סוף ברוך-הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, אף-על-פי-כן אין מתלבש בתוכה – ב"ארץ", בבחינת גלוי השפעה, רק חיות מעט מוער, בחינת דומם וצומח לבד. – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", וכל אור אין-סוף ברוך-הוא –

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמו"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מוער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא ולקרוב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו

הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, נקרא 'סובב' עליה, אף שהוא – אור זה נמצא בתוכה ממש, – הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: מאחר שאין השפעתו – של אור זה, מתגלית בה – בארץ, יותר, – מאשר החיות שבדומם וצומח, רק –

3. ידמ' כג, כד.

ומחשבתו, מפני שראוהו פלו או שרואהו, הנה נקראת דעתו מקפת הדבר שהוא פלו, - זהו מבחינת ה"דעת", שדעתו מקיפה את הדבר מכל צדדיו הפנימיים והחיצוניים. וכך גם מבחינת הדבר עצמו - ותדברך שהוא מקף בדעתו ומחשבתו, רק

שאינו מקף בפעל ממש, רק בדמיון מחשבת האדם, אבל לא בפועל ממש. שכן, מחשבתו של אדם מוגבלת, ולא שייך שתקיף ממש את הדבר; היא רק מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף.

ליקוטי אמרים

מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראוהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר שהוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו.

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, אבל הקב"ה... עד עמ' 136, וצומח בלבד.

אבל תקדוש פרוף הוא דכתיב ביה: - שלגביו כתוב: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו'", - מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, הרי מחשבתו ודעתו - של הקב"ה, שידע כל הנבראים, מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו, ותוכו ותוף תוכו, הפל - מוקף במחשבתו של הקב"ה, בפעל ממש. - שלא כמו שהדבר הוא באדם, שהקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

ליקוטי אמרים

אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוף תוכו הכל בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהווה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ ולקיימו בכחית גבול ותכלית, ובכחית דומם וצומח בלבד. - שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובכחית "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו - "מקיפה" מעל כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין-סוף", וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו - בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ.

למשל, כדור הארץ הלזו, - המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה - הרי ידיעתו ותכדור מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו, - את הפל - מקיפה ידיעתו של הקב"ה, בפעל ממש, שהרי ידיעה זו - של הקב"ה, היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו, והתהוותו מ"אין ליש". - כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור

~ יום שישי ט"ז אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, אך ידיעתו ית'...עד עמ' 136, וכמ"ש במ"א:

מוגדר חסוּשלוּם בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" – הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו אחר, דבר שאי־אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל

מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "הקדוש ברוך הוא" – לא השכל ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר

שיכולים לציין בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל – לכן הכל בא ממנו, כי אין הוא מוגבל בשום דבר שבגללו יהיה נמנע דבר אחר. אלא – אומר המהר"ל – ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "יודע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"יועש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאר אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאר החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה – בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות – הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של "הוא המדע והוא היודע" וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום – יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו – צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של "הוא המדע והוא היודע" וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם את עצמו בעשר הספירות – צודק הרמב"ם – כי ספירות אינן "נבראים", אלא – אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו ותיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" – שאור אין־סוף ברוך־הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של "הוא המדע והוא היודע" וכו'.

אך ידיעתו יתברך המיוחדת במהותו ועצמותו, כי הוא המדע והוא היודע והוא היודע, – כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "יודע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה.

ואילו, בהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא היודע – שלשת הדברים הם הוא – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, ובידיעת עצמו כביכול – הקב"ה, יודע כל הנבראים, – שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, ולא בידיעה שחיון ממנו בידיעת האדם, – שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחיון ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חסוּשלוּם בידיעה שחיון ממנו, אלא "בידיעת עצמו", כי כלם – כל הנבראים, נמצאים מאמתתו יתברך, – שזוהו שהוא נמצא באמת, נמצאים כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע את כל הנבראים. ודבר זה אין ביכולת האדם להשיגו על בוריו וכו' – שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, שמי שיודע ובמה שיודע והדבר שיודע – הם כולם הוא עצמו. שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא – הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, – אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. הנהגה – על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" – הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) – ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושייתו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה ולא ענין של רגש וכדומה. אם־כן כיצד אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו

איין־סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "איין־סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא מקיפה עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא": **הָרִי יְדִיעָה זֶה, מֵאַחַר שֶׁהִיא בְּכַחֲתֵת "אֵינֶד סוּף",** - ובלי גבול,

אֵינָה נִקְרָאת בְּשֵׁם

"מֵתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדוֹר

הָאָרֶץ שֶׁהוּא בְּעַל

גְּבוּל וְתַכְלִית, -

והידיעה היא הרי "איין־

סוף", **אֵלָא "מִקְפֶּת"**

וְ"סוּבְכַת", - את כדור

הארץ. **אִף שְׂדִיעָה זֶה**

בּוֹלְלֵת כָּל עֵבִיז וְתוֹכוֹ

בְּפִעַל מְשֵׁ, - שלא

כמו שהדבר באדם,

שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְתוּחָ אוֹתוֹ** - את כדור הארץ, **עַל־יְדִיעָה** - שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **מֵ"אֵינֶד לְ"יֵשׁ",** - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי

הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "איין־סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר:** -

שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" - ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה

לו יתברך: **וּלְתַבּוּנֹתוֹ אֵין**

מִסְפָּר וכדומה, גם על

פי השכל, אי אפשר היה

למעלה בא על ידי נברא

שברא הקב"ה. אלה הן

נקודות מתוכן ההגהה

הבאה: **הִנְהַגָּה (כְּמוֹ**

שֶׁנִּתְבָּר הָרַמְבַּ"ם ז"ל, -

שבהקב"ה - הוא המדע

והוא היודע והוא הידוע.

וְהַקְפִּימוֹ עִמּוֹ חֲכָמֵי

הַקְּבָלָה, - שגם על פי קבלה - הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּר**

בְּ"פִרְדָּם" מֵהָרַמְבַּ"ם ז"ל. - רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא**

לְפִי קְבָלַת הָאָרֶץ ז"ל, - האר"י"ל גילה את ענין הצמצום,

שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור איין־סוף ברוך־הוא

מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך

היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע

וכו"י אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור

דבר אחד עם אור איין־סוף - ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו

שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האר"י"ל - אלא, מתי

הדבר כך? - **בְּסוּד הַצְמֻצוֹם וְהַתְלַבְּשוֹת אוֹרוֹת בְּכָלֵם,**

- כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ**

שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל פֶּרֶק ב): - הרי למדנו בפנים ה"תניא",

שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא

הנהגה

ליקוטי אמרים

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצום והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הנהגה

~ שבת קודש י"ז אייר ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' 138, בשביל אהבת ה'.

שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים - כך על יהודי, "כמים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, סלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשין אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) - כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, אלא עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, להפקיר את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם - לא תפריענה לו בעבודתו את ה'.

פֶּרֶק מַט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" - אור איין־סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות - לא היה העולם־זהו מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים בעלי גבול מאור איין־סוף שהוא בלי גבול. כל הצמצומים האלה נעשו - כפי שיתבאר להלן - בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים,

- כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" – "מעט מזעיר", אך, עדיין – אור זה שב"עולם הבריאה", הוא בבחינת אינסוף לגבי עולם היצירה, - ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שיך להתלבש ב"עולם היצירה", ואי אפשר – שהאור של "עולם הבריאה" יוכל להתלבש בו – ב"עולם היצירה", אלא על-ידי צמצום והעלם – באותו אור. וכן מיצירה לעשיה – גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שיך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [וכמו שנתבאר במקום אחר באור שלשה צמצומים אלו באריכות, - כדי לקרב אל שכלנו הדל – ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. ותכלית כל הצמצומים הוא, - המטרה והיעד שלהם הם, כדי לברא גוף האדם החמרי, ולאכפייא לסטרא אחרא, - להכניע את ה"סטרא אחרא", על ידי עבודת האדם, ולהיות יתרון האור מן החשך, - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתוסף על ידי כך יתרון באור – וזה נעשה על ידי בהעלות האדם – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, את נפשו האלהית והחיונית – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, ולבושיה – מחשבה, דיבור ומעשה, וכל בחות הגוף כן – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, לה' לברו, בנזכר לעיל באריכות, - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיה, וכל כוחות הגוף. פי זה תכלית השתלשלות העולמות. – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה אתכפיא סטרא אחרא" (שבירת הקליפה) ועל-ידיה נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיח והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את

והנה, אף כי פרטי בחינת ההסתר וההעלם של אור אינסוף ברוח-הוא, בהשתלשלות העולמות – המשתלשלים ויורדים מטה מטה, עד שנברא עולם הזה הנשמי – היו זקוקים להרבה צמצומים והעלמות והסתרים,

כדי שהאור ירד למדריגה כזו שיוכל להתהוות עולם גשמי – הרי שהפרטים של העלמות והסתרים הם כל כך רבים, עד שהם – עצמו מספר, - ההעלמות וההסתרים הם בלי מספר בכמות, ובאיכות הם ומינים ממינים שונים, - שאינה דומה איכותו של צמצום והסתר אחד, לצמצום והסתר שני, פדוע למעשים מעין החיים, - לאלה שטעמו מחכמת הקבלה. אך דרך כלל, הם שלשה מיני צמצומים עליונים, לשלשה מיני עולמות כלליים, ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות: פריאה יצירה-עשיה. פי עולם

האצילות הוא אלהות ממש, - ואינו נחשב כענין של בריאה יש מאין, אלא נקרא "אצילות", משון האצלה והפרשה, ש"עולם האצילות" הוא הארה שנאצלה והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. וכדי לברא עולם הבריאה, שהן נשמות ומלאכים עליונים, אשר עבודתם לה' – היא, בבחינת חכמה-בינה-דעת המתלבשים בהם, - שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, והם – הנשמות והמלאכים, משיגים ומקבלים מהם – מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. – הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה וההבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש מי שמשגי, - הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" - היה תחלה צמצום עצום, בנזכר לעיל. – היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". וכן מבריאה ליצירה, - כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, פי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריאה,

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הו הגשמי עצמו מספר ומינים ממינים שונים כידוע לטועמים מעין החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עליונים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות ביו"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריאה' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריאה' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמו ש"במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לברו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה

שהלם הם, כדי לברא גוף האדם החמרי, ולאכפייא לסטרא אחרא, - להכניע את ה"סטרא אחרא", על ידי עבודת האדם, ולהיות יתרון האור מן החשך, - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתוסף על ידי כך יתרון באור – וזה נעשה על ידי בהעלות האדם – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, את נפשו האלהית והחיונית – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, ולבושיה – מחשבה, דיבור ומעשה, וכל בחות הגוף כן – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, לה' לברו, בנזכר לעיל באריכות, - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיה, וכל כוחות הגוף. פי זה תכלית השתלשלות העולמות. – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה אתכפיא סטרא אחרא" (שבירת הקליפה) ועל-ידיה נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיח והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את

ימנעו, וְלֹא מְמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבְנִים – שהם ענינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה.

וּבְנֵה יוֹבֵן טוֹב טַעַם וְדַעַת לְתַקְנַת חַכְמִים, שְׂתַקְנֵנוּ בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שְׁתִּים לְפָנֶיהָ כּו', דְּלִכְאוּרָה אִין לְהֵם שְׂיִכּוֹת כָּלֵל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שְׂפָתָבוּ הַרְשָׁב"א וְשֶׁאֵר פּוֹסְקִים, – שאין לברכות אלו שייכות לקריאת שמע – שלא כמו בברכות אחרות שתיקנו חכמים למצוות שונות, שבהן מדובר מתוכן המצוה (כמו למשל הברכה על תפילין –

"להניח תפילין" – הרי מדובר בברכה אודות תפילין, וכך גם ביחס למצוות אחרות), ואילו בברכות קריאת שמע לא מדובר לגמרי אודות קריאת שמע – וְלָמָּה קְרָאוּ אוֹתָן "בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע"? וְלָמָּה תַקְנֵנוּ אוֹתָן לְפָנֶיהָ דְּוָקָא? – מאחר שאין להן שייכות לקריאת שמע? מסביר רבנו הזקן להלן: ענין של ברכות אלו יש בו משום הכנה, שיוכלו לקיים את ענין קריאת שמע, שהרי עיקר ענינה של קריאת שמע, הוא להגיע ל"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך" – שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך – נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל-ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה – כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על-ידן לקיים את ענין קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": אֵלָּא מְשׁוּם שְׁעַקְרָ – ענין, קְרִיאַת שְׁמַע – הוא, לְקַיֵּם "כָּכֵל לְבַבְךָ כּו'" – "בְּשְׁנֵי יִצְרֵיךָ כּו'",⁴ – שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, דְּהֵינּוּ לְעַמְדָּ נִגְדָּ כָּל מוֹנְעַ מֵאַהֲבַת ה'; – שגם הנפש

האור הבלתי-גבול, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול – וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל – כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה',

שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, אלא בלי חשבון וכלי גבול. וְהֵנָּה, "כמים הפנים לפנים", – כשארם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" – האהבה בלב של אחד לשני – מעוררת בלב השני אהבה לראשון: כְּמוֹ שְׂתַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבִיבּוּל, הַנִּיחַ וְסִלַּק לְצַד אֶחָד, דְּרַךְ מְשַׁל, אֵת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִי תַבְּלִית, – וכלי גבול, וּנְגוּזוּ

ליקוטי אמרים

כמים הפנים לפניו כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית ונגוז והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים. וכוה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתיים לפניה כו' דלכאוורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד

וְהַסְתִּירוּ בַּג' מִיְּנֵי צְמֻצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַבֵּל בְּשִׁבִּיל אֶהֱבַת – הקב"ה לְהֵאָדָם הַתַּחְתּוֹן, – האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי לְהַעֲלוֹתוֹ לַה', – כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא: "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: כִּי "אֶהְבֶּה דוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר" – בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול, וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, עַל-אֲחַת-בְּמַהְדּוּכְמָה, כְּכַפְּלֵי כְּפָלִים לְאִין קָץ, – מחייב הדבר, כִּי רְאוּי לְאָדָם גַּם-כֵּן לְהֵנִיחַ וּלְעֻזּוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנְפֶּשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, אלא בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, בְּשִׁבִּיל לְרִבְקָה בּוֹ יִתְבַרַךְ בְּרִבְיָה חֲשִׁיקָה וְחַפְצִיָּה, – בחשק ותענוג רצוני פנימי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִפִּיֶת וּמִבְּחוּץ – לֹא גּוֹף וְלֹא נַפֶּשׁ, – שגם ענינים פנימיים לא

1. בבא מציעא פד, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני דוקא", ואינו מזכיר "לאחריו", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחריו – שייכת, דמדברת בקעומו"ש וביצימ" (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמזו הסיום דמאמר חז"ל זה: שתיים לפני... ובערב (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". 3. מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מז. 4. ברכות נד, א.

"לבבך", שהדברים אליהם קשור לכו של האדם – לא יפריעו לאהבת ה', ו"נפשך", ו"מאריך" כמשמעו, תני ומזוני, – נפש" משמעה חיים, ו"מאד" – כסף, כלומר מזונות ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: להפקיר הכל בשביל אהבת ה'. – הרי, שגם העניינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר הרע, וגם העניינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום מניעה לעניינים הקשורים לאהבת ה'.

הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר העניינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' – לא יפריעו, כי גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" ו"לבבך" הן האשה וילדיה, – הם מתוארים במלה "לבבך", מפני שלבבו של אדם קשורה בהן כמשמעו, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה: על פסוק: "הוא אִמֵר וַיְהִי" – "זו אִשָּׁה", "הוא צוה וַיַּעֲמֵד" – "אלו בָּנִים"; – זו משמעות

ליקוטי אמרים

נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן כמשמעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאריך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל אהבת ה'.

5. שבת קנב, א. 6. תהלים לג, ט.

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' ב

8 בשמונו של רבי אלעזר, אף על גב דאיכא שווייך סומך – אף שהיו גידים מעורבים בשומן, לא מְסַרְתִּי, ומוכח שלא תשלוט רימה ותולעה בבשרו. כשראה כך רבי אלעזר, קרי אנפשיה – קרא על עצמו את הפסוק (תהלים טז ט), 'אף בְּשָׂרִי יִשְׁכַּח לְבַשְׁתִּי', שלא תשלוט בו רימה ותולעה לאחר מותו. הגמרא מביאה שגם רבי ישמעאל ברבי יוסי התמנה לתפוס גנבים: 13 ואף רבי ישמעאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, מֵטָא 14

1 בְּשֵׁמֶשׁ פְּתוּמוֹ וְאָב – והעמידו את הסלים בשמש בחודשים תמוז ואב, לבחון אם יסריחו וימלאו בתולעים, ולא מְסַרְתִּי – ולא הסריחו. 2 3 שואלת הגמרא: הלא כל תרבא נמי לא קריח – כל שומן אינו מסריח, אלא אם יש בשר עמו, ומה ראייה הביא מכך. עונה הגמרא: 4 כל תרבא לא קריח – אכן כל שומן אינו מסריח, אך שווייך סומך 5 6 מְסַרְתִּי – החושים האדומים שבשומן שהם בשר, מסריחים, אך הקָא 7

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

21 הַמְדִינָה: הגמרא מבררת מה מוסיף בתיבת 'הכל': שואלת הגמרא: 22 תיבת 'הכל', לְאִתּוּי מַאי – מה באה לרבות. עונה הגמרא: לְאִתּוּי 23 הָא דְתַנּוּ, 'השוכר את הפועל, ואמר לו ששכרו כְּאֶחָד וּכְשֵׁנִים מְכַנִּי 24 הָעִיר, נוֹתֵן לוֹ כְּפָחוֹת שְׂבָשְׁבִירוֹת – כשכר הפועל הוול ביותר 25 בעיר, כיון שהמוציא מחבירו עליו הראיה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, 26 וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, מְשַׁמְנִין בֵּינֵיהֶם – מחשבים ביניהם, ומשלם לו 27 כשכר פועל בינוני שבעיר, והיינו כמנהג המדינה:

משנה

28 משנתינו מבארת לאילו פועלים התירה התורה לאכול מהפירות 29 של בעל הבית. 30 ואילו הפועלים שאוכלין משל בעל הבית מן התורה, הַעוֹשֶׂה 31 מלאכתו כְּמַחֲזֵק לְפָרְקֵי אוכל מהפירות אם מלאכתו היא בְּשַׁעֲת 32 גְמַר מְלָאכָה של הפרי, דהיינו תלישתו, וכשעושה כְּתוֹלֵשׁ מִן 33 הַפָּרְקֵי אוכל רק עד שלא נִגְמְרָה מְלָאכְתּוֹ של הפרי לענין חיוב 34 מעשר או חיוב חלה, ודויתר אכילה זה הוא רק בְּדָבָר שְׂגִידוֹלוֹ מִן 35 הָאָרֶץ, אבל לא בפועל החולב פרה וכדומה. 36 ואילו פועלים שאין אוֹכְלִים, הַעוֹשֶׂה מלאכתו כְּמַחֲזֵק לְפָרְקֵי

1 וְאִתְּפַח – ביקש רחמים בתפלתו, והבריא ממחלתו, שְׁנֵאמַר 2 (מלכים ב' יג יד), וְאֵלֵיֶשֶׁעַ חָלָה אֶת חֲלוֹי אִשְׁרַי יָמוֹת בּוֹ, מְכַלֵּל 3 חָלָה חֲלוֹי אַחֲרֵיתִי – מוכח מכך, שחלה עוד מחלה אחרת שלא מת 4 בה. 5 הגמרא מבארת מחמת מה חלה אלישע: תְּנוּ רַבְּנַן, שְׁלֵשָׁה חֲלוּאֵין 6 חָלָה אֵלֵיֶשֶׁעַ, אֶחָד כְּשֶׁדִּחְפוֹ לְגִיחֵיו בְּשַׁתִּי וְדָיו, שלא רצה לקבלו 7 כשרצה לחזור בתשובה, וְאֶחָד כְּשֶׁגִּירָה דוּבִין פְּתִינוּקוֹת, שיצאו 8 לגדפו, וְאֶחָד חוליו האחרון שָׁמַת בּוֹ, שְׁנֵאמַר (שם), וְאֵלֵיֶשֶׁעַ חָלָה 9 אֶת חֲלוֹי אִשְׁרַי יָמוֹת בּוֹ, 'חלה' – אחד, 'את חליו' – שני, 'אשר ימות 10 בו' – שלישי; 11 שנינו במשנה: שרבי יוחנן בן מתיא אמר לבנו, אֵלָּא, עַד שֶׁלֹּא 12 יתְחַלִּיל בְּמְלָאכָה צָא וְאִמּוֹר לָהֶם עַל מְנַת שְׂאִין לָכֶם עָלֵי אֵלָּא פַת 13 וְקַטְנִית בּוֹ; הגמרא מבררת מה הפירוש 'פת וקטנית': אָמַר לִיה רַב 14 אֶחָד בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף לְרַב חֲסָדָא, 'פַת וְקַטְנִית' תַּנּוּ, אוֹ 'פַת וְקַטְנִית' 15 תַּנּוּ, האם הגירסא היא 'פת וקטנית', או 'פת וקטנית'. אָמַר לִיה רַב 16 חֲסָדָא, הָאֵלֵהִים – בשבועה, הגירסא 'וקטנית', ותיבת 'קטנית' 17 צְרִיכָה וְיֵוִי, כִּי מוֹדְרִיא דְּלְבָרוֹת' – כפי שספניה בנהר לברות 18 צריכה קרש המכוונה בדרך, כיון שיש שם אבנים ומכושולים 19 שמעבבים מלעבור, ובקשר זה מכוונים את הספניה לדרך: 20 שנינו במשנה: רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינִי צָרִיד, חָפַל כְּמַנְהַג

לוח היום יום ...

ה'תש"ג

יום ראשון

יום ראשון

שיעורים. חומש: בהר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: פרק מח. והנה . . . 134 - למקורן.

אומרים בתפלה:

וכן - בצירי ולא בפתח - שני כתובים.
חייטני - בקמץ ולא בפתח - מירדי בור.
זכר - זין בסגול ולא בצירי - רב טובך.
משליך קרחו - בפתח ולא בקמץ - כפתים.
ומלכותו ואמונתו לעד קימת.

ה'תש"ג

יום שני

יום שני

שיעורים. חומש: בהר, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.
תניא: והנה פרטיות . . . 134 - חשיבי.

אומרים בתפלה:

מנו מאמר - מ"ם שלישית קמוצה.
כיום כו' נאמר - מם פתוחה.
זכור - במלאפום - פי עפר אנחנו.
ונטלתני - טית פתוחה, למד בשבא, תיו דגושה פתוחה.
ואהבתך לא תסור - ולא אל תסיר.

ה'תש"ג

יום שלישי

יום שלישי

שיעורים. חומש: בהר, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: וככה ממש . . . סח" ותכלית.
במנחה אומרים תחנון.

רבנו הזקן - באותם השנים שהיה אומר מאמרים קצרים - אמר: 'דע מה למעלה ממך', דע כי כל מה שיש למעלה בפרצופים וספירות העליונות, הכל הוא ממך, שתלוי בעבודת האדם.

יום רביעי יום רביעי
יד אייר, פסח שני, כט לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: והמשל . . . סח" האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין "פּאַרפּאַלען", מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי' טמא, מי שהי' בדרך רחוקה. און אפילו "לכם", אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

תרגום

פּסח שני ענינו הוא – אין "אבוד" [=להתיאש מלתקן], תמיד אפשר לתקן. גם מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה, ואפילו – "לכם", שהדבר היה ברצונו, אף על פייכן אפשר לתקן.

יום חמישי יום חמישי
טו אייר, ל לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תניא: אבל הקב"ה . . . 136- בלבד.

בימי רבינו הזקן הי' שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת "דיינער" – דיינער ווי מיינער.

תרגום

בימי רבינו הזקן היה שגור בפי החסידים הפתגם: פרוסת הלחם שיש לי, היא שלך כמו שלי. והיו מקדימים תבת "שליך" – שליך כמו שלי.

יום ששי יום ששי
טז אייר, לא לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש"י
תהלים: עט"פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ"א.

אאמו"ר כשהי' נוטל צפרניו, הי' מערב עמהם קיסם, קודם השריפה. אאמו"ר אמר להחסיד ר' אלי' אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי' איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עיין יעקב וואָרט, און מ'איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אָדוּנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְשׁ"ב] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צְפָרְנָיו, הִנֵּה מְעַרְב עִמָּהֶם קִיסָם קֶדֶם הַשְּׂרָפָה.

אָדֹנָי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מִהַר"ש] אָמַר לְהַחֲסִיד ר' אֱלִיהוּ אַבְעֵלְעֶר - אִישׁ פְּשׁוּט מִצַּד כְּשֶׁרוֹנְוֹתָיו וַיִּדְעוּתָיו - כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיְחִידוֹת: אֱלִיהוּ, אֲנִי מִקְנֵא בְךָ. אֵתָה נּוֹסֵעַ לִירֵדִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כְּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הַעֲסֵק מְשׁוֹחָחִים עִם הַזּוֹלָת בְּעִנְיַן יְהוּדִי, 'וּוֹאֲרֵט' [=פִּתְגָם] מ'עֵין יַעֲקֹב', וּמְעוֹרְרִים אֹדוֹת לְמוֹד נִגְלָה וַחֲסִידוֹת - מִכָּף נּוֹצֵרֶת שְׂמֵחָה לְמַעֲלָה. וְאֵת דְּמֵי ה'תּוֹנֵף' מְשַׁלֵּם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּבִנְיַי חַיִּי וּמְזוּנָי. וְכִכֵּל שֶׁהַשּׁוֹק גְּדוּל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוּדָה - כְּךָ הַפְּרָנְסָה גְּדֹלָה.

ה'תש"ג

יז אייר, לב לעומר

שבת

שבת
קודש

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פו.

תניא: פרק מט. והנה . . . 138 - אהבת ה'.

אין אומרים צדקתך.

בִּק"ש שֵׁשׁ אֹמְרִים בְּבוֹקֵר - קוֹדֶם הַתְּפִלָּה - כְּדֵי לְצַאֵת חוֹבַת ק"ש בּוֹמְנָה, ג"כ כּוֹפְלִים ג' הַתִּיבוֹת, וּמְסִימִים בְּתִיבַת "אִמֶת". בִּק"ש דִּתְפַלֵּין דִּר"ת וּשְׂמ"ר אִין כּוֹפְלִים, אֲבָל אֹמְרִים "אִמֶת".

ל"ג בְּעוֹמֵר שְׁנַת תר"ד - לְעֶרְךָ - סִיפֵר הַצ"צ תּוֹרַת הַבַּעַשׁ"ט: עַם שְׂטֵעָהּטָ כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפְץ אִמֵּר ה' צְבָאוֹת. אֵט אֲזוּי וּוִי דִי גִרְעִסְטַע חֲכָמִים וּוְעֵלְעֵן אִיִּבִיג נִיט דִּעֵרְגִיין דִּי גִרוּסְעַ טִבְעִיוֹת'דִּיגַע אֲוִצְרוֹת, וּוְעֵלְכַע הַשִּׁי"ת הָאֵט טוֹבַע גַּעוּוֹעֵן בְּאֶרֶץ, אֲזוּ הַכֵּל הִי' מִן הָעֶפֶר, אָט אֲזוּי קַעֵן קִיִּנְעֵר נִיט דִּעֵרְגִיין דִּי גִרוּסְעַ אֲוִצְרוֹת וּוְאָס לִיגַעֵן אִין אִידַעֵן, וּוְאָס זִי זִיִּנְעֵן דַּעַם אֲוִיבַעֲרִשְׁטַעֵנְס ב"ה אֶרֶץ חֶפְץ. וְסִיִּים הַבַּעַשׁ"ט: אִיךְ וּוִיל מֵאֲכַעֵן פּוֹן אִידַעֵן, אֲזוּ זִי זְאֵלְעֵן גַּעֲבַעֵן דַּעַם יִבּוּל, וּוְאָס דַּעַם אֲוִיבַעֲרִשְׁטַעֵנְס ב"ה אֶרֶץ חֶפְץ קַעֵן גַּעֲבַעֵן.

בְּקִרְיַאֵת שְׂמַע שֵׁשׁ אֹמְרִים בְּבֹקֵר - קֶדֶם הַתְּפִלָּה - כְּדֵי לְצַאֵת חוֹבַת קְרִיַאֵת שְׂמַע בְּזִמְנָה, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתְּבוֹת [אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם], וּמְסִימִים בְּתִבַת "אִמֶת". בְּקִרְיַאֵת שְׂמַע דִּתְפַלֵּין דְּרַבְּנֵנוּ-תָם וְשְׂמוּשָׁא-רַבָּא אִין כּוֹפְלִים, אֲבָל אֹמְרִים "אִמֶת".

ל"ג בְּעוֹמֵר שְׁנַת תר"ד - לְעֶרְךָ - סִפֵּר ה'צִמְחָה צְדָקָה' תּוֹרַת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּתוּב "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפְץ אִמֵּר ה' צְבָאוֹת". כְּשֶׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יִשְׁיִגוּ אֵת אֲוִצְרוֹת הַטְּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבַּרְךָ הַטְּבִיעַ בְּאֶרֶץ, שֶׁהַכֵּל הִיָּה מִן הָעֶפֶר, כְּךָ לֹא יְכוּל אֶף אֶחָד לְהַשִּׁיג אֵת הָאֲוִצְרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בְּיַהוּדִים, שֶׁהֵם ה'אֶרֶץ חֶפְץ' שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְסִיִּים הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: רְצוּנֵי לְהַפִּיק מִהַיְהוּדִים שֶׁהֵם יִתְנוּ אֵת הַיְבּוּל שֶׁה'אֶרֶץ חֶפְץ' שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יְכוּלָה לְתַתּוֹ.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"א אייר ~

האם מותר לבער את החמץ ביו"ט?

בפסח הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו ביום טוב... ואע"פ שאיסור טלטול המוקצה אינו אלא מדברי סופרים, וביעור חמץ שלא ביטלו קודם הפסח הוא מן התורה... יש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה" (שור"ע אדה"ז שם. וכן כתב הכס"מ).

ועוד: בעת טלטול החמץ, עדיין אינו מקיים את מצות הביעור. והמצוה דוחה את האיסור, אף שהוא מדרבנן, רק בזמן קיומה (כס"מ).

ואפילו לשרוף את החמץ במקומו, בלא טלטול, אסור, כי אף שהותרה הבערה לצורך מצוה וזה נחשב 'צורך היום' – אין זו צורך מצוה "כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב, דהיינו, שישליכנו לנהר או לבית הכסא... לפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה ואי אפשר לחכמים להתיר דבר האסור מן התורה, אלא כופה עליו כלי עד הערב. ועל שהייה זו שמששה את החמץ עד הערב אינו עובר ב'בל יראה' ו'בל ימצא' כיון שהוא רוצה לבערו אלא שחכמים מונעים אותו הרי הוא אנוס, ולא זוהירה תורה 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא למי שבידו לבער" (שור"ע אדה"ז שם).

הלכות חמץ ומצה פרק ג, הלכה ח: אם לא נטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה ומצא חמץ... עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא"... ואם מצאו ביום טוב - בופה עליו כלי עד לערב, ומבערו.

המוצא חמץ ביום טוב, לדעת רש"י (פסחים ו, א ד"ה כופה) והר"ן (שם בדפי הר"ף ג, א. וכן הביא בהגמ"י בשם ריב"א), אינו יכול לבערו ביום טוב. ומדובר כשביטל את החמץ קודם הפסח ומן התורה אינו עובר על 'בל יראה', וחובת הביעור היא מדרבנן ולכן לא התירו לשרפו, כי אין אומרים 'מתוך שהותרה הבערה לצורך יו"ט, הותרה שלא לצורך' אלא כשיש צורך היום קצת, אבל כאן שמן התורה יצא ידי חובתו בביטול, אין זה צורך היום.

אבל אם לא ביטלו, וחייב לבערו מן התורה, מותר לטלטלו ולבערו כי מאחר שמצוה לבערו, הרי זה כ'צורך היום' (אמנם "אם יש לפניו נהר יפרונו וישליכנו לנהר ואל ישרפנו כדי למעט בחילול יום טוב" - שור"ע אדה"ז סי' תמו ס"ה).

אך לדעת הרמב"ם, אפילו אם לא ביטל את החמץ, אינו יכול לשרפו ביום טוב (מגיד משנה, י"ב ס"ג משנה) "ואפילו יש לפניו נהר לא ישליכנו לשם, דכיון שהחמץ אסור בהנאה

~ יום שני י"ב אייר ~

מצות מצה - במצה האסורה באכילה

ואין בה חיוב מיתה (כגון, חדש או מעשר שניטלה תרומתה) ואין לו מצה אחרת של היתר, ניתן לצאת ידי חובה כי אכן ה'עשה' של אכילת מצה דוחה את ה'לא תעשה' שבאכילת האיסור (וממילא אין זו 'מצוה הבאה בעבירה'), אבל במצה שיש בה איסור לאו שיש בו מיתה - אין ה'עשה' דוחה את ה'לא תעשה', וכיון שהאיסור קיים הרי זו 'מצוה הבאה בעבירה', ואינו יוצא בה. ותמה על דברי הרמב"ם "כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו", ומשמע שגם מצה האסורה רק בלאו (כי גם דבר האסור רק בלאו אין מברכים עליו ברכת המזון) אינו יוצא בה, והרי במצה האסורה בלאו שאין בה חיוב מיתה הרי ה'עשה' של אכילת מצה דוחה את ה'לאו' שבה, ואין בזה משום 'מצוה הבאה בעבירה'!

הלכות חמץ ומצה פרק ו, הלכה ז: אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל, או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או שגוללה. זה הכלל: כל שמברכין עליו ברכת המזון, יוצא בה ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו.

ובפירוש המשנה (נדריים פ"ב מ"ב) ביאר הרמב"ם שאין יוצאים ידי חובה באכילת מצה האסורה, משום שזו 'מצוה הבאה בעבירה'. וכן כתב הר"ן (פסחים ט, ב בדפי הר"ף) והביא מאמר הירושלמי, שכל המצוות "אם עשיתן כמצותן, הרי הן מצוה ואם לאו אינן מצוה".

ומדוע אין אומרים שמדין 'עשה דוחה לא-תעשה' אפשר לקיים את מצוות מצה גם במצה האסורה? מבאר ה'שאגת אריה' (סי' צו): במצה שיש בה איסור לאו

ולכן תלה הרמב"ם דין זה בכלל "כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו", שהרי האוכל דבר האסור מפני פקודת נפש מברך עליו ברכת המזון כי הדבר מותר לו, וכן במצה אסורה שהותרה לזה שאין לו מצה אחרת, יוצא בה ידי חובה.

וב'ראשי בשמים' (ח"א סי' כד) כתב: גם לדעת הרמב"ם יוצא במצה שאין בה חיוב מיתה כי ה'עשה' של אכילת מצה דוחה את ה'לאו'. ויש לדייק כן בלשונו שאינו יוצא ידי חובתו "במצה שהיא אסורה לו", היינו שאסורה בשבילנו כי יש לו מצה אחרת של היתר שאז אין ה'עשה' דוחה את ה'לאו', אבל כשאין לו מצה אחרת, יוצא בה ידי חובה.

~ יום שלישי י"ג אייר ~

'על אכילת מצה' או 'לאכול מצה'?

לברך ב'ל' כי משמעותו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ח) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוות ביעור חמץ היא לא בזמן שנעשה בו הביעור אלא עם תחילת חלות חג הפסח (כדי לא לעבור על 'בל יראה'), וכיון שבהגיע הפסח החמץ כבר מבוער – ראוי יותר לברך 'על ביעור חמץ', שמשמעו גם לשעבר, מאשר 'לבער' שמשמעו רק להבא.

וזה גם הביאור בנוסח 'על אכילת מצה':

זמן אכילת מצה הוא עד חצות (פסחים קכ, ב) ונלמד מגזירה-שוה מהפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", שכמו שמכת בכורות היתה בחצות, אף אכילת מצה עד חצות. ולכאורה אינו מובן: מכת בכורות היתה בחצות הלילה ואיך לומדים ממנה שאכילת מצה היא עד חצות? אלא כיון שאי אפשר לאכול בחצות הלילה ממש שהיא כהרף עין והאכילה דורשת זמן, בהכרח שהכוונה היא שבחצות תהא המצה נאכלת כבר, ולכן מתאים יותר לברך 'על אכילת מצה', כי מלשון זה משתמע גם לשעבר, ולא 'לאכול מצה' שמשמעו רק להבא.

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכה ח: אחר שִׁמְכַרְךָ 'המוציא' חוֹזֵר וּמְכַרְךָ 'עַל אֲכִילַת מִצָּה'... וְחוֹזֵר וּמְכַרְךָ 'עַל אֲכִילַת מְרוֹר'.

מסוגיית הגמרא (פסחים ז, ב) עולה שנוסח הברכה של בדיקת חמץ הוא 'על ביעור חמץ'. והקשו הראשונים (רמב"ן שם, ר"ן ג, ב בדפי הרי"ף), אס-כן מדוע יש ברכות שמברכים בלשון 'ל' (להניח תפילין וכדומה)? ותירצו: מצוה שצריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה בלשון 'ל', כי לשון זה מורה שהמצוה מוטלת עליו, ולכן מברכים 'להניח תפילין', 'לישב בסוכה' וכדומה, ומצוה שיכולה להיעשות על ידי שליח מברכים בלשון 'על' (על המילה, 'על השחיטה').

והקשה ה'אבני נזר' (או"ח סי' שפא), אס-כן מדוע מברכים 'על אכילת מצה' ו'על אכילת מרור' והרי אלו מצוות שאי אפשר לקיימן על ידי שליח (ולדעת ראשונים הנ"ל אכן מברכים 'לאכול מצה' ו'לאכול מרור')?

ומבאר:

כביעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים שאפשר

~ יום רביעי י"ד אייר ~

האם מותר לעשות סוכה ברשות הרבים?

ויש שדייקו משינוי לשון הרמב"ם, שלגבי התוקף את חברו והוציאו מסוכתו כתב 'יצא', ואילו לגבי העושה סוכתו ברשות הרבים כתב 'כשרה', ומכך יש ללמוד שהיא כשרה אף לכתחילה (שולחן גבוה או"ח סי' תרלו ס"ח).

אך לכאורה מצאנו מקורות סותרים בענין זה:

בתלמוד ירושלמי (בי"ק פ"ו ה"ח) נאמר שהעושים סוכות בפתחי חנויותיהם – ברשות הם עושים, ואילו במקום אחר בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) מסופר על אחד האמוראים שטען

הלכות סוכה פרק ה, הלכה כה: כָּפָה שְׂאוּלָה, כְּשֶׁרָה; וְכֵן הַזּוּלָה, כְּשֶׁרָה. כִּיצַד? אִם תִּקַּף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאָהּ מִמִּכְתָּו, וְנִזְלָה וְיָשַׁב בָּהּ - יִצָּא... הָעוֹשֶׂה כָּפָה בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה.

בדין "העושה סוכתו ברשות הרבים כשרה", יש לעיין: האם הדבר מותר אף לכתחילה או שזהו בדוגמת המקרה הראשון "תקף על חברו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה", שאע"פ שיוצא ידי חובת סוכה, הרי בוודאי אסור לעשות כן.

רשות ממושל העיר, אולם אם קיבל רשות מהממשל, הרי זה מותר (ש"ת ערוגת הבושם או"ח סי' קצ, ה).

ולהלכה: ה'מגן אברהם' (או"ח סי' תרלו סק"ג) כתב שלכתחילה אין לעשות סוכה ברשות הרבים משום גזל הרבים, ואע"פ שבדיעבד היא כשרה אך אין לברך עליה. וב'שלחן ערוך אדמו"ר הזקן' (שם, סי"א) הביא דין זה תוך הסתייגות: "וכן אין לעשות סוכה לכתחילה בקרקע של רבים, כגון ברחוב העיר וכיוצא בו במקום שהרבים עוברים שם..." ומשמע מכך שאין איסור בעצם ההשתלטות על שטח הרבים אלא משום שמפריע להילוך הרבים, ולפירושו במקום שאינו מפריע להילוך הרבים רשאי לבנות סוכה ולברך עליה (נחביים בשדה השליחות ח"ב יא, ה).

כלפי אדם שבנה סוכתו ברשות הרבים: "מי נתן לך רשות?" ומשמע שאין לעשות כן.

ויש שחילקו בין ארץ ישראל לחו"ל. בחוץ-לארץ רשות הרבים שייכת ליהודים וגויים כאחד, ומאחר והגויים מקפידים על הצבת סוכה ברשות הרבים אין לעשות כן, אולם שטחי הציבור בארץ ישראל הם של יהודים בלבד ויהודים אינם מקפידים על הצבת סוכה לצורך מצוה, ובתנאי שאין הסוכה עומדת באמצע הרחוב באופן שמפריע למעבר הרבים (חתם סופר סוכה לא, א).

ויש שכתבו כי ההיתר תלוי בקבלת רשות מהשלטון המקומי שלו נתונה השליטה ברשות הרבים (מדין דינא דמלכותא דינא), וזו היתה הטענה "מי נתן לך רשות", היינו שלא נטל

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

'שמחת בית השואבה' – על מה?

מדוע לא תהיה גם בשבת ויו"ט, והרי בה אלא איסור שבות של ניגון בכלי שיר? ויש לבאר:

הרמב"ם דייק וכתב: "בחג הסוכות היתה שם במקדש יום שמחה יתירה". ולכאורה, אם כוונתו לחיוב מן התורה היה לו לכתוב בלשון חובה ומצוה ולא כתיאור עובדה, אלא מכאן שאכן אין שמחה זו חובה אלא מנהג שנהגו במקדש, והפסוק "ושמחתם" הוא הטעם למנהג, כי מודגשת בו שמחה במקדש, "לפני ה' אלקיכם" בנוסף ל"ושמחת בחגך" בכל המועדים.

ולפי זה יתבארו גם דברי הרמב"ם (ה"ד): "מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושים אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין... אבל כל העם? האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע". ולכאורה, אם חיוב השמחה הוא מהתורה, מדוע לא יקיימוה כל העם אלא ששמחה זו היא תוספת הידור במצות שמחת יו"ט ולכן נהגו בה רק בעלי מדרגה שמצוות ה' חביבות עליהם ביותר, ושאר העם היו משתתפים בראייה ושמיעה.

(לקוטי שיחות יז עמ"ל 267 ואילך)

הלכות לולב פרק ה, הלכה יב: אף על פי שפָּלַח המועדות מְצוּה לְשַׂמַח בָּהֶן, בְּחַג הַסּוּכוֹת הָיְתָה שָׁם בְּמִקְדָּשׁ שְׂמֵחָה יְתֵרָה, שְׂנַמְרָא: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׂבַעַת יָמִים".

במשנה (סוכה פ"ה מ"א) מכונה שמחה זו 'שמחת בית השואבה', ובגמרא (שם נ, ב) הובא על כך הפסוק 'ושבתם מים בששון'. ומזה משמע שהשמחה המיוחדת בסוכות קשורה בניסוך המים, אך ברמב"ם כאן מבואר שהשמחה זו היא מדיני יום-טוב של חג הסוכות, ונלמדת מהפסוק 'ושמחתם לפני ה' אלוֹקֵיכֶם שְׂבַעַת יָמִים'. ואם כן, הפסוק 'ושבתם מים בששון' הובא בגמרא רק כאסמכתא וטעם לצירוף השמחה עם ניסוך המים.

ולכאורה צריך עיון: לעיל (פ"ה ה"א) כתב הרמב"ם שמהפסוק 'ושמחתם' למדים שלולב נוהג במקדש כל שבעה, ואיך כתב כאן שהפסוק מדבר על חיוב שמחה יתירה? ועוד: בהלכה הבאה נאמר ששמחה זו אינה דוחה שבת ויום טוב, ובמקור הדבר בגמרא (סוכה שם) פירש רש"י הטעם, כי "שמחה יתירה היא ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוות". ולדברי הרמב"ם שחיוב השמחה הוא מן התורה,

~ יום שישי ט"ז אייר ~

מהו הכפרה במצות מחצית השקל?

נותנו כפָּעִמִּים רְבוּת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֲלֵא נֹתְנוּ כָּלֹּא כְּאַחַת, פְּעַם אַחַת.

הלכות שקלים פרק א הלכה א: מְצוּת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לִתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִחֲצִית הַשְּׁקָל בְּכֹל שָׁנָה וְשָׁנָה... וְאִינוּ

והנה, רש"י (על התורה, שמות ל, טו) פירש שעל תרומת מחצית השקל נאמר 'לכפר על נפשותיכם' שהקרבנות לכפרה הם באים, היינו, שהלשון 'לכפר על נפשותיכם' לשון רבים, משמעו שבאים לכפרה על הציבור כי בכסף זה קונים את קרבנות הציבור ובהם נעשית הכפרה. אך הרמב"ם (ספר המצוות מ"ע קעד) כתב: מצות מחצית השקל הוא "ליתן מחצית השקל בכל שנה, והוא אמרו יתעלה ונתנו איש כופר נפשו". והלימוד מהפסוק שנאמר בלשון יחיד משמעו שנתנית מחצית השקל היא בגדר כפרה כקרבן בפני עצמו ולא מצד הכפרה של קרבנות הציבור.

(לקוטי שיעור 10, עמ' 384)

מבאר הגאון הרוגטשובי (צפנת פענח, קוני' השלמה עמ' ג, א): נתנית מחצית השקל צריכה להיות בפעם אחת כיון שיש לה דין של קרבן שבא לכפרה, ובענין של כפרה לא יכולה להיות נתניה לחצאין. וכמו שמצינו בענין גזל הגר שמת, שהתשלום הוא לכהנים, ואמרו (ב"ק ק"א) גזל הגר – החזירו לכהן לחצאין לא יצא ידי חובתו, והטעם: "אשם קרייה רחמנא", היינו, שתשלום זה דינו כקרבן אשם שאינו בא לחצאין. ויש לפרש את זה שמחצית השקל ענינו קרבן וכפרה בשני אופנים: א. גדר הכפרה של מחצית השקל בא לידי ביטוי בכך שקונים בכסף זה קרבנות ציבור הבאים לכפרה. ב. עצם נתנית מחצית השקל הוא ענין של כפרה כקרבן יחיד.

~ שבת קודש י"ז אייר ~

כיצד ראה משה רבינו את הלבנה?

אמנם התירוץ דחוק, שכן בהמשך לציווי "החודש הזה לכם ראש חדשים" נאמרו למשה (שם פס' ג וילך) פרטי הציוויים של קרבן פסח שהם פרשה ארוכה ביותר. ובהכרח לומר שכל זה נאמר מבעוד יום (כי "לא נדבר עמו אלא ביום"), ואם כן, כיצד אפשר לומר (כתירוץ המכילתא) ש"נדבר עמו ביום ע"ס חשכה והראהו החודש בחשכה" – כאשר בהמשך לזה נאמרו דיני קרבן פסח מבעוד יום? ולכן סובר הרמב"ם – בהתאם לכללי הרמב"ם (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד וסל"ג) ש"דרכו ליקח הדרשה היותר פשוטה" ו"בדוכתי טובא דלא סמיך אישנויא דקמשיני [=לא סומך על התירוץ שמתרצים] לדחות הקושיא" – שגם למסקנא צריך לומר (כדעת המקסן) שפרשה זו אכן נאמרה ביום. אלא שאז נשאלת השאלה כיצד הראה לו את הלבנה באמצע היום? ומשום כך מוכרח הרמב"ם לומר שראיית הלבנה היתה "במראה הנבואה".

(תורת מנחם, יין מלכות, זמנים ט' 102)

הלכות קידוש החודש פרק א, הלכה א: וְנִאֲמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים" - פֶּה אָמְרוּ חֲכָמִים: 'הָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמֵרְאֵה הַנְּבוּאָה דְּמוֹת לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ: בְּיָוֵה רָאָה וְקִדַּשׁ'. מקור הדברים במכילתא דרשב"י (פרשת בא, יב, ב): "החודש הזה לכם – מלמד שהראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות לבנה ואמר כזה ראה וקדש", אך הרמב"ם הוסיף פרט נוסף שלא מופיע במקור, שראיית משה את הלבנה הייתה 'במראה הנבואה'. ויש לעיין (ראה גם צפנת פענח כאן): מניין לרמב"ם שראייה זו היתה "במראה הנבואה", ומה ההכרח לומר כך? והביאור הוא: במכילתא (שם). הובא גם ברש"י על הפסוק נאמר: "כל הדברות שנדבר עם משה לא נדבר עמו אלא ביום, החודש הזה הראהו בלילה. וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, נדבר עמו ביום עם חשכה (סמוך לשקיעת החמה) והראהו החודש בחשכה".

על האדם לדאוג איך לשפר דרכיו להיות מתאים לתכלית בריאתו ממכתב ט"ו אייר, תשי"ה

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"א אייר ~

הַלְבוֹת חֲמִיץ וּמִצָּה

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידיים, כמו המפרש [בים] והיוצא בשיירא.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּיתָ הַחֲמִיץ קִדְּםָּ זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שְׁנֹאָמֵר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבֶּתְיִכֶם". וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמֹדוֹ, שֶׁהָרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אֲרֻבַּע־עָשָׂר. רְאֵיהָ לְדָבָר זֶה - מֵה שֶׁקְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חֲמִיץ דָּם זִבְחִי" - פְּלוֹמֵר, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעֵדֵינוֹ הַחֲמִיץ קִדְּםָּ. וְשִׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אֲרֻבַּע־עָשָׂר אַחֵר חֲצוֹת.

2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). 3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. 4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). 5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. 6) שהראשון הזה משמעו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. 7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. ומה⁸ היא השפּתה זו האמורה בתורה? היא, שִׁיבְטְלוּ⁹ בְּלִפְנֵי¹⁰ וַיִּחְשַׁב אוֹתוֹ פֶּעֶפֶר, וַיִּשֵׂים בְּלִבּוֹ שְׂאִין בְּרִשּׁוֹתוֹ חֲמִיץ כָּלֵל, וְשָׁקַל חֲמִיץ שֶׁבְּרִשּׁוֹתוֹ הָרִי הוּא פֶּעֶפֶר וַיִּדְבֵּר שְׂאִין בּוֹ צֶרֶף כָּלֵל.

8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא כביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). 9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים) לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה: כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונה לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה

מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ - כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על כל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונה לפנינו "מבטלו בלבבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בכל יראה וכל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". 10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. וּמִדְּבָרַי¹¹ סוֹפְרִים¹² - לְחַפְּשׁוּ¹³ אַחֵר הַחֲמִיץ בְּמִחְבּוֹאוֹת וּבְחֹרָיִם וּלְבַדֵּק וְלֹהוֹצִיא¹⁴ מִפֶּלֶא גְבוּלוֹ¹⁵. וְכֵן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - שֶׁבּוֹדְקֵין וּמִשְׁבִּיתֵין¹⁶ הַחֲמִיץ בְּלִילָה, מִתְחַלֵּת¹⁷ לִיל אֲרֻבַּע־עָשָׂר¹⁸, לְאוֹר הַיָּרֵךְ¹⁹, מִפְּנֵי²⁰ שֶׁבְּלִילָה כָּל הַעֵם מְצוּיִין בְּבֵתֵים, וְאוֹר הַיָּרֵךְ יִפָּה לְבִדְיָקָה²¹. וְאֵין²² קוֹבְעֵין מְדַרְשׁ²³ בְּסוֹף יוֹם שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר²⁴. וְכֵן הַחֲכָם לֹא יִתְחַיֵּל לְקִרוֹת²⁵ בַּעֲת זוֹ, שֶׁמָּא יִמְשֹׁךְ וַיִּמְנַע מִבְּדִיקַת חֲמִיץ בַּתְּחִלַּת זְמַנָּה.

11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). 13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת-חמץ". 14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור-חמץ". 15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). 16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". 17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). 18) בניסן. 19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 20) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). 21) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 22) שיעור ללמוד בציבור. 23) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). 24) ללמוד לעצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יָדַע בְּיָדָאֵי שְׁלֵא הַכְּנִיס שֶׁשׁ חֻמֵּי, אֵינֹו צְרִיף בְּדִיקָה. וְכִשְׁבוֹדֵק⁵¹ הַמְרַתָּה, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחֵיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הַעֲלִיּוֹנָה וְשֶׁלְמִטָּה מִמֶּנָּה.

(40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). (42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). (43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. (44) בגירסת מגיד-משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א'). והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". (45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמתפק אינו צריך בדיקה כמו שזכר למעלה. (46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. (47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעווה". (48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. (49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. (50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. (51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אֵין חוֹשֵׁשׁוּי⁵² שְׁמָא גְרָרָה חֲלָדָה חֻמֵּי לְמָקוֹם⁵³ שְׁאֵין מְכַנְסִין בּוֹ חֻמֵּי. שְׁאֵם נְחוּשׁ מִבֵּית לְבֵית, נְחוּשׁ מְעִיר לְעִיר, וְאֵין לְדָבָר סוּף⁵⁴. בְּדֵק לֵיל אַרְבָּעָה-עָשָׂר, וְהֵנִיחַ עֶשֶׂר חִלוֹת וּמִצָּא תִשְׁעֵ - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצְרִיף לְבֵדֵק פְּעַם שְׁנֵי, שֶׁהֲרִי גְרָרָה חֲלָדָה אוֹ עַכְבָּר בְּיָדָאֵי⁵⁵.

(52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). (53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". (54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת-אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדוק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. (55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וְכֵן⁵⁶ אֵם רָאָה עַכְבָּר שְׁנֹכְנֵס לְבֵית וְחֻמֵּי בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צְרִיף לְבֵדֵק פְּעַם שְׁנֵי. אַף-עַל-פִּי שְׁמִצָּא פְּרוּרִין בְּאִמְצַע הַבֵּית, אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפֶּת בְּמָקוֹם זֶה, וְהָרִי הַפְּרוּרִין; אֲלֹא חוֹשֵׁשׁוּי שְׁמָא הֵנִיחָה בְּחוּר אוֹ בְּחֻלּוֹן⁵⁷, וְאֵלוֹ הַפְּרוּרִין שֶׁם הֵי⁵⁸, וְלִפְיָכָה חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אֵם לֹא מִצָּא כְּלוּם - הָרִי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבֵּית. וְאֵם מִצָּא אוֹתָהּ הַפֶּת⁵⁹ שְׁנִטְלָה הַעַכְבָּר וּנְכַנֵּס, אֵין צְרִיף בְּדִיקָה.

ד. אֵין²⁶ בּוֹדֵקִין, לֹא לְאוֹר הַלְבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחֲמָה²⁷ וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה²⁸, אֲלֹא לְאוֹר הַנֵּר. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּחוּרִים וּבְמַחְבּוֹאוֹת. אָכַל אַכְסָדְרָה²⁹ שְׁאוּרָה רַב, אֵם בְּדִיקָה לְאוֹר הַחֲמָה, דִּי³⁰. וְאִמְצַע הַחֲצֵר אֵינוֹ צְרִיף בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהַעוֹפּוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חֻמֵּי שֶׁיִּפְלִ שָׁם³¹.

(26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). (27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. (28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. (29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. (30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). (31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹר³² שְׁבִאִמְצַע הַבֵּית³³, שְׁבִיין³⁴ אֲדָם לְחֲבָרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מִגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מִגַּעַת, וְהַשְּׂאֵר מִבְּטָלוֹ בְּלִבּוֹ³⁵. אָכַל³⁶ חוֹר שְׁבִיין יִשְׂרָאֵל לְעַפְוִם, אֵינוֹ בּוֹדֵק כָּלֵל³⁷, שְׁמָא יֵאמָר הַעַפְוִם: מִכְּשִׁפִּים הוּא עוֹשֶׂה לִי³⁸ אֲלֹא מִבְּטָלוֹ בְּלִבּוֹ וְדִי. וְכָל מָקוֹם³⁹ שְׁאֵין מְכַנְסִין בּוֹ חֻמֵּי אֵינוֹ צְרִיף בְּדִיקָה.

(32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. (34) בקיר שבין ביתו לבית חברו. (35) שמא נתגלגל לשם חמץ. (36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודין" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. (37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') - מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. (38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. (39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַבֵּית⁴⁰ הַתְּחַתּוֹנִים⁴¹ וְהַעֲלִיּוֹנִים⁴², וְגַם הַצְּעִיעִים⁴³, וְרִפְתַּת בְּקָר, וְלוֹלִין, וּמַתְּבֵן, וְאוֹצְרוֹת⁴⁴ יֵיין⁴⁵ וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שְׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֵן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים⁴⁶ - אֵינֹו צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֲלֹא-אֵם-כֵּן הַכְּנִיס לָהֶן חֻמֵּי. אָכַל אוֹצְרוֹת שְׂכָר, וְאוֹצְרוֹת יֵיין שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ⁴⁷, וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים⁴⁸, וּבֵית הַעֲצִים, וּבֵית הַמּוֹרִיס, וְחוֹרֵי הַבֵּית הָאִמְצָעִים⁴⁹ וְכִיּוֹצָא בְּאֵלוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסֶתֶמֶן שֶׁמְכַנְסִין לָהֶן חֻמֵּי⁵⁰. וְאֵם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הַיְחִיחַ⁷² הַחֲמֵץ פְּזוּיִת זֶה וּמִצָּאוֹ פְּזוּיִת אֶחָד⁷³, אוֹ שֶׁהֵנִיחַ תְּשַׁע חֲלוֹת וּמִצָּא עֶשְׂרִי⁷⁴; אוֹ שֶׁבֵּא עֲכָבֵר וְנָטַל הַחֲמֵץ, וְסָפַק נִכְנָס לְבֵית זֶה אוֹ לֹא נִכְנָס - בְּכָל אֵלוֹ צְרִיף לְבִדָּק⁷⁵.

(72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. (74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה-הרוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הברוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. (75) מספק.

יג. נִכְנָס⁷⁶ עֲכָבֵר לְבֵית וְכָפֵר בְּפִיו, וַיֵּצֵא עֲכָבֵר מִשֵּׁם וְכָפֵר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הִרְאֵנוּ שֶׁנִּכְנָס - הוּא הִרְאֵנוּ שֶׁנִּכְנָס שֶׁנִּצְאָה שִׁינָא, וְאֵינוֹ צְרִיף לְבִדָּק. הִיָּה הִרְאֵנוּ שֶׁנִּכְנָס שָׁחַר, וְזֶה שִׁינָא לָכֵן - צְרִיף לְבִדָּק⁷⁷. נִכְנָס עֲכָבֵר וְכָפֵר בְּפִיו, וַיֵּצֵאֲתָהּ מִשֵּׁם חֲלָדָה וְכָפֵר בְּפִיהָ - צְרִיף לְבִדָּק⁷⁸. יֵצֵאתָ מִשֵּׁם חֲלָדָה וְעֲכָבֵר וְכָפֵר בְּפִיהָ - אֵינוֹ צְרִיף לְבִדָּק, שֶׁזֶה הַכָּפֵר הוּא שֶׁהֵנִיחַ בְּפִי הַעֲכָבֵר⁷⁹. נִחַשׁ שֶׁנִּכְנָס לְחֹר וּפֶת בְּפִיו - אֵין חֲזָב לְהִבְיֵא⁸⁰ חֲבֵר⁸¹ לְהוֹצִיא⁸².

(76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. (78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לברוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). (79) שהרי גם העכבר בפיה. (80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. (81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. (82) אלא מבטלו בלבד.

יד. פְּזוּיִת⁸³ חֲמֵץ בְּשָׂמֵי קוֹרָה - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִבְיֵא סֵלָם לְהוֹרִידוֹ⁸⁴, שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשָּׂמֵי קוֹרָה⁸⁵. הִיָּה חֲמֵץ בְּבוֹרָה⁸⁶ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ⁸⁷, אֲלָא מְבַטְלוּ בְּלִבּוֹ וְדִיו.

(83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. (85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. (86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). (87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כִּפְתָה⁸⁸ שְׂאוֹר שֶׁיִּחְדָּה לִישִׁיבָה - אִם טַח פְּנִיָּה בְּטִיט, הָרִי זֶה בְּטִלָּה⁸⁹ וּמִתָּר לְקַנְיָמָה. בְּצַק⁹⁰ שֶׁבִּסְדָּקִי הָעֲרֵבָה - אִם יֵשׁ פְּזוּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חֲזִיב לְבַעַר; וְאִם לָאו - אִם הִיָּה עֲשׂוּי לְחֻזָּק בּוֹ שֶׁבְּרִי הָעֲרֵבָה אוֹ לְסִתָּם בּוֹ נִקָּב, בְּטִל בְּמַעוֹטוֹ⁹¹; וְאִם לָאו, חֲזִיב לְבַעַר. הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זִיתִים בְּשָׂנֵי מְקוֹמוֹת, וְחָוֵט

(56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (57) אבל אין צריך לברוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. (58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). (59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

ט. רְאָה⁶⁰ תִּינוֹק שֶׁנִּכְנָס לְבֵית בְּדוֹק וּבִידוֹ כָּפֵר, וְנִכְנָס אֶתְרִיו וּמִצָּא פְּרוּרִין⁶¹ - אֵינוֹ צְרִיף לְבִדָּקָה, שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵכְלוּ, וְאֵלוֹ הַפְּרוּרִין שֶׁנִּפְלָה מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדָּרָךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בַּעַת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דָּרָךְ עֲכָבֵר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מִצָּא פְּרוּרִין פְּלֵל - צְרִיף לְבִדָּק.

(60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (61) אף שאין פרוורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

י. הֵנִיחַ⁶² תְּשַׁע צְבוּרִין שֶׁל מִצָּה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וְבָא עֲכָבֵר וְנָטַל⁶³, וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חֲמֵץ אִם מִצָּה נָטַל, וְנִכְנָס לְבֵית בְּדוֹק - צְרִיף לְבִדָּק; שֶׁפֶל הַקְּבוּעָה⁶⁴, מִמְּחֻצָּה עַל מְחֻצָּה⁶⁵.

(62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". (64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). (65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לברוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צְבוּרִין⁶⁶, אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מִצָּה, וּשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בְּדוֹק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בְּדוֹק, וְבָאוּ שְׁנֵי עֲכָבֵרִים, זֶה נָטַל חֲמֵץ וְזֶה נָטַל מִצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה בֵּית נִכְנָס זֶה שֶׁנָּטַל הַחֲמֵץ⁶⁷; וְכֵן⁶⁸ שְׁנֵי בָתִּים⁶⁹ בְּדוֹקִין וְצְבוּרִין אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וְבָא עֲכָבֵר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה בֵּית נִכְנָס⁷⁰, אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁנִּכְנָס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנָס אֶתְרִיו וְבִדָּק וְלֹא מִצָּא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבִּדָּק וּמִצָּא כָּפֵר; אוֹ שֶׁהִיוּ⁷¹ תְּשַׁע צְבוּרִין שֶׁל מִצָּה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּפִרְשׁ כָּפֵר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חֲמֵץ אוֹ מִצָּה, וְבָא עֲכָבֵר וְנָטַל הַכָּפֵר שֶׁפִּרְשׁ וְנִכְנָס לְבֵית בְּדוֹק - בְּכָל אֵלוֹ אֵינוֹ צְרִיף לְבִדָּק פְּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁאֵין פָּאן קְבוּעָה.

(66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הברוק, וספק מדרבנן - לקולא. (68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). (69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים ברוקין". (70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך לבדיקה. (71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית ברוק".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקח טעות¹⁰⁷, וְאֶפְלוּ בְּמָקוֹם שְׁבוּדָקִים בְּשֹׁכֵר, שְׁהָרִי מְצוּהָ הוּא עוֹשֶׂה¹⁰⁸.

103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). 105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). 107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. 108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו - אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שוכר את הבית בחזקת בדיק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. הַמְּפָרֵשׁ¹⁰⁹ בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בַּשִּׁירָא¹¹⁰ - תוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם, זְקוּק לְבִדְקָא¹¹¹; קָדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינּוּ צָרִיף לְבִדְקָא¹¹². וְאִם דַּעְתּוֹ לְחֹזֵר קָדָם הַפְּסָח¹¹³, צָרִיף לְבִדְקָא, וְאַחֲרֵיכֵן יֵצֵא; שְׁמָא יַחֲזוֹר עָרֵב הַפְּסָח בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנָאֵי לְבַעַר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְחֹזֵר - אֵין צָרִיף לְבִדְקָא¹¹⁴. וְכֵן הַעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצֵר¹¹⁵ - תוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם, זְקוּק לְבִדְקָא, וְאַחֲרֵיכֵן כּוֹנֵס אוֹצְרוֹ לְתוֹכוֹ; קָדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לְפָנּוֹתוֹ קָדָם הַפְּסָח, צָרִיף לְבִדְקָא וְאַחֲרֵיכֵן עוֹשֶׂה אוֹצֵר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפָנּוֹתוֹ קָדָם הַפְּסָח, אֵינּוּ צָרִיף לְבִדְקָא¹¹⁶.

109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. 110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. 111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). 112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. 113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). 114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). 115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. 116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

א. כְּשֹׁבֵדֵק² אָדָם וּמְחַפֵּשׁ³ בְּלֵילֵי אַרְבַּעַת עָשָׂר⁵ - מוֹצֵיא אֶת הַחֻמֶּץ מִן הַחוּרִים⁶ וּמִן הַמְּחַבּוֹאוֹת וּמִן הַחַיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַפֶּל, וּמְנַחֵחַ⁷ בְּמָקוֹם אֶחָד עַד

שֶׁל בָּצֵק בֵּינֵיהֶם - רוֹאִין כּל שְׂאֵלוֹ יִנָּטֵל הַחוּט וְנָטְלִין עִמּוֹ, חֵיב לְבַעַר; וְאִם לֹא, אֵינּוּ צָרִיף לְבַעַר.

88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמץ ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כוית" (הגהות מימוניות).

טז. בַּמָּה⁹² דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹³ בְּעֶרְבָה; אֲבָל בְּבֵית - אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵם יִנָּטֵל הַחוּט אֵין נָטְלִין עִמּוֹ, חֵיב לְבַעַר, מִפְּנֵי שְׂפַעְמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן⁹⁴. הֵיךְ חֲצִי זֵית בְּבֵית וְחֲצִי זֵית בְּאֶכְסָרְהָ; חֲצִי זֵית בְּבֵית זֶה וְחֲצִי זֵית בְּבֵית שְׂלֹפְנַיִם מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאֵלוֹ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִין⁹⁶ בְּקִתְלִים אוֹ בְּקוֹרוֹת אוֹ בְּקִרְקָעוֹת, אֵינּוּ חֵיב לְבַעַר, אֲלָא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדִיּוֹ.

92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). 95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. הַמְּשַׁפֵּיר⁹⁷ בֵּית סֵתָם⁹⁸ בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר⁹⁹ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת בְּדוּקָא וְאֵינּוּ צָרִיף לְבִדְקָא¹⁰⁰. וְאִם הַחֻזֵק זֶה הַמְּשַׁפֵּיר שְׂלֵא בְּדָק, וְאָמְרוּ אֲשֶׁה אוֹ קָטָן אֲנִי בְּדַקְנוּהוּ - הָרִי אֵלוֹ נֶאֱמַנִין¹⁰¹, שֶׁהַפֶּל נֶאֱמַנִים עַל פְּעוּר חֻמֶּץ, וְהַכֹּל פֶּשְׁרִין לְבִדְקָה, וְאֶפְלוּ נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה קָטָן שִׁיְהִיָּה כּוֹ דַּעְתּוֹ¹⁰² לְבִדְקָא.

97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו - אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. הַמְּשַׁפֵּיר¹⁰³ בֵּית לְחִבְרוֹ¹⁰⁴: אִם עַד שְׂלֵא מְסַר לוֹ הַמְּפַתֵּחַ חָל אַרְבַּעַת עָשָׂר - עַל הַמְּשַׁפֵּיר לְבִדְקָא¹⁰⁵; וְאִם מְשַׁמֵּר הַמְּפַתֵּחַ חָל אַרְבַּעַת עָשָׂר - עַל הַשּׁוֹכֵר לְבִדְקָא¹⁰⁶. הַמְּשַׁפֵּיר בֵּית בְּחֻזְקַת שְׂהוּא בְּדוּקָא וְנִמְצָא שְׂאֵינוֹ בְּדוּקָא - עַל הַשּׁוֹכֵר לְבִדְקָא, וְאֵינּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיי' כסף-משנה ורבינו מנחם). (21) משנה, פסחים יד, א. (22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה). (23) ספק טהורה, ספק טמאה. (24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מי²⁵ ששכח או הזיד ולא בִּדק בְּליל אַרְבַּע־עֶשֶׂר עֶשֶׂר - בּוֹדֵק²⁶ אַרְבַּע־עֶשֶׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בִּדק בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בְּשַׁעֲת הַבַּעוּר²⁷. לֹא בִּדק בְּשַׁעֲת הַבַּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹף הַחֶגֶג²⁸. עֵבֶר הַרְגֵל וְלֹא בִּדק - בּוֹדֵק אַחַר הַרְגֵל, כְּדִי שְׂיִבְעֵר מָה שְׂיִמְצָא מִחֻמֵּי שַׁעֲבֵר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנִיחָה²⁹.

(25) משנה, פסחים י, ב. (26) לאור הנר בחורין ובסדיקין כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד. (27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. (28) היינו בחול-המועד ('רבינו מנחם'), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים סוברים שבודק גם ביום-טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה עליו כלי. (29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הַחֻמֵּי בְּלִיל אַרְבַּע־עֶשֶׂר או בְּיוֹם אַרְבַּע־עֶשֶׂר או בְּתוֹף הַרְגֵל - מְבַרְךָ³⁰ קֳדָם³¹ שְׂיַתְחִיל לְבַדֵּק: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ³² עַל בַּעוּר³³ חֻמֵּי"; וּבּוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְקוֹמוֹת שֶׁמְכַנְיִסִין לָהֶם חֻמֵּי³⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם בִּדק לְאַחַר הַרְגֵל - אֵינוֹ מְבַרְךָ³⁵.

(30) פסחים ז, א. (31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני עשייתן (פסחים ז, א). (32) והגם כי מן התורה די בכיטול (לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פ"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות". והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא: אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו...". (33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על הבדיקה. (34) משנה, פסחים ב, א. (35) אינו חייב לבער את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף-משנה).

ז. וְכִשְׂגוּמָר³⁶ לְבַדֵּק: אִם בִּדק בְּלִיל אַרְבַּע־עֶשֶׂר או בְּיוֹם אַרְבַּע־עֶשֶׂר קֳדָם שֵׁשׁ שַׁעוֹת - צְרִיף לְכַטֵּל כֹּל חֻמֵּי שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשּׁוֹתָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶהוּ³⁷, וְיֵאמָר³⁸: "כֹּל חֻמֵּי שֵׁשׁ שַׁעוֹתֵי שְׁלֹא רָאִיתִי, הֲרֵי הוּא כֹּטֵל וְהֲרֵי הוּא כְּעַפְרָן³⁹". אֲבָל⁴⁰ אִם בִּדק מִתְחַלֵּת שַׁעֲה

תְּחַלֵּת שַׁעֲה שְׁשִׁית בְּיוֹם, וּמְבַעְרוּ⁸. וְאִם רָצָה לְבַעְרוֹ בְּלִיל אַרְבַּע־עֶשֶׂר, מְבַעְרוּ⁹.

(2) משנה, פסחים ב, א. (3) פסחים ז, ב. (4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. (5) בניסן. (6) פסחים ח, א. (7) משנה, פסחים י, ב. (8) משנה, פסחים יא, ב: "ושורפין בתחילת שש". (9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח). ולדבריו יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין שורפין חמץ בלילה. ועיי' רמ"א בס' תמה ס"א.

ב. הַחֻמֵּי¹⁰ שֶׁמְנִיחַ¹¹ בְּלִיל אַרְבַּע־עֶשֶׂר כְּדִי שְׂיֵאכַל מִמֶּנּוּ לְמַחַר עַד אַרְבַּע שַׁעוֹת, אֵינוֹ מְנִיחוֹ מִפְּזָר וּמִפְּזָר בְּכָל מְקוֹם, אֲלָא מְצַנְיָנוּ בְּכָלִי¹² אוּצֵי בְּזוּיֵת יָדוּעַ וְיִזְהַר בּוֹ; שְׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוּ חֶסֶר - צְרִיף לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וּלְבַדֵּק פְּעַם אַחֲרָת, שְׁמָא גָּרְרוּהוּ הַעֲקָבָרִים¹⁴.

(10) משנה, פסחים י, ב. (11) וכן מה שמוצא בבדיקתו. (12) כ"ה בירושלמי: "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי". (13) בכת"י נשמטה המלה "או". (14) פסחים ט, ב.

ג. חֵל¹⁵ אַרְבַּע־עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדֵקִין אֵת הַחֻמֵּי בְּלִיל עֶרְב־שַׁבָּת, שֶׁהוּא לִיל שְׁלֹשֶׁה-עֶשְׂרִים¹⁶, וּמְנִיחַ מִן הַחֻמֵּי, כְּדִי לֵאכַל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שַׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמְנִיחוֹ בְּמְקוֹם מְצַנֵּעַ, וְהִשְׁאָר מְבַעְרוֹ מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאָר מִן הַחֻמֵּי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע¹⁷ שַׁעוֹת - מְבַטְלוּ¹⁸ וְכּוּפָה¹⁹ עָלָיו כְּלִי עַד מוּצְאֵי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעְרוֹ.

(15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא-קמא שאמר: "מבערין את הכל מלפני השבת", ועיי' רב"ד. (16) שהרי אי-אפשר לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?). (17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? - כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי ('בית יוסף' בשם הריב"ש). והב"ח מגיה "אחר חמש". (18) פסחים ז, א. (19) פסחים ו, א.

ד. הֵיוּ לוֹ כְּפָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצְרִיף לְשַׂרְפָּה עֶרְב־שַׁבָּת²⁰ - לֹא יַעֲרֵב²¹ הַטְּהוּרָה עִם הַטְּמֵאָה וְיִשְׂרָף²², אֲלָא שׂוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וְטְהוּרָה לְעַצְמָהּ, וְתוֹלִידָה²³ לְעַצְמָהּ, וּמְנִיחַ מִן הַטְּהוּרָה כְּדִי לֵאכַל עַד אַרְבַּע שַׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּלִבְדָּד²⁴.

(20) פסחים יד, א. (במשנה) וכרבי יוסי, ואף-על-פי שבמשנה לא מפורש ב"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר ב"ד שחל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנהר⁵⁷, מן הדלקה ומן המפלת⁵⁸ - יבטל בלבו ודינו⁵⁹. יצא לצרף עצמו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו - יחזר מיד. ועד כמה הוא חזר? עד פביצה⁶⁰. היה פחות מכפביצה⁶¹ - מבטלו בלבו ודינו.

(49) משנה, פסחים מט, א. (50) ערב פסח. (51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא הדין למצוה אחרת. (52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. (53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. (54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא יאשר לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. (55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. (56) חיל שודדים ורוצחים. (57) השוטף מקום ישוב בני אדם. (58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. (59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף-משנה). (60) 60 גראם. (61) לא חשוב אוכל, ודין בביטול.

י. מי⁶² שהניח⁶³ עסה מגלגלת⁶⁴ בתוך ביתו ויצא, ונזכר אחר שפיצא, והוא יושב לפני רבו⁶⁵, והיה ירא שפא תחמיץ קדם שיבוא - הרי זה מבטלו בלבו⁶⁶ קדם שתחמיץ. אבל אם התחמיצה - אין הבטול מועיל פלום⁶⁷, אלא כבר עבר על 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁶⁸, וחייב לבער מיד פשיחזר לביתו⁶⁹.

(62) פסחים ז, א. (63) בחול-המועד. (64) נילושה במים. (65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). (66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" (הגהות מיימוניות). (67) שהרי בחול-המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. (68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). (69) שבחול-המועד מותר לשרפו, אבל ביום-טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. פיצד⁷⁰ בעור חמץ? שורפו⁷¹, או פורר⁷² זורה לרית, או זורקו לים⁷³. ואם⁷⁴ היה החמץ קשה⁷⁵ ואין הים מחתכו במהרה - הרי זה מפררו ואחר-כך זורקו לים. חמץ⁷⁶ שנפלה עליו מפלת⁷⁷, ונמצא עליו עפר שלשה טפחים⁷⁸ או יותר - הרי הוא במבער; וצריך לבטל בלבו⁷⁹ אם עדין לא נכסה שעה ששית. נתנו⁸⁰ לעפוי"ם קדם שעה ששית - אינו צריך לבער. ואם⁸¹ שרפו קדם שעה ששית - הרי זה מתר להנות בפחמין שלו בתוך הפסח. אבל⁸² אם שרפו משעה ששית ולמעלה - הואיל והוא אסור בהנחה, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו ולא יבשל. ואם⁸³ בשל או אפה -

ששית ולמעלה - אינו יכול⁴¹ לבטל, שהרי אינו ברשותו⁴², שפכר נאסר בהנחה.

(36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, רש"י)". (37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין לעיל בתחילת פרק שני. (38) 'ירושלמי' פסחים פ"ב ה"ב: "רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. (39) "ראבי"ה קיבל מרי הלוי, שיש לומר: ליבטיל ולהיחוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" (הגהות מיימוניות). (40) פסחים ו, ב. (41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". (42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לפיכך אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו⁴³ והיה בלבו, ושקחו בשעת הבעור ולא בערו - הרי זה עבר על 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁴, שהרי לא בער ולא בטל. ואין הבטול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והפתיב עשהו קאלו הוא ברשותו, לחיבו משום 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁵, וחייב לבערו בקל עת שימצאנו. ואם מצאו ביום-טוב - פופה עליו פלי⁴⁶ עד לערב ומבערו⁴⁷. ואם של הקדש הוא - אינו צריך לכפות עליו פלי, שהכל פורשין ממנו⁴⁸.

(43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. (44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על כל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. (45) פסחים ו, ב. (46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. (47) אבל ביום-טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום-טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום-טוב (כסף-משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף-על-פי-כן לא התירו לו לשרפו (מגיד-משנה). (48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מי⁴⁹ שפיצא מביתו⁵⁰ קדם שעת הבעור לעשות מצוה⁵¹, או לאכל סעודה של מצוה, פגון סעודת ארוסין⁵² ונשואין, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזר ולבער ולחזר למצותו - יחזר⁵³; ואם לא⁵⁴ - יבטל בלבו⁵⁵. יצא להציל מיד הגיס⁵⁶, מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). (9 פסחים ה, ב. 10) שלא קיבל עליו אחריות. (11 גוים. 12) הקדש.

ב. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הֵנִיחוּ בְרִשּׁוֹתוֹ, אָפְלוּ טָמוּן וְאָפְלוּ¹³ בְּעִיר אַחֲרַת וְאָפְלוּ מִקְּקָד בְּיַד עֶפְרוֹם - הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוֹם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא'. חָמֵץ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ אוֹ שֶׁל עֶפְרוֹם שֶׁהֵיָה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אָפְלוּ הֵיָה עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ, הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ שָׁלוּ. וְאָפְלוּ הֵיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשֵׁב שֶׁיָּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֵטָה עָלָיו - אֵין פּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַחָמֵץ מִרִשּׁוֹתוֹ בְּפֶסַח¹⁴. אֲבָל צְרִיף לַעֲשׂוֹת מַחְצָה גְבוּרָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּפִנֵי חֲמִצּוֹ שֶׁל עֶפְרוֹם¹⁵, שְׂמָא יָבּוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹⁶; אֲבָל שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֵינוֹ צְרִיף, מִפְּנֵי שֶׁהִפֵּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהַקֹּדֶשׁ כִּדִּי שֶׁלֹּא יָבּוֹאוּ לְיַדִּי מְעִילָה¹⁷.

(13 פסחים ה, ב. 14) לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. (15 פסחים ו, א. 16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום-טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום-טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבוא לאכלו (כספ-משנה). (17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.

ג. עֶפְרוֹם¹⁸ שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קָבַל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוֹת, שְׂאֵם אָבָד אוֹ נִגְנַב יִשְׁלַם לוֹ דָּמָיו - הָרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ¹⁹, הוֹאִיל וְקָבַל עָלָיו אַחֲרָיוֹת - נַעֲשֶׂה לְשָׁלוֹ²⁰. וְאִם לֹא קָבַל עָלָיו אַחֲרָיוֹת - מִתֵּר לְקִימּוֹ אֶצְלוֹ²¹, וּמִתֵּר לְאָכְל מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי הַפֶּסַח, שֶׁבְּרִשּׁוֹת הַעֶפְרוֹם הוּא.

(18 פסחים ה:). (19) "אמר להו רבא לבני מחווא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיירות) מבתיכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). (20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). (21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

ד. עֶפְרוֹם אֲנִס²² שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שְׂאֵם אָבָד אוֹ נִגְנַב מִחֵיבוֹ לְשָׁלוֹ, וְכּוֹפְהוֹ וְאוֹנְסוֹ לְשָׁלוֹם - אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא קָבַל אַחֲרָיוֹת, הָרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ²³; שֶׁהֵרִי נִחְשֵׁב כְּאִילוֹ הוּא שָׁלוּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּחֵיבוֹ הָאֲנִס בְּאַחֲרָיוֹתוֹ.

(22) אדם קשה ותקיף. (23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא

אוֹתָהּ הִפֵּת וְאוֹתוֹ הִתְבַּשִּׁיל אָסוּר בְּהֵנִיָּה, וְכֵן הִפְחִמִין שָׁלוּ אָסוּרִין בְּהֵנִיָּה⁸⁴, הוֹאִיל וְשׁוֹרְפוֹ אַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱסַר בְּהֵנִיָּה.

(70) משנה, פסחים כא, א. (71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). (72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). (73) או לנהר. (74) פסחים כת, א. (75) לחם יבש או חיטים יבשות. (76) משנה, פסחים לא, ב. (77) גל של אבנים. (78) כל טפח הוא 10 ס"מ. (79) שמא יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י). (80) משנה, פסחים כא, א. (81) פסחים כא, ב. (82) משנה, פסחים כא, א. (83) פסחים כו, ב. (84) כדין כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

א. פְּתוּבָה² בְּתוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". יְכוֹל אִם טָמוּן אוֹתוֹ³ אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עֶפְרוֹם⁴, לֹא יֵהִיָּה עוֹבֵר? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "שְׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּכַתִּיכָם" - אָפְלוּ הַפְּקִידוֹ⁵ אוֹ הַטָּמִינוֹ⁶. יְכוֹל לֹא יֵהִיָּה עוֹבֵר אֶל-אֶם-כֵּן הֵיָה חָמֵץ בְּבֵיתוֹ⁷, אֲבָל אִם הֵיָה רְחוּק מִבֵּיתוֹ, בְּשָׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֲרַת, לֹא יֵהִיָּה עוֹבֵר⁸? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "בְּכָל גְּבוּלָךְ" - בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יְכוֹל⁹ יֵהִיָּה חֵיב לְבַעֲר מִרִשּׁוֹתוֹ חָמֵץ שֶׁל עֶפְרוֹם¹⁰ אוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אַחֲרִים¹¹ אוֹ שֶׁל גְּבֵי¹².

(2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט): "מכלל שנאמר: 'ולא יראה לך', יכול אם היה טמון או מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד-לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. (3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כספ-משנה). (4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כספ-משנה). (5) שהוא בכלל "ימצא בכתביכם", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא בביתו (כספ-משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י') "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף-על-פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד-משנה). (6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". (7) שהרי כתוב "לא ימצא בכתביכם". (8) והפקיד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ק"ט: (39) לפני פסח. (40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. תַּעֲרַבְתָּ 41 חֲמֵץ 42 - עוֹבְרִין עֲלֶיהָ מְשוּם 'בַּל יִרְאֶה' ו'בַּל יִמְצָא'; פְּגוֹן הַמּוֹרֵס 43, וְכוּתָח 44 הַבְּבִלִי, וְשֶׁכֶר הַמְדִי, שְׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ מְדַבְּרִים הַנְּאֻכָּלִים. אֲבָל 45 דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בוֹ תַּעֲרַבְתָּ חֲמֵץ וְאִינוּ רְאוּי לְאֲכִילָה 46 - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקִיּוֹם בַּפֶּסַח.

(41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על כל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. (42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב'בל יראה ובל ימצא' שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד-משנה וכסף-משנה בשם ר' משה הכהן). (43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. (44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. (45) פסחים מה, ב. (46) נקרא כפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. בִּיצָד? עֲרַבְתָּ 47 הַעֲבָדְנִין 48 שְׁנַתָּן לְתוֹךְ קֶמַח וְעוֹרוֹת - אֲפֹלוֹ נִתְּנוּ שְׁעָה אַחַת קֶדֶם הַבְּעוֹר, הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקִיּוֹם 49. וְאִם לֹא נִתְּן הַעוֹרוֹת, וְנִתְּן הַקֶּמַח 50 קֶדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לְשַׁעַת הַבְּעוֹר - מִתֵּר לְקִיּוֹם, שְׁהֲרִי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים - חֵיב לְבַעֵר 51.

(47) פסחים מה, ב. (48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). (49) שעל-ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. (50) לבד. (51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר-כך בימי הפסח - חייב לבער.

י. וְכֵן הַקִּילוֹר 52 וְהַרְטִיָּה 53 וְהָאֶסְפְּלָנִית 54 וְהַתְּרִיא"ק 55 שְׁנַתָּן לְתוֹךְ חֲמֵץ - מִתֵּר לְקִיּוֹם בַּפֶּסַח, שְׁהֲרִי נִפְסַדָּה צוֹרֵת הַחֲמֵץ 56.

(52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. (53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. (54) תחבושת. (55) מין תחבושת. (56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. הַפֶּת 57 עֲצֻמָּה 58 שְׁעֵפְשָׁה וְנִפְסָלָה מִלְּאֲכֹל הַבְּלִב 59, וּמִלְּגֻמָּא 60 שְׁנִסְרָחָה 61 - אִינוּ צָרִיף לְבַעֵר 62. בְּגָדִים 63 שְׁכַבְסוֹ אוֹתָן בְּחֹלֶב חֹטָה 64, וְכֵן נִירוֹת שְׂדֵבְקוֹ אוֹתָן בְּחֵמֶץ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - מִתֵּר לְקִיּוֹם בַּפֶּסַח, וְאִין בְּהֵן מְשוּם 'לֹא יִרְאֶה' ו'לֹא יִמְצָא', שְׁאִין צוֹרֵת הַחֲמֵץ עוֹמְדָת 65.

(57) פסחים מה, ב. (58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. (59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר

עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

ה. יִשְׂרָאֵל 24 שְׁהֲרִינן 25 חֲמֵצוֹ אֲצֵל הַעֲפוֹ"ם 26: אִם אָמַר לוֹ: אִם לֹא הִבֵּאתִי לְךָ מְעוֹת מִפְּאֵן וְעַד יוֹם פְּלוּנִי, קָנָה חֲמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו - הֲרִי זֶה פְּרִשׁוֹת הַעֲפוֹ"ם 27, וְאוֹתוֹ הַחֲמֵץ מִתֵּר לְאַחַר הַפֶּסַח 28; וְהוּא, שְׁיִהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שְׁקָבַע לוֹ קֶדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קָנָה מֵעַכְשָׁו - נִמְצָא אוֹתוֹ הַחֲמֵץ פְּאֵלוֹ הוּא פְּקֻדוֹן אֲצֵל הַעֲפוֹ"ם 29, וְאֶסְרוּ 30 בְּהִנְיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

(24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). (25) שמשכון. רהן בערבית = משכון ('ערוך'). (26) לפני פסח. (27) כלומר, הרי הוא שלו. (28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. (29) שאף-על-פי שישאל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה ("פי' מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). (30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

ו. יִשְׂרָאֵל 31 וְעֲפוֹ"ם שְׁהִיוּ בְּאִין בְּסְפִינָה, וְהִיָּה חֲמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית 32 - הֲרִי זֶה מוֹכְרוֹ לְעֲפוֹ"ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִקְּמוֹ אַחַר הַפֶּסַח; וּבְלִבְדֹ שְׁיִתְּנֵנוּ לוֹ מִתְּנָה גְמוּרָה 33.

(31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסין". (33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. אוֹמַר 34 יִשְׂרָאֵל לְעֲפוֹ"ם 35: עַד שְׂאֲתָה לוֹקֵחַ בְּמִנְהָ, בּוֹא וְקַח בְּמֵאֲתִים 37; עַד שְׂאֲתָה לוֹקֵחַ מֵעֲפוֹ"ם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂמָא אֲצַטְרֵף וְאֶקַּח מִמֶּךָ אַחַר הַפֶּסַח 38. אֲבָל לֹא יִמְכְּרוּ 39 וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנָאיוֹ 40. וְאִם עָשָׂה כֵן - הֲרִי זֶה עוֹבֵר עַל 'בַּל יִרְאֶה' ו'בַּל יִמְצָא'.

(34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (35) בערב פסח לפני שעה חמישית. (36) קונה חמץ לעצמך. (37) שיקנה חמץ הרבה, אף-על-פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמו לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. (38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמו לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה כדרבנן מותרת (שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמוץ. אֵלָא אָפְלוּ הַיִּחָזֵן כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח הַבֶּצֶק - מִתֵּר בְּאֹכִילָה⁶, שְׂאִין מִי פְרוֹת מִחֲמִיצִין אֵלָא מִסְרִיחִין. וּמִי פְרוֹת הֵן: כְּגוֹן זֶן, וְחֻלְבֵּי וְדִבְשֵׁי⁸ וְשִׁמְוֵי זֵית וּמִי־תְפוּחִים וּמִי־רְמוֹנִים וְכָל פְּיוּצָא בְּהֵן מְשָׁאָר יֵינּוֹת וְשִׁמְנִים וּמְשָׁקִין. וְהוּא, שְׂלֵא יִתְעַרֵב בְּהֵן שׁוּם מִים בְּעוֹלָם. וְאִם נִתְעַרֵב בְּהֵן מִים כְּלִי־שְׁהוּא, הֲרֵי אֵלוּ מִחֲמִיצִין⁹.

(5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א"ב). (6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוס רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הרמב"ד היתה הנוסחה שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). (7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמא יבוא לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). (8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמ"י). (9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אין מבשלין חטים במים¹⁰, כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא קִמַח, כְּגוֹן לְבִיבוֹת. וְאִם בִּשְׁל - הֲרֵי זֶה חֲמִץ גָּמוּר; וְהוּא, שְׂיִתְבַּקְעוּ¹¹ בַּתְּבָשִׁיל. אֵין קוֹלִין¹² אֶת הַבֶּצֶק¹³ בְּשִׁמּוֹן עַל הַמַּחְבֵּת; אֲבָל מְבַשְׁלִין אֶת הַפֶּתַח¹⁴ וְאֶת הַקִּמַח הַקְּלוּי¹⁵. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה, וְאַחֲרֵי־כֵן הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקִּמַח - הֲרֵי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְּבַשֵּׁל מִיַּד קִדְּם שְׂיִתְבַּקְעוּ¹⁶. וְכִבְּרָ נִתְגַּוֵּר¹⁷ בְּשִׁנְעַר וּבְסִפְרֵד וּבְכָל הַמְּעַרֵב לְאֶסֶר דְּבַר זֶה, גִּזְרָה שְׂמָא לֹא יִרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה¹⁸.

(10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמיץ (להלן בסמוך) - בעוד שהמים פושרין הוא מחמיץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. (12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. (13) שנילוש במים. ועכשיו יחמיץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. (14) שאחרי שנאפה - אפילו שורהו במים אינו מחמיץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. (16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. (17) כן הוא ברי"ף בשם המתבתא. (18) [ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמות, שלא אסרו אלא לכתחילה - פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א].

ד. מִתֵּר¹⁹ לְבַשֵּׁל הַדֶּגֶן או הַקִּמַח בְּמֵי פְרוֹת. וְכֵן בְּצֶק שְׂלֵשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת - אִם בִּשְׁלֵוּ בְּמֵי פְרוֹת או קָלְהוּ עַל הַמַּחְבֵּת בְּשִׁמּוֹן, הֲרֵי זֶה מִתֵּר, שְׂמֵי פְרוֹת אֵינָן מִחֲמִיצִין.

בהלכה שאחריה. (60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. (61) עד שאינה ראויה לאכילת חלב. (62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אל-אם-כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם הירושלמי) לפי פירוש המגיד-משנה). (63) פסחים מה, ב. (64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. (65) ונפסל מאכילת חלב (הראב"ד).

יב. דְּבַר⁶⁶ שֶׁנִּתְעַרֵב בוֹ חֲמִץ⁶⁷, וְאֵינוֹ מְאָכָל לְאָדָם כְּלָל⁶⁸; או שְׂאִינוֹ מְאָכָל כָּל אָדָם⁶⁹, כְּגוֹן הַתְּרִיאָק וְכִיוּצָא בוֹ - אֶף-עַל-פִּי שִׁמְתָר לְקִימוֹ, אֶסוּר לְאָכְלוֹ⁷⁰ עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בוֹ מִן הַחֲמִץ אֵלָא כְּלִי־שְׁהוּא, הֲרֵי זֶה אֶסוּר לְאָכְלוֹ⁷¹.

(66) פסחים ל, א. (67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה. (68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעל-ידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (אור"ח סי' תמב). (69) רק לחולים. (70) אבל בהנאה מותר. (71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

~ יום שני י"ב אייר ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאינ מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיוצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיוצא בזה.

א. אֵין אֶסוּר מִשׁוּם חֲמִץ בַּפֶּסַח, אֵלָא חֲמֵשׁ מִיָּנֵי דֶּגֶן בְּלִבְדִּי, וְהֵם שְׁנֵי מִיָּנֵי חֲטִים, שֶׁהֵן הַחֲטָה וְהַפֶּסֶת, וְשְׂלֵשָׁה מִיָּנֵי הַשְּׁעוּרִים, שֶׁהֵן הַשְּׁעוּרָה וְשִׁבְלַת-שׁוּעַל וְהַשְּׁפוֹן. אֲבָל הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֲרִז וְרִחָן וּפּוֹלִים וְעֵדָשִׁים וְכִיוּצָא בְּהֵן - אֵין בְּהֵן מִשׁוּם חֲמִץ; אֵלָא אָפְלוּ לִשׁ קִמַח אֲרִז וְכִיוּצָא בוֹ בְּרוֹתְחִין³, וְכִסְהוּ בְּכִגְדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בֶּצֶק שֶׁחֲמִיץ - הֲרֵי זֶה מִתֵּר בְּאֹכִילָה⁴, שְׂאִין זֶה חֲמוּץ אֵלָא סְרַחוּן.

(2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). (3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). (4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמא נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חֲמֵשׁ מִיָּנֵי דֶּגֶן אֵלוּ, אִם לִשְׁן בְּמֵי פְרוֹת בְּלִבְדִּי בְּלֹא שׁוּם מִים - לְעוֹלָם אֵין בָּאֵין לִיְדֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסרו אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). (29) כמו חמץ ממש.

ט. משום³⁰ שְׁנֵאמַר: "וּשְׂמַרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת", כְּלוּמַר - הִזְהָרוּ בַּמִּצְוָה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צֶד חֲמוּץ - לְפִיכֶף אֲמָרוּ חֲכָמִים: צָרִיף אָדָם לִזְהַר בְּדַגָּן שְׂאוּכַל מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח, שְׁלֵא יבוא עליו מים אַחַר שְׁנִקְצִירוֹ,³¹ עַד שְׁלֵא יִהְיֶה בוֹ שׁוּם חֲמוּץ. דְּגָן³² שְׁנוֹטְבַע בְּנֶהָר אוֹ שְׁנוֹפֵל עָלָיו מִים - כִּשֵּׁם שְׂאִסוּר לְאֲכָלוֹ, כִּף אֲסוּר לְקִיּוּמוֹ;³³ אֲלֵא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ,³⁴ כִּדִּי שְׂיֵאכְלוּנוּ קִדְם הַפֶּסַח. וְאִם מוֹכְרוֹ לְנִכְרֵי קִדְם הַפֶּסַח - מוֹכֵר מֵעַט³⁵ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כִּדִּי שְׂיִכְלֶה קִדְם הַפֶּסַח, שְׂמָא יִחְזוּר הַנִּכְרֵי וְיִמְכְּרוּנוּ לְיִשְׂרָאֵל.

(30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". (31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. (32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (33) שהרטיבות מביאתן לידי חימוץ. (34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימונו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתימה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). (35) לפנינו שם בגמרא: "ליזבנינהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דְּגָן שְׁנוֹפֵל עָלָיו דִּלְף³⁶ - כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא טוֹרֵד טֶפֶח אַחַר טֶפֶח, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אִינוּ כָּא לִידֵי חֲמוּץ.³⁷ אֲבָל כִּשְׂמִיפְסָק - אִם נִשְׁתַּהֵה כִּשְׂעוֹר³⁸, הֲרִי זֶה אֲסוּר.

(36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. (37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). (38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אִין לְשִׁין בְּפֶסַח עֶסֶה גְדוֹלָה³⁹, שְׂמָא תַחְמִיץ, אֲלֵא כִּשְׂעוֹר חֲלָה⁴⁰ בְּלֶבֶד. וְאִין לְשִׁין⁴¹, לֹא כַחְמִין וְלֹא כַחְמֵי חֲמָה⁴², וְלֹא בְּמִים שְׁנוֹשְׂאָבוּ בוֹ כְּיוֹם, אֲלֵא בְּמִים שְׁלֵנוֹ⁴³. וְאִם עֵבֵר וְלֹשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרִי הִפֵּת אֲסוּרָה⁴⁴.

(39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש

(19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור - כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמא לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. פְּרַמְל²⁰ שְׂמֵהֲבִינן אוֹתוֹ בְּאוֹר וְטוֹחְגִין אוֹתוֹ - אִין מְבַשְׁלִין אֶת הַקֶּמַח שְׁלוֹ בְּמִים, שְׂמָא לֹא נִקְלָה בְּאוֹר יֶפֶה, וְנִמְצָא מִחְמִיץ כִּשְׂמֵבַשְׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כִּשְׂמוּלְלִין²¹ הַקִּדְרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אִין מְבַשְׁלִין בְּהֵן אֲלֵא מִצָּה אֲפוּיָה²² שְׁחִזְרוּ וְטַחְנוּ אוֹתָהּ, אֲבָל קֶמַח קָלִי - אֲסוּר, שְׂמָא לֹא קִלְהוּ יֶפֶה וְיבוא לִידֵי חֲמוּץ.

(20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. (21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה - מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיסי" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפויה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אִין בּוֹלְלִין²³ אֶת הַשְּׂעוֹרִין בְּמִים בְּפֶסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְפִין וּמְחַמִּיצִין בְּמַהְרָה. וְאִם בְּלָל²⁴ - אִם רְפוּ כִּדִּי שְׂאֵם הַיִּיחַן עַל-פִּי הַבֵּיב²⁵ שְׂאוּפִין עָלָיו הַחֲלוֹת, יִתְבַּקְעוּ - הֲרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפְיוֹן זֶה - הֲרִי אֵלּוֹ מְתָרִין.

(23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). (24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. (25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. הַחֲטִיִּם²⁶ מְתָר לְכָל אוֹתָן בְּמִים כִּדִּי לְהִסִּיר סִבָּן, וְטוֹחְגִין אוֹתָם מִיָּד כְּדֶרֶךְ שְׂטוֹחְגִין הַסֵּלֶת. וּכְבָר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹעֵר וּבְאֲרֵץ הַצִּבִּי וּבְסַפְרֵד וּבְעָרֵי הַמְּעָרָב, שְׁלֵא יִבְלְלוּ הַחֲטִיִּם בְּמִים, גְּזֵרָה שְׂמָא יִשְׁהוּ וְיִחְמִיצוּ²⁷.

(26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). (27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללחות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תְּבַשִּׁיל שְׁנוֹתְבַשְׁל וְנִמְצָאוּ בוֹ שְׂעוֹרִים אוֹ חֲטִיִּם: אִם נִתְבַּקְעוּ²⁸ - הֲרִי כָּל הַתְּבַשִּׁיל אֲסוּר, שְׂהֲרִי נִתְעָרַב בוֹ הַחֲמִץ; וְאִם לֹא נִתְבַּקְעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׁוֹרְפוֹן²⁹, וְאוֹכְלִין שְׂאָר הַתְּבַשִּׁיל, שְׂאִין הַדְּגָן שְׁנוֹבֵל וְלֹא נִתְבַּקַּע חֲמִץ גְּמוּר שֶׁל תּוֹרָה, וְאִינוּ אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

(28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב' וראה למעלה הלכה י'). (56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים).
57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). (58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'. ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט). (59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך).

יד. היו שתי עסות, שהגביהו היר מהן, נלושות בצת אחת ונשתהו, האחת מהן יש לה קול ואחרת אין לה קול⁶⁰ - שתיהן ישפון⁶¹, והרי הן חמץ גמור.

60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). (61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמץ הרי זה אסור".

טו. אין עושין סריקין⁶² המצירין בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן⁶³, ומתחמצין בצת עשיתן. לפיכך הנהתומין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאתן באמנותן וממהרים לעשותם. אבל בעלי-בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס⁶⁴ - שפא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס⁶⁵ וישוהו בעשיתן ויחמיצו.

62) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') פי' שמצירין בפת מין חיה ועוף. (63) לצירין. (64) שאינו שוהה כלום. (65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מים⁶⁶ שרוחצין בהן הידים והערבה אחר שלשין, וכן מים שמשפתשין בהן בשעת לישא - הרי זה ישפן אותן במקום מדרון⁶⁷, כדי שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו.

66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אין שורין את המורסן⁶⁸ ומניחין לפני התרנגולין, שפא יחמיצו. אבל חולטין⁶⁹ להן המורסן ברותחין ומניחין לפניהן. וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט, גזרה שפא לא ירתים המים יפה.

68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. (69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמיצו. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. ומתן ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילן מידי⁷⁰, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן עד שלא

מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. (40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו).
41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ ובר"ח) ולא בחמי חמה".
42) מים שנתחממו מהשמש. (43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרקע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבלילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). (44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה - אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לא תשב אשה⁴⁵ תחת השמש⁴⁶ ותלוש, ולא תחת הרקיע ביום העבים⁴⁷, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא תניח את העסה ותתעסק בדבר אחר⁴⁸. ואם היתה⁴⁹ לשה ואופה⁵⁰ - צריכה שני כלים של מים: אחד, שמקטפת⁵¹ בו, ואחד, שמצננת בו ידיה. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידיה, או שעשתה עשה יתר משעור חלה - הפת מתרת⁵². וכמה שעור חלה? כמו שלשה וארבעים ביצים וחמש ביצה, פגוף הביצה הבינונית⁵³, לא כמשקלה⁵⁴.

45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". (46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמיץ. (47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמטבע השמש או להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. (48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמיץ. (49) (מסכת פסחים שם). (50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). (51) שטחה את פני החררה במים ונתנתה לתנור. (52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). (53) כלומר כמדתה. (54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

יג. כל זמן⁵⁵ שאדם עוסק בבצק⁵⁶, אפלו כל היום פלו - אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה הבצק עד שהגיע להשמיע הקול⁵⁷ בזמן שאדם מפה כידו עליו - כבר החמיץ, וישורף מיד. ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם מיל⁵⁸, כבר החמיץ, וישורף מיד. וכן אם הכסיפו פגיו פאדם שעמדו שערותיו⁵⁹ - הרי זה אסור לאכלו, ואין תביין עליו פרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מִצֵּה בְצוּנָה⁸⁹; חוץ מִפְּלִי שְׁמִנִיחִין בּוֹ אֶת הַשָּׂאֹר, וְכָלִי שְׁמִנִיחִין בּוֹ חֲרֹסֶת, מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצוֹ קָשָׁה⁹⁰. וְכֵן עֲרֻבוֹת שְׁלֵשִׁין בָּהֶן הַחֲמֵץ, וּמִנִּיחִין אוֹתוֹ שֵׁם עַד שִׁחְמִיץ - הֲרִי הֵן כְּבֵית שָׂאֹר, וְאִין מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן בְּפִסְחָא⁹¹.

(88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן - כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. (89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמץ מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמץ שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמץ, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמץ שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). (90) (מסכת פסחים שם). (91) אפילו בצונן.

כב. **יֵבֵב שֶׁל חֲרֹסֶת**⁹² שְׂאֹפִין עֲלָיו חֲלוֹת חֲמֵץ כֹּל הַשְּׁנָה כְּלָה - אִין אוֹפִין עֲלָיו מִצֵּה בְּפִסְחָא⁹³. וְאִם מְלָאוּ גְחָלִים וְהִסִּיק מְקוֹם שֶׁהִיָּה מְבַשֵּׁל⁹⁴ בּוֹ הַחֲמֵץ - מִתֵּר לְבַשֵּׁל⁹⁵ עֲלָיו מִצֵּה⁹⁶.

(92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). (93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). (94) בנ"א: "אופה". (95) בנ"א: "לאפות". (96) כבולעו כך פולטו.

כג. **פְּלִי מִתְּכוֹת וְכָלִי אֲבָנִים**⁹⁷ שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּרוֹתֵיחִין בְּכָלִי רֵאשׁוֹן⁹⁸, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאֶלְפִסִּין - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ פְּלִי גְדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם וּמְרִיתִיחֵן בְּתוֹכוֹ עַד שִׁיפְלִטוּ⁹⁹, וְאַחֲרֵי־כֵן שׁוֹטֵף אוֹתָן בְּצוּנָה¹⁰⁰, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצֵּה. וְכֵן הַסְפִּינִין¹⁰¹ - מְרִיתִיחֵן אֶת הַלֶּהֶב וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכָלִי רֵאשׁוֹן¹⁰², וְאַחֲרֵי־כֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצֵּה.

(97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). (98) על האש. (99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). (100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י). ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה (לא). (101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשימש על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות

יִשְׁהָה לְפָנֵיהֶן פְּדֵי הַלֶּוֹף מִיֵּל. וְכֹל זְמַן שֶׁהֵן מְנַקְרִין בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ כִּידוֹ - אִינוּ מִחְמִיץ⁷¹. וְכִשְׁיפְסָקוּ מְלֶאכֶל, יִשְׁטַף הַכָּלִי בְּמַיִם וְיִשְׁפֹּף בְּמָקוֹם מְדֻרֵן.

(70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). (71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י"ז.

יט. **לֹא תִשְׁרָה**⁷² אִשָּׁה מוֹרֶסֶן שְׁתוֹלֵיף בְּיָדָהּ לְמִרְחֵץ, אֲבָל שָׁפָה עַל פִּשְׁרָה יָבֵשׁ⁷³. וְלֹא יִלְעָס⁷⁴ אָדָם חֲטִיץ וְיִתֵּן עַל מַכְתוֹ⁷⁵, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִחְמִיצוֹת. אִין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת⁷⁶. וְאִם נָתַן - יִשְׁפֹּף מִיָּד⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְאִין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֲרָדֶל⁷⁸; וְאִם נָתַן - יֹאכֵל מִיָּד.

(72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת-החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. (73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). (74) (שם במשנה). (75) לרפואה. (76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. (77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמץ. (78) שמפני חזקו וחרירתו אינו מחמץ כל כך מהר.

כ. **מִתֵּר**⁷⁹ לְתֵן הַתְּבַלִּין⁸⁰ וְהַשְּׂמִינִין וְהַקֶּצֶחַ⁸¹ וְכִינִיזָא בָּהֶן לְתוֹךְ הַבֶּצֶק. וְכֵן מִתֵּר⁸² לְלוֹשׁ הַעֶסָה בְּמַיִם⁸³ וְשִׁמֵן אוֹ דְבֵשׁ וְחֶלֶב⁸⁴, אוֹ לְקַטֵּף⁸⁵ בָּהֶן. וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן⁸⁶ אֲסוּר לְלוֹשׁ וְלְקַטֵּף, אֲלֵא בְּמַיִם בְּלֶבֶד - לֹא מִשׁוֹם חֲמֵץ, אֲלֵא פְדֵי שִׁיחִיָּה לְחֵם עֲנִי⁸⁷, וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד הוּא שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת זְכוּן לְחֵם עֲנִי.

(79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). (80) מיני בשמים שנותנים במאכל. (81) קימעל. (82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתאי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים) - תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה (ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ר"ב ד). (83) המגיד-משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד-משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. (84) (ראה למעלה הלכה ב'). (85) למרוח את העיסה. (86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". (87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

כא. **כֹּל פְּלִי-חֲרֹסֶת**⁸⁸ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּצוּנָה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רָצָה, אוֹכַל מִצָּה; רָצָה, אוֹכַל אֲרֵז אוֹ דָחַן אוֹ קָלִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת. אֶכַל בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בְּלֶבֶד - חוֹבָה. וּמִשְׁאֵכַל פְּזִית, יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

(2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לו:). (3) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. (4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומורורים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף-על-פי שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.). (5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו ('רבינו מנוח'). ובמצות קריאת-שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

ב. פֶּלֶע מִצָּה - יֵצֵא; פֶּלֶע מְרוֹר - לֹא יֵצֵא. פֶּלֶע מִצָּה וּמְרוֹר כְּאֶחָד - יְדֵי מִצָּה יֵצֵא, יְדֵי מְרוֹר לֹא יֵצֵא, שֶׁהַמְרוֹר כְּטַפְלָה לְמִצָּה⁸. כִּרְכָן בְּסִיב⁹ וְכִיּוֹצֵא בוֹ וּבְלֶעַן - אֵף יְדֵי מִצָּה לֹא יֵצֵא¹⁰.

(6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. (7) מפני שאנו צריכים שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את חייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסף אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוס רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכ"ה בלחם-משנה וברבינו מנוח) וכגיסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי-אפשר שלא טעם בו טעם מרור". (8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד-משנה, ועיין ראב"ד). (9) מיני חוטים שצומחים באילן. (10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף-משנה ('מעשה רוקח').

ג. אֶכַל מִצָּה¹¹ בְּלֵא כֹנֶה, כְּגוֹן שְׁאֲנִסוּהוּ עֶפְרוֹם אוֹ לְסִטִין לְאֶכַל - יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ¹²; אֶכַל פְּזִית מִצָּה, וְהוּא נִכְפָּה בְּעַת שְׁטוּתוֹ¹³, וְאַחֲרֵי-כֵן נִתְרַפָּא - חִזְבֵי לְאֶכַל אַחַר שְׁנִתְרַפָּא, לְפִי שְׁאוּתָהּ אֶכִּילָה הֵיטְהָה בְּשַׁעָה שְׁהֵיָה פְטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

(11) ראש השנה כט, א. (12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. (13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אֵין אֲדָם¹⁴ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֶכִּילַת מִצָּה, אֲלֵא-אִם-כֵּן אֶכִּילָה מֵאֶחָד מִחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין¹⁵; שְׁנִתְרַפָּא: "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו

הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש - כאן בחמץ שכבולעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). (102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

כד. כָּלִי מִתְּכוֹת וְאֶבְנִים וְכִלֵּי עֲצִים שְׁנִשְׁתַּמְשׁ בֵּהֶן חֲמִץ בְּכִלֵּי שְׁנִי¹⁰³, כְּגוֹן קַעְרוֹת וְכוּסוֹת - נוֹתֵן אִתָּן לְתוֹךְ כָּלִי גְדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מִים רוֹתְחִין¹⁰⁴, וּמְנִיחֵן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ, וְאַחֲרֵי-כֵן שׁוֹטְפֵן¹⁰⁵ וּמִשְׁתַּמְשׁ בֵּהֶן בְּמִצָּה.

(103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. (104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. (105) במים צוננים (כמו שנזכר למעלה בהלכה כ"ג).

כה. כָּל כָּלִי-חֶרֶשׁ שְׁנִשְׁתַּמְשׁ בֵּהֶן חֲמִץ בְּחִמִין - בֵּין כָּלִי רֵאשׁוֹן, כְּגוֹן קַדְרוֹת; בֵּין כָּלִי שְׁנִי, כְּגוֹן קַעְרוֹת¹⁰⁶; בֵּין שְׁהֵיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר, שְׁעוֹשִׁין אוֹתָן פְּעִין זְכוּכִית¹⁰⁷; בֵּין שְׁהֵיוּ חֶרֶס כְּמֵה שְׁהֵן - אֵין מִשְׁתַּמְשִׁין בֵּהֶן בְּמִצָּה¹⁰⁸, אֲלֵא מְנִיחֵן לְאַחַר הַפֶּסַח¹⁰⁹ וּמְבַשֵּׁל בֵּהֶן.

(106) ששופכים בהם מכלי ראשון. (107) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). (108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. (109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

כו. כָּלִי רֵאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהִרְתִּיחוֹ, וְלֹא מִצָּה כָּלִי גְדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהִרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ - הֵרִי זֶה מְקִיף לוֹ שְׁפָה שֶׁל טִיט עַל שְׁפָתוֹ מִבְּחוּץ, וּמִמְלֵאָהוּ מִים עַד שֶׁיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל שְׁפָתוֹ, וּמִרְתִּיחַ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ, וְדִי¹¹⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן שׁוֹטֵף אוֹתוֹ¹¹¹ וּמִשְׁתַּמְשׁ בוֹ בְּמִצָּה.

(110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התות ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). (111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) נתבאר בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, ורצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְאֶכַל מִצָּה בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר, שְׁנִתְרַפָּא: "בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֹּת"; בְּכָל מְקוֹם² וּבְכָל זְמַן³. וְלֹא תִלָּה אֶכִּילָה זֶה בְּקִרְבֵּן הַפֶּסַח⁴, אֲלֵא זֶה מִצְוֶה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וּמִצְוֹתָהּ כָּל הַלְּוִיָּה⁵. אֶבֶל בְּשֶׁאֵר הֶרְגַל - אֶכִּילַת מִצָּה רְשׁוּת:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. אחד מצה שְנֹאֲפִית פְּתוּר או בְּאֶלְפֶס³⁰ - בֵּין שְׁהַדְבִיק הַבָּצֵק בְּאֶלְפֶס וְאַחַר-כֵּן הִרְתִּית, בֵּין שְׁהַרְתִּית וְאַחַר-כֵּן הַדְבִיק, אֶפְלוּ אֶפְאָה בְּקִרְעוֹת³¹ - הֲרִי זֶה יוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נֹאֲפִית אֶפְיָה גְמוּרָה, יוֹצֵאִין בֵּה; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹטֵין שֶׁל בָּצֵק נִמְשְׁכִין מִמֶּנָּה בְּעַת שְׁפוּרְסָה³². וְיוֹצֵאִין בְּרִיקֵי הַשְּׂרוּי³³; וְהוּא, שְׁלֹא נִמּוּחַ. אֲבָל מִצְהָ שֶׁבִשְׁלָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּאֶכִילָתָהּ, שְׁהֲרִי אֵין בֵּה טַעַם פֶּת³⁴.

30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. 31) שעושין גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. 32) ששוברה. 33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). 34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אֵין אָדָם³⁵ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּאֶכִילַת מִצְהָ שֶׁהִיא אֶסוּדָה לוֹ, כְּגוֹן שְׁאֶכַל טָבֵל³⁶ או מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן³⁷ שְׁלֹא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ, או שְׁגוּלָה³⁸. זֶה הַכֹּל: כֹּל שֶׁמְכַרְכִּין עָלָיו בְּרֶפֶת הַמְזוּן - יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ; וְכֹל שֶׁאֵין מְכַרְכִּין עָלָיו בְּרֶפֶת הַמְזוּן³⁹ - אֵין יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ.

35) משנה, פסחים לה, א. 36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. 37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד שיפרישו הלוויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. 38) "ירושלמי" שבת פ"ג ה"ג. וכן הוא על-פי תלמוד בבלי (פסחים לח.). שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה-שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידינו שגול ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו משהו בבית הבליעה (מעשה ורקח' בהקדמה בשם תלמידי הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא.). 39) למעלה פ"א מהל' ברכות הי"א. וכן נראה ב"ירושלמי" (שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הַפְּהָנִים⁴⁰ יוֹצֵאִין בְּחֵלָה⁴¹ וּבְתְרוּמָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא מִצְהָ שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְכֹל אָדָם⁴². וְכֵן יוֹצֵאִין בְּמִצְהָ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁴⁴ בִירוּשָׁלַיִם; אֲבָל⁴⁵ אֵין יוֹצֵאִין בְּמִצְהָ שֶׁל בְּפוּרִים, אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּפוּרִים אֵין לָהֶם הֵתֵר בְּכֹל הַמּוֹשְׁבּוֹת, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי אֶפְשֵׁר שִׁיִּפְדָּה וַיֶּאֱכַל בְּכֹל מְקוֹם⁴⁶; וְכָתוּב: "בְּכֹל מוֹשְׁבּוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת" - מִצְהָ הָרְאוּיָה לְהֶאֱכַל בְּכֹל הַמּוֹשְׁבּוֹת, הוּא שִׁיּוֹצֵאִין בֵּה יְדֵי חוֹבְתָהּ.

40) משנה, פסחים לה, א. 41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. 42) שהרי זו האוכלה חייב מיתה בידי שמים. 43) פסחים לו, א. 44) אף-על-פי שאסור לאכול אלא בירושלים. 45) שם לו, ב. 46) גמרא, שם.

14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. 15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

ה. הַעוֹשֶׂה¹⁷ עֶסֶה מִן הַחֲטִיִּים וּמִן הָאֲרִז - אִם יֵשׁ בֵּה טַעַם דְּגוּן¹⁸, יוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ. עֶסֶת הַכֹּלְבִיִּים¹⁹ - בְּזִמְן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה²⁰, יוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ²¹; אֵין הָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה²², אֵינוֹ יוֹצֵא בֵּה, שֶׁאֵין זֶה מְשַׁמֵּר לְשֵׁם מִצְהָ. מִצְהָ שֶׁלְּשָׂה בְּמֵי-פְרוֹת²³ - יוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסֶח²⁴. אֲבָל אֵין לְשׁוֹן אוֹתָהּ בֵּינָן אוֹ בְּשִׁמְן אוֹ²⁵ חֶלֶב²⁶, מִשּׁוּם "לֶחֶם עֲנִי", כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו²⁷. וְאִם לֵשׁ וְאֶכַל - לֹא יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. אֵין יוֹצֵאִין, לֹא בְּפֶת מוּרְסָן²⁸ וְלֹא בְּפֶת סַבִּין; אֲבָל לֵשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בְּסַבִּין שֶׁלּוֹ וּבְמוּרְסָנוֹ, וְעוֹשֶׂהוּ פֶת, וְיוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ²⁹. וְכֵן פֶּת-סֵלַת נִקְיָה בְּיוֹתֵר - הֲרִי זֶה מְתַרַת וְיוֹצֵא בֵּה יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסֶח, וְאֵין אוֹמְרִים בֵּה אֵין זֶה "לֶחֶם עֲנִי".

17) חלה פ"ג מ"ז. 18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים שיהא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרו אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא-אם-כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. 19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. 20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. 21) שהרי נשתמרה לשם מצה. 22) אפילו היתה פת נקיה. 23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. 24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. 25) כ"ה בדפוס רומי. 26) ראה ב'פ"ט ממאכלות אסורות הכ"ב" שאין לשין העיסה בחלב, ואם לא לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. 27) למעלה פ"ה ה"כ. 28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא-הדין לענין מצה. 29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפשו" (מעשה רוקח' ורבינו מנוח'). (58) זה לשון רבינו בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"י): "אינו אכילת לחם [חמץ] לברו כי אין ברשותו לאכול לחם [חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצה, אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא הותר לאכול אלא פירות וירקות. (59) מנחה קטנה (מגיד-משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים). (60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות - רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". (61) בגמרא (ברכות לה:): מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור' (או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג]. (62) פסחים קח, א. (63) שם צט, ב.

פְּרָק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בְּנִיסָן, שְׁנֵאמַר: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאָתָם מִמִּצְרַיִם", כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת".³ וּמִנֵּין שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר? תְּלַמּוּד לומר: "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה" - בְּשַׁעַר שִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מִנְּחִים לְפָנֶיךָ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין לוֹ בֵּן, אֲפִלוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חֲיָבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְאָרִץ בְּדַרְבָּרִים שְׂאָרְעוּ וְשָׁהּוּ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם... שְׁנֵאמַר: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה", כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת".

צריך להבין, לשם מה הביא הפסוק "זכור את יום השבת גו'" ומה חסר בלימוד מהפסוק "זכור את היום הזה גו'" ומדוע צריך גם לפסוק "זכור את יום השבת". ב"אור שמח" כאן כתב שכוונת הרמב"ם להשמיע שצריכה להיות הזכירה לא רק בפה (לקדשו בדברים) אלא גם ביין (קידוש), וכן הוא בזכירת יציאת מצרים שחיובה לא רק בפה אלא גם ביין - ד' כוסות.

אלא שאי אפשר להעמיס תירוץ זה בדברי הרמב"ם כי נוסף על כך שלפי"ז צריך היה להוסיף תיבת

ט. חֲלוֹת תּוֹרָה⁴⁷ וְרִיקִי נְזִיר שֶׁעָשׂוּ אוֹתָךְ לְעַצְמֹךְ, אֵינִי יוֹצֵאִין בְּהֵן, שְׁנֵאמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת - מִצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיֵן מִצָּה בְּלִבְךָ, הוּא שְׂוִיזָאִין בָּהּ; אֲבָל זוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיֵן הַזְּבַח⁴⁸. וְאִם⁴⁹ עָשָׂאָן לְמַכַּר בְּשׂוֹק - הָרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ, שְׁהַעוֹשֶׂה לְמַכַּר בְּשׂוֹק, דַּעְתּוֹ, שְׂאִם לֹא יִמְכְרוּ יֹאכְל אוֹתוֹ, וְנִמְצָא, בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָךְ שְׁמָרְךָ לְשֵׁם מִצָּה.

(47) משנה, שם. (48) שם ל, ב. כרובא ותניא כוותיה. (49) משנה, שם.

י. הַפֶּל חֲיָבִין בְּאֲכִילַת מִצָּה, אֲפִלוּ נְשִׂימ⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹. קִטְוָה⁵² שְׂכִיבֵי לְאֹכֵל פֶּת - מִחֲנֻכִּין אוֹתוֹ⁵³ בְּמִצְוֹת וּמִאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּזִית מִצָּה. חוֹלָה אוֹ זָקֵן שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְאֹכֵל - שׂוֹרִין לוֹ רִיקִי בְּמִים וּמִאֲכִילִין אוֹתוֹ; וְהוּא, שְׂלֵא נְמוּחִ⁵⁴.

(50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה - כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). (51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. (52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:): בענין חינוך הקטן במצוות. (53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף-משנה). (54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שְׂאִין מִפְּטוּרֵיהֶן⁵⁵ אַחַר מִצָּה⁵⁶ כָּלוּם, וְאֲפִלוּ קָלִיּוֹת וְאֶגְוִזִּים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲלֵא אֶף-עַל-פִּי שְׂאֲכַל מִצָּה, וְאֲבָל אַחֲרֶיהָ מִאֲכִילוֹת אַחֲרוֹת וּפְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חוֹזֵר וְאוֹכֵל בְּזִית מִצָּה בְּאַחֲרוֹנָה וּפּוֹסֵק.

(55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם מצה בפיו. (56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים קיט:).

יב. אֶסְרוּ חֲכָמִים לְאֹכֵל מִצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדִי שְׂיִהְיֶה הַכֹּר לְאֲכִילַתָּהּ בְּעֶרֶב. וּמִי שְׂאֲכַל מִצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת עַד שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ⁵⁷. וְכֵן אֶסְרוּ לְאֹכֵל⁵⁸ עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֶּדֶם הַמִּנְחָה⁵⁹ כְּמַעֲט, כְּדִי שְׂיִפְנֹס לְאֲכִילַת מִצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַעֲט פְּרוֹת אוֹ יְרֻקוֹת⁶⁰, וְלֹא יִמְלֵא כְּרֶסוֹ מִהֶן⁶¹. וְחֲכָמִים⁶² הִרְאִישׁוּנִים הָיוּ מְרַעֲיָבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדִי לְאֹכֵל מִצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיֶה מִצְוֹת חֲבִיבוֹת עֲלֵיו. אֲבָל בְּשֶׂאֵר עֲרָבֵי שַׁבָּתוֹת אוֹ עֲרָבֵי יָמִים טוֹבִים - אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתַּחֲשֶׁק⁶³.

(57) היינו שמוזהרים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות, הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיעדיע בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפלו לא שאלו, שנאמר: "והגדת לבנך" 5 - לפי דעתו של בן אביו מלמדו. פיצד? אם היה קטן או טפש 6 - אומר לו: בני, פלנו היינו עבדים, פמו שפחה זו או פמו עבד זה, במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש-ברוך הוא ויוציאנו לחרות. ואם היה הין גדול וחקם - מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו על-ידי משה רבנו - הכל לפי דעתו של בן 7.

5) כן הוא בספר המצוות שם בשם מכילתא דרשב"י (והוא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד-לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. 6) כנוסחת ה"ירושלמי" (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". 7) משנה, פסחים קטז, א.

ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה, פדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: "מה נשתנה הלילה הזה מקל הלילות?" עד שישכב להם, ויאמר להם: כף וכף ארע, כף וכף היה. וכיצד משנה? מחלק 8 להם קליות 9 ויגוזים 10, ועוקרים השלחן מלפניהם 11 קדם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיד זה 12, וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן 13 - אשתו שואלתו. אין לו אשה - שואלין זה את זה: "מה נשתנה הלילה הזה", ואפלו היו פלן חכמים. היה לבדו - שואל לעצמו: "מה נשתנה הלילה הזה".

8) פסחים קט, א. 9) שבלי חטים קלויים. 10) וזהו השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחרי הסעודה. 11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטז:). 12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד פירש שממהרין לאכול. 13) פסחים קטז, א.

ד. וצריך 14 להתחיל בגנות ולסטים בשבח. פיצד? מתחיל ומספר, שבתחלה 15 היו אבותינו 16, בימי תרח ומלפניו, כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודת אלילים; ומסים פדת האמת, שקרבנו המקום לו, והבדילנו מהאמות, וקרננו ליחודו. וכן מתחיל 17 ומודיע, שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שאגמלנו, ומסים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו ובחרותנו. והוא - שידרש מ"ארכמי אבד אבינו" 18 עד שיגמר כל הפרשה 19. וכל המוסף ומאריך בדרש פרשה זו - הרי זה משבח.

14) פסחים קטז, א במשנה. 15) כרב (פסחים שם).

"לקדשו" שהרי ממנה הלימוד לקידוש, הרי גם בדפוסים שבהם נוספה תיבת "לקדשו" אין לפרש כן כוונת הרמב"ם שהרי קידוש על היין בשבת וד' כוסות בליל הסדר הם מדרבנן, ואילו כאן מדבר הרמב"ם בחיוב תורה.

ויש לומר כוונת הרמב"ם במה שהוסיף הלימוד "שנאמר זכור את יום השבת" להוכיח שחיוב "זכור את היום הזה אשר יצאתם" פירושו זכירה בדברים, היינו "לספר בניסים ונפלאות כו" ולכן מביא ראייה "שנאמר זכור את יום השבת" שפירושו זכירה בדברים.

והטעם לכך שזהו פשט הכתובים, כי בהמשך לפסוק "זכור את היום הזה גו'" בא החיוב "ולא יראה לך חמץ". . שבעת ימים תאכל מצות וגו' בוא"ו החיבור, היינו שקיום הזכירה הוא בקיום מצוות הפסח, ובמילא אין הכרח שזכרון זה צריך להיות בדיבור - "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים"

משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" הזכירה היא בפני עצמה - זכירה בדברים, שהרי המשך הכתובים "ששת ימים תעבוד גו' ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וגו' הם חיובים נוספים שכן לא הוזכרו בוא"ו המוסיף, ולאחר שלמד שזכירת השבת היא בדברים, הרי שגם הפסוק "זכור את היום הזה וגו'" הוא בדברים, ואפשר ללמוד ממנו החיוב "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים".

(יין מלכות (הישן סימן מ"ד) משיחת יום ב' של חג השבועות ה' תשמ"ה מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) שבכל יום וילילה מצוה להזכיר יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה לספר בפרטות הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. 3) [כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף-על-פי שנאמר בלשון מקור (=בז"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף-על-פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכרו, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' - "זמנים" עמוד לז]. 4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו - יהי יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלכות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י שמותר לשתות כוס חמישי. (30) בדפוס רומי, ליתא. (31) הגבאים.

ח. אֶפְלוּ עֲנֵי שְׁבִי שְׂרָאֵל³² לֹא יֵאָכֵל עַד שְׁיֻסַּב. אִשָּׁה אֵינָה צְרִיכָה הִסְבָּה³³. וְאִם אִשָּׁה חֲשׂוּבָה הִיא - צְרִיכָה הִסְבָּה. וְכֵן אֶצֶל אָבִיו³⁴, וְהִשְׁמַשׁ בַּפְּנֵי רְבוֹ - צְרִיכִין הִסְבָּה. אֶכָּל תְּלַמִּיד בַּפְּנֵי רְבוֹ, אֵינּוּ מִסְבִּי³⁵, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִתֵּן לוֹ רְבוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבַּת יְמִין אֵינָה הִסְבָּה³⁶, וְכֵן הַמְּסִבִּי³⁷ עַל עֶרְפוֹ אוֹ עַל פְּנָיו³⁸ - אֵין זֶה הִסְבָּה. וְאִמְתִּי צְרִיכִין הִסְבָּה? בְּשַׁעַת אֲכִילַת פְּזִית מִצָּה וּבְשַׁעַת אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוֹ³⁹; וְשָׂאֵר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ - אִם הִסְבִּי, הֲרֵי זֶה מְשַׁבֵּחַ; וְאִם לֹא, אֵינּוּ צְרִיךְ.

(32) פסחים צט, ב. (33) שסתם אשה, אין דרכה להסב בשום פעם. (34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על כבודו לבנו. (35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה אין זו דרך מורא. (36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). (37) פסחים, שם. (38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה פרקדן). (39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבודות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משוכח - "זמנים" עמוד מב].

ט. אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוֹ, צְרִיךְ לְמִזְגָּה⁴⁰ אוֹתָן פְּדֵי שְׁתֵּיהֶן שְׁתֵּיהֶן עֲרֻבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַעַת הַשְׁוֹתָהּ. וְלֹא יִפְחַת בְּאַרְבָּעֵתָן מְרִבֵּיעִית יַיִן חֵי⁴¹. שְׁתֵּיהֶן אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלוֹ מִיַּיִן שְׂאִינוּ מְזוּג - יֵצֵא יָדֵי אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יֵצֵא יָדֵי חֲרוּת⁴². שְׁתֵּיהֶן אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אַחַת⁴³ - יָדֵי חֲרוּת יֵצֵא, יָדֵי אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יֵצֵא. וְאִם שְׁתֵּיהֶן מְכֹל פּוֹס מִהֶן רְבוֹ - יֵצֵא⁴⁴.

(40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתיה. (41) באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. (42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). (43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן - לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. (44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הֵלְלוּ, מְבָרֵךְ עֲלֵיו בְּרָכָה בַּפְּנֵי עֲצֻמָּה⁴⁵. וְכוֹס רֵאשׁוֹן, אוֹמֵר עֲלֵיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם. כּוֹס שְׁנִי, קוֹרֵא עֲלֵיו אֵת הַהֲגָדָה⁴⁶. כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עֲלֵיו בְּרַפְתַּת הַמְּזוּן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר

(16) לפני מתן-תורה ה' היחס נמשך גם למעלה מאברהם ונקראו "אבות", אבל לאחר מתן-תורה "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז:). (17) כשמואל שם. וכן כתב רבינו חננאל: "והאידיא עבדינן כתרומתו" (ועכשיו אנו עושים כשניהם = כרב וכשמואל). (18) פסחים, שם. (19) ראה ב'ספרי' פרשת כ"תבוא.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלוֹ בְּלֵיל חֲמִשֶׁה-עָשָׂר - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ²⁰, וְאֵלוֹ הֵן: פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר²¹. פֶּסַח - עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמְּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח הוּא לַה' וגו'". מְרוֹר²² - עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִים אֵת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצָּה - עַל שׁוֹם שֶׁנִּגְאָלוּ. וְדְבָרִים הָאֵלוֹ בְּלֵן נִקְרְאִין הַגְּדָה²³.

(20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. (21) שהרי נאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:). והושוו מצוה ומרור לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). (22) שינה מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן ("פ"ח ה"ד, עיין שם). (23) על שם הכתוב: "והגדת".

ו. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר²⁴ חֵיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֵת עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא בְּעֲצֻמוֹ יֵצֵא עֲתָה מִשְׁעֶבֶד מִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וגו'²⁵". וְעַל דְּבָר זֶה צָוָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוּמַר - כְּאֵלוֹ אִתָּה בְּעֲצֻמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד וְיֵצֵאתָ לְחֵירוֹת וְנִפְדִיתָ.

(24) משנה, פסחים קטז, ב. (25) כן הוא בגמרא שם: "וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח ההגדות שלנו.

ז. לְפִיכֵךְ²⁶ כְּשֶׁסּוּעַד²⁷ אָדָם בְּלֵילָה הַזֶּה, צְרִיךְ לְאָכֵל וּלְשִׁתּוֹת וְהוּא מִסְבִּי דְרַךְ חֲרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד - בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים²⁸ - חֵיב לְשִׁתּוֹת בְּלֵילָה הַזֶּה אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין²⁹ לֹא³⁰ מִהֶם. וְאֶפְלוּ עֲנֵי הַמַּתְפָּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְחַתוּ לֹא³¹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מִהֶן - רְבִיעִית.

(26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחחר, על כן יסעד בהסיבה כדרך בני חורין. (27) להלן ה"ח כתב רבינו: "שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצוה ובשתיית ארבעה כוסות... ושאר אכילתו ושתיתו - אם היסב הרי זה משוכח". (28) אע"פ שפטורות מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים (בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתני". (29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. מְרוּרִים⁵⁴ הָאֲמֹרִים פְּתוּרָה הֵן הַחֲזֵרֶת⁵⁵ וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמַכָּא וְהַחֲרֻבִּינָא וְהַמְרוּר - כֹּל אֶחָד מִתְּמַשֵּׁת מִיְּגִי יִרְק אֱלוֹ נִקְרָא מְרוּר. וְאִם אָבֵל מֵאֶחָד מֵהֵן אוֹ מִתְּמַשֵּׁתָן פְּתוּר - יֵצֵא⁵⁶, וְהוּא שֵׁיהוּ לְחִין⁵⁷. וְיֹצֵאִין בְּקִלְחָ שְׁלֵהֵן, אֶפְלוּ יִבְשׁוּ⁵⁸. וְאִם שְׁלֵקֵן⁵⁹ אוֹ כְּבִשְׁוֹן⁶⁰ אוֹ בְשֵׁלָן - אֵין יֹצֵאִין בְּהוּן⁶¹.

(54) משנה, פסחים לט, א. (55) חסא, על שם שחם הקדוש-ברוך-הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף-על-פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). (56) משנה, שם. (57) שם, לט, ב. (58) שם. (59) בישלם הרבה. (60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. (61) שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

~ יום שלישי י"ג אייר ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו - כיצד יעשה.

א. סֶדֶר עֲשִׂית מִצְוֹת אֱלוֹ בְּלִיל תְּמַשֵּׁה-עֶשֶׂר כֶּף הוּא: בְּתַחֲלָה מוֹזְגִין פּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבַרְךְ "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן", וְאוֹמֵר עָלָיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם² וְזִמְזִין³ וְשׁוֹתֵה⁴. וְאַחֲרֵיהֶן מְבַרְךְ "עַל נְטִילַת יָדַי" וְנוֹטֵל יָדָיו⁵. וּמְבִיאִין שְׁלֵחַן עָרוּף, וְעָלָיו מְרוּר וְיִרְק אַחֲרָיו, וּמְצַה וְחֲרֻסָּת, וְגוֹפּוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבִשֵׁר חֲגִיגָה⁸ שֶׁל יוֹם אֲרֻבֵּה-עֶשֶׂר. וּבְזִמְזִין הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשְּׁלֵחַן שְׁנֵי מִיְּגִי בְשָׂר⁹: אֶחָד זֶכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֶכֶר לְחֲגִיגָה.

(2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים". (3) "שהחיינו". (4) בהסיבה. (5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ו עמוד א'). והרי הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). (6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). (7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. (9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. מֵתַחִיל וּמְבַרְךְ "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יִרְק וּמְטַבֵּל¹⁰ אוֹתוֹ בְּחֲרֻסָּת¹¹ וְאוֹכֵל פְּתוּר¹², הוּא וְכָל הַמְּסַבִּין עִמּוֹ, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פְּחֹת מִפְּתוּר. וְאַחֲרֵיהֶן עוֹקְרִין הַשְּׁלֵחַן¹³ מִלְּפָנֵי קוּרָא הַהֲגָדָה¹⁴ לְבִדּוּ¹⁵, וּמוֹזְגִין הַפּוֹס הַשְּׁנִי, וְכָאן הֵבִין שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוּרָא¹⁶: "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין¹⁷

עָלָיו אֶת הַהֵלֵל וּמְבַרְךְ עָלָיו בְּרִפְתַּת הַשִּׁיר⁴⁷. וּבֵין הַפּוֹסוֹת⁴⁸ הָאֵלוֹ, אִם רָצָה לְשַׁתּוֹת שׁוֹתֵה. בֵּין שְׁלִישֵׁי לְרִבְעִי, אֵינוֹ שׁוֹתֵה⁴⁹.

(45) זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הדר' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפנינו" (מעשה רוקח' בשם ספר כת"י קדמון). (46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" (מעשה רוקח'). (47) היא "יהלולך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים יקח). (48) משנה, פסחים קיז, ב. (49) שמה ישתכר ויישן ולא יגמור את ההלל, אבל מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר (הגהות מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

יא. הַחֲרֻסָּת מְצוּהָ⁵⁰ מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, זֶכֶר לְטִיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בוֹ בְּמַצְרַיִם⁵¹. וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לֹקֵחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוּגְרוֹת אוֹ צְמוֹקִין וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֲמִץ⁵² וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְּלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתַבְּן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשְּׁלֵחַן בְּלִילֵי הַפֶּסַח.

(50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד). ואף-על-פי-כן אין מברכים עליה "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ו'רבינו מנוח' כאן). ורבינו בפירושו המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו. וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין לחם-משנה כאן). (51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן (פסחים קטז). ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתך. (52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (= לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותו עב) זכר לטיט". ורבינו, אף-על-פי שכתב: "זכר לטיט" - הביא שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס כגירסת הרי"ף: "צריך לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֶכִּילַת מְרוּר אֵינָה מְצוּהָ מִן הַתּוֹרָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, אֶלָּא תְלוּיָהּ הִיא בְּאֶכִּילַת הַפֶּסַח, שְׁמַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת לְאָכֵל בְּשֵׁר הַפֶּסַח עַל מְצָה וּמְרוּרִים⁵³; וּמְדַבְּרֵי סוּפְרִים - לְאָכֵל הַמְרוּר לְבִדּוּ בְּלִיל זֶה, אֶפְלוּ אֵין שָׁם קְרִבְנָן פֶּסַח.

(53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו", בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש-פרוץ-הוא על פתי אבותינו וכו'.

(22) במצה ומרוז צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרוז ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. (23) [הקדים מרוז למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה') כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנוח, וכ"ה בפירושו ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרוז) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרוז. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרוז מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרוז קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרוז למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרוז, שאינו אלא מדרבנן - "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירושו ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

ה. וְאָמַרְתָּ: **לְפִיכֶן אָנוּ חֲבִיבִין לַיהוּדוֹת לְהִלֵּל לְשִׁבְחָתְךָ לְפָאֵר לְהַדְרֵי לְרוּמֵם לְגַדְלֵי וּלְנִצְחֵת לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֵת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֹוּ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת, מִיַּגְוֹן לְשִׁמְחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנֶיךָ הַלְלוּיָהּ.** "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עֲבָדֶי ה' 25 וְגו' עד "חֲלָמִישׁ לְמַעֲנֵינוּ מִיָּם", וְחוֹתֵם: **"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֵת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעֵנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לְאֶכְלֵכְבוּ מִצֵּה וּמְרוֹרִים".** וּבִזְמַן הַזֶּה מוֹסִיף: **"כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְגִּים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עֵירָךְ וְשִׂשִׁים בְּעִבְדוֹתֶיךָ 26, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים 27 שִׁיִּגִיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבֵּחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל".** וּמִבְּרֹךְ 28 **"בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן" וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשְּׂנִי.**

(24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').
(25) להדגיש שאנו בני חורין - "עבדי ה' ולא עבדי פרעה".
(26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וששים בעבודה (הגר"א). (27) זבחים ואחר

אֲפֵלוּ פַּעַם אַחַת, וְהִלְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַעַמִּים 18. שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמֵץ וּמִצֵּה, וְהִלְלָה הַזֶּה כְּלוּ מִצֵּה. שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי, שְׁלוֹק וּמִיָּשֶׁל, וְהִלְלָה הַזֶּה כְּלוּ צָלִי 19. שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יִרְקוֹת, וְהִלְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינָם בֵּין מְסֻבִּין, וְהִלְלָה הַזֶּה פְּלָנוּ מְסֻבִּין 20.

(10) לעשות שינוי תנינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). (11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). (12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי תנינוקות למה צריך דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). (13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התנינוקות ויעוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). (14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ שנה כ"ב ספר א'). (15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו. (16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". (17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. (18) הירק והמרוז בחרוסת. (19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. (20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. בִּזְמַן הַזֶּה אֵינוּ אוֹמַר: **"וְהִלְלָה הַזֶּה כְּלוּ צָלִי", שְׂאִין לָנוּ קֶרֶפֶן. וּמִתְחִיל בְּגִנְתֵּי 21 וְקוֹרֵא, עַד שֶׁגֹּאֲמַר דְּרַשׁ פְּרִשֵׁת "אַרְמֵי אֲבֹד אֲבִי" כְּלָה.**

(21) (למעלה פרק ז' הלכה כ').

ד. וּמִחֲזִיר הַשְּׁלַחַן לְפָנֶיךָ וְאוֹמַר: **"פֶּסַח זֶה 22 שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמִּקְוֹם עַל פְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַמְרַתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לֵה'".** וּמִגְבִּיהַ הַמְרוֹר 23 בִּידוֹ וְאוֹמַר: **"מְרוֹר זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמְרוֹרוֹ הַמִּצְרַיִם אֵת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".** וּמִגְבִּיהַ הַמִּצֵּה בִּידוֹ וְאוֹמַר: **"מִצֵּה זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצַקֶּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּגְאָלָם מִיַּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאֻהוּ מִמִּצְרַיִם וְכו'".** וּבִזְמַן הַזֶּה אוֹמַר: **"פֶּסַח שֶׁהוּא אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְנָן שְׁבִית**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבזמן המקדש, שגם המרוו מן התורה, אפשר לכוון שניהם ביחד. (38) (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו.

ט. ואחר-כך נמשך בפסודה, ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכל, ושונה כל מה שהוא רוצה לשתות, ובאחרונה אוכל מבושר הפסח אפילו פזית, ואינו טועם אחריו כלל.³⁹ ובזמן הזה אוכל פזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום,⁴⁰ כדי שיהיה הפסח סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו, שאכילתן היא המצוה.

39) שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשב"י). (40) כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

י. ואחר-כך נוטל ידיו⁴¹ ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושונה. ואחר-כך מזוג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל,⁴² ואומר עליו ברכת השיר, והיא "יהללוך ה' כל מעשיך וכו'"⁴³, ומברך "בורא פרי הגפן". ואינו טועם אחר-כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים. ויש לו למזוג כוס תמישי⁴⁴ ולומר עליו הלל הגדול, מ"הודו לה' פי טוב" עד "על נהרות בבבל". וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף-על-פי שאינו מקום סעודה.

41) למים אחרונים. (42) שעד עכשיו קרא רק עד "למעניו מים" (למעלה הלכה ה'). (43) כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). (44) כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

יא. מקום⁴⁵ שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין, גזרה שמה יאמרו בשר פסח הוא⁴⁶. ובכל מקום⁴⁷ אסור לאכל שם צלוי פלו כאחד⁴⁸ בליל זה, מפני שגזרה פאוכל קדשים בחוץ. ואם⁴⁹ היה מחתך, או שחפר ממנו אבר⁵⁰ או שלק בו אבר והוא מחבר⁵¹ - הרי זה מתר במקום שנהגו.⁵²

45) (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). (46) והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. (47) אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. (48) (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. (49) (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). (50) שכיון שהוא

כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). (28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

ו. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים" ונוטל ידיו שנית, שהרי הסיח דעתו²⁹ בשעת קריאת ההגדה. ולוקח שני ריקין, וחולק אחד מהן, ומניח פרוס³⁰ לתוך שלם, ומברך³¹ "המוציא לחם מן הארץ". ומפני-מה אינו מברך על שתי כפרות פשאר ימים טובים? משום ששואמר: "לחם עני" - מה דרכו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. ואחר-כך כורף³² מצה ומרוו כאחת, ומטבל בחרסת³³ ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים", ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרוו בפני עצמו³⁴, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). (30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). (31) על המצה הפרוסה. (32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". (33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). (34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

ז. ואחר-כך מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח", ואוכל מבושר חגיגת ארבעה-עשר תחלה. ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח", ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח.³⁵

35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בזמן הזה, שאין שם קרבן - אחר שמברך "המוציא לחם" חוזר ומברך "על אכילת מצה", ומטבל מצה בחרסת³⁶ ואוכל³⁷, וחוזר ומברך "על אכילת מרוו", ומטבל מרוו בחרסת ואוכל. ולא ישהה³⁸ אותו בחרסת, שמה יבטל טעמו. וזו מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורף מצה ומרוו, ומטבל בחרסת, ואוכל בלא ברכה זכר למקדש.

36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). (37) ומרוו אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרוו אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידיו כי דבר של רשות מבטל טעם המצה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו')

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח. השתא קבא, לשתא דאתיא בארעא דישראל. השתא הקא עבדי, לשתא דאתיא בני חרי:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, והלילה הזה פלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה הזה כלנו מסבין:

(3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי כור" (פרק ח' הלכה ב').

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - עדין אנו, בנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו כלנו חכמים, כלנו נבונים, כלנו זקנים, כלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. שכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

מעשה ברפי אליעזר ורפי יהושע ורפי אלעזר בן עזריה ורפי עקיבא ורפי טרפון שהיו מסבין בבני-ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". "ימי חייך" - הימים. "כל ימי חייך" - הלילות. וחכמים אומרים: "ימי חייך" - העולם הזה. "כל ימי חייך" - להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר? "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם". אף אתה אמור לו מהלכות הפסח: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

חסר אינו דומה לפסח. (51) אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. (52) אפילו כוס אחד.

יב. מי⁵³ שאין לו זיין⁵⁴ בלילי הפסח - מקדש על הפת, כדרך שעושה בשפת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה. מי שאין לו ירק⁵⁵ אלא מרור בלבד - בתחלה מברך על המרור שתי ברכות: "בורא פרי האדמה" ו"על אכילת מרור" ואוכל, וכשיגמר ההגדה מברך על המצה ואוכל, וחוזר ואוכל מן המרור בלא ברכה.

(53) (רי"ף). (54) אפילו כוס אחד. (55) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

יג. מי⁵⁶ שאין לו מצה משמרת⁵⁷ אלא פזית - פשיגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך "על אכילת מצה"⁵⁸ ואוכל אותו פזית, ואינו טועם אחריו כלום⁵⁹.

(56) (רי"ף). (57) לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). (58) ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. (59) שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א).

יד. מי שישן בתוך הסעודה והקין - אינו חוזר ואוכל⁶⁰. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה - חוזרין ואוכלין⁶¹. נרדמו בלן ונעורו - לא יאכלו. נתנמנמו בלן - יאכלו⁶².

(60) (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. (61) מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישנים. (62) כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן - לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סליקו להו הלכות חמץ ומצה

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות: כף היא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבהילו² יצאנו ממצרים.

(1) (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). (2) בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" - "בבהילו נפתת מארעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל הַזְּכָרִים, וְלִבְּנֵי בְּקָשׁ לְעַקֵּר אֶת הַכֹּל, שְׁנֹאֲמַר: "אֲרַמִּי אָבִי, וַיֵּרֵד מִצְרַיִמָּה, וַיְגַדְּ שֵׁם" - מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יֵרֵד לְהַשְׁתַּקֵּעַ אֱלֹהִים לְגִוּר שָׁם, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲה: לְגִוּר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן".

5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הרבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

"במתי מעט" - כמו שנאמר: "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך יי אלהיך פכוכבי השמים לרב".

"ויהי שם לגוי" - מלמד שהיו ישראל מצנינים שם לגוי.

"גדול ועצום" - כמו שנאמר: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אותם".

"ורב" - כמו שנאמר: "רכבה כצמח השדה נתתיה, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדדים, שדים נכנו, וישערך צמת, ואת ערם ועריה".

6) בהגדות שלנו נוסף כאן: "ואעבור עליך ואראך כו' בדמייך חי".

"וירעו אתנו המצרים" - כמו שנאמר: "הבה נתחכמה לו, פן ירבה, והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו ועלה מן הארץ".

"ויענונו" - כמו שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם, ויבן ערי מסכנות לפרעה, את פתם ואת רעמסס".

"ויתנו עלינו עבודה קשה" - כמו שנאמר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

"ונצעק אל יי אלהי אבותינו" - כמו שנאמר: "ויהי כמים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותצל שועתם אל האלהים מן העבדה".

"וישמע יי את קלנו" - כמו שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב".

4) בכ"ה התימנים, בדפוס רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא: "אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד') ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגרו"מ כשר מבוא פרק כ"ב).

רשע מה הוא אומר? "מה העבודה הזאת לכם". לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. אף אפה הקהה את שניו ואמור לו: "בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים". לי ולא לו. ואלו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? "מה זאת". "ואמרת אלי: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים".

ושאינו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבניך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים". "והגדת לבניך" - כול מראש הדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי "ביום ההוא", כול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה". לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך.

מתחלה עובדי אלהים אחרים היו אבותינו, ועכשו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: פה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ועבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים".

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים. שנאמר: "ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לבלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כו' רבי אליעזר כו' רבי עקיבא כו' כמה מעלות טובות כו' לכפר על כל עוונותינו".

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתּוֹ: פֶּסַח. מִצֵּה. וּמְרוֹרִים.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ מְצָרִים. שֵׁנָאמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִבְחַ פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

מִצֵּה זֶה שֵׁאֲנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצִקָּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּגְאֹל מִיָּד. שֵׁנָאמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמָץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם. לֹא יָכֻלוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

מְרוֹרִים אֵלּוּ שֵׁאֲנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמְרַרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֵׁנָאמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשֹׁדָה, אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וְדוֹר חֲזַב אֲדָם לְרֵאוֹת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְד גָּאֵל, אֲלֵא אַף אוֹתָנוּ גָּאֵל. שֵׁנָאמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיֵא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֶתְנוּ לְנֹו אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם".

(9) בהגדות שלפנינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').

לְפִיכֶן אָנוּ חַיִּבִים לְהוֹדוֹת לְהִלָּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמַם לְגַדֵּל וּלְהַדְרִיר וּלְנַצַּח לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וּלְאַבְרָהָם אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלּוּ. וְהוֹצִיֵאנוּ מִעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, וּמִשְׁעִבּוֹד לְגָאֵלָה, וּמִיַּגְוִן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲכָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הִלְלוּ עֲבָדֵי יי הִלְלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרַךְ וְכוּ', עַד "חֲלָמִישׁ לְמַעֲנֵנוּ מִיָּם".

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלִּילָה הַזֶּה לְאַכְל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוֹרִים. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ גִּיעָנוּ

"וַיִּרְא אֶת עֲנָנּוֹ" - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים".

"וְאֶת עַמְלָנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאוֹרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּחְיִין".

"וְאֶת לְחֻצְנוּ" - זֶה הַדַּחֲק, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלְחִץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לְחֻצִים אֹתָם".

"וַיּוֹצֵאנוּ יי מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מִלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוֹדוֹ. שֵׁנָאמַר: "וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהַפִּתִּי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יי".

(7) בהגדות שלנו נוסף: "ועברתי בארץ מצרים כו' ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא אחר".

"כִּי־חִזְקָה" - זֶה הַדְּבָר, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "הִנֵּה יָד יי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה, בַּסּוֹסִים בַּחֲמוֹרִים בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דְּבָר כְּבֹד מְאֹד".

"וּבִזְרַע נְטוּיָה" - זֶה הַחֲרֵב, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "וַחֲרִבוּ שְׁלוּפָה בִּידוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם".

"וּבְמִרְא גְדוֹל" - זֶה גְלוּי שְׁכִינָה, שֵׁנָאמַר: "אוֹ הַנְּסָה אֱלֹהִים לְבֵא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֹב גּוֹי, בְּמִסּוֹת בְּאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיַּד חִזְקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".

"וּבְאֵתוֹת" - זֶה הַמְּטָה, שֵׁנָאמַר: "וְאֶת הַמְּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֵתוֹת".

"וּבְמוֹפְתִים" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֵׁנָאמַר: "וְנִתְתִי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ, דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן".

דְּבָר אַחֵר: "כִּי־חִזְקָה" - שְׁתִּים. "וּבִזְרַע נְטוּיָה" - שְׁתִּים. "וּבְמוֹרָא גְדוֹל" - שְׁתִּים. "וּבְאֵתוֹת" - שְׁתִּים. "וּבְמוֹפְתִים" - שְׁתִּים. אֵלּוּ עֲשׂוּ מִכּוֹת שֶׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כְּנָעִים. עֲרוֹב. דְּבָר. שְׁחִין. בָּרַד. אֲרָפָה. חֲשֵׁן. מַפֵּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הִיָּה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצ"ף עַד"ש בְּאֵח"ב⁸.

(8) בהגדות שלנו נוספו כאן כמה דברים: "רבי יוסי הגלילי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. (5) ראש השנה כו, א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף (בית יוסף), ואמר רבי אבהו (ר"ה טז): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". (6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו): מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד כשר אפילו ממינים אחרים. (7) הכפוף. כמו שכתב למעלה (בית יוסף). (8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. (9) הלכה למשה מסיני. (10) ראש השנה לג, ב.

ב. במקדש היו תוקעין בראש-השנה בשופר אחד, ושתי חצוצרות מן הצדדין¹¹. השופר מאריך¹², והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר¹³. ולמה תוקעין עמו בחצוצרות? משום שגאמר: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". אבל בשאר מקומות אין תוקעין בראש-השנה, אלא בשופר בלבד¹⁴.

(11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. (12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. (13) ולכך מסיימין במצות היום. (14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) - אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו"לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל-ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

ג. שופר של עפ"ם¹⁵, אין תוקעין בו לכתחלה¹⁶. ואם תקע - יצא¹⁷. ושל עיר הנדחת¹⁸ - אם תקע בו, לא יצא¹⁹. שופר הגזול שתקע בו - יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול²⁰, אף-על-פי שלא נגע בו²¹ ולא הגביהו השומע²² - יצא, ואין בקול דין גזול²³. וכן שופר של עולה²⁴, לא יתקע בו²⁵; ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה²⁶. ואם האמר: והלא נהנה בשמיעת הקול²⁷? מצות לאו להנות נתנו²⁸. לפיכך המדר הנה משופר²⁹, מתר לתקע בו³⁰ תקיעה של מצוה.

(15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה-זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה-זרה, אין לו ביטול (מגיד-משנה). (16) שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. (17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה-זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה-זרה של ישראל

למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבגן עירך וישים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה יי גאל ישראל:

כסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כך מברכים וקוראים בליל השני של גליות. וכן חייבין בליל השני בארבעה כוסות ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.

סליק נסח ההגדה.

סליקו להו הלכות סדר הפסח ודין חמץ ומצה בסיעתא דשמיא.

הלכות שופר וספה ולולב

יש בכללן שלש מצות עשה. וזהו פרטן: א) לשמע קול שופר באחד בתש"י. ב) לישוב בספה כל שבועת ימי החג. ג) לטל ולובב במקדש כל שבועת ימי החג.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מתללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

א. מצות עשה של תורה לשמע² תרועת השופר³ בראש-השנה, שגאמר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין בו - בין בראש-השנה, בין ביובל⁴ - הוא קרן הפכשים הפפוה⁵. וכל השופרות פסולין⁶, חוץ מקרן הפכש⁷. ואף-על-פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש-השנה⁸ - הרי הוא אומר ביובל: "והעברת שופר וכו'", "תעבירו שופר". ומפי השמועה⁹ למדו: מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש-השנה בשופר¹⁰.

(2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע קול השופר - לא יצא (להלן הלכה ח). וראה ב'תשובות רבינו' בסוף הספר. (3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י) בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף-משנה). (4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים. וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על־פְּנֵי הַמַּיִם³³ כְּדֵי לְהִבְאֹו, וְאֵין צְרִיף לֹמַר שְׂאֵין
חֻתְכִּין אוֹתוֹ אוֹ עוֹשִׂין בּוֹ מְלֶאכֶה, מִפְּנֵי שְׂתִקְיַעַת
שׁוֹפֵר מְצוֹת עֲשֵׂה, וְיוֹם־טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה³⁴,
וְאֵין עֲשֵׂה דוּחָה לֹא־תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה. מִתָּר לְתֵן בְּתוֹכוֹ
מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֶמֶץ בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי לְצַחֲצְחוֹ³⁵. וְלֹא
יִתֵן לְתוֹכוֹ מַי־רְגָלִים לְעוֹלָם³⁶, מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, שְׂלֹא
יְהִי מְצוֹת בְּזוּיוֹת עֲלָיו.

(31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. (32) שמא יקצוץ ענף (הל' שבת שם, ה"ו). (33) שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). (34) "שבתון" שנאמר ביום־טוב הוא מצות־עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא־תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). (35) ואין זה כמתקן כלי ביום־טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). (36) אף־על־פי שתשישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נזרקין (מגילה כו:) - תשישי מגונה אסור (אדר"ת).

ה. שְׁעוֹר הַשׁוֹפֵר - כְּדֵי שְׂלֵאֲחֻזְזוֹ³⁷ בְּיָדוֹ, וְיִרְאֶה
לְקָאֵן וּלְכָאֵן. נִסְדֵּק לְאֶרְכּוֹ³⁸ - פְּסוּל; לְרַחְבוֹ - אִם
נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ פְּשַׁעוֹ³⁹, כְּפֶשֶׁר, וּכְאֵלוֹ נִכְרַת מְקוֹם הַסְּדֵק.
נִקְבּ - אִם סְתָמוֹ⁴⁰ שְׂלֹא כְּמִינוֹ⁴¹, פְּסוּל⁴². סְתָמוֹ
כְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּר רַבּוֹ שְׁלֹם⁴³, וְלֹא עִקְבוֹ הַנְּקָבִים
שְׁנִסְתָּמוֹ⁴⁴ אֶת הַתְּקִיעָה, הֲרִי זֶה כְּפֶשֶׁר. קְנַח⁴⁵
בְּזַקְרוֹת⁴⁶ - כְּפֶשֶׁר, שְׁמִין כְּמִינוֹ אֵינּוֹ חוֹצֵץ⁴⁷. דְּבַק
שְׁבָרֵי שׁוֹפְרוֹת עַד שֶׁהַשְּׁלִימוֹ לְאֶחָד⁴⁸ - פְּסוּל.

(37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו.). (38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד־משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר ('משנה ברורה). (39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כספ־משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם (כל בו וריטב"א). (40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת הירושלמי. (41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. (42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. (43) שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שברי שופרות, שהנבק מחשב השופר כאילו שבור, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). (44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף־על־פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כספ־משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול ('הגהות מיימוניות' ורבינו מנוח', ועיין מגיד־משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתיי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. (45) עשה חור. (46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). (47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן

שאינן אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת־כמה־וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (עי' מגיד־משנה). (18) שנתבאר דינה בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שמונה לשריפה עומד, והרי זה כשרוף ואיננו. (19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם הירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). (20) ראה למעלה הלכה א. (21) ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא, ושלל כדעת הרמב"ן שהביא המגיד־משנה להלן הלכה ו. (22) ואף־על־פי שהתוקע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא - יצא גם התוקע (מגיד־משנה). (23) שהקול אין בו ממש (כספ־משנה בשם רבינו מנוח'). ומקור הדברים בירושלמי' שם. וראה בראב"ד. (24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא־הדין לשופר של שלמים. (25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. (26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה ה"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". (27) שאף־על־פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי אסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה ה"ז (וראה בלחם־משנה). (28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. (29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. (30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" ('מעשה רוקח'). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"י ב בדק"ס וכ"ה בר"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע אר"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסור רבינו לתקוע בשופר של עבודה־זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כספ־משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאינן מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתו הנאת הגוף"].

ד. שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאש־הַשָּׁנָה, אֵין מְחַלְלִין עָלָיו אֶת יוֹם־טוֹב, וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת³¹. פִּיצֵד?
הָיָה הַשׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ מִעֵבֶר הַנְּהָר, וְאֵין לוֹ שׁוֹפֵר אֲלָא הוּא - אֵינּוֹ עוֹלָה בְּאֵילָן³² וְאֵינּוֹ שֵׁט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלו בו במים (כסף-משנה).

ח. התוקע בתוף הבור⁶⁰ או בתוף המערה - אותן העומדים בתוף הבור והמערה, יצאו⁶¹; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו - יצאו; ואם קול הברה⁶² שמעו - לא יצאו. וכן התוקע לתוף חבית⁶³ גדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הברה שמע, לא יצא.

60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. 61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. 62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). 63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

פָּרָק שְׁנַיִם

1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

א. הפל חִיבִין² לְשִׁמְעַ קוֹל שׁוֹפֵר: פְּהֵנִים, לְיָיִם³, וְיִשְׂרָאֵלִים, וְגֵרִים, וְעֵבְדִים⁴ מִשְׁחֵרְרִים. אֲכָל נְשִׁים וְעֵבְדִים⁵ וְקִטְנִים - פְּטוּרִין. מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן-חֹרִין, וְטָמְטוּם⁶ וְאַנְדְּרוּגִינוֹס⁷ - חִיבִין⁸.

2) ראש השנה כט, א. 3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). 4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. 5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. 6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. 8) הטומטום והאנדרוגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

ב. פֶּל מִי שְׁאִינוּ חִיב בְּדָבָר, אִינוּ מוֹצִיא אֶת הַחֵיב יְדֵי חוֹבָתוֹ⁹. לְפִיכָּךְ אִשָּׁה או קָטָן שֶׁתְּקַעוּ בְּשׁוֹפֵר - הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יֵצֵא. אַנְדְּרוּגִינוֹס¹⁰ מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאִינוּ מוֹצִיא אֶת שְׁאִינוּ מִינוֹ¹¹. טָמְטוּם אִינוּ מוֹצִיא, לֹא אֶת מִינוֹ¹² וְלֹא שְׁאִינוּ מִינוֹ¹³; שֶׁהַטְּמָטוּם שֶׁנִּקְרַע, אִפְשָׁר שְׁיִמְצֵא זָכָר וְאִפְשָׁר שְׁיִמְצֵא נְקֵבָה.

שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו ('משנה ברורה'). 48) אף-על-פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שפורות" - קא-משמע-לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף-משנה).

ו. הוסיף עליו פל-שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול⁴⁹. צפהו זהב מבפנים⁵⁰ או במקום הנחת פה⁵¹ - פסול. צפהו מבחוץ: אם נשתנה קולו מןמות שהיה - פסול⁵²; ואם לא נשתנה - פשר. נמן שופר בתוף שופר: אם קול פנימי שמע⁵³ - יצא; ואם קול חיצוני שמע⁵⁴ - לא יצא. הרחיב את הקצור וקצר את הרחב - פסול⁵⁵.

49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). 50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. 51) שיש הפסק בין פה לשופר [אולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד-משנה כאן]. 52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). 53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בחיק החיצון, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). 54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף-משנה). 55) ששם את השופר במים רותחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

ז. הִיָּה אֶרֶךְ וְקָצֵר - פְּשָׁר⁵⁶. גֵּרְדוּ⁵⁷, בֵּין מִבְּפָנִים בֵּין מִבְּחוּץ, אֶפְלוּ הֶעֱמִידוּ עַל גְּלִדוֹ⁵⁸ - פְּשָׁר. הִיָּה קוֹלוֹ עֵב או דָק או צָרוּד⁵⁹ - פְּשָׁר, שֶׁפֶל הַקּוֹלוֹת פְּשָׁרִין בְּשׁוֹפֵר.

56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו ('תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון נסדק וקצרו, שעל-ידי-זה הוא חוזר לכשרותו ('רבינו מנוח' וכסף-משנה). 57) שעשהו דק ע"י הגרידה. 58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאירו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר - שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). 59) יבש. כי דרך השופרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבירו, ואפילו בדרך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חבירו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנחם'). (10) שכל מין האנדרוניוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זו נקבה גם זו כמותה. (11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. (12) טומטום כמותה, שמא הוא נקבה והשני זכר. (13) זכר.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - אינו מוציא אפילו עצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו.¹⁴ אלא כיצד יצא ידי חובתו? שישמע מן-חורין שיתקע לו.

ז. התינוקות²² שלא הגיעו לחנוכה²³, אין מעפכין אותן מלתקע בשפת שאינה יום-טוב של ראש-השנה²⁴, כדי שילמדו. ומתן לגדול שיתקע עמהן²⁵ כדי ללמדן ביום-טוב²⁶ - בין קטן שהגיע לחנוכה, בין קטן שלא הגיע לחנוכה; שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות.

14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד - לא יצא ידי חובתו.¹⁵ וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפנן שומע לצאת ידי חובתו, ולא נתפנן התוקע להוציא; או שנתפנן התוקע להוציא, ולא נתפנן השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו, עד שיתפנן שומע ומשמיע.¹⁶

22) משנה, שם לב, ב. (23) תינוק בן שש ושבע, שיועד מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנחם'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם-משנה כגון בשם גמרא כתב"ד, ובהגהות הגר"א שם. (24) לפי שבי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין ב"ה שחל להיות בשבת (מגיד-משנה). (25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד-משנה). (26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל-שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמדם" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד-משנה). ואולי צ"ל "וביום-טוב".

15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועי"ש. (16) ראש השנה כח, ב.

ה. מי שתקע¹⁷, ונתפנן להוציא פל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפנן לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתפנן לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו - יצא, שהרי נתפנן לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח-צבור - יצא, אם נתפנן לצאת; שהרי שליח-צבור מתפנן להוציא את הרבים ידי חובתן.

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית-דין; אבל בזמן שהיה בית-המקדש קיים, והיה בית-דין הגדול בירושלים - היו הפל תוקעין בירושלים²⁷ בשבת, פל-זמן שבית-דין יושבין²⁸. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא פל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הנהל²⁹, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש ההר³⁰, והיתה יכולה לבוא בירושלים - לא שהיה נהר מפסיק ביניהם; אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת בירושלים. אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין.

17) משנה, שם, כז, ב. ושם בגמרא (כט). פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יום-טוב¹⁸ של ראש-השנה שחל להיות בשבת - אין תוקעין בשופר בכל מקום; אף-על-פי שהתקיעה משום שבות¹⁹, ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין? גזרה שמא יטלנו בדרו ויוליכנו למי שיתקע לו, ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים²⁰, או יוציא מרשות לרשות²¹, ויבוא לירי אסור סקילה; שהכל חייבים בתקיעה, ואין הפל בקיאת לתקע.

27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו

18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג

28) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו

18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק
וענין הברכות: מלכות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה
מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

א. כִּמָּה תְּקִיעוֹת חֲזַב אָדָם לְשֹׁמֵעַ בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה?
תִּשְׁעַ תְּקִיעוֹת. לְפִי שְׁנַאמֵר 'תְּרוּעָה' בְּיוֹבֵל וּבְרֹאשׁ-
הַשָּׁנָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים²; וְכָל תְּרוּעָה - פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ³
וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ⁴. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שֶׁכָּל
תְּרוּעוֹת שֶׁל הַדָּשׁ הַשְּׂבִיעִי אֶחָד הֵן - בֵּין
בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - תִּשְׁעַ
תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן: תְּקִיעָה וּתְרוּעָה
וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה
וּתְקִיעָה.

(2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש
השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה"
(במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא
כה, ט). (3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה.
(4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

ב. תְּרוּעָה זו הַאֲמוּרָה בַתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ כִּה
סֵפֶק, לְפִי אֲרֹף הַשָּׁנִים וְרַב הַגְּלוּת, וְאִין אָנוּ יוֹדְעִין
הַיֶּאֱרָף הַיֵּא: אִם הִיא הַלְּלָה שְׁמַלְלִין הַנְּשִׂים
בְּיַהֲזֵן בַּעַת שְׁמַנְבִּיין⁵, או הַאֲנַחָה, כְּדֶרֶךְ שְׂאֵנַח
הָאָדָם פַּעַם אַחַר פַּעַם, כְּשִׂיֶּדְאָג לְבוּ מְדַבֵּר גְּדוּל⁶,
או שְׁנִיָּהֶם כְּאֶחָד: הַאֲנַחָה, וְהַלְּלָה שְׂדַרְפָּה לְבוּ
אַחֲרֶיהָ, הֵן הַנְּקִרְאִין תְּרוּעָה; שְׂכַף דְּרַף הַדּוּאָג -
מִתְאַנַּח תַּחְלָה, וְאַחַר-כֵּן מְלַל. לְכַף אָנוּ עוֹשִׂין
הַכֵּל⁷.

(5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה
שאנו קוראים תרועה. (6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך
בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו
קוראים שברים. (7) לצאת ידי ספק.

ג. הַלְּלָה הִיא שְׂאֵנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה; וְהַאֲנַחָה זו
אַחַר זו, הִיא שְׂאֵנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׂבָרִים.
נִמְצָא סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כֵּן הוּא: מְבַרֵךְ וְתוֹקַע תְּקִיעָה,
וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׂבָרִים, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ
תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים⁸. וְתוֹקַע
תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׂבָרִים⁹, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה;
וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקַע תְּקִיעָה,
וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה
שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מְנַזֵּן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים, כְּדִי
לְהַסְתַּלֵּק מִן הַסֵּפֶק.

(8) שצריך לשמוע תשע קולות. (9) מספק שמא שברים הם
התרועה.

ד. שְׂעוֹר תְּרוּעָה - כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת. שְׂעוֹר שְׁלֹשָׁה
שְׂבָרִים - כְּתְרוּעָה. הַרִי שְׁתַּקַּע וְהַרִיעַ, וְתַקַּע תְּקִיעָה
אַרְפָּה וּמִשָּׁף בַּהּ כְּשִׁתִּים בְּרֹאשׁוֹנָה - אִין אוֹמְרִים,

תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבירונו ד' אמות
ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב
וגבעון (תפארת ישראל). (28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין
ה"א, שבית-דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים-טובים
בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה
בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם,
אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא
לרשות הרבים (תפארת ישראל). (29) שאע"פ ששומעת
קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. (30) שאע"פ
שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות.

ט. וּבְזִמָּן הַזֶּה, שֶׁחֲרַב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ - כָּל מְקוֹם
שֵׁיִשׁ בוּ בֵּית-דִין קָבוע³¹, וְהוּא שְׂפִיָּה סְמוּךְ³²
בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל - תּוֹקְעִין בוּ בְּשַׁבָּת. וְאִין תּוֹקְעִין
בְּשַׁבָּת, אֲלָא בְּבֵית-דִין שֶׁקָּדְשׁוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל
שְׂאֵר בְּתֵי-דִינֵין, אִין תּוֹקְעִין בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן
סְמוּכִין. וְאִין תּוֹקְעִין אֲלָא בְּפָנֵי בֵּית-דִין גְּדוּל³³
בְּלָבָד, כָּל זִמָּן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וְאֶפְלוּ נִנְעָרוּ לְעַמּוּד³⁴
וְלֹא עָמְדוּ - תּוֹקְעִין בְּפָנֶיהֶם. אֲבָל חוּץ לְבֵית-דִין
אִין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בְּפָנֵי בֵּית-דִין? מִפְּנֵי
שְׂבִית-דִין זְרִיזִין הֵן, וְלֹא יָבֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר
הַשּׁוֹפָר בְּפָנֶיהֶם בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, שְׂבִית-דִין מְזַהֲרִין
אֶת הָעָם וּמְדַיְעִין אוֹתָן.

(31) דיינים קבועים, ולא שנודמנו שם במקרה (ר"ה כט:).
(32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך
ממשה רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו
הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם
רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית-דין סמוך, אלא
בית-דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין
לפניו ב"ה שחל בשבת. (33) בית-דין סמוך וקבוע
(כסף-משנה). (34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה
(בגמרא ר"ה ל). ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו
אלא מדרבנן (מגיד-משנה).

י. בְּזִמָּן הַזֶּה, שְׂאֵנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בְּגְלוּת³⁵ -
כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בְּרֹאשׁוֹן, תּוֹקְעִין בְּשָׁנִי. וְאִם חָל יוֹם
רִאשׁוֹן לַהַיּוֹת בְּשַׁבָּת³⁶, וְלֹא הָיָה בְּמְקוֹם בֵּית-דִין
הָרְאוּיִן לְתַקַּע - תּוֹקְעִין בְּשָׁנִי בְּלָבָד.

(35) לפי החשבון "ואין יום-טוב שני להסתלק מן הספק אלא
מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט ה"ד) וידוע וברור שהיום
הראשון הוא יום-טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד,
ואע"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף-משנה).
(36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי-אפשר
ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב
רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

~ יום רביעי י"ד אייר ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה ואחד מן הפתוכים ואחד מן הנביאים - יצא. ואפלו אמר: 'ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר', ואמר פסוק של תורה והפסיק - שוב אינו צריך כלום.

22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכות זכרונות ושופרות, כמו בראש השנה. 23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר גם את מה שיועד ולא אומר כלום. 24) והוא כנגד עשרה פסוקים של הללו אל-לקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר", וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש-השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכרו בהם שופר. 25) לעשרה.

ט. אין מזכירין זכרונות, מלכיות ושופרות של פְּרַעֲנוֹת. זְכָרוֹנוֹת - כְּגוֹן "וַיִּזְכֹּר כִּי בֶשֶׁר הָמָה וכו'"; מְלָכִיּוֹת - כְּגוֹן "בַּחֲמָה שְׁפוּכָה אִמְלוּךְ עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפְרוֹת - כְּגוֹן "תִּקְעוּ שׁוֹפֵר בַּגִּבְעָה וכו'". ולא זכרון יחיד, אפלו לטובה, כְּגוֹן "זְכַרְנִי ה' בְּרַצוֹן עִמָּךְ"; "זְכַרְהָ לִּי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה". וּפְקֻדּוֹת אֵינֶן כְּזְכָרוֹנוֹת, כְּגוֹן "פְּקֻדַּי אֲתָכֶם". וַיֵּשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פְּרַעֲנוֹת שֶׁל אֲמוֹת עַפְרוֹם, כְּגוֹן "ה' מִלֶּךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זְכַר ה' לְבָנֵי אָדָם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם"; "וַה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וְהִלֵּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן". "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"; "אַתָּה הָרֵאָתָּ לְדַעַת וכו'"; "וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבָבְךָ וכו'". - כֵּן פְּסוּקֵי מֵאֵלּוּ, מְלָכוֹת הוּא עֲנִינוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בּוֹ זֵכֶר מְלָכוֹת; וְהָרִי הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; "וַיְהִי בִישְׁרוֹן מִלֶּךְ וכו'".

י. המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש-השנה בצבור כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר למקומו²⁶, יושבין כל העם²⁷. ואחד עומד²⁸ ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפֵר', וְכָל הָעָם עוֹנִין אִמָּן. וְחֹזֵר וּמְבַרֵךְ 'שְׁחִינֵנוּ, וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו אִמָּן'. וְתוֹקַע שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאִמְרָנוּ מִפְּנֵי הַסֶּפֶק עַל הַסֵּדֵר, וְאוֹמְרִים קְדִישׁ, וְעוֹמְדִין וּמְתַפְּלִין תְּפִלַּת מוֹסֵף. וְאַחַר שְׁגוֹמְרֵי שְׁלִיחַ-צְבוֹר בְּרִכָּה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מְלָכִיּוֹת', תוֹקַע תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פֶּעַם אַחַת. וּמְבַרֵךְ בְּרִכָּה חֲמִישִׁית, שֶׁהִיא 'זְכָרוֹנוֹת', וְאַחַר שְׁגוֹמְרֵי תוֹקַע תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְתְּקִיעָה. וּמְבַרֵךְ בְּרִכָּה שְׁשִׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפְרוֹת', וְאַחַר שְׁגוֹמְרֵי תוֹקַע תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה פֶּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם

תחשב פשתי תקיעות, ויריע אחריה ויחזור ויתקע; אלא אפלו משך בה כל היום, אינה אלא תקיעה אחת; וחזור ותקע ומריע ותקע שלש פעמים.

ה. שמע תקיעה אחת בשעה אחת, ושניה בשעה שניה; אפלו שהה כל היום כלו - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו. והוא, שישמע כל כבא מהן על סדרה; לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה¹⁰ וכיוצא בזה.

10) צריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה.

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני-אדם פאחד - לא יצא¹¹ אפלו ידי אחת¹². תקיעה מזה, ותרועה מזה, ותקיעה משלישי, בזה אחר זה - יצא, ואפלו בסרוגין, ואפלו כל היום כלו. ואינו יוצא ידי חובתו עד שישמע כל התשע תקיעות, שפלן מצוה אחת הן, לפיכך מעכבות זו את זו.

11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת אחת אין כאן פשוטה לפניה ולאחריה. 12) מפני שצריך שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות והתרועות בבת אחת.

ז. הצבור חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שליח-צבור 'אבות'¹³ ו'גבורות'¹⁴ ו'קדשת השם'¹⁵ ו'מלכיות'¹⁶, ותוקע שלש; ואומר 'זכרונות'¹⁷, ותוקע שלש; ואומר 'שופרות'¹⁸, ותוקע שלש; ואומר 'עבודה'¹⁹ ו'הודיה'²⁰ וברכת כהנים²¹.

13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן אברהם". 14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים". 15) ברכת "אתה קדוש". 16) ברכה רביעית שאומר בה פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום הזכרון". 17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר הברית". 18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שנזכרו בהם שופרות. 19) ברכת "רצה". 20) ברכת "מודים". 21) ברכת "שים שלום".

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש-השנה ויום-ההפסודים של יובל²², שהן מלכיות וזכרונות ושופרות, מעכבות זו את זו²³. וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקים מעין הברכה²⁴: שלשה פסוקים מן התורה, ושלושה מספר תהלים, ושלושה מן הנביאים, ואחד מן התורה - משלים בו²⁵; ואם השלים בנביא - יצא. ואם אמר פסוק אחד מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹא יִתֵּר עַל עֲשָׂרִים אֲמָה³. וְרִחְבָּהּ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁבַּע טַפְחִים עַל שְׁבַע טַפְחִים⁴. וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף בְּרִחְבָּהּ אֲפֹלוּ כַּמָּה מִלִּיל⁵. הִיתָה פְּחוֹתָה מִעֲשָׂרָה אוֹ מִשְׁבַּע עַל שְׁבַע, אוֹ גְבוּהָ מִעֲשָׂרִים אֲמָה כָּל-שְׁהוּא - הָרִי זוֹ פְּסוּלָה.

2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך (עירובין ג:). (3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד-משנה). (4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה). (5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראיין לישב בסוכה אחת" (סוכה כז:).

ב. סִכָּה שְׂאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת - פְּסוּלָה⁶. הִיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת⁷ זוֹ בְּצַד זֶה, כְּמִין ג' ס"ח - עוֹשֶׂה דֶּפֶן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ יִתֵּר עַל טַפַּח, וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה⁸ סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדִי⁹. וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פְּתַח¹¹, מִפְּנֵי שְׂאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת¹². וּכְבָר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שְׁבַת¹³, שְׁצוּרַת פְּתַח הָאָמּוֹר בְּכָל מְקוֹם, אֲפֹלוּ קִנְיָה מִפְּאֵן וְקִנְיָה מִפְּאֵן וְקִנְיָה עַל גְּבִיחָן, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינוּ מַגִּיעַ לָהֶן¹⁴.

6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו: מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. (7) שלמות. (8) ג"ס יוניתי, כזה. (9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלושה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). (10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות כמין גאם יוניתי), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל. (11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: (12) סוכה, שם. (13) פט"ז הי"ט. (14) כזה:

ג. הִיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וּבִינֵיהֶן מִפְּלֵשׁ¹⁵ - עוֹשֶׂה דֶּפֶן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ אַרְבַּעַת טַפְחִים וּמִשְׁהוּ¹⁶, וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַת מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת¹⁷ וּכְשָׂרָה; וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פְּתַח¹⁸. קִנְיָם הַיּוֹצְאִים מִסְּכַף הַסְּפָה לְפָנֵי הַסְּפָה, וְדֶפֶן אֶחָת נִמְשַׁכֵּת עִמָּהֶן¹⁹ - הָרִי הֵן בְּסִפְסָה²⁰.

15) כזה: (16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן

להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". (27) אף על פי שהתקוע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. (28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

יא. זֶה שְׁתוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יּוֹשְׁבִין, הוּא שְׁתוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרֻכּוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים²⁹. וְאֵינוּ מְדַבְּרִים³⁰ בֵּין תְּקִיעוֹת שְׁמִיִּשָׁב לְתְּקִיעוֹת שְׁמַעְמָד³¹. וְאֵם סַח בִּינֵיהֶן - אֶף-עַל-פִּי שְׁעֵבֶר, אֵינוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ.

29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. (30) התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. (31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

לב. בְּדִין הִיָּה, שְׂתִתְקַעוּ עַל כָּל בְּרֻכָּה, כָּל בְּבֹא מִהֶן³² שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדָרָף שְׁתִתְקַעוּ כְּשֶׁהֵן יּוֹשְׁבִין. אֲלֹא בֵּין שְׂעִיבָא מִיַּדִּי סַפֵּק בְּתְּקִיעוֹת שְׁמִיִּשָׁב, אֵין מְטַרְיַחִין עַל הַצְּבוּר לְחֹזֵר בְּהֵן כְּלֵן עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת; אֲלֹא דִי לָהֶן בְּבֹא אֶחָת עַל כָּל בְּרֻכָּה, כְּדִי שְׂשִׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ - בְּצְבוּר; אֲבָל הַיַּחֲדִיד - בֵּין שְׂשִׁמְעַ עַל סֵדֶר בְּרֻכּוֹת³³, בֵּין שְׂלֹא שְׂמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מַעְמָד בֵּין מִיִּשָׁב - יֵצֵא, וְאֵין בְּזָה מְנַהֵג.

32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבבות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. (33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

לג. הַתְּקִיעוֹת אֵינֶן מַעֲכָבוֹת אֶת הַבְּרֻכּוֹת³⁴, וְהַבְּרֻכּוֹת אֵינֶן מַעֲכָבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת³⁵. שְׁתֵּי עֲזֵרוֹת: בְּאַחַת יוֹדַע בּוֹדָאֵי שֵׁישׁ שֵׁם מִי שְׂיִבְרָךְ לָהֶן תִּשַׁע בְּרֻכּוֹת, וְאֵין שֵׁם תוֹקֵעַ; וּבְשֵׁנִיָּה, סַפֵּק יֵשׁ שֵׁם תוֹקֵעַ, סַפֵּק אֵין שֵׁם תוֹקֵעַ - הוֹלֵף לְשֵׁנִיָּה³⁶; שְׁהַתְּקִיעָה מְדַבְּרִי תוֹרָה, וְהַבְּרֻכּוֹת מְדַבְּרִי סוּפְרִים.

34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. (35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. (36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

הִלְכוֹת סִכָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

א. שְׁעוֹר הַסְּפָה - גְּבֻהָה אֵין פְּחוֹתָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּיָוֶם-טוֹב; לְפִי שְׂאֵסוֹר לְעֵלוֹת בְּיָוֶם-טוֹב בְּאֵילָן אוֹ עַל גִּבֵּי בְּהֵמָה³⁶. הַיּוֹ מִקְצֵת הַדְּפָנוֹת עֲשׂוּיֹת בְּיָדֵי אָדָם וּמִקְצֵתָן אֵילָנוֹת - רוֹאִין, כֹּל שְׂאֵלוֹ נִטְלוּ הָאֵילָנוֹת, הַיּוֹ יְכוּלָה לְעַמּוֹד בְּדְפָנוֹת שְׂפִירֵי אָדָם, עוֹלִין לָהּ בְּיָוֶם-טוֹב³⁷.

(31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. (32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. (33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו שכתב רבינו למעלה. (34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. (35) לחול-המועד, שאין איסור לעלות אליה. (36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט. (37) סוכה כב, ב. וכג, א.

ז. סָכָה שְׂאִין לָהּ גַּג - פְּסוּלָה³⁸. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רֵאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוֹקוֹת זוּ בְּזוֹ כְּמִין צְרִיף³⁹; אוֹ שְׂפִמָּךְ רֵאשׁ הַדְּפָן שֶׁל סָכָה לִפְתָל⁴⁰ - אִם הָיָה לָהּ גַּג אֲפֵלוֹ טִפְחָה⁴¹, אוֹ שֶׁהִגְבִּיחַ הַדְּפָן הַסְּמוּךְ לִפְתָל מִן הַתְּקָרָקַע טִפְחָה, הָרִי זוֹ כְּשֶׁרָה⁴². סָכָה עֲגֵלָה - אִם יֵשׁ בְּהִקְפָּה כְּדִי לְרַבֵּעַ כֶּה שְׂבָעָה טִפְחִים עַל שְׂבָעָה טִפְחִים⁴³, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין לָהּ זְיוֹת, הָרִי זוֹ כְּשֶׁרָה.

(38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. (39) שם יט, ב. כזה: (40) כזה: (41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאיר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחסוב גג (סוכה, שם). (42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. (43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

ח. סָכָף עַל-גִּבֵּי אֲכַסְדְּרָה⁴⁴ שְׁיֵשׁ לָהּ פְּצִימִין⁴⁵ - בֵּין שֶׁהָיָה נְרָאִין מִפְּנִים⁴⁶ וְאִין נְרָאִין מִבַּחוּץ⁴⁷, בֵּין שֶׁהָיָה נְרָאִין מִבַּחוּץ וְאִין נְרָאִין מִפְּנִים - כְּשֶׁרָה⁴⁸.

(44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה, וראה להלן ה"ט). (45) עמודים. (46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. (47) כזה: ומבפנים נראה חלק. (48) כיון שיש עמודים בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

ט. לֹא הָיָה לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה סָכָה הַעֲשׂוּיָה כְּמַבּוּי, שֶׁהָרִי אֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צַדֵּי הָאֲכַסְדְּרָה, וְאִמְצַע הָאֲכַסְדְּרָה אֵין בּוֹ כְּתָל, וְשֶׁפְּנִיגְדוֹ אֵין בּוֹ פְּצִימִין.

מחבורות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב. (17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים. (18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו ועל הדופן שכנגד. כזה: (19) מקלות שסוככים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכותל אחד היה ארוך יותר מתבירו, כזה: (20) ואף-על-פי שההמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט.).

ד. דְּפָנוֹת שֶׁהָיָה דְּבוֹקוֹת בְּגַג הַסָּכָה וְלֹא הָיוּ מְגִיעוֹת לְאָרְצָן²¹; אִם הָיוּ גְבוּהוֹת מִן הָאָרְץ שֶׁלְּשָׁה טִפְחִים - פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִפֶּן - כְּשֶׁרָה²². הָיוּ הַדְּפָנוֹת דְּבוֹקוֹת לְאָרְץ, וְלֹא הָיוּ מְגִיעוֹת לְסָכָף - אִם גְּבוּהוֹת עֲשָׂרָה טִפְחִים, אַף-עַל-פִּי שֶׁהָיוּ רְחוּקִין מִן הַגַּג כְּמָה אַמּוֹת, כְּשֶׁרָה²³; וּבִלְבָד שֶׁהָיוּ הַדְּפָנוֹת מְכוּנוֹת תַּחַת שְׂפַת הַגַּג²⁴. הַרְחִיק אֶת הַגַּג²⁵ מִן הַדְּפָן שֶׁלְּשָׁה טִפְחִים - פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִפֶּן - כְּשֶׁרָה. תְּלָהּ מְחַצָּה שְׂגוּבָהּ אַרְבָּעָה וּמִשָּׁהוּ בְּאִמְצַע, בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאָרְץ, וּבְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לַגַּג - הָרִי זוֹ כְּשֶׁרָה²⁶.

(21) משנה, סוכה טז, א. (22) שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבוד". (23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). (24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבוד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז או"ח סי' תרב סק"א). (25) משנה, סוכה יז, א. (26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבוד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

ה. הַעוֹשָׂה סִפְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דְּפָנוֹת לָהּ²⁷ - אִם הָיוּ חִזְקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזַּק אוֹתָם, עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָרוּחַ מְצַוֶּה מְנִידָה אוֹתָם²⁸ תְּמִיד, וּמִלֹּא בֵּין הָאֵמִירִים²⁹ בְּתֵבֶן וּבְקֶשׁ כְּדִי שֶׁלֹּא תִגִּיד אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשַׁר אוֹתָם - הָרִי זוֹ כְּשֶׁרָה; שְׁפָל מְחַצָּה שְׂאִינָה יְכוּלָה לְעַמּוֹד בְּרוּחַ מְצַוֶּה שֶׁל יִבְשָׁה³⁰, אֵינָה מְחַצָּה.

(27) משנה, סוכה כד, ב. (28) אף-על-פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). (29) הענפים, נוסחא אחרת: "האורין". (30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

ו. הַעוֹשָׂה סִפְתּוֹ בְּרֵאשׁ הַעֲגֵלָה³¹ אוֹ בְּרֵאשׁ הַסְּפִינָה³² - כְּשֶׁרָה³³, וְעוֹלִין לָהּ בְּיָוֶם-טוֹב. בְּרֵאשׁ הָאֵילָן³⁴ אוֹ עַל גִּבֵּי הַגָּמֶל - כְּשֶׁרָה³⁵, וְאֵין עוֹלִין לָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. סִפָּה שְׂאוֹרֵיהָ⁵⁹ גְבוּהַ מְעֹשְׂרִים אִמָּה, וּמְעֻטָּה בְּכָרִים וּכְסוּתוֹת⁶⁰ - אֵינֹו מְעוּט⁶¹, וְאִפְלוּ בְטָלָם⁶². מְעֻטָּה בְּתָבֶן וּבְטָלוּ - הָרִי זֶה מְעוּט; וְאִין צְרִיף לֹא מְעוּט. אֲבָל בְּעֶפְרָ סֵתָם, אֵינֹו מְעוּט⁶³. הִיתָה גְבוּהַ מְעֹשְׂרִים אִמָּה, וְהוֹצִינָי⁶⁴ יוֹרְדִין לְתוֹף עֹשְׂרִים - אִם הִיתָה צְלָתָן מְרַבָּה מִחֲמַתָּן⁶⁵, יִחְשְׁבוּ כְּפָגַע עֲבָה⁶⁶ וּכְשָׂרָה.

(59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. (60) שנתן על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. (61) אינה נמעטת משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד.). (63) אע"פ שלא ניטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה). (64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוציא. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד.).

יד. בְּנָה אֵיצְטָבָה⁶⁷ בָּהּ כְּנָגְדַ דְּפָן הָאֲמָצְעִית⁶⁸ עַל-פְּנֵי כְּלָה⁶⁹ - אִם יֵשׁ בְּאֵיצְטָבָה שְׂעוֹר רַחֲב הַסִּפָּה, כְּשָׂרָה⁷⁰. בְּנָה אֵיצְטָבָה כְּנָגְדַ דְּפָן הָאֲמָצְעִית מִן הַצִּדִּי⁷¹ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִפְתָּל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פְּחוֹת מְאָרְבַּע אַמּוֹת, כְּשָׂרָה⁷². בְּנָה אֵיצְטָבָה בְּאֲמָצְעָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִפְתָּל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פְּחוֹת מְאָרְבַּע אַמּוֹת, כְּשָׂרָה⁷³; וּכְאֵלוּ הַמְּחֻצּוֹת נוֹגְעוֹת בְּאֵיצְטָבָה, וְהָרִי מִן הָאֵיצְטָבָה וְעַד הַסִּפּוֹף פְּחוֹת מְעֹשְׂרִים אִמָּה. בְּנָה בָּהּ עֲמוּד⁷⁴, וְיֵשׁ בּוֹ הַכֶּשֶׁר סִפָּה⁷⁵ - פְּסוּלָה; שְׂאִין אֵלוּ מְחֻצּוֹת הַנְּפָרוֹת⁷⁶, וְנִמְצָא עַל-גַּב הָעֲמוּד סִכּוֹף כְּשֶׁר בְּלֹא דְּפָנוֹת.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ. (68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: (70) שהרי מקרקעית האיציטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיציטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתפע מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם. והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. (74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו

י. סִפָּה עַל-גְּבֵי מְבוּי שְׂיֵשׁ לוֹ לְחִי⁴⁹ או עַל-גְּבֵי בְּאֵר שְׂיֵשׁ לָהּ פְּסוּי⁵⁰ - הָרִי זֶה סִפָּה כְּשָׂרָה לְאוֹתָהּ שְׂבֵת שְׂבֵתוֹף הַחֵג בְּלִבָּד⁵¹; מִתּוֹף שְׂלַחִי זֶה וּפְסוּי אֵלוּ מְחֻצּוֹת לְעִנְיָן שְׂבֵת - נִחְשָׁב אוֹתָן מְחֻצּוֹת לְעִנְיָן סִפָּה⁵².

(49) מבווי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי שורות של בתיים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פי"ז מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות. (50) הם קרשים שהם עושים סביב הבאר, בצורה כזו כאן מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות היחיד (כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הכ"ז) והוא סיכך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים. (52) סוכה ז, א ועמוד ב.

יא. נֶעֶץ אַרְבַּעָה קַנְדָּסִין⁵³ עַל אַרְבַּע זְוִיּוֹת הַגָּג⁵⁴ וְסִפָּה עַל גִּבְזָן - הוֹאִיל וְהַסִּפּוֹף עַל שְׂפַת הַגָּג, כְּשֶׁר⁵⁵; וְרוֹאִין אֶת הַמְּחֻצּוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת כְּאֵלוּ הֵן עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׂפַת הַסִּפּוֹף.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד: שאמר שפלוגתת רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שרירא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקו", ועיין ראב"ד.

יב. סִפָּה שְׂיֵשׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בְּכַתְלֵיהָ חֲלוֹנוֹת הַרְבֵּה - הָרִי זֶה כְּשָׂרָה⁵⁶; וְאֵף-עַל-פִּי שְׂפָרוּץ מְרַבָּה עַל הָעוֹמֵד. וּבְלִבָּד שְׂלֹא יִהְיֶה שֵׁם פְּתַח יָתֵר עַל עֹשֶׂר⁵⁷. אֲבָל אִם הָיָה שֵׁם פְּתַח יָתֵר עַל עֹשֶׂר - אֵף-עַל-פִּי שְׂיֵשׁ לָהּ צִוּרַת פְּתַח⁵⁸, צְרִיף שְׂלֹא יִהְיֶה הַפְּרוּץ מְרַבָּה עַל הָעוֹמֵד.

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה). (57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הט"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאֲרֵץ⁴, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה⁵, וְאֵין רִיחוֹ רַע⁶, וְאֵינוֹ נוֹשֵׁר וְאֵינוֹ נוֹבֵל תָּמִיד⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַסֶּכֶךְ שֶׁל סֶכְהָ, אֵינוֹ כֶּשֶׁר מִכָּל דְּבָר. אֵין מְסַכְכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגְּדוּלְיוֹ מִן הָאֲרֵץ כּו'".

ידוע גודל דיוקו של הרמב"ם כמובא בהקדמתו שכתב "בלשון ברורה ודרך קצרה", וצריך להבין מדוע מקדים "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר" הרי יכול היה להתחיל מיד "אין מסככין אלא בדבר כו'".

וי"ל הביאור בפשטות, שאף שדרכו לכתוב "בלשון קצרה", לפעמים הניסוח הכללי מכריח להוסיף כמה מילים אף שלא מתווסף בזה שום חידוש בהלכה עצמה. ובעניינינו, בסיום הפרק הקודם, כתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל, שאין אנו צריכים אלא מחיצה מכל מקום ואפילו מבעלי חיים, ועושה אדם את חברו דופן ביו"ט והוא שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דופן כו'".

ובהמשך למה שכתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל" מתאים לכתוב ש"הסכך של הסוכה אינו כשר מכל דבר" כלומר שדינו של הסכך שונה מדינם של דפני הסוכה שיש בו הגבלות ותנאים מיוחדים "אין מסככים אלא כו'".

(יין מלכות, ספר זמנים, סימן לא מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) הכיסוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספך מגרנך ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספך מגרנך ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב. ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמה יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

ב. סֶכֶךְ בְּדָבָר שֶׁאֵין גְּדוּלְיוֹ מִן הָאֲרֵץ, אוּ בְּמַחְכָּר לְאֲרֵץ, אוּ בְּדָבָר שֶׁמְקַבֵּל טְמֵאָה - פְּסוּלָה. אֲבָל אם עֵבֶר וְסֶכֶךְ בְּדָבָר הַנוֹבֵל וְנוֹשֵׁר, אוּ בְּדָבָר שֶׁרִיחוֹ רַע - כֶּשֶׁרָה; שְׂאֵל אֲמָרוֹ, אֵין מְסַכְכִין בְּאֵלוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שְׂאֵל נִיחַ הַסֶּכֶךְ וְיֵצֵא⁸. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר שְׂאֵל יִהְיוּ הוֹצִיץ וְעֵלִין שֶׁל סֶכֶךְ יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טַפְחִים⁹, כְּדֵי שְׂאֵל יֵצֵר לוֹ בִּישִׁיבָתוֹ. סֶכֶכָה בְּמִינֵי מַתְכּוֹת¹⁰, אוּ בְּעֲצָמוֹת וְעוֹרוֹת¹¹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין גְּדוּלְיוֹ קָרָקַע. הַדְּלָה¹² עֲלֶיהָ גִּפְנִים¹³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עֵד שֶׁנַּעֲשׂוּ סֶכְהָ - פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי לֹא נִעְקָרוֹ¹⁴. סֶכֶכָה בְּכֵלִי¹⁵ עֵץ וּבְמַחְצָלוֹת¹⁶ הַעֲשׂוּיוֹת לְשִׁכְבָה וְכִיּוֹצֵא

הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה ה"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי-כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

טו. הִיתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה⁷⁷, וְחֻקָּה בַּה⁷⁸ לְהַשְׁלִימָהּ לְעֲשָׂרָה - אם יש משפת חֻקָּה וּלְפָתֵל שְׂלֻשָּׁה טַפְחִים, פְּסוּלָה; פְּחוּת מִכֵּן, כֶּשֶׁרָה; שְׂכָל פְּחוּת מִשְׂלֻשָּׁה, הָרִי הוּא כְּדוּבִיק⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת⁸⁰.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדן וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). (80) פי"ד ה"ז.

טז. דְּפָנֵי סֶכְהָ לְפָרִין מִן הַכֹּל⁸¹, שֶׁאֵין אָנוּ צָרִיכִין אֶלָּא מַחְצָה מִכָּל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ מִבְּעֵלֵי-חַיִּים⁸². וְעוֹשֶׂה אָדָם אֶת חֲבָרוֹ דֹּפֵן בְּיוֹם-טוֹב, כְּדֵי שְׂאֵיכָל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן בְּסֶכְהָ כֶּשֶׁרָה, שֶׁחֲבָרוֹ דֹּפֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֹתוֹ שְׂאֵל לְדַעַת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה דֹּפֵן⁸³; אֲבָל אם עֲשָׂהוּ לְדַעַת - אֲסוּר בְּיוֹם-טוֹב, וּמִתָּר בְּשָׂאֵר יְמֵי הַחֵג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכֵלִים דֹּפֵן רְבִיעִית בְּיוֹם-טוֹב; אֲבָל דֹּפֵן שְׂלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אֹתָהּ בְּכֵלִים בְּיוֹם-טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא מְכַשֵּׁר הַסֶּכְהָ, וְאֵין עוֹשִׂין אֶהֱלָ עֲרָאֵי בְּיוֹם-טוֹב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך) כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב.): חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג.). (83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). (84) עירובין מד, א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) נתבארו בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

א. הַסֶּכֶךְ² שֶׁל סֶכְהָ אֵינוֹ כֶּשֶׁר מִכָּל דְּבָר. אֵין מְסַכְכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגְּדוּלְיוֹ מִן הָאֲרֵץ³, שֶׁנַּעֲקָר מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפני טויתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). (32 הצומח מסביב לעץ. (33 מין עשב. (34 ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

ה. סככה פחצים: בְּזָכָרִים³⁵ - קְשֶׁרָה; בְּנִקְבוֹת³⁶ - פְּסוּלָה; אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא עֲשׂוּי לְהַתְמַלֵּאת בְּכַרְזֵל, בֵּית קְבוּל הוּא, וּמְקַבֵּל טְמֵאָה כָּל כְּלֵי-קְבוּל³⁷.

35 נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). (36 חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). (37 [כיון שאינו עשוי להשאר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה ככקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

ו. מַחְצֵלֶת קָנִים אוּ מַחְצֵלֶת גָּמִי אוּ חֲלָף: קְטָנָה - סְתֵמָה לְשִׁכִּיבָה³⁸; לְפִיכָף אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ, אֶל-אִם-כֵּן עֲשָׂה אוֹתָהּ לְסִכּוּף³⁹; גְּדוּלָה - סְתֵמָה לְסִכּוּף, לְפִיכָף מְסַפְּכִין בָּהּ; אֶל-אִם-כֵּן עֲשָׂה אוֹתָהּ לְשִׁכִּיבָה⁴⁰. וְאִם יֵשׁ לָהּ קִיר⁴¹ - אֶפְלוּ גְדוּלָה, אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ⁴², שְׁהָרִי הִיא כְּלֵי-קְבוּל; וְאֶפְלוּ נִטְל הַקִּיר שָׁלָה, אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ, מִפְּנֵי שְׁהִיא כְּשִׁבְרֵי-כְלִים⁴³.

38 סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. (39 שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). (40 ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). (41 שפה גבוהה מסיב. (42 שם כ, ב. (43 למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

ז. נְסָרִים⁴⁴ שְׁאֵין בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה טְפָחִים, מְסַפְּכִין בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵן מְשֻׁפִּין⁴⁵. וְאִם יֵשׁ בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה - אֵין מְסַפְּכִין בָּהֶן⁴⁶, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינָם מְשֻׁפִּין; גְּזֵרָה שְׁמָא יֵשֵׁב תַּחַת הַתְּקֵרָה וַיִּדְמָה שְׁהִיא כְּסִפָּה⁴⁷. נִתֵּן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד שְׁיֵשׁ בְּרַחְבּוֹ אֲרֻבָּעָה טְפָחִים - כְּשֶׁרָה⁴⁸, וְאֵין לְשִׁנֵּי תַּחְתּוּי⁴⁹. וְהִישָׁן תַּחְתּוּי - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ. הִיוּ נְסָרִין שְׁיֵשׁ בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה וְאֵין בְּעַבְרֵן אֲרֻבָּעָה, וְהִפְכָן בְּצִדֵיהֶן שְׁאֵין בָּהֶן אֲרֻבָּעָה וְסִכּוּף בָּהֶן - הָרִי זֶה פְּסוּלָה; שְׁהָרִי הַנְּסָר פְּסוּל, בֵּין שְׁסַפְּךָ בְּרַחְבּוֹ בֵּין שְׁסַפְּךָ בְּעֵבְרֵי⁵⁰.

44 קרשים. (45 שהם דומים לכלים. (46 משנה, סוכה יד, א. (47 ישיב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48 הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49 שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50 ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

בָּהֶן - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שְׁהֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וְכֵן אִם סִכְכָה כְּשִׁבְרֵי-כְלִים וּכְלֵי-תֵינִין¹⁷, פְּסוּלָה; הוּאִיל וְהִיוּ מְקַבְּלִין טְמֵאָה - שְׁמָא יִסְבֵּף בְּשִׁבְרִים שְׁעֵדִין לֹא טְהוּר¹⁸.

8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. 9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בריעבד (מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). (10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. (11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. (12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). (13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. (14) ומחובר פסול לסכך. (15) סוכה טו, א. (16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). (17) שבלו ונקרעו (שם טו:). (18) שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

ג. סִכְכָה בְּאֶבְרֵין¹⁹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שְׁהֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה. סוּכֵי תְּאֵנִים²⁰ וּבָהֶן תְּאֵנִים; פְּרִפְלִי עֲנָבִים²¹ וּבָהֶן עֲנָבִים; מְכַבְּדוֹת²² וּבָהֶן תְּמָרִים, וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בָּהֶן: רוֹאֵין אִם פְּסֻלָת²³ מְרַבָּה עַל הָאֶבְרֵין - מְסַפְּכִין בָּהֶן²⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְסַפְּכִין בָּהֶן. סִכְכָה בִּירְקוֹת²⁵, שְׁאֵם יִבְשׂוּ וַיּוֹלוּ וְלֹא יִשְׁאָר בָּהֶן מִמֶּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵן עֲתָה לַחִים - הָרִי מְקוּמָן נִחְשָׁב כְּאִלוּ הוּא אֲוִיר²⁶ וּכְאִלוּ אֵינָם²⁷.

19) מאכל אדם. שאילו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). (20) ענפי תאנים. (21) זמורות הגפנים. (22) ענפי הדקל. (23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. (24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאילו כל הסכך כשר (סוכה יג:). (25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. (26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאויר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. (27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בריעבד אלא אסורה לכתחילה שמה יניחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

ד. סִכְכָה כְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ²⁸, שְׁלֹא דָק אוֹתָן²⁹ וְלֹא נִפְצוּן³⁰ - כְּשֶׁרָה, שְׁעֵדִין עֵץ הוּא. וְאִם דָּק וְנִפְצָן אוֹתָן - אֵין מְסַפְּכִין בּוֹ³¹, מִפְּנֵי שְׁנִשְׁתַּנְּתִי צוּרְתוֹ, וּכְאִלוּ אֵינָן מְגִדוּלֵי קְרָקַע. מְסַפְּכִין בְּחִבְלִים שֶׁל סִיב³² וְשֶׁל חֲלָף³³ וּכְיּוּצָא בָּהֶן, שְׁהָרִי צוּרְתָן עוֹמֵד וְאֵין הַחִבְלִים כְּלִים³⁴.

28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשתי העץ". (29) שלא כתתם במכתשת. (30) שלא סרקם במסרק. (31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה⁵¹, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה; שהרי לא נעשו לשם סבה, אלא לשם בית. לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם סבה - הרי זו כשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מבינתים והניח במקומו סכך פשר לשם סבה - הרי זו כשרה⁵⁴.

51) מלשון הפסוק "ועזבו ירושלים עד החומה" (נחמיה ג, ח). 52) כן כתב רבינו בפירוש המשנה (לסוכה טו.) "ומפקפק, פירוש שיעקור אותם ממקומם ומן המסמרים התקועים בהם". ולפי"ז צריכים כאן שני דברים: גם הזות הנסרים ממקומם וגם להוציא המסמרים. וכן נראה מפירוש" שם שכתב: "מפקפק, סותר ומנענע". אבל הרא"ש (סי' כט) וה"טור (או"ח סי' תלא) כתבו: "שמסיר את המסמרים". ועיין ב"ח שם, ו"קרבן נתנאל" שם (או"ק א). 53) כמו שנכתב למעלה בה"ז. והרא"ש בסי' כט תמה על זה. 54) משנה, סוכה טו, א לבית הלל. [ומסתמת לשון רבינו נראה שמידת הסכך הכשר כמידת הסכך הפסול, ואעפ"כ - כשרה, וראה להלן ה"ט"ז והערה צה].

65) קנים. 66) ולא לשם סכך. 67) התיר את הקשר. 68) כל זה במשנה סוכה יב, א. 69) "ירושלמי". וכן הי' דרכם לאגוד. ועיין ראב"ד.

יא. חבילות קטנות שאגדו אותן למנין⁷⁰, מספכין בהן⁷¹. וכן החותף ראש הדקל והחירות⁷² אגודות בו - מספכין בו, שאגד בידי שמים⁷³ אינו פחבילה⁷⁴. ואפלו קשר ראשי החירות פלן מצד האחד, שנמצאו פחבילה אחת, אחד משני ראשים בידי שמים ואחד בידי אדם - מספכין בה; שהאגד עץ אחד, אינו חבילה; וזו פלעץ אחד היא, שהרי אגודה בידי שמים⁷⁵. וכן פל אגד שאינו עשוי לטלטלו⁷⁶, אינו אגד⁷⁷.

ט. סבה שנעשית פהלכתה מפל מקום⁵⁵ - כשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון ספת עפ"מ⁵⁸ וספת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סבה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשהו סבה⁶³ - אינה סבה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במקומו שבועה לשם סבה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכך שלה לצל.

70) למוכרם במנין. ומיד כשיקנם הקונה, יתיר אותם. 71) סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמא יעשה אותן חבילות על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגדן (רש"י שם). 72) הענפים. 73) שכולם אגודים בגזע הדקל מתחילת בריאתם (שם יג). 74) ואינו צריך להתיר אותה. 75) סוכה, שם. 76) שאם מטלטלו ממקום למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. 77) שם יג, ב.

55) מקום. 56) כשרה. 57) עשויה לצל. 58) כגון ספת עפ"מ. 59) וספת בהמה. 60) וכל פיוצא בהן. 61) מאליה. 62) בגדיש. 63) אינה סבה. 64) טפח. 65) כשרה. 66) כשרה. 67) כשרה. 68) כשרה. 69) כשרה. 70) כשרה. 71) כשרה. 72) כשרה. 73) כשרה. 74) כשרה. 75) כשרה. 76) כשרה. 77) כשרה.

יב. העושה ספתו תחת האילן⁷⁸ - פאלו עשאה בתוף הבית⁷⁹. הדלה עליה עלי האילנות ובדיהן⁸⁰, וספך על גבן⁸¹ ואחר-כך קצצן: אם היה הספך⁸² הרבה מהן⁸³ - כשרה; ואם לא היה הספך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן - צריך לנענע⁸⁴ אותן אחר קציצתן. כדי שתהיה עשויה לשם סבה⁸⁵.

55) לאיזה צורך שהוא. 56) סוכה ח, ב. 57) להתגונן בצילה, ועל שם כך נקראת סוכה (סוכה שם ורש"י). 58) שעשאוה גוים לימי הקיץ. 59) שעשאוה בשביל בהמות. 60) כמו סוכת נשים (שפטורות ממצות סוכה), סוכת רועים וסוכת שומרים (סוכה שם) כשנעשו לצל (שם). 61) שנפלו העמודים התחתונים מן הגדיש, ונשאר העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. 62) הוציא העמרים התחתונים ונשאר העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. ואע"פ שעשה מעשה בהוצאת העמרים וביצירת החלל - אינה סוכה, לפי שלא עשה סוכה לצל. 63) משנה, סוכה טו, א. 64) שחלל טפח נקרא "אהל" בכל מקום, וכשהגדיש העמרים על זה לשם צל - נקרא הסכך בשם סכך, כיון שיש תחתיו חלל טפח (סוכה טז).

78) שענפי האילן סוככים עליה. 79) משנה, סוכה ט, ב. משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו", ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות) ולא בסוכה שתחת הבית". 80) הגביה עליה עלי האילנות וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסיכוך (למעלה ה"ב). 81) שנתן סכך כשר על הענפים המחוברים. 82) הסכך הקשר. 83) ובענפי האילן לא היה די סיכוך לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם). 84) שם יא, א. 85) שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן העשוי", ראה למעלה הלכה ט.

יג. ערב דבר שמספכין בו⁸⁶ דבר שאין מספכין בו⁸⁷ וספך בשניהם - אף-על-פי שהפשר יתר על הפסול, פסולה⁸⁸. סכך בזה לעצמו ובהו לעצמו, זה בצד זה⁸⁹: אם יש בסכך פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה⁹⁰.

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין⁶⁵, אין מספכין בהן - גזרה שמא יעשה אותן חבילות על גגו כדי ליבשן⁶⁶, וימלך וישב תחתיהן לשם סבה, והוא מתחלה לא עשה סכך זה לצל, ונמצאת פסולה

86) שכשר לסכך בו. 87) שפסול לסכך בו. 88) שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נוויי ספה, אין ממעטין בגבחה¹⁰², אכל ממעטין ברחבה¹⁰³. היו נוויי הספה מפלגין¹⁰⁴ מגנה ארבעה טפחים או יתר - פסולה¹⁰⁵; שנמצא שהיושב שם, כאלו אינו תחת הסכך, אלא תחת הנויים, שהן אכלין וכלים שאין מספכין בהן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י: ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). (103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונוויי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. (104) מרוחקים. (105) סוכה י, ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סכך שהיו בו חלונות חלונות¹⁰⁶ שהאוויר נראה מהן: אם יש בכל האויר ככל מקום המסכך¹⁰⁷ - הרי זו פסולה, מפני שהחמתה תהיה מרבה מצלתה¹⁰⁸; וכל שהחמתה מרבה על הצל, אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האויר - פשרה.

(106) נקבים נקבים בסכך. (107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. (108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת" כשהנקב רחב כשיעור זוו (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. במה דברים אמורים? ¹⁰⁹ בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים¹¹⁰. אכל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה¹¹¹, עד שימעטנו משלשה¹¹². מעטו בדבר הפסול, כגון פרים וקטנות: אם ספה גדולה היא - פשרה¹¹³; ואם בספה קטנה - פסולה¹¹⁴, עד שימעטנו בדבר שימספכין בו. היה רב הספוף צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הכל, פשרה¹¹⁵.

(109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. (110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. (111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק (רש"י בסוכה יז). (112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה.

הסכך הפסול בטל ברוב הכשר אלא-אם-כן נפרדים הם, אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בסוכה ט: (כספ-משנה). (89) שאינם מעורבים. (90) סוכה ית, א.

יד. במה דברים אמורים? בספה קטנה; אכל בספה גדולה - סכך פסול באמצע, פוסלה בארבעה טפחים⁹¹; פחות מכן - פשרה. ומן הצד⁹² - פוסל בארבע אמות; ופחות מכן - פשרה. פיצד? פית שנפחת באמצעו⁹³, וסכך על מקום הפחת; וכן חצר המקפת אכסדרה, שסכך עליה; וכן ספה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מספכין בו בצד הדפנות מלמעלה: אם יש משפת הסכך הפשר ולפתל ארבע אמות - פסולה; פחות מכן - רואין כאלו הפתל נעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הפתל והפשרה. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד).

טו. ואי-זו היא ספה קטנה? כל שאין בה אלא שלשה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה - כל שישארו בה יתר על סכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך פשר.

טז. סכך בדבר פסול ודבר פשר, זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכך הפסול רחב שלשה טפחים⁹⁵, אלא פחות: אם היה כל הסכך הפשר יתר על כל הסכך הפסול - פשר; ואם היה זה כמו זה בצמצום, אף-על-פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה; מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב⁹⁶.

(95) המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך פסול, ראה למעלה הי"ג-יד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה (בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאור אם הוא באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן הי"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין דינו כאויר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה ה"ח והערה [ג].

יז. פרוש עליה כגד מלמעלה⁹⁷, או שפרש תחתיה מפני הנשר⁹⁸ - פסולה⁹⁹. פרושו כדי לנאותה¹⁰⁰ - פשרה¹⁰¹. וכן אם ספכה פהלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני מגדים וכלים, שתלוין, בין בכתייה בין בסכך, כדי לנאותה - פשרה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. ונגם במשניות דפוס פזיור בסוכה שם, הנוסחה "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. (127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

כג. מטה שבתוף הספה - אם גבוהה עשרה טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא פסחה בתוף ספה¹²⁹. וכן כילה¹³⁰ שיש לה גג אפילו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנין בה בפסחה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פסחה בתוף ספה¹³².

(128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מ"א דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

כד. אכל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן כילה שאין בגגה טפח - אפילו גבוהין כל-שהן¹³³, מתר לישן תחתיהם בפסחה; שאינן פסחה בתוף ספה, מפני שאין לה גג.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

כה. ספה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציאו מספתו, וגזלה וישב בה - יצא, שאין תקרקע נגזלת¹³⁵. ואם גזל עצים ועשה מהן ספה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חקמים היא, שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸. ואפילו גזל נסרים, והניחן ולא חפרן ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה ספתו ברשות הרבים - הרי זו פשרה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוציאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). וכן הסוכה כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאולה (סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). (137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א. (138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל'

113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). (114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). (115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

כא. דרך הספוף להיות קל, פדי שיצאו ממנו הפוככים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ פמין בית - אף-על-פי שאין הפוככים נראין מתוכה, פשרה¹¹⁸. היתה הספוף מדבלל, והוא הספוף שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - פשר¹¹⁹; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים¹²⁰. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יותר - אף-על-פי שהוא גבוה יותר משלשה טפחים - רואין אותו פאלו ירד למטה ונגע בפשפת זה היורד¹²¹. והוא, שיהיה מבין פנגד שפת היורד¹²².

(116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). (117) סככה עב. (118) משנה, סוכה כב, א. (119) משנה, שם. (120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". (121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבט רמיי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. (122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

כב. העושה ספה על-גבי ספה - התחתונה פסולה, פמי שעשה ספה בתוף הבית¹²³; והעליונה - פשרה. פמה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? פשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או יותר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקסתות של עליונה, אפילו על-ידי הדחק¹²⁵. אכל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וקסתות של עליונה אפילו על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא, שלא יהיה גבה שתיהן יותר על עשרים אמה; ששהתחתונה, פסכה העליונה היא נתרת¹²⁷.

(123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). (124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שומרי העיר בלילה - פטורים מן הספה בלילה וחיבים ביום. שומרי גנות ופרדסי, פטורים, בין ביום ובין בלילה; שאם יעשה השומר סבה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב מן מקום אחר.¹²

גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). 139) כמו שביאר, שקרקע אינה נגזלת, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

פרק ששי

8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבוים. 9) אפילו בשעת חנייתו ואף על פי שיש לפניו סוכה בנוייה. משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה. 10) אף על פי שאינם הולכים אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת המצוה. 11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. 12) ואם היה שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות סוכה.

1) נתבאר בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק, וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

ה. כיצד היא מצות הישיבה בספה? שיהיה אוכל ושותה ודר בספה כל שבועת הימים, בין ביום ובין בלילה¹³, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבועת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת ספתו קבע, שנאמר: "בספת תשב שבעת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות - בספה; וכלי שתיה, כגון אשישות וכוסות - בספה. אבל כלי אכילה¹⁴, כגון קדרות וקערות - חוץ לספה. המנוחה - בספה¹⁵. ואם היתה ספה קטנה - מניחה חוץ לספה¹⁶.

א. נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הספה². טמטום ואנדורוגינוס, חיבים מספק. וכן מי שחפצו עבד וחפצו בן-חרין - חיב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא [כגון חמש] כגון שש³ - חיב בספה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן =שצריכים לעשותם דווקא בזמנים מסויימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות, ועבדים דינם כנשים. 3) כבן חמש - שגמרו לו חמש שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי בהתפתחותו של הילד.

13) נאמר בסוכה; "תשב שבעת ימים" ונאמר במלואים: "תשב יומם ולילה". מה תשב הנאמר במלואים הוא ביום ובלילה, אף תשב הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה. 14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. 15) אפילו כשאינה דולקת. 16) כשאינה דולקת. אבל כשדולקת מכניסה לסוכה.

ב. חולים ומשמישהן פטורים מן הספה⁴. ולא חולה שיש בו סנה, אלא אפלו חש בראשו, ואפלו חש בעיניו. מצטער - פטור מן הספה⁵; הוא ולא משמישו⁶. ואיזהו מצטער? זה שאינו יכול לישן בספה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הריח.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספה כל שבועה, בין ביום ובין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספה כל שבועה; אלא אם אכל אכילת עראי, כפיצה, או פחות או תר מעט. ואין ישנים חוץ לספה, אפלו שנת עראי¹⁷. ומתר לשנות מים¹⁸ ולאכל פרות חוץ לספה. ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספה אפלו מים - הרי זה משבח.

4) משום שנאמר: "בסוכות תשב" ודרשו חכמים: "תשב" כעין תדורו". ואף לענין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו. ומשמישהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה. 5) "תשב" כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום שמצטער. 6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמישים כמו החולה.

17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. 18) ויש אומרים שרק מים מותר לשנות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

ג. האבל חיב בספה. וחתן, וכל השושבינין וכל בני חפה, פטורים מן הספה כל שבועת ימי המשתה⁷.

ז. אכילה בלילי יום-טוב הראשון בספה - חובה¹⁹. אפלו אכל פזית פת, יצא ידי חובתו²⁰. מכאן ואילך רשות: רצה לאכל סעודה - סועד בספה; רצה אינו אוכל כל שבועה אלא פרות או קליות חוץ לספה - אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה אלא שלוש דפנות.

ד. שלוחי מצוה⁸ פטורים מן הספה⁹, בין ביום ובין בלילה¹⁰. הולכי דרכים ביום - פטורים מן הספה ביום¹¹, וחיבין בלילה. הולכי דרכים בלילה - פטורים מן הספה בלילה, וחיבים ביום. שומרי העיר ביום - פטורים מן הספה ביום וחיבים בלילה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאתרו. אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו, שהרי כבר בירך מקודם. (28) דעת רבינו, שהשיבה היא המצוה, ולכן מברך קודם שישוב, ש"כל המצוות מברך עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר המצוה היא האכילה בסוכה. (29) כלומר ברכת לישב בסוכה. (30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. (31) שמחזיק כוס מלא בידו. (32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה. (33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק בברכת שהחיינו.

יג. בזמן הזה, שאנו עושין לפני ימים טובים³⁴ - יושבין בספכה שמונה ימים. וביום השמיני, שהוא יום טוב ראשון של שמיני-עצרת, יושבין בה ואין מברכין לישב בספכה³⁵. וכן טמטום ואנדורגינוס, לעולם אין מברכין לישב בספכה, מפני שהן חזינין מספק, ואין מברכין מספק³⁶.

34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני ימים טובים. (35) כי לעולם אין מברכים על הספק. (36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות אף על פי שאינן מצוות.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני - מוריד פליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את פליו³⁷: אם היתה קטנה - מכניס בה מנורה³⁸; ואם היתה גדולה - מכניס בה קדרות וקצרות וכיוצא בהן³⁹, כדי להזכיר שהיא פסולה ושפך נגמרה מצותה; ומפני שהוא יום טוב, אינו יכול לפחות בה ולפסלה.

37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו יכול - כיוון שהוא יום טוב. (38) מבלי שידליקה. (39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מי שלא עשה ספכה, בין בשוגג, בין במזיד - עושה ספכה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספכה, שמצותה כל שבועה. עצי ספכה אסורין כל שמונת ימי החג - בין עצי דפנות, בין עצי סכה. אין גאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום השביעי פלו הספכה מקצה עד בין השמשות⁴⁰; והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק לו יותר.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן בשעה שתלאן ואמר: איני בודל מהן כל בין השמשות⁴¹! - הרי זה מסתפק מהן בכל עת

19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה. (20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספכה, ושלחנו בתוך ביתו או חוץ לספכה, ואוכל - הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספכה, עד שהיה שלחנו בתוך הספכה; גזרה שמה ומשך אחר שלחנו; ואפלו בספכה גדולה.

ט. כל שבעת הימים קורא בתוך הספכה. וכשמבין ומדקדק במה שיקרא - יבין חוץ לספכה²¹, כדי שתהיה דעתו מושבת עליו. המתפלל - רצה, מתפלל בספכה, או חוץ לספכה²².

21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ לסוכה. (22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכונה - שם יתפלל.

י. ירדו גשמים - הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתר לפנות? משירדו לתוך הספכה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל, אפלו תבשיל של פול²³. היה אוכל בספכה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים - אין מחיבים אותו לחזור לספכה (כל אותו הלילה), עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין מטריחין אותו לחזור לספכה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה - אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית - לא יתיר סכתו²⁴; אבל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן, מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות²⁵ - פוחת בה ארבעה על ארבעה²⁶. ואם הצריך לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספכה, שמצותה כל שבועה.

24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום חובתו לישוב שם. (25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול ביום השמיני פרט למקום הסוכה. (26) מוריד סכך בשיעור זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כל זמן שיקנס לישוב בספכה כל שבועה, מברך²⁷ קדם שישב²⁸: 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בספכה'. ובילולי יום טוב הראשון, מברך על הספכה²⁹ ואחר-כך על הזמן³⁰, ומסדר כל הברכות על הפוס³¹. נמצא מקדש מעמד³², ומברך לישוב בספכה ויושב³³, ואחר-כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד, לקדש מעמד בליל ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה ('מאיר' שם).

ג. ערבי נחל האמורות בתורה¹², אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל¹³: עלה שלו משוף פנחל¹⁴, ופיו חלק¹⁵, וקנה שלו אדם, וזהו הוא הנקרא ערבה¹⁶. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר 'ערבי נחל'¹⁷. ואפלו הנה גדל במדבר או בהרים, פשר.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגימות פגימות. (16) שם לה, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה ס"י ג) בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה בברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדלין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל, ופיו דומה למסר¹⁸, וקנה שלו אינו אדם; וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה¹⁹. ויש שם מין ערבה, שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד, כמו פי מגל קטן, וזה פשר²⁰. וכל הדברים האלו מפי השמועה, ממשה רבנו, נתפרשו²¹.

(18) שפגימותיה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגימותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה²², וכלן נקראים מצות לולב²³. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן²⁴. ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו²⁵.

(22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגדה אחת²⁶. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה²⁷ על נטילת לולב²⁸, הואיל וכלן סמוכין לו²⁹. ואחר-כך נוטל האגדה הזאת בימינו³⁰, ואתרוג בשמאלו. ונוטלן דרך גדילתן, שיהיו עקריהן למטה לארץ, וראשיהן למעלה לאויר³¹. ואם לא אגדן, ונטלן אחד אחד -

שְׂרִיצָה; שְׂהָרִי לֹא הִקְצָה אוֹתָם, וְלֹא חָלָה עֲלֵיהֶם קִדְשַׁת הַסֶּפֶה, וְלֹא נִחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ.

(41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

הלכות לולב

פרק שביעי

(1) נתבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענינין נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, וביא זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערכה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו למצוותם כל שבעת ימי החג.

א. פפות תמרים האמורות בתורה² הן תריות³ של דקל, פשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן⁴, אלא פשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב⁵.

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הרותא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו פפות כמו פפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה⁶ הוא אתרוג⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו⁹; כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על פן בגבעול¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העלין בשוה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרנום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן "ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הרא"ש (בתשובות, כלל כד) וה"טור (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לולב הגזול כלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב רבינו בתשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בוד אחד, והוא אמר (סוכה לד): לידרוש להו כרבי טרפון שאומר בשלשה" (מאירי) שם, ועיין כסף-משנה). וראה עוד להלן. (40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן ה"א) ולא משום בל תוסיף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה). וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה, מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם ס"י קיג) הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם הוסיף ממין אחר.

ח. כִּמְהָ שְׁעוֹר אֲרֹךְ פֶּל מִזֵּין מְהֵם? לְוֹלֵב - אֵינן פְּחוֹת מֵאַרְבַּעַת טְפָחִים⁴³; וְאִם הָיָה אֲרֹךְ פֶּל-שֶׁהוּא⁴⁴ - כְּשֶׁר⁴⁵. וּמְדִידָתוֹ - מְשֻׁדְּרָתוֹ⁴⁶ בְּלֶבֶד, לֹא מֵרֹאשׁ הָעֵלִים. וְהֵדֵס וְעֵרְבָה - אֵינן פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים⁴⁷; וְאִם הָיוּ אֲרָכִין פֶּל-שֶׁהֵן⁴⁸ - כְּשֶׁרִים. וְאֶפְלוּ אֵינן בְּכָל בֵּד וּבֵד אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לַחִין - כְּשֶׁרִים; וְהוּא שְׁיֵהִיו בְּרֹאשׁ הַבֵּד⁴⁹. וְאִם אֲגַד הַלּוֹבֵב - צְרִיף שְׁיֵהִיה שְׁדָרוּ שֶׁל לְוֹלֵב יוֹצֵא מִן הַהֵדֵס וְעֵרְבָה טְפַח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשְׁעוֹר אֲתָרוֹג - אֵינן פְּחוֹת מִכְּפִיצָה⁵¹. וְאִם הָיָה גְדוֹל פֶּל-שֶׁהוּא⁵² - כְּשֶׁר.

(43) סוכה לב, ב. (44) למעלה מארבעה טפחים. (45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה. (46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם). (47) סוכה, שם. (48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנוח). (49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י) כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו שהוא-הדין לערבה. [והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים, שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים, וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם]. (50) [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא (סוכה לז): שהקשו: "ולגביה לאתרוג ולברין" (ונגביה את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים אתו, אלא מהאתרוג - שאינו אגוד אתו]. (51) סוכה לד,

יִצְאָ³²; וְהוּא שְׁיֵהִיו אֲרַבְעָתָן מְצוּיִין אֶצְלוֹ. אֶבֶל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מִזֵּין אֶחָד, אוֹ שֶׁחֶסֶר מִזֵּין אֶחָד - לֹא יִטַּל עַד שְׁיִמְצָא הַשְּׂאָר³³.

(26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנוטלן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה"טור" או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות ה"טו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנוטל, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז): - רבינו מנוח'. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" (מאירי) שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל אם לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב]. (30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה (סוכה לז):. (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך גדילתם". (32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:): "לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות כז, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדן כאחד - רש"י). וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגד" (=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגד").

ז. כִּמְהָ נוֹטֵל מְהֵן? לְוֹלֵב אֶחָד³⁵, וְאֲתָרוֹג אֶחָד³⁶, וְשְׁנֵי פְדֵי עֵרְבָה³⁷, וְשְׁלֹשָׁה פְדֵי הֵדֵס³⁸. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּהֵדֵס³⁹ פְּדֵי שְׁתֵּיהֶי אֲגָדָה גְדוֹלָה - מוֹסִיף, וְנוֹי מְצוּהָ הוּא⁴⁰. אֶבֶל שְׂאָר הַמִּינִין, אֵינן מוֹסִיפִין עַל מְנִינָם וְאֵינן גּוֹרְעִין מְהֵן⁴¹. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָרַע - פְּסוּל (צ"ל: לֹא פְּסוּל)⁴².

(34) משנה, סוכה לד, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים" (בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד). (38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש יתבות" (מאירי) שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י). (39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא רבינו מנוח' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאוגדים את הלולב שלא בנינו, ואין כאן "בל תוסיף", לפי שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא): אין זה חוצץ, שכל שהוא לנאותו - אינו חוצץ.

יג. מצות לולב להנטיל ביום ראשון של חג בליל, בכל מקום⁶⁷ ובכל זמן⁶⁸, ואפילו בשבת⁶⁹; שנאמר: 'ולקחתם לכם ביום הראשון'. ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם וגו'. חל יום השבת להיות בתוך ימי החג - אינו נטל בשבת⁷⁰, גזרה שמא יולייכנו בידו ארבע אמות פרשות הרבים, כמו שגזרו בשופר⁷¹.

67 אפילו חרץ לבית המקדש. 68 בין בזמן שביית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 69 יבואר להלן הלכה יד. 70 אפילו בבית המקדש (מגיד-משנה). 71 פ"ב מהל' שופר ה"ו.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה, ואפילו בגבולין. נמצא, שאין דינו ודין שאר הקמים שוה; שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב, אלא במקדש⁷².

72 סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוותו מן התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו בשבת - מפני שעל-פי הרוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות אם נתקדש החודש ('תוספות' ו"ר"ן סוכה שם).

טו. משחרב בית-המקדש התקינו, שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, זכר למקדש⁷³. וכל יום ויום מברך עליו 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדבריי סופרים⁷⁴. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית-המקדש - פשיטתה בית-המקדש, נחזרו הדברים לישנן.

73 משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב (ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם בגמרא) 74 והיכן ציינו? - "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג).

טז. בזמן שביית-המקדש קיים, היה לולב נטל ביום הראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר המקומות, שיצדעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ-ישראל. אבל המקומות הרחוקים, שלא היו יודעים בקביעות ראש-החדש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

יז. ומשחרב בית-המקדש אסרו חכמים לטל את

ב. כרבי יהודה. 52 למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).

ט. משיגביה⁵³ ארבעה מינין אלו - בין שהגביהן פאחת, בין פזה אחר זה⁵⁴, בין בימין, בין בשמאל - יצא⁵⁵. והוא, שיהיה דרך גדילתן⁵⁶; אבל שלא דרך גדילתן - לא יצא. ומצוה להלקחה - שיהיה אגדה של שלשה מינין בימין, ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה ויוריד⁵⁷ וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח⁵⁸.

53 שם מב, א. 54 למעלה הלכה ו. 55 ומה שאמר: לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא): אין זה אלא לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין. 56 נתבאר למעלה הלכה ו. 57 סוכה לז, ב. 58 מקור הדברים ב'ירושלמי' סוכה פ"ג ה"ו.

י. ביצד? מוליף ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, וכן בעליה וירידה. והיכן מוליף ומביא? בשעת קריאת ההלל - ב'הודו לה' כי טוב' תחלה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא'⁵⁹. וכל היום פשר לנטילת לולב, ואינו נוטל בלילה⁶⁰.

59 משנה, סוכה לז, ב. משום שנאמר (דברי הימים-א טז, לג-לה): "אז ירננו כל עצי יער וגו'", וסמוך לו "הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו" ('תוספות' שם ד"ה בהודו). 60 מגילה כ, ב. שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון", ביום ולא בלילה.

יא. עשה לאגדה זו גימון⁶¹ של כסף ושל זהב⁶², או שפרך עליה סדין ונטלה - יצא. לקיחה על-ידי דבר אחר, שמה לקיחה⁶³. והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור, שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ. אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדרה ונטלה - לא יצא ידי חובתו⁶⁴.

61 מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמן). 62 כאנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן הלכה יב והערה סה. 63 שם לז, א. כרבא. 64 שם מב, א.

יב. אגד את הלולב עם ההדס והערכה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמין במינו אינו חוצץ⁶⁵. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה, ובכל מין שירצה, הואיל ואין אגדתו מעכב⁶⁶.

65 שם לז, ב. 66 כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח. (85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמה יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

כב. כיצד היו עושים? מביאין אותה מערב-שפת למקדש, ומנחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו העליון⁸⁸. ולמחר זוקפין אותה על-גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה, כדרך שעושים בכל יום⁸⁹. וערבה זו, הואיל ואינה בפרוש בתורה⁹⁰, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי ההג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, והוכיט בה על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש בלא ברכה, שדבר זה מנהג נביאים הוא⁹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין נוטלין אותה כל שבעת ימי ההג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה".

להעיר שסידר הלכה זו בהמשך ובאותה הלכה אודות נטילת ערבה (במקדש) בשבת. וראה ב"י ולבוש הטעם שקבעו יום ז' לערבה, מפני שגם במקדש הי' יום זה יותר מיוחד לערבה, שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת.

(לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 והערה 6 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד – הרי נתנו טעם שלא יכמושו, ולא משום כבוד (מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון).

(89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני – כיון שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר למקדש (וראה במגיד-משנה). (91) סוכה מד, ב.

כג. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן⁹² בידיהן פעם אחת ואומרים: 'אנא ה' הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים⁹³. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית-הקנסת ומקיפין אותה בכל יום⁹⁴, כדרך שהיו מקיפין את המזבח, זכר למקדש.

(92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה

הלולב בשפת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ-ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים, שאינן יודעין בקביעת החדש, כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום, אחד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו⁷⁵.

(75) שבזמן שבת המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאינן בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. ובזמן הזה, שהכל עושים על-פי החשבון⁷⁶, נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל לולב בשבת כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפלו ביום ראשון, ואף-על-פי שהכל יודעים בקביעת החדש. וכבר בארנו⁷⁷, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת – גזרה שמה יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

(76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה הי"ג.

יט. כל שחיב בשופר ובספה, חיב בנטילת הלולב; וכל הפטור משופר וספה, פטור מנטילת לולב⁷⁸. קטן היודע לנענע – חיב בלולב מדברי סופרים, כדי להנכו במצות⁷⁹.

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן". (79) משנה, סוכה מב, א.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב⁸⁰. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב⁸¹. ושעורה – אפלו עלה אחד בכד אחד⁸².

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.) שמה שנאמר "ערבי נחל" – "ערבי שתים, אחת ללולב ואחת למקדש" – אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב ששת.

כא. כיצד היתה מצותה? בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מרביות⁸³ של ערבה וזוקפין אותן⁸⁴ על צדדי המזבח, וראשיהן פופין על-גבי המזבח. ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין⁸⁵. חל יום שבת להיות בתוך ההג – אין זוקפין ערבה⁸⁶; אלא-אם-כן חל יום שביעי להיות בשבת – זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה, שהיא מצוה⁸⁷.

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי שיושבים בו בסוכה (למעלה פ"ו הי"ג) שהיא כל שבעה מן התורה - לא נוטלים בו לולב שאין מצוותו מן התורה בגבולין, אלא ביום הראשון בלבד (מגיד-משנה). (107) סוכה שם, כאי"י. (108) סוכה, שם.

פָּרֵק שְׁמִינִי

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות, ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלן אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בכיזור השמחה שהיתה נוהגת במקדש בשבעת ימי החג.

א. אַרְבַּעַת מִינֵי הָאֵלוֹ, שֶׁהֵן לֹלֵב וְהֵדֵס וְעֵרְבָה וְאַתְרוֹג, שֶׁהֵיָה אֶחָד מֵהֵן יָבֵשׁ אוֹ גְזוּלָה אוֹ גָנוֹב, אֲפֵלוֹ לְאַחַר יְאוֹשׁ⁴; אוֹ שִׁיְהִיָה מֵאַשְׁרָה הַנְּעֻבְדָת⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִטְלוּ הָאֲשְׁרָה מִלְעֻבְדָה⁶; אוֹ שֶׁהֵיָה שֶׁל עֵיר הַנְּדַחַת⁷ - הֵרִי זֶה פְסוּל. הֵיָה אֶחָד מֵהֵן שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים - לֹא יֵטֵל לְכַתְחָלָה; וְאִם נָטֵל, יִצָא⁸. הֵיָה פְמוֹשׁ⁹, וְלֹא גָמַר לִיבֵשׁ - פְּשׁוּר¹⁰. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק אוֹ בִשְׁעַת הַסְּפָנָה - לֹלֵב הַיָּבֵשׁ פְּשׁוּר¹¹, אֲבָל לֹא שְׁאָר הַמִּינִינִי¹².

2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ור"ד: וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדור. ואף-על-פי שלא נאמר "הדר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג (סוכה לא. ועי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב). 3) במשניות, שם. 4) מפני שביאוש לבד אין הגזלן קונה את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א, ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם ולא של אחר (להלן הלכה י') ולכן פסול (כסף-משנה). 5) שעיקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. 6) שהיא מאוסה למצוה (כסף-משנה). 7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא (סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". 8) סוכה, שם. שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). 9) שיש בו עדיין לחות. 10) שם לא, א. 11) "מעשה שהורישו בני כרכין את לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב. 12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז הערה לח).

ב. אֶתְרוֹג שֶׁל עֵרְלָה¹³ וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁴ וְשֶׁל טְבֵל¹⁵ - פְּסוּל. שֶׁל דְּמַאי¹⁶ - פְּשׁוּר; שֶׁאֲפָשׂוּ שִׁפְפִיר וְנִכְסֵיו וְיִהְיֶה עֲנִי, שֶׁמֵּתָר לוֹ לְאַכֵּל דְּמַאי¹⁷. אֶתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה¹⁸ וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פִירוֹשְׁלִים¹⁹ - לֹא יֵטֵל, שְׁמָא יִכְשִׁירוּ²⁰ לְטֵמֵאָה. וְאִם נָטֵל - פְּשׁוּר²¹.

13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי' ראוי לכם ולהנאתכם (סוכה לה.). 14) שאסורה באכילה ועומדת

בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה, חלק התשובות עמוד 62). (93) משנה, סוכה מה, א. (94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

כד. כֶּף הֵיָה הַמְּנַהֵג בִּירוֹשָׁלַיִם⁹⁵: יוֹצֵא אֶדָם מִבֵּיתוֹ שְׁחָרִית וְלֹלֵבוֹ בְּיָדוֹ, וְנוֹכְס לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, וְהוּא בְּיָדוֹ; מִתְּפֵלֵל, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁶; וְיוֹצֵא לְבַקֵּר חוֹלִים, וְלִנְחָם אֲבָלִים, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁷. וְכִשְׂפִנְס לְמִדְרָשׁ, מְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ בְּיָד כְּנוֹ אוֹ בְּיָד עַבְדּוֹ.

95) סוכה מא, ב בברייתא. 96) ואף-על-פי שאין לאחור ספר תורה בזרועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהם - מתפלל הוא ולולבו בידו מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו - אינה מטרידתו (סוכה שם). [ושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחור תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן לולב בחג בעת מצוותו]. 97) סוכה, שם. וכל זה משום חביבות מצוה.

כה. מְקַבְּלֵת⁹⁸ אִשָּׁה הַלּוֹלֵב מִיָּד בְּנָה אוֹ מִיָּד בַּעֲלָהּ, וּמְחַזְרָתָהּ לַמִּיִּם בְּשַׁבָּת⁹⁹, בְּזִמְן שֶׁהִיוּ נוֹטְלִין לֹלֵב בְּשַׁבָּת¹⁰⁰. וּבָיִום-טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַמִּיִּם¹⁰¹; וּבַמְּוָעַד - מִתְּלִיפִין הַמִּיִּם.

98) משנה, סוכה מב, א. 99) שלא יכמוש. ואף שהאשה פטורה ממצות לולב - מותר לה לטלטלו, כיון שראוי לנטילת אנשים (שם וברש"י). 100) בזמן המקדש, וביום-טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה הט"ז. 101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף-משנה).

כו. הֵדֵס שֶׁבְּלוּלֵב, אֶסוּר לְהָרִיחַ בוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ רְאוּי אֲלֵא לְרִיחַ; וְהוּאִיל וְהַקְּצָה לְמַצְוָה, אֶסוּר לְהָרִיחַ בוֹ. אֲבָל אֶתְרוֹג, מֵתָר לְהָרִיחַ בוֹ, שֶׁהֵרִי הַקְּצָה לְמַצְוָה מֵאֲכִילָה¹⁰².

102) סוכה לז, ב.

כז. וְאֶסוּר לְאַכֵּל אֶתְרוֹג¹⁰³ פֶּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּצָה לְמַקְצַת הַיּוֹם - הַקְּצָה לְכָלוֹ¹⁰⁴. וּבִשְׁמִינֵי מֵתָר בְּאֲכִילָה¹⁰⁵. וּבְזִמְן הַזֶּה, שְׁאֵנוֹ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין נוֹטְלִין לֹלֵב בְּשְׁמִינֵי¹⁰⁶, הָאֶתְרוֹג אֶסוּר בְּשְׁמִינֵי, כִּדְרָךְ שֶׁהֵיָה אֶסוּר בְּשְׁמִינֵי בְּזִמְן שֶׁהִיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסְּפָק, שֶׁהוּא סְפָק שְׁבִיעִי¹⁰⁷. הַפְּרִישׁ שֶׁבְּעָה אֶתְרוֹגִין לְשַׁבְּעַת הַיָּמִים - כֶּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָּהּ לְיוֹמָהּ, וְאוֹכְלָהּ לְמַחְרָה¹⁰⁸.

103) שבירך עליו. 104) סוכה מו, ב. כרבי יוחנן. 105) ראה למעלה פ"ו מהל' סוכה הט"ו. 106) שאף-על-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העלין שבלולב (מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי דביהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה). וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. 32) בעל מום הוא ואינו "הדר" (סוכה, שם). 33) והם "ציני הר הברזל" שזכרו במשנה (סוכה כט:). 34) שם לב, א.

ה. הַדָּס שֶׁנֶקְטָם רֵאשׁוֹ - 35) פֶּשֶׁר. נְשָׂרוּ רֹב עָלָיו - אִם נִשְׁתַּיְרוּ שְׁלֹשָׁה עָלָיו בְּקֵץ אֶחָד³⁶, פֶּשֶׁר. הָיוּ עֲנָבִיו³⁷ מְרֻבֹת מֵעָלָיו: אִם יִרְקוּת³⁸ - פֶּשֶׁר; וְאִם אֲדָמוֹת אוֹ שְׁחוּרוֹת - פֶּסוּל³⁹. וְאִם מְעֻצָן - פֶּשֶׁר. וְאִין מְמַעֲטִין אוֹתוֹן בְּיוֹם-טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא כְּמִתְקָן⁴⁰. עֶבֶר וְלִקְטָן, אוֹ שֶׁלִקְטָן אֶחָד אֶחָד לְאֶכִילָה⁴¹ - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר.

35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה) ולא כסתם משנה (שם לב:): שפסקה שהדס שנקטם ראשו, פסול. והראב"ד כתב, שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. 36) מדובר כאן בהדס שיש לו שבעה עלים בקו אחד, והוא "אסא מצראה", וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים, שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם נשארו שלשה עלים בקו אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה ט, וה"ח והערה מח. 37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים, ונקרא ענב. 38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה. 39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה לג: ורש"י שם). 40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). 41) שאז מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכוין לתקן, ודבר שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם) אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחר, שאם לא כן אסור, שאע"פ שאינו מכוין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי הוא כמכוין. וולדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה). ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שלקטם אחד" והגיה מישהו בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם "אחד אחד".

ו. עֶרְבָה שֶׁנֶקְטָם רֵאשָׁה⁴² - פֶּשֶׁרָה. נִפְרָצוּ עָלֶיהָ⁴³ - פֶּסוּלָה.

42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:): הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:): כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת

לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:). 15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי התרומות והמעשר שלהם ('תוספות') פסחים לה. ד"ה אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיין ר"ן בסוכה, שם). 16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים להפריש ממנה תרומה מספק. 17) משנה, דמאי פ"ג מ"א. וסוכה ל, ב. 18) שראויה לאכילה לכהן. 19) שראוי לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו יוצא בו אפילו בדיעבד. 20) שאין שום אוכל מקבל טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם). 21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לולב שנקטם ראשו - פסול²². נסדק²³ - אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שפראו בשנים, פסול²⁴. הִיָּה עֵקָם²⁵ לְפָנָיו, שֶׁהָרִי שָׁדְרוּ פְּגַב בְּעַל חֲטוּטָרֶת - פֶּסוּל. הִיָּה עֵקָם לְאַחֲרָיו²⁶ - פֶּשֶׁר, שָׁזוּ הִיָּא בְרִיתוֹ. וְנִעְקַם לְאַחַד מִצְדָּדָיו - פֶּסוּל²⁷. נִפְרָדוּ²⁸ עָלָיו זֶה מְעַל זֶה וְלֹא נִדְלָדְלוּ בְּעַלֵּי הַחֲרִיזוֹת²⁹ - פֶּשֶׁר. נִפְרָצוּ עָלָיו, וְהוּא שֶׁיִדְלָדְלוּ³⁰ מִשָּׁדְרוֹ שֶׁל לולב בְּעַלֵּי הַחֲרִיזוֹת - פֶּסוּל.

22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). 23) העלה העליון. 24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת" (להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה ט). 25) [ב'מאירי'] לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר מכתב-יד]. 26) לצד השדרה (שם לב). 27) סוכה שם, לפי הלשון הרשון. 28) התפרדות ולא התרחקו הרבה מהשדרה. 29) טבע החריזות שהם מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה. 30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. בְּרִית עָלָיו שֶׁל לולב כֶּף הִיָּא: כֶּשֶׁהָם גְּדָלִין, גְּדָלִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְדְבוּקִין מִגְּבֹן; וְגַב כֹּל שְׁנֵי עָלָיו הַדְּבוּקִין הוּא הַנְּקָרָא תְּיוּמָת³¹. נִחְלָקָה הַתְּיוּמָת - פֶּסוּל. הָיוּ עָלָיו אַחַת אַחַת מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ³², וְלֹא הִיָּה לָהֶם תְּיוּמָת - פֶּסוּל. לֹא הָיוּ עָלָיו זֶה עַל-גַּב זֶה כְּדָרוֹ כֹּל הַלּוּלְבִין, אֲלֵא זֶה תַּחַת זֶה: אִם רֵאשׁ זֶה מְגִיעַ לְעֵקֶר שֶׁלְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁנִּמְצָא כֹּל שָׁדְרוֹ שֶׁל לולב מְכֻסָּה בְּעָלָיו - פֶּשֶׁר³³; וְאִם אִין רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגִיעַ לְצַד עֵקְרוֹ שֶׁל זֶה - פֶּסוּל³⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. כִּל אֱלוֹ שְׁאֲמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁבְּאֲרָנוּ אוֹ מִפְּנֵי גָזֵל וְגִנְבָה - בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן בְּלֵבָד; אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי עִם שְׁאָר הַיָּמִים - הַכֹּל כְּשֶׁר⁶⁹. וְהַפְּסָלֹת שֶׁהוּא מְשׁוּם עֲבוּדַת פּוֹכְכִים, אוֹ מִפְּנֵי שְׂאוֹתוֹ אֶתְרוֹג אֲסוּר בְּאֲכִילָה - בֵּין בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן, בֵּין בְּשְׁאָר יָמִים, פְּסוּל.

69) כֵּן לַמְדוֹ הַגְּאוֹנִים מִמָּה שֶׁאִמְרוּ (סוּכָה לו:), שֶׁרַב חֲנִינָא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּאֶתְרוֹג הַחֶסֶר בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי - שֶׁהוּא הַרְדִּין לְכֹל הַמוּמִים (מַגִּיד-מִשְׁנָה).

י. אִין אָדָם יוֹצֵא בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל חֵג בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שִׁישְׁאֲלֵנוּ מִמֶּנּוּ; עַד שִׁיתְּנֵנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה⁷⁰. נִתְּנוּ לוֹ עַל-מְנַת לְהַחְזִירוֹ - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יָדֵי חוֹבְתוֹ וּמְחִזְרֵוֹ; שֶׁמִּתְּנָה עַל-מְנַת לְהַחְזִיר שְׂמָה מִתְּנָה⁷¹. וְאִם לֹא הַחְזִירוֹ - לֹא יֵצֵא, שֶׁנִּמְצָא כְּגֹזֵל⁷². וְאִין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְקַטֵּן⁷³, שֶׁהִקְטַן קוּנָה⁷⁴ וְאִינוּ מְקַנְה לְאַחֲרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שְׂאֵם הַחְזִירוֹ לוֹ אִינוּ חוֹזְרִים. וְאֶחָד הַלוּלָב, וְאֶחָד כֹּל מִין וּמִין מֵאַרְבַּע מִינֵין שְׁבוּ - אִם הִיא אֶחָד מֵהֵן שְׂאוּל, אִין יוֹצֵאִין בּוֹ בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן⁷⁵.

70) מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חבירו (סוכה מא:). 71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. 72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). 73) לפני שיצא בו. 74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). 75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. שֶׁתְּפִין שְׁקֵנוּ לּוּלָב אוֹ אֶתְרוֹג בְּשִׁתְּפוּת - אִין אֶחָד מֵהֵן יוֹצֵא בּוֹ יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּרֵאשׁוֹן, עַד שִׁיתֵן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמִתְּנָה⁷⁶. הָאֲחִין שְׁקֵנוּ אֶתְרוֹגִין מִתְּפִיסַת הַבֵּית⁷⁷, וְנִטְלָ אֶחָד מֵהֵן אֶתְרוֹג וְיֵצֵא בּוֹ; אִם יָכוֹל לְאָכְלוֹ וְאִין הָאֲחִין מְקַפִּידִין בְּכֶן - יֵצֵא⁷⁸; וְאִם הֵיוּ מְקַפִּידִין - לֹא יֵצֵא, עַד שִׁיתְּנוּ לוֹ חֶלְקָם בְּמִתְּנָה. וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוֹג וְזֶה פְּרִישׁ⁷⁹, אוֹ שְׁקֵנוּ כְּאֶחָד אֶתְרוֹג וְרִמּוֹן וּפְרִישׁ מִתְּפִיסַת הַבֵּית - אִינוּ יוֹצֵא בְּאֶתְרוֹג, עַד שִׁיתֵן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמִתְּנָה; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵם אֲכָלוֹ אִין מְקַפִּידִין עָלָיו⁸⁰.

76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בתרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שישלנו כל אחד

בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיא. (43) שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

ז. אֶתְרוֹג שֶׁנֶּקֶב נֶקֶב מִפְּלֵשׁ⁴⁴ כִּל-שֶׁהוּא⁴⁵ - פְּסוּל⁴⁶; וְשִׁאֲנוּ מִפְּלֵשׁ - אִם הִיא כְּאֶסְר⁴⁷ אוֹ יָתֵר, פְּסוּל. חֶסֶר כֹּל שֶׁהוּא⁴⁸ - פְּסוּל. נִטְלָ דְדִד⁴⁹; וְהוּא הֲרֵאשׁ הַקְטָן שֶׁשׁוּשְׁנָתוֹ בּוֹ - פְּסוּל. נִטְלָ הָעֵץ שֶׁהוּא תְּלוּי בּוֹ בְּאֵילָן מֵעַקֵר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׂאֵר מְקוּמוֹ גְּמָא⁵⁰ - פְּסוּל⁵¹. עֲלֵתָה חֲזוּתִית⁵² עָלָיו; אִם בְּשִׁנִּים וּשְׁלֵשָׁה מְקוּמוֹת⁵³ - פְּסוּל; וְאִם בְּמְקוֹם אֶחָד - אִם עֲלֵתָה עַל רִבּוֹ, פְּסוּל⁵⁴; וְאִם עַל דְּדוֹ, וְאֶפְלוּ כֹל שֶׁהוּא - פְּסוּל⁵⁵. נִקְלָף הַקְרוֹם הַחִיצוֹנָה שֶׁלּוֹ, שִׁאֲנוּ מְחַסְרֵוֹ, אֲלֵא נִשְׂאֵר יָרֵק כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיתוֹ; אִם נִקְלָף כֹּל - פְּסוּל⁵⁶; וְאִם נִשְׂאֵר מִמֶּנּוּ כִּל-שֶׁהוּא - כְּשֶׁר⁵⁷.

44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו:). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. 45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. 46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הרמב"ד שאין הנקב פוסל אלא-אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". 47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו:). 48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. 49) היינו "ניטלה פיטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. 50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. 51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). 52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. 53) שנראה כמנומר. 54) סוכה לה, ב. 55) משנה, סוכה לד, ב. 56) שאינו "הדר" (שם לה:). 57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. אֶתְרוֹג שֶׁהוּא תְּפוּחָה⁵⁸, סְרוּחַ, כְּבוּשׁ⁵⁹, שְׁלוּק⁶⁰, שְׁחוּר, לָבָן, מְגֻמָּר⁶¹, יָרֵק כְּפִרְתִּית⁶² - פְּסוּל⁶³. גְּדֵלוֹ בְּדְפּוּס⁶⁴ וְעִשְׂהוּ כְּמִין בְּרִיה אֲחֶרֶת - פְּסוּל. עִשְׂהוּ כְּמִין בְּרִיתוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעִשְׂהוּ דְּפִין דְּפִין⁶⁵, כְּשֶׁר. הַתִּיּוֹם⁶⁶ וְהַבְּסָר⁶⁷, כְּשֶׁר. מְקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִין שְׁלֵהֶם כְּעֵין שְׁחָרוֹת מְעוּטָה - כְּשֶׁרִין. וְאִם הֵיוּ שְׁחוּרִים בְּיוֹתֵר כְּאֵדָם פּוּשֵׁי - הֲרֵי זֶה פְּסוּל כְּכֹל מְקוֹם⁶⁸.

58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו: וברש"י שם). 59) בחומץ. 60) מבושל. 61) כמה צבעים כמו נמר. 62) מין ירק. 63) כל זה בסוכה, שם. 64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). 65) כעין גלגל של ריחיים של מים. 66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). 67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו:). כחכמים החולקים של רבי עקיבא. 68) שם לו, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֹתָהּ עֲמִי-הָאָרֶץ וְכָל מִי שִׁירְצָה; אֲלֵא גְדוּלֵי חֲכָמֵי
יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת וְהַסְנֵהֲדָרִין וְהַחֲסִידִים
וְהַזְּקֵנִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְנַקְּדִין
וּמְסַפְּקִין וּמְנַגְּנִין וּמְשַׁמְּחִין בְּמַקְדָּשׁ בְּיָמֵי חַג
הַסְּפֹת. אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים, כֻּלָּן בָּאִין
לְרֵאוֹת וּלְשִׁמְעַ.

טו. הַשְּׁמִיחָה שִׁישְׁמַח אָדָם בַּעֲשִׂית הַמְצָוָה
וּבִאֲהַבַת הָאֵל שֶׁצִּוָּה בָּהֶן - עֲבוּדָה גְדוּלָה הִיא⁹².
וְכָל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִשְׁמִיחָה זוֹ, רָאוּי לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ,
שֶׁנֶּאֱמָר: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לִבְבִי. וְכָל הַמְּגִיס⁹³ דַּעְתּוֹ וְחֹלֵק
כְּבוֹד לְעֲצָמוֹ וּמִתְפַּכֵּד בְּעֵינָיו בְּמַקּוֹמוֹת אֱלֹהֵי -
חוּטָא וְשׁוּטָה. וְעַל זֶה הַזְּהִיר שְׁלֵמָה וְאָמַר: 'אֵל
תַּתְּהַדֵּר לְפָנָי מִלֶּךְ'. וְכָל הַמְּשַׁפֵּיל עֲצָמוֹ וּמְקַל גּוֹפּוֹ
בְּמַקּוֹמוֹת אֱלֹהֵי - הוּא הַגְּדוּל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד
מֵאֲהָבָה. וְכֵן דָּוִד מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וּנְקַלְתִּי עוֹד
מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי. וְאִין הַגְּדוּלָה וְהַכְּבוֹד,
אֲלֵא לְשִׁמְחָה לְפָנָי ה', שֶׁנֶּאֱמָר: 'וְהִמְלִיךְ⁹⁴ דָּוִד מִפְּזוֹ
וּמְכַרְבֵּר לְפָנָי ה' וְגו'.

(92) מדריגה עליונה בעבודת ה'. (93) מלשון "גס",
כלומר מתגאה. (94) צ"ל: "המלך".

~ יום שישי ט"ז אייר ~

הַלְבוֹת שְׁקָלִים

מְצֻת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לַתֵּן כָּל אִישׁ מִחֲצִית
הַשְּׁקָל בְּכָל שָׁנָה. וּבִאִוֵּר מְצָוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֱלֹהֵי:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1) נִתְבָּארוּ בו עֲנִיני מְצוֹת "מִחֲצִית הַשְּׁקָל", שִׁיעוּרָה,
וְהַחֲיִיבִים בָּה וְהַפְטוּרִים מִמֶּנָּה, וְשֵׁאִינָה נוֹהֶגֶת אֵלּא בְּפָנֵי
הַבַּיִת, וְדִין הַהֲכֹרָה עַל הַשְּׁקָלִים. וְנִסְתֵּיִם הַפָּרֵק בְּעֵינֵי כַּפִּי
עַל הַשְּׁקָלִים.

א. מְצֻת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לַתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל
מִחֲצִית הַשְּׁקָל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה². אֲפִלּוּ עֲנֵי הַמִּתְפַּרְנֵס
מִן הַצְּדָקָה חַיֵּב, וְשׁוֹאֵל מֵאַחֲרֵים אוֹ מִזְכָּר פְּסוּת
שֶׁעַל כִּתְפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשְּׁקָל כֶּסֶף; שֶׁנֶּאֱמָר:
הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט וְגוֹמַר. וְאִינוּ
נוֹתְנוּ בְּפַעְמֵים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעִט וְלִמְחָר מְעִט, אֲלֵא
נוֹתְנוּ כְּלוֹ פְּאַתַּח בְּפַעַם אַחַת.

2) שֶׁהָיָה דְרוֹשׁ עַל הַכְּתוּב "זֹאת עוֹלַת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ חֹדֶשׁ
הַשָּׁנָה" - אִמְרָה תּוֹרָה, חֹדֶשׁ וְהִבֵּא קֶרֶב (בְּנִסָּן) מִתּוֹרַת
חֹדֶשׁ, הָרִי שֶׁבְכָל שָׁנָה בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתוֹרַת
הַשְּׁקָלִים - צְרִיכִים לְחַדֵּשׁ הַבַּת מִחֲצִית הַשְּׁקָל לְקִנּוֹת מֵהֶם
קֶרְבָּנוֹת צִיבוּר.

מֵהֶם לְצַאֵת בּו - שִׁיחָה כּוֹלוֹ שְׁלוֹ. וְעַל זֶה סִמְכוּ בַּהֲרַבָּה
מִקּוֹמוֹת שְׁלוֹקָחִים לְזֶבֶד אֶחָד, וְכָל הַקָּהָל יוֹצֵאִים בּו בְּיוֹם
הַרְאִשׁוֹן (מְגִיד-מִשְׁנָה). (77) הִירוּשָׁה לְפָנֵי הַחֲלוּקָה בֵּין
הִירוּשָׁה נִקְרָאת "תְּפִיסַת הַבַּיִת", שֶׁהַבַּיִת בְּכֻלּוֹ
(=הַמִּשְׁפַּחָה כּוֹלָה) תּוֹפֵס אֶת הַנְּכֹסִים, וְאִין כֵּאֵן מִיּוֹחַד לְכָל
אֶחָד וְכוֹלָם שׁוֹתֵפִים בִּירוּשָׁה. (78) שׁוֹתֵרָו עַל חֲלָקָם,
מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד אֲתוּרוֹ. (79) כִּיּוֹן שֶׁאִין אֲתוּרוֹ לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד, אֲפִשֶׁר שְׁכוֹלָם רוֹצִים בּו, וְלֹא מוֹעִילָה מִחֲלִילָתָם
בְּסַתְמָא. (80) מִחֲמַת שׁוּוִי - וְדָאֵי שְׁמַקְפִּידִים הֵם מִחֲמַת
הַמְצָוָה, שֶׁגַּם הֵם רוֹצִים לְקִיִּים הַמְצָוָה (לְחַס-מִשְׁנָה).

יב. אֶף-עַל-פִּי שְׁכָל הַמוֹעֲדוֹת מְצָוָה לְשִׁמְחָה בְּהֵינּוּ⁸¹
- בְּחַג הַסְּפֹת הִיִּתָּה בְּמַקְדָּשׁ יוֹם שְׁמִיחָה יִתְרָה,
שֶׁנֶּאֱמָר: 'וּשְׁמַחְתֶּם לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁבַעַת
יָמִים⁸². וְכִיצַד הָיָה עוֹשִׂין⁸³? עֶרְב-יוֹם-טוֹב
הָרֵאשׁוֹן הָיָה מְתַקְּנִין בְּמַקְדָּשׁ מְקוֹם לְנִשְׁיָם
מִלְּמַעְלָה, וְלְאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְעַרְבוּ אֵלּוֹ
עִם אֱלֹהֵי⁸⁴. וּמִתְחִילִין לְשִׁמְחָה מִמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב
הָרֵאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵי חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
מִתְחִילִין מֵאַחַר שֶׁקָּרִיבוּ תְּמִיד שְׁל בֵּין-הָעֲרִפִּים
לְשִׁמְחָה לְשָׂאֵר הַיּוֹם עִם כָּל הַלְּיָלָה.

(81) בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת מְפּוֹרֶשׁ (דְּבָרִים טז, יא): "וּשְׂמַחַת לְפָנָי
ה' אֱלֹהֶיךָ", וּבְחַג הַסּוֹכוֹת (שָׁם סז, יד): "וּשְׂמַחַת בְּחַגְךָ",
וְחַג הַפֶּסַח הוֹקֵשׁ לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת וְחַג הַסּוֹכוֹת, שֶׁהָרִי הוֹקֵשׁוּ
כָּל הַמוֹעֲדִים זֶה לְזֶה (רֵאשׁ הַשָּׁנָה ד:). (82) חוּץ מִמָּה
שֶׁנֶּאֱמָר "וּשְׂמַחַת בְּחַגְךָ" (דְּבָרִים שם). (83) מִשְׁנָה, סוֹכָה
נָא, א. (84) וַיְבוֹאוּ לְיַדֵּי עִבְרִיָּה.

יג. וְהִיאֵף הִיִּתָּה שְׁמִיחָה זוֹ? הַחֲלִיל מִכָּה⁸⁵, וּמְנַגְּנִין
בְּכַנּוֹר וּבְנִבְלָיִם⁸⁶ וּבְמַצְלִתִּים⁸⁷, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
בְּכָל-יִשִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְנַגֵּן בּו; וְמִי שִׁיּוֹדֵעַ בְּפָה -
בְּפָה. וְרוֹקְדִין וּמְסַפְּקִין⁸⁸ וּמְטַפְּחִין⁸⁹ וּמְפַזְּזִין
וּמְכַרְבְּרִין⁹⁰, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שִׁיּוֹדֵעַ, וְאוֹמְרִים
דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשְׁמִיחָה זוֹ אֵינָה דוֹחָה, לֹא
אֶת הַשְּׁבֶת וְלֹא אֶת יוֹם-טוֹב⁹¹.

(85) מִלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בְּבִיכּוּרִים פ"ג מ"ד. (86) זֶה כָּלִי שֶׁהָיָה
לוֹ כְּמֵה מִיִּתְרִים וְנִקְרָא נִבְל, שֶׁהָיָה נִיגוּנִי מְתוּקִים בְּיּוֹתֵר, עַד
שֶׁמִּנְבֵּל כָּל כָּלִי שִׁיר שֶׁבְּעוֹלָם ('ירוּשְׁלָמִי' פ"ה דְּסוֹכָה ה"ו).
(87) שְׁתֵּי קְעוּרוֹת שֶׁל מִתְכַּת שְׁמִקְשִׁים (=שְׁמַכִּים) זֶה בּוֹ
(סוֹכָה ג:). (88) "הוּא הַנִּיגוֹן וְהַהֲכָאָה בְּצִלְצֵל" (פִּירוּשׁ
הַמִּשְׁנׁוֹת לְהַרְמַב"ם, בִּיצָה פ"ה מ"ב). (89) מְכִים כֶּף עַל
כֶּף, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מְלָכִים-ב יא, יב): "וַיִּכּוּ כֶּף וַיֹּאמְרוּ יָחִי
הַמֶּלֶךְ" - "וַיִּכּוּ" מִתּוֹרָגָם: "וַיִּטְפּוּ". (90) מִלְּשׁוֹן הַכְּתוּב
(שְׁמוֹאֵל-ב ו, טז): "וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּזוֹ וּמְכַרְבֵּר",
שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִיקוֹד (תּוֹס' יו"ט). (91) פִּירוּשׁ, שְׁבַשְׁבַּת אֲסוּר
לְחַלֵּל בְּחִלְלֵי וּבְכָלִי שִׁיר. וְאֶף שֶׁהָשִׁיר שֶׁהָיָה שְׂרִים עַל
הַקְּרַבְנוֹת בְּכָלִי, הִיא דוֹחָה שְׁבֶת וַיּו"ט - שִׁיר שֶׁל שְׂמִיחָה
אֵינוֹ דוֹחָה, וְאֲסוּר בְּיו"ט וְשְׁבֶת (מְגִיד-מִשְׁנָה).

יד. מְצָוָה לְהַרְבּוֹת בְּשְׁמִיחָה זוֹ. וְלֹא הָיָה עוֹשִׂין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתי שערות. (9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. (10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלחו להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". (11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הפית¹². ובזמן שבית המקדש קיים, נוהגין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

(12) כל זמן שבית המקדש קיים. (13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שיהיו כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישבו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין כופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשכנין אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל כרחו ואפלו בסותו.

(14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חוב בשקלים¹⁷, אף על פי שדרכו לתן או הוא עתיד לתן¹⁸ - אין ממשכנין אותו. ואין ממשכנין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיתנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו¹⁹.

(17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו כיצד כוננים השקלים, שלש עשרה תיבות שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

א. כיצד כונסין השלחנים את השקלים? בכל² מדינה ומדינה³ מניחין לפניהם שתי תבות⁴. שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה, כמין שופר; כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת⁵. ולמה עושים שתי תבות? אחת - שמשליכין בה שקלים של שנה זו⁶, והשניה - מניחין בה שקלי שנה שעברה⁷, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

ב. מנין כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמציא שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה. ומשקלו שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו³, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני. וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית.

(3) ששית ממשקלו.

ג. הסלע - ארבעה דינרין, והדינר - שש מעין. ומעה היא הנקראת בימי משה רבנו גרה. ומעה היא שני פונדיונין, ופונדיון - שני אסרין. ופרוטה - אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעה, והיא הגרה - שש עשרה שעורות, ומשקל האיסר - ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה - חצי שעורה.

ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים, והוא היה נקרא דרכון. ואלו המטבעות פלן שאמרנו, ובארנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל מקום; וכבר בארנום, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום.

ה. מחצית השקל זו מצותה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש. ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו⁴, שהוא משקלו מאה וששים שעורה.

(4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

ו. בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה נותן כל אחד במחצית השקל שלו חצי סלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי סלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה.

ז. הפל חביבין לתן מחצית השקל: פהנים, לויים וישראלים, וגרים ועבדים משחררים⁵; אבל לא נשים⁶ ולא עבדים⁷ ולא קטנים⁸. ואם נתנו - מקבלין מהם⁹. אבל הפותים¹⁰ שנתנו מחצית השקל - אין מקבלין מהם. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל - שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיעגיל ויתן על עצמו¹¹.

(5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושחררו, שדינם כגרים. (6) שנאמר "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. (7) שלא שוחררו, שדינם כנשים. (8) שלא הביאו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד סוף ההלכה, הוא על-פי התוספתא פ"ג דשקלים, ושם: "ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ומותר אשמות ומותר קיני זבין, קיני זבות, קיני יולדות (קיני) [ומותר] קרבנות נזיר ומצורע, האומר מנה זו לנדבה וסלע זו לנדבה כו' ולוקחין בהן עולות." ועי' תוספות יום טוב שם.

ג. וְשֵׁם כָּל דְּבָר, שֶׁיְהִי מְעוּתוֹ בְּתוֹךְ הַתְּבָה, כְּתוּב עַל הַתְּבָה¹⁶ מִבְּחוּץ¹⁷. וְתִנְאֵי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתְרוֹת, שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה¹⁸. נִמְצְאָה לְמַד, שֶׁכָּל הַמְּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתְּבוֹת הַאֲחֵרוֹנוֹת - לְעוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹרוֹתֶיהָ - לְכַהֲנִים, כְּשָׂאָר כָּל הָעוֹרוֹת; וְכָל הַמְּעוֹת שֶׁבַתְּבָה שְׁלִישִׁית - לְקַח בָּהֶן עוֹפוֹת, חֲצִיָּן עוֹלוֹת וְחֲצִיָּן חֲטָאוֹת; וְשֶׁבְרִבְעִית - כָּל עוֹלַת הָעוֹף.

16 שקלים פ"ו מ"ה. 17 לדעת לאיזו תיבה לשים המעות שהביא. 18 שם, מ"ו. מדרשו של יהוידע הכהן הגדול, ממה שנאמר (מלכים-ב יב, יז): "כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה', לכהנים יהיו", שאם נשאר לו כסף ממה שהפריש לחטאת או לאשם, לא יובא בית ה' לברק הבית, אלא לכהנים יהיה אותו הכסף, והם לוקחין ממנו עולות. וממה שנאמר (ויקרא ה, יט): "אשם הוא, אשום אשם לה'", "אשם הוא", שמשמע כדין אשם הנאכל לכהנים, ו"אשם לה'", משמע שיהיה כולו לה', הא כיצד? - כל שבא משום חטאת ומשום אשם (=מותר חטאת ומותר אשם), ילקח בהם עולות; הבשר לה' ועור לכהנים.

ד. כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה, כְּשֶׁגֹּבֵין הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְּחִין אוֹתָן בְּיַד שְׁלוֹחִים לְמַקְדָּשׁ. וְיֵשׁ לָהֶם לְצַרְף¹⁹ אוֹתָן בְּדִינְרֵי זָהָב, מִפְּנֵי מִשְׁאֵי הַדֶּרֶךְ²⁰. וְהַפֵּל מִתְּקַבְּצֵין²¹ לְמַקְדָּשׁ, וּמִנִּיחִין אוֹתָן בְּלִשְׁכָּה אַחַת מִן הַלְּשָׁכוֹת בְּמַקְדָּשׁ, וְסוֹגְרִין כָּל דִּלְתוֹתֶיהָ²² בְּמַפְתָּחוֹת, וְחוֹתְמִין עָלֶיהָ חוֹתְמוֹת. וּמִמְלֵאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁיִּקְבְּצוּ שָׁם שְׁלֹשׁ קָפוֹת גְּדוּלוֹת; שְׁעוֹר כָּל קָפָה - כְּדֵי שֶׁתְּכִיל תִּשְׁעָ סְאִין²³, וְהִשָּׂאָר מִנִּיחִין אוֹתוֹ בְּלִשְׁכָּה. וְזֶה שֶׁבְּתוֹךְ הַקָּפוֹת - הוּא הַנְּקָרָא תְּרוּמַת הַלְּשָׁכָה²⁴, וְזֶה שֶׁיִּשָּׂאָר שָׁם יֵתֵר עַל מֵה שֶׁיֵּשׁ בְּקָפוֹת - הוּא הַנְּקָרָא שְׁיָרֵי הַלְּשָׁכָה²⁵.

19 להחליף. 20 שקלים פ"ב מ"א. 21 בכת"י: "מתקבץ". 22 שלא תשלוט בהם יד, שלכן תיקנו חכמים תיבות כמין שופרות (למעלה בהלכה א): "ולא יהיה אפשר ליקח מהן בנחת". 23 כן הוא בירושלמי (שקלים פ"ג ה"ב): "תניא, בשלש קופות של שלש סאין שהן תשע סאין, שהן עשרים ושבע סאין, תורמין את הלשכה". והביאו רבינו בפירוש המשנה. ומתוך אותן קופות גדולות תורמים בשלשה פרקים בשנה, כל פעם שלש קופות קטנות, שכל אחת מכילה שלשה סאים (פ"ג דשקלים מ"א ומ"ב), וראה ברא"ש ורע"ב שם, ולהלן הלכה ה והערה לא. 24 וממנה קונים קרבנות הציבור של כל השנה (להלן פ"ד ה"א).

2) בכת"י: "מכל", וראה למעלה פ"א ה"ט. 3) בשקלים פ"ב מ"א: "כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות במדינה". 4) מיעוט "שופרות" שתיים (כסף-משנה ו'תוספות יום טוב). 5) בירושלמי שקלים פ"ו ה"א: "השופרות הללו עקומות היו, צרות מלמעלן ורחבות מלמטן, מפני הרמאין" (שלא יוכלו להכניס ידן להראות עצמן כאילו נותנים לתוכן, ונוטלין מתוכן - קרבן העדה). 6) שקלים פ"ו מ"ה. ונקראת "תקלין חדתין". 7) ונקראת "תקלין עתיקין". והנה מפורש בדברי רבינו, שגם במדינה היו תקלין חדתין. ואילו בירושלמי (פ"ב ה"א) מפורש: "ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה" (ועי' ב'תוספות יום טוב). ונברור הדבר שלהרמב"ם היתה נוסחא אחרת בירושלמי, וכן יוצא מתוך פירושו של הריבב"ן שם בירושלמי. שזה לשון הירושלמי: "ויעשה אותן מרגליות (=יקנה בשקלים מרגליות, למעט טורח הדרך) - שמה תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד וכו', מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא ברא". ופירש הריבב"ן: "כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגליות ולא חיישינן (=ולא חוששים) שמה תזול שאין באין אלא לחומות העיר ומגדלותיה" (פ"ד משקלים מ"ב, ועי' ברא"ש ורע"ב פ"ו מ"ה), הרי שגם במדינה היו תקלין עתיקין. ולפי זה, על כרחנו דלא גרס הא "דתני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה". וכן אמנם נמצא בירושלמי שהיה לפני בעל 'מעשה רוקח'.

ב. וּבְמַקְדָּשׁ⁸ הָיָה לְפָנֶיהֶם תְּמִיד⁹ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תְּבוֹת, כָּל תְּבָה כְּמִין שׁוֹפָר: רֵאשׁוֹנָה - לְשֶׁקְלֵי שָׁנָה ז'10. שְׁנִיָּה - לְשֶׁקְלֵי שָׁנָה שְׁעֵבְרָה¹¹. שְׁלִישִׁית - לְכָל מִי שִׁישׁ עָלָיו קָרְפֵן שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאוֹת¹², מְשַׁלֵּיף דְּמִיָּהוּן לְתַבָּה ז'. רְבִיעִית - לְכָל מִי שִׁישׁ עָלָיו עוֹלַת הָעוֹף בְּלֶבֶד, מְשַׁלֵּיף דְּמִיָּה לְתַבָּה ז'. חֲמִישִׁית - לְמִי שֶׁהִתְנַדַּב מְעוֹת לְקָנוֹת עֲצִים לְמַעַרְכָּה בְּהָן¹³. שְׁשִׁית - לְמִי שֶׁהִתְנַדַּב מְעוֹת לְלְבוֹנָה. שְׁבִיעִית - לְמִי שֶׁהִתְנַדַּב זָהָב לְפַפְרֹת¹⁴. שְׁמִינִית¹⁵ - לְמוֹתֵר חֲטָאוֹת. כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מְעוֹת לְחֲטָאוֹת, וְלָקַח חֲטָאוֹת וְהוֹתִיר מִן הַמְּעוֹת, יִשְׁלֵיף הַשָּׂאָר לְתוֹכָהּ. תְּשִׁיעִית - לְמוֹתֵר אֲשֶׁם. עֲשִׂירִית - לְמוֹתֵר קִנֵּי זָבִים וְזָבוֹת וַיּוֹלְדוֹת. אַחַת עֶשְׂרֵה - לְמוֹתֵר קָרְבָּנוֹת נְזִיר. שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה - לְמוֹתֵר אֲשֶׁם מְצַרְע. שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - לְמִי שֶׁהִתְנַדַּב מְעוֹת לְעוֹלַת בְּהֵמָה.

8) בעזרה (רא"ש ורע"ב). ומקור הדברים בשקלים פ"ו מ"ה. 9) ואילו השופרות שבמדינה לא היו אלא מחמשה עשר באדר, כמבואר בפרק הקודם הלכה ט. 10) והוא תקלין חדתין. 11) והוא תקלין עתיקין. 12) שקלים פ"ו מ"ה. כחכמים החולקים על רבי יהודה (שם). 13) ב'מעשה רוקח', חסירה תיבת "בהן". 14) נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה, שהכוונה לכפורת של ארון הקודש, וראה בפירוש הרא"ש ובהערת הרב ניסן זק"ש שם. 15) מכאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁסְתַּפְּקוּ מִן הָרֵאשׁוֹנָה³⁸ עַד שִׁתְּכֵלָה, וְאַחַר כֵּן מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁלִישִׁית. וְתוֹרֵם רֵאשׁוֹנָה מִן הַקֶּפֶה הָאֶחָת הַגְּדוּלָה³⁹, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ הַגְּדוּלָה בְּמִטְפַּחַת⁴⁰; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מֵהַקֶּפֶה הַגְּדוּלָה הַשְּׁנִיָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ הַגְּדוּלָה בְּמִטְפַּחַת; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַקֶּפֶה הַגְּדוּלָה הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ בְּמִטְפַּחַת; כִּדִּי שִׁתְּהִיָּה נִפְרָת שְׂבֵה סִיִּם, וַיִּתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁנִיָּה, כְּשִׁיפְנֵס קֶדֶם עֲצָרָת. וְתוֹרֵם הָרֵאשׁוֹנָה מִן הַגְּדוּלָה שֶׁהִיָּתָה מְגֵלָה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מִן הַגְּדוּלָה שֶׁתָּרַם מִמֶּנָּה בְּרֵאשׁוֹנָה תְּחִלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַגְּדוּלָה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ; כִּדִּי שִׁתְּחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁלִישִׁית, כְּשִׁיפְנֵס בַּתְּשָׁרִי. עַד שֶׁנִּמְצָא תוֹרֵם רֵאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית הַקֶּטְנוֹת מִכָּל אֶחָת וְאֶחָת מִן הַגְּדוּלוֹת⁴¹.

37) שקלים פ"ג מ"ב. (38) "ירושלמי" שם ה"ב. 39) בשקלים פ"ג מ"ד, תנן: "תרם את הראשונה ומחפה בטבלאות, שניה ומחפה בטבלאות, שלישית לא היה מחפה, שמה ישכח ויתרום מן הדבר התרום." ופירשו הרא"ש והרע"ב: תרם את הראשונה - תרומה ראשונה - בפרוס הפסח. ומחפה - כל השקלים שנשארו בלשכה. שניה - בפרוס עצרת. שלישית - בפרוס החג, ומדוע היה מחפה בראשונה ובשניה? שמה יתרום מן השיריים, ולכן מחפה אותם ומביאים שקלים חדשים ושמים על החיפוי. ובשלישית אין צריך לחפות שהרי כבר גמרו לתרום. אבל רבינו מפרש: הראשונה מהקופה הגדולה הראשונה. השניה - הקופה הגדולה השניה. השלישית - הלא במשנה לא מוזכרות כלל הקופות הגדולות, ורק ב"ירושלמי" נזכרו, ומחפה קופה גדולה ראשונה ושניה, ואינו מחפה שלישית "שמה ישכח ויתרום מן הדבר התרום", כלומר יתחיל לתרום גם בעצרת מאותה שהתחיל בה בפסח. ולדעת רבינו, אין חשש שמה יתרום מן השיריים, שלפי דעתו (למעלה ה"ד) שיריים אינם אלא אותם הנשארים חוץ משלש הקופות הגדולות. 40) במשנה, שם: "בטבלאות" - עורות רבים. 41) ונמצא שמכל קופה גדולה תרם לכל ישראל: לשם ארץ ישראל, לשם כרכים המוקפות לה, ולשם בבל ומדי והמדינות הרחוקות וכל ישראל, כמפורש להלן ה"ח, שהרי בכל קופה וקופה תרום הוא על קצת מישראל (פירוש המשניות' שם). וראה להלן הערה מד.

ח. כִּשְׁהוּא תוֹרֵם שְׁלֹשׁ קְפוֹת אֶלוֹ⁴², תוֹרֵם אֶת הָרֵאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴³, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם כְּרִפְיִן הַמִּקְפִּין⁴⁴ לָהּ וְלְשֵׁם כָּל (אֶרֶץ) יִשְׂרָאֵל⁴⁵, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשֵׁם כָּכָל וְלְשֵׁם מְדֵי וְלְשֵׁם הַמְּדִינוֹת הַרְּחוּקוֹת וְלְשֵׁם שְׂאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

42) שקלים, שם. 43) שהם הראשונים שהספיקו להביא

(25) וממנה קונים צרכי העיר ומגדליה וכו', כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

ה. בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים²⁶ בְּשָׁנָה תוֹרְמִין אֶת הַלְּשָׁפָה: בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן²⁷, וּבְרֵאשׁ חֹדֶשׁ תְּשָׁרִי, קֶדֶם יוֹם טוֹב²⁸ אוֹ אַחֲרָיו²⁹, וְקֶדֶם עֲצָרַת בְּחֻמְשָׁה עֶשְׂרֵי יוֹם. וְכִיצַד תוֹרְמִין אוֹתָהּ? אֶחָד נִכְנָס לְפָנִים מִן הַלְּשָׁפָה, וְהַשּׁוֹמְרִין עוֹמְדִים בַּחוּץ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: אֲתָרֶם? וְהן אוֹמְרִים לוֹ: תָּרַם, תָּרַם, תָּרַם - שְׁלֹשׁ פְּעָמִים³⁰. וְאַחַר כֵּן מְמַלֵּא שְׁלֹשׁ קְפוֹת קְטָנוֹת, כָּל קֶפֶה מֵהֵן מְכִילָה שְׁלֹשׁ סָאִין³¹, מֵאוֹתָן שְׁלֹשׁ קְפוֹת הַגְּדוּלוֹת³², וּמוֹצִיאֵן לַחוּץ, כִּדִּי לְהַסְתַּפֵּק מֵהֶן³³ עַד שִׁיכְלוּ. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן הַשְּׁלֹשׁ קְפוֹת הַקְּטָנוֹת מִן שְׁלֹשׁ גְּדוּלוֹת פְּעַם שְׁנִיָּה קֶדֶם עֲצָרַת, וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שִׁיכְלוּ.

26) שקלים פ"ג מ"א. 27) כמפורש במשנה, שם: "בפרוס הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג", ובירושלמי שם: "פרס - פלגא, פלגא דשלשים יום (=חצי משלשים יום, דהיינו חמשה עשר יום) קודם למועד שדורשים בהלכותיו". 28) משנה, שם: "ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא יום-טוב". 29) סובר רבינו שכשם שאפשר להקדים לפני יום-טוב, כמו כן אפשר לאחר (כסף-משנה). 30) שקלים פ"ב מ"ג. וכן דרך חכמים לשלש כל דבר, כמו במנחות סה. וביבמות קו: (הרא"ש והרע"ב). 31) שם משנה ב. 32) ראה למעלה הלכה ד והערה כב. 33) לקנות קרבנות ציבור הצריכים למקדש.

ו. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן פְּעַם שְׁלִישִׁית מִן הַשְּׁלֹשׁ קְפוֹת הַגְּדוּלוֹת בַּתְּשָׁרִי, וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שִׁיכְלוּ, עַד רֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן; וּבְרֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן תוֹרְמִין מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה³⁴. לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֵן הַשְּׁקָלִים שֶׁבְּשִׁלְשׁ קְפוֹת הַגְּדוּלוֹת, וְכָלוּ עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ³⁵ נִסָּן - הוֹזִרִין וְתוֹרְמִין מִשְׁרֵי הַלְּשָׁפָה³⁶.

34) ראש השנה ז, א: "באחד בניסן ראש השנה לתרומת שקלים", שנאמר (במדבר כח, יד): "וזאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה" - "אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה". ובניסן הכתוב מדבר, ונלמד ממה שנאמר (שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם (=חודש ניסן) לחדשי השנה". "לחדשי השנה" - "לחדשי השנה" גזירה-שוה היא: מה שם ניסן, אף כאן ניסן. 35) בכת"י: "אשר הגיע". 36) "ירושלמי" שקלים פ"ג ה"ג: "שלמה שלישית חוזר לשניה, שלמה שניה חוזר לראשונה, שלמו שלשתן חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים, שהיה רבי מאיר אומר מועלין בשיריים, שמה יצטרכו להן בסוף", והלכה כרבי מאיר (ועי' כסף-משנה, ופ"ו מהל' מעילה ה"ג).

ז. שְׁלֹשׁ קְפוֹת הַקְּטָנוֹת, שֶׁהוּא תוֹרֵם בָּהֶם וּמוֹצִיאֵן לַחוּץ, כְּתוּב עֲלֵיהֶן: אֶלֶף, בֵּי"ת, גִּימ'ל³⁷; כִּדִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) כלל בו דיני קלבון, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד שקלו.

א. חֲצִי הַשְּׁקָלִים - הַכֹּל צְרִיכִין לָהֶן, כְּדֵי שְׂיִתֵּן כֹּל אֶחָד וְאֶחָד חֲצִי שְׁקָל שֶׁהוּא חֵיב. לְפִיכָף, כְּשֶׁהָיָה אָדָם הוֹלֵךְ אַצֵּל הַשְּׁלֵחָנִי וּמְצָרֶף² שְׁקָל בְּשָׂגֵי חֲצָאִין, יִתֵּן לוֹ תוֹסֶפֶת עַל הַשְּׁקָל³, וְאוֹתָהּ תוֹסֶפֶת נְקֻרָת קֶלְבּוֹן⁴. לְפִיכָף, שְׁנַיִם שְׁנִתְּנוּ שְׁקָל עַל שְׁנֵיהֶם - חֵיבִין בְּקֶלְבּוֹן⁵.

2) ופורט. (3) דמי חילוף המטבע. (4) יש שכתבו שזהו נוטריקון: "קל-בון", דבר קל ומועט שנותנים להכריע ביניהם בשביל פירוט הכסף (רא"ש רוע"ב). (5) בקלבון אחד (שקלים פ"א מ"ו). ונראה מדברי רבינו שאחד הנותן מחצית השקל פטור מקלבון (תוספתא פ"א) ולא כרבי מאיר שמחייב בקלבון אף באופן זה (שם). ולדבריו, שנים שנתנו שקל - חייבים בשני קלבונות (משנה, שם).

ב. כֹּל מִי⁶ שְׂאִינוּ חֵיב בְּשְׁקָלִים, כְּגוֹן שֶׁהָיָה נְשִׂים אוֹ שְׂנֵי עֲבָדִים⁷, שְׁנִתְּנוּ שְׁקָל⁸ - פְּטוּרִים מִן הַקֶּלְבּוֹן. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד חֵיב וְאֶחָד פְּטוּר, וְנִתְּן הַחֵיב עַל יְדֵי הַפְּטוּר⁹, כְּגוֹן אִישׁ שְׁנִתְּן שְׁקָל עָלָיו וְעַל אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - פְּטוּר מִן הַקֶּלְבּוֹן. וְכֵן¹⁰ הַפְּהִינִים פְּטוּרִין מִן הַקֶּלְבּוֹן¹¹. וְהַשּׁוֹקֵל עַל יַד הַפֶּהֶן פְּטוּר מִן הַקֶּלְבּוֹן.

6) משנה, שם. (7) [במשנה שם שנינו: "אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים". ויתכן כי רבינו לא גרס במתניתין "כהנים" (ראה בכסף-משנה וב'תוספות יום טוב') וכן לא גרס "קטנים", כי השוקל לקטן אינו בדרך הלוואה אלא דרך מתנה, כי הרי אין התחייבות בקטן, ובאופן זה גם השוקל לגדול פטור מן הקלבון, כמפורש להלן ה"ג. וכן נראה בפירוט המשניות שלא גרס "קטן", שהרי לא הזכיר קטן כלל]. (8) לפנים משורת הדין. (9) דרך הלוואה שיחזירו לו כשתמצא ידו. אבל אם נתן בדרך מתנה - פטור אפילו אם נתן על-ידי מי שחייב בשקלים, כדלהלן ה"ג (עי' רא"ש רוע"ב). (10) בכת"י חסר מכאן עד סוף ההלכה (מעשה רוקח"). (11) הכהנים חייבים במחצית השקל מצד הדין (כמבואר למעלה בפ"א ה"ז) אבל אין ממשכנים אותם (שם ה"י) ולכן פטורים מלתת תוספות קלבון (כסף-משנה).

ג. הַנּוֹתֵן¹² שְׁקָל עָלָיו¹³ וְעַל הָעֵנִי¹⁴ אוֹ עַל שְׁכֵנוֹ אוֹ עַל בֵּן עֵירוֹ: אִם נִתְּנוּ לָהֶם מִתְּנָה - פְּטוּר מִן הַקֶּלְבּוֹן, שֶׁהָיָה נִתְּן חֲצִי שְׁקָל מִתְּנָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּשְׁקָלִים; וְאִם נִתְּן לָהֶם הַחֲצִי שֶׁשְׁקָל עַל יָדָם דֶּרֶךְ הַלּוּאָה, עַד שֶׁיִּחְזִירוּ לוֹ פְּשֵׁתְמִצָּא יָדָם - חֵיב בְּקֶלְבּוֹן.

12) שם פ"א מ"ז. (13) בשביל עצמו. (14) ובשביל העני. ד. הָאֲחִיּוֹן¹⁵ שְׁעָדִין לֹא חָלְקוּ מֵהַ שְׁהִנִּית לָהֶם

את שקליהם, שהם קרובים למקדש. [והכוונה למקומות הקרובים בארץ ישראל, ראה להלן הערה מד]. (44) הסמוכים, כלומר הקרובים לארץ ישראל, כגון: עמון ומואב בעבר הירדן המזרחי. (45) בכת"י התימנים, חסירה המלה "ארץ". [אבל כמו שהוא לפנינו, כן הוא גם בדפוס רומי וב'מעשה רוקח', וכן נכון. ונראה שהכוונה לשם המקומות הרחוקים בארץ ישראל גופא. שהרי כתב רבינו בפירוט המשניות שבכל קופה וקופה הוא תורם על קצת מישראל, ואילו לנוסחת כת"י תימן הוא תורם בשניה על כל ישראל. וראה בפרישת הרא"ש לשקלים עמוד ל' והערה [10].

ט. כְּשֶׁהוּא תוֹרֵם⁴⁶, מִתְּפֹן לְתוֹרֵם עַל הַגְּבוּי שִׁישׁ בְּלִשְׁפָּה⁴⁷, וְעַל הַגְּבוּי שְׁעָדִין לֹא הִגִּיעַ לְלִשְׁפָּה⁴⁸, וְעַל הָעֵתִיד לְגָבוֹת⁴⁹; כְּדֵי שְׂיִהְיוּ אֵלּוּ הַשְּׁקָלִים, וְשֶׁהוֹצִיאָן לְהַסְתַּפֵּק מֵהֶן, כְּפָרָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְכִאֵלּוּ הִגִּיעוּ כֹּל שְׁקָלֵיהֶן לְלִשְׁפָּה, וְנִתְּרָמָה מֵהֶן תְּרוּמָה זוֹ.

(46) כתובות קח, א. (47) שאינו בשלש הקופות הגדולות. (48) ונמצא בדרך. (49) שנאנס ולא שלח שקלו באדר, והיה משלחו כל השנה כולה.

י. כְּשֶׁיִּכְנַס הַתּוֹרֵם⁵⁰ לְתוֹרֵם, לֹא יִכְנַס בְּכַגְדֵּי שְׁאֲפָשֵׁר לְהַחְבּוֹת בּוֹ כֶּסֶף, וְלֹא בְּמַנְעַל וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בַתְּפִלָּה⁵¹ וְלֹא בְּקַמְעַ; שְׂמָא יַחְשְׁדוּ אוֹתוֹ הָעָם וְיֹאמְרוּ: הַחֲבִיא מִמְעוֹת הַלִּשְׁפָּה תַּחְתּוֹי פְּשֵׁתְרָמָה⁵². וּמִדְּבָרִים הָיוּ עֲמוּ מְשַׁעָה שְׂיִכְנַס עַד שְׁעָה שְׂמָא, כְּדֵי שְׁלֹא יִתֵּן לְתוֹף פִּיּוֹ⁵³. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִזְהָרִים כֹּל כֶּף, עֲנִי אוֹ מִי שֶׁהוּא נִבְהַל⁵⁴ לְהוֹן לֹא יִתְּרֵם, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; שְׂנֵאֲמַר: וְהִיִּיתֶם נְקִיִּים מֵהַ וּמִיִּשְׂרָאֵל⁵⁵.

(50) שקלים פ"ג מ"ב. (51) במשנה, שם: "בתפילין" בלשון רבים. וכן הוא בנוסח אחר בדברי רבינו (מעשה רוקח"). (52) במשנה (שם) אמרו: "שמא יעני, ויאמרו מעוון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר". שהרי "אחד נכנס לפנים מן הלשכה" (למעלה ה"ה). (53) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ג ה"ב) שאלו: "וימלא פומיה מים (ימלא פיו מים, ועל-ידי-זה יראו שאין כסף בפיו)? אמר רבי תנחום, מפני הברכה (שצריך לברך על התרמת תרומת שקלים)". (54) ב'ירושלמי' (שם): "תני דבי רבי ישמעאל, קוּוּץ לֹא יִתְּרֵם מִפְּנֵי הַחֲשָׁד". הרב"ד כאן מפרש, קוּוּץ הוּא בַעַל שִׁיעַר, מִלְשׁוֹן קוּוּצוֹתָיו תַּלְתָּלִים, שְׂמָא יַחְבִּיא בְּשַׁעְרוֹ. אֲבָל הַרְמַב"ם מִפְּרָשׁ שֶׁהוּא עֵנִי וְנִבְהַל לְהוֹן, מִלְשׁוֹן: "ויקוצו" (שמות א, יב), או "קצתי בחיי" (בראשית כז, מו), או שגורס "קבץ" מִלְשׁוֹן קִבְצָן. (55) לִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שם): "לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נָתַן הַקְּלָבֹן פְּחוֹת מִזֶּה.²⁹ וְהַקְּלָבֹנוֹת אֵינָן פְּשָׁקִים, אֶלָּא מְגִיחִין אוֹתָן הַשְּׁלֵחָנִים בְּפָנֵי עֲצָמָן, עַד שִׁסְתַּפֵּק מֵהֵן הַהֲקָדָשׁ.³⁰

26) שקלים פ"א מ"ז. (27) למעלה פ"א ה"ו. (28) ובזמן שהיו נותנים סלע שלם, היה הקלבון מעה שלמה, שלעולם צריך לתת הכרעה אחד מעשרים וארבעה (עיינין 'תוספות' שבועות מד: ד"ה התקבלת). (29) שהרי מעולם לא שקלו פחות מחצי שקל (למעלה פ"א ה"ו). (30) ב'ירושלמי' (שקלים פ"א ה"ד): "לאיכן היו הקלבונות נופלין? רבי מאיר אומר: לשקלים, רבי לעזר אומר: לנדבה, רבי שמעון שזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים, בן עזאי אומר: שולחנין היו נוטלין אותן בשער, ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא השקלים לירושלים)". ונראה שרבינו פוסק כרבי לעזר שאמר לנדבה, ועי' בלחם-משנה.

ח. מִי שְׁאָבַד שְׁקָלוֹ - חָיֵב בְּאַתְרֵיהוֹ, עַד שִׁימְסְרֵנוּ לַגְּזָבְרִי.³¹ בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּיַד שְׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אִם שׁוֹמֵר חָנֹּם הוּא³² - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לָהֶם³³ וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל שׁוֹמְרֵי חָנֹּם³⁴, וְהָן חוֹזְרִין וְנוֹתְנִין שְׁקָלֵיהֶן פְּעַם שְׁנִיָּה.³⁵ וְאִם אָמְרוּ אֲנִישֵׁי הָעִיר: הוּאֵיל וְאֵנּוּ מְשַׁלְּמִין שְׁקָלֵינוּ, אֵין רְצוֹנֵנוּ שִׁישְׁבַע הַשְּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; לְפִי שֶׁתְּקַנַּת חֲכָמִים הִיא, שְׁאֵין הַקָּדָשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה.³⁶ נִמְצָאוּ הַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ - אֵלוֹ וְאֵלוֹ שְׁקָלִים הֵם. וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשִׁנָּה אַחֲרָת³⁷, וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ לְשֶׁקֶל הַשְּׁנָה, וְהָאֲחֵרִים יִפְלוּ לְשֶׁקֶל שְׁנָה שְׁעָבְרָה.³⁸

31) 'ירושלמי' שקלים (פ"ב ה"א) כרבי יוחנן. וכן מפורש במשנה המובאה בסמוך. (32) שקלים פ"ב מ"א. לפי האוקימתא של רבי אלעזר בבבא מציעא נח. (33) שנגנב או שנאבד, ולא שלח בו יד להשתמש בו וגם לא פשע בשמירתו (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א). ושבועה זו תקנת חכמים היא, שהרי מן התורה אין שבועה בהקדש (כבא-מציעא שם). (34) החייבים בפשיעה ופטורים מגניבה ואבידה. (35) שכיון שמסרו השקלים לשומרי חנם, שאינם מחוייבים לשמור כל-כך, פושעים הם וחייבים לשקול פעם שניה, אף אם כבר נתרמה התרומה, וראה להלן הלכה י (כסף-משנה). (36) 'ירושלמי' שקלים, שם. (37) שקלים פ"ב מ"א. כלומר אינו יכול לצאת ידי חובתו לשנה הבאה בשקלים המיותרים הנ"ל. (38) תקלין עתיקין ('ירושלמי' שקלים פ"ב ה"א). ומי הם ראשונים ומי הם אחרונים? יבואר להלן סוף הלכה ט, עיי"ש הערה מג.

ט. שְׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שְׁכָר³⁹, שֶׁהָרִי הוּא חָיֵב בְּגִנְבָה וְאֲבֵדָה, וְאָבְדוּ מִמֶּנּוּ בְּאֵינְס, כְּגוֹן שֶׁלְקָחוּם לְסָטִים מְזִינִים, שֶׁהוּא פְטוּר - רוֹאֵין: אִם אַחַר שֶׁנִּתְרַמָּה הַתְּרוּמָה⁴⁰ נֶאֱנַס - נִשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ לַגְּזָבְרִים⁴¹, וּבְנֵי הָעִיר פְטוּרִין; שֶׁהַתְּרוּם תּוֹרֵם עַל

אֲבֵיהֶם, וְכֵן הַשְּׁתַּפִּים¹⁶ שֶׁנָּתְנוּ שְׁקָל עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם - פְטוּרִין מִן הַקְּלָבֹן¹⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁתְּפִין שֶׁנִּשְׁאָאוּ וְנָתְנוּ בְּמַעוֹת הַשְּׁתַּפּוֹת, וְנִשְׁתַּנָּה עֵין הַמַּעוֹת¹⁸; אֲבָל אִם הִבִּיא זֶה מַעוֹתָיו וְזֶה מַעוֹתָיו וְעָרְבוּם¹⁹, וְעָדִין לֹא נִשְׁתַּנּוּ הַמַּעוֹת וְלֹא הוֹצִיאוּם - הָרִי אֵלוֹ חָיִבִין בְּקְלָבֹן²⁰. נִשְׁאָאוּ וְנָתְנוּ, וְאַחַר זְמַן חָלְקוּ, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - חָיִבִין בְּקְלָבֹן²¹, עַד שִׁישְׁאָאוּ וְיָתְנוּ בְּשִׁתְּפוֹת זֶה הָאֲחֵרֹנָה, וְיִשְׁתַּנּוּ הַמַּעוֹת.

(15) משנה, שם. (16) רבינו גרס במשנה שם: "האחים והשותפים". והראב"ד גרס: "האחים השותפים", וראה להלן. (17) האחים פטורים, שכיון שלא חלקו עוד את הרכוש, הרי נחשב הדבר כאילו אביהם נתן בעדם, ופטור מקלבון. והשותפים פטורים, שחשוב הדבר כאילו אדם אחד נתן בעדם, ופטורים. אבל הראב"ד חולק על זה, כי הוא גורס במשנה "האחים השותפים", וזהו דין אחד: האחים שהם שותפים בעזבון אביהם. (18) שהכספים שהכניסו לשותפות התחלפו בינתיים. (19) שעירוב זה עושה השותפות (פ"ד מהל' שולחין ושותפין ה"א). (20) דין השותפות הוא: שכל זמן שהמעוֹת קיימין, ופחתו או הותירו מחמת שינוי המטבע - חולקים השכר או ההפסד לפי חלקם במעוֹת (כאילו לא נשתתפו). ואילו נשאו ונתנו בהם ופחתו או הותירו, חולקים השכר או הפחת ביניהם בשוה (הל' שולחין ושותפין שם ה"ג), וראה 'מגדל עוז' ו'כסף משנה'. ועי' להלן הערה הבאה מהמשנה בכורות נו: (21) משנה, בכורות נו, ב. ולדעת רבינו ששותפים פטורים מקלבון, הוכרח לפרש שכאן מדובר כשעוד לא הוציאו המעוֹת. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

ה. הָאֲחִין וְהַשְּׁתַּפִּין שֶׁהִיָּה לָהֶן בְּהֵמָה וּכְסָפִים, וְחָלְקוּ בְּכִסְפִים - חָיִבִים בְּקְלָבֹן, אִף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא חָלְקוּ הַבְּהֵמָה. וְאִם חָלְקוּ הַבְּהֵמָה, וְלֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים - פְטוּרִין מִן הַקְּלָבֹן, עַד שִׁיחֲלְקוּ הַכְּסָפִים; וְאֵין אֲמֹרִין: הָרִי הֵם עוֹמְדִין לְחֻלְקָה²².

(22) בכורות נו, ב.

ו. הַנּוֹתֵן שְׁקָל לְהַקָּדָשׁ, כְּדִי שִׁיחֲשָׁבוּ לוֹ מַחְצִית הַשְּׁקָל שֶׁהוּא חָיֵב בָּהּ, וְיִטַּל חֲצִי שְׁקָל מִמָּה שֶׁנִּגְנַף מִן הָאֲחֵרִים - חָיֵב שְׁנֵי קְלָבֹנוֹת²³; שֶׁאֵלוֹ הִיָּה הַשְּׁקָל כְּלוֹ לְשֶׁקֶלִים²⁴, הִיָּה חָיֵב קְלָבֹן אֶחָד²⁵.

23) בשקלים פ"א מ"ו: "הנותן סלע ונוטל שקל (העם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, ושקל של משה קורין סלע, כתרגומו - רמב"ן בפירושו על התורה) חייב שני קלבונות". (24) כששוקל שקל שלם, עליו ועל חבירו בדרך הלוואה (למעלה הלכה ג). (25) ועכשיו שהוציא מההקדש חצי שקל, חייב עוד קלבון.

ז. בְּמָה הוּא שְׁעוֹר הַקְּלָבֹן?²⁶ בְּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּמַחְצִית הַשְּׁקָל שְׁנֵי דִינָרִין²⁷, הִיָּה הַקְּלָבֹן חֲצִי מַעָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי בְּדִינָר²⁸. וּמַעוֹלָם לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התְרוּמָה מִמֶּנּוּ - כְּשִׁסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה⁵⁸, יִתְחַיֵּב בְּמַעֲלָה, וְיֵצֵא יָדֵי מַחְצִית הַשֶּׁקֶל. נִתְּנוּ מִמְעוֹת מֵעֶשֶׂר שָׁנִי - יֹאכַל כְּנַגְדּוֹ⁵⁹ בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעֵית⁶⁰ - יֹאכַל כְּנַגְדּוֹ בְּקִדְשֵׁי שְׁבִיעֵית. הָיָה שֶׁל עֵיר הַנְּדָחָת - לֹא עָשָׂה כָּלוּם⁶¹.

(56) שקלים פ"ב מ"ב. (57) בשוגג. שיש בידו שקל של בדק הבית, וסבר שהוא של חולין (רע"ב). (58) כלומר, כשקרבה הבהמה שקנו מאותה התרומה. אבל כל זמן שלא קרבה - הקדש הוא בכל מקום שהוא, ולא נשתנה, ואין חיוב מעילה (פירוש המשנה). (59) יביא כסף חולין מביטו, ויאמר: כל מקום שנמצא חצי השקל של מעשר-שני, יהא מחולל על הכסף הזה. ויקנה עבורו פירות וחלה עליהם קדושת מעשר-שני. וחצי השקל שביד המוכר יוצא לחולין (עי' 'תוספות' קידושין נג. ד"ה מתקין). ונמצא שלמפרע נקנה הקרבן גם בחצי השקל הזה ויוצא ידי חובת מחצית השקל. והוא הדין לענין שביעית שבסמוך. (60) שניתנה רק לאכילה ולא להפסד וכו' (ראה בפ"ה מהל' שמיטה ויובל). (61) זה מוסב על מה שנאמר למעלה 'נתנו ממועות מעשר שני' - שאם מעשר שני זה היה של עיר הנדחת שדינו להגנו, כמפורש בפ"ד מהל' עכו"ם הט"ו, ואי אפשר להוציאו לחולין, שאם יפרוהו, יהיה טעון שריפה, כמפורש שם לענין הקדש (הי"ג), ולפיכך לא עשה כלום ואינו יוצא ידי חובת מחצית השקל, שהרי חצי שקל זה נשאר באיסורו ולא נקנה ממנו הקרבן. ועי' 'מרכבת המשנה'.

יב. הַמְּפִרֵישׁ⁶² שֶׁקֶלוֹ, וְסֹבֵר שֶׁהוּא חֵיב בוֹ, וְנִמְצָא שְׂאֵינוֹ חֵיב - לֹא קִדְשׁ⁶³. הַמְּפִרֵישׁ שָׁנִים, וְנִמְצָא שְׂאֵינוֹ חֵיב אֲלֵא אֶחָד: אִם בָּיָה אֶחָד זֶה - הָאֶחָדֹן לֹא קִדְשׁ⁶⁴; וְאִם כָּבַת אֶחָת - הָאֶחָד שֶׁקָּלִים, וְהַשְּׁנִי מוֹתֵר שֶׁקָּלִים⁶⁵. הַפְּרִישׁ שֶׁקֶלוֹ וְמָת - יִפֹּל לַנְּדָבָה⁶⁶.

(62) 'ירושלמי' שקלים פ"ב ה"ג. (63) שהקדש בטעות אינו הקדש. (64) כיון שכבר יצא בראשון. (65) ויוצא לחולין, כמו שכתב בסמוך בהלכה יג. (66) 'ירושלמי' שם ה"ד. והטעם מפני שאמרה התורה בשקלים (שמות ל, טו) "לכפר על נפשותיכם", ואין כפרה למתים ('מנחת חינוך', מצוה קה).

יג. הַלּוֹקֵחַ⁶⁷ מְעוֹת בִּידוֹ וְאָמַר: אֵלוֹ לְשֶׁקְלִי, אוֹ שְׁהִיָּה מְלֻקֵּט מְעָה מְעָה⁶⁸ אוֹ פְרוּטָה פְרוּטָה, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלַקֵּט אָמַר: הֲרִינִי מְלֻקֵּט מְעוֹת לְשֶׁקְלִי - אֲפֹלוֹ לִקֵּט מֵלֹא כִּיס, נוֹתֵן מִהֵן חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חֵיב בוֹ, וְהַשָּׂאֵר חֲלִין; שְׁמוֹתֵר הַשֶּׁקָּלִים - חֲלִין⁶⁹.

(67) 'ירושלמי' שם ה"ג. (68) שקלים פ"ב מ"ג, כבית הלל. (69) שלא התכוון להקדיש אלא עד כדי שקלו, ומה שצריך יותר הוא הקדש בטעות ואינו הקדש.

יד. מְעוֹת⁷⁰ שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תְּבָהּ שֶׁל שֶׁקָּלִים לְתֵבָהּ שֶׁל נְדָבָה⁷¹: קָרוֹב לְשֶׁקָּלִים - יִפֹּלוּ לְשֶׁקָּלִים, קָרוֹב לַנְּדָבָה - יִפֹּלוּ לַנְּדָבָה, מִחֲצָה עַל מִחֲצָה⁷² - יִפֹּלוּ

הַגְּבוּיִם⁴² וְעַל הַעֲתִיד לְגָבוֹת, וּבְרִשׁוֹת הַקֶּדֶשׁ הֵן, וּבְנֵי הָעֵיר מָה הֵיךְ לְהֵן לְעֵשׂוֹת? הָרִי לֹא מִסְרוּ אֲלֵא לְשׂוֹמֵר שָׂקֵר, שֶׁהוּא חֵיב בְּגִנְבָה וְאֲבָדָה, אֲבָל הָאֲנָס אֵינוֹ מְצוּי. וְאִם אֲבָדוּ קֶדֶם שְׁנוֹתְרָמָה הַתְרוּמָה - עֲדִין בְּרִשׁוֹת בְּנֵי הָעֵיר הֵם, וְהַשֶּׁלֶיחַ נִשְׁבַּע לְפָנָי אֲנֹשֵׁי הָעֵיר, וְהֵן מְשֻׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וּגְבוּ שֶׁקָּלִים שְׁנִית, וְאַחַר כֵּן הִחְזִירוּם הַלִּסְטִים - אֵלוֹ וְאֵלוֹ שֶׁקָּלִים. וְאֵין עוֹלִין לְהֵן לְשָׁנָה אַחֲרָת⁴³, וְהַשְּׁנִיִּים יִפְלוּ לְשֶׁקְלֵי שָׁנָה שְׁעֵבְרָה. יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, שֶׁהַשֶּׁקָּלִים הֵרֵאשׁוּנִים שְׁיִפְלוּ לְשֶׁקְלֵי הַשָּׁנָה, הֵם הַשֶּׁקָּלִים שֶׁנִּגְנְבוּ בַּתְּחִלָּה וְאֲבָדוּ אוֹ נִאֲסוּ וְחֲזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, שֶׁהַשֶּׁקָּלִים הֵרֵאשׁוּנִים הֵן שֶׁהִגִּיעוּ לְיַד הַגֹּזֵר תְּחִלָּה⁴⁴.

(39) שקלים פ"ב מ"א שם, לפי אוקימתת שמואל בבא-מציעא שם. (40) המבוארת למעלה בפ"ב ה"ט. (41) אף שבועה זו היא מתקנת חכמים כנ"ל הערה לב (כסף-משנה). (42) בכת"י: "על הגבוי ועל האבוד". (43) בכת"י נוסף כאן: "והראשונים יפלו לשקלי הקדש" - כמו בהלכה הקודמת (מעשה רוקח). (44) כן הוא ב'ירושלמי' (שם): "אילו הן (איזו הם) הראשונים? ואילו הן השניים? רבי פנחס ב"ר חייא ורבי אבא מארי, חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחילה, וחרונה (=השני) אמר אלו שהגיעו לידי גזרין תחילה".

י. הַנוֹתֵן⁴⁵ חֲצִי שֶׁקֶל לְחֵבְרוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְשֶׁלְּחֵנִי לְשֶׁקֶל אוֹתוֹ עַל יְדוֹ⁴⁶, הַלֵּף⁴⁷ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עֲצָמוֹ⁴⁸, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְשְׁכְּנוּ אוֹתוֹ⁴⁹, אִם נִתְרָמָה הַתְרוּמָה - מֵעַל הַשּׂוֹקֵל⁵⁰; שְׁהִיָּה הַשֶּׁקֶל בְּרִשׁוֹת הַקֶּדֶשׁ הוּא, שֶׁכָּבֵר תְּרָמוֹ עַל הַעֲתִיד לְגָבוֹת, וְנִמְצָא זֶה הֵצִיל עֲצָמוֹ⁵¹ מִמְּמוֹן הַהַקֶּדֶשׁ וְנִהְיָה בְּשֶׁקֶל הַיָּהּ. וְאִם לֹא נִתְרָמָה הַתְרוּמָה - לֹא מֵעַל, וְהוּא חֵיב לְתֵן לְחֵבְרוֹ חֲצִי שֶׁקֶל שְׁנֵתֵן לוֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שֶׁקֶל וּשְׁקָלוֹ⁵² - יֵצֵא⁵³, וְהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם לְבָעֲלִים שָׁנִים⁵⁴ אוֹ לְהוֹסִיף הַמָּשׁ⁵⁵.

(45) שקלים פ"ב מ"ב. (46) בשבילו, כלומר בשביל המשלח. (47) בשוגג. (48) בשביל עצמו. (49) שהרי ממשכנים את מי שאינו נותן שקלים (למעלה פ"א ה"ט). (50) חייב לשלם קרן וחומש להקדש ולהביא קרבן מעילה. ויש אומרים שאף כאן, כמו להלן הי"א, המדובר כשקרבה הבהמה (רא"ש. ועיי"ש עמוד יט הערה 8). (51) שלא ימשכנו אותו ('ירושלמי'). ועצם קיום מצות מחצית השקל לא חשובה הנאה לחייבו קרבן מעילה. משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו (רמב"ם בפירוש המשנה). (52) בשביל עצמו. (53) ידי חובתו במצות נתינת מחצית השקל. (54) אם עדיין לא נתרמה התרומה. וזה מוסב על "הגונב", אבל "הגוזל" אינו משלם כפל. (55) אם כפר ונשבע לשקר ושוב הודה (פ"ז מהל' גזילה ה"א).

יא. הַנוֹתֵן⁵⁶ מַחְצִית הַשֶּׁקֶל מִן הַהַקֶּדֶשׁ⁵⁷, וְנִתְרָמָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממותר הנסכים. ובהלכות פלי המקדש והעובדים בו יתבאר מה הוא מותר הנסכים. ואם לא היה להן מותר נסכים - נביאו מתרומת הלשפה. בגדי כהנה, בין בגדי כהן גדול בין שאר בגדי הכהנים שעובדין בהן במקדש - הפל מתרומת הלשפה.

3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל. 4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה, מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה ההיכל גבוה מאור ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין, שהוצאותיו באות מבדק הבית. 5) שנעשו שם לצניעות לכסות על הפתחים.

ג. פל הבהמות הנמצאות בירושלים או בחוצה לה בקרוב ממנה - באות עולות, כמו שיתבאר בפסולי המקדשים; נספיהן באין מתרומת הלשפה. וכן עובד פוכבים ששלח עולות⁶ ממדינה אחרת, ולא שלח עמה דמי נסכים - נביאו נספיהם מתרומת הלשפה.

6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד. ד. גר⁷ שמת והניח זבחים, אם יש לו נסכים⁸ - קרבין משלו, ואם לאו - באין מתרומת הלשפה. כהן גדול שמת, ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין את התבתינ מתרומת הלשפה. מבקרי מומים שבירושלים, ותלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה לפניהם והלכות קמיצה, ונשים המגדלות בגייהן⁹ לפרה אדמה - בלן נוטלין שכרן מתרומת הלשפה. וכמה הוא שכרן? כמו שיפסקו להן בית דין.

7) שאילו ישראל שמת, מקריבים ירשיו נסכו. אבל גר שמת אין לו ירשים. 8) שהפרישן בחייו. 9) שהיו שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה בעולם.

ה. בשנת השמטה, שהיא הפקר, שוכרין בית דין שומרין, שישמרו מקצת ספיהם¹⁰ שצמחו, כדי שניבאו מהן העמר ושתי הלחם, שאין באים אלא מן החדש. ואלו השומרין נוטלין שכרן מתרומת הלשפה.

10) הם הזרעים שצמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר מאליהם צמחו.

ו. מי שהתנדב לשמר בתנם - אין שומעין לו¹¹; משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהן. לפיכך תקנו להם חכמים שיטלו שרר מן הלשפה, כדי שיפרישו הפל מאותו מקום שאילו שומרים שם.

לנדבה⁷³; מפני שהנדבה פלה עולה לאשים⁷⁴, והשקלים מסתפקין מהן לעולות ולדברים אחרים⁷⁵.

70) שקלים פ"ז מ"א. 71) ראה למעלה בפרק שני ה"ב. 72) הוא ספק מאין נפלו המעות, והולכים לחומרא. 73) שהיא חמורה יותר, כמו שממשיך לבאר. 74) נשרף על האש, ואין הכהנים אוכלים מבשרה. 75) שמשירי הלשכה עושים צרכי העיר ומגדליה, כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

טו. וכן⁷⁶ פל המעות הנמצאים בין פל תבה ותבה - יפלו לקרוב. נמצאו מחצה למחצה⁷⁷: אם בין עצים ללבונה נמצאו - יפלו ללבונה⁷⁸, בין קנים⁷⁹ לגוזלי עולה - יפלו לגוזלי עולה⁸⁰. זה הפל: הולכין אחר הקרוב בכלן⁸¹, מחצה למחצה - להחמיר. וכל המעות הנמצאות בהר הבית - חלין⁸²; שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשפה עד שהוא מחללן על הבהמות שלוקח לקרבנות⁸³.

76) שקלים פ"ז מ"א. 77) בכת"י: "על מחצה". - הרי זה ספק ונותנים הכסף לחמור ביותר, כמו שמבואר. 78) שהיא עצמה קרבן, ואילו עצים אינם אלא מכשירי קרבן. 79) קרבן יונים, שאחד חטאת ואחד עולה. 80) שהעולה כולה כליל, ואילו בקנים יש גם חטאת הנאכלת לכהנים. 81) בין להקל ובין להחמיר. 82) שקלים פ"ז מ"ב. 83) "ירושלמי" שם ה"ב.

~ שבת קודש י"ז אייר ~

פרק רביעי

1) נתבארו בו מה עושים מתרומת הלשכה, ומותרה, ומותר שייר הלשכה. ונסתיים בדין הקרבת קרבנות מתרומה חדשה מ"ח ניסן ואילך.

א. תרומת הלשפה מה יעשה בה? לוקחין ממנה תמדיין של פל יום, והמוספין, וכל קרבנות הצבור, ונספיהם, והמלח שמולחין בו פל הקרבנות. וכן העצים, אם לא הביאו עצים² ולא נמצאו אלא בדמים. והקטרת, ושכר עשייתה. ולחם הפנים, ושכר עושי לחם הפנים. והעמר, ושתי הלחם, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהרית שקושרין בין קרניו. פל אלו באין מתרומת הלשפה.

2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה".

ב. אבל פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת פוכבים - בתחלה גובין להן³, ואינן באין מתרומת הלשפה. פרוכות של היכל - תחת בנין עשויות, ואינן באין מתרומת הלשפה, אלא מקדשי בידק הבית⁴; אבל פרוכות של שערים - באין מתרומת הלשפה⁵. המנורה וכלי שרת - מצותן שיבואו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזבח ולוקחים את החסר מקדשי בדיק הבית אבל לא להיפך. והראב"ד חולק עליו.

יא. משיגייע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה. ואם לא פאה החדשה - לוקחין מן הישנה²⁵. לפיכך, אם הגיע ראש חדש ניסן, ויש עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה - פודין אותן ויוצאין לחלין, אף על פי שהן תמימין²⁶, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקציצין בה את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכין להן - יוצאו לחלין.

25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה".
26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון אלא אם כן נפל בהם מום.

יב. וכך היה עושים במותר הקטרת²⁷: משיגייע ראש חדש ניסן, מחללין אותו על שבר האמנין²⁸, וחוזרין מעות השכר לקיץ המזבח, ונוטלין האמנין מותר הקטרת בשכרן, וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהן מתרומה חדשה, כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה. ואם אין להן תרומה חדשה - מקטירין אותה מתרומה ישנה²⁹.

27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שנ"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשאר אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. (28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. (29) משנה שעברה.

סליקו להו הלכות שקלים

הלכות קדוש החדש

הוא מצות עשה אחת, והיא: לחשב ולידע ולקבע פאי זה יום תחלת כל חדש מקדשי השנה¹.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

1) שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) "וזה הוא מצות קידוש החודש" (ספר המצוות, עשה קנג).

פרק ראשון

1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

א. חדשי השנה הם חדשי הלבנה², שנאמר: עלת חדש בחדשו³, ונאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים. כן אמרו חכמים⁴: הראה לו הקדוש ברוך

11) שעל ידי שההקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר שהספחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרוע.

ז. מגיהי¹² ספרים שבירושלים ודינין¹³ שדינין את הגזלין בירושלים - נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וכמה היו נוטלים? תשעים מנה בכל שנה. ואם לא הספיקו להן¹⁴ - אף על פי שלא רצו¹⁵, מוסיפין להן כדי צרכן, הם ונשיהם ובניהם ובני ביתן¹⁶.

12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה, משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך".
13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי לרוך. (14) למזונות. (15) הדיינים לקבל. (16) לפי שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי הציבור.

ח. ככש¹⁷ היו פוזין מהר הבית להר המשחה, שעליו היו מוציאין פרה אדמה¹⁸, וכך שמוציאין עליו שעיר המשפתל¹⁹. וישניהם נצטוו משעיר הלשכה. וכן מזבח העולה וההיכל והעזרות - נצטוו משעיר הלשכה. אמת המים²⁰ שבירושלים וחומת ירושלים²¹ וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר - באין משעיר הלשכה. ועובד פוכבים שהתנדב מעות לדברים האלו או לעשות עמהם בחדש - אין מקבלין ממנו, ואפלו גר תושב²²; שנאמר: לא לכם ולנו לבנות וגומר, ונאמר: ולכם אין חלק וגומר.

17) גשר. (18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליונה הוציאו את הפרה וכל מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. (19) שעשו גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם הכפרה ויתלבן לשון של זהורית של פתח ההיכל. (20) תיקון הנחל העובר בעזרה. (21) תיקון החומה. (22) גוי שאינו עובד עבודה זרה.

ט. מותר תרומת הלשכה ושעיר הלשכה - לוקחין בו זכרים ויקרבו פלן עולות; שתנאי בית דין הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה. אכל לא עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים קיץ למזבח²³.

23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השולחן בגמר סעודתם.

י. שקלים שלא הספיקו להן לכל קרבנות הצבור - מוציאין את הראוי להם מקדשי בדיק הבית; אכל אין בדיק הבית מוציא את הראוי לו מקדשי המזבח²⁴.

24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות קדשי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלקים בכל דקה), וזהו חרשה של לבנה" (להלן פ"ו, ה"ג).
 3) כלומר בחידוש, וזה אפשר לומר על הלבנה בלבד, שאורה מתחדש אחרי שנעלם. [וכן לשון הרמב"ם ב'מאמר העיבור': "ומאחר שאמר הצור יתברך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה, נתחייבנו למנות חרשינו בלבנה, כי באיזהו חודש יתבאר בו החידוש, ואין זה אלא ללבנה"].
 4) [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרשת בא (מהדורת הרי"ג אפשטיין ע' 8)].
 5) כשתראה את הלבנה בשיעור זה, תקדש אותו יום לראש חודש, הרי שהמדובר בחדשי הלבנה. 6) "שנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות" (להלן פ"ו, ה"ד). 7) כלומר "שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג:), וכן כתב רבינו להלן פ"ד, ה"א.

ב. וְכַמָּה יִתְרָה שְׁנַת הַחֲמָה עַל שְׁנַת הַלְבָּנָה? קְרוֹב מְאֹד עֶשְׂרֵי יוֹם⁹. לְפִיכָּךְ, בְּשִׁיתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֵפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִו פְּחוֹת מְעַט אִו יוֹתֵר מְעַט - מוֹסִיפִין חֲדָשׁ אֶחָד¹⁰, וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ הַשְּׁנָה שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁנָה מְעַבְרָת¹¹. שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַשְּׁנָה¹² שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ וְכָךְ וְכָךְ יָמִים¹³, שְׂנֵאמַר: לְחֲדָשֵׁי הַשְּׁנָה - חֲדָשִׁים אֶתָּה מוֹנֶה לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מוֹנֶה יָמִים¹⁴.

8) כלומר שנה פשוטה שאין בה אלאשנים עשר חדש בלבד (להלן פ"ו, ה"ד). 9) המספר המדויק (להלן שם): "עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים". 10) כדעת רבן שמעון בן גמליאל (ראש השנה יט:). שעיבור השנה הוא חודש (ולא כדעת תנא-קמא שם, שאמר "שלושים יום"), כלומר "רצה חודש, רצה שלשים". וכן כתב רבינו להלן פ"ד ה"ז: "שהרשות לבית-דין להוסיפו מלא או חסר", וכדעת רב פפא שם. 11) דוגמת אשה שנוסף לה עובר, שנקראת "מעוברת". 12) כל שנה ושנה. 13) "קרוב לאחד עשר יום", כנ"ל, במקום חודש אחד נוסף אחת לשנים או לשלוש שנים. 14) מגילה ה, א.

ג. הַלְבָּנָה נִסְתַּרְתַּת בְּכָל חֲדָשׁ¹⁵ וְאִינָה נְרָאִית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים¹⁶, אִו פְּחוֹת¹⁷ אִו יוֹתֵר מְעַט¹⁸; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתְּדַבֵּק בְּשִׁמְשׁ¹⁹ בְּסוֹף הַחֲדָשׁ, וְכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחֵר שֶׁתְּדַבֵּק בְּשִׁמְשׁ וְתִרְאָה בְּמַעֲרֵב²⁰ בְּעֶרְב. וְכִלְיִל שֶׁתִּרְאָה בְּמַעֲרֵב אַחֵר שֶׁנִּסְתַּרְתָּה - הוּא תַּחֲלַת הַחֲדָשׁ, וּמוֹנִין מְאוּתוֹ הַיּוֹם תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ לַיִל שְׁלֹשִׁים - יִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים רֵאשׁ הַחֲדָשׁ, וְאִם לֹא יִרְאָה - יִהְיֶה רֵאשׁ הַחֲדָשׁ יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים מְחֻדָּשׁ שְׁעֶבֶר. וְאִין נִזְקָקִין לִירְחָת²¹ בְּלַיִל אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁנֵי יָמִים בֵּין שְׁלֹשָׁה יָמִים; וְאִין לָךְ חֲדָשׁ לְבָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם²².

15) הלבנה יש לה צורת כדור, והיא מקבלת אורה מן השמש. מכאן השינויים בגודל השטח המואר של הלבנה, המותנה במצב הלבנה כלפי השמש. המצב שבו השמש

הוא לְמִשְׁה בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה דְּמוּת לְבָנָה וְאָמַר לוֹ: כִּנָּה רָאָה וְקִדְשׁ⁵. וְהַשְּׁנָיִם שְׂאֵנו מְחַשְׁבִּין הֵם שְׁנֵי הַחֲמָה⁶, שְׂנֵאמַר: שְׂמוֹר אֶת חֲדָשׁ הָאָבִיב⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הֲרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁה בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה דְּמוּת לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ: כִּנָּה רָאָה וְקִדְשׁ⁵."

וצריך להבין, מדוע שינה ממקור הדברים במכילתא דרשב"י על הפסוק "החודש הזה לכם" "הראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות הלבנה כו" ואל הזכיר כלל שהראהו במראה הנבואה. ובפרט, שהלשון "כזה ראה וקדש" הוא ציווי על קידוש החודש על ידי בית-דין שנעשה בכל הדורות על ידי ראיית הלבנה בפועל ממש. ופשיטא שאם יבואו עדים ויאמרו שראו את מולד הלבנה במראה הנבואה אין מקדשים על פיהם.

והביאור בזה: במכילתא הקשה "והלא כל הדברות שנתדבר למשה לא נתדבר עמו אלא ביום, החודש הזה הראהו בלילה. וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, שנדבר ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשכה". אמנם תירוץ זה היה קשה לרמב"ם שהרי מיד אחר הציווי על קידוש החודש נאמר ציווי קרבן פסח - "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" - פרשה ארוכה עם כל פרטי הדינים של קרבן פסח, ובפשטות הכתובים נאמרו שניהם בהמשך אחד שהרי לא מצינו שהיתה קריאה נוספת ודיבור נוסף אלא קריאה ודיבור אחד - "וידבר ה' אל משה ואל אהרן גו' החודש הזה לכם גו' בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'", וא"כ קשה היאך "נדבר עמו ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשיכה" שהרי מה שאמר לו "ויקחו להם שה כו" היה כבר בחשיכה, ובגלל קושי זה כתב הרמב"ם שהראהו במראה הנבואה, וממילא כל הדיבור אל משה היה ביום, כולל הדיבור "ויקחו להם שה גו'" ומה שהראהו הלבנה היה במראה הנבואה.

ראיה להסבר זה מצינו בגמרא במסכת פסחים ששאלה "וממאי דברישי ירחא קאי, דילמא בארבעה או בחמשה בירחא קאי" והלא פשיטא לכו"ע שהדיבור היה בר"ח שנתקשה משה בראיית הלבנה. ועל פי האמור מובן שמכיון שהראהו במראה הנבואה, הרי שיכול להיות גם בחמשה בניסן.

(יין מלכות, ספר זמנים, סימן לט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) שכל אחד מהם הוא "תשעה ועשרים יום, ושתיים-עשרה שעות, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים (היינו ארבעים וארבע דקות וחלק אחד, לפי חשבון של שמונה-עשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וללמד באה ש"עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר קבלת עדי ראייה וקידוש החודש מסורים לחשובי הדור בלבד, כגון משה ואהרן, הנזכרים בפסוק הקודם "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן" (ראש השנה כב.).

ו. בית דין מחשביין בחשבונות³² פדרך שמחשבים האיטגנינים³³, שידעין מקומות הפוכים³⁴ ומהלכם³⁵, וחוקרים ומדקדקים³⁶, עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו, שהוא ליל שלשים, או אי אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה - יושבין ומצפין לעדים פל היום פלו, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, ודרשום וחקרום פהלכה³⁷ ונאמנו דבריהם³⁸ - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים - משלימין שלשים³⁹, ויהיה חדש מעבר. ואם ידעו בחשבון שאי אפשר שיראה - אין יושבים יום שלשים ואין מצפין לעדים. ואם באו עדים - יודעין בודאי שהן עדי שקר⁴⁰, או שנגראת להם דמות לבנה מן העבים⁴¹ ואינה הלבנה הנדאית.

(32 עיי"ש כ, ב. 33) החוזים בכוכבים. (34) יש קרובים לשמש ולארץ, ויש רחוקים מהם. (35) מסלול ההקפה של הקרובים לשמש, קטן יותר ממסלול הכוכבים הרחוקים יותר. (36) בחשבון. (37) פרטי החקירה מובאים במשנה ראש השנה כג, ב. ועי' להלן פ"ב, ה"ד. (38) על-ידי התאמה לחשבון הבית-דין. (39) לחודש שיצא. (40) ראש השנה כג, ב. (41) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה..." (ראש השנה כה.).

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שישחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידקשו את העדים⁴² עד שיקדשו את החדש⁴³, וישלחו ויודיעו⁴⁴ שאר העם פאי זה יום הוא ראש החדש, פדי שידעו פאי זה יום הן המועדות⁴⁵; שנאמר: אשר תקראו אתם מקראי קדש, ונאמר: ושמרת את החקקה⁴⁶ הזאת למועדה.

(42) "ואומרים לו (=לעד): כיצד ראית את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה..." (ראש השנה כג.). וראה להלן פ"ב ה"ב, והערה ת. (43) כתוב "החודש הזה לכם" - "עדות זו תהא מסורה לכם" (ר"ה כב.), כלומר תפקיד בית-דין הוא לברר את אמיתות דברי העדים בכל הדרכים, גם על-פי החשבון וגם על-ידי חקירת העדים. (44) "על ששה חדשים השלוחין יוצאין..." (ר"ה יח.). (45) "על ניסן מפני הפסח - על אלול מפני ראש השנה, ועל תשרי מפני תקנת המועדות" (שם). (46) כרבי עקיבא שאמר: חוקה זו נאמרה לענין פסח (מנחות לו:). וכן הביאה הרמב"ם ב'ספר המצוות' מצוה קנג בשם המכילתא [ובפ"ד מהל' תפילין ה"ג, הביאה לענין תפילין, וצ"ע].

ח. אין מחשביין וקובעין חדשים ומעברין שנים אלא בארץ ישראל⁴⁷, שנאמר: פי מציון תצא תורה,

והלבנה נמצאות מעבר האחד של הארץ, מכוונות זו למטה מזו על קו אחד, נקרא התקבצות הלבנה עם השמש. הירח נמצא אז בין הארץ ובין השמש. הצד המואר של הירח מופנה לשמש, והצד הבלתי מואר - לארץ. יום אחד לפני ההתקבצות, אין פס האור הצר של הלבנה הישנה נראה, מפני שהוא קטן מאד, ויום אחד אחר ההתקבצות - אין הפס הצר של אור הלבנה החדשה נראה - מאותה הסיבה. (16) רבי זירא בשם רב נחמן: עשרים וארבע שעות נסתרת הלבנה. לאנשי בבל נסתרת הלבנה הישנה בשש שעותיה האחרונות, והחדשה - בשמונה עשרה השעות הראשונות; לאנשי ארץ-ישאל - הישנה בשמונה עשרה השעות האחרונות, והחדשה בשש השעות הראשונות (ראש השנה כ:). בשעות אלה אין הלבנה נראית, מכיון שקו האור שלה קטן מדי. הרמב"ם מדבר על "שני ימים" בדרך כלל (רוב המקרים), והתלמוד מדבר על "עשרים וארבע שעות" - מינימום (לחם-משנה). (17) כשהאור זך היא נראית יותר מוקדם. (18) בדפוס רומי ר"מ, וכן בדפוס קושטא, חסירה המילה "מעט". (19) שתתקבץ עם השמש, כמבואר בהערה טו. (20) הלבנה לאחר חידושה, נמצאת תמיד במערב. (21) אין צורך לראות את הירח. (22) הזמן בין התקבצות אחת של השמש והירח עד ההתקבצות השניה הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים וארבע דקות וחלק אחד. מכאן הוודאות שבליל שלושים ואחד כבר התחיל החודש החדש.

ד. חדש שיהיה תשעה ועשרים, ויראה ירח בליל שלשים - נקרא חדש חסר; ואם לא יראה הירח²³, ויהיה החדש שעבר שלשים יום - נקרא חדש מעבר²⁴, ונקרא חדש מלא. וירח שיראה בליל שלשים - הוא הנקרא ירח שנגראה בזמנו²⁵; ואם נראה בליל אחד ושלשים, ולא נראה בליל שלשים - הוא נקרא ירח שנגראה בליל עבורו²⁶.

(23) בליל שלושים. אז יתחיל החודש החדש בליל שלושים ואחד. (24) בגלל תוספת היום לחודש שעבר. (25) ראש השנה כה, א. (26) ר"ה שם.

ה. אין ראית הירח מסורה לכל אדם²⁷ כמו שבת בראשית²⁸, שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי²⁹; אלא לבית דין הדקדק מסור, עד שיקדשוהו בית דין³⁰ ויקבעו אותו היום ראש החדש - הוא שיהיה ראש החדש; שנאמר: החדש הזה לכם³¹ - עדות זו תהיה מסורה לכם.

(27) כלומר, אין כל אדם רשאי לקבוע ראש-חודש ולעשות המועדים על פי ראייתו הוא. (28) הכוונה לכל השבתות, וההוספה "בראשית" באה כדי למנוע טעות, כי גם המועדים נקראים "שבת". (29) [ראה בפ"ב מהל' שבת הכ"ב]. (30) "מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד" (נדרים עח:), כלומר מקדשים את החודש לשם קביעת המועדים, אבל אין מקדשים יום ראשון בשבוע, כדי לעשות שבת ביום השביעי. (31) המילה "לכם" מיותרת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְךָ שְׂזָה פְּסוּל. מִשְׁקָלְקָלוֹ הַבְּיָתוֹסִים¹⁴, וְהָיוּ שׁוֹכְרִין אֲנָשִׁים לְהַעֲרִיךְ שְׂרָאוֹ, וְהֵם לֹא רָאוּ¹⁵, הַתְּקִינֵנוּ¹⁶ שְׁלֹא יִקְבְּלוּ בֵּית דִּין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא מֵעֲדִים שְׂמִפְרִין בֵּית דִּין אוֹתָן שְׁהֵם פְּשָׁרִים¹⁷, וְשִׁיְהִיו דוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים בְּעֲדוֹת¹⁸.

9) לשאול אותם באיזו שעה ובאיזה מקום ראו את הלבנה. בדבר זה אין צורך מדין תורה, שהרי כל השאלות האלה אינן באות אלא לעשותם "עדות שאתה יכול להזימה" (הל' עדות פ"ב, ה"ה) וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות (הל' רוצח, פ"ב ה"ט), וכאן אפילו אם זימו אותם, עדותם קיימת והחודש מקודש, כמו שממשיך הרמב"ם לבאר בהלכה זו (וראה למעלה פ"א ה"ו, שמצות-עשה לדרוש אותם היאך ראו את הלבנה, אם לפני החמה וכו', וראה לחם-משנה כאן). וראה בהערה דלהלן. (10) "ירושלמי" ר"ה פ"ג, ה"א: "קידשוהו ואחר-כך נמצאו העדים זוממין-הרי זה מקודש" (וראה כתובות כא: 'תוספות' ד"ה הנח). וכ"ה בתוספתא ר"ה, פ"ב, ה"א: "קידשו את החודש בזמנו ונמצאו עדים זוממין (שכבאו עדים אחרים ואמרו להם היאך אתם מעידים כן, והלא באותו זמן עמנו הייתם במקום אחר) הרי זה מקודש". וראה להלן ה"י, שאם קידשו ב"ד את החודש והיו מוטעין - הרי זה מקודש. (11) לפני שקלקלו הבייתוסים. (12) אף אם לא הכירו אותו. (13) אף-על-פי שאין מכירים אותו. (14) תלמידי ביתוס, חבריהם של הצדוקים [ובדרפוס רומי: "המינים", וכ"ה בכת"י במשנה ר"ה כב. ובפירושו רבינו נתן, אב הישיבה שם, ויתכן כי בדרפוסים שלנו נשתנה ע"י הצנזורה]. (15) כדי להטעות את החכמים. ופעם אחת, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, שיעידו עדות שקר בראיית הלבנה (ר"ה כב:). ופירש רש"י שחל אז ל' אדר בשבת, והירח לא נראה בזמנו. ושכרום הצדוקים, שיעידו שראו את הירח בליל שבת, כדי שהנפת העומר תהיה ביום ראשון בשבוע, לחזק דעתם בפירוש הפסוק "ממחרת השבת יניפנו" (ויקרא כג, יא), שהכוונה ממחרת השבת ממש, בניגוד לדעת חז"ל, שהכוונה למחרת יום-טוב ראשון (ראה מנחות סה. וסו.). (16) חכמינו (ר"ה כב:). (17) שם. (18) באיזו שעה, ובאיזה מקום וכו' כתריס בפני עדי שקר. [נהמקור הוא בר"ה כה: "נחקרו העידים", הרי שצריך לחקור אותם, ולפי דברי הירושלמי הנ"ל - על כרחנו שתקנת חכמים היא].

ג. לְפִיכֶן¹⁹, אִם לֹא יְהִיּוּ בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֲדִים שְׂרָאוֹ אֶת הַיָּרֵחַ, מִשְׁלַחִין אֲנָשֵׁי הָעִיר שְׁנֵרָאָה בָּהּ עִם הָעֲדִים שְׂרָאוֹ עֲדִים אַחֲרֵים²⁰, שְׂמִזְפִּין אוֹתָן²¹ לְבֵית דִּין, וּמוֹדְיעִין אוֹתָן שְׁאֵלוּ פְּשָׁרִים הֵם, וְאַחַר כֵּן מְקַבְּלִין מֵהֶם.

19) מכיון שתיקנו לקבל עדות ממכירים בלבד. (20) במשנה ר"ה כב. כתוב: "משלחין אחר עמו", דהיינו זוג אחר - שני עדים (שם כב:). וכ"ה בתוספתא (צוקרמנדל ע' 210) "משלחין עדיו עמו", בניגוד לדעת הירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א) ש"אחר" היינו עד אחד ממש, כיון ש"בדין היה

וְדָבָר ה' מִירוּשָׁלַיִם⁴⁸. וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל בְּחֻמָּה, וְנִסְמָךְ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְיָצָא לְחוּץ לְאַרְץ, וְלֹא הֵנִיחַ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתוֹ - הָרִי זֶה מִחֻשָׁב וְקוֹבֵעַ חֲדָשִׁים וּמְעַבֵּר שָׁנִים בְּחוּצָה לְאַרְץ⁴⁹. וְאִם נִדְעָ לוֹ שְׁנַעֲשֶׂה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ, וְאִין צָרִיף לוֹמַר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה אֶסוּר לְקַבֵּעַ וּלְעַבֵּר בְּחוּצָה לְאַרְץ⁵⁰; וְאִם עֵבֶר וְקַבֵּעַ וְעַבֵּר - לֹא עֲשֶׂה פְּלוּם⁵¹.

47) כל זה יוצא מן הסיפור על חנינא בן אחי רבי יהושע, שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ, ומיחו בו חכמים (ברכות סג.). 48) שם סג, ב. 49) כן עשה רבי עקיבא (שם סג.). 50) גם המעשה ברבי חנינא היה כך, שכשירד לגולה לא הניח כמותו בארץ ישראל, ובינתיים "נעשו הגדיים תישישים", כלומר גדולים בחכמה כמוהו (שם). 51) שם.

פְּרָק שְׁנִי

1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש, לקלול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתיים הפרק בדין קידוש החודש בשוגג ובטעות.

א. אִין פְּשָׁר לְעֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא שְׁנֵי אֲנָשִׁים פְּשָׁרִים, הָרְאוּיִין לְהַעֲרִיךְ דְּבָר וְדָבָר²; אֶבְל נְשִׁים וְעַבְדִים³ - הָרִי הֵן כְּשֹׁאֵר פְּסוּלֵי עֲדוֹת, וְאִין מְעִידִין. אֵב וּבְנֵי שְׂרָאוֹ אֶת הַיָּרֵחַ - יִלְכוּ לְבֵית דִּין לְהַעֲרִיךְ; לֹא מִפְּנֵי שְׁעֲדוֹת הַחֹדֶשׁ כְּשֹׁאֵר בְּקְרוּבִים⁴, אֶלָּא שְׂאֵם יִמְצֵא אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאֵר הַפְּסוּלָנוֹת⁵ - יִצְטָרֵף הַשְּׁנֵי עִם אַחֵר וְיַעֲרִדוּ. וְכָל הַפְּסוּל לְעֲדוֹת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּשָׁר מִן הַתּוֹרָה⁷ - פְּסוּל לְעֲדוֹת הַחֹדֶשׁ⁸.

2) להוציא פסולים מדרבנן, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים, שכשרים במקרים מסוימים, כגון להעיד על אשה שמת בעלה, אבל אינם כשרים בכל דבר ודבר. ולפיכך הם פסולים בקידוש החודש (ר"ה כב:). 3) גויים שמכרו עצמם לישראל, ומלו וטבלו לשם עבדות, ודינם בכל דבר כמו אשה. ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות ה"ב וה"ד. 4) מחלוקת תנא-קמא ורבי יוסי ורבי שמעון (שם), ופסק כת"ק ורבי יוסי, שקרובים פסולים לעדות החודש. 5) גזלן פסול מן התורה, וכן כל מי שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה (רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ג וה"ד). 6) מדרבנן. 7) כגון המשחק בקוביא ומפריחי יונים (ר"ה כב:). 8) "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה" (שם), ומכיוון שאשה פסולה לעדות החודש, אף פסולי דרבנן פסולים לעדות החודש.

ב. דִּין תּוֹרָה שְׂאִין מְדַקְדְּקִין בְּעֲדוֹת הַחֹדֶשׁ⁹; שְׂאֵפְלוּ קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֲדִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין בְּעֲדוֹת זֹ - הָרִי זֶה מְקַדְּשׁ¹⁰. לְפִיכֶן הָיוּ בְּרֵאשׁוֹנָה¹¹ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל¹², שֶׁפֶל יִשְׂרָאֵל בְּחֻזְקָת פְּשָׁרוֹת¹³ עַד שִׁיְנֻדַּע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שזה אומר: ראיתו גבוה בעיני כמו שתי קומות, וזה אומר - כמו שלוש קומות.

ו. אָמְרוּ: רֵאִינוּהוּ בְּלֵא פְּנֵיהּ, וְכִיּוֹן שֶׁהִתְבַּוְּנַנּוּ בּוֹ וְנִתְפַּוְּנַנּוּ לְרֵאוֹתוֹ לְהַעֲדֵי שׁוֹב לֹא רֵאִינוּהוּ - אִין זֹו עֲדוּתָא, וְאִין מְקַדְּשִׁין עֲלֵיהּ⁴⁵; שְׁמָא עֲבִים נִתְקַשְּׁרוּ⁴⁶ וְנִרְאוּ פְּלִבְנָה, וְכָלוּ וְהִלְכוּ לְהֵם⁴⁷. אָמְרוּ עֲדִים: רֵאִינוּהוּ בְּיוֹם תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים שְׁחֲרִית בְּמִזְרַח, קִדְּם שְׁתַּעֲלָה הַשְּׁמֶשׁ⁴⁸, וְרֵאִינוּהוּ עֲרִבִית פְּמַעֲרֵב בְּלִיל שְׁלֹשִׁים⁴⁹ - הָרִי אֵלוּ נֶאֱמָנִים⁵⁰, וּמְקַדְּשִׁין עַל רֵאִיָה זֹו, שְׁהָרִי רֵאוּהוּ בְּזַמְנֹו; אֲבָל הָרֵאִיָה שְׁאָמְרוּ שְׁרֵאוּהוּ בְּשְׁחֲרִית - אִין נִזְקֵקִין לָהּ, שְׁאִין אָנוּ אֲחֲרָאִין לְרֵאִיתָ שְׁחֲרִית, וּבְכִדּוּעַ שְׁהַעֲבִים הֵם שְׁנִתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאָה לְהֵם פְּלִבְנָה⁵¹. וְכֵן אִם רֵאוּהוּ בְּזַמְנֹו⁵², וּבְלִיל עֶבְרוּ⁵³ לֹא נִרְאָה - הָרִי אֵלוּ נֶאֱמָנִין⁵⁴; שְׁאִין אָנוּ אֲחֲרָאִין אֲלָא לְרֵאִיתָ לִיל שְׁלֹשִׁים בְּלִבְד.

(45) ראש השנה כד, א. (46) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות הלבנה" (ראש השנה כה.). כי עננים המוקרנים מקרני השמש - עלולים להראות כלבנה. (47) משום כך לא ראוהו כששוב התכוונו לראותו. (48) וזה הירח לפני המולד, שאז הוא מקדים את החמה. (49) אחרי המולד, הירח תמיד במערב (ראה למעלה פ"א, ה"ג). (50) זוהי מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבן גמליאל (שם). ופסק רבינו כרבן גמליאל (פירוש המשניות' שם). (51) בגלל קרני השמש. (52) בליל שלושים. (53) בליל שלושים ואחד. (54) מחלוקת רבי דוסא בן הרכינס ורבן גמליאל (שם). ופסק כרבן גמליאל.

ז. פִּיצַד מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֲדָשׁ⁵⁵ כֹּל מִי שְׁרֵאוּי לְהַעֲדֵי⁵⁶, שְׁרָאָה אֶת הַיְיִתָּה, בְּאֵ לְבִית דִּין, וּבֵית דִּין מְכַנְּסִים אוֹתָן כֹּלָן לְמָקוֹם אֶחָד⁵⁷, וְעוֹשִׂין לְהֵן סַעֲדוֹת גְּדוּלוֹת, כְּדִי שִׁיְהִיו הָעַם רְגִילִין לְבוֹא. וְזוּג⁵⁸ שְׁבָא רֵאשׁוֹן בּוֹדְקִין אוֹתָן רֵאשׁוֹן⁵⁹ בְּפִדְיָקוֹת שְׁאָמְרָנָו⁶⁰. מְכַנְּסִין אֶת הַגְּדוּלִין וְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ⁶². נִמְצְאוּ דְבָרֵינוּ מְכַנְּסִים לְחֻשְׁבוֹן - מְכַנְּסִים אֶת חֲבָרוֹ. נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַנְּסִין⁶³ - עֲדוּתָן קִימָתָא. וְשֵׁאָר כֹּל הַזּוּגוֹת שׁוֹאֲלִין אוֹתָם רֵאשֵׁי דְבָרִים⁶⁴; לֹא שְׁצָרִיכִים לְהֵם⁶⁵, אֲלָא כְּדִי שְׁלֹא יִצְאוּ כְּפִתְיָ נִפְשָׁו⁶⁶, כְּדִי שִׁיְהִיו רְגִילִין לְבוֹא⁶⁷.

(55) ראש השנה כג, ב. (56) שם כב, א. ועי' לעיל ה"א. (57) "חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעקב היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים" (שם כג:). (58) עדים. (59) שם. (60) למעלה ה"ד. (61) החשוב שבהם. (62) על פרטי ראיית הלבנה. (63) מתאימים אלו לאלו. (64) מבלי להכנס לפרטי הדברים. (65) כי עדות זוג אחד מספיקה לקידוש החודש על-ידי בית-דין. (66) מלשון הכתוב (איוב יא, כ), "מפח נפש". כלומר מאוכזבים על

שלא יהו צריכין עדים, והן אמרו שיהו צריכין עדים, והן אמרו אחד נאמן". (21) מעידים עליהם שמכירים אותם ככשרים וכזכאים להעיד.

ד. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין²² בְּדָרְכִים שֶׁהֶאֱצְטָגְנִין מְחַשְּׁבִין בְּהֵם, וְיודְעִין הַלְבָּנָה, כְּשֶׁתְּרָאָה בְּחֲדָשׁ זֶה, אִם תְּהִיָה בְּצַפּוֹן הַשְּׁמֶשׁ אוֹ בְּדְרוֹמָה²³, וְאִם תְּהִיָה רְחֵבָה אוֹ קְצָרָה²⁴, וְהִיָּכֵן יְהִיו רֵאשֵׁי קְרֻנְיָה נוֹטִין²⁵; וְכַשֵּׁיבֹאוּ הָעֲדִים לְהַעֲדֵי, בּוֹדְקִין אוֹתָם²⁶: פִּיצַד רֵאִיתָם אוֹתָהּ - בְּצַפּוֹן אוֹ בְּדְרוֹם? לְהִיָּכֵן הִיוּ קְרֻנְיָה נוֹטוֹת? ²⁷ פְּמָה הִיָּתָה גְבוּהָ בְּרֵאִיתָ עֵינֵיכֶם? ²⁸ וְכְמָה הִיָּתָה רְחֵבָה? אִם נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַנְּסִין²⁹ לְמָה שְׁנוֹדָע בְּחֻשְׁבוֹן - מְקַבְּלִין אוֹתָם³⁰, וְאִם לֹא נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַנְּסִין - אִין מְקַבְּלִין אוֹתָם.

(22) ראה למעלה פ"א ה"ו. (23) הלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. (24) רוחב קו האור של חרמש הלבנה, משתנה בהתאם לקרבתה לשמש או לריחוקה ממנה. (25) לאיזה צד יהיו נוטים קרני האור של הלבנה, לצד צפון או לצד דרום. (26) ראש השנה כג, ב. (27) ר"ה שם. ועיין שם בפירוש הרע"ב ובפירוש המשניות להרמב"ם. (28) גבוהה מן האופק לפי ראות העין. (29) מתאימים. (30) ומקדשים את החודש על-פי עדי הראיה.

ה. אָמְרוּ הָעֲדִים: רֵאִינוּהוּ בְּמִים³¹ אוֹ בְּעֵבִים³² אוֹ בְּעֵשְׂשִׁית³³, אוֹ שְׁרָאוּ מְקַצְתוֹ בְּרִקְיעַ וּמְקַצְתוֹ בְּעֵבִים³⁴ אוֹ בְּמִים³⁵ אוֹ בְּעֵשְׂשִׁית³⁶ - אִין זֹו רֵאִיָה³⁷, וְאִין מְקַדְּשִׁין עַל רֵאִיָה זֹאתָ. אָמַר אֶחָד: רֵאִיתִיו גְבוּהָ³⁸ בְּעֵינָיו³⁹ כְּמוֹ⁴⁰ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשְּׁנִי: כְּמוֹ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת הָיָה גְבוּהָ - מְצַטְרְפִין⁴¹. אָמַר הָאֶחָד: כְּמוֹ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת, וְהַשְּׁנִי אָמַר: כְּמוֹ חֲמֵשׁ - אִין מְצַטְרְפִין⁴²; וּמְצַטְרֵף אֶחָד מֵהֶם עִם שְׁנֵי שְׁעֵיִד כְּמוֹתוֹ⁴³, אוֹ יְהִיָה בִּינְיָהן קוֹמָה אֶחָת⁴⁴.

(31) בנהר או במעין בבואה של הירח. (32) מאיר מבעד לעננים. (33) במנורת זכוכית שקופה, ראינו בבואה שלו. (34) מקצת החרמש הדק של הירח נראה ברקיע, ומקצתו מבעד לעננים. (35) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו במים. (36) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו בעששית. (37) שהרי לא ראה את הלבנה ממש אלא את דמותה במים או בעששית, וגם כשראה אותה דרך העננים - אינה ראה ממש. (38) מן הארץ. (39) לפי ראות עיני. (40) בערך. (41) שבין שתי קומות לשלוש, אפשר לטעות. (42) כי עד כדי כך אין אדם טועה. (43) בראש השנה כד. אמרו: "מצטרפין לעדות אחרת", ובשבועות מח. פירש רבא: הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש", שאם יבוא עד אחר ויעיד כמו אחד מן השנים המכחישים זה את זה, הרי שני אלה יהוו כת של שני עדים נגד האחד, ונקבל את עדות הכת החדשה. (44) הבל של קומה אחת ביניהם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהטריחו עצמם לחינם. (67) שאם לא ישאלו אותם, יחדלו מלבוא. בית-דין מחר לקדשו על-פי עדים, יכולים לעשות כן (להלן פ"ג הט"ו).

ט. ראוהו בית דין עצמן בסוף יום תשעה ועשרים⁷⁹: אם עדין לא יצא פוכב ליל שלשים⁸⁰ - בית דין אומרים מקדש, שעדין יום הוא; ואם ראוהו בליל שלשים אחר שיצאו שני פוכבים⁸¹ - למחר⁸² מושיבין שני דינין אצל אחד מהם, ויעידו השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה⁸³.

(79) ראיית בית-דין אינה פחותה מקבלת עדות - "לא תהיה שמיעה גדולה מראיה", ועל כן היא באה במקומה, אבל כשם שקבלת עדות אינה אלא ביום, כן ראיית בית-דין אינה מועילה אלא אם היא ביום, על כן אם ראוהו בית-דין בסוף יום תשעה ועשרים, בית-דין מקדשים, אבל אם ראוהו בליל שלושים, אין מקדשים על ראייה זו, אלא על סמך קבלת עדות למחרת (משנה וגמרא, ר"ה כה:). (80) יש מגיחים "אם עדיין לא יצא אלא כוכב אחד ליל שלושים" (רלב"ח, ועי' 'ספר קובץ' על הרמב"ם), שהרי אמרו (שבת לה.): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה". [ובדפוס רומי ר"מ ובדפוס קושטא, הגירסא: "אם עדיין לא יצא כוכב בליל (במקום "ליל") שלשים", וכן העתיק בעל הפירוש. ונראה שצ"ל: "כוכב ב (=כוכב שני) ליל שלשים"]. (81) כי שנים - בין השמשות, ספק יום וספק לילה כנ"ל. על כן מחמירים, ודנים אותו כדין לילה. (82) כי בלילה אין מקדשים, ואין מקבלים עדים, וגם ראייתם כקבלת עדים, אינה ראייה. (83) ראש השנה כה, ב.

י. בית דין שקדשו את החדש - בין שוגגין⁸⁴, בין מטעין⁸⁵, בין אנוסים⁸⁶ - הרי זה מקדש⁸⁷, והיבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו. אף על פי שזה יודע שטעו - תיב לטמך עליהם⁸⁸; שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמר המועדות הוא צוה לטמך עליהם, שנאמר: אשר תקראו אתם וגומר.

(84) שטעו בית-דין מאליהם. (85) שהוטעו על-ידי עדי שקר. (86) כגון בפקודת המלך. (87) שלש פעמים כתוב בתורה "אשר תקראו אתם" חסר ו' (ויקרא כג), על כן קורא רבי עקיבא "אתם" להדגיש, שהכל תלוי בבית-דין, אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין (ר"ה כה:). אבל בספרא אמר פ"י - "אנוסים" במקום "מזידין". וכן העתיק רבינו ב'ספר המצוות', מצוה קנג. וראה ב'הגהות מיימוניות'. (88) שהרי רבי יהושע ידע, שרבן גמליאל הוטעה, ובכל זאת נאמר לו, שעליו לסמוך על רבן גמליאל (ר"ה שם).

ח. ואחר כך, אחר שתתקיים העדות, ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש! מקדש! וכן מקדשין את החדש אלא בשלשה⁷⁰, ואין מחשבין אלא בשלשה⁷¹. ואין מקדשין אלא אחד שנוראה בזמנו⁷². ואין מקדשין אלא ביום⁷³; ואם קדשוהו בלילה - אינו מקדש⁷⁴. ואפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שהשכה ליל אחד ושלשים⁷⁵, או שנחקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שהשכה ליל אחד ושלשים⁷⁶ - אין מקדשין אותו, ויהיה החדש⁷⁷ מעבר, ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלשים, אף על פי שנוראית בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעין⁷⁸.

(68) משנה, ר"ה כד, א. ובגמרא שם לומדים דין זה מן הפסוק (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", שהרי משה רבינו היה ראש בית-דין. (69) כתוב: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (שם פסוק ד'). "אתם" כתוב חסר ו', ועל כן אפשר לקרוא "אתם", והכוונה לעם כולו, שגם הוא יקרא "מקודש". ומכיון שכתוב "מקראי", בלשון רבים, צריכים שתי קריאות (גמרא שם). (70) "קידוש החודש... בשלשה" (סנהדרין י: 'ותוספתא' סנהדרין פ"ב). והטעם הוא משום שנאמר (שמות יב, א-ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", הרי שצריכים שנים (גם משה וגם אהרן), וכלל בדינו שאין בית-דין שקול (מספר זוגי), על כן מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה (ראש השנה כה, ב. 'ותוספות' שם). (71) החשבון, אימתי יתחדש הירח, בר-סמך הוא רק כשנעשה על-ידי שלושה (סנהדרין י:). (72) בליל שלושים. זוהי דעת רבי אלעזר ברבי צדוק החולק על החכמים (ר"ה כד), והלכה כמותו (שם). (73) לפי שנאמר (תהלים פא, ד-ה): "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". הוקשה תקיעת שופר למשפט: מה משפט ביום, אף קידוש החודש ביום (ר"ה כה:). (74) משנה וגמרא, ראש השנה, שם. (75) ואף-על-פי שראוהו כל ישראל, ונתפרסם הדבר שנראה הירח ביום שלושים, אין החודש מקודש עד שיקדשוהו בית-דין (ר"ה שם). (76) ואף-על-פי שקבלת העדים וחקירתם נתקימה ביום, לא אמרו שאמירת "מקודש" תהא כמו גמר דין בדיני ממונות, שעושים אותו אפילו בלילה (שם). (77) שיצא. (78) ראה למעלה פ"א ה"ה. ואם רצו

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

הַחֲצֵר¹⁵, וְהַמְקַח¹⁶, וְהָאֵשׁ¹⁷, וְהַמְלַח¹⁸, וְהַתְרוּמָה¹⁹, וְהַשֶּׁבֶת²⁰. וְכֵן אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ²¹.

14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. 15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. 16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. 17) שם, מהי"ד ואילך. 18) שם, הי"ח. 19) שם, הי"ט. 20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף-משנה ורדב"ו). 21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א – לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

ד. כיצד? פירות שדעתו להוליכן לבית, אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן אכילת עראי עד שנקנסו לבית²²; ונקנסו לבית - נקבעו למעשרות, ואסור לאכל מהן עד שיעשור²³. וכן אם מקרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש מהן תרומה, או נקנסה שבת עליהם - לא יאכל עד שיעשור, אף על פי שלא הגיעו לבית²⁴. הכניסן לבית קדם שתגמר מלאכתן - הרי זה אוכל מהן עראי²⁵. התחיל לגמור מלאכתן מאחר שנקנסו לבית - חיב לעשור הכל²⁶. כיצד? הכניס קשואין ודלועין לבית קדם שישפשוש²⁷ - משיתחיל לשפשוש אחת²⁸ נקבעו הכל למעשר. וכן כל פיוצא בזה. וכן התורם פרות שלא נגמרה מלאכתן - מתר לאכל מהן עראי²⁹. חוץ מפלכלת תאנים, שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתן - נקבעה למעשור³⁰.

22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. 23) אפילו עראי. 24) בבא-מציעא פ"ה, א. 25) ראה להלן ה"ו. 26) בבא-מציעא שם, ב. וראה להלן שם. 27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. 28) על דעת לשפשוש כולם, ראה להלן שם. 29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. 30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. ובירושלמי שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו',

~ יום ראשון י"א אייר ~

הלכות מעשור

פרק שלישי

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

א. פרות² שהגיעו לעונת המעשרות³ ונתלשו⁴ ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה⁵ ולא מרחה⁶ - מתר לאכל מהן אכילת עראי⁷ עד שתגמר מלאכתן⁸. ומשתגמר מלאכתן⁹ - אסור לאכל מהן עראי¹⁰.

2) מעשרות פ"א מ"ב. 3) ראה למעלה פ"ב ה"ג-ה. 4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. וירושלמי שם ה"א). 5) לרוח, כדי להפריד המון מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן ה"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. 6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף-על-פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). 7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). 8) בערימה או במירוח, כנ"ל. 9) שם, מ"ה. 10) מכיון שהמדובר בגומר על-מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

ב. פמה דברים אמורים¹¹? כגומר פרותיו למקרן בשוק¹²; אבל אם היתה פונתו להוליכן בבית - הרי זה מתר לאכל מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשור¹³.

11) משנה, שם. 12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן (ירושלמי, שם). 13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

ג. אהד מששה דברים קובע הפירות למעשרות¹⁴:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, ובי'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. (47 היינו, שלא על-מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. (48 היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שיפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא-מציעא פח, ב - ד"ה לא משיפסקו, עיי"ש.

ז. הגומר⁴⁹ פרוטיו של חברו שלא מדעתו⁵⁰, וכן הקובע פרוטיו באחד מן הששה דברים שקובעים למעשר⁵¹ שלא מדעתו - הרי אלו טבולו למעשר⁵².

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. (50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). (51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). (52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרה פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו-כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רב"ז, וראה עוד למעלה ה"ה.

ח. אי זהו⁵³ גמר מלאכתן של פרות? ⁵⁴ הקשואין והדלועין והאבטיחין - משפשף⁵⁵ פידו ויסיר הצהוב שעליהן, כמו שער דק. ואם אינו משפשף⁵⁶ - משיעמיד ערמה; ובאבטיח - משיסדיר אותו במקצה⁵⁷ אבטיח בצד אבטיח⁵⁸. היר⁵⁹ משפשף אחת אחת⁶⁰ - פיון שגמר כל צרפו ונגמרה מלאכתן⁶¹. ותורמין⁶² קשואין ודלועין⁶³ אף על פי שלא הסיר הצהוב מעליהן.

53) מעשרות פ"א מ"ה. (54) ראה למעלה הלכות א-ג. (55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפסקו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפסקו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). (56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. (57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. (58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה (שנות אליהו' שם). (59) תוספתא מעשרות פ"א. (60) שלא על דעת לשפשף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. (61) כלומר, אלא שנגמרו (רב"ז). שרק אם נתכוין לשפשף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף-משנה ורדב"ז עיי"ש). (62) תוספתא, שם. [כלומר, אף-על-פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פ"ה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר

אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" (שנות אליהו' שם).

ה. המביא³¹ לבית סוכי תאנה³² ובהם תאנים, מכבדי תמרה³³ ובהם תמרים³⁴: אם הכניסום תינוקות או פועלים - לא נקבעו למעשר; ואם הכניסין בעל הבית - חייב במעשר³⁵. הכניס³⁶ שבלים³⁷ לעשות מהן עסה - לא נקבעו³⁸; לא לקלן מלילות³⁹ - נקבעו למעשר⁴⁰. במה דברים אמורים? בתבואה⁴¹; אבל בקטניות - לא נקבעו למעשר⁴².

(31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 8 238). (32) ענפי תאנה. (33) כפות תמרים. (34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. (35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין פירות שלהם. ואף-על-פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך-עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. (36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. (37) כלומר, הכניס תבואה במוץ שלה. (38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. (39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. (40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גרון אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. (41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. (42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

ו. מתרים להערים על התבואה להכניסה⁴⁴ במוץ⁴⁵, פדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר⁴⁶. וזורה מעט מעט⁴⁷ אחר שהכניס לביתו ופטור לעולם⁴⁸ מן התרומה ומן המעשרות, שהרי אינו מתחיל לגמור הפל.

(43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. (44) לביתו. (45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. (46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינוּ מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׁיַעֲמִיד עֲרֻמָּה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכִּבְרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אם] אֵינוּ כּוֹבֵר - עַד שְׁיִמְרַח⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׁמֵרַח - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִּין⁸⁸ וּמִמָּה שֶׁבִּתְוֹךְ הַתְּבֹנָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

(79) משנה, שם. (80) 'ירושלמי' שם: "תבואה משיתמרה, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". (81) כלומר: באופן שייפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. (82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה ('תוספות אנשי שם'). (83) אותה ערימה גדולה שלא נחכוין (שם). (84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתו נתרב עמהם עפר. (85) 'ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב'ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכונתו נוטל מן האויר, וב'ירושלמי' הגירסא 'וקולט'. ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (86) משנה, שם. (87) שלא נידושו. (88) מצד הכרי. (89) החיטים שבתבן. (90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריב"מ"ן במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפסף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך-עיון].

יֵד. הַמִּינִין⁹¹ - מְשִׁינֵיחֵנוּ בְּחִבּוֹת וַיִּשְׁלַח הַצִּנּוֹן וְהַחֲרָצִין מֵעַל פִּי הַחִבִּית⁹². אֲבָל כִּשְׂהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, כִּשְׂיִגְבֵיהֶנוּ לְהַעֲמִידוּ בְּחִבִּית - שׁוֹתֵה עֲרָא⁹³. וְקוֹלֵט מִן הַגֶּת הָעֲלִיוֹנָה⁹⁴ וּמִן הַצִּנּוֹר⁹⁵ וּמִכָּל מְקוֹם שׁוֹתֵה.

(91) שם מ"ז. (92) כרבי עקיבא בבבא-מציעא צב, ב. שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף-משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). (93) אף-על-פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף-משנה). (94) מקום שדורכין שם הענבים. (95) שדרכו נשפך היין לבור.

טו. הַשְּׂמֹן⁹⁶ - מְשִׁירֵד לְעוֹקָה⁹⁷. אֵף עַל פִּי שִׁירֵד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל⁹⁸ וּמִן הַמְּמַל⁹⁹ וּמִבֵּין הַפְּסִיין¹⁰⁰ וְנוֹתֵן¹⁰¹ לְקַעֲרָה קְטָנָה¹⁰² וְלִתְמַחוּי לְתוֹךְ הַתְּבַשְׂלִיל, אֵף עַל פִּי שְׂהוּא חֵם, מִפְּנֵי שְׂאֵינוּ מִתְּבַשְׂל בְּכָלִי שְׂנִי. וְאֵם הָיָה חֵם פְּיֹתֵר¹⁰³ פְּדִי שְׂיִכּוּה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שְׂהוּא מִתְּבַשְׂל.

(96) משנה, שם. (97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). (98) כלי עשוי מחבלים ונותנים בו הזיתים להסחט על-ידי הממל (ראה להלן). (99) אבן הטוחנת את הזיתים. (100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. (101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף-על-פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה

לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה) "מאימתי תורמין את הגורן - משיבורר. בור מקצת, תורמין מן הבורר על שאינו ברור", ועי' כסף-משנה ורדב"ז. (63) [כלומר, על קישואין ודילועין, ראה למעלה].

ט. הַיָּרֵק⁶⁴ הַנְּאָגֵד⁶⁵ - מְשִׁינֵי אֲגֵד⁶⁶. אִם אֵינוּ אֲוֵגֵד - מְשִׁימֵלֵא אֶת הַפְּלִי. [אם] אֵינוּ מְמַלֵּא⁶⁷ - הָרִי זֶה אוֹכֵל עֲרָאֵי עַד שְׁיִלְקֹט כָּל צָרְפוֹ.

(64) במשנה, שם. (65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. (66) ראה להלן הי"ב. (67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

י. פְּלִפְלָה⁶⁸ - מְשִׁיחֶפָּה⁶⁹ הַפְּרוֹת שְׂפָה בְּעֵלִים וּבְהוֹצִין וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. אִם אֵינוּ מְחַפֶּה - מְשִׁימֵלֵא אֶת הַפְּלִי. אִם אֵינוּ מְמַלֵּא⁷⁰ - עַד שְׁיִלְקֹט כָּל צָרְפוֹ.

(68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. (69) משיכסה. (70) כנ"ל.

יא. כָּלִי גְדוֹל⁷¹ שְׂדַעְתוֹ לְמִלְאֵת אֶת חֲצִיו - בֵּינָן שְׂמֵלֵא חֲצִיו נֹטֵבֵל. הִיָּה בְּדַעְתוֹ לְמִלְאֵת אֶת כְּלוֹ - אֵינוּ נֹטֵבֵל עַד שְׁיִמְלֵא אֶת כְּלוֹ. הִיוּ שְׂנִיִּים וּבְדַעְתוֹ לְמִלְאֵת אֶת שְׂנִיָּהֶם - לֹא נֹטֵבֵלוּ עַד שְׁיִמְלֵא שְׂנִיָּהֶם.

(71) 'ירושלמי' מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אֲגֵד⁷² הַיָּרֵק אֲגֵד גְּדוֹל בְּשָׂדֵה, אֵף עַל פִּי שְׂבַדְעָתוֹ לְאֲגֵדוֹ אֲגֵדוֹת קְטָנוֹת לְשׁוֹק⁷³ - הָרִי זֶה נֹטֵבֵל⁷⁴. הַפְּרֵד⁷⁵ וְהַצִּמּוֹקִין⁷⁶ וְהַחֲרוּבִין - מְשִׁינֵי עֲרָמָה בְּרֵאשׁ גִּגוֹ⁷⁷. וְהַבְּצָלִים - מְשִׁיסִיר הָעֵלִים וְהַקְּלֹפּוֹת⁷⁸ שְׂדַרְפוֹ לְהַשְׁלִיכֵם מְעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוּ מְסִיר - עַד שְׁיַעֲמִיד עֲרֻמָּה.

(72) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א. (73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריב"מ"ן במשנה, שם). (74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, 'ירושלמי' שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. (75) משנה, שם. והוא גריגי רימון שמייבשים אותם. (76) ענבים מיובשים. (77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" ('תוספות יום-טוב' בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב'ירושלמי' שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חנינא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. (78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבֹאָה⁷⁹ - מְשִׁימֵרַח. וְאֵי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַכְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבֹאָה בְּרַחַת בְּסוֹף כָּל דְּבָרֵי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מְעֻשֵׂיהָ. אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלאכתם, אינם נקבעים על-ידי ביטול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). (102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. (103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רב"ז.

טז. העגול¹⁰⁴ של דבלה¹⁰⁵ - משניחליק¹⁰⁶. הגרוגרות¹⁰⁷ - משידוש¹⁰⁸. ואם הכניסן למגורה - משניעגיל פידו על פי המגורה¹⁰⁹. היה דש הגרוגרות בקבית או העגול על פי המגורה, [נשפרה החבית או שנפתחה המגורה¹¹⁰] - הרי זה לא יאכל עד שיעשר¹¹¹.

טז. מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. (122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם); ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואסרו באכילת עראי. (123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. (124) מעשרות פ"ד מ"ה. (125) כשהן בשבילם קודם מירוח. (126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שבי'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחיטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. (127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. (128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבילים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). (129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. (130) כנ"ל. (131) ביצה יב, ב. (132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. (133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. (134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). (135) משנה, שם. (136) לסוך. (137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פ"ג הט"ז).

כ. וקשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה מלאכתן¹³⁸, כך¹³⁹ מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה ולעופות כל מה שירצה ומפקיר מהן כל מה שירצה¹⁴⁰ קדם שיעשר. ואם גמרו¹⁴¹, אף על פי שלא נקבעו למעשר¹⁴² - לא נפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע עד שיעשר¹⁴³. ומת' להאכיל לבהמה עראי¹⁴⁴ מן הטבל¹⁴⁵ ואפלו בתוך הפית. ומאכיל¹⁴⁶ פקיעי עמיר¹⁴⁷ עד שיעשם תבילות¹⁴⁸.

יז. תאנים¹¹² וענבים שפמקצה¹¹³ - מתר לאכל מהן עראי במקומן¹¹⁴. אבל אם נוטל מן המקצה והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי, שהרי נגמרה מלאכתן, אף על פי שלא יבשו כל צרכן¹¹⁵.

(112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). (113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. (114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. (115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף-על-פי שלא יבשו כל צרכם.

יח. התרובין¹¹⁶ עד שלא פנסן לראש הגג¹¹⁷ - מוריד מהן¹¹⁸ לבהמה¹¹⁹ ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר לייבשו, ונמצא מאכיל עראי¹²⁰.

(116) שם פ"ג מ"ד. (117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. (118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). (119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. (120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

יט. מעשר ראשון¹²¹ שהקדימו בשבילים - אסור

(104) שם, מ"ח. (105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. (106) שמחליק פני העיגול במשקין. (107) תאנים מיובשות. (108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). (109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. (110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. (111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחנות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחנות לא נגמרו, אלא כנא-קמא (שם), שאמר שאין התחנות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחנות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה הי"ג הערה פט].

יז. תאנים¹¹² וענבים שפמקצה¹¹³ - מתר לאכל מהן עראי במקומן¹¹⁴. אבל אם נוטל מן המקצה והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי, שהרי נגמרה מלאכתן, אף על פי שלא יבשו כל צרכן¹¹⁵.

(112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). (113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. (114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. (115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף-על-פי שלא יבשו כל צרכם.

יח. התרובין¹¹⁶ עד שלא פנסן לראש הגג¹¹⁷ - מוריד מהן¹¹⁸ לבהמה¹¹⁹ ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר לייבשו, ונמצא מאכיל עראי¹²⁰.

(116) שם פ"ג מ"ד. (117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. (118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). (119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. (120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

יט. מעשר ראשון¹²¹ שהקדימו בשבילים - אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). (161) שאין הבעלים מתיישים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבירה ה"י. (162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתיישו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. (163) גדולות וכבדות. (164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אין מתגלגלות ממקומן, ולא נתיישו הבעלים. (165) תוספתא, שם. (166) בין שהיא מכונסת שלא נתיישו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתיישו הבעלים ממנה. שאין הפקר פטור ממעשר אחר גמר מלאכה (שם). וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א. (167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". (168) ב'ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי אפשר לגורן שתעקר אל-אם-כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". (169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על-ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). (170) כלומר, אינו חושש שמה עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). (171) תוספתא, שם. (172) ראה למעלה ה", שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. (173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פטור מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. (174) 'ירושלמי' שם. (175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. (176) כנ"ל בהלכות א"ב. (177) מפני שהוא ספק, שמה עישרה בעל הבית. ומהתרומה גדולה פטור, כדן דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. (178) כנ"ל בהלכה ב. (179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. (180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום-טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה וביזיתם]. (181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

כג. תדרירי¹⁸² הגמלים שלני¹⁸³ בצד הערמה התקבת¹⁸⁴ - הרי הנמצא בהן חייב במעשרות¹⁸⁵; שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה.

(182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חוריי", והיינו הך. (183) לינת לילה. (184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בה"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. (185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

כד. המוצא¹⁸⁶ יתים תחת הזית וחרובין תחת

וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. (144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף-על-פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. (145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"מ מקוטנא). (146) תוספתא שם ה"כ. (147) זירים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. (148) שזהו גמר מלאכתו (ביצה יג). וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

כא. המוצא¹⁴⁹ קציצות¹⁵⁰ בדרן, אפלו בצד שדה קציצות¹⁵¹ - הרי אלו פטורין מן המעשר¹⁵². מוצא גרוגרות¹⁵³, אם דרסו רב הגרוגרות רב האדם¹⁵⁴ - חייב לעשר¹⁵⁵; שחזקתן מדבר שנגמרה מלאכתן. וכן אם מוצא פלחי דבלה¹⁵⁶; שידוע שהם מדבר הגמור¹⁵⁷.

(149) מעשרות פ"ג מ"ד. (150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. (151) שיש להניח שמן השדה הן. (152) שנתיישו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. (153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. (154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. (155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף-על-פי שהבעלים נתיישו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. (156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). (157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

כב. מוצא¹⁵⁸ פריכות¹⁵⁹: פרישות היחיד¹⁶⁰ - חייב לעשר¹⁶¹, פרישות הרבים - פטורות¹⁶². והאלמות¹⁶³ - בקל מקום חייבות במעשר¹⁶⁴. מוצא¹⁶⁵ תבואה מרוחה¹⁶⁶ - עושה אותה¹⁶⁷ תרומות¹⁶⁸ ומעשרות על פרות אחרות¹⁶⁹ ואינו חושש¹⁷⁰. מוצא¹⁷¹ פלפלה מחפה¹⁷² - חייבת במעשרות¹⁷³. מוצא¹⁷⁴ פלפלה¹⁷⁵: במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל ממנה עראי¹⁷⁶, ומתקנה דמאי¹⁷⁷; ובמקום שהרב מכניסין לפתים - אוכל ממנה עראי¹⁷⁸, ומתקנה ודאי¹⁷⁹; מחצה למחצה - דמאי¹⁸⁰; ואם הכניסה לפית - מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדבר שאין לו גמר מלאכה; אבל בדבר שיש לו גמר מלאכה, אף על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש תרומה, שחזקתן שהפריש מהן תרומה בפשעה שנגמרה מלאכתן¹⁸¹.

(158) תוספתא מעשרות פ"ב. (159) אלומות קטנות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגופן הטעונה בחצר.

א. אין² הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו³ לביתו⁴; שְׁנֵאמְרָא: בְּעֵרְתִי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבֵּית⁵. והוא שיכניסנו דרך השער; שְׁנֵאמְרָא: וְאָכְלוּ בְשַׁעֲרֵיךָ⁶. אָבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דְּרָךְ גִּגוֹת⁷ וְקִרְפִּיפּוֹת⁸ - פְּטוּר מִן הַתְּרוּמָה⁹ וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹⁰.

(2) כר' ינאי בבבא מציעא פת. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. (3) בין בעל התבואה ובין אחר. (4) אבל לא לבית של אחר. (5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. (6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. (7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארוכה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. (8) שנכנסו לבית בדרך אחרות. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובבכורות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפפות, כדי לפוטרו מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. (9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". (10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

ב. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין לֹקִין מִן הַתְּרוּחָה עַל אֲכִילַת הַטָּבֵל עַד שְׂיִקְבַע בְּכִנְסוֹתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה; אָבָל אִם נִקְבַע בְּשַׁעַר הַשְּׂשֵׁה דְבָרִים שְׂמִינִי¹¹ - אֵין לֹקִין עָלָיו אֲלָא מִפֶּת מַרְדּוֹת מְדַבְּרִיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפְּרוֹת שְׂדֵעָתוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשׁוּק אַחַר שְׁנִגְמָרָה מְלֵאכְתָּן¹² - אֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא מִפֶּת מַרְדּוֹת, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ; שְׂאִין הַגּוֹמֵר לְמַכֵּר חֶבֶב בְּמַעֲשָׂר אֲלָא מְדַבְּרִיהֶם.

(11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. (12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

ג. בֵּית שְׂאִין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ קוֹבַע¹³. וְכֵן הַגָּגִים אֵינָן קוֹבְעִין, אִף עַל פִּי שְׂהִיבַת שְׁלֵמִטָּה קוֹבַע¹⁴. וְאִם לֹא הָיָה בְּגַג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שְׂהִיבַת הַבֵּית מְשֻׁפָּע וְעוֹלָה - אֵינוֹ פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשָׂר, אֲלָא הָרִי גַג זֶה מְמַקְצֵת אֹוִיר הַבֵּית¹⁵.

(13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. (14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותיצרו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודה שאמר "הביא תאנים

הַחֶרֶב¹⁸⁷ - חֶיבִין בְּמַעֲשָׂר; שְׂחִזְתָּן שְׂמֵאִילָן זֶה נְפִלוֹ¹⁸⁸. מֵצֵא תֵאנִים תַּחַת הַתְּאֲנָה - הָרִי הֵם סִפְקִי¹⁸⁹; שְׂהָרִי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלָכוֹת בְּעַפְרָו¹⁹⁰, שְׂמֵא מִתְּאֲנָה זֶה נְפִלוֹ¹⁹¹ אוּ מִתְּאֲנִים שְׁנֵתְעֵשְׂרוּ¹⁹².

(186) שם פ"ג מ"ד. (187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא שמצא זיתים תחת זיתים וחרוכים תחת חרוכים, אבל אם מצא זיתים תחת חרוכין וחרוכין תחת זיתים - לא בדא". (188) כן הוא בבבא מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". והייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. (189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתיימש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. (190) כן אמרו שם: "תאניה עם נפילתה נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף-על-פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. (191) וחיובים במעשר, שלא נתיישבו הבעלים, כנ"ל. (192) ולכן מעשר מספק.

כה. הַמְקִדִישׁ¹⁹³ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין¹⁹⁴ וּפְדָאָן קֶדֶם שְׂתַגְמַר מְלֵאכְתָּן - חֵיב לְעֵשְׂרוֹ¹⁹⁵. וְאִם נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵשׁ וְאַחַר כֵּן פְּדָאָן - פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת; שְׁבִשְׂעַת חוֹבְתָן הָיוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹⁹⁶. הַמְקִדִישׁ קָמָה לְמַנְחוֹת - פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹⁹⁷.

(193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. (194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. (195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. (196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנן" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. (197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות סו, א - שמתור העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם): כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירווח הקדש). וכמו כן במקדש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאוה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

~ יום שני י"ב אייר ~

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר קובעת. המביא תאנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו – קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. (30) מחסנים. (31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. (32) שאינן דירה. (33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. פֶּשֶׁם שֶׁהַבֵּית³⁴ קוֹבֵעַ לְמַעַשְׂר, פֶּה הַחֲצֵר קוֹבֵעַת לְמַעַשְׂר³⁵; וּמִשִּׁפְּנוֹס³⁶ לְחֲצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר³⁷ נִקְבְּעוּ, אִם עַל פִּי שְׂאֵל הַכְּנִסֵּן לְתוֹךְ הַבֵּית.

(34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". (35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה – קובעת חצר מדבריהם. (36) הפירות. (37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אִי זֶה הֵיא חֲצֵר הַקּוֹבֵעַת? כָּל שֶׁהַפְּלִים נִשְׁמְרִין בְּתוֹכָהּ³⁸, או שְׂאֵין אָדָם בּוֹשׁ מְלֹאָכֵל בְּתוֹכָהּ³⁹. או חֲצֵר, שְׂאָם יִפְנֹס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ⁴⁰? וְכֵן חֲצֵר שֵׁשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְיוֹרִין⁴¹ או שֶׁהֵיא לְשְׁנֵי שְׁתַּפִּין, שְׂאֶחָד פּוֹתְחָה וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס או יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאֵיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֵרִי זו קוֹבֵעַת.

(38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. (39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. (40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. (41) שכנים.

ט. בֵּית שַׁעַר⁴² שֶׁל חֲצֵר וְהַאֲכַסְדְּרָה⁴³ וְהַמְרַפֶּסֶת - הֵרִי הֵן פְּתָצֵר: אִם הֵיָתָה קוֹבֵעַת⁴⁴ - קוֹבֵעִין⁴⁵, וְאִם לֹא - אֵינָן קוֹבֵעִין⁴⁶.

(42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. (43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. (44) למעשר. (45) שהם טפלים לחצר. (46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר – אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים מִזֶּה - שְׁתֵּי הֵן קוֹבֵעוֹת⁴⁷. סֶפֶת הַיּוֹצְרִים זֶה לְפָנִים מִזֶּה - הַפְּנִימִית קוֹבֵעַת⁴⁸, וְהַחֲצוּנָה אֵינָה קוֹבֵעַת⁴⁹. וְהַחֲנוּת - קוֹבֵעַת פְּבֵית⁵⁰.

(47) גם החיצונית, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה – אינה כחצר שאינה משתמרת. (48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. (49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר – אין אמורים החיצונית טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונית בית שער. (50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו – פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב. (15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

ד. הַצְּרִיפִין¹⁶ וְהַבּוֹרְגָנִין¹⁷ וּבֵתֵי הַקִּיץ, וְהוּא אַרְבָּעָה עֲמוּדִים וְתִקְרָה עַל גְּבִיחָהּ, שְׁנִמְצָא בְּלֹא פְתָלִים, וְכֵן סְפוֹת שְׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַפְּרָמִים וּבְנֵי הַגְּנוּת בֵּימֵי הַקִּיץ, אִם עַל פִּי שְׁדָרִין בְּהֵן כָּל יְמֵי הַקִּיץ וְיֵשׁ בָּהֶם רַחִים וְתַרְגּוּלִין - אֵינָן קוֹבֵעִין לְמַעַשְׂר. וְכֵן סֶפֶת הַיּוֹצְרִים¹⁸ הַחֲצוּנָה¹⁹ וְסֶפֶת הַחֵג בְּחָג²⁰ - אֵינָן קוֹבֵעִין. שְׂפָל אֵלוֹ אֵין דִּירְתָן קְבֵעֵי²¹.

(16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. (17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. (18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפניו מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונית הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. (19) אבל הפנימית קובעת. (20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג – הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. (21) שעל הדריים בצריפין, אמרו בערוכין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרב בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתיהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונית אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הַצְּרִיפִין²² וְהַבּוֹרְגָנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אִם עַל פִּי שְׂאֵין טוֹבְלִין לְכָל אָדָם²³. וְכֵן²⁴ בֵּית הַסַּפֵּר²⁵ וּבֵית הַמְדַרְשׁ²⁶ - טוֹבְלִין לְזֶה שִׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהֶם פְּבֵית²⁷, וְאֵין טוֹבְלִין לְאַחֵרִים.

(22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. (23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניס דרך קבע – קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. (24) ירושלמי שם כגירסת כתב-יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". (25) שמלמדים בו מקרא. (26) שמלמדים בו משנה וגמרא. (27) ולא "בית" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנִסֶּת וּבֵית הַמְדַרְשׁ: אִם יֵשׁ בְּהֵן בֵּית דִּירָה²⁸ - קוֹבֵעִין²⁹, וְאִם לֹא - אֵין קוֹבֵעִין. הַאוֹרְיָאוֹת³⁰ וְהַאוֹצְרוֹת שֶׁבְּשָׂדוֹת הַעֲשׂוֹיֹת לְמַכְּסֵי³¹ - אֵינָן קוֹבֵעִין³²; וְאִם הֵיוּ לְדִירָה³³ - קוֹבֵעִין.

(28) לחזן או לשמש. (29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

66]שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר. 67]בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [נפירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעה ונטעה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אלו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68] שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69] ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. 70] הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

טו. תאנה העומדת בחצר⁷¹ - אוכל ממנה אחת אחת⁷² ופטור; ואם צרף⁷³ - חיב במעשר⁷⁴. במה דברים אמורים? בשתיה עומד בקרקע; אכל אם עלה לראש התאנה⁷⁵ - ממלא חיקו⁷⁶ ואוכל⁷⁷ שם⁷⁸; שאין אור חצר קובע למעשר⁷⁹.

71] החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72] כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73] שקצץ שניים. 74] שהרי זה כנגמרה מלאכתו, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75] וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76] אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77] אכילת עראי. 78] "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79] מכלל שאוויר הבית כן קובע.

טז. היתה⁸⁰ עומדת בחצר ונוטה לגנה⁸¹ - הרי זה אוכל ממנה בגנה כדפרי⁸² כאלו היתה נטועה בגנה⁸³. היתה נטועה בגנה ונוטה לחצר - הרי זה כנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת אחת⁸⁴].

80] שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81] שענפיה ופירותיה נוטים לגינה.

יא. המולין פירותיו ממקום למקום⁵¹, אף על פי שהוא נכנס בהן⁵² לבתים ולחצרות בדרך - לא נקבעו⁵³, אלא אוכל עראי⁵⁴ עד שגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בתורה⁵⁵.

51] יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52] עמהם. 53] שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54] אבל אכילת קבע אסורה. 55] היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הרוקלין המחזירין בעירות⁵⁶, שהן נכנסין מחצר לחצר - אוכלין עראי⁵⁷ עד שמיגיעין לבית שלגין⁵⁸.

56] למכור בשמים לנשים. 57] מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58] שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן המעשרות⁵⁹, שכח והכניס לתוך ביתו - הרי זה מתר להוציאן ולאכל מהן עראי⁶⁰. וכן⁶¹ אם שכח והעלין לגג - אוכל מהן בגג עראי. הביאן לאכלן בראש גגו, ושכח והכניס לתוך חצר חברו⁶² - נקבעו, ולא יאכל עד שיעשר.

59] שאינה משתמרת. 60] שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61] תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלין לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62] צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב."

יד. חצר⁶³ שהיא נעדרת⁶⁴ - הרי היא כגנה, ואוכלין בתוכה עראי⁶⁵. והוא שיעדר רפה⁶⁶. ואם זרע רפה - אין אוכלין עראי. וכן אם ניטע רפה⁶⁷. ואם ניטע לנוי חצר⁶⁸, הואיל והיא נעדרת⁶⁹ - הרי זה אוכל עראי מאותן אילנות⁷⁰.

63] "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64] נחרשת. 65] שהחרישה שאינה תשיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֶשְׂרֵי⁷. וְאִם⁸ הָיָה יָרָא שְׁמַיִם - מְשַׁמְרֵם בְּלִבּוֹ
מֵעֶשְׂרֵי⁹, וְאַחַר כֵּן יִחְזֹר לְמוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחְזִיר¹⁰.

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב.
3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה
הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב.
5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו
כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף-על-פי שחכמים
הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו
חטיף בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות
א-ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף
שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח.
7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם.
9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן
פ"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן,
מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא
שמים. ולזה נתכוין הכסף-משנה, ועיין בהגהה בגליון.

ב. הַלּוֹקֵחַ¹¹ בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע¹² או שְׁלֵקָה תְּלוּשָׁה¹³
לְשִׁלְחָה לְחִבְרוֹ - לֹא נִקְבְּעוּ¹⁴, וְיֵשׁ לוֹ לְאַכֵּל מִקָּהָן
עֲרָאִי¹⁵.

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור,
לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח
לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירושו המשנה שם.
וברירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש
חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה
מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע
אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך
לומר שכאן מדובר בזרע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר,
שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא
עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פ"א מהלכות תרומות
הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא
כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה).
אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר,
בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה,
שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי,
כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור-שמה).
12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו.
14) שאין המקח קובע אלא-אם-כן לקחן לאכלן (פירוש
המשניות שם), שתקינן כעין דאורייתא, ומן התורה אינו
חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא
למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע,
כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

ג. הָאוֹמֵר¹⁶ לְחִבְרוֹ: הָא לָךְ אֶסֶר זֶה וְתֵן לִי בּוֹ חֲמֵשׁ
תְּאֵנִים¹⁷ - הֲרִי זֶה אוֹכֵל אַחַת וּפְטוּר¹⁸; וְאִם
צָרֶף - חֵיב לְעֶשְׂרֵי¹⁹. הָא לָךְ²⁰ אֶסֶר זֶה בְּעֶשְׂרִים²¹
תְּאֵנִים שְׂאֵבֵר לִי²² - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל²³.
בְּאֶשְׁכּוֹל שְׂאֵבֵר לִי - מְגַרְגֵר מִמֶּנּוּ בְּאֵילָן וְאוֹכֵל²⁴.
בְּרִמּוֹן שְׂאֵבֵר לִי - פּוֹרְטוּ²⁵ בְּאֵילָן וְאוֹכֵל. בְּאֶבְטִיחַ
שְׂאֵבֵר לִי - פּוֹפֵת בְּקַרְקַע²⁶ וְאוֹכֵל²⁷. וְאִם קָצַץ אֶת

82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי.
83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל
לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה
לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס).
84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף
בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

יז. גִּפְן שְׁנִטְוֵעָה בְּחֶצֶר⁸⁵ - לֹא יִטֵּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל
וְיֹאכֵל, אֲלֵא מְגַרְגֵר אֶחָד אֶחָד⁸⁶. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא
יִטֵּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֲלֵא פּוֹרְטוּ⁸⁷ אֶת הָרִמּוֹן בְּאֵילָן⁸⁸,
וְאוֹכֵל הַפְּרִדָּה⁸⁹ מִשָּׁם. וְכֵן בְּאֶבְטִיחַ - פּוֹפֵתוֹ⁹⁰
בְּקַרְקַע⁹¹ וְאוֹכֵלוֹ שָׁם⁹². הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל⁹³
בְּגִינָה⁹⁴, וְנִכְנַס מִן הַגִּינָה לְחֶצֶר⁹⁵, אָף עַל פִּי שְׂנִיפָא
מִן הַחֶצֶר⁹⁶ - לֹא יִגְמַר עַד שְׂעִישְׂרֵי⁹⁷.

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן,
אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו.
87) מלשון "פורט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד".
88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק
ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו
שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם:
"וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה.
91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול.
94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה.
שאלו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר
ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו,
נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

יח. פְּסִפְרִי⁹⁸ הַזְּרֻעָה בְּחֶצֶר⁹⁹ - מְקַרְסֵם¹⁰⁰ עֲלֶיהָ עֲלֶיהָ
וְאוֹכֵל¹⁰¹; וְאִם צָרֶף¹⁰² - חֵיב לְעֶשְׂרֵי¹⁰³. וְכֵן כָּל
פְּיוּצָא בְּזָה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת
שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת
לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר
קובעתן.

~ יום שלישי י"ג אייר ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר.
המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת
למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין
המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו
מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המזוג יין
במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה.
ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

א. הַלּוֹקֵחַ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין² לְאֵלָלָן³ - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׁר
מִדְּבַרְיֵיהֶם, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּי. וּמֵאִמְתִּי יִקְבְּעוּ? מִשְׂחִיתָן
אֶת הַדְּמַיִם, אָף עַל פִּי שְׁלֹא מִשְׁף⁵. הֲרִי⁶ שְׁלֹא נִתֵּן
דְּמַיִם, וְהָיָה בּוֹרֵר וּמְנִיחַ בּוֹרֵר וּמְנִיחַ, אֶפְלוּ כָּל
הַיּוֹם כְּלוּ, וְאָף עַל פִּי שְׁגַמְרֵם בְּלִבּוֹ לְקַח - לֹא נִתְחַיֵּב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במניין חייב, הממלא כריסו פטור, וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. (47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חבירו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. (48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון-איש, ועיין כסף-משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. (49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיוון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

ו. עם הארץין⁵⁰ שְׁהִיהָ עוֹבֵר בְּשׂוּק וְאָמַר: טְלוּ לְכֶם תְּאֲנִים⁵¹ - אוֹכְלִים⁵² וּפְטוּרִין⁵³, שְׁאִין הַמִּתְּנָה קוֹבְעֵת⁵⁴. וְאִם הַכְּנִיסִי⁵⁵ לְבִיתְהֶן: אִם⁵⁶ רֹב הָעֵם מְכַנְסִים לְבֵיתֵם⁵⁷ - מְעַשְׂרִים וְדַמִּי⁵⁸; וְאִם רֹב הָעֵם מְכַנְסִים לְשׂוּק⁵⁹ - אִין מִתְּקַנִּים אֶלָּא דְמַאי, שְׁמַא עֲשָׂר וְאַחַר כֶּף הַבַּיַּא לְשׂוּק. וְאִם⁶⁰ אָמַר: טְלוּ לְכֶם וְהַכְּנִיסוּ לְבֵיתֵם - כְּשִׁמְכַנְסִים לְבֵית מְעַשְׂר דְמַאי⁶¹. נִתְּן⁶² לוֹ דְבַר מְרֻבָּה⁶³, אָפְלוּ אָמַר לוֹ: טַל וְאֶכֶל - הֲרִי זֶה כְּמִי שְׁאָמַר לוֹ: טַל וְהַכְּנִיס⁶⁴, שְׁאִינוּ אוֹכְלֵי עֵד שְׂתִתְּקֵן דְמַאי⁶⁵. וְכֵן אִם נִתְּן לוֹ דְבַר שְׁאִין דְרַכּוּ לְהַאֲכִיל⁶⁶, אוֹ שְׁהִיהָ אֲדָם גְּדוֹל שְׁאִין דְרַכּוּ לְאֶכֶל בְּשׂוּק⁶⁷ - הֲרִי זֶה מִתְּקֵן דְמַאי⁶⁸.

(50) שם פרק ב משנה א. (51) במתנה. (52) עראי. (53) ממעשר. (54) כנ"ל. (55) אלו שקיבלו התאנים. (56) ירושלמי שם. (57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד מששת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א-ג). (58) שכיון שעם-הארץין היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). (59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). (60) משנה שם. (61) ולא ודאי, ואף-על-פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלענין תרומה גדולה עם-הארץין נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה

הַתְּאֲנִים וְצִרְפָּם²⁸, אוֹ שְׂקָצִין הָאֶשְׁפּוּל אוֹ הָאֶבְטִיחַ - חֵיב לְעֲשֹׂר²⁹, שְׁהִירֵי לֹא קִנְהָ אֶלָּא הַנְּתַלְשׁ³⁰. אֶבֶל אִם אָמַר לוֹ: הֵיא לִף אֶסֶר בְּשִׁתִּי³¹ תְּאֲנִים אֱלוּ, בְּשִׁנֵּי אֶשְׁפּוּלוֹת אֱלוּ, בְּשִׁנֵּי רְמוֹנִים אֱלוּ, בְּשִׁנֵּי אֶבְטִיחִים אֱלוּ³² - קוֹצִין פְּדִרְכּוּ³³ וְאוֹכְלֵי עֲרֵאִי³⁴ וּפְטוּר; שְׁלֹא נִקְבְּעוּ בְּמִקַּח, שְׁהִירֵי לִקְחֵן בְּמִחְבְּרֵי³⁵.

(16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. (18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. (19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובעו, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. (20) שם משנה ו. (21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. (22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחובר, וראה להלן. (23) כלומר, תולש מן המחובר וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". (24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. (25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. (26) ראה שם. (27) קמעא קמעא. (28) אפילו שתיים כאחת. (29) שזהו גמר מלאכתם. (30) כמבואר למעלה. (31) בדפוסים חדשים בטעות "בכ". (32) המחברים לקרקע ולאילן. (33) אפילו אחדים כאחת. (34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. (35) ומקח לא קבע במחובר (בהלכה הקודמת).

ד. הַמִּתְּחַלְפִי³⁶ עִם חֲבֵרוֹ³⁷: זֶה לְאֶכֶל וְזֶה לְאֶכֶל³⁸ - שְׁנִיחֵן נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת³⁹, שְׁהִירֵי לִקְחוּ בְּתֵלוֹשׁ. זֶה לְקִצּוֹת וְזֶה לְקִצּוֹת⁴⁰ - שְׁנִיחֵן לֹא נִקְבְּעוּ; שְׁאִין הַמְּכַר קוֹבֵעַ דְּבַר שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ⁴¹. לִקְחָ הָאֶחָד פְּרוֹת שְׁהִחְלִיף לְאֶכִילָה, וְלִקְחָ הָאֶחָד חֲלִיפִיחֵן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שְׁלֵקַח לְאֶכִילָה חֵיב לְעֲשֹׂר, וְזֶה שְׁלֵקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְבֵעַ לְמַעֲשְׂרָה⁴².

(36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חבירו - קנה חבירו שלו, ואף-על-פי שלא משך. (37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חבירו, שאף הם נגמרו מלאכתן. (38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. (39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. (40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. (41) למעלה הלכה ג פרק ג. (42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה: ה. הָאוֹמֵר⁴³ לְחֲבֵרוֹ: צֵא וְלִקַּט לְךָ עֲשָׂרִים תְּאֲנִים מְשֻׁלִּי⁴⁴, וְאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת פְּרִסִי מִשְׁלֶךְךָ⁴⁵ - שְׁנִיחֵם פְּטוּרִים⁴⁶, שְׁאִין זֶה חֲלִיפִין⁴⁷ פְּדִי שְׁהִיחָה מְכַר. וְאִם צִרְף וְאֶכֶל - חֵיב⁴⁸. וְהַמִּתְּנָה אִינְהָ קוֹבְעֵת כְּמִכְרָה⁴⁹.

(43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. (44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לששילקטם. (45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחובר, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. (46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר⁹⁵. וְאִם⁹⁶ הִתְנֶה עִמָּהּ שְׂיֵאכְלוּ
מֵה שְׂלֵא זָכְתָה לָהֶן תּוֹרָה⁹⁷, כְּגוֹן שֶׁהִתְנֶה עִמָּהּ
הַפּוֹעֵל שְׂיֵאכְלוּ בְּנָיו עִמּוֹ⁹⁸, או שְׂיֵאכְלוּ בְּנֵי
בְּשָׂכְרוֹ⁹⁹, או שְׂיֵאכְלוּ אַחַר גָּמַר מְלֹאכְתּוֹ בְּתֵלוֹשׁ¹⁰⁰ -
הָרִי זֶה אֲסוּר לֶאֱכֹל¹⁰¹ עַד שְׂיַעֲשֶׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל
מִפְּנֵי הַתְּנָאי, הָרִי זֶה כְּלוּקָח¹⁰².

(88 שם משנה ז. (89 מלאכה. (90 שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א). (91 כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). (92 אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישן] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:): ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי-אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". (93 ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. (94 אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". (95 אף-על-פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. (96 משנה שם. (97 אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. (98 ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף-על-פי שלא נשכרו עמו. (99 תחתיו. (100 שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. (101 אפילו עראי. (102 ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג"ד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

י. שְׂכָרוֹ¹⁰³ לְנַפֵּשׁ עִמּוֹ בְּזִיתִים¹⁰⁴, וְהִתְנֶה הַפּוֹעֵל
שְׂיֵאכְלוּ בְּזִיתִים - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הָאֵילָן אַחַת אַחַת
וּפְטוּר¹⁰⁵; וְאִם צָרַף - חֵיב¹⁰⁶.

(103 שם פרק ג משנה ג. (104 כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". (105 ממעשר. (106 שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף-משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכו"ל. (62 ירושלמי שם. (63 כמות גדולה של תאנים. (64 לבית, שאי-אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. (65 כנ"ל. (66 הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. (67 ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב'. (והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון). אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפ"א מהלכות עדות הלכה ה). (68 שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכו"ל.

ז. הֵינּוּ⁶⁹ שְׁנַיִם, אָמְרֵי⁷⁰ לְאָחֵד: טֹל וְאֶכְלוּ⁷¹, וְאָמְרֵי
לְשְׁנַיִ: טֹל וְהִכְנִסְתָּ⁷² - זֶה⁷³ אוֹכֵל⁷⁴ וּפְטוּר⁷⁵, וְזֶה⁷⁶
אוֹכֵל וְחֵיב⁷⁷.

(69 ירושלמי שם. (70 עם הארץ. (71 בשוק. (72 לבית. (73 שאמרו לו: "טול ואכול". (74 עראי, מחוץ לבית. (75 ממעשר. (76 שאמרו לו: "טול והכניס". (77 כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

ח. וְכֵן⁷⁸ אֲנָשִׁים שֶׁהֵיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר או בְּחִנּוּת⁷⁹,
וְאָמְרֵי לָהֶם⁸⁰: טֹלוּ וְאֶכְלוּ⁸¹ - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין⁸²
וּפְטוּרִין⁸³, וְבַעַל הַשַּׁעַר או בַּעַל הַחִנּוּת לא יֵאכְלוּ
עַד שְׂיַעֲשֶׂרוּ דְמָאֵי. שְׁנַמְצָא פְּאוּמְרֵי לְאֵלּוּ: טֹלוּ
וְהִכְנִסוּ לְבֵיתֵיכֶם⁸⁴, שֶׁהָרִי הֵם כְּבִיתֵיהֶם⁸⁵. וְכִבְּר
בְּאַרְנוֹ⁸⁶, שְׂאִין הַבַּיִת שְׂאִינוֹ שֶׁלֹּ קוֹבַע לוֹ כְּשִׁיעֲבָרוּ
הַפְּרוֹת בְּתוֹכּוֹ⁸⁷.

(78 שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. (79 והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. (80 עם-הארץ העובר בשוק. (81 היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. (82 עראי, אפילו בחנות או בשער. (83 שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". (84 ואני אעשר עבורכם. (85 ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. (86 שם הלכה יא. (87 עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

ט. הַשּׂוֹכֵר⁸⁸ אֶת הַפּוֹעֵלִים לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ⁸⁹ בְּפְרוֹת, בֵּין
בְּתֵלוֹשִׁין⁹⁰ בֵּין בְּמַחְפְּרִין⁹¹, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל
מִן הַתּוֹרָה⁹² בְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין⁹³ - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין⁹⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

126) שם פ"ג משנה ב. (127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן].
 128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א.). (129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. (130) כדין פועל (למעלה הלכה ט.). (131) [שם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) – הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"]. (132) שהתנה על כך עם בעל השדה. (133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפועל חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות – הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות – הרי אלו לא יאכלו". (134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). (135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב – מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

יד. אַחַד 136 המְבַשֵּׁל 137 וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק 138 וְאֶחָד הַכּוֹבֵשׁ 139 - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר 140. אֲבָל הַמַּעֲשִׂין אֵת הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן 141 - הָרִי זֶה סֶפֶק 142.

136) שם פ"ד משנה א. (137) ירושלמי שם. (138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט). סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" – לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. (139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג"ד). (140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). (141) לאכילה. (142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון-איש).

טו. הַטּוֹמֵן 143 פְּרוֹת בְּאֶדְמָה 144 או בְּתַבָּן או בְּזֶבֶל 145 עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֲכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר 146.

143) משנה שם. (144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). (145) זה אינו במשנה. (146) שאין זה בישול.

טז. הַנוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל חֵם 147, או 148 שֶׁנֶּתַן שְׁמֵן

יא. שֶׁכָּרוּ 107 לְנֶפֶשׁ 108 בְּכַצְלִים 109, וְהִתְנָה לְאֲכֹל יֵרֶק 110 - מִקְרֹסִים 111 עֵלָה עֵלָה וְאוֹכֵל; וְאִם צָרָף - חֵיב 112. קִצְצִין 113 הַפּוֹעֵל 114 שֶׁיֵּאֱכֹל לְיִטְרָא שֶׁל זֵיתִים 115 - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרָף - חֵיב לְעֵשֶׂר. הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דְּבָר קָצוּב - הָרִי זֶה פְּלוֹקָה, שְׁאִם צָרָף - נִקְבְּעַ. לֹא קִצְצִין, אֲלֵא הִיא אוֹכֵל פְּדִין תּוֹרָה 116 - מִצָּרָף וְאוֹכֵל פֶּל מֵה שִׁירְצָה. וְהוּא שְׁלֵא יִסְפֹּת 117 בְּמִלְחָה. אֲבָל אִם סִפֵּת בְּמִלְחָה 118: אַחַת אַחַת - מִתָּר; שְׁתֵּים שְׁתֵּים - אֶסוּר, שֶׁהָרִי נִקְבְּעוּ [בְּמִלְחָה] 119.

(107) משנה שם. (108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. (109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). (110) עלי הבצלים. (111) חותך. (112) כנ"ל בהלכה הקודמת. (113) ברייתא בכבא מציעא פט: (114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. (115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציעה – כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). (116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. (117) יטבול. (118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). (119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פּוֹעֵל 120 שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בְּלִבְסִין 121 - לֹא יֵאֱכֹל בְּבָנוֹת שְׁבַע 122, בְּבָנוֹת שְׁבַע - לֹא יֵאֱכֹל בְּלִבְסִין, עַד שִׁיעֲשֵׂר 123. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְמִנְעַ עֲצָמוֹ 124 עַד שִׁיעֲיַעַד לְמִקּוֹם הַיְּפוֹת 125.

(120) מעשרות פרק כ משנה ח. (121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. (122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשתתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. (123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). (124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. (125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמוֹצִיא 126 פּוֹעֵלִים לְעֵשׂוֹת לוֹ מְלֵאכָה בְּשָׂדֶה 127: בְּזֵמַן שֶׁאֵין לָהֶן עֲלֵיו מְזוֹנוֹת 128 - אוֹכְלִין מִפְּרוֹת שְׁבַשְׂדָּה 129 וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר 130; וְהוּא שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן 131. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עֲלֵיו מְזוֹנוֹת 132 - לֹא יֵאֱכֹלוּ וְאִם עַל פִּי שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטְּבִילָה 133. אֲבָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה 134, אֲבָל לֹא מִן הַסֵּל וְלֹא מִן הַקֶּפֶה וְלֹא מִן הַמִּקְצָה 135.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

165) מעשרות פ"ד משנה א. (166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז).
 167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג.
 168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. (169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". (170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם).
 171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אוכל לתוך הכוס" (עיינין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. (172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. (173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם).
 174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

יט. התורם פרותיו¹⁷⁵ תרומה שצריך לתרם אחריה שניה¹⁷⁶ - נקבעו למעשר¹⁷⁷, ולא יאכל מהן עראי עד שיוציא התרומה השניה ויעשר.

175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). (176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה צריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה-נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. (177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור-שמת מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיינין שם. וראה במראה-הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

כ. פרות שנגמרה מלאכתן¹⁷⁸ והשקה עליהן לילי¹⁷⁹ שבת¹⁸⁰ - נקבעו, ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת עד שיעשר¹⁸¹.

178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). (179) עיינין 'תוספות יום-טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. (180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכו' ויחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף-משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכונה. (181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:); [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום-טוב קובע. וראה עוד להלן פ"ב הלכה א].

לקדרה באלפס¹⁴⁹ פשהן מרתחין¹⁵⁰ - נקבעו למעשר. מזג יין פמים חמים - נקבע¹⁵¹. ואין צריך לומר, אם בשל היין¹⁵² ואפלו בגת¹⁵³ - שאסור לשותות ממנו עד שיעשר¹⁵⁴.

147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). (148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. (149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. (150) והעבירים מעל האש, וראה להלן. (151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיינין משנה ראשונה שם. (152) על האש. (153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). (154) [שאף-על-פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזוג בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיינין משנה ראשונה שם].

יז. השום¹⁵⁵ והשחלים¹⁵⁶ והחרדל ששחקן בשדה¹⁵⁷ בשמן¹⁵⁸ - נטבלו למעשר¹⁵⁹. וכן¹⁶⁰ הסוחט אשכול לתוך הפוס¹⁶¹ - נקבע¹⁶²; לתוך התמחוי¹⁶³ - אינו נקבע¹⁶⁴.

155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. (156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: (157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. (158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). (159) [כיון שהם חריפים - שחיתקם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. (160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. (161) [שעל-ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא ז:ז]. (162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", ההורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. (163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). (164) [שאיין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

יח. המולח¹⁶⁵ פרות בשדה¹⁶⁶ - נקבעו¹⁶⁷. טבל הזיתים אחד אחד במלח ואכל - פטור¹⁶⁸. הפוצע¹⁶⁹ זיתים פדי שיצא השרף¹⁷⁰ מהם - פטור¹⁷¹. הנוטל¹⁷² זיתים מן המעטן¹⁷³ - טובל אחד אחד במלח ואוכל¹⁷⁴; ואם מלח ונתן לפניו - חיב. וכן פל פיוצא פזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורה, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

א. מחליקין² בתאנים וענבים של טבל, ואין בזה משום הפסד³. וכל שאסור לזרים לאכלו בתרומה, כגון הגרעינין⁴ וכיוצא בהן - כף אסור לאכלו מן הטבל ומן המעשר שלא נטלה תרומתו⁵ וממעשר שני והקדש שלא נפדו. וכל שמתר לזרים לאכלו בתרומה מדברים אלו⁶ - כף מתר בטבל ובמעשר שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו.

(2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשוף ולהחליק פניו (כסף-משנה). (3) אף-על-פי שעל-ידי-זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא-קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף-על-פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פ"א מ"ה, ולמלצה פ"א מ"ה) תרומות ה"ה]: "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין". (4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" (מעשה רוקח). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם ה"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוזית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פ"א ה"א). (5) תרומת מעשר. (6) שאינם חשובים אוכל.

ב. אין⁷ מדליקין⁸ בטבל טמא⁹ אפלו בחלו¹⁰, ואין צריך לומר בשבת¹¹. שְׁנֵאמַר: אֵת מִשְׁמַרְתֵּי תְרוּמָתוֹ¹²; מֵהַ תְּרוּמָה טְהוֹרָה - אֵין לָהּ בְּהָ¹³ אֵלָא מִשְׁעַת הַרְמָתָה¹⁴, אָף תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵין לָהּ לְהַנּוֹת בְּהָ¹⁵ אֵלָא מִשְׁעַת הַרְמָתָה וְאֵילָף.

(7) ברייתא, שבת כו, א. (8) אפילו כהנים, ראה להלן. (9) והוא-הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין). שגם הוא אסור בהנאה של כליו. (10) [שבדיו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף-על-פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף-על-פי-כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. (11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאינן בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כליו, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושו לשבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום-טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינתן למאן-דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן-דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז

כא. תינוקות¹⁸² שְׁטַמְנו תְּאֲנִים¹⁸³ לְשֶׁבֶת¹⁸⁴ וְשָׁכְחוּ לְעֶשְׂרֵן - לֹא יֵאָכְלוּ לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת¹⁸⁵ עַד שְׁעֵשְׂרֵי¹⁸⁶.

(182) מעשרות פ"ד משנה ב. (183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. (184) לאכילה. (185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. (186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

כב. תאנה¹⁸⁷ שהיתה מיחדת לז¹⁸⁸ לאכל פרותיה בשבת¹⁸⁹, וְלָקַט מִמֶּנָּה פֶּלְפֶּלָה¹⁹⁰ - לֹא יֵאָכְלוּ¹⁹¹ עַד שְׁעֵשְׂרֵי; הוֹאֵיל וּפְרוֹת אֵלוּ מִיְחָדִין לְשֶׁבֶת, וְהַשֶּׁבֶת קוֹבְעַת¹⁹².

(187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). (188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. (189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. (190) סל. שכיון שלקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. (191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. (192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

כג. הֵיךְ¹⁹³ אוֹכֵל¹⁹⁴ בְּאֶשְׁפוּל¹⁹⁵ וְחֶשֶׁקָה עָלָיו לֵילֵי שֶׁבֶת¹⁹⁶ - לֹא יִגְמַר אֲכִילָתוֹ בְּשֶׁבֶת עַד שְׁעֵשְׂרֵי¹⁹⁷. וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שֶׁבֶת - הָרִי זֶה גוֹמְרוֹ¹⁹⁸.

(193) תרומות פ"ח משנה ג. (194) אכילת עראי. (195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. (196) ראה למעלה הלכה כ. (197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). (198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף-על-פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א דף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת-שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי - יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

~ יום רביעי י"ד אייר ~

פְּרָק שִׁשִּׁי

(1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) "ירושלמי", שם. 22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם).
 [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות גיג].
 23) מעשרות פ"ה מ"א. 24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא
 בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו
 לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה
 למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים
 עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר.
 ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחורב
 לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא
 במחורב. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה]. 25) [כלומר,
 לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו
 לחשבו כמצרף]. 26) שם, מ"ב. 27) בתוך שדהו
 (משנה, שם). 28) שלא נגמרה מלאכתן.

ד. לִיטְרָא²⁹ מְעֵשֶׁר טְבוּלָה³⁰ שְׁזָרְעָה וְהַשְׁבִּיחָה וְהָרִי
 הִיא עֵשֶׂר לִיטְרִין³¹ - חֵיבָת בְּמַעְשָׁר³², וְאוֹתָהּ
 לִיטְרָא³³ מְעֵשֶׁר עֲלֶיהָ³⁴ מִמָּקוֹם אַחֲרָי³⁵ לְפִי חֶשְׁבוֹן³⁶.
 לִיטְרָא³⁷ בְּצִלִּים שֶׁתִּקְנָם³⁸ וְזָרְעָם - אֵינוּ מְעֵשֶׁר לְפִי
 חֶשְׁבוֹן הַתּוֹסֵפֶת³⁹, אֲלָא מְעֵשֶׁר לְפִי פְלוֹ⁴⁰.

29) ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה
 ממנו תרומת מעשר. 31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת
 הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. 32) כלומר,
 כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף-על-פי שהליטרא
 הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר -
 חיובו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש).
 33) שזרעה כשהיא בטבלה. 34) כלומר, מפריש עליה
 מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין
 הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע
 החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בצלילים
 שתוקנו. 35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות
 שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות
 שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות ה"א (רש"י
 שם). 36) כלומר, מחשב שתורמת המעשר תהא עשירית
 מהליטרא. 37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן.
 38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. 39) כלומר,
 והליטרא עצמה תהא פטורה. 40) למדו זאת (שם נט):
 ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת
 זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר,
 לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות
 מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין
 הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה
 שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה
 בגידולין.

ה. זָרְעוֹנִים⁴¹ שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ⁴² וּמִרְחֵן⁴³ וְעֵשֶׂרָן
 וְאַחַר כֵּן זָרְעוּן⁴⁴ וְהוֹסִיפוּ⁴⁵, וְאֵין זֶרְעָם פְּלָה - הָרִי
 זֶה סֶפֶק אִם חֵיבִין⁴⁶ בְּמַעְשֶׁר מִדְּבָרֵיהֶם⁴⁷, הוֹאִיל
 וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חֵיבִין, שֶׁהָרִי הַזֶּה שֶׁעֲדִין הוּא קָנָם
 וְלֹא אָבַד מְעֵשֶׁר הוּא. וְאֵין אֵלוֹ דוּמִים לְבָצִלִים⁴⁸,
 שֶׁהַבָּצִלִים אֵין דִּרְפָן לְהַזְרִיעַ⁴⁹.

מהל' ביכורים ה"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה
 אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו,
 ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל'
 תרומות שם ה"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת
 בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת).
 אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך-עיון עוד
 שזה אינו אלא לשיטת ה"ירושלמי" (שבת פ"ב ה"א) שאסור
 לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום-טוב, וראה בגליון
 הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד
 בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם
 כג): אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום-טוב עצמו. וכן
 נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן
 שריפה ביום-טוב, לפי שאינו אלא ביום-טוב עצמו, ואם כן,
 הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום-טוב ה"ח, שאין
 שורפין קדשים ביום-טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר,
 מפני שיום-טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת
 קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא
 ביום-טוב עצמו, ולא בערב יום-טוב וערב שבת.
 12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת
 טמאה" (שבת, שם). 13) רשות לאכול. 14) שקודם לכן
 חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. 15) הנאה
 של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי
 היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות'
 שם ד"ה אין.

ג. אֵין מְחִפִּין¹⁶ בְּטַבְּלָה¹⁷, וְאֵין זֹרְעִין אֶת הַטְּבָל¹⁸.
 וְאֵפְלוּ פְרוֹת שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן¹⁹ - אָסוּר לְזַרְעַ
 מֵהֵן עַד שְׁעֵשֶׂר²⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? ²¹ בְּתַבּוּאָה
 וְקִטְנִיּוֹת²² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל²³ הָעוֹקֵר שְׁתִּילִים שְׁיִישׁ
 בָּהֶן פְרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ שְׂדֵהוֹ²⁴ - הָרִי זֶה
 מִתֵּר, וְאֵינוּ קְזוּרְעַ טְבָל, שֶׁהָרִי לֹא אָסַף הַפְּרוֹת²⁵.
 וְכֵן²⁶ הָעוֹקֵר לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת וְשִׁתְּלָם בְּמָקוֹם אַחֲרָי²⁷,
 אִם נִתְּפוֹן לְהוֹסִיף בְּגוֹפֵן²⁸ - מִתֵּר. וְאִם שִׁתְּלָן פְּדִי
 שְׁיִקְשׁוּ וְיִקַּח הַזֶּרַע שְׁלֵהֶן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 קְזוּרְעַ חֲטִים אוֹ שְׁעוּרִים שֶׁל טְבָל.

16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם
 ה"ג (רדב"ז). 17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר,
 שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). 18) מן התורה אינו
 חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם
 או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב-כג): "עשר תעשר
 את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא-מצינא
 פא:): "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה
 פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר
 (בבא-מצינא שם) וגם את הזורע. 19) כלומר, לא נתמרחו
 (ראה למעלה פ"ג הלכות ח"ג). 20) ומה שאמרו (פאה,
 שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד
 שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא,
 אבל חלוקים עליו חבריו, כמפורש ב'ירושלמי' מעשרות
 (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירושו המשנה וב'תוספות' יום טוב'
 שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. המוכר⁶⁴ פרות לחבר⁶⁵ ונזפר שהם טבל, ורץ אחריו לתקנו ולא מצאו⁶⁶: אם ידוע שאין קימין ושפך אבדו או נאכלו - אינו צריך לעשר עליהם; ואם ספק שהם קימין⁶⁷ או אין קימין - צריך להוציא⁶⁸ עליהן מעשרות מפרות אחרות⁶⁹.

64 משנה וירושלמי שם פ"ג ה"ג. 65 תוספתא מעשר שני פ"ג, וירושלמי דמאי פ"ז ה"א. 66 בחזקת שהם מתוקנים. 67 בירושלמי שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68 כלומר, ספק אם הם קימין. 69 כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתוקנים, כנ"ל.

ח. המוכר⁷⁰ פרות לחבר⁷¹, מוכר אומר: על מנת שהן טבל מכתתי, ולוקח אומר: לא לקחתי ממך אלא מעשריך⁷² - כופין את המוכר לתקן. קנס הוא ל⁷³ מפני שמכר טבל⁷⁴.

70 כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות ה"ט"ז). 71 תוספתא שם. 72 והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלא-הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריו ומחמיר על עצמו אף-על-פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פ"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73 כלומר, על-מנת שהן מעושרין. 74 אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אין⁷⁵ פורעין חוב מן הטבל, מפני שהוא כמוכר⁷⁶.

75 ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה-למך). 76 נלמד מההלכה הבאה.

י. מי⁷⁷ שלקחו בית המלך את פרותיו והם טבלים: אם מחמת שהוא חייב להן - צריך להוציא עליהן מעשרות⁷⁸; ואם לקחו באנס⁷⁹ - אינו צריך לעשר עליהם.

77 שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78 תוספתא שם, ובמקבילות. 79 שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הלוקח⁸⁰ טבל⁸¹ משני מקומות - מעשר מזה על זה⁸². המקבל⁸³ שדה מישראל או מן הנכרי⁸⁴ - חולק ונותן לבעל השדה בפניו, כדי שידע שטבל נטל⁸⁵. אבל החוכר⁸⁶ שדה מישראל: אם נתן לו⁸⁷ מזרע אותה שדה⁸⁸ - תורם⁸⁹ ואחר כף נותן לו מזו שקצץ לתן לו⁹⁰, ובעל השדה מעשר לעצמו; ואם

41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). 42) אבל לפני שהביאו שלישי, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג-ה). 43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרתינהו ועשרינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, ו'רבינו גרושום' שם. 44) אבל זרען ואח"כ עישון, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. 45) השביחו. 46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). 47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). 48) ואף-על-פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זרע דבר שדרכו להזרע. 49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנס" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

ו. הזרע⁵⁰ את הטבל, בין דבר שזרעו פלה⁵¹ בין דבר שאין זרעו פלה⁵²: אם אפשר ללקטו⁵³ - קונסין אותו⁵⁴ ומלקטו; ואם צמח - אין מחייבין אותו לעקר. והגדולין חליין⁵⁵. ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפלו גדולי גדולין אסורין, עד שלש גרנות⁵⁶; והרביעי - מתר⁵⁷. ומפני מה הגדולין אסורין⁵⁸ מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה⁵⁹. וכן הדין בזרע מעשר שלא נטלה תרומתו⁶⁰. אין⁶¹ מוכרין את הטבל אלא לצורך ולחבר⁶². ואסור לשלח את הטבל ואפלו חבר לחבר, שמא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל⁶³.

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שלישי גידולם, אף-על-פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות הלכות כא-כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישנה אצלו כדי שיוזרעה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. אי זהו חוֹכֵר וְאי זהו מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שְׁחוֹכֵר הַקֶּרֶקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע, בְּכֶךְ וְכֶךְ סָאָה, בֵּין עֲשֵׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עֲשֵׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שְׁיִקְבֵּל אוֹתָהּ בְּחֶלֶק מִמָּה שֶׁתַּעֲשֶׂה, חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ מֵה שְׁתַּנְּנוּ בֵּינֵיהֶן. שׁוֹכֵר - הוּא שְׁשׁוֹכֵר הַקֶּרֶקַע בְּמַעוֹת¹⁰².

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא מציעא פ"ט מ"ו, וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

יד. שְׁנַיִם¹⁰³ שְׁקֵבְלוּ שְׂדֵה בְּאֵרִיסוֹת¹⁰⁴ אוֹ יָרֵשׁוּ¹⁰⁵ אוֹ נִשְׁתַּתְּפוּ - יָכוֹל הָאֶחָד לֹמַר לְחֶבְרוֹ: טַל אֶתָּה חֲטִימִים שְׁבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁶ וְאֲנִי חֲטִימִים שְׁבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁷, אֶתָּה יֵין שְׁבַמְקוֹם פְּלוֹנִי וְאֲנִי יֵין שְׁבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁸; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טַל אֶתָּה חֲטִימִים וְאֲנִי שְׁעוֹרִים, אֶתָּה יֵין וְאֲנִי שְׁמֶן, מִפְּנֵי שְׁמוֹכְרִין אֶת הַטְּבָל¹⁰⁹.

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביעי, כפי התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק. 108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ז שם. 109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. כֹּהֵן¹¹⁰ אוֹ לֹוֹי שְׁלָקְחוּ פְרוֹת¹¹¹ מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָן - מוֹצִיאֵי¹¹² אֶת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשְׂרוֹת מִיַּדֵּיהֶן¹¹³ וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלְלוֹוִים אַחֲרֵיהֶם¹¹⁴. קָנְסוּ¹¹⁵ הוּא לָהֶם, כְּדִי שְׁלֹא יִקְפְּצוּ לְגִרְנוֹת וְלִגְלוֹת¹¹⁶ וְיִקְנִו טְבָלִים, כְּדִי לְהַפְקִיעַ מִתְּנוֹת אַחֲרֵיהֶם הַכֹּהֲנִים¹¹⁷. וְאִם¹¹⁸ קָנִו קִדְם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָן - אֵין מוֹצִיאִים מִידָם¹¹⁹.

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית"ד, אין אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג). 114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי יוחנן ב"ירושלמי" פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור מלאכת הפירות.

טז. כֹּהֵן¹²⁰ אוֹ לֹוִי שְׁמְכָרוּ פְרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל קִדְם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָן, וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר אִם מְכָרוּ בְּמַחְבֵּר - הֲרִי הַתְּרוּמָה¹²¹ אוֹ הַמַּעֲשֵׂר¹²² שְׁלֵהֶם¹²³. וְאִם מְכָרוּ אַחַר גְּמַר מְלֹאכָה - הֲרִי הַתְּרוּמָה

נָתַן לוֹ מִזֶּרַע שְׂדֵה אַחֲרָת אוֹ מִמִּין אַחַר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר וְאֶחָר כֶּךְ נוֹתֵן לוֹ⁹¹.

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמא פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריסות על-מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם). 86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על-מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). 88) החוכר לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי אפשר לגורן שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). 91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.

יב. הַחוֹכֵר⁹² שְׂדֵה מִן הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים - מַעֲשֵׂר וְאַחַר כֶּךְ נוֹתֵן לוֹ. קָנְסוּ⁹³ קָנְסוּהוּ בְּזָה, כְּדִי שְׁלֹא יַחְכֵּר מִן הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁴, וְנִמְצְאָת הַשְּׂדֵה בּוֹרָה לְפָנָיו⁹⁵, עַד שִׁיִּצְטָרֵף וְיִמְכְרָנָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן⁹⁶ הַמְקַבֵּל שְׂדֵה אַבוֹתָיו⁹⁷ מִן הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים - קָנְסוּהוּ שִׁיעֲשֵׂר וְאַחַר כֶּךְ יִתֵּן חֶלְקוֹ⁹⁸ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים מַעֲשֵׂר, כְּדִי שְׁלֹא יִקְפֹּץ וְיִקְבֵּלָה מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׂדֵה אַבוֹתָיו⁹⁹, עַד שֶׁתִּשְׁאָר לְפָנָיו בּוֹרָה¹⁰⁰, כְּדִי שִׁימְכְרָנָה לְיִשְׂרָאֵל¹⁰¹.

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם'), וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא. 93) שם, מ"ב. 94) 'ירושלמי', שם. 95) ובמקבל באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם, בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא שקלא-וטרין בדבריו בבבא מציעא קא. (פירוש המשנה, שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי. 100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח. 101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר, שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו, כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירוש המשנה. (139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא-הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

יט. פהן¹⁴⁰ שְׁמֵכר שְׂדֵה לְיִשְׂרָאֵל¹⁴¹ וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשֶׂר¹⁴² שְׁלִי לְעוֹלָם¹⁴³ - הָרִי הֵן שְׁלוֹ¹⁴⁴. בְּיָוֵן שְׁאָמַר עַל מְנַת - נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׁשִׁיר מְקוֹם הַמְעֵשֶׂר¹⁴⁵. וְאִם מֵת הַכֹּהֵן - הָרִי כִּנּוּ כְּשֶׁאָר הַפְּהָגִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשֶׂר לִי וְלִבְנֵי, מֵת הוּא - וְטַלְם בְּנוֹ¹⁴⁶. עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשֶׂר שְׁלִי כֹל זְמַן שֶׁהִיא לְפָנֶיךָ, מְכַרָּה לְאַחַר, אָף עַל פִּי שְׁחִזַר וְלִקְחָהּ - אֵין לִפְהֵן אוֹתָם הַמְעֵשֶׂר¹⁴⁷.

(140) ברייתא בבא-בבא-בבא, סג, א. וירושלמי דמאי פ"ו ה"ב. (141) הוא-הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). (142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. (143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. (144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. (145) כלומר, אף-על-פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף-על-פי-כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על-מנת שיחזירם לו. (146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. (147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

כ. וְיִשְׂרָאֵל¹⁴⁸ שְׁקִבַל שְׂדֵה מִפְּהֵן וְלוֹי¹⁴⁹ וְאָמַר לוֹ¹⁵⁰: עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשֶׂר¹⁵¹ שְׁלִי אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים - מִתְּרִי¹⁵²; עַל מְנַת שְׁהֵן שְׁלִי לְעוֹלָם - אֶסוּר, שְׁאֵין פְּהֵן¹⁵³ עוֹשֶׂה פְּהֵן¹⁵⁴. וְכֵן¹⁵⁵ בֶּן לְוִי¹⁵⁶ שֶׁהִיא עֲלָיו חוֹב לְיִשְׂרָאֵל¹⁵⁷ - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבָה מֵאַחֲרֵיהֶם¹⁵⁸ וּמִפְּרִישׁ¹⁵⁹ עַד שִׁפְרַע פְּנַגַּד חוֹבוֹ; שְׁאֵין לְוִי זֶה עוֹשֶׂה כְּעַל חוֹב שְׁלוֹ כְּלוֹי אַחַר שִׁנְיָבָה מְעֵשֶׂר מֵאַחֲרֵיהֶם¹⁶⁰.

(148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. (149) כלומר, או מלוי, שעל-פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. (150) הישראל לכהן או ללוי. (151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. (152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותן לכהן או ללוי שירצה. (153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. (154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאיין כהן עושה

וְהַמְעֵשֶׂר שְׁלֵ לִוְיָהּ¹²⁴, וּמִפְּרִישׁ וְנוֹתֵן לְכֹל פְּהֵן¹²⁵ או לְוִי¹²⁶ שְׁפִירָצָה¹²⁷.

(120) תוספתא שם. (121) השייכת לכהן. (122) השייכת ללוי. (123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה והמעשרות, ואף-על-פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף-על-פי שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. (124) שכיון שנגמרה מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. (125) התרומה. (126) המעשר. (127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. פְּהֵן¹²⁸ וְלוֹי שְׁקִבְלוּ שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל¹²⁹ - כְּשֵׁם שְׁחוּלְקִין בְּחִלִּין, כְּפֵן חוּלְקִין בְּתְרוּמָה וּבַמְעֵשֶׂר¹³⁰; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְנוֹתֵן לְכֹל פְּהֵן אוֹ לְוִי שְׁפִירָצָה¹³⁰. אֲבָל¹³¹ יִשְׂרָאֵל שְׁקִבַל שְׂדֵה מִפְּהֵן או מִלוֹי - הַתְּרוּמָה¹³² או הַמְעֵשֶׂר¹³³ לְבַעַל הַשְּׂדֵה¹³⁴, וְשֶׁאֵר הַמְתָּנוֹת - חוּלְקִין¹³⁵.

(128) דמאי פ"ו מ"ג. (129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל הי"ג. (130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). (131) שם, מ"ד. (132) אם קיבל מכהן. (133) אם קיבל מלוי. (134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ('ירושלמי'). (135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. הַמְקַבֵּל¹³⁶ זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֵן שְׁמֵן¹³⁷, בֵּין יִשְׂרָאֵל מִפְּהֵן או לְוִי¹³⁸ בֵּין פְּהֵן או לְוִי מִיִּשְׂרָאֵל - כְּשֵׁם שְׁחוּלְקִין בְּחִלִּין, כְּפֵן חוּלְקִין בְּתְרוּמָה וּמְעֵשֶׂר¹³⁹, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁמֵן חָשׁוּב הוּא¹³⁹.

(136) שם מ"ה, כחכמים ודלא כרבי יהודה. (137) כלומר, זיתים תלושים על-מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. (138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא-קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמְשַׁבְּאוֹ לְעֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת - צָרִיף לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁹.
כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֶּרֶן¹⁸⁰ וְנוֹטֵל¹⁸¹, וְאֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ לְמָה שְׂאֲכָלוּ¹⁸², שְׂאִין אָנוּ אַחֲרָיִן לְהֶן¹⁸³.

170) תוספתא דמאי פ"ז, וירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. (171) כשהיא זרועה. (172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביעי. ונכונן שאמר לו: מחצה או שלישי או רביעי ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שלישי או רביעי שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות – כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות הי"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו]. (173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד). וראה במהרי"ק. ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם מעשרים הם. (174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. (175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו כראוי, ולפי זה הוא הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל זרועה הגוי האריס ('חזון איש'), ונקט שדה זרועה משום ריבואתא דסיפא. ומסתמית לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויים, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב'ירושלמי' שם. (176) שהוא בכלל רוב המעשרים. (177) כלומר, אם נתן לעם הארץ עד שלא באו וכו'. וכל-שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. (178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. (179) אף-על-פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם-הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. (180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. (181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי-הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). (182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. (183) בתוספתא שם: "שאיין אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, וברמא פ"ג מ"ה].

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאָה לָג שֶׁל יַיִן² טָבוֹל מִן הַתּוֹרָה³, וְאָמַר: שְׁנֵי לָגִין שְׂאֵנִי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֶן הֲרִי הֵן

ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה ישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף-משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב'ירושלמי', וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. (155) תוספתא, שם. (156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. (157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. (158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על-ימנת לתתו לו. (159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. (160) והחידוש בהלכה זו, שאף-על-פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על-ימנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

כ.א. יִשְׂרָאֵל¹⁶¹ שְׁיִרְשׁ¹⁶² טָבֵל מִמֶּרְח¹⁶³ מֵאֲבֵי אִמּוֹ כִּהֶן¹⁶⁴, וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ יִרְשׁוּ מֵאֲבֵי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁶⁵ - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ¹⁶⁶ מַעֲשָׂרוֹתָיו¹⁶⁷ וְהֵן שְׁלוֹ¹⁶⁸; שֶׁהַמִּתְנֹת הָרְאוּיֹת לְתָרֵם - כִּמּוֹ שֶׁהוּרְמוּ הֵן, אָף עַל פִּי שְׁלָא הוּרְמוּ¹⁶⁹.

161) מימרא של רבה בר אבוה, בבכורות יא, א. (162) הוא-הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושא". (163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים "מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". (164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר-כך מת אביו אמו, ונמצא הוא יורשו. (165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאביו אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי – אף-על-פי-כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאביו אמו כהן, וראה ברש"ש שם. (166) מן הטבל. (167) וכן תרומה גדולה. (168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים – והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. (169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

כ.ב. הַנּוֹתֵן¹⁷⁰ שְׂדֵהוּ¹⁷¹ בְּקַבְלָה¹⁷² לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים אוֹ לְמִי שְׂאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת¹⁷³, אָף עַל פִּי שְׁלָא בָּאוּ לְעֹנַת מַעֲשָׂרוֹת¹⁷⁴ - צָרִיף לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁵. וְתָנָה לְעַם הָאֶרֶץ¹⁷⁶: עַד שְׁלָא בָּאוּ לְעֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת¹⁷⁷ - אֵינוֹ צָרִיף לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁸;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. (23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חבריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרביהם. (24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

ה. המלוח מעות את הפהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות²⁵ מחלקן²⁶ - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואינו חושש²⁷ שמא מתו הפהן או הלוי²⁸ או העשיר העני²⁹.

25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. (26) צריך להיות "מחלקן". (27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. (28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישין". (29) שם ל: "עשירות לא שכיחא".

ו. כיצד מפריש עליהן³⁰? מפריש תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני³¹ מפרותיו, ומנפה בהן על ידי אחר לאותו פהן או הלוי או העני שהלום³². ואם היו רגילין לטל ממנו והוא רגיל שלא יתן אלא להן - אינו צריך לזכות על ידי אחר³³. ואחר שמפריש מחשב כמה שוה זה שהפריש ומנפה מן המלוח³⁴, עד שיפירע כל חובו. ומוכר התרומה לכל פהן שיפירעה³⁵, ואוכל המעשרות³⁶.

30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? (31) בכתב-יד אברבנאל: "מעשר עני". (32) ואותו אחר מחזירם לו. (33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. (34) שאם אינו מנכה מן המלוח הרי הוא גזולם, וגם נוטל מהם ריבית. (35) שתרומה אסורה לזרים. (36) שמתרים לזרים.

ז. פשהוא מחשב כמה שוים הפרות שהפריש³⁷ - יש לו לחשב פשער הזול³⁸, ואינו חושש משום רבית. ואין השביעית משמטת חוב זה³⁹. ואם בא בעל הבית לחזור - אינו חוזר⁴⁰; אכל אם רצו אלו שלקחו המעות לחזור - חוזרין⁴¹. נתאשו מהן הבעלים⁴² - אין מפרישין עליהן⁴³; שאין מפרישין על האבוד⁴⁴. מת הפהן או הלוי או העני שהלום - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן פירוף היו עד שיטול רשות מן היורשין⁴⁵. והוא שניניח להן קרקע אפלו מלא מחט⁴⁶; אבל אם הניח כספים - אין

תרומה⁴, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני⁵ - לא יתחיל וישתה עד שניניח בסוף שעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין אומרים: זה שהניח בסוף פאלו נברר תחלה⁶, מפני שחייב תרומה ומעשרות מן התורה⁷, ואין אומרים בשל תורה: נחשב פאלו נברר⁸, עד שיברר⁹.

(2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. (3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. (4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. (5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשאר אלא תשעים ושמונה. (6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. (7) מיתור לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברייה. (8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. (9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

ב. הקובע מעשרותיו בפי החבית¹⁰ - לא ישתה משוליה¹¹, בשוליה - לא ישתה מפיה, מפני שהמשקין מערבין¹². אבל הקובע¹³ בפי המגורה¹⁴ - אוכל משוליה, קבע בשוליה - אוכל מפיה¹⁵.

(10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. (11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. (12) ונמצא שבכל טיפת יין מערבין תרומות ומעשרות. (13) תרומות ומעשרות. (14) אוצר של תבואה. (15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

ג. ויש לאדם לקבוע¹⁶ מעשר שני ופודה¹⁷ ועושהו מעשר ראשון על אותן הפרות¹⁸ או תרומת מעשר¹⁹ למקום אחר²⁰.

(16) להפריש. (17) מחללו על כסף. (18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. (19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. (20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן²¹ מעשרות²² - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין ואוכל ושותה, עד שיעשו כל אותן הפרות שהניח מעשר ונתן ללוי. מצאן שאקבדו - הרי זה חושש לכל שהפריש²³, ואינו מעשר ודאי²⁴.

(21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. (52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידו", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. (53) עשירתי מפירותי ואתננו לך. (54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. (55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו ליתנו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. (56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" – "כיוון דמשכיה ממונא אית ליה גביה". (57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. (58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

ט. מי שְהִיּוּ לוֹ פְרוֹת בְּמַגוּרָה⁵⁹, וְנָתַן סָאָה לְלוֹי וְסָאָה לְעֹנִי⁶⁰ - לא יִפְרִישׁ שְמוֹנֶה סָאִין⁶¹ מִן הַמַּגוּרָה וְיֹאכְלֵם, אֲלֵא אִם בֶּן יוֹדֵעַ שְׁשִׁיטֵי סָאִין שֶׁל מַעֲשְׂרוֹת קְיָמִין; אֲבָל אִם אָכְלוּ מֵהֵן הַלוֹי וְהָעֹנִי - אֵינוֹ מִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן אֲלֵא לְפִי חֻשְׁבוֹן הַנְּשָׂאָר מִשְׁתֵּי הַסָּאִין⁶².

(59) אוצר שמכניסים שם הפירות. (60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. (61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. (62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

י. עֲנִיִּים שֶׁחֲלִיפּוּ מִתְּנוּתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ סָאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שִׁכְחָה וּפְאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִיִּים⁶³ וְנָטְלוּ סָאָה מִן הַגֶּרָן⁶⁴ - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם פְּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֲף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּרִשׁוֹת בַּעַל הַבַּיִת⁶⁶; וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמּוֹנֵי⁶⁷ חֵיב⁶⁸, אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא חֲלָף מִתְּנוּתֵיהֶן הַפְּטוּרִין⁶⁹.

(63) שהם פטורים ממעשרות. (64) שהוא חייב במעשרות. (65) בעל הבית מהעניים. (66) כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל –

רְשׁוֹת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֲלָת⁴⁷. וְאִם הִלּוּם בְּבֵית דִּין עַל מְנַת שִׁפְרִישׁ עַל מַעוֹת אֱלוֹ מְחַלְקֵם - אֵינוֹ צָרִיף לְטַל רְשׁוֹת מִן הַיּוֹרֵשִׁין⁴⁸. הַעֲשֵׂר הָעֹנִי - אֵין מִפְרִישִׁין עָלָיו, אֲף עַל פִּי שֶׁהִלּוּהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הֵלָּה בְּמַה שֶׁבִּידוֹ⁴⁹.

(37) כדי לנכות מן המלווה. (38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", (הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. (וב) שייצא השער – בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. (39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. (40) תקנת חכמים היא כדי שיישאר המעות בידם. (41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". (42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. (43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. (44) כלומר, על החוב שנתיאש ממנו. (45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקה הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. (46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. (47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. (48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. (49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני – עשירות אינה שכחה כלל ולא תקנו כזה.

ח. יִשְׂרָאֵל⁵⁰ שֶׁאָמַר לְבֵן לְוִי⁵¹: כֹּר מַעֲשֵׂר⁵² יֵשׁ לְךָ בְּיָדֶיךָ⁵³ - רִשְׁאֵי⁵⁴ כֵּן לְוִי לְעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אֲחֵר⁵⁵ אֲף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִשֶּׁפֶךְ⁵⁶. וְאִם נָתְנוּ הַיִּשְׂרָאֵל לְלוֹי אֲחֵר⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו אֲלֵא תְּרַעַמְתָּ⁵⁸.

(50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. (51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה

~ יום שישי ט"ז אייר ~

פָּרֵק שְׁמִינִי

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

א. הַפְּרוֹת² שֶׁהוֹרֵם מֵהֶן תְּרוּמָה גְדוּלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר³ - הֵן הַנִּקְרָאִין חֲלִיזִין⁴. וְאִם הַפְּרִישׁ מֵהֶן שְׂאֵר מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֲלִיזִין מִתְּקַנְיָן בְּכָל מְקוֹם.

2) כן כתב רבינו בפירושו המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף-על-פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירושו המשנה שם).

ב. טָבֵל⁵ שֶׁנִּתְעַרַב בְּחֲלִיזִין מִתְּקַנְיָן מִין בְּמִינוֹ⁶, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ אַחֵר הַטַּעַם⁷: אִם יֵשׁ לוֹ פְּרוֹת אַחֲרוֹת - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טָבֵל תְּרוּמָה⁸ וּמַעֲשְׂרוֹת לְפִי הַשְּׂבוּץ⁹; וְאִם אֵין לוֹ פְּרוֹת אַחֲרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טָבֵל - הֵרִי הַכֹּל אֶסוּר¹⁰ עַד שִׁפְרִישׁוֹ¹¹. וּכְשֶׁהוּא מְפָרִישׁ, מִפְּסִיד מִן הַחֲלִיזִין הַמְתַּקְּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׂבֻטָּבֵל¹².

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף-משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

ג. בִּיצֵד? מֵאָה¹³ סָאָה שֶׁל טָבֵל שֶׁנִּתְעַרַב בְּמֵאָה סָאָה שֶׁל חֲלִיזִין מִתְּקַנְיָן¹⁴ - מְפָרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד וּמֵאָה, וְכֹל שֶׁהַפְּרִישׁ - טָבֵל, וְיִשְׂאֵר תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵ חֲלִיזִין מִתְּקַנְיָן¹⁵, וְנִמְצָא מִפְּסִיד סָאָה אַחַת¹⁶. וְכֵן אִם הָיָה אוֹתוֹ טָבֵל טְבוּל לְתְּרוּמָה - מִפְּסִיד מִן הַחֲלִיזִין הַמְתַּקְּנִין כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר¹⁷. וְלָמָּה מִפְּסִיד סָאָה זוֹ¹⁸? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמֵר: מֵאָה שֶׁהַפְּרִישׁ הֵן מֵאָה שֶׁל חֲלִיזִין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׂאָרוֹ הוּא הַטָּבֵל¹⁹. וְכֵן אִם הָיָה הַטָּבֵל פְּחוֹת מִן הַחֲלִיזִין אוֹ מְרַבָּה עַל הַחֲלִיזִין -

בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאוּם גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם מהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאוּם גורן בשדה, לא נתייבבו, כי קול יוצא לחליפין. 67) העניים מבעל הבית. 68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. 69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּלְפָלוֹת שֶׁל טָבֵל שְׂנֻטָּלָה תְּרוּמָתָן⁷⁰, וְאָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זוֹ⁷¹ כְּזוֹ⁷² - הֲרֵאשׁוּנָה מַעֲשְׂרָת⁷³. אָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זוֹ כְּזוֹ וְזוֹ כְּזוֹ - הֲרֵאשׁוּנָה מַעֲשְׂרָת, שֶׁהָיָה קָבַע מַעֲשְׂרוֹתֶיהָ בְּשָׁנָה; וְאִין הַשְּׁנָיָה מַעֲשְׂרָת, שְׂאִין מְפָרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן הֲרֵאשׁוּנָה שֶׁכָּבַר נִפְטָרָה עַל הַשְּׁנָיָה שֶׁעֲדִין הִיא חֲבִיבַת בְּמַעֲשֵׂר⁷⁴ שְׁתֵּיהֶן.

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

יב. אָמַר: מַעֲשְׂרוֹת שְׁתֵּי כִּלְפָלוֹת אֵלוֹ מַעֲשֵׂר כָּל אַחַת מֵהֶן קָבַע בְּחִבְרָתָהּ - קָרָא שְׁמֵם⁷⁵, וּכְבָר קָבַע מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעֲשְׂרוֹת שְׁלֵהֶן, וְאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת מִמְּקוֹם אַחֵר.

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וְכִיצַד מַעֲשְׂרָן? מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת מֵהֶן⁷⁶ אוֹ מַעֲשֵׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמְּנָה, אִם הָיוּ שְׁוֹת⁷⁷. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוּלָה מִחִבְרָתָהּ - מְפָרִישׁ מִן הַקְּטָנָה מַעֲשֵׂר הַגְּדוּלָה⁷⁸, וּמִן הַגְּדוּלָה⁷⁹ מַעֲשֵׂר הַקְּטָנָה⁸⁰.

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. פיצד²⁶? מאה מעשר שנתערב במאה חליץ²⁷ מתקנין - מפריש מן הכל מאה ועשר, וכל שהפריש - מעשר, והתשעים הנשארות הן חליץ כשהיו. וכן אם היו החליץ מרבין על המעשר הטבול או פחותים ממנו - מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול מן החליץ.

(26 משנה שם. 27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

ו. טבל²⁸ שנתערב במעשר טבול²⁹, אם היה הטבל במעשר³⁰ - מפסיד מן הטבל כדי תרומת מעשר שבו³¹. פיצד³²? מאה סאה טבל שנתערב במאה סאה מעשר³³ - מפריש אחד ומאה, וזה שהפריש - מעשר³⁴, ותשעים ותשע הנשארות - טבל. היה³⁵ הטבל מרבה על המעשר³⁶ - מפריש המעשר בלבד, ולא נפסיד מן הטבל פלוס; שאם יקרא שם לתרומת מעשר שנטבל³⁷, נמצא המעשר מדמע³⁸ בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו³⁹. היה⁴⁰ המעשר מרבה על הטבל - קורא שם לתרומת מעשר שבטבל⁴¹, ומפריש הטבל וכדי תרומת מעשר של טבל⁴², אחד ממאה, מן המעשר; ויהיה הטבל פלו מדמע⁴⁴, וימפרנו⁴⁵ לכהן חוץ מדמי שתי תרומות שבו⁴⁶. ונמצא מפסיד מן המעשר אחד ממאה שבו, שהוא כמו תרומת מעשר שבטבל⁴⁷. פיצד? מאה טבל עם מאתים מעשר - מפריש מאה ושלש, והשלוש הן תרומת מעשר של מאה טבל ושעור תרומת מעשר ממאתים, כדי שלא יבוא לטעות אם נתערבו בכמות⁴⁸, וישאר קצ"ז, והם מעשר כשהיו⁴⁹.

(28 משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומת מעשר שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרומה של הטבל מקדשתן, וחוזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ" טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ" של טבל, אחד, תרומת מעשר של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומת מעשר של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר-ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר,

מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החליץ; או כדי תרומה ותרומת מעשר, אם היה הטבל טבול לתרומה.

(13 משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג.): וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. ונתבאר הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לציין הקודש סימן כן. עיין 'תוספות יום-טוב' וחוון-איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום-טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חוון-איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שתיים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמות התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירושו המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה, ועיין בפ"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

ד. וכן אם נתערב מעשר טבול²⁰ בחליץ מתקנין²¹ - אוסר בכל שהוא. אם יש לו מעשר אחר²² - מוציא אותו על מעשר הטבול תרומת מעשר²³ לפי חשבון²⁴; ואם אין לו מעשר - מגביה המעשר שנתערב, ומפסיד מן החליץ המתקנין כדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול²⁵.

(20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתערובת. 25) כדלהלן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. 61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. 62) מעשר השורות. 63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה-נפשך. 64) מעשרים חצאי השורות שברובע. 65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית-צפונית למערבית-דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית-מערבית לדרומית-מזרחית.

ט. קבע⁶⁶ המעשר בכד⁶⁷ אחת מהן⁶⁸, ואין ידוע אי זו היא - נוטל מכל פד וכד מן המאה ומערב ומפריש פדי פד אחת ומעשר.

66) משנה שם. 67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. 68) ממאה הכדים.

~ שבת קודש י"ז אייר ~

פרק השעי

1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבירו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

א. בימי² יוחנן פהן גדול³, שהיה אחר שמעון הצדיק⁴, שלחו בית דין הגדול⁵ ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה⁶, אבל מעשר ראשון⁷ ומעשר שני ומעשר עני⁸ היו עמי הארץ מישראל⁹ מקלין על עצמן ולא היו מפרישין אותן. לפיכך גזרו, שלא יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים; אבל עמי הארץ - פרותיהן ספק¹⁰, ואין נאמנין לומר מעשרין הן¹¹. וזהו הנקרא דמאי¹².

2) תוספתא סוטה סוף פ"ג לפי כת"י ויין ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. 3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. 4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם שמעון הצדיק היה גם כהן-גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן-גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. 5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח יוחנן כהן-גדול בכל גבול ישראל, וראה וכי", וסובר רבינו

ואחד ממאה של המעשר הטבול. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לתת ואסור לו למכרן, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון-איש.

ז. מי⁵⁰ שהיו לו עשר שורות של עשר עשר פדי זיין⁵¹, וקבע פד אחת משורה החיצונה⁵² מעשר על מקום אחר⁵³, ואין ידוע⁵⁴ אי זו שורה החיצונה היא - נוטל שתי חביות⁵⁵ פאלכסון⁵⁶ ומערב שתיהן⁵⁷ ומפריש מהן⁵⁸.

50) שם משנה ח. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. 53) על תשעה כדי יין. 54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסוימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. 55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה-מקובצת שם. 56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית-צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית-דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית-מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית-מזרחית. 57) ונמצא שהמעשר מעורב מייין כל ארבעת השורות החיצוניות. 58) כמות יין השוה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף-משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77. 3.

ח. קבעה⁵⁹ בחצי שורה החיצונה, ואין ידוע אי זו חצי שורה היא⁶⁰ - נוטל ארבע חביות מארבע זויות⁶¹. קבעה בשורה אחת מהן⁶², ואין ידוע אי זו שורה היא - נוטל שורה אחת פאלכסון⁶³. קבעה בחצי שורה⁶⁴, ואין ידוע אי זו חצי שורה היא - נוטל שתי שורות פאלכסון⁶⁵, שהרי נוטל חבית מכל חצי שורה, ומערב ומפריש.

59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

ד. פְּשָׁמְפְּרִישִׁין מִן הַדְּמָאֵי תְרוּמַת מַעְשֵׁר וּמַעְשֵׁר שְׁנִי²⁹ - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן³⁰, לְפִי שֶׁהוּא סְפִיקָא³¹. לְפִיכֶךָ מִתְּרָא³² לְהַפְרִישׁ פְּשָׁמְפְּרִישׁ עֲרֵם³³.

29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע אר"ח סי' תלב ס"ב]. 30) שבת כג, א. 31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן." וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף-משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פ"ג ה"כ]. 32) דמאי פ"א מ"ד. 33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

ה. פִּיצֵד³⁴ מַעְשֵׁרִין אֶת הַדְּמָאֵי? מִפְּרִישׁ פְּדֵי תְרוּמַת מַעְשֵׁר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמְּאָה מִן הַכֹּל, וּמִנִּיחָה פְּצֵד הַפְּרוֹת³⁵, וְאוֹמֵר: זֶה מַעְשֵׁר, וְשֶׁאֵר מַעְשֵׁר³⁷ סְמוּךְ לוֹ³⁸. וְאַחַר כֵּן אוֹמֵר: זֶה שֶׁאֲמַרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא מַעְשֵׁר הָרִי הוּא תְרוּמַת מַעְשֵׁר עַל שֶׁאֵר הַמַּעְשֵׁר הַסְּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָה לַפְּהִי³⁹. שֶׁאֵינוֹ רִשְׁאִי⁴⁰ לְהַפְרִישׁ תְרוּמַת מַעְשֵׁר קֹדֶם הַמַּעְשֵׁר לְכַתְחֻלָּהּ⁴¹. וְאַחַר כֵּן מִפְּרִישׁ מַעְשֵׁר שְׁנִי.

34) דמאי פ"ה מ"א. 35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתו"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר-כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת 'ראשית' (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון). צריך לייחד במעשר מה שעתידי לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). 36) האחד ממאה, שהפריש. 37) תשעה חלקי מאה נוספים. 38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. 39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראייה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה

שבפקודתו שלחו בית-דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. 6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'אפאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). 7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפ"ב ה"ח, והט"ו]. 8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. 9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). 10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. 11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. 12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישורוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

ב. וְהִתְקִינֵנוּ¹³, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָדָם מִפְּרִישׁ¹⁴ מִן הַדְּמָאֵי אֶלָּא תְרוּמַת מַעְשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֶזְרָן מִיְתָה¹⁵, וּמַעְשֵׁר שְׁנִי, שֶׁאֵין פְּזָה הַפְּסֵד¹⁶, שֶׁהָרִי בְּעָלָיו אוֹקְלִין אוֹתוֹ¹⁷; אֶבֶל מַעְשֵׁר רִאשׁוֹן וּמַעְשֵׁר עֲנִי¹⁸ - אֵין מִפְּרִישׁ¹⁹ מִן הַדְּמָאֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפִיקָא²⁰, וְהַמְצִיא מִתְּכַרְוֵי עָלָיו הָרְאָיָה. לְפִיכֶךָ אוֹמֵר לְלוֹי אוֹ לְעֵנִי: הֵבֵא רְאִיָּה שֶׁאֵינוֹ מַעְשֵׁר²¹ וְטַל מַעְשֵׁרוֹת²².

13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. 14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. 15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. 16) בהפרשתו. 17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). 18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות י"ט, וביבמות פו, א - ב'תוספות' ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. 19) כלומר, אינו מפריש ונותן. 20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. 21) כלומר, שעם-הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. 22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

ג. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מִפְּרִישִׁין²³ מַעְשֵׁר עֲנִי מִן הַדְּמָאֵי - צְרִיף²⁴ לְקֵרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאֵינוֹ מִפְּרִישׁ²⁵. וְאוֹמֵר²⁶: עֲשׂוֹר מַה שֵׁישׁ פֶּאֶן מַעְשֵׁר עֲנִי²⁷. פְּדֵי לְקַבֵּעַ מַעְשֵׁר שְׁנִי²⁸; שֶׁמַּעְשֵׁר עֲנִי בְּשִׁלְשִׁית וְשִׁשִׁית - בְּמִקוֹם מַעְשֵׁר שְׁנִי שֶׁל שֶׁאֵר שְׁנֵי הַשְּׁבוּעַ.

23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. 24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. 26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). 27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. 28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף-על-פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

ז. וְכֵן⁵⁰ הַמְזַמֵּן⁵¹ אֶת הַבְּרִי⁵² שְׂיֵאכַל אֶצְלוֹ⁵³, וְהוּא⁵⁴ אֵינוֹ מְזַמֵּן עַל הַמְעֻשָׂוֹת⁵⁵ - אוֹמֵר מְעַרְבֵי שֶׁבֶת⁵⁶: מֵה שְׂאֵנֵי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ לְמַחֵר הָרִי הוּא מְעַשֵּׂר, וְשָׂאֵר מְעַשֵּׂר סְמוּךְ לוֹ; וְזֶה שְׂעֻשְׂתֵי מְעַשֵּׂר עֲשׂוֹי תְרוּמַת מְעַשֵּׂר עַל שְׂאֵר הַסְמוּךְ לוֹ; וּמְעַשֵּׂר שְׂנֵי בְצַפּוֹנוֹ אוֹ בְדְרוֹמוֹ, וְהָרִי הוּא מְחַלֵּל עַל הַמְעֻשָׂוֹת⁵⁷. מְפַיְיֵם⁵⁸ שְׂמֵתָר לְאֶדָם לְהַתְנֹת תְּנָאִים אֵלוֹ עַל הַדְּמָאִי⁵⁹ אֵף עַל פִּי שְׂאֵנוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ. אֲבָל בְּדְמָאִי⁶⁰ - אֵינוֹ מְתַנֶּה אֶלָּא עַל דְּבַר שְׁבִרִשׁוֹתוֹ.

(50) שם פ"ז מ"א. (51) כלומר, עם-הארץ שהזמין. (52) חבר, המקפיד על המעשרות. (53) בשבת, ראה להלן. ואף-על-פי שאסור להתארח אצל עם-הארץ (להלן פ"י הלכות א"ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו (משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). (54) החבר. (55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. (56) ודוקא לצורך השבת התיירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. (57) כנ"ל ה"ה. (58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. (59) שאינו אלא מדבריהם. (60) שאינו מעושר.

ח. בַּיְצֵד⁶¹? הֵיוּ לוֹ מְאָה תְּאֵנִים שֶׁל טָבֵל בְּבֵיתוֹ וְהוּא בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ אוֹ בְּשָׂדֵה, וּמְתִירָא שְׂמָא תַּחֲשֵׁף וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר בְּשֶׁבֶת⁶² - אוֹמֵר: שְׂנֵי תְּאֵנִים שְׂאֵנֵי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ⁶³ הָרִי הֵן תְּרוּמָה; וְעַשֵּׂר שְׂאֵנֵי מְפַרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן; וְתִשַׁע שְׂאֵנֵי מְפַרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מְעַשֵּׂר שְׂנֵי. וְלְמַחֵר מְפַרִישׁ וְאוֹכֵל⁶⁴.

(61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. (62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על-ידי-זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת גג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). (63) ו"למחר" ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה. (64) אבל לאכול ולהפריש אחר-כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

ט. וְצָרִיף⁶⁵ לְרַחֵשׁ בְּשֶׁפְתָיו בְּשַׁעַה שְׂמֵפְרִישׁ זוֹ אַחַר זוֹ; וְאֵינוֹ מְתַמְקֵן בְּשֶׁבֶת, שְׁהָרִי הַקְּדִים תְּנָאוֹ. וְטָבֵל⁶⁶

לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמה ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. בתוספות ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה-למלך). כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו ראוי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. (41) למעלה שם הלכות כג-כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף-משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פ"ב ה"ט"].

ו. וּמְתִירָא⁴² לְהַפְרִישׁ מְעַשֵּׂר שְׂנֵי קֳדָם הַרְאשׁוֹן⁴³ בְּדְמָאִי⁴⁴. וְאֵם רְצָה, אוֹמֵר: מְעַשֵּׂר שְׂנֵי שֶׁל פְּרוֹת אֵלוֹ בְּצַפּוֹנָם אוֹ בְּדְרוֹמָם⁴⁵, וְהָרִי הוּא מְחַלֵּל עַל הַמְעֻשָׂוֹת. וְכֵן⁴⁶ הַלּוֹקֵת כְּפָר מִן הַנְּחֻתוֹם⁴⁷ - מְפַרִישׁ מְמַנָּה⁴⁸ כְּדֵי תְרוּמַת מְעַשֵּׂר וְחֵלָה, וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמָּאָה מִמָּה שְׂנֵי פָּאן הָרִי הוּא מְעַשֵּׂר, וְשָׂאֵר מְעַשֵּׂר סְמוּךְ לוֹ; וְזֶה שְׂעֻשְׂתֵי מְעַשֵּׂר עֲשׂוֹי תְרוּמַת מְעַשֵּׂר עַל הַשְּׂאֵר הַסְמוּךְ לוֹ; וְהִיתָר עַל אֶחָד מִמָּאָה שְׂנֵי בְּזֶה שְׁהַפְרִישְׁתִּי הָרִי הוּא חֵלָה⁴⁹; וּמְעַשֵּׂר שְׂנֵי בְּצַפּוֹנָה אוֹ בְּדְרוֹמָה, וְהָרִי הוּא מְחַלֵּל עַל הַמְעֻשָׂוֹת. וְאוֹכֵל.

(42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. (43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה בתוספות אנשי שם). (44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פ"א מהל' מעשר שני הי"ג). (45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפון או בדרום של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמתור לקבוע שני במקום ראשון" (פאת השולחן), וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). (46) שם פ"ה מ"א. (47) עם-הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. (48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר-כך בעיסה. (49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֵׁשׁ עָלְיוֹ תְּנַאי זֶה - מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ בְּשֶׁבֶת⁶⁷ קֳדָם שִׁפְרִישׁוֹ⁶⁸. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂאֵר⁶⁹.

(74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ד'), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשתות, אף-על-פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. (75) שם, מ"ג. (76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. (77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. (78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונתנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך-הכל מאה. (79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ז ה"א: "ותשעה מעשר שני". (80) לחלל עליהם הפירות. (81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא-קמא. (82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ' 14 102).

יב. הַנְּחֹתוּמִים⁸³ - לֹא חִיבוּם חֻכְמִים לְהַפְרִישׁ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי מִן הַדְּמָאִים⁸⁴, אֲלֵא תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר בְּלֶבֶד, כְּדִי שִׁפְרִישְׁנָה בְּטַהֲרָה עִם הַחֲלָה⁸⁵. וְהַלֹּקֶת מִפְּרִישׁ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁸⁶ בְּמוֹכֵר בְּחֻנּוֹתוֹ אוֹ עַל פֶּתַח חֻנּוֹתוֹ⁸⁷; אֲבָל הַמוֹכֵר לְפִלְטָר⁸⁸ אוֹ בְּחֻנּוֹת הַסְּמוּכָה לְפִלְטָר⁸⁹ - חִיב לְהַפְרִישׁ אֶף מְעַשֵּׂר שְׁנֵי.

(83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. (84) מפני שהשטרות הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט). (85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשטרות מכריחים אותם להוויל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא ביתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. (86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. (87) שאז נוגשים בהם השטרות שימכור בזול, כנ"ל. (88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). (89) שנמצאת בסמוך לה.

יג. שְׁנַיִם⁹⁰ שֶׁבְּצָרוּ כְּרִמְיָהוּן⁹¹ בְּתוֹךְ גַּת אַחַת⁹², וְהֶאֱחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמְּעַשְׂרוֹת, אֶף עַל פִּי שְׁעָרָה זֶה הַנְּאֱמָן עַל חֲלֻקוֹ⁹³ - כִּשְׁהוּא נוֹטֵל חֲלֻקוֹ מִן הַיַּיִן חִיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר דְּמָאִי עַל חֲלֻק עִם הָאֶרֶץ⁹⁴. כִּי צִדָּה? הֵיוּ מִחְצָה לְמִחְצָה⁹⁵, וְנוֹטֵל בְּחֻצְיוֹ מֵאֲתֵימ לֵג יַיִן - הֲרֵי זֶה מִפְּרִישׁ⁹⁶ מִמֶּנּוּ לֵג אֶחָד תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר, וְעֵשֶׂר⁹⁷ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי, כְּנֶגֶד הַמָּאָה לֵג⁹⁸; שְׁהָרִי הַפְּרִישׁ הַמְּעַשֵּׂר שֶׁל וְדָאִי תַחֲלָה

(65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. ונרחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתנית אתמול ('פני משנה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת. (66) 'ירושלמי' שם ה"ה, בשם רבי זעירא. (67) אף-על-פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת ה"ט). (68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. (69) 'ירושלמי' שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"ה ה"י: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

י. נִתְּנָה⁷⁰ לוֹ עִם הָאֶרֶץ כּוֹס לְשִׁתוֹתוֹ⁷¹ - אוֹמֵר⁷²: מַה מְעַשֵּׂר עֲתִיד לְשִׁיר בְּשׂוּלֵי הַכּוֹס הַרִי הוּא מְעַשֵּׂר, וְשָׂאֵר מְעַשֵּׂר סְמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעֲשִׂיתִי מְעַשֵּׂר עֲשׂוּי תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר עַל הַשָּׂאֵר הַסְּמוּךְ לוֹ; וּמְעַשֵּׂר שְׁנֵי בְּפִי הַכּוֹס, וְהָרִי הוּא מְחַלֵּל עַל הַמְּעוֹת. וְשׂוֹתָהּ וּמְנִיחַ כְּדִי תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר בְּשׂוּלֵי הַכּוֹס⁷³.

(70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (71) [שאף-על-פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתייה, אף-על-פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. (72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח). לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. (73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש בריה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין בריה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

יא. וְכֵן אִם זְמַנּוֹ חִבְרוּ לְשִׁתוֹת בְּשֶׁבֶת - מִתְּנָה כְּתַנַּאי זֶה מֵעֶרֶב שֶׁבֶת עַל כָּל מַה שִׁירְצָה שִׁיִּסְעֵד אֲצֵלוֹ⁷⁴. וְכֵן⁷⁵ פּוֹעֵל⁷⁶ שְׁאִינוֹ מֵאֱמִין לְבַעַל הַבֵּית - נוֹטֵל גְּרוּגְרַת אַחַת⁷⁷ וְאוֹמֵר: זֶה וְתִשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ עֲשׂוּיוֹת מְעַשֵּׂר עַל הַמָּאָה⁷⁸ שְׁאֵנִי עֲתִיד לְאָכֵל; וְזוֹ הָאֶחַת - תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר עַל הַעֲשֵׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ; וּמְעַשֵּׂר שְׁנֵי הוּא הַעֲשֵׂר⁷⁹ הָאֲחֻרוֹנוֹת, וְהָרִי הוּא מְחַלֵּל עַל הַמְּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוּגְרַת שֶׁהַפְּרִישׁ לְכַהֵן, וְהַפּוֹעֵל מִפְּרִישׁ לְעֲצָמוֹ דְּמֵי מְעַשֵּׂר שְׁנַיִם⁸⁰; שְׁתַּנַּאי

מתוך מהדורת חזק

כנ"ל. וביין - "יש בילה" (ראש השנה יג.). (99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. (100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערוכתו. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרכן אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעשירו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" (תוספות יום טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

על חצי פל שדרכו בגת. וכן אם היה שליש⁹⁹ או רביע - מפריש לפי חשבון¹⁰⁰.

(90) שם פ"ו מ"ז. (91) איש איש את כרמו. (92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. (93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. (94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו (משנה ראשונה). (95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. (96) הנאמן על המעשרות. (97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. (98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי,

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"א אייר ~

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצו. קצח.

המצוה הקנ"ו — הצווי שצטוינו לבער את-החמץ מרשותנו ביום י"ד בניסן — וזוהי מצות השבתת שאר, והוא אמרו ותעלה: "ביום הראשון תשפיתו שאר מבתיתכם" (שמות יב, טו), ותקמים קוראים לה גם כן: מצות בעור, כלומר: בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין מגמרא דבני מערבא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אמרו: "חמץ חביב עליו עשה ולא-תעשה: עשה על בעורו, דכתיב "תשפיתו שאר מבתיתכם"; לא-תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בבתיתכם" (שם טו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש פסחים.

המצוה הקצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ בפסח, והוא אמרו ותעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, א), ובאר שהוא בכרת ואמר: "כי כל-אכל חמץ ונכרתה" (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ, אף-על-פי שאינם לחם, כגון הפותח והמוניס והשכר (מאכלים עם תערובת קמח) ודומיהם, והוא אמרו: "כל-מתמטת לא תאכלו" (שם, ב). ולשון המכלתא: "כל-מתמטת לא תאכלו — לרבות כותח הפבלי ושכר המדי וחמץ האדומי. יכול יהיו חביבין עליהן (כשם שאסורים כר יהיו חייבים עליהם עונשים

שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה חמץ מיוחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא-תעשה". וכבר נתבאר בפסחים (מג.), שאף-על-פי שהם אסורים ומזהרים על אכילתם — אין האוכלם חייב מלקות אלא אם יש (מצטבר) בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); אבל אם יש בהם ערוב חמץ פחות משעור זה — אין חייבים על אכילתם מלקות.

~ יום שני י"ב אייר ~

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

המצוה המשלימה מאתים — האזהרה שהזהרנו שלא נראה חמץ בכל-מושבותינו כל-שבועת הימים, והוא אמרו: "ולא-נראה לך חמץ ולא-נראה לך שאר בכל-גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לאוין בשני ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפריש אמרו (ביצה ז): "פתח הפתח בחמץ וסיים בשאור — לומר לך: הינו חמץ הינו שאר", כלומר: שאין חלוק בין השאר (המחמץ) עצמו או הדבר שנתחמץ. ומי שעבר והניח חמץ ברשותו — אינו חייב מלקות, אלא אם לקח חמץ בפסח וקנהו שיהא (שאו) עושה מעשה. ולשון התוספתא. "המשיך חמץ בפסח והמקים כלאים בכרם — אינו לוקה".

המצוה הר"א — האזהרה שהזהרנו שלא ימצא חמץ ברשותנו, גם אם אינו נראה או אם הוא מפקד,

מתוך מהדורת חזק

אל־הַעַם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלוּמַר: צְנֹה לְזַכְרוֹ כְּמוֹ שְׂאֵמֶר "זָכוֹר אֶת־יּוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). וּכְבָר יִדְעַתְּ לְשׁוֹנֵם (בנוסח ההגדה): "אִפְלוּ בְּלִנּוּ חֻמִּים, בְּלִנּוּ נְבוּנִים, בְּלִנּוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה — מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף פְּסָחִים.

נִסַּח הַהֲגָרָה נִדְפַס לְעִיל מַעְמוֹד צַח עַד עַמּוֹד צַמּוֹ
הַמִּצְוָה הַק"ע — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְשִׁמּוֹעַ קוֹל שׁוֹפֵר בַּיּוֹם הַהֶאֱחָד בַּתְּשׁוּרָה, וְהוּא אָמְרוּ עָלָיו: "יּוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט, א). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בָּהּ.

~ יום רביעי י"ד אייר ~

מצות עשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקס"ח — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לִישֵׁב בְּסִפָּה שְׁבַעַת יָמִים בְּכַל־יְמֵי הַחֵג, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּסִפַּת תְּשׁוּבוֹ שְׁבַעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת הַמִּיחָדָת לְכָךְ, כְּלוּמַר: מִסְכַּת סִפָּה. וְאֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

~ יום חמישי ט"ו אייר ~

מצות עשה קסט.

הַמִּצְוָה הַקס"ט — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְטוֹל לְהוֹלֵב וְלְשִׁמּוֹחַ לְפָנֵי ה' שְׁבַעַת יָמִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן וְגו'" (ויקרא כג, מ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת סִפָּה. וְשֵׁם (מא) נִתְבָּאֲרוּ, שְׂאֵין מִצְוָה זוֹ חֻבָּה שְׁבַעַת יָמִים אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ בְּלִבָּד; אָבֵל בְּשָׂר מְקוּמוֹת, בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן בְּלִבָּד הִיא חֻבָּה מִן־הַתּוֹרָה. וְאֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

~ יום שישי ט"ז אייר ~

מצות עשה קעא.

הַמִּצְוָה הַקע"א — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְתֵן מַחְצִית הַשֶּׁקֶל כָּל־שָׁנָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נִפְשׁוֹ לַה'" (שמות ל, יב), וְאָמַר "זֶה יִתְּנוּ" (שם, יג). וּכְבָר, שְׂאֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ, לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ אוֹמַר: "כָּל־הַעֹבֵר עַל־הַפְּקָדִים" (שם) (כָּל מִי שֶׁנִּפְקַד לְצַבָּא — יֵצְאוּ נְשִׂים שְׂאֵינן נִפְקָדוֹת). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת הַמִּיחָדָת לַהּ, כְּלוּמַר: מִסְכַּת שְׁקָלִים. וְשֵׁם (פּרָק ח מִשְׁנָה ח) נִתְבָּאֲרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת.

וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּכַתִּיבֶם" (שם יב, ט). וְגַם זֶה לֹוֹקִין עָלָיו בְּתַנְאֵי שִׁיחָא שֵׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהוֹדְבָנוּ לְפִי הַכְּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת (כא). וּכְפָרוֹשׁ אָמְרוּ בְּמִקוּמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּכַל יִרְאָה וּבִל יִמְצָא. וּבַתְּחִלַּת מִסְכַּת פְּסָחִים (ה). נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ הַעֲנִינִים שֶׁהוֹדְבָנוּ עָלֵיהֶם בְּאִמְרוֹ: "לֹא־יִרְאָה וְגו'" בְּכַל־גְּבֻלָּךְ" (שם יג, ז) וְהַעֲנִינִים שֶׁהוֹדְבָנוּ עָלֵיהֶם בְּאִמְרוֹ: "לֹא־יִמְצָא בְּכַתִּיבֶם". וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ שְׁכַל־לֹאוֹ (מִהַשְּׁנִים: "בֵּל יִרְאָה" ו"בֵּל יִמְצָא") לְוַמַּד מִן־הָאֲחֵר עֲנִין שֶׁלֹּא הִיָּה בּוֹ, וְשֶׁהַמְקַיֵּם חֶמֶץ בְּפִסַּח עוֹבֵר בְּשְׁנֵי לֵארוֹ: עַל בֵּל־יִרְאָה וְעַל בֵּל־יִמְצָא.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְאָכֵל מִצָּה בְּלִיל ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֵׁשׁ כְּבִשׁ הַפֶּסַח וּבֵין שְׂאֵין, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּעָרְב תֹּאכְלוּ מִצַּת" (שם יב, יח). וּכְפָרוֹשׁ אָמְרוּ: "בְּעָרְב תֹּאכְלוּ מִצַּת — הַכְּתוּב קָבַעוּ חוּבָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּפְסָחִים, שֶׁאֲכִילַת מִצָּה בְּלִילָה הַרְּאִשׁוֹן — חוּבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.

~ יום שלישי י"ג אייר ~

מצות עשה קנו.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים בְּלִיל ט"ו בְּנִיסָן בַּתְּחִלַּת הַלֵּילָה כְּפִי צַחוֹת לְשׁוֹן הַמְּסָפֵר (לֹא נוֹסַח קְבוּעַ וּמוֹגַבֵּל). וְכַל־מֵה־שִׁיּוֹסִיף לְסַפֵּר וְלִהְאָרִיף בְּדַבְּרִים בְּהַגְדִּילַת מַה שֶׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהַעֲוֵל שֶׁעָשׂוּ בָנוּ וּמַה שֶׁעָשׂוּ אוֹתָנוּ הַמְּצָרִים וְאֵיךְ נִפְרַע לָנוּ ה' מִקֶּם, וְלִהְוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל־הַחֶסֶד אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ — הַרִי זֶה מְשַׁבַּח, כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ: "כָּל־הַמְּאָרִיף לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים, הַרִי זֶה מְשַׁבַּח". וְהַתְּנוּב שְׂבָא לָנוּ בְּצוּוֵי זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח). וְכָא הַפְּרוֹשׁ (מכילתא): "וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ — יְכוֹל מְרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַיּוֹם הַהוּא — יְכוֹל מְבַעֲדוֹ יוֹם? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: בְּעַבּוּר זֶה (שם); לֹא אֲמַרְתִּי אֲלָא בְּשַׁעַת שֵׁשׁ מִצָּה וּמְרוּר מְנַחֵן לְפָנֶיךָ", כְּלוּמַר: מִתְּחִלַּת הַלֵּילָה חַיֵּב לְסַפֵּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "מְכַלְל שְׂנַאֲמַר וְהִיָּה כִּי־יִשְׁאֲלֶךָ בְּנֶךָ (שם יד) יְכוֹל אִם יִשְׁאֲלֶךָ — אֲתָה מְגִיד לוֹ; וְאִם לֹאוֹ — אֵין אֲתָה מְגִיד לוֹ? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ — אַךְ־עַל־פִּי שְׂאֵל שְׂאֲלֶךָ. אֵין לִי אֲלָא בְּזִמְן שֵׁשׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, בֵּינוּ לְבֵין אַחֲרִים מְנִין? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: וְיֹאמֶר מִשָּׁה

פְּעֻלְתָּם זו על פי חֶשְׁבוֹן או על פי רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר לָנוּ בְּקִבְלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם (ויקרא כג. ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֶלָּא אֵלָיו", כְּלוּמַר: אֲשֶׁר יֵאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֶפְלוּ שׁוֹגְגִין אֶפְלוּ אֲנִיסִין אֶפְלוּ מִטְעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקִבְלָה. וְאֵין אָנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֶשְׁבוֹן אֶלָּא כְּדִי שֶׁנִּדַּע אֶת-הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בוֹ בְּגִי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כִּינּוֹן שֶׁבְּסִדְרָה זֶה עֲצָמוֹ מִחֻשְׁבִּים וְקוֹבְעִים הַיּוֹם — לֹא בְּרִאִיָּה; וְעַל קְבִיעֻתָם אָנוּ סוֹמְכִים — לֹא עַל חֶשְׁבוֹנָנוּ. וְאֵין חֶשְׁבוֹנָנוּ אֶלָּא לְגִלּוּי מַלְתָּא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהֵבֵן זֶה הַיֵּטֵב.

וְהֵנִי מוֹסִיף לָךְ בְּאוּר: אֵלוֹ הַנְּחֻנוּ, לְמִשְׁלַל, שֶׁבְּגִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יַעֲדוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חֲלִילָה לְאֵל מַלְעָשׂוֹת זֹאת, לְפִי שֶׁכָּבֵר הַבְּטִיחַ שְׁלֹא יִמְחָה וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת-שְׂאֵרֵי הָאָמָה לְגַמְרֵי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא, וְלֹא יִהְיֶה בַּחוּצָה לְאֶרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — הֲרִי אֲז לֹא יִהְיֶה חֶשְׁבוֹנָנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כָּל כֶּשׁוּם אֶפְן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בַּחוּצָה לְאֶרֶץ וְלַעֲבֹר שְׁנַיִם וְלַקְבּוֹעַ תְּדָשִׁים אֶלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנְּזָכְרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תִּצָּא תוֹרָה וּדְבַר-יְהוָה מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב, ג). וְאֵם יִתְבַּוְּנָן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַה שְׁלֵמָה בְּדַבְּרֵי הַתְּלִמּוּד שֶׁבְּעֻנְיָן זֶה, יִתְבַּאֵר לוֹ כְּלִי-מַה-שֶּׁאֲמַרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בוֹ שׁוּם סִפְקָה. וְהִנֵּה יֵשׁ רְמִזִּים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרוֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֵר שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בְּיַדִּיעַת רֵאשִׁי תְּדָשִׁים וְעַבּוּר שְׁנַיִם, מֵאֵלָּה אֲמַרוּ: "וְשִׁמְרַת אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י). אֲמַרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַעֲבְרִין אֶת-הַשְּׁנָה אֶלָּא בְּפִרְקַת הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בחוּדש אדר — הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאֲמַרוּ (שם): "מִנְיָן שֶׁאֵין מַעֲבְרִין אֶת-הַתְּדָשׁ אֶלָּא בְּיּוֹם וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת-הַתְּדָשׁ אֶלָּא בְּיּוֹם? תְּלִמּוּד לומר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלָּה: "לְחֻדְשֵׁי הַשְּׁנָה" (שם יב, ב), אֲמַרוּ (מגילה ה): "תְּדָשִׁים אֶתְּהָ מִחֻשְׁבֵּי לְשָׁנָה, וְאֵי אֶתְּהָ מִחֻשְׁבֵּי יָמִים" — מִשְׁמַע שֶׁהַחֻשְׁבָּה בָּהּ לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא חֻדְשׁ שְׁלֵם. וְאָמַר: "חֻדְשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אֲמַרוּ: "יָמִים אֶתְּהָ מִחֻשְׁבֵּי לְחֻדְשׁ וְאֵין אֶתְּהָ מִחֻשְׁבֵּי שְׁעוֹת". וְאֲמַרוּ: "שְׁמוֹר אֶת-חֻדְשׁ הָאֵבִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנַיִם שֶׁלָּנוּ חוּבָה שֶׁנִּשְׁמָר בְּהֵן תְּקוּפוֹת הַשְּׁנָה, וְלִפְיָךְ יִהְיוּ שְׁנוֹת חֻמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וְכָבֵר נִתְבַּאֵרוּ כְּלִי-דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפִרְקַת א' מִסְּנֵה־דִרְיָן (יא). וְכִמְסַכְתָּ רֵאשׁ הַשְּׁנָה (ב). וְגַם בְּכִרְכוֹת (ג).

~ שבת קודש י"ז אייר ~

מצות עשה קעא. קנג.

הַמִּצְוָה הַקַּע"א נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוּדוּם.

הַמִּצְוָה הַקַּנ"ג — הַצְּוִי שֶׁצְּוִנוּ יִתְעַלָּה לְקַדֵּשׁ תְּדָשִׁים וְלְחַשֵּׁב תְּדָשִׁים וְשְׁנַיִם, וְזוֹ הִיא מִצְוֹת קְדוּשׁ הַתְּדָשׁ (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), וְהוּא אֲמַרוּ יִתְעַלָּה: "הַתְּדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ תְּדָשִׁים" (שמות יב, ב), וְכִפְרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֲדוֹת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה לְכֶם", כְּלוּמַר: מִצְוָה זוֹ אֵינָה מְסוּרָה לְכָל-אֶחָד וְאֶחָד כְּשֶׁבֶת בְּרִאשִׁית (השבת). עַל-שֵׁם שֶׁבֶת שַׁבַּת הַקּוּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמַּעֲשֵׂה בְּרַאשִׁית) — שֶׁכָּל-אֶחָד מוֹנֵה שֶׁשָּׁה יָמִים וְשׁוֹכֵת בְּשָׁבִיעִי — כֶּף שֶׁגַם כָּל-אֶדָם הַרוּאָה אֶת-הַלְּבָנָה יַעֲשֶׂנוּ רֵאשׁ חֻדְשׁ, אוֹ יִחֻשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן הַתּוֹרְנִי (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) וְיַעֲשֶׂה רֵאשׁ חֻדְשׁ, אוֹ יִרְאֶה שֶׁהָאֵבִיב אֲחֵר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (אוֹ סִיבָה אַחֵרָה) מִמָּה שֶׁרֵאשׁוּי לְהִתְחַשֵּׁב בוֹ וְיוֹסִיף חֻדְשׁ — אֶלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָה לְעוֹלָם אֶלָּא בֵּית דִּין הַגְּדוֹל דוֹקָא וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דוֹקָא. לְפִיכָךְ בְּטוּלָה אֶצְלֵינוּ הַיּוֹם הַרְאִיָּה מִחֻמַּת הַעֲדָר בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּטוּלָה הַקְּרִיבָה הַקְּרִיבָנוֹת מִחֻמַּת הַעֲדָר הַמְקַדֵּשׁ. וְכִנֵּה טַעַם הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאֵן בְּמִזְרַח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיְסוּד שֶׁגַם לֹא כָּל-הַרְבָּנִים עֲמָדוּ עָלָיו, וְהַחֲלוּ מְגַשְׁשִׁים עִמָּהֶם בְּחֻשְׁכָּת הָאֶפְלָה. דַּע, שֶׁהַחֶשְׁבוֹן הַזֶּה שֶׁאָנוּ מִחֻשְׁבִּים הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בוֹ רֵאשִׁי הַתְּדָשִׁים וְהַמוֹעֲדִים, אֵין מִתְּרָ לְעַשׂוֹתוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְךָ; אֲכַל בְּשַׁעַת הַדְּחַק וּבְהַעֲדָר חֻמַּיִם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲז מִתְּרָ לְבֵית דִּין הַסְּמוּךְ (הַסְּמוּךְ לְכַר) בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּר שְׁנַיִם וְלַקְבּוֹעַ תְּדָשִׁים בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּדָרָךְ שֶׁעֲשֶׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּאֵר בְּתַלְמוּד (ברכות סג.) — וְכִנֵּה יֵשׁ קָשִׁי גְדוֹל, וְהַיְדוּעַ (ש)כְּמַעַט תְּמִיד בֵּית דִּין הַגְּדוֹל אֲמַנֵּם הִנֵּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שֶׁיִּקְבְּעוּ תְּדָשִׁים וְיַעֲבְרוּ שְׁנַיִם בְּדַרְכֵי הַמְקַבְּלוֹת אֶצְלָם וּבְהַתְקַבְּצָם יַחַד.

וְיֵשׁ כָּאֵן יְסוּד גְּדוֹל מֵאֵד מִיְסוּדוֹת הָאֲמוּנָה, שְׁלֹא יִדְעוּהוּ וְלֹא יִרְגִּישׁוּ בוֹ אֶלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֻקְרֵי הַיְנוּ: זֶה שֶׁאָנוּ מִחֻשְׁבִּים הַיּוֹם בַּחוּצָה לְאֶרֶץ בְּסִדְרָה הַעֲבּוּר שֶׁבְּיַדִּינוּ וְאוֹמְרִים שִׁיּוֹם זֶה רֵאשׁ חֻדְשׁ וְיּוֹם זֶה חַג — לֹא בְּגִלְל חֶשְׁבוֹנָנוּ אָנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אֶפְן, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁבִית דִּין הַגְּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר קָבְעוּ יּוֹם זֶה חַג אוֹ רֵאשׁ חֻדְשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אֲמַרוּ שֶׁהַיּוֹם רֵאשׁ חֻדְשׁ אוֹ הַיּוֹם חַג, הוּא נַעֲשֶׂה חַג אוֹ רֵאשׁ חֻדְשׁ, כִּינּוֹן שֶׁהִדְתָּהּ

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

51 שחורים, יולדת מבעת ילדים לבנים.
 52 שנינו בברייתא לעיל, אשת ממזר לממזר או שותה או לא נוטלת
 53 כתובתה.
 54 שואלת הגמרא, פשימא ששונה, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבת
 55 אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שלא
 56 נשקה אותה, שמא טהורה היא ועל ידי ההשקה נתיר אותה לבעלה,
 57 ואפשי פסולין לא ליפוש - לא נרבה פסולים בישראל, שהרי כל
 58 ולד מהם הוא ממזר, ועדיף יותר שתשאר בספק סוטה ותאסר
 59 לבעלה, קא משמע לן שכיון שמוותרת עליו ונקראת אשתו, משקים
 60 אותה ככל אשה.
 61 עוד למדנו בברייתא לעיל, שאשת גר ועבד משוחרר ואילונית או
 62 שותות או לא נוטלות כתובה: שואלת הגמרא, פשימא אשת גר
 63 ואשת עבד משוחרר שותות, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבות
 64 אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שלא
 65 נשקה אותן, כי כתוב בתחילת פרשת סוטה "דבר אל בני ישראל",
 66 ונדייק דוקא "בני ישראל" ממש, ולא גרים ועבדים משוחררים, שהם
 67 אינם משקים את נשותיהן, קא משמע לן שנשותיהם שותות.
 68 שואלת הגמרא, ואימא קבי נמי - אולי באמת אין נשותיהן שותות,
 69 שהרי כתוב "דבר אל בני ישראל" דוקא, כמו שדרשנו לעיל.
 70 מתרצת הגמרא, כתוב בפסוק "דבר אל בני ישראל ואמרת",
 71 ותוספת "ואמרת" רבויא הוא - לרבות גם נשות גרים ועבדים
 72 משוחררים, ששותות.
 73 שנינו במשנה, אשת כהן שותה כו' ומוותרת לבעלה.
 74 שואלת הגמרא, אשת כהן שותה פשימא ששותה, מדוע יהיה
 75 שינוי בינה לבין אשת ישראל.
 76 מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שפרשת סוטה אמורה
 77 רק לגבי ישראל, כיון שכתוב בפרשת סוטה "והוא לא נתפשה",
 78 פירוש שלא נאנסה, והדגישה התורה בניית "היא" שדוקא זאת
 79 שאסורה רק כשלא נאנסה, היא נתפשה באונס מותרת, עליה
 80 אמרה התורה שאם קינא לה בעלה, ויש ספק אם נטמאה הרי היא
 81 שותה, אבל וזו - אשת כהן הואיל ונתפשה, אסורה, שגם אם
 82 נאנסה היא אסורה, שהרי אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, אימא
 83 לא תשתה, ותהיה אסורה על בעלה, קא משמע לן ששותה.
 84 שנינו במשנה שאשת כהן שותה ומותרת לבעלה.
 85 שואלת הגמרא, פשימא שמוותרת לבעלה, שהרי שתתה ובדקה
 86 המים שטהורה היא.
 87 מתרצת הגמרא, אמר רב הונא, החידוש שמוותרת לבעלה הוא
 88 בכתבנותה - שלא מתה מחמת המים, אבל מתנוונת, פירוש מכחישה
 89 והולכת, שלא תאמר שאסורה לבעלה שהרי בדקה המים.
 90 שואלת הגמרא, אם היא מתנוונת, היא באמת אסורה לבעלה, דהא
 91 בדיקה מיא - שהרי בדקה המים והוכיחו שטמאה היא, אלא
 92 שתלה לה זכות שלא מתה מיד.
 93 מתרצת הגמרא, מה שמוותרת כאן במתנוונת, משום שמדובר שלא
 94 מתנוונת במעיים ובירכים מעין סוטה הטמאה, אלא בכתבנותה דרך
 95 אברים - ראשה ושאר אבריה כבדים עליה, ובכל אופן יש חידוש
 96 מה שמוותרת לכהן, מכיון שמהו דתימא - הייתי אומר, הא ונזיי
 97 ונאי - שהיא ודאי זינתה, ולכן מתנוונת, והא דלא בדיקה מיא כי
 98 אורחיה - ומה שלא מתנוונת דרך בדיקת המים, דהיינו במעיה
 99 ובירכיה, אלא רק בשאר אבריה, הוא משום דכאונס ונאי - כיון
 100 שלא זינתה ברצון, רק באונס, ולגיבי כהן על כל פנים אסורה, שהרי

1 וממשיכה הברייא, מעופרת כהירו ומינקת כהירו, לא שותות
 2 ולא נוטלות כתובה, דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר לא
 3 ישא אדם מעופרת כהירו ומינקת כהירו שאסרו חכמים לישא
 4 אותן עד שימלאו שנתיים ללידתן, ואם נשא ויציא בגט ולא יחיד
 5 עולמית, וכיון שאסורות עליו ואינו ראוי לאישות, אינן שותות,
 6 כמבואר במשנה לעיל. וחקמים אומרים, יוציא ובשניע זמנו
 7 לבנים - לאחר השנתיים שגזרו חכמים שלא ישאנה, אז יבנים, ואם
 8 כן נחשבת ראויה לאישות, ומשקים אותה, כמבואר במשנה.
 9 והרובא - הבחור שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים
 10 מעיקרא - מלפני כן, לא שותה ולא נוטלת כתובה, כיון שאסורות
 11 עליו כיון שחייב בפריה ורביה. רבי אלעזר אומר, אין אלו נחשבות
 12 אסורות עליו, כיון שיכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות
 13 הימנה. אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו ומשקנסה
 14 נסתרה - שלא נסתרה אלא לאחר הנישואין, אז דינה או שותה או
 15 לא נוטלת כתובה. מעופרת ומינקת עצמו - שהיתה אשתו
 16 מבוררת או מניקה וקינא לה, או שותה אף על פי שיתכן שתמות
 17 וימות ולדה עמה, או לא נוטלת כתובה. הרובא - הבחור שישא
 18 עקרה וזקינה ויש לו אשה ובנים, שכבר קיים פריה ורביה, או
 19 שותה או לא נוטלת כתובה. אשת ממזר לממזר, ואשת נתין
 20 לנתין, ואשת גר ועבד משוחרר, שכן אלו נשואות בהיתר גמור,
 21 ואילונית - נשא אילונית, ויש לו אשה ובנים, כל אלו דינן או
 22 שותה או לא נוטלת כתובה. עד כאן דברי הברייא. ומדייקת
 23 הגמרא, קתני מיא - על כל פנים כתוב בברייתא, שאילונית
 24 שותה, היובתיה דרב נחמן - וקשה על רב נחמן שאמר שאילונית
 25 לדברי הכל אינה שותה.
 26 מתרצת הגמרא, אמר לך רב נחמן, תנאי היא - זו מחלוקת תנאים
 27 האם אילונית שותה או לא, והברייא שהובאה אמנם סוברת
 28 שאילונית שותה, ואנא נאמר כי האי תנא - ואני סובר כהתנא
 29 דלהלן שאף לרבי אלעזר אילונית אינה שותה, דתימא, רבי שמעון
 30 בן אלעזר אומר, אילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה, שנאמר
 31 בתורה על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה
 32 וטהורה היא ונקתה ונורעה ורע", ודורשים, דוקא מי שרפפה
 33 להוריע - שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, וצאתה זו -
 34 האילונית שאין דרכה להוריע, וכדלעיל בדרשת רב נחמן בשם
 35 רבה בר אבהו.
 36 שואלת הגמרא, ורבנן שסוברים שאילונית שותה, הא ונקתה
 37 ונורעה ורע" שרבי שמעון בן אלעזר למד ממנו שאילונית אינה
 38 שותה, מאי עבדי ליה - מה ילמדו רבנן מן הפסוק והוא.
 39 מתרצת הגמרא, מיבעי ליה - רבנן צריכים את הפסוק, לכתנאי,
 40 נאמר על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה
 41 היא ונקתה ונורעה ורע", משמע שהתורה מבטיחה שיהיה לה
 42 זרע, שאם היתה עקרה לפני כן, נפקדת כעת, דברי רבי עקיבא.
 43 אמר לו רבי ישמעאל לרבי עקיבא, אם בן יסתרו כל העקרות
 44 לבעליהן, ויפקדו בהבטחת התורה, וזו - אשה צנועה עקרה, שאינה
 45 רוצה להסתיר, הואיל ולא נסתרה הפסידה. אלא, סובר רבי
 46 ישמעאל, אם בן מה תלמוד לומר "ונקתה ונורעה ורע", לא לומר
 47 שאם היתה עקרה גמורה תפקד, אלא לומר שאם היתה יולדת עד
 48 היום בצער, יולדת מבעת ברייתו, ואם היתה יולדת עד היום
 49 נקבות, יולדת מבעת זכריה, וכן אם היתה יולדת עד היום ילדים
 50 קצרים, יולדת מבעת ילדים ארוכים, או אם היתה יולדת ילדים

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כו עמוד א

רש"י

1 לא שותות. דכתיב תחת אישה: ולא יחזיר עולמית. קנסא קנסהו רבנן: לכשיגיע זמנו.
2 לאחר כ"ד חדש ללידת הולד: והרובא. בחור, כמו ילד (בגלותו לו) רבא: מעברת עצמו.
3 שהיתה אשתו מעברת וקנא לה: או שותות. ולא אמרינן לא ליקטליה לולד: אשת פגור
4 למזור. כלומר אשה הראיה לממזר נגיסת לממזר וקנא לה ונסתרה: או שותה בו. ולקמן
5 פריך פשיטא: אָנָּא דְאָמְרִי כִּי הָאִי תִּנְא. דאית
6 ליה עקרה וזקנה שותות. מדלא נקט אלא
7 איילונית ונסיב תלמודא מונקתה ונורעה זרע
8 ולא משום דאיהה ראויה לקימה, אלא כרבי
9 אלעזר ס"ל דכובל לשא אתרת ולפרות ולרבות
10 ואפ"ה איילונית לא: וזו. כל אשה צנועה עקרה
11 משום דלא נסתרה הפסידה: לא ליפוש פסולין.
12 לא נעשה שלום בנייהם, הלאי לא יפרה ולא
13 ירבה הואיל וכל דוחזיו ממורין: והיא לא
14 נתפשה בו. כלומר מהו דתימא פרשת סוטה על
15 כרחה באשת ישראל קיימא מדכתיב והיא
16 מניטא משמע זו היא דכי לא נתפשה אסורה
17 הא נתפשה בו, ונעלה קרא דבתריה עקרה
18 עליו רוח וגו', דהיא דמספקא לן בהך אם
19 נטמאה ואם לא נטמאה שותה, אבל אשת כהן
20 דליתה בכלל היא לא נתפשה ליתה נמי בכלל
21 השקאה, קמיל: במתנוונה. לאחר ששתתה
22 איצטרך לשאמעינן דמתרת לבעלה, דלא
23 תימא זונה היא שפרי בקדוה המים: מתנוונה.
24 הא ודאי בקדוה המים זונה היא אלא שחלה
25 לה זכות ואמאי מתרת לבעלה: במתנוונה דרף
26 אבריה. שאינה מתנוונה במעים ובירכים אלא
27 ראשה ושאר אבריה כבדים עליה. מהו דתימא
28 הא לא זכות תלה לה, דאם כן הנה לה
29 להתנוונה דרף בדידת המים, אלא באנס ונהה
30 לפיכך מתנוונה שלא כדרכה ולכח מיתה
31 תיתסר: מפלעדי אישה. משמע דאישה בר הכי
32 הוא: קא משמע לן. דלמיקדם שכיבת בעל
33 לבעול הוא דאָתא, וקריס בר שכיבה הוא ואף
34 על גב דלאו בר יריעה הוא. ובסריס חמה קאמר.
35 דמחר לקימה, ולא בסריס אדם שאסור לקימה
36 משום לא יבא פצוע דבא וקריס מהו
37 לְבָנִים. אֵשֶׁת מְמוּזַר לְמֻזָּר. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְתִימָא: אָפוּשִׁי פְּסוּלִין לֹא לִיפּוּשִׁי, קָא מְשַׁמַּע
38 לָן: אֵשֶׁת גַּר וְעַבְד מְשׁוּחָרָר, וְאִיילוֹנִית: פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְתִימָא: "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל",
39 וְלֹא גָרִים, קָא מְשַׁמַּע לָן. וְאִימָא הֲכִי נִמִּי? "וְאִמְרַת" רַבּוּיָא הוּא: אֵשֶׁת כַּהֵן שׁוֹתָה
40 כּוֹ: אֵשֶׁת כַּהֵן שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא מַהוּ דְתִימָא, "וְהָיָא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפָּשָׂה
41 מוֹתֶרָה, וְזוֹ הוּאִיל וְנִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה, אִימָא לֹא תִשְׁתֶּה, קָא מְשַׁמַּע לָן: וּמוֹתֶרָה לְבַעְלָה:
42 פְּשִׁיטָא? אָמַר רַב הוֹנָא: בְּמִתְנוּנָה. מִתְנוּנָה? הָא בְּדִקּוּהַ מַיָּא: בְּמִתְנוּנָה דְרַף אַבְרָם,
43 מַהוּ דְתִימָא: הָא זְנוּיִי זְנוּי, וְהָא דְלֹא בְּדִקּוּהַ מַיָּא כִּי אֹרְחִיהַ, מִשׁוּם דְּבִאֲוֹנִים זְנוּי וְלִנְבִי
44 כַּהֵן אֲסוּרָא, קָא מְשַׁמַּע לָן: אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְתִימָא: "מִבְּלַעְדֵי אִישׁךָ"
45 אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֹאֹ בַר הָכִי הוּא, קָא מְשַׁמַּע לָן: שַׁעַל יְדֵי כָּל הַעֲרוּת מְקַנְיִן: פְּשִׁיטָא
46 מַהוּ

1 [שנשא עקרה וזקנה וכו']. ותימה אמאי לא תנא איילונית בהדי עקרה וזקנה: לא
2 ישא אדם מעוברת חבירו. בירושלמי עליו הכתוב אמר (משלי כג) אל תשיג
3 גבול עולם בשוהה יתומים אל תבא ומורים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה
4 ושחיא שותה או לא נטלת כתובה היו לו אשה ובנים ומתו בין קניו לשתיה כבר נראית
5 לשתות:
6 **מעוברת**. עצמו או שותה וכו'. רש"י פי ולא
7 אמרינן דלא לקטליה לולד ותימה
8 אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן מנתן עד
9 שתלד הא תנן בפ"ק דערבין (דף ז) האשה
10 היוצאה ליהרד אין ממתניין לה עד שתלד והתם
11 גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את
12 הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הא לא רבי
13 קרא לא קטליניה ליה משום דממונא דבעל הוא
14 כדכתיב (שמות כא) כאשר ישית עליו בעל
15 האשה והכא כשיא פירושה מעוברת עצמו אע"ג
16 דקנא לה כהדי מעוברת שותה לאחר שתלד
17 ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קנא לה
18 כשיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה
19 אפ"ה אינה שותה דלאו בת קניו היתה דממעט
20 לה בספרי מבי תשטה אשתו וכדאמרינן
21 בירושלמי לא היו ולו) אשה ובנים וכו' כבר
22 (נראית) שלא לשתות: **אמר** לו רבי ישמעאל
23 א"כ יסתרו כל עקרות ויפקרו. תימה וד' ישמעאל
24 לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער ולדו
25 בריחו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה:
26 **ואמרת** רבינאי הוא. תימה והא אמריה
27 לעיל (דף כד) לרבות הארוסה
28 ושומרת יבם לקינה: וזו הואיל ונתפשה אסורה
29 אימא לא תשתה כלל קמ"ל. תימה לר"י אמאי
30 לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל
31 ונראה כל דיבא דקרא דמסיק אדעתיה מותכו
32 למדרש הכי ומודיש לדרשא אתרייה לא פריך
33 ואימא ה"ג דקמ"ל דכך ניתן למדרש למשה בסני
34 ולא בע"א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן
35 מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל אבל לעיל
36 בני ישראל משמע כהודא למעוטי גרים כון בפרק
37 שני דיבמות (דף כב). בגמרא דמי שיש לו אח ממ"ז
38 זוקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא
39 אחיו הוא מהו דתימא לילף אחיה אחיה מבני
40 יעקב קמ"ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין
41 גורה שיה למחצה וצריך טעמא להוציא מאותה
42 סברא או קרא וכן לענן ליהרשו (שם) ולתימא לו
43 פשיטא אחיו הוא ד"א לא יטמא בעמי יש
44 בעל משטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא
45 לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"ג
46 קמ"ל ואימא הכי נמי דהא קרא ממעט פסולין
47 והאי פסול הוא וכן בפ"ק דערבין (דף ז) גבי
48 האשה היוצאת ליהרד אין ממתניין לה עד
49 שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כ"ז) כאשר
50 ישית עליו בעל האשה כתיב והיא ממונא דבעל
51 הוא קמ"ל ואימא ה"ג דמאי (והא) נפקא לן
52 מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמעינן דעיקר קרא לדרשא אתרייה תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פרי"ז: **אשת** סריס. רש"י פי בסריס חמה ולא בסריס אדם
53 שאסור לקימה ולא ידעין מגלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ) ובפרק הערל (שם דף פט) פצוע דבא וברות
54 שפכה סריס אדם והוקו וכו' עד אסור לקימה הא קתני נמי זקן וכן אסור לקיים אלא על כרחך אפצוע דבא וברות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שחמא לא יבא פצוע דבא וברות
55 שפכה אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עליה:

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 ושוב מבררת הגמרא את עצם דברי רב המנונא, לפני שתמשיך לברר
 2 מה כוונת המשנה שאינו איש. מה שאמר רב המנונא שגוי מקנזין
 3 על ידו, שואלת הגמרא פשיטא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרת
 4 הגמרא, מהו דתיקא - הייתי אומר כיון שאומרת התורה בפרשת
 5 סוטה "נממאה" "נממאה" שתי פעמים כדלעיל, ולמדנו שבא
 6 לרבות אהד שאסורה לפעל ואהד שאסורה לפועל, והייתי סובר
 7 שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק היקא דקמיתקרא בהא זנות
 8 - במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבעל, אבל הא - שקינא
 9 לה בעלה שנסתרה עם גוי, הואיל ואסורה וקנימא - כבר אסורה
 10 על הגוי הבעל לפני הזנות הזו, אימא לא - הייתי אומר שלא שותה,
 11 קמשמע לן שמקנין על ידו.
 12 עוד מבררת הגמרא, מה שאמר רב המנונא על גוי ופוסל בתרומה,
 13 שואלת הגמרא והרי זה פשיטא, שבת כהן שבה עליו גוי נפסלה
 14 מלאכול בתרומה, כמו כל הפסולים, וכדלעיל.
 15 מתרת הגמרא, מהו דתיקא - הייתי אומר "זבת כהן כי תהיה
 16 לאיש ור היא בתרומת הקדשים לא תאכל", אמר רהמנא. - נאמר
 17 בתורה בדיני כהונה, ומפסוק זה דורשים שאם נבעלה האשה למי
 18 שהוא זר' אצלה בנישואין, דיינינו הפסולים בחיתון, פוסלים אותה
 19 בתרומה, כמו שכתוב במדבר הפסוק, "זיאת בתרומת הקדשים לא
 20 תאכל", והייתי חושב שמלשון התורה "תהיה" נדייק דבר הויה -
 21 שרק מי שתופסים בו קידושין, יהודי, אלא שהוא פסול, כגון ממזר או
 22 נתין או חלל, אין - כן פוסל אותה בביאתו מלאכול בתרומה, אבל
 23 דלאו בר הויה - שאינו בתורת הויה כלל, שאין תופסים בו קידושין,
 24 כגון גוי ועבד, לא פוסל אותה בביאתו, קמשמע לן רב המנונא,
 25 דפסיל גוי את האשה בביאתו, מדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן
 26 משום רבי ישמעאל, מנין לעובד פוכבים ועבד שבואו על הכהנת
 27 ועל תלויה ועל בת ישראל שפסלהו מן הכהונה כדלעיל, שנאמר
 28 "זבת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה זרע אין לה ושבה אל בית
 29 אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל", הרי שבת כהן שאין לה זרע
 30 ונתאלמנה או נתגרשה, חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה,
 31 ומדייקים, דוקא כשהיתה נשואה למי ישש לו אלמנות וגירושין
 32 בה, כל יהודי, שיש לו דיני אלמנות וגירושין כיון שקידושיו תפסו,
 33 יצאו עובד פוכבים ועבד שאין לו דיני אלמנות וגירושין בה,
 34 שהרי אין קידושין תופסים בו, פוסלים את האשה בביאתם מן
 35 הכהונה.
 36 חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי שאינו איש אין מקנין
 37 על ידו, ושואלת ואלא שאינו איש למעוטי מאי, ומתרת הגמרא,
 38 אמר רב פפא, שאינו איש למעוטי בהמה, שאם נסתרה האשה
 39 עם בהמה אין בעלה מקנא לה, דאין זנות בבהמה - שאין האשה
 40 נחשבת זונה בביאת בהמה, ואינה נאסרת על בעלה.
 41 מבררת הגמרא באותו ענין, אמר ליה רבא מפריקא - [שם מקום],
 42 לרב אשי, מנא הא מילתא דאמור רבנן - מהיכן למדו רבנן את
 43 הדין שאין זנות בבהמה.
 44 מהא דפתיב בדיני הבאת קרבנות לבית המקדש "לא תביא אתנן
 45 זונה ומחיר פלב בית ה' אלהיך וגו' כי תועבת ה' גם שניהם", ותניא
 46 דייקו מלשון הפסוק שרק "אתנן זונה ומחיר כלב" אסורים, אבל
 47 אתנן פלב - אדם אמר לזונה קחי טלה והבעלי לכלבי, ומחיר זונה
 48 - שהיתה לו שפחה זונה, והחליף אותה בטלה, מותרין, שנאמר
 49 בסוף הפסוק "גם שניהם", ומדייקים, שנים אסורים, ולא ארבעה.
 50 ואם כן ממה שהתירו אתנן כלב, רואים שביאת כלב אינה נחשבת

1 מתרת הגמרא, מהו דתיקא - הייתי אומר, כיון שכתוב בפרשת
 2 סוטה "נממאה" "נממאה" שני פעמים, ודורשים את שני הפסוקים,
 3 אהד שאסורה לפעל, ואהד שאסורה לפועל, והייתי סובר שהתורה
 4 אומרת לקיים דין סוטה רק היקא דקא מיתקרא בהא זנות -
 5 במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבעל, אבל הא - זו שקינא
 6 לה בעלה שנסתרה עם אחד העריות, הואיל ואסורה וקנימא - כבר
 7 אסורה על הבעל לפני הזנות הזו, אימא לא - הייתי אומר שלא
 8 שותה, קא משמע לן שכל מה שבא הפסוק הוא רק כדי לאסור
 9 אותה על ידי זנות זו כשלא היתה אסורה לפני כן, אך גם כשאסורה
 10 לפני כן כגון בקרובים ועריות, יש בה דין סוטה להשקותה וכו'.
 11 שנינו במשנה, על ידי כל העריות מקנין חוץ מן הקנזין [וכו'] וממי
 12 שאינו איש. מבאררת הגמרא, מה שמיעטנו קטן מקניו, שאין הבעל
 13 מקנא לאשתו אם נסתרה עם קטן, למדנו מהפסוק "ושכב איש
 14 אותה" אמר רהמנא, ומדייקים, דוקא "איש" ולא קנזין.
 15 שואלת הגמרא, מה ששינו במשנה ושאינו איש - שאין הבעל
 16 מקנא לאשתו אם נסתרה עם מי שאינו איש, למעוטי מאי - מי הוא
 17 זה שאינו איש. מנסה הגמרא לתרץ, אימא למעוטי שחוף - אם
 18 נאמר שבא למעט אדם שחוף וכלה ויבש ואין לו כח, והו
 19 מה שכתוב בקלות שבתורה "את שחפת". ודחה הגמרא. והאמר
 20 שמואל שחוף כן מקנין על ידו, ופוסל בתרומה שאם היה השחוף
 21 מהפסולים בקהל, ובא על בת כהן פוסל אותה מלאכול בתרומה,
 22 ויבואר להלן. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו
 23 שנסתרה עם שחוף, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה שאינו
 24 איש.
 25 ומבררת הגמרא את עצם דברי שמואל, לפני שתמשיך לברר מה
 26 כוונת המשנה שאינו איש. מה שאמר שמואל ששחוף מקנין על
 27 ידו, שואלת הגמרא פשיטא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרת
 28 הגמרא, מהו דתיקא - הייתי אומר כיון שפסוק אומר בפרשת
 29 סוטה "ושכב איש אותה שכבת זרע" אמר רהמנא, והא לאו בר
 30 הכי הוא - והרי שחוף אינו ראוה להזרע, אם כן לא יקנא הבעל על
 31 ידו, קא משמע לן שמקנין על ידו, והלימוד של "שכבת זרע" בא
 32 ללמד דבר אחר שיבואר להלן.
 33 עוד מבררת הגמרא, מה שאמר שמואל על שחוף ופוסל בתרומה,
 34 שואלת הגמרא והרי זה פשיטא, שהרי בת כהן שבה עליה אחד מן
 35 הפסולים, כגון גוי או עבד או חלל או נתין או ממזר, נפסלה מלאכול
 36 יותר בתרומה, ומה החידוש אם הפסול הוא שחוף.
 37 מתרת הגמרא, מהו דתיקא - הייתי אומר כיון שכתוב בדיני כהן
 38 "ולא יחלל זרעו" אמר רהמנא, והיתה התורה יכולה לכתוב "לא
 39 יחל", ומחכפילות "לא יחלל" דורשים שני חילולים, אחד שמחלל את
 40 האשה ואחד שמחלל את זרעה, אם כן דוקא דאית ליה זרע ליחלל
 41 - מי שיכול שיכול להביא זרע מחלל אשה מכהונה בביאתו, דלית
 42 ליה זרע לא ליחלל - אבל מי שאינו יכול להביא זרע, כגון השחוף,
 43 לא יחלל אשה מכהונה בביאתו, קא משמע לן שפוסל אותה
 44 מכהונה.
 45 חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי שאינו איש אין מקנין
 46 על ידו, ואלא שאינו איש למעוטי עובד פוכבים, שאם האשה
 47 נסתרה עם גוי, אין בעלה מקנא לה, שואלת הגמרא, והאמר רב
 48 המנונא עובד פוכבים כן מקנין על ידו, ופוסל בתרומה וכדלעיל.
 49 על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו שנסתרה עם גוי,
 50 ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה שאינו איש.

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

41 לשמור עליה אפילו יום יומיים אלו, שבורחת ממנו לפתע. תיקו.
 42 שנינו במשנה, וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' ומקנין להן, מי שנתחרש בעלה
 43 או נשטתה, או שהיה חבשו בבית האסורין.
 44 למדנו בברייתא, תָּנּוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בתורה בפרשת סוטה "אִישׁ אִישׁ
 45 כִּי תִשֹׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל", ומבררת הברייתא, מָה תִּלְמֹד
 46 לְזֹמֵר "אִישׁ אִישׁ" פעמיים, ועונה, בא לְרִבּוֹת כְּמוֹ שֶׁשֵׁנִי לְעִיל,
 47 אֲשֶׁת חֲרָשׁ, וְאֲשֶׁת שׂוֹמֵה, וְאֲשֶׁת שְׁעָמוּם שהוא אדם שלקוי
 48 בתמחו לב, וְשֶׁחֶלֶף בְּעֵלָה לְמַדִּינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית
 49 הָאֲסוּרִין, שְׁבִיט דִּין מְקַנֵּין לְהֵן אִם רואים שמתנהגות בפריצות,
 50 לְפֹסְלֵן מִכְּתוּבָתָן, שיצאו מבעליהן בלי לקבל כתובתן. מבררת
 51 הברייתא, יָכוֹל - הייתי חושב שבית דין מקנין להן אף כדי לְהַשְׁקוֹתָן
 52 - שבית דין ישקו אותה מי הסוטה שיבדקום כשאר סוטות, ועונה,
 53 תִּלְמֹד לְזֹמֵר "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אֲשֶׁתוֹ אֶל הַכֹּהֵן", ואין בית דין
 54 מביאים אותה אל הכהן להשקותה, ואף אם הבריא בעלה, אינו יכול
 55 להשקותה על סמך קינוי בית הדין, כפי שמבארת הגמרא בהמשך.
 56 הם עצמם אינם יכולים להשקותה, שהרי נאמר וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת
 57 אִשְׁתּוֹ, אלא וְלִכְשֵׁיִצֵּא בְּעֵלָה מִבֵּית הָאֲסוּרִין הוא וְשֶׁקָּנָה.
 58 שואלת הגמרא, בְּמָאי קָא מִפְּלִגִי - במה חולקים רבנן ורבי יוסי.
 59 עונה הגמרא, רַבֵּנּוּ סְבָרִי שאין הבעל יכול להשקותה על סמך קינוי
 60 בית הדין משום דְּבְעֵינָן "וְקִינָא וְהֵבִיא" - שנאמר וקִינָא אֶת
 61 אִשְׁתּוֹ, "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ", דורשים הסמיכות שדוקא אם
 62 הבעל קינא לה, הוא יכול להביאה להשקיה, וְרַבִּי יוֹסִי סָבַר לֹא
 63 בְּעֵינָן "וְקִינָא וְהֵבִיא" - אין לדרוש הסמיכות, והבעל יכול
 64 להשקותה על סמך קינוי בית הדין, לכן כשיצא הבעל מבית
 65 האסורים ישקנה, אף על פי שבית דין קינאו לה.
 66 למדנו בברייתא, תָּנּוּ רַבֵּנּוּ, כתוב בתורה בסוף פרשת סוטה "זאת
 67 תורת הקנאות, אֲשֶׁר תִּשְׁמָחָה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וּנְטַמְאָה", ופסוק זה
 68 מיותר, ובא כדי לְהַקְדִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה שְׁדִינִי אִשָּׁה כְּאִישׁ, וְאִשָּׁה לְאִישׁ
 69 שְׁדִינִי אִישׁ כְּאִשָּׁה.
 70 שואלת הגמרא, לְמָאי הִלְכָתָא - לענין מה הוקשו, מה למדו אשה
 71 מאיש ומה למדו איש מאשה.
 72 עונה הגמרא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אשה מאיש לומדים, שְׁפָשֵׁם שָׂאֵם
 73 הוּא סוּמָא - עיור, לֹא הָיָה מִשְׁקָה, דְּכֵתִיב בתורה בפרשת סוטה
 74 "וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁה", תיבת "עֵינֵי" מיותרת ובאה ללמדנו דוקא מי
 75 שרואה בעיניו, כִּף הוּא אִם הָיְתָה סוּמָא לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.
 76 רַב אֲשִׁי אָמַר, איש מאשה לומדים, בְּשֵׁם שְׁחִינָתָה - שאין לה רגל
 77 וְנִדְיָמָת - שאין לה יד לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכֵתִיב בתורה בפרשת
 78 סוטה

1 דוּמָה - אשה שכולם מדברים על גיאופיה, וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו'
 2 שְׁוֹ - הדומה, בְּאֵה מְטִיפָה בְּשָׂרָה, שהרי אמה כשרה היתה, וְזו -
 3 בת הדומה, בְּאֵה מְטִיפָה פְּסוּלָה, שכיון שמלעיזים על אמה, יתכן
 4 שאכן היא בת ממזל או גוי. וְרַבִּי יוֹהָנָן חִלַּק עַל שְׁמוּאֵל וְאָמַר, עדיף
 5 שִׁשָּׁא אָדָם בֵּית דֹּמָה, וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו'
 6 עוֹמֶרֶת בְּהוֹרֵת בְּשָׂרֹת, שהרי עליה אין שום ריגונים, ומותרת
 7 לבעלה כיון שרוב בעילות אחר הבעל וחזקה שאמה התעברה
 8 מבעלה שהוא אביה של זו, וְזו - הדומה, אֵינָה עוֹמֶרֶת בְּהוֹרֵת
 9 בְּשָׂרֹת, שהרי כולם מרגנים עליה שמונה תחת בעלה, ואסורה עליו
 10 ואינו יודע ובא עליה באיסור.
 11 שואלת הגמרא, מִיִּתְבָּי, נִישָׂא אָדָם דוּמָה, ומשמע שעדיף מבת
 12 דומה, וקשה על רבי יוחנן.
 13 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּא, יש לברר הענין, וְתִסְבְּרָא נִישָׂא
 14 לְבַתְּחֵלָה - וכי תעלה על דעתך שכוונת הברייתא היא שמוותר
 15 לישראל לכתחילה, והרי תונה תחתיו. אֲלָא ודאי חייבים לתקן את
 16 דברי הברייתא ולשנות בה, אִם נִישָׂא בדיעבד דומה מותר בה, ואם
 17 כבר שבשו הברייתא והוספנו בה שמדובר בדיעבד, הֲנֵי נָמִי -
 18 אפשר גם להוסיף שאם נשא בת דומה מותר.
 19 ופוסקת הגמרא, וְהִלְכָתָא, יִשָּׂא אָדָם בֵּית דֹּמָה וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו' וְאֵלּוּ שְׁבִיט דִּין כּו'
 20 כרבי יוחנן, וְהֵנִי רַב תְּחִלְיָא בְּרַ מְעַרְבָא - שהיה מארץ ישראל,
 21 קָמִיה דְּרַבִּי אֶבְהוֹ, אִשָּׁה שְׁדִינִי מִזְנֵה, בְּנִיָּה בְּשָׂרִין ולא חוששים
 22 שמא אינם מבעלה והם ממזרים, כיון שחזקה שרוב בעילות אחר
 23 הִבְעֵל. לכן עדיף לישא בת דומה, כיון שהיא כשרה, ותהיה תחתיו
 24 בחזקת היתר, מאשר לישא דומה עצמה שמחטיאה אותו שחי עמה
 25 באיסור כיון שמונה עם אחרים מרצונה.
 26 שואלת הגמרא, בְּעֵי רַב עֲמֶרֶם, הכלל שאמרנו שרוב בעילות אחר
 27 הבעל, ואשה מזנה בניה כשרים, מה הדין באשה שְׁהִיָּתָה פְּרוּצָה
 28 בְּיוֹתֵר, שיש לחשוש שרוב בעילותיה אינן על ידי בעלה אלא
 29 מאחרים, מָהוּ, האם בניה כשרים. ומבארת הגמרא, אֲלִיבָא דְמָאֵן
 30 דְאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת אֲלָא סְמוּךְ לְוֹסְקָתָה - שהאשה
 31 מתעברת בדרך כלל יום אחד לפני שווסתה צריך להופיע, לֹא הִיבְעֵי
 32 לָךְ - אין לנו שאלה, ופשוט שבניה אינם כשרים, דְלֹא יָדַע בָּהּ וְלֹא
 33 מְנַמֵּר לָהּ - שהרי בעלה לא יכול לדעת מתי יגיע ווסתה כדי לשמרה
 34 ביום שלפני כן שלא תזנה עם אחרים כדי שלא תעבר. כִּי הִיבְעֵי
 35 לָךְ - אמנם יש לנו שאלה אֲלִיבָא דְמָאֵן דְאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת
 36 אֲלָא סְמוּךְ לְמִבְלִיתָהּ - לפי הדעה החולקת, וסוברת שהאשה
 37 מתעברת בדרך כלל בליל טבילתה או למחרת, נסתפקנו מָאי, האם
 38 בְּיִן דִּידַע בָּהּ בעלה מתי ליל טבילתה, נְמוּרֵי מְנַמֵּר לָהּ - הוא
 39 שומר אותה ביום יומיים שאחר הטבילה שלא תזנה כדי שלא
 40 תתעבר מאחרים, או דְלָמָא בְּיִן דְּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר לֹא מִצְלִיחַ בעלה

עיקר עבודת האדם צריך להיות באופן דעמל דווקא

ממאמר י"ז אייר ה'תשד"מ

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כז עמוד א

רש"י

הוספות

1 דומה. נטענת ונדברת פני כל על ניאופיה. דומה לשון קלסה ודבור, כדאמר' בגדה נה
2 (טו.) דמות עירך עלקה ביד, והוא לא חשד הוא אלא דבור יתר שהיו נדברים בה על
3 הדיבורה של בעלה. ואף קלסה לשון דבור יתר הוא. לפיכך הוא נהפך ללשון שבח
4 וקלשון גנאי כדאמר (שמקלסין אותו). וזו פאה מביאה פסולה. שקא מעובר כוכבים או
5 ממור. [שוז]. הבת פוקדת בחוקת פשרות ומתרת

6 לבעלה. ולטפה פסולה לא תישנין, דרב
7 בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה וזו אינה
8 עופרת בחוקת פשרות. שמנה תחתיו ונאסרת
9 עליו והוא אינו רואה ואינו מגרשה ובא עליה
10 באסור. ותקרא נשוא לכתלה. היא ודאי
11 מקלקלה ליה, אלא על כךך המששקא את
12 ובעית לתרוצה ולמתני אם שרי אדם הנה
13 מותר, וכיון דבעית לתרוצה אלמא תנא לאו
14 דוקא ולא מוהבין מנה. דאיכא למימר בהא נמי
15 טעה ותני נמי בת דומה. ואנן נמי כי אמרין ישא
16 אדם זו ולא ישא זו לאו לכתלה אם ימצא

17 אתרה, אבל ואלא דמי שאינו מוצא אלא שמים
18 אלו ישא זו ואל ישא זו: דתני רב תחליפא כו'.
19 הלכך בת דומה כיון דכשרה היא טוב לו
20 שישאנה שתהא תחתיו בחוקת החר, ואל ישא
21 דומה שמקלקלתו לשפוש עמה משנאסרה לו.
22 היתה פרוצה ביותר. דאיכא למיחש דרב
23 בעילותיה משל אתריס: מהו. שיהו בניה כשרים
24 אין אשה מתעברת אלא סמוך לזוהיה. לפני וסת
25 נדוהת יום אחר. דלא ידע הבעל את וסת נדנה
26 דלנטרה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בנותו
27 כי תיבעי לך כו'. פלוגתא במס' נדה נה נה לאו
28 סמוך לזוהיה. לאחר ששבלה ביום טבילה

29 או ליום מחר: או דלמא כיון דפרוצה היא ביותר.
30 לא מצי מיטר לה. שנשמט מאצלו פתאום.
31 וקמא והביא. המקנא לה ישקנה. ואי קשיא בקנא
32 נמי הא חתיב את אשתו דמשמע דבעלה מקנא
33 לה ולא אחר, הא מרביי מאיש איש: אשר
34 תשטה אישה תחת אישה. קרא יתירא הוא
35 לדרשה בסוף הפרשה. זאת תורת הקנאות וגו':
36 לתקיש איש לאישה. כדמפרש ואויל למאי
37 הלכתא: רב אשי אמר כו'. מר מפרש הקישא
38 דאיש לאשה. ומר מפרש הקישא דאשה לאיש
39 ולא פליגי:

40 דומה. פירש ר"ח שמלעוין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
41 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
42 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
43 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
44 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

45 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
46 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
47 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
48 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
49 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
50 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
51 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
52 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
53 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
54 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
55 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
56 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

47 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
48 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
49 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
50 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
51 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

52 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
53 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
54 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
55 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
56 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
57 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
58 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
59 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
60 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
61 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
62 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
63 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

64 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
65 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
66 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
67 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
68 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

69 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
70 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
71 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
72 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
73 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
74 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
75 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
76 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
77 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
78 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
79 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
80 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

81 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
82 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
83 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
84 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
85 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

86 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
87 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
88 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
89 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
90 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
91 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
92 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
93 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
94 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
95 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
96 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
97 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

98 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
99 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
100 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
101 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
102 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

1 דומה. נטענת ונדברת פני כל על ניאופיה. דומה לשון קלסה ודבור, כדאמר' בגדה נה
2 (טו.) דמות עירך עלקה ביד, והוא לא חשד הוא אלא דבור יתר שהיו נדברים בה על
3 הדיבורה של בעלה. ואף קלסה לשון דבור יתר הוא. לפיכך הוא נהפך ללשון שבח
4 וקלשון גנאי כדאמר (שמקלסין אותו). וזו פאה מביאה פסולה. שקא מעובר כוכבים או
5 ממור. [שוז]. הבת פוקדת בחוקת פשרות ומתרת

6 לבעלה. ולטפה פסולה לא תישנין, דרב
7 בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה וזו אינה
8 עופרת בחוקת פשרות. שמנה תחתיו ונאסרת
9 עליו והוא אינו רואה ואינו מגרשה ובא עליה
10 באסור. ותקרא נשוא לכתלה. היא ודאי
11 מקלקלה ליה, אלא על כךך המששקא את
12 ובעית לתרוצה ולמתני אם שרי אדם הנה
13 מותר, וכיון דבעית לתרוצה אלמא תנא לאו
14 דוקא ולא מוהבין מנה. דאיכא למימר בהא נמי
15 טעה ותני נמי בת דומה. ואנן נמי כי אמרין ישא
16 אדם זו ולא ישא זו לאו לכתלה אם ימצא

17 אתרה, אבל ואלא דמי שאינו מוצא אלא שמים
18 אלו ישא זו ואל ישא זו: דתני רב תחליפא כו'.
19 הלכך בת דומה כיון דכשרה היא טוב לו
20 שישאנה שתהא תחתיו בחוקת החר, ואל ישא
21 דומה שמקלקלתו לשפוש עמה משנאסרה לו.
22 היתה פרוצה ביותר. דאיכא למיחש דרב
23 בעילותיה משל אתריס: מהו. שיהו בניה כשרים
24 אין אשה מתעברת אלא סמוך לזוהיה. לפני וסת
25 נדוהת יום אחר. דלא ידע הבעל את וסת נדנה
26 דלנטרה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בנותו
27 כי תיבעי לך כו'. פלוגתא במס' נדה נה נה לאו
28 סמוך לזוהיה. לאחר ששבלה ביום טבילה

29 או ליום מחר: או דלמא כיון דפרוצה היא ביותר.
30 לא מצי מיטר לה. שנשמט מאצלו פתאום.
31 וקמא והביא. המקנא לה ישקנה. ואי קשיא בקנא
32 נמי הא חתיב את אשתו דמשמע דבעלה מקנא
33 לה ולא אחר, הא מרביי מאיש איש: אשר
34 תשטה אישה תחת אישה. קרא יתירא הוא
35 לדרשה בסוף הפרשה. זאת תורת הקנאות וגו':
36 לתקיש איש לאישה. כדמפרש ואויל למאי
37 הלכתא: רב אשי אמר כו'. מר מפרש הקישא
38 דאיש לאשה. ומר מפרש הקישא דאשה לאיש
39 ולא פליגי:

40 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
41 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
42 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
43 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
44 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

45 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
46 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
47 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
48 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
49 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
50 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
51 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
52 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
53 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
54 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
55 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
56 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

57 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
58 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
59 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
60 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
61 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

62 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
63 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
64 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
65 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
66 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
67 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
68 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
69 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
70 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
71 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
72 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
73 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

74 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
75 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
76 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
77 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
78 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

79 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
80 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
81 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
82 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
83 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
84 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
85 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
86 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
87 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
88 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
89 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
90 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

91 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
92 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
93 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
94 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
95 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

96 פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא
97 דלא פסיק היכא דדומי מתא וימא ופולגא דקאמר
98 הואיל ומכור הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי
99 הכא אם כנס דלא ויציא: רוב בעלות אחר
100 הבעל. לא איירי אלא קרוב דפסק דפסקינן כרב
101 (יבמות כה.) דלא תצא אלא בעלות אחר נאבעת
102 ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף
103 טט.) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממור
104 ומוקי בגמרא בדרימא מניה ומעלמא ולא שדינן
105 לה חבר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל
106 בבעל כנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד
107 שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישילה

108 דומה. פירש ר"ח שהיא מזנה כדגרסין (ביבמות דף כה.) ואמר
109 אביי אמרה לי אם דומי דמתא וימא ופולגא הוא עד שישאו ותנו בה מותרות
110 בלבנה פי' מחורות נשים שטוות פשתן משור כפר מפרש בגמרא א"י. מה שהביא רבינו תנאל
111 דומי דמתא וימא ופולגא לא הביא אלא לראיה לדיומה לזות שפתים הוא ומיהו דהא
112 לא מייירי בדומה כה"ג דא"ב אפי' כנס ויציא דהא

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

34 בו ביום דרש רבי עקיבא, "ומדותם מחויין לעיר את פאת קדמה
 35 אלפים באמה וכו'", ומקרא אחר אמר "מקור העיר וחוצה אלף
 36 אמה סביב", אי אפשר לומר שיתנו ללויים אלף אמה, שכבר
 37 נאמר אלפים אמה, ואי אפשר לומר שיתנו אלפים אמה, שכבר
 38 נאמר אלף אמה, הא ביצה, אלף אמה הוא המגרש שתתנו
 39 ללויים, ואלפים אמה נאמרו לגבי תחום השבת, שאסור לצאת חוץ
 40 לאלפים אמה בשבת, ולא הוכרו כדי שיתנום ללויים. רבי אליעזר
 41 בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש, ואלפים אמה
 42 שדות וקרימים - נתנו ללויים אלפיים אמה. מתוכם אלף היו מגרש
 43 ועוד אלף לשדות וקרימים.
 44 בו ביום דרש רבי עקיבא, "או ישיר משה ובני ישראל את
 45 השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", שאין תלמוד לומר לאמר,
 46 שהרי בכל מקום שכתוב בתורה 'לאמר' הכוונה שהשכינה מדברת
 47 הדיבור למשה שיאמר לבני ישראל, ומה תלמוד לומר כאן
 48 לאמר, הרי פה אי אפשר להסביר כך, אלא מלמד שהיו ישראל
 49 עוזני שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בקוראין את הלל,
 50 שאומרים הציבור את ראשי הפרקים. (אשירה לה' כי נאה נאה),
 51 לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, בקורין את שמע שאחרי
 52 שהשליח ציבור פותח תהילה, כולם קוראים ביחד, כך אמר משה
 53 אשירה לה', ושרתה רוח הקודש על כל בני ישראל וכוונו למה
 54 שהוא אומר, ואמרו כולם ביחד, ולא בקורין את הלל.
 55 בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס, לא עבד איוב את הקדוש
 56 ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר 'הן יקטלני לו איחל', ועדיין
 57 הדבר שקול, 'לו' אני מצפה - האם כתוב 'לו' בויו' שמשמע, גם
 58 אם יעניש אותי ויהרגני, 'לו' אני מצפה לעולם הבא. הרי שעבד
 59 מאהבה, או אני מצפה - שכתוב 'לא' באלוף שמשמע, אני מצפה
 60 לו כיון שאני מפחד שמא יהרגני, אבל הן יקטלני שוב לא איחל'
 61 ולא אצפה לו לעולם הבא, תלמוד לומר 'עד אנוע לא אסיר
 62 תומתי ממני', מלמד שפאהבה עשה, כיון שמי שיש לו מידה
 63 כזאת שלא מסיר תומתו עד יום מיתתו, מידה זו היא מידת העובדים
 64 מאהבה. אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניו רבן יוחנן בן
 65 זכאי, שהיית דורש כל ימך שלא עבד איוב את המקום אלא
 66 מיראה, שנאמר "איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע", והלא
 67 יהושע בן הורקנוס, תלמיד רבי עקיבא שהיה תלמידך למד
 68 שפאהבה עשה.
 69 גמרא. שנינו במשנה, כך המים בודקין אותו. מבררת הגמרא,
 70 אותו' למאן, אילימא שבודקים לבעל, בעל מאי עביד - והלא
 71 הבעל לא חטא כלל, וכי תימא שהכוונה היא

1 "והעמיד בהנה את האשה לפני ה' ונתן על פניה", ותיבת
 2 "והעמיד" מיותרת ובאה ללמד שצריך שיהיו לה רגליים ולא חוגרת,
 3 ומתיבת "כפיה" רואים שצריך שיהיו לה ידים, ולא גידמת, כך הוא
 4 אם היה חיגר או גידם לא היה משקה.
 5 עוד מוסיפה הגמרא דין הנלמד מהיקש אשה לאיש, מר בר רב אשי
 6 בשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב בתורה בפרשת
 7 סוטה "ואמרה האשה אמן אמן" הרי שהצריך שתוכל לומר בפיה,
 8 ולא אילמת, כך הוא אם היתה אילם לא היה משקה.

הרזן עלך ארוכה

בשם שהמים פרק חמישי

9 בפרק זה יתבאר שהמים בודקין גם את הבעול והוא נענש בעונש
 10 המים המרים גם כן, ושהיא אסורה לו. ועל ידי שהוכיח שכך דרש
 11 רבי זכריה בן הקצב, נתגלגלו בעינינו אחרים שנאמרו בדרשותיהם
 12 בעיני טומאה וטהרה. ועיני איטורי תחומין, ועוד.
 13 משנה. בשם שהמים בודקין אותה לידע אם חטאה על ידי לציבט
 14 בטן ולנפיל ירך, כך המים בודקין אותה - את הבעול, שגם בטנו
 15 צבה וירכו נופלת, שנאמר 'בא' 'בא', הוי"ו מיותרת לדרשה.
 16 בשם שאסורה האשה לבעל אם לא שתתה את המים, כך אסורה
 17 לבעל אם התגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון, שנאמר
 18 'נממאה' ונממאה, הוי"ו מיותרת לדרשה, דברי רבי עקיבא. אמר
 19 רבי יהושע, כך היה דורש זכריה בן הקצב כרבי עקיבא. רבי
 20 אומר, משני פעמים האמורים בפרשה 'נממאה' ונממאה - ממה
 21 שנכפל בתורה פעמיים נטמאה, נלמדים שני הטומאות, אהר לבעל
 22 ואחד לבעול, ולא מדרשת וי"ו יתירא.
 23 בו ביום דרש רבי עקיבא, "ויקל" כלי חרש אשר יפול מהם -
 24 מהשרצים במותם, אל תובו, כל אשר בתוכו יטמא, דהיינו
 25 שהכלי חרס נטמא משרץ מת ונעשה ראשון לטומאה, והאוכל
 26 שבתוכו נטמא מהכלי ונעשה שני. הפסוק אינו אומר 'כל אשר
 27 בתוכו טמא אלא 'טמא', ונדרוש טמא שמשמעו לטמא אחרים,
 28 למד על כפר שנטמא מהכלי חרס שהוא שני לטומאה, שמשמע
 29 את השלישי אפילו בחולין. אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניו
 30 רבן יוחנן בן זכאי, שהיית אומר, עתיד דור אחר לטהר כפר
 31 שלישי אף בתרומה, כיון שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא,
 32 והלא רבי עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא
 33 טמא אף בחולין, שנאמר 'כל אשר בתוכו יטמא'.

יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המועיקים ומצירים

ממכתב ט"ז אייר, תשי"ח

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

46 שואלת הגמרא, ואיך, רבי עקיבא שלומד שהמים בודקים אותו
47 מהייתור של הוי"ו, מפני מה אינו לומד את זה מכאן. משיבה הגמרא,
48 ההוא מודיע לה בהן דבין גרישא ותרד יחד - פסוק זה בא לומר
49 שהכהן מודיע לה שקודם תצבה הבטן ואחר כך תנפול הירך, ולא
50 הידה כמו שכתוב לפני כן, 'את יריכך נופלת ואת בטנך צבה', כדי
51 שלא להוציא לעו על המים הפרים, שיאמרו שהמים לא עשו
52 כסדר הכתוב בתורה.
53 מקשה הגמרא, ואיך, כיצד לומד רבי שהמים בודקים לבועל, והרי
54 מפסוק זה לומדים להודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אם בן שלומדים
55 מפסוק זה רק את הודעת הכהן ולא שהמים בודקים לבועל, לכתוב
56 קרא במנה ויריכה של האשה, מאי במן וירך, שמע מינה שהמים
57 בודקים גם לבועל. מקשה הגמרא, ואימא בולי להכי הוא דאתא
58 - אולי הפסוק בא ללמד רק שהמים בודקים לבועל, מנין לרבי
59 שאפשר ללמוד מהפסוק גם את הודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אם
60 בן לכתוב במנו ויריכו שמשמע רק לבועל, מאי במן וירך סתם,
61 שמע מינה תרתי - שאפשר לדרוש מכך גם הודעת הכהן, וגם
62 שהמים בודקים לבועל.
63 שנינו במשנה, אמר רבי יהושע, כך היה דורש ובריה בן הקצב,
64 רבי אומר וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת
65 שבמשנה, תנו רבנן, שלש פעמים האמורין בפרשה, והיתה אם
66 נממאה, וקנא את אשתו והיא נממאה, תחת אישה ונממאה
67 למה, ומבארת הברייתא, אחד לומר שהאשה אסורה לבועל, ואחד
68 לומר שאם התגרשה מהבעל או האלמנה אסורה להנשא לבועל,
69 ואחד לתרומה - שאפילו אם היא בת כהן ובעלה כהן, נפסלת
70 מלאכול בתרומה, דברי רבי עקיבא. אמר רבי ישמעאל, אין צריך
71 ללמוד שאסורה לכהונה מפסוק, כיון שאפשר ללמוד מקל וחומר,
72 ומה בת כהן גרושה - שהתגרשה מישאל שפותרת בבית אביה
73 לתרומה, בכל זאת אסורה לכהונה כדון גרושה שאסורה לכהן, זו
74 - בת כהן סוטה שאסורה לתרומה, אינו דין שאסורה לכהונה.
75 הגמרא דורשת את הפסוקים המדברים בסוטה, מה תלמוד לומר
76 "וקנא את אשתו והיא נממאה, או עבר עליו רוח קנאה וקנא את
77 אשתו והיא לא נממאה", אם ברור לבעל שנממאה למה שותה,
78 ואם ברור לבעל שלא נממאה למה משקה, אלא מניד לה ככתוב
79 שהספק אסורה - שאסורה עליו כשספק אם נטמאה. ופירוש הפסוק
80 הוא כך, אשה זו ספק אם נטמאה או לא, לכך משקה אותה לברר
81 הספק, ואם לא ישקה אותה אסורה עליו.
82 מוסיפה הגמרא, מכאן - מסוטה, אתה דן קל וחומר לשרץ מת,
83 שספק אם נגע בטהרות, שמחזיקים את הטהרות בטומאה מספק,
84 בדרך זו, ומה סוטה שלא עשה בה שונג כמזיד ואונים ברוצח -
85 שאם נטמאה בשוגג או באונס, אין דינה כמזיד ורוצח ואינה אסורה
86 על בעלה, בכל זאת עשה בה ספק בודאי - שגם כשספק אם
87 נטמאה אסורה על בעלה כודאי, שרץ שעשה בו שונג כמזיד
88 ואונים ברוצח - שאף אם נגע שרץ בטהרות בשוגג או באונס
89 נטמאים, אינו דין שעשה בו ספק

1 דאי אית ביה בבעל עון, שבא עליה אחרי שנסתרה, בדין אף ליה
2 מיא, לא יתכן לומר כן, כיון שבי אית ביה עון בדיניה - בבעל, מי
3 בדין לה מיא לדידה - לאשה, והא תניא, ונקת האישי מעון
4 והאשה הריא תשא את עונה, ודורשים, בזמן שהאישי מנוקה
5 מעון, שלא בא עליה לאחר שנסתרה, המים בודקין את אשתו,
6 אבל אם אין האישי מנוקה מעון, אין המים בודקין את אשתו,
7 הרי שלא יתכן שהמשנה מדברת בבעל.
8 ממושיכה הגמרא לברר, ואלא כוות המשנה שהמים בודקים
9 לבועל, מקשה הגמרא, אם כן ליתני כך המים בודקין את הבועל
10 בפירושו, בדיקתני סיפא בשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל,
11 ומפני מה כתוב 'כך המים בודקין אותו'. מתרצת הגמרא, לעולם
12 המים בודקים לבועל, ורישא, אידי דתנא בשם שהמים בודקין
13 אותה, לכך תני 'כך המים בודקין אותו', ובסיפא, אידי דתנא
14 בשם שאסורה לבעל, לכך תנא 'כך אסורה לבועל'.
15 שנינו במשנה, כך המים בודקין אותה, שנאמר וקנא וקנאו.
16 שואלת הגמרא, איבעיא להו, קנא וקנאו קאמר והלימוד הוא
17 מייתור הוי"ו, או וקנאו וקנאו קאמר והלימוד הוא ממה שנכפל
18 בפרשה כמה פעמים וקנאו.
19 מוכיחה הגמרא, תא שמע שנינו במשנתנו, בשם שאסורה לבעל
20 כך אסורה לבועל, שנאמר נממאה ונממאה דברי רבי עקיבא,
21 הרי שרבי עקיבא דורש וי"ו יתירא. דוחה הגמרא, ועדיין תיבעי לך
22 אף שם כמו ששאלנו ברישא, האם 'נממאה' ונממאה קאמר
23 והלימוד הוא מכפלות המילים, או 'נממאה ונממאה' קאמר
24 והלימוד הוא מייתור הוי"ו. מוכיחה הגמרא, תא שמע, מדיקתני
25 סיפא, רבי אומר שני פעמים האמורין בפרשה ונממאה
26 ונממאה, אחד לבעל ואחד לבועל, אם כן רבי לומד מכפלות
27 המילים, מכלל דרבי עקיבא שנחלק עליו ויו קדריש.
28 מבארת הגמרא, הלכך לרבי עקיבא שיתא קראי בתיבי, חד
29 לצנאה וידה - שהקדוש ברוך הוא גוזר שיבואו בה המים המאריים
30 ויהיו למרים, וחד לצנאה וידה - שהמים יבדקו גם את הבועל, חד
31 לעשייה וידה - שהקדוש ברוך הוא מודיע לבני ישראל שיעשה כך
32 לאשה זו, וחד לעשייה וידה - שיעשה כך לבועל, חד לדיעה
33 וידה - שהכהן מודיעה שבטנה תצבה קודם ואחר כך יריכה, וחד
34 לדיעה וידה. ורבי שלא את ייתור הוי"ו, תלתא קראי וקנאו
35 בתיבי, חד לצנאה וחד לעשייה וחד לדיעה, וכולם באשה.
36 שואלת הגמרא, ורבי שלא דורש וי"ו יתירא, והפסוקים מדברים רק
37 על האשה, אם כן הלכה זו ששם שהמים בודקין אותה כך
38 בודקין אותו, מנא ליה. משיבה הגמרא, נפקא ליה מדיקתני
39 בברייתא, נאמר בפסוק 'לצבות במן ולנפיל וירך', מבארת
40 הברייתא שהכוונה לבמנו ויריכו של בועל, מבררת הברייתא,
41 אתה אומר במנו ויריכו של בועל, או אינו אלא במנה ויריכה
42 של נבעלת, ומבארת, בשהוא אומר 'וצבתה במנה ונפלה ויריכה'
43 הרי במנה ויריכה של נבעלת כבר אמור, ומה אני מקיים 'לצבות
44 במן ולנפיל וירך', חייבים לומר שהכוונה לבמנו ויריכו של בועל,
45 ומכאן לומד רבי שהמים בודקים גם את הבועל.

השם יתברך משגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית

ממכתב ט"ו אייר, תשי"ח

סוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף כה עמוד א

רש"י

הוספות

1 **ההוא** דמדוע לה כהן. פירוש הבקן צריך להודיע שלא להוציא לעו ודגל לן קרא
2 דהוא נבדק כמותה וכתיב בה צואה ידיעה ועשיה לא צריך למכתב בה: וז'
3 שאסורה בתרומה אינה דין שאסורה לכהונה. ולכאן למימר בת ישראל ויכח שאסורה
4 בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרושה שמתורת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה
5 שנעשה בה דהיינו גירושין זו וכו' אינו דין
6 שאסורה לכהונה ע"י זנות שנעשה בה אבל בת
7 ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה
8 ועוד אם תנשא בת ישראל לכהן תהא מותרת
9 לתרומה מה שאין כן באלו שאין להם מעשה
10 לעולם בספרי מתני הכי ומה גרושה קלה
11 שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן
12 הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן
13 הכהונה:
14 **מה** ת"ל היא בטומאה וכו'. בגירסת רש"י וכו'
15 סימא ללמדך שלעולם אין משקין אלא
16 על הספק וא"ת וכי איצטרך קרא למיסר ספקאי
17 יש לומר הכתוב אסורה קודם שתיה כאלו היא
18 דאי וא"ע דליכא מלקות כדמכח בפ"ק דיבמות
19 (דף יא) מיהו לאו הבא מכלל עשה איכא ואפי'
20 אם היא חטורה נענש בב"ד של מעלה אם בא
21 עליה כמו על חיובי עשה ולא כשאר ספקות כגון
22 ספק חלב ספק שומן ואכלו ונדע שהוא שומן
23 א"ע"ג דצריך כפרה לטויה מיהו לא חמיר כחיובי
24 עשה:
25 **אינו** דין שעשה בו ספק כבודאי. ליכא למיפך
26 נזיר ועושה פסח ויכידו שעשה בהו אונס
27 כרצון דנפקא לן מוכי ימות מן עליו בפתע פתאום
28 בספרי ובפרקי ב' דבריות (טו.) ואפי' לא עשה
29 בתוך ספק טומאת התהום כבודאי ע"י שטומאת
30 התהום הלכה ודא ואלא תריסין ק"ו מהלכה והיה
31 דאין להוכיח משם דחייב אמר בהוכחה אף אני
32 אביא זה והלא אין ללמוד הימנו אבל זה איכא
33 לתלמודא אמאי לא פרכינן מה לטויה שכן רגלים
34 לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפרכינן לעיל
35 בריש פ"ק (דף ב) ואין לומר משום לדלעל מייר
36 בטומאה דבתר קנינו וסתירה מדמינן עד א' התם
37 דאי איכא רגלים אבל הכא לפינן מסתירה
38 דבתר קניא גרידא דליכא למיפך שכן קינא לה
39 דקניא לא חשיב רגלים בלא סתירה דהא בריש
40 מסכת נדה (דף ב) דמייתי התם מקשה שבמד
41 ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גבוי בין
42 ברה"ר בין ברה"ש טמא ריש אמר ברה"ר טהור
43 ברה"ר תולין ושניהם לא למדיה אלא מטויה רבנן
44 סברי כסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאה כודאי
45 אף כו' ופריך אי טמאה נימא חסר ברה"ר
46 טמא דאי הכא נמי טמא דאי הכי השתא התם
47 יש רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי
48 רגלים לדבר איכא אילמא א"ע"ג דמסתירה דבתר
49 קניא וליש כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך
50 הכי ור' לומר דסתירה לן ידי קניא בטויה דהי
51 כספק מגע שרשי בלא קניא לא היה שום
52 ספק בסתירה גרידא דלא נחשוד על העריות
53 הלכך הקניא גורם הספק דה"פ בניס נדה התם
54 גבי סוטה וספק שרץ דהי ריעותא דהיינו שרץ
55 הדובעל קמן אצל הטהרות והתאמה אבל גבי מקוה
56 קודם טבילה לא ראינו שום ריעותא דיכא
57 לספקו על ידה ולעיל בפ"ק קודם העראת עדים
58 לא הואי שום ריעותא:

מכאן
ספק כבודאי. אינו דין שיעשה בו ספק
כבודאי?

1 **דאי** אית ביה עון. שבא עליה לאחר שנסתרה. ב"פן שהאיש מנקה מעון. שלא בא עליה
2 משאנסאך עליה. האשה הרי היא תשא עונה שידברקה המים: **אלא** לבעול ליתני. כך בודקין
3 את הבעול בקדיא כדתינן סיפא בהקדיא. כך אסורה לבעול. ולא תנא כך אסורה לה: **כא**
4 **ובאו** קאמר. מרוביא דין: **או** וכו' **ובאו**. הכפולים בפרשה דרש: **שנאמר** **במקום**
5 **ונטמאה** ש"מ רבי עקיבא ור' דרש: **ועיניו**. ב"הא
6 וגפא מיבעיא לי. נטמאה ונטמאה דרש מרוביא
7 ור' או חד נטמאה וחד ונטמאה קרדיש: **שאת**
8 **קרדיש** שלשה וכו' כותבים שם, וכו' המים
9 המזכירים האלה כמעיקר לצבות כטן, להודיע
10 לנו דבטן והדר ירד שלא להוציא לעו כדאמר
11 בפ"ק (פ"ט טו.) וחד והשקה את האשה את מי
12 המים המזכירים וכו' מה המים וגו' לצואה
13 שהקדיה גורש שיקבאו בה המים למרים, וחד
14 (לעשה) והשקה את המים והיתה אם נטמאה
15 וגו' לעשיה, כאן הודיע הפתוח את ישראל
16 דמנטיח לון שידברקה המים, ובגלם כתיב ור' ור'
17 ותידי, הרי שתי דידה. דבעול. דידה. דאשה.
18 לידעה וצואה ועשיה כדפרישית: **ורבי**. דלא
19 דרש ור' מלתא קראי הוא דכתיבי ובלה
20 לדידה. ודיעה ועשיה וצואה: **שלא להוציא** לעו.
21 משום דהוא אמר לה בקללה ברישא את ור'ך
22 ונפלה וגו'. וסוף המים לברוק כדרך בניסותן
23 דכתיב וצבתה בטנה והדר ונפלה ור'ך, לכך
24 הדר להודיע תהלה שהמים כדרך בניסותן
25 יבדקו: **ואימא** בליה לחי הוא דבעול. לבעול.
26 להודיע דבטן לוקה ברישא מנלן. **מאי** כפון ור'ך.
27 סתם הקא והקא דרש ליה: **שלשה פעמים**. וקא
28 את אשתו והיא נטמאה, והיתה אם נטמאה
29 נטמאה אישה ונטמאה: **ואחד** לתרומה. שאפלו
30 היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה: **קל**
31 **והקרי**. אינו צריך להביא מן המקרא לפסלה מן
32 התורה מלשנא לכהן, ומלך וחמר אתי. מה
33 ירשתה. בין כהן שנתקשה מישאל ורע אין לה
34 שמתרת בתרומה כדכתיב מלחם אביה תאכל
35 (ויקרא טו) פסולה לכהונה: **זו** שפסולה כדפרישה.
36 מרוביא דנטמאה כדאמרת, אינו דין שפסולה
37 לכהונה. ולקמן פריך ודא לא איירי רבי עקיבא
38 בפסול כהנה בלל, דלא אצרכה קרא. ומאי
39 קאמר ליה רבי ישמעאל: **מה** ת"ל **והיא נטמאה**
40 **כו'** גריסין, ולא גרס א"ב דמלתא באנפי נפשה
41 היא, ולא נטמאה ותיקא קמיבעיא ליה דקא
42 דרשינן. ולאו רבי ישמעאל להודיע קאמר לה.
43 אלא סתמא היא. וקראי דענינא קרדיש ואזיל:
44 **מה** תלמוד לומר **קאמא** את אשתו והיא נטמאה.
45 דמשמע דודאי נטמאה, ומה תלמוד לומר **או**
46 **עבר** עליו וגו' והיא לא נטמאה, אי פשיטא ליה
47 דנטמאה לקה שותה, ואי פשיטא דלא נטמאה
48 לקה משקה: **מזי** לך **הכתוב** **שעל** **הספק**
49 **אסורה**. והכי קאמר קרא. אשה זו שמא תספק
50 ושמן לא נטמאה. וקאמר לך דישקנה לברך
51 הספקא. ואי לא משקה לה אסורה: **ונכאן** אתה.
52 למד ק"ו לשרץ. ספק נגע בטהרות ספק לא נגע
53 דמחוקין לה בטמאה מספק: **סופה** לא עשה **בה**
54 **כו'** דכתיב והיא לא נתקשה אסורה. היא נתקשה
55 מקרה, והוא הדין לשרשג. אשתו נאשת איש עמו
56 בבית ונתחבן לאשתו ונדומה לו זו, ואף היא
57 שגגה כסבורה שהוא בעלה.
58 ומקום

44 **כבודאי ואונס כרצון עשה בה**
ספק כבודאי. אינו דין שיעשה בו ספק
כבודאי?

סוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף כח עמוד ב

תוספות

רש"י

מכאן

1 אמרו וכו' ברשות הרבים ספיקו טהור. בפ"ק דשחיטת חולין (דף טו) ובפרק אין
 2 מעמידין (ע"ז דף לו): אמר דספק טומאה ברשות הרבים הלכתא גמירי לה מסוסה
 3 דמשמע דרוקא במקום סתירה טמא אבל שלא במקום סתירה גמירי דטהור ודאי הוא ותימה
 4 למאי איצטריך הלכתא לימא העבד טהור על חזקתו ואימור לא נטמא והכי אמר בהדיא
 5 נמי בריש מסכת נדה (דף ג.) דרבי שמעון גמר לה
 6 מספק טומאה ברה"ר ואמר ורבנן הכי השתא
 7 התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא
 8 מחתינא ליה טומאה וי"ל אי לאו הלכתא דגמירין
 9 ברה"ר טהור היה אמינא סתירה דנקט קרא לא
 10 דבר הכתוב אלא בדוהו ה"ה לכל ספק טומאה
 11 בכל מקום שגולדה דמסבירא אין לטהר זו יותר
 12 מזו וסד"א דגזירת מלך כך היא בכל ספק טומאה
 13 הלכך איצטריך הלכתא להעמיד ספק טומאה
 14 ברשות הרבים אחזקתה ללא מחתינא ליה טומאה
 15 מספק ירושלמי דפירקין קמא מ"מ יש רגלים
 16 לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות
 17 אפילות ביום שאלו את כן זומא מפני מה ספק
 18 רה"י טמא אמר לן סוטה מה היא לבעלה ודאי

1 **כְּדָאִי? וּמִמָּקוֹם שְׂבָאָתָּה, מַה סוֹמְאָה רְשׁוֹת הַיְחִיד,**
 2 **אִף שֶׁרִין רְשׁוֹת הַיְחִיד. וְכִּי סוֹמְאָה דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ**
 3 **דַּעַת לִישְׁאָל. אִף שֶׁרִין, דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת לִישְׁאָל**
 4 **וּמִכָּאן אָמְרוּ: דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת לִישְׁאָל, בְּרִשׁוֹת**
 5 **הַיְחִיד סְפִיקוֹ טָמֵא, בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים סְפִיקוֹ טָהוֹר.**
 6 **וְשֵׁאִין בּוֹ דַּעַת לִישְׁאָל, כִּין בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד כִּין בְּרִשׁוֹת**
 7 **הַרְבִּים סְפִיקוֹ טָהוֹר. וְר' יִשְׁמְעֵאל, אָמַר ר' עֲקִיבָא**
 8 **תְּרוּמָה, וּמְהֵרָה לִיֵּה אִיהוּ כְּהוֹנֵה? וְתוֹ: לר' עֲקִיבָא,**
 9 **כְּהוֹנֵה מָנָא לִיֵּה? וְכִי תִימָא, כְּהוֹנֵה לָא צְרִיבָא קְרָא,**
 10 **שְׁהוֹ**

1 **וּמִמָּקוֹם שְׂבָאָתָּה.** הואיל ולא למדת דמטמין מוספק אלא מסוקה, חוזר ודון, דמה סוטה הא
 2 דטמאה מספק ברה"י הוא, מקום הראוי לסתר, אף טמאה ברשות היחיד ספקו טמא, אבל
 3 ברה"ר טהור: ומה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל היא, אם נטמאת אם לאו, אף ספק
 4 טמאה דבר שיש בו כגונג זה דעת לישאל אף נגע אם לאו וזהו אומר איני יודע, כגון
 5 אדם או טהרות שהיה אדם עוסק בהם בשעה
 6 שגולד הקספ: ופירשין לרבי ישמעאל א"ר
 7 עקיבא. ואחד לתרומה, וקמחודר ליה איהו א"צ
 8 מקרא להביא בכהנה: ותו, מקציא לן לרבי
 9 עקיבא דלא איירי בכהנה: מנא ליה, דאסורה
 10 לכהנה אם מת זה, והא ליכא למימר דשריא,
 11 דהשתא לתרומה אסר לה לכהנה מקציא,
 12 ומק"ו הוא זה יליף, דא"כ היינו ר' ישמעאל:
 13 וכ"ת כהנה לא צריך קרא, דממילא אסורה
 14 שהיה עשה בה הכתוב בטוטה ספק זונה כודאי
 15 זונה לאסרה על בעלה, הלכך לגבי כהנה נמי
 16 אסירא דקתיב זונה לא יקחו וזו בחזקת זונה היא:
 17 א

19 או ספק אמרו ליה ספק אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לשרץ מה כאן רשות היחיד אף הלך ומה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף וכו' מכאן אמרו דבר שיש בו
 20 דעת לישאל וכו' מלידתו דרבנן פליגין דמר רבי ועירא ר' יוסי בשם ר' יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה והא תננין כל דבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ברם הכא
 21 אע"פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור ומפני מה ספק רה"י טהור אמר להו מצינו שהציבור ערשין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים אם טומאה ארית הותרה לציבור ק"ו
 22 לספק טומאה וסיום הברייתא בתוספתא דמסכת טהרות פרק הגבולות השחוטות רשב"ג. אמר מפני מה ספק רה"י טמא וספק רה"ר טהור מפני שאפשר לישאל לישאל לישאל
 23 לרבים: **ברשות** הרבים ספיקו טהור. מקשי' מפרק שני נזירין (נזיר דף נו.) דתני שני נזירין שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואינו יודע איזה מכם הוא שניהן מביאין קרבן טומאה
 24 וקריין בגמרא ואמאי כל ספק טומאה מדיבא גמירי מסוסה מה סוטה בוועל ונבעלת אף כל ספק טומאה ברה"י כגון דאיכא בי תרי אבל הכא שני נזירין והאי דקאמי גביהון הא תלתא הוי
 25 ליה ספק טומאה ברה"ר אלמא כל היכא דאיכא תלת חשיב ליה כרה"ר אי"כ הא דתנין בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישינות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת
 26 מוח כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה כרה"ר מיהו מהתם לא קשיא מידי ולא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שיצא הדם מגופה
 27 והיאך נטהר כולם ולא דמי אלא לשני שביליון (טהרות פ"ה מ"ה) אבל מפרק קמא נדה (דף ב.) מקשינן דתנין כיצד היה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא
 28 טמאה וכולן טהרות דריק בגמרא (דף ה.) טעמא דדיה שעתה הא מעת לעת מטה נמי מטמא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור תרגמא כשחברותיה נושאות אותה במטה דהויא
 29 את ידי חברותיה סוף טהרה חברותיה והיא היא שלש הוה ליה ספק טומאה ברה"ר ואמאי מטמין לה ונראה דלא חשבינן טומאה ברה"ר אלא היכא דאיכא דספיקא היתה יכולה להיות גלויה לכל
 30 כהן והיא ותשעה פירשין ורמי' כחדי ביניהם (תבובת דף טו.) אבל הדיא דנדה דמגע ודאי הוא שנעשה במטה ואין שום ספק אלא אם ראתה או לאו ומקום המוקד מקום סתר
 31 הוא ולא שייך למימר ביה רה"ר אפילו אם גולד ספק ראייתה ברשות הרבים אבל באיכא איהא למתנה אמאי משוינן מטה כספק טומאה ברשות היחיד הוא לא דמיא לטוטה סוטה ודאי
 32 שרץ וספק גונג כגון בוועל הוא השרץ וספק אם בעל אבל התם ודאי מגע וספק מעת לעת הוא שרץ דשמא לא ראתה ואנן לא לפינן מסוסה אלא דדמי לטוטה דהא דבר שאין בו דעת
 33 לישאל ממעטינן הואיל ולא דמי לטוטה ועוד תניא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק (הגבולות) השחוטות (פ"ג) נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת למחר עומד ונמצא מת רבי מאיר
 34 מטרה שספק רשות הרבים טהור אלמא דמסוסה גמירי אע"ג דהוי ודאי מגע וספק שרץ ותימה מאי שנא דמטהרין דבר שאין בו דעת לישאל הואיל ולא דמי לטוטה ובכי האי גונג לא
 35 מטהרין וי"ל דהכי הלכתא גמירי לה אי' עיקר הדבר שאין בו דעת לישאל נפקא לן מזהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בדלקמן בשמעתין וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר
 36 שיש בו דעת לישאל שאין בו דעת דבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד תתם מן המפורש מסוסה דמפרש בו דוקא מקום סתירה ואע"ג דמסיק אי מסוסה הוה
 37 אמיא דעת נוגע ומגיע וספק טמא נקט ליה אי נמי הכי פירושו ואי הוה גלי לן קרא בסוטה דביעין דבר שיש בו דעת לישאל הוה אמיא דעת נוגע ומגיע. סיום הברייתא דנגע באחד
 38 בלילה ודמיא מוטמאין שכל הטומאות כשעת מצירתן ומודים חכמים לרבי מאיר שאם ראוהו חי מבערב אע"פ שבא שחרית ומצאו מת טהור מפני שזה ספק רה"ר אלמא דבין לרבנן בין
 39 לרבי מאיר אפילו בלילה חשבינן ליה רשות הרבים וקשיא מהא דתנין במסכת טהרות פרק שמיני (מ"ג) המאבד ביום ומצא ביום טהור ביום ומצא ביום ומצא ביום של אחריו ספיקו
 40 טמא זה הכלל כל שעבר עליו הלילה או מקצתו ספיקו טמא אלמא דלילה חשיב לעולם כרשות היחיד ולעיל איתתין נמי מירושלמי מ"מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום
 41 למבואות אפילים ביום אלמא דפלטיא בלילה חשיב רה"י. בתוספתא דטהרות פרק ז' יש דברים ברה"ר ועשאוהו ברה"י קופה ברה"י גבה י' טפחים הטומאה בתוכו ספק נגע ספק לא נגע
 42 ספיקו טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפורה על כתיפו וכבר תרומה כרוך בסיבא או בנייר נתן בתוכו ספק נגע ספק לא נגע טהור הכניס ידו לתוכה ספק
 43 נגע ספק לא נגע ספיקו טמא חמור ברה"י גבה י' טפחים וטומאה נתונה על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא ספק רה"ר גבה
 44 י' טפחים וטומאה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היה זה רוכב על חמורו זה רוכב על חמורו אחד מנא ואחד טהור ספק נגע זה
 45 בזה ספק לא נגע ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר בנו של זה רוכב על כתיפו ובנו של זה רוכב על כתף (בתיפין) אחד טהור ואחד טמא ספק נגע זה בזה ספק לא נגע ר' יעקב מטמא ורבי
 46 יוסי מטהר היתה חבילה על כתיפו והרוק מדובב כותל למעלה מ"י טפחים ספק היסט ספק לא היסט ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר שהיה ר' יעקב אמר כל שהוא למעלה מעשרה טפחים
 47 ברה"ר הרי הוא כרה"י ורבי יוסי אמר כל שדרך הלילו ברה"ר טהור ועוד מפרש התם דין בקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו וכן ימות החמה משתערך בהואה ואלו וכן ימות הגשמים
 48 משתערך בהיה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנ"ג) מפרש ר' דאמרין בימות החמה רה"ר לטומאה לא שנו אלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד
 49 לכאן ולכאן:

והנה

50 לרבי עקיבא כהונה מנא ליה. רש"י פ' דמקל וחומר לא יליף דאם כן היינו רבי ישמעאל ותימה אי לית ליה קל וחומר דרבי ישמעאל אי"כ כיון שנבעלה לפסול לה בעילה וראית
 51 מנא ליה דפסולה לכהונה והא ביבמות בפרק אלמנה (דף סח.) ילפינן ליה מהאי קל וחומר ועוד לא ליכא למיפריך עליה מידי יש לומר הכא לית ליה קל וחומר משום דאי לא הו
 52 כתיבי אלא תלתא קראי הוה אמינא חד לבעול וחד לבעול וחד לכהונה דחמיר טפי כדפריך לרבי ישמעאל אבל גבי בעילת פסולין כתיבה תרומה בהדיא:

שכן

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד ב מתוך "שי"ס לובלין - מכון המאור"

15 אבל ברשות הרבים פיקו מהור. ושאין בו דעת לישראל, כגון
16 שרץ מת שספק אם נגע בטהרות שאינם ביד אדם, בין ברשות
17 היתיד בין ברשות הרבים פיקו מהור.
18 שנינו בברייתא, שלש פעמים נטמאה למה, אחד לבעל ואחד
19 לבעל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא, אמר רבי ישמעאל, קל
20 וחומר, ומה גרושה שמוותרת לתרומה אסורה לכהונה, זו שאסורה
21 בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה. מקשה הגמרא על רבי ישמעאל,
22 ורבי ישמעאל, הרי אמר רבי עקיבא שלומדים מפסוק רק שאסורה
23 לאכול תרומה מספק, ומהדר ליה איהו בהוניה - והוא השיב לו
24 שאין צריך פסוק שאסורה לכהונה, והרי רבי עקיבא לא דיבר על כך.
25 ותו, לרבי עקיבא, שאסורה לכהונה אם מת בעלה מנא ליה, ואי
26 אפשר לומר שסובר שמוותרת לכהונה, כיון שיש קל וחומר, וכן אי
27 אפשר לומר שלומד מהקל וחומר, שזה שיטת רבי ישמעאל.
28 וכי תימא בהוניה לא צריכא קרא, ואסורה ממילא

1 כגדאי - שאף בספק אם נגעו הטהרות בשרץ, הרי הם טמאים כודאי.
2 מוסיפה הגמרא עוד, ומקום שפיקו - כיון שלמדת שרץ מטמא
3 מספק מסוטה, כמו כן נלמד שרק באופן שסוטה טמאה מספק, מטמא
4 גם השרץ בספק, מה פוסק שייך בה ספק טמאה רק ברשות היתיד
5 שהוא מקום הראוי להסתא, אף שרץ אינו מטמא אלא
6 ברשות היתיד, אבל ברשות הרבים אין השרץ מטמא אלא כודאי.
7 וכמו כן נלמד, ומה פוסק היא דבר שיש בו דעת לישראל - שאפשר
8 לשאול אותה אם נטמאה או לא, אף שרץ מטמא בספק רק בדבר
9 שיש בו דעת לישראל, כגון באדם המתעסק בטהרות שאפשר
10 לשאול אותו אם השרץ נגע בהם, אם אינו יודע נטמאים הטהרות
11 מספק, אך אם אין אדם לשאול אין הטהרות נטמאים אלא כודאי.
12 מסימת הגמרא, ומקאן אמרו, דבר שיש בו דעת לישראל כגון ספק
13 אם נטמא אדם משרץ, או אדם המתעסק בטהרות, ספק אם נטמאו
14 הטהרות משרץ, הדין הוא, אם הוא ברשות היתיד, פיקו טמא,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמ' ב

24 אשה על בעלה כשעשתה רק פריצות זו של קירוב באברים, וכיון
25 שלא אסרה התורה אם כן ודאי שאינו נחשב קינוי. מתרצת הגמרא
26 אלא מהו דבר אחר, אמר אביי, מה שכתוב בתורה "ושכב איש
27 אותה שכבת זרע" בא למעט פרט לשקונא לה בנשיקה - שקינא
28 לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה שאינו מכניס בה את האבר,
29 אלא רק נוגע האבר באותו מקום.
30 שואלת הגמרא, הניחא - מוכן מה שהוצרכה התורה למעט שאינו
31 נקרא קינוי כשהתרה בה על נשיקת אבר, רק למאן דאמר הערואה
32 הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה זו הכנסת עטרה, וסובר אביל
33 נשיקה ולא כלום היא, היינו דאמי קרא למעוטי נשיקה - לכן
34 הוצרך הפסוק כדלעיל למעט נשיקת אבר שלא תאמר שהיא
35 כהעראה, אלא למאן דאמר דאמר הערואה הכתובה בכל מקום
36 שנקראת ביאה זו אפילו נשיקה, מאי איכא למימר - למה מיעט
37 הכתוב שאינו נקרא קינוי, והרי היא העראה ונחשבת ביאה גמורה.
38 מתרצת הגמרא, לעולם כמו שתירץ רבא לעיל שדבר אחר זהו
39 לשקונא לה דרף אברים, ומה שהקשה אביי והרי אין צריך לזה
40 פסוק שודאי אינו נחשב קינוי כי זו פריצות בלבד שאינה אוסרת
41 אשה על בעלה, נענה ונאמר, ומהו דתימא - הייתי אומר, כיון
42 שבקפידא דבעל תליא רחמנא - כתוב בתורה "ועבר עליו רוח
43 קנאה וקינא את אשתו", הרי שתלו זאת בהקפדת הבעל, ובעל רח
44 קא קפיד שלא תשכב עם איש זר בקירוב אברים, קמשמע לן כיון
45 שאינה נאסרת בכך אינו נחשב קינוי.
46 אמר שמואל, עדיף שישא אדם

1 זנות, כי אם היתה נחשבת זנות היה אסור האתנן שניתן בעבורה.
2 חזרת הגמרא לברר את תחילת דבריה, ושואלת, ואלא לפי דברי
3 שמואל דלעיל, שאשה נסותרת עם שחוף בעלה מקנא לה, וביארה
4 הגמרא שלא תלמד מ"ושכב איש אותה שכבת זרע" שצריך דוקא מי
5 שהוא מזרע, אם כן מה שאמר הפסוק "שכבת זרע" למה לי - מה
6 בא למעט. מתרצת הגמרא, מיפעי ליה לברתניא, כתוב בפסוק
7 דלעיל "ושכב איש אותה שכבת זרע", פרט לדבר אחר, אך לא
8 שיש קינוי של הבעל שהתרה בה שלא תסתר עם פלוני, אך לא
9 לביאה ממש בהוצאת זרע, אלא לדבר אחר, והוא לא נחשב קינוי.
10 שואלת הגמרא, מאי דבר אחר, שאמרת עליו שאינו נקרא קינוי.
11 מתרצת הגמרא, אמר רב ששת, פרט לשקונא לה שלא כדרכה
12 - שלא קינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה רגילה, אלא
13 לביאה שלא כדרך איש ואשה, שאין לזה דין קינוי להחשיבה סוטה.
14 מקשה הגמרא, אמר ליה רבא, הרי ביאה שלא כדרכה אוסרת
15 אשה כמו ביאה כדרכה, שהרי "משכבי אשה" כתיב בתורה,
16 "משכבי" בלשון רבים, לדמות משכב שלא כדרכה למשכב כדרכה,
17 שבשניהם נאסרת, ואין אמרת שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא
18 אלא מהו דבר אחר, אמר רבא, מה שכתוב בתורה "ושכב איש
19 אותה שכבת זרע" בא למעט פרט לשקונא לה דרף אברים -
20 שקינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לשכב עמו בקירוב אברים,
21 ולא קינא לה לביאה כלל.
22 שואלת הגמרא, אמר ליה אביי, קירוב דרך אברים פריצותא
23 בעלמא היא, ופריצותא מי אמר רחמנא - האם התורה אסרה

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אמר רב גידל אמר רב, דין זה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא
 מספק, ואין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, מהאי קרא נפקא,
 "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", משמע שרק ודאי טמא
 הוא ולא יאכל, הא ספק טמא וספק טהור יאכל, הרי שספק
 טומאה אינו כודאי. אימא סיפא של הפסוק, "והבשר כל טהור
 יאכל בשר", משמע שרק אדם שהוא ודאי טהור הוא דיאכל
 בשר, הא אדם שהוא ספק טמא וספק טהור, לא יאכל, הרי
 שספק טומאה הוא כודאי טומאה, אלא לאו שמע מינה, כן - כל
 טהור יאכל בשר' מדבר באדם שיש בו דעת לישאל ולכן נטמא
 בספק, כן - והבשר אשר יגע, מדבר בבשר שאין בו דעת לישאל
 ולכן לא נטמא בספק.
 מבאר הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, ואיצטריך דרב גידל
 אמר רב, ואיצטריך למיגמר מסוטה, דאי רק מדרב, הוה אמינא,
 שכשיש דעת לישאל טמא בין ברשות היתר ובין ברשות הרבים,
 לכן איצטריך למיגמר מסוטה, לומר שנטמא רק ברשות היחיד
 כסוטה. ואי רק מסוטה, הוה אמינא, אין טומאה בספק עד דאיכא
 דעת בנוגע - השרץ הטמא, ומגיע הנטמא, כסוטה שיש דעת
 באשה ובבעל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא
 מספק, לכן צריכא את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, טהור
 ודאי יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין
 במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.
 שנינו במשנה, פו ביום דרש רבי עקיבא וכל בלי חרש בו, אמר
 רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר
 עתיד דור אחר לטורח כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא
 טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, ומאחר דאין לו לשני
 מקרא מן התורה שמתמא שלישי, למה עכשיו הוא טמא עד
 שיטרוה דור אחר. מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה אמר רב, אמנם
 מן התורה אין לו מקרא לטמא, אבל מדין קל וחומר יש לו
 טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, ומה מוביל יום שלא העריב
 שמשו, שפותר בחולין - שאם יגע בחולין אינו מטמא, בכל זאת
 פוסל בתרומה עד שיעריב שמשו, כפר שני שפסול אף בחולין,
 אינו דין שיעשה שלישי בתרומה ויפסלנו.
 דוחה הגמרא, איכא למיפרך, מה למבול יום של טמא מת או זב
 או מצורע, שכן בשעת טומאתו היה אב הטומאה ומשום כך פוסל
 תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה
 שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, תיית - תלמוד כבר שני שמתמא
 שלישי בקל וחומר

שהרי עשה בה הכתוב כסוטה שתהיה ספק וזנה אסורה על בעלה
 כזונה ודאי, וכיון שהיא בחוקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה,
 ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן תרומה נמי לא תיבעי
 קרא, שהרי עשה בה ספק זונה כזונה, ואם היא בחוקת זונה
 אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק
 לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאסורה להינשא
 לבהן.
 מתרצת הגמרא, אלא לרבי עקיבא ארבעה קראי בתיבי -
 'נטמאה', 'נטמאה', ו'וי יתירא של זונטמאה', חד לבעל,
 וחד לבעל, וחד לכהונה, וחד לתרומה. וכיון שאמר רבי עקיבא
 שלומדים כהונה מהו"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר
 ללמוד מקל וחומר. ורבי ישמעאל לא לומד מיתור הו"ו, משום כך
 רק תלתא קראי בתיבי, חד לבעל, וחד לבעל, וחד לתרומה,
 וכהונה אתיא בקל וחומר.
 מקשה הגמרא, ורבי ישמעאל, ממיאי דאיצטריך קרא לתרומה
 הקלה, וכהונה החמורה אתיא ממילא בקל וחומר, הרי לא כתוב
 במפורש בפסוק תרומה, ואם כן דילמא בי אצטריך את הפסוק
 לכהונה כיון שהיא חמורה, ותרומה הקלה שריא. מתרצת הגמרא,
 אמר לך רבי ישמעאל, מסתברא שהפסוק השלישי הוא דומיא
 דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור דבעל ובעל,
 מה בעל ובעל אסורה עליהם גם מתיים של הבעל, אף הפסוק
 השלישי מדבר על תרומה שהיא נאסרת נמי מתיים של הבעל ולא
 רק לאחר מיתה, לאפוקי כהונה דלאחר מיתה - מה שאין כן אם
 נעמיד את הפסוק בכהונה תיאטר לבדן מהפסוק רק לאחר מיתת
 בעלה, כיון שגרופה אסורה לבדן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי
 ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבעל ובעל, ואת כהונה הוא
 לומד מקל וחומר.
 מקשה הגמרא, ורבי עקיבא שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה,
 מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת
 הגמרא, דומיא דבעל ובעל לית ליה, ולכך אם לא לימד מפסוק,
 נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה
 מותרת. ואי נמי אית ליה דומיא דבעל ובעל ואפשר ללמוד
 תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב ו"ו
 יתירא לכהונה, כיון שמיילתא דאתיא בקל וחומר, טרח וכתב לה
 קרא.
 לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק,
 ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד
 נוסף להלכה זו.

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' 1

סס רפואה בעינך, ועל ידי כך היא תתרפא. אמר ליה רבי, לא
 יבילינא - איני יכול לסבול זאת. שאלו שוב, אשפר לך משפר -
 האם אמרח על גב העין סס רפואה. [אמר ליה רבי] לא יבילינא -
 גם את זה איני יכול לסבול. הוה מותיב ליה כגובתא דסמי תותי
 בי סריה, ואיתפי - הניח לו שמואל סמי רפואה בתוך קנה חלול,
 ונתנו תחת מראשותיו, וכוח הסס בקע והלך דרך עצם גולגלתו
 ומוחו עד שהגיע לעינו וריפאם.
 הוה קא מצטער רבי למסמכיה, ולא הוה מסתייעא מילתא - רבי
 טרח לטמוך את שמואל ירחינאה, מפני שהיה חכם ובקי מאוד, אך
 לא הסתייע הדבר. אמר ליה שמואל, לא לצטער מר על כך, לדידי
 חיי לי סיפרא דארם הראשון - אני ראיתי את ספרו של אדם
 הראשון, וכתבי ביה - ושם נכתב, שמואל ירחינאה - הבקיא בסוד
 מהלך הירח.

הנשם, ואתא מיפרא - ומיד ירד גשם. כי טמא למימר וכשהגיע
 לומר] מתייה המתיים, הניש עלמא - נעשה רעש בעולם, שהתחילו
 עצמות המתים להתקרב זה לזה, כדי לקום לתחייה. אמרי ברקיעא,
 מאן גלי ריזא בעלמא - אמרו בשמים, מי הוא זה שמגלה סודות
 בעולם הזה, שגילה שתפילת רבי חייא ובניו מתקבלת כתפילת
 האבות. אמר, אליהו גילה זאת. אתיהוה לאליהו, מהיהוה שתיין
 פולסי דנורא - הביאו את אליהו הנביא, והיכו אותו ששים מכות
 במקלות של אש. אתא - הגיע אליהו, אדמי להו כדוקא דנורא,
 על בינייהו ונרדיניהו - נדמה להם כדוב של אש, נכנס ביניהם
 והפריעם להתפלל.
 אגב שהובא המעשה בתלמיד שנרפאו עינו, הגמרא מביאה
 מעשה ברפואת עינו רבי: שמואל ירחינאה - הבקיא בסוד מהלך
 הירח, אסייה דרבי הוה - היה רופאו של רבי. חלש רבי בעיניה -
 פעם חלה רבי בעינו, אמר ליה שמואל, אימלי לך טמא - האם אניח

סוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף כט עמוד א

רש"י

הוספות

1 שבן עשה בה ספק זונה כוונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מדיכא
2 תינה דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קריא איכא למימר דלא טמאה
3 אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על דידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה
4 אמנא אוקי איתתא אחזקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו ודריש חד מאני
5 תלתא קריא ליבם והובי איתא התיב תני ר' חנני

6 אומר שלש טומאות אחרות בפרשה אחד לבעל
7 ואחד לבעל ואחד לתרומה מעינו אשה שהיא
8 אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה למה לא
9 אילו בת כון שנישאת לישראל ונאנסה שמא
10 אינה מותרת לביתה ואסורה לאכול בתרומה לא
11 מעינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול
12 בתרומה אמר ר' אבין הכן איתאמרת אתה לבעל
13 ואחת לבעל ואחת ליבם אמר ר' יוסי מתניתא
14 אמרה כן ואם מת חולעת ולא מתיבמת: **חד**
15 לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק תמור
16 מן ודאי דאילו ודאי יזתה מותרת בתרומה
17 ולכהונה דהא ב' אלמנה ביבמות (דף סח).
18 מרבין מוכח כון כי תידי לאיש זר כון שנבעלה
19 לפסול לה שור אצלה פסלה ומרבין גר עמוני
20 ומואבי וכו' וקא פריך התיב אמאי חייבי כריתות
21 נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה
22 ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תידי
23 כתיב דוקא בני הייה לאופקי חייבי כריתות דלאו
24 בני הייה ניהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי
25 בביתאן ואשת איש אידי נמי מחייבי כריתות ואם
26 כן מספקא אמאי מיפסלי ורש"י שיבש שם אותה
27 הגויסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי
28 כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה
29 קידושין לא פסלי לה וכותי תתן וממור דפסלי
30 מנלן הך דאית בהו הייה מדאפקה להך ביאה
31 בלשון הייה שמע מינה בהך דתפסי בה קדושין
32 משתעי קרא ואפה פסלי ולאופקי חייבי כריתות
33 לא גריסין אי הכי כותי ועבר וכו' והוא הדין הוה
34 מצוי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום
35 דאיירי בהו לעיל דקתני כותי ודיינו עובד כוכבים
36 ובמתניתין תנן העבר פוסל משום ביאה ומשני
37 פסלי מדריבי יוחנן כו' ואית דמפרשי ואימא
38 נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו' וקשיא
39 לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם)
40 דף לג) אהו כהונה נפסלו מן התרומה בבעילת
41 אשת איש ועוד קל דזומר חייבי לאוין פסלי חייבי
42 כריתות לא פסלי ועוד דאמר בעשרה יוחסין

1 אי הכי לתרומה נמי לא תיבעי קרא. ונילף מההוא טעמא גפייה שהרי עשה הכתוב
2 בסוטה ספק זונה כוונה. ובתרומה קא דיעין דזונה אסורה דכתיב וינקול כס כי תידי
3 לאיש זר, כי תבעל לזר אצלה. היא בתרומה הקדשים לא תאכל, ואין לך פסול גדול מזה
4 בשדיא אשת איש ונבעלה לאחר. ולר' עקיבא מהאי קרא נפקא לן ביבמות (ו' סג) כול
5 הפסולים דפסלי, והך נמי דלא תפסי בהו
6 קדושין, דכיון דלר' עקיבא אין קדושין תופסין
7 בשום פסול, לא משמע ליה כי תידי לשון וידי
8 אלא כי תבעל, אלא לרבי עקיבא ארבעה קראי
9 כתיבי. יתידי, ב' נטמאה וחד ונטמאה, ורבי
10 עקיבא דריש וריי הרי ארבעה, וכהנה אתיא מכל
11 וקמר. ולא דריש וריי, ופרכין לר' ישמעאל כיון
12 דלא דריש וריי ממאי דקרא לתרומה מדריש
13 וכהנה אתיא בקל וחמר ואתו בלאו, דילמא
14 קרא לכהנה אתא, דכיון דלא כתיב תרומה
15 בהדיא אגא אמנא תרומה לא אתרביא
16 לאסורא אלא בהנה הוא דאתרביא דמיכא
17 מניה, ותרומה שריא: אמר לך מסתברא. דכל
18 תרומה רבי דומיא דהרין נטמאה דרבי בתן בעל
19 ובעל דמחיים דבעל קמיתסרף להו, כגון אם
20 יגרשנה אסורה לבעל, הלך מקרא שלישי נמי
21 למידי דמיתסר ביה מחיים ודלבעל אתי, והיינו
22 תרומה, ולמעוטי כהנה, שאין פסוק זה בא
23 לאסורה אלא לאחר מיתה, דמחיים היא אסורה
24 וקיימא, דהא מגרש לה והיא לא גרשה
25 ואסורה לכהנה: ורבי דמצינא. דמצינא קרא
26 לכהנה, דומיא דבעל ובעל לית ליה, ואי לא
27 כתיב קרא יתידי לא הוה מרבין אלא כהנה
28 דתמידי. דכל חד וחד קרא באנפי נפשיה הוא,
29 ולא אמרינן הא לא מרבי אלא דומיא דהנה ואי
30 נמי אית ליה. ומיתוקם קרא לתרומה, אפלו הכי
31 אתא ויזי ותידי לכהנה, ואע"ג דאיכא למילפה
32 בקל וחמר טרח וכתב לה קרא: אלא לאו שמע
33 מנה. הבשר אשר יגע, דדבר שאין בו דעת
34 לשאל הוא, דבשר הוי נוגע, הלכך ספקו טהור.
35 וכל טהור יאכל בשר דאיירי בטמאת העוף דיש
36 בו דעת לשאל, בההוא קאמר לך ספקו טמא:
37 דעת נוגע ומגיע. במטמא ונטמא, כי סוטה דיש
38 בה דעת ויש דעת בבעל המטמאה, קמשמע לן
39 דרב גידל דנפקא מכל טהור, דא ספק לא יאכל
40 כיון דיש בו דעת בזה שנטמא, אכל במטמא לא
41 בעין דעת. ופארי דאין לי. מקרא מן התורה
42 למא הוא טמא בתרומה, לרבי יוחנן ופרין

1 **שְׁהָרִי עָשָׂה בָּהּ סֶפֶק זֹוֹנָה, תְּרוּמָה נָמִי לֹא תִיבְעִי**
2 **קְרָא? שְׁהָרִי עָשָׂה בָּהּ סֶפֶק זֹוֹנָה כֹּוֹנֵה! אֵלָּא לְר' עֲקִיבָא**
3 **אֲרַבְעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חֵד לְבַעַל, וְחֵד לְבוֹעֵל, וְחֵד**
4 **לְכַהֲנָה, וְחֵד לְתְּרוּמָה. ור' יִשְׁמַעְיָא, תִּלְתָּא קְרָאֵי**
5 **כְּתִיבִי: חֵד לְבַעַל, וְחֵד לְבוֹעֵל, וְחֵד לְתְּרוּמָה, וְכַהֲנָה**
6 **אֲתִיָּא בְּקַל וְחֹמֶר. ור' יִשְׁמַעְיָא, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא**
7 **לְתְּרוּמָה, וְכַהֲנָה אֲתִיָּא בְּקַל וְחֹמֶר? דִּילְמָא כִּי אֲצִטְרִיךְ**
8 **לְכַהֲנָה, וְתְּרוּמָה שְׂרִיָּא? אָמַר לֵךְ, מִסְתַּבְּרָא דִּוְמִיָּא**
9 **דְּבַעַל וְבוֹעֵל. מַה בַּעַל וְבוֹעֵל מְחִיִּים אַף תְּרוּמָה נָמִי**
10 **מְחִיִּים, לְאַפּוֹקֵי כַּהֲנָה דְּלְאַחַר מִיתָה. ור' עֲקִיבָא, דִּוְמִיָּא**
11 **דְּבַעַל וְבוֹעֵל לִית לֵיהּ, וְאִי נָמִי אִית לֵיהּ, מִילְתָּא דְּאֲתִיָּא**
12 **בְּקַל וְחֹמֶר טְרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. אָמַר רב גִּידֵל אָמַר רב:**
13 **דְּבַר שֵׁשׁ בּו דַּעַת לִישְׁאֵל וְאִין בּו דַּעַת לִישְׁאֵל, מַהֲיָא**
14 **קְרָא נִפְקָא, "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" וְדִאי**
15 **טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הֵא סֶפֶק טָמֵא וְסֶפֶק טְהוֹר יֵאָכֵל.**
16 **אִימָא סִיפָא "וְהַבֶּשֶׂר כָּל טְהוֹר יֵאָכֵל בֶּשֶׂר" וְדִאי טְהוֹר**
17 **הוּא דִּיאָכֵל בֶּשֶׂר, הֵא סֶפֶק טָמֵא וְסֶפֶק טְהוֹר לֹא יֵאָכֵל.**
18 **אֵלָּא לֹא שְׂמַע מִינָהּ, כָּאֵן שֵׁשׁ בּו דַּעַת לִישְׁאֵל, כָּאֵן**
19 **שְׂאִין בּו דַּעַת לִישְׁאֵל. וְאִיצְטְרִיךְ רב גִּידֵל אָמַר רב,**
20 **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוּמָה. דִּאי מְדַרְבַּב הוּוּ אִמּוּנָא בִּין**
21 **בְּרִשּׁוֹת הִיְחִיד וּבִין בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים, אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר**
22 **מִסּוּמָה. וְאִי מִסּוּמָה, הֵוּוּ אִמּוּנָא עַד דְּאִיפָּא דַּעַת נֹוּגַע**
23 **וְמוֹגַע, צְרִיבָא: בּו בִּיּוֹם דְּרִשׁ ר' עֲקִיבָא, וְכָל כָּלִי חֲרִשׁ**
24 **כו': וּמֵאַחַר שְׂאִין לֹו לְמָה טָמֵא? אָמַר רב הִוְדָּה אָמַר**
25 **רב: מִן הַתּוֹרָה אִין לֹו, מִדִּין קַל וְחֹמֶר יֵשׁ לֹו. וְמַה טָבוּל**
26 **יּוֹם שְׂמוּתָר כְּחוּלִין פּוֹסֵל בְּתְּרוּמָה, כִּכֶּר שְׁנֵי שְׁפָסוּל**
27 **כְּחוּלִין אִינוּ דִּין שְׁעִישָׁה שְׁלִישִׁי בְּתְּרוּמָה? אִיפָּא**
28 **לְמִפְרָדָּה, מַה לְטָבוּל יּוֹם שְׁכָן אֵב הַטּוֹמְאָה? תִּיתִי**

1 קדושין, דכיון דלר' עקיבא אין קדושין תופסין
2 בשום פסול, לא משמע ליה כי תידי לשון וידי
3 אלא כי תבעל, אלא לרבי עקיבא ארבעה קראי
4 כתיבי. יתידי, ב' נטמאה וחד ונטמאה, ורבי
5 עקיבא דריש וריי הרי ארבעה, וכהנה אתיא מכל
6 וקמר. ולא דריש וריי, ופרכין לר' ישמעאל כיון
7 דלא דריש וריי ממאי דקרא לתרומה מדריש
8 וכהנה אתיא בקל וחמר ואתו בלאו, דילמא
9 קרא לכהנה אתא, דכיון דלא כתיב תרומה
10 בהדיא אגא אמנא תרומה לא אתרביא
11 לאסורא אלא בהנה הוא דאתרביא דמיכא
12 מניה, ותרומה שריא: אמר לך מסתברא. דכל
13 תרומה רבי דומיא דהרין נטמאה דרבי בתן בעל
14 ובעל דמחיים דבעל קמיתסרף להו, כגון אם
15 יגרשנה אסורה לבעל, הלך מקרא שלישי נמי
16 למידי דמיתסר ביה מחיים ודלבעל אתי, והיינו
17 תרומה, ולמעוטי כהנה, שאין פסוק זה בא
18 לאסורה אלא לאחר מיתה, דמחיים היא אסורה
19 וקיימא, דהא מגרש לה והיא לא גרשה
20 ואסורה לכהנה: ורבי דמצינא. דמצינא קרא
21 לכהנה, דומיא דבעל ובעל לית ליה, ואי לא
22 כתיב קרא יתידי לא הוה מרבין אלא כהנה
23 דתמידי. דכל חד וחד קרא באנפי נפשיה הוא,
24 ולא אמרינן הא לא מרבי אלא דומיא דהנה ואי
25 נמי אית ליה. ומיתוקם קרא לתרומה, אפלו הכי
26 אתא ויזי ותידי לכהנה, ואע"ג דאיכא למילפה
27 בקל וחמר טרח וכתב לה קרא: אלא לאו שמע
28 מנה. הבשר אשר יגע, דדבר שאין בו דעת
29 לשאל הוא, דבשר הוי נוגע, הלכך ספקו טהור.
30 וכל טהור יאכל בשר דאיירי בטמאת העוף דיש
31 בו דעת לשאל, בההוא קאמר לך ספקו טמא:
32 דעת נוגע ומגיע. במטמא ונטמא, כי סוטה דיש
33 בה דעת ויש דעת בבעל המטמאה, קמשמע לן
34 דרב גידל דנפקא מכל טהור, דא ספק לא יאכל
35 כיון דיש בו דעת בזה שנטמא, אכל במטמא לא
36 בעין דעת. ופארי דאין לי. מקרא מן התורה
37 למא הוא טמא בתרומה, לרבי יוחנן ופרין
38 דקאמר עתיד דור אחר לטהרו אבל הוא היה מטמא: ומה פסול יום. שלא העריב שמשו:
39 ששטר פחלין. כדאמרינן ביבמות בהעירל (הו' טז) תלתא קראי כתיבי, טבל ועלה וקטר
40 לחלילין ולמעושי. העריב משמו אוכל בתרומה. הביא בפרתו בטמאה שהיא בת קרבן וקטר
41 בקדשים: כבר שני שפסול פחלין. דכתיב (ויקרא י"ג) כל אשר בתוכו יטמא, חלין ותרומה
42 וקדשים במשמע, דין הוא שעשה שלישי בתרומה. ודיו ליכא למימר דאם כן בטל ליה קל וחמר דהא שני בתרומה מקרא משמע כי חלין, וקיימא לן (גי' דף ס"ג) דהדיקא דמיפריך קל
43 וחמר לא אמרינן דיהי שכן אב הפסא. בגון טמא מהו או נב או מצורע שהן בטמאתן אבות:

43 (קדושין דף ע"ז) כון הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה
44 דתיניא ליה שנסבית או שנבעלה בעלת זנות נתנן לה מעשר ואוכלת ליה אין אבל
45 תרומה לכהנת לא:

שלישי

46 קדושין דף ע"ז) כון הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה
47 דתיניא ליה שנסבית או שנבעלה בעלת זנות נתנן לה מעשר ואוכלת ליה אין אבל
48 תרומה לכהנת לא:

מטבול

כששוכחים על עיקרי האמונה אפשר שתתעורר דאגה

ממכתב ט"ו אייר, תשי"ח

טוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף כט עמוד ב

רשי"י

1 מטבול יום דרשינן. אדם שנגע בשרץ ראשון לטמאה הוא ולא אב הטמאה, וכי טבל הטר
2 לחלין ואסור לתרומה ואפי' לנגיעה דבתיב נמי הערב שמש בכלים במים יזבא וטמא עד
3 הערב וטבר ויחלוף אלו וקח לנגיעה הוא להשתמש בו בתרומה, ואשמעינן דכלי טבול יום
4 פסול ליה: שכן יש במינו אב הטמאה. אם הדין נוגע כלי זה או אדם זה במת נעשה אב
5 הטמאה לטמא אדם וכלים, תאמר באכל שאינו
6 נעשה אב הטמאה אפי' ע"י מת דכתוב (פסוקי יט)
7 וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומחאב נפקא לן
8 טמא מת דמטמא אדם וכלים, ועל כרחך בטמא
9 מת שיש לו סדרה במקוה כתיב, דהא כתיב
10 לעיל מיה הנהה הטהור על הטמא ורחץ במים,
11 דבר שיש לו סדרה ובמקוה נעשה אב הטמא
12 במגע טמא מת על ידי מגע המת, יזבא אפוא
13 ומשקין וכלי חרש שאין לו סדרה ובמקוה: כלי
14 חרש יזכית. שאין במינו אב הטמאה ומטמא את
15 התרומה כשהוא ראשון וכ"ש שפוסלה, אף אנה
16 אל תחמה על כפר שני שאע"פ שאין במינו אב
17 הטמאה יפסול, דטעמא לאו באב הטמאה תלי
18 שח לכלי חרש כ"י טבול יום יזכית. שאין כלי
19 חרש הראוי לטבילה מטמא מאורו ופסול
20 תרומה: לא דאי. טבול יום כראי כלי חרש לומר
21 שטעם פסול התרומה תלוי משום שטמא
22 מאורו, דהא טבול יום אינו מטמא מאורו
23 ופסול, ולא ראי כלי חרש להיות אב הטמאה
24 במינו כראי טבול יום, דליכא למימר טעמא
25 דטבול יום דפסול בתרומה משום דמין אב
26 הטמאה הוא, דהא ליתא לקח חומרא בפסול
27 חרש ופסול: הצד השווה שבהן. צריך אנה למצוא
28 חמר שיה בשניהם לתלות בו טעם פסול תרומה,
29 ומזה צד השווה שבהן שטמאין, טבול יום איכרי
30 טמא דכתיב (ויקרא טו) וקח השמש וטהר, מכלל
31 דעד השתא טמא, וכלי חרש כתיב (ויקרא טו)
32 וכירום ותיך ופוסלים הם ופוסלין בתרומה, וזה
33 כבר שני דפסול טפי מטבול יום שהוא טמא
34 ואסור בחלין שיפסול בתרומה, ובכל הספרים
35 כתיב הצד השווה שבהן שמתר בחלין ופסול
36 בתרומה, ולהך לשנא אין אדם יכול לפרש איהו
37 כלי חרש שמתר בחלין ופסול בתרומה, ובדק
38 גדול יש לפרש כלי חרש המקנה צמיד פתיל
39 שמציל על חלין שבתוכו ואין מציל על התרומה
40 שבתוכו. והרבה גומגומ ותשובות ובטול שיטת
41 הגמרא יש בדבר, דהא דלא אישכחן דאינו מציל
42 בתרומה, דבתנייה (דף כט) אמר אין תשתא נצלת
43 בצמיד פתיל, אבל תרומה לא תנן בה, ועוד אין זה פסול בתרומה דהא לא פסיל מידי אלא
44 אינו מגן ומאליה היא נטמאת מאנה המת, ועוד כל הצד השווה שבגמרא שבא למדוד
45 חמר צריך שיהא חמר וזה קלי, דקאמר הצד השווה שבהן שמתרין בחלין, ואין זו ששיה
46 בכל הגמרא. ולגלוש שפרשתי אל תשיבני מה שאומר כלי חרש יזכית, שהיה לו להביא
47 הוכחה בדבר הדומה לטבול יום שאע"פ שטהור לחלין פסול לתרומה, שאין זו תשובה,
48 דאין צריך הוכחה אלא לסתור תשובתו שתולה טעם החומרא דפסול תרומה מפני שהוא
49 אב הטמאה, וקא מקודר ליה כלי חרש יזכית שאין בו חמר ופוסיל, וכן שיטת רוב הדייני,
50 כי ההוא דכל הבשר (הוא וזו טו) מפון לבשר בחלב שאסור בהנאה קל וחמר ומה עקלה
51 שלא נעבדה בה, ועברה אסורה בהנאה, בשר בחלב שנגעבה בו, עברה בשבולו אינו דין
52 שאסור בהנאה, מה לעקלה שכן לא היתה לה שעת הבשר, חמץ בפסח וכו'. ומה לחמץ
53 ובפסח) שבו כרת, כלאי הכרם יזכית, והא כלאי הכרם נעבדה בו עברה בוריעתה וחמץ
54 בפסח נמי עבר בכל יראתו ולא דמו לעקלה בקלא דידה וקא הויא הוכחה: צד חמור. טבול
55 יום יש במינו אב הטמאה, כלי חרש מטמא מאורו: ודבי יוהנן צד חמור לא פריה. לא חשיב

מטבול יום דרשינן מה לטבול יום דרשינן שכן במינו אב הטמאה? כלי חרש יזכית מה לכלי חרש שכן מטמא מאורו? מטבול יום יזכית וחוזר הדין לא ראי זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה, הצד השווה שבהן שמתרין בחולין, ופוסלין בתרומה, כל שכן כפר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה. ודור אחר פריה, מה להצד השווה שבהן שכן יש בהן צד חמור, ורבן יוחנן בן זבאי צד חמור לא פריה. תנאי, אמר ר' יוסי: מפון לרביעי בקודש שפסול? ודין הוא. מה מחוסר כפופים שמתר בתרומה פסול בקודש. שלישי שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש? ולמדנו שלישי לקודש מן התורה, ורביעי מקל וחומר. שלישי לקודש מן התורה מנלן דכתיב: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" מי לא עסקינן דנגע בשני, ואמר רחמנא "לא יאכל". רביעי מקל וחומר דאמרן. אמר ר' יוחנן: טעם פרייה אינו יודע מה הוא, שהרי תשובתו בצדו: אוכל הבא מחמת טבול יום יזכית, שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש. דתנאי, אבא שאול אומר: מטבול יום תחילה לקודש, לטמא שנים ולפסול אחד. ר' מאיר אומר: מטמא אחד ופוסל אחד. והכמים אומרים: כשם שפוסל אוכלי תרומה ומשקין תרומה, כך פוסל אוכלי קודש ומשקין קודש. מתקיף לה רב פפא: ממאי דר' יוסי כרבנן סבירא ליה? דלמא כאבא שאול סבירא ליה דאמר לטמא שנים ולפסול אחד! אי סלקא דעתך כאבא שאול סבירא ליה, ליתיה לרביעי בקודש מאוכל שבא מחמת טבול יום. ומה אוכל הבא מחמת טבול יום, דטבול יום גופיה מותר בחולין, אמרת עושה רביעי בקודש. אוכל שלישי

ליה פירקא הואיל ואין חמר שבשניהם שנה: מפון לרביעי בקודש שהוא פסול. ולא אמרין טהור הוא כבתרומה: מחסר כפורים. בשמאות היריכות קרבן, כגון זב וקח ויולדת ומצורע: שמתר בתרומה פסול בקודש. ביבמות ילפינן לה בפרק הערל (דף מ"ג): שלישי שפסול בתרומה. כדילפינן לעיל מטבול יום: דין הוא שיעשה רביעי בקודש. ולא תימא דין לבא מן הדין להיות כדון וניקא חכי, שלישי שפסול בתרומה דין הוא שיהא פסול לקודש, דאם כן בטול ליה האי קל וחמר, דשלישי בקודש לא איצטרק, דלא ממעזא דכי היכי דבתרומה אייתניה בקל וחמר מטבול יום הכי נמי אחי קדש בדהוא קל וחמר, אלא אפלו מן התורה למדנוה, והיינו דקאמר למדנו שלישי לקודש מן התורה, הלכך אי אמרין דין איכרי לא ק"ו ב"י: מי לא עסקינן. מי לא מציינן למיטעמא מנה דאש, נגע בשני נמי קאמר לא יאכל, דהא בכל טמא כתיב, ושני איכרי טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא, והאי בבשר שלמים כתיב דקדש נידה: טעם פרייה. טעמו שר ל' יוסי שהוא חכם וגדול הדור אינו יודע מהו שלמדו רביעי בקודש, שהרי מקל וחמר זה תשובתו בצדו: אבל הבא מחמת טבול יום. שנגע בטבול יום והוא של קודש או של תרומה יזכית, שפסול בתרומה מן התורה דפרישית לעיל דבכלים נמי כתיב הערב שמש לגבי תרומה ואינו אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקודש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל בקודש ואינו מטמא פסול את מי שחוזר ונגע בו, וקא סלקא דעתא דר' יוסי כרבנן סבירא ליה הלכך תשובתו בצדו דא"כ הכי נמי נדרש להאי ק"ו שיפסול אבל הבא מחמת טבול יום את הקדש, ומה מחסר כפורים שמתר בתרומה פסול בקודש, אבל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש: מטבול יום תחלה לקודש, מנלה עשו ויטמא שני בקודש זה, מזה שאכל שנוגע בטבול יום נעשה שני ועושה את חברו שלישי ועושה קריבין טמאין שמקלקלין את אחיהם, והשלישי פוסל את הרביעי להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול את אחרים במגעו: רבי מאיר אומר מטמא אהר ופוסל אהר. הרי הוא כשאר שני שפוסל את התרומה והנוגע בו פוסל את הקדש, כך טבול יום הפוסל את התרומה הנוגע בו טמא לקדש ולפסול עוד אהר: כך פוסל כ"י. ואין הנוגע בטבול יום פוסל את הקדש אלא הוא עצמו פסול: מטמא רבי יוסי כרבנן סבירא ליה. דתתני תשובה בצדו, דילמא כאבא שאול סבירא ליה. והוא הדין דהוה מצי רב פפא למימר דילמא כ"י מאיר סבירא ליה ואין כאן עוד תשובה דהא עבד רביעי, אלא רבותא קט, כלומר מאן לימא לן דלא מתמיר כאבא שאול, ודילמא פותיה סבירא ליה דאכל הבא מחמת טבול יום אם של קודש הוא מטמא אהר ופוסל אהר, דהוא דנגע ביה פסיל ליה דאורייתא ואפלו הוי קמא תרומה פסול לקדש מקל וחמר ממחסר כפורים כדדריש רבי יוסי לעיל, ודריש ליה נמי הבא, ומה מחסר כפורים שמתר בתרומה פסול לקודש, אבל תרומה הבא מחמת טבול יום שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש, דהיבא דהוה ליה דקדש עבדו רבנן מעלה שישטמא אהר ויפסול אהר: דאי סלקא דעתך כאבא שאול סבירא ליה, ודומקל וחמר דמחסר כפורים פסיל לקמא ונמעלה דרבנן מטמא ליה, כיון דמדאורייתא פסיל ליה לתחוא דנגע ביה ליתיה לרביעי בקודש מאכל הבא מחמת טבול יום: ומה אבל הבא מחמת טבול יום, שבא מכוז שרי בחלין עושה רביעי בקודש, כלומר פוסל את הקדש מקל וחמר ממחסר כפורים:

שלישי

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

42 מי לא עסקינן - האם לא מדובר בפסוק, דַּנְנַע הַבֶּשֶׂר בְּשָׁנֵי
 43 לטומאה, וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל, משמע ששלישי בקודש טמא,
 44 ואם כן רביעי נלמד מִקֵּץ הַחֹמֶר מִמְחוּסר כִּיפּוּרִים, בְּדִאֲמָרָן.
 45 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעַם בְּרִיבֵי - טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול
 46 הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, אִינִי יוֹדֵעַ מָה הוּא, שְׁהָרִי
 47 תְּשׁוּבָתוֹ - פירכתו של הקל וחומר בְּצִדוֹ, כִּיּוֹן שְׂאוּבָל תְּהָא -
 48 שנטמא מִחֻמַּת נְגִיעָה בְּמִבּוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שאף שפסול בְּתְרוּמָה,
 49 בכל זאת וְאִינוּ עוֹשֵׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר
 50 גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר
 51 כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול
 52 יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי
 53 יוסי אינו דורש קל וחומר זה.
 54 הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול
 55 יום אינו פוסל בקודש, דְּתַנְיָא, אָבָא שְׂאוּל אֹמְרִי, שאף שטבול יום
 56 הוא שני לטומאה, החמירו חכמים שְׂמִבּוּל יוֹם יהיה תְּחִילָה לְקוֹדֶשׁ
 57 - ראשון לגבי קדשים, ויובל לְטִמְאָה שְׁנִיָּה - אם יגע בקודש יעשה
 58 אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושיהיה נקראים טמאים
 59 ויכולים לטמא אחרים, וְלִפְסוּל אֶחָד - והשלישי יכול לפסול עוד
 60 קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול
 61 לטמא אחרים. רַבִּי מְאִיר אֹמְרִי, טבול יום נחשב לשני גם לגבי
 62 קדשים וְטִמְאָה אֶחָד ועושהו שלישי, וְפֻסֵל הַשְּׂלִישִׁי אֶחָד אַחַר
 63 ועושהו רביעי. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, טבול יום אינו מטמא אחרים אלא
 64 רק פוסלם, וְכַשֵּׁם שְׂפֻסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה לאכילה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה
 65 לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, כִּדְ טבול יום פֻּסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ
 66 וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי
 67 שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקודש,
 68 והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.
 69 דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, מִתְקַרְף לָהּ רַב פְּסָא,
 70 מֵמַאי דְרַבִּי יוֹסִי בְרַבְּרִין סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא שְׂאוּל סְבִירָא
 71 לֵיהּ דְאָמַר שְׂטוּבֵל יוֹם נחשב מרבנן לראשון כשנגע בקודש, לְטִמְאָה
 72 שְׁנִיָּה וְלִפְסוּל אֶחָד, כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, או
 73 לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא
 74 פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי
 75 יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון
 76 דְאִי סְלִקָא דְעֵתָךְ שְׂרִבֵי יוֹסִי כְּאָבָא שְׂאוּל סְבִירָא לֵיהּ, ולומר קל
 77 וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו
 78 שלישי, ויפסול את הרביעי בקודש, אם כן לִיְיָתִיחַ - ללמד ששלישי
 79 פוסל לְרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, מקל וחומר מֵאוֹכְלֵי שְׂבָא מִחֻמַּת טָבוּל יוֹם
 80 ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, וְמָה אֹכְלֵי תְהָא מִחֻמַּת טָבוּל יוֹם
 81 אף דְטָבוּל יוֹם נִפְיָה מוֹתֵר בְּחֻלְיָן וְאִינוּ פוֹסֵל אוֹתוֹ, בכל זאת
 82 אָמְרַתְּ שְׂאוּבָל הַבָּא מִחֻמַּתוֹ עוֹשֵׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכְלֵי

1 מִטָּבוּל יוֹם דְשָׂרְיָן, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא
 2 ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.
 3 דוחה הגמרא. מָה לְטָבוּל יוֹם דְשָׂרְיָן שְׂבָן יש בְּמִינוֹ - באדם או
 4 בכלים אֲב הַטּוּמְאָה - שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין
 5 כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא,
 6 כִּלֵּי חֶרֶשׁ יוֹכִיחַ שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את
 7 התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו
 8 אב הטומאה, יפסול את התרומה.
 9 דוחה הגמרא. מָה לְכֵלֵי חֶרֶשׁ שִׁישׁ בו חומרא שְׂבָן מִטָּמָא אוֹכְלֵי
 10 ומשקין מֵאוֹרֵיר - אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר
 11 הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שטמא רק
 12 בנגיעה. ומתרצת הגמרא, מִבּוּל יוֹם בכלי שנטהר במים יוֹכִיחַ, שאף
 13 שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. וְחוּזָר הִדִּין, לֹא רָאִי
 14 זָה בְרָאִי זָה - אין חומרנו של כלי שהוא טבול יום בחומרנו של כלי
 15 חרס שטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה,
 16 שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, וְלֹא רָאִי זָה בְרָאִי זָה - ואין
 17 חומרנו של כלי חרס, בחומרנו של כלי טבול יום שיש במינו אב
 18 הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי
 19 חרס גם פוסל בתרומה, הַצֵּד הַשְּׂוֹה שְׂבָחָן - בטבול יום ובכלי חרס,
 20 וְשִׁמְאִים שְׂמוֹתֵיהֶן בְּחֻלְיָן וּפְסוּלֵיהֶן בְּתְרוּמָה, כִּל שְׂבָן כְּבָר שְׁנֵי
 21 שחמור יותר מטבול יום שְׂפֻסֵל בְּחֻלְיָן, אם כן ודאי דְפֻסֵל
 22 בְּתְרוּמָה.
 23 הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר
 24 שיתירו את כבר שני. וְדוּר אַחַר פְּרִיָה, מָה לְהַצֵּד הַשְּׂוֹה שְׂבָחָן,
 25 שְׂבָן יֵשׁ בְּהֶן - בכל אחד מהם צֵד חֲמוּר, טבול יום שיש במינו אב
 26 הטומאה, וכלי חרס שטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא
 27 כלל. וְרַבִּין יוֹחָנָן בְּן זְבַדִּי, צֵד חֲמוּר לֹא פְרִיָה, אלא רק כשיש צד
 28 שזה לשניהם.
 29 תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִנֵּין לְרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ שִׁנְעָה בשלישי לטומאה
 30 שְׂפֻסוּל, ולא טהור בתרומה, וְדִין הוּא - יש ללמוד זאת מדין קל
 31 וחומר, מָה מְחוּסֵר בְּפוּרִים - הדיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא
 32 הקריבו, שְׂמוֹתָר לאכול בְּתְרוּמָה, בכל זאת פֻּסֵל בְּקוֹדֶשׁ - אם
 33 נגע בקודש פסול, שְׂלִישִׁי שְׂפֻסוּל בְּתְרוּמָה, אִינוּ דִין הוּא שְׂעִיעָה
 34 רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כנידון,
 35 שיהיה בקדשים רק שלישי בתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל
 36 וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד
 37 מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי וְלִמְדֵנוּ שְׂלִישִׁי
 38 לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל
 39 וחומר, ולכן וְרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ נלמד מִקֵּץ הַחֹמֶר כמו שכתבה הגמרא.
 40 שואלת הגמרא, וְשְׂלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ שאמרנו שנלמד מן התורה מִלְּפָנֶיךָ.
 41 משיבה הגמרא, דְבִתְרִב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יַעַבְדְּ בְּכָל טִמְאָה לֹא יֵאָכֵל",

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ושלושים לעומר עמ' א

10 אחד אומר שכן, ושנינו פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את
 11 דברי השנים שהם רוב הדעות. וְאִיכָא דְאָמְרֵי דְעָה אַחַת בדברי
 12 רבי נחמיה, כִּל הֵיכָא דְאָתָא עַד אֶחָד בְּשֶׁר מְעִיקָרָא - כל מקום
 13 שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה
 14 עדותו, אִפִּילוּ מֵאָה נְשִׂים נְמִי, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן
 15 כְּעַד אֶחָד דְמִיָּין, ואין עדותו מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות
 16 כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא
 17 אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

1 הרי שהוצא עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת
 2 עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה וְהִלָּךְ אַחַר רֹב דְעוֹת,
 3 כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות
 4 האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר
 5 נתקבלה עדות אחרת. וְעוֹשֵׂה שְׁתֵּי נְשִׂים בְּאִישׁ אֶחָד, כְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים
 6 בְּאִישׁ אֶחָד, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד
 7 כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד
 8 אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים
 9 במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מאובל שהוא ראשון לטומאה, נעשה גופו ראשון מדרבנן, ומה
 שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שני נעשה שני, ואם נגע בתרומה
 עשאה שלישי, ואם אוכל שלישי נעשה שלישי. רבי יהושע אומר,
 שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא האוכל
 אוכל ראשון ואוכל שני נעשה שני, ואם ואם אוכל שלישי
 נעשה הוא בעצמו שני בקודש - שאם יגע בקודש יטמא אותו,
 ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, ואין גופו נעשה שני
 בתרומה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע,
 באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי הוא נעשה שני לקודש, בחולין
 שנעשו על מהרה תרומה - שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור
 את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי.
 מדייקת הגמרא, על מהרה תרומה אין - יש בחולין שלישי
 כתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו על
 מהרה תקודש לא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי
 ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין ככל חולין רגילים שאין
 בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת
 תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אלמא קסבר רבי יהושע, אין
 שני עושה שלישי בחולין סתם.
 רבי אלעזר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין
 מהברייתא, דתניא, רבי אלעזר אומר, שלשתן - אלה המבוארים
 מיד, שוין בדינם, הראשון שפקודש ושפחולין ושבתרומה, מטמא
 שנים - הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, ופוסל
 אהד - והשלישי פוסל את הרביעי בקודש, ומטמא אהד - הראשון
 מטמא את השני, ופוסל אהד - השני פוסל את השלישי בתרומה,
 ופוסל אהד - הראשון פוסל את השני בחולין, הרי שלרבי אלעזר
 אין למעלה משני לטומאה בחולין.
 רבי אלעזר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין
 מהמשנה, דתני, רבי אלעזר אומר, עיסה שנטמאה במזיד אין
 מפרישין ממנה חלה, אלא חלה נפלת מן הטהורה על הטהרה -
 שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כיצד
 יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה
 הטמאה, עושה כך, הרי שתי עיסות יש, אחת מהורה, ואחת
 הטהרה, נופל כפי שיעור חלה שהוא אמור להפריש על העיסה
 הטמאה, מעיסה הטהורה שלא הורקה חלה, ונטול עוד חתיכה
 מהעיסה הטהורה, ונתן ממנה בשיעור של פחות מקביצה שיעמוד
 באמצע יגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה
 חלה, וכל זה הוא כפי ליפול את החלה מן הפוקה.

שלישי הפא מחמת שני, דשני גופיה אסור בחולין, אינו דין
 שעושה רביעי בקודש, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר
 כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא
 מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי
 יוחנן.
 וכי תימא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול
 יום, היא משום דאימא ל'מיתר' את הקל וחומר ולומר מה לטבול
 יום שכן היה אב הפומאה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא
 רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי
 הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול.
 דוחה הגמרא, הא אייתניה - למדה רבי יוסי מ'מחוסר כפורים', וגם
 שם אפשר לפרוק מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת
 ולא פרכיה, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף
 שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו
 החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי
 אפשר לפרוק בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא
 ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.
 אמר רב אפי אמר רב, ואמר לה אמר רבא בן איסי אמר רב,
 רבי מאיר ורבי יוסי ורבי יהושע ורבי אלעזר ורבי אליעזר, פולחו
 סבירא להו דאין שני עושה שלישי בחולין, ואינם סוברים כרבי
 עקיבא שדרש במשנתנו שני עושה שלישי אפילו בחולין.
 רבי מאיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין
 מהמשנה, דתני, כל הטעון ביאת מים מדרבני סופרים - כל מי
 שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים,
 דינו מדרבנן כשני לטומאה, ומטמא את הקודש ועושהו שלישי,
 ופוסל את התרומה, ומוותר באכילה בחולין ובמעשר שני, דברי
 רבי אית, וחקמים אסרין אכילה במעשר שני. הרי שרבי מאיר
 ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.
 רבי יוסי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מהא
 דאמרן - ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו',
 כיון דאם איתיה - אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא
 מהתורה, ליתיה לרביעי בתרומה - שילמד שגם רביעי בתרומה
 טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה,
 ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם הקמישי בקודש
 בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע
 שהוא סובר שאין שלישי בחולין.
 רבי יהושע אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין
 מהמשנה, דתני, רבי אלעזר אומר, האוכל שיעור חצי פרס

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמ' א

אישך, הרי שאמר ר' חמנא דוקא שגם בעלה הוא בר שכבת זרע,
 והאי - הסריס, לאו בר חכי הוא - שאינו בר זרעה, קא משמע לן
 שגם אשת סריס שותה.
 שנינו במשנה, על ידי כל עריות קנין - שהבעל מקנא לאשתו גם
 אם נסתרה עם אחד מקרוביה, כגון אביה ואחיה, או שאר עריות
 שבתורה.
 שואלת הגמרא, פשימא שנחשבת סתירה, ומה בכך שהם קרוביה או
 שאר עריות.

אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, קא משמע לן, שמה שמתנוונת
 דרך איברים אינו משום שזינתה באונס, אלא הוא חולי אחר,
 ומותרת.
 שנינו במשנה, אשת כרים שותה.
 שואלת הגמרא, פשימא שאשתו שותה, שהרי נישואין גמורים יש
 להם.
 מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר כיון שהתורה כתבה
 שהכהן משיב את האשה "ויתן איש בר את שכבתו מפלערי

סוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף ל עמוד א

רש"י

הוספות

1 **שְׁלִישִׁי** הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעיון מנייה תרתי שמעיון מנייה אובל הבא
2 מחמת טבול יום דסבירא ליה כבאב שאול ושמעיון מנייה דשלישי מנייה מחמת
3 שני וכו' תימה כיון דלפני ק"ו לשלישי ממוחוס כפורים לאו ממלא מנייה מחמת דאית
4 ליה כבאב שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כפורים נפקא לן אובל כבא מחמת טבול
5 יום דעבדי רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה
6 לרביעי בקודש נאכול הבא מחמת טבול יום וכו'
7 לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כפורים גופיה
8 מדחיי מייתי ליה מאכול הבא מחמת טבול יום
9 דאובל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעיון
10 ליה אלא מק"ו דמחוסר כפורים ונראה דאפי'
11 הכי הוי נחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו
12 ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי
13 למיעבר רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר
14 כפורים שפירך למייתי שלישי גופיה (למיתח)
15 מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כן
16 ובין כן הוי ק"ו בן ק"ו מיהו דלאומי כח שלישי
17 ערוך ליה טפי.

18 **הא** אייתניה ממחוסר כפורים ולא פריכין.
19 רש"י פי' משום דכיון דטבול אהל ליה
20 דהדיא טומאה ולא דינעא אמאי' פי' הכי בא ע"כ
21 אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן
22 זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא
23 תימא הכי שלישי מנא ליה ובאוור מה הצד
24 גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כפורים
25 ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר.
26 מטיק בפ"ק דשבת (דף יד.) וזמנין דאביל אובלך
27 טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי זצ"ל אלמא
28 דאובלך טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי'
29 בכביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפמיח
30 דהתנן בפרק כיצד משתחייב (ערוך דין דף פב)
31 שיהיה לכות המנוגע חוצה לחפה לפסול את הגויה
32 דהיינו שני ביצים ותירץ מורי און דרך בני אדם
33 לשתות אלא לאחר אבילה שני ביצים וקודם לכן
34 מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוך
35 זה חרא שפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא
36 אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו
37 פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובאכל לא
38 גזרו תרומא פנים אטו טומאת חוץ ועוד

39 **היאך** אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ) אמר רב פפא הניח לטומאת גויה דלאו
40 דאורייתא ומותבי מי אמר רב פפא הכי דהכיבילי לא טמאו בהם ואמר רב פפא מנאן
41 לטומאת גויה דאורייתא ומתריך מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגורית י"ח דבר
42 וכו' בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט אסורם בכל העולם אלא דאורייתא
43 נראה דתרי גזירות הוו חרא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה
44 סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשכאל תרומה ואיכ"ב שותה משקין טמאים
45 נוגעין זה בזה בתוך מעוין ולא הישיון להכי נמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו דוקא בשני
46 ביצים אבל בכביצה לא שדחא האובל בכביצה מתעבל בתוך מעוין ונשאר בין שנינו ולכשיהיה
47 בבני מעוין יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שפאלו אובלך טמאין בכביצה
48 ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ שחורין חן בכביצה אפי' בחוץ דהא נפנים לא היה
49 בכביצה שדחא מתעבל האובל ולא היה כשיעורן לטמא דוקא באובלך מצריך יותר מכשיעור
50 משום דמתעבל אבל משקין פסלי גויה כבדי רביעית דאין דרך משקה להתעבל בתוך מעוין
51 וא"ת היה לוחן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחיה לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים
52 שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על גונג ואתה של
53 שחיסת חולין (דף לד.) דאמר עולא האובל אובל שלישי של חולין שנעשו על שדחת תרומה
54 נפסל גזרו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש את זה מה מותרות אחרות וראשונה מ"מ מלמ דגזרו
55 אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין
56 שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתנאי חולין שנעשו על שדחת הקדש הרי הוא
57 כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי כן טומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגורה שניה ומשום משקין דאביל אובלך טמאין ושדחת דתרומה אם
58 כן למה נפסל גזרו יד' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מימ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגורה ולפי פירוש הקוגנטר שפירש בשחיסת חולין אינו נראה
59 ואינו מיושב יפה שמפרש האובל אובל ראשון וזו חצי פרס שדחא אנו אומרים מאי טעמא דילמא אביל אובלך טמאין ושתי משקין דתרומה וזו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ק"ו הישר.

1 **שְׁלִישִׁי** הבא מחמת שני וכו'. דשמעיון מנייה תרתי, ש"מ אבל הבא מחמת טבול יום דסבירא
2 ליה כבאב שאול, וש"מ שלישי הבא מחמת שני נהי דחמישי בקדש לא אמר דנייתיה מנה
3 בדקעביד בטבול יום, דהתם מעלה דרבנן היא, ובקדש מקדש מיידי ורבי יוסי מן דאורייתא
4 קאמר, אבל רביעי מיקחא אייתיה מנה: ונ"ב כו' **הא** אייתניה: ר' יוסי מק"ו ממחוסר
5 כפורים, דאיכא למיפרך נמי מה למחוסר כפורים

6 **שָׁפָן** אב הטמאין ולא פריך, דלא חשיב ליה ר' יוסי פריא, דהשתא דטבול לה אוקלה לה היא
7 טמאה: קל הטעון ביאת מים מדברי סופרים.
8 קל שהוא טהור מן התורה וחקמים הוקדשו
9 לזבא במים ולטהר, כגון הבא ראשו ורבו במים
10 שאובין והאובל חצי פרס אקלן טמאין והזדים
11 שהזריכום טבילה, קלם בתורת שנים הטעונים:
12 **מטמאין** את הקדש. להיות שלישי יעשה רביעי
13 ופוסלין את התרומה: וחקמים אוקרין בפעשה:
14 באבילה אלא נגינה שרי, וחלון אף לאכול, והכי
15 אמר בחגיגה (דף י"ג), והוא הדין נמי דלרבנן
16 אין שני עושה שלישי בחלון, והאי דלא חשיב
17 לזו לפי שלא נתפרשו שותהו, ור"מ ומחלוקתו
18 קאמר: דאם אייתא. לשלישי בחלון מן התורה,
19 ליתיה רביעי בתרומה מק"ו מטבול יום כדאיתיה
20 לשלישי לעיל משני בחלון: והמישי בקדש.
21 מרביעי בתרומה מק"ו ממחוסר כפורים, כדאיתיה
22 לרביעי לעיל משלישי בתרומה: האובל אכל
23 ראשון, חצי פרס מאכל ראשון נעשה גופו ראשון
24 לטמאה מדרבנן, והאובל אכל שני נעשה גופו
25 שני. ובשחיסת חלון מפרש טעמא שעושה את
26 האובל חמור כמאכל, בהשחט (תנן ד' ל"ג.) רבי
27 יהושע אומר האובל אכל ראשון או אובל אכל
28 שני שני. מאכל ראשון לא עביד ליה ראשון
29 אלא שני, שאין האובל חמור כמאכל, אכל
30 מאכל שני עושה אותו שני, והתם מפרש טעמא,
31 מצנינו שהשני עושה שני על ידי משקין: שלישי
32 שני לקדש. האובל אכל שלישי נעשה גופו שני
33 לקדש, שאם נגע בקדש טמאנו לפסול ענד אקד.
34 והתם מפרש טעמא, וכל הך טמאות מדרבנן
35 ניהו: בחלון שנעשו על שדחת תרומה, באינו חלון
36 אמרו שהאובל שלישי שלוחן נעשה שני לקדש,
37 בחלון שנעשו על שדחת תרומה, שבעליהם כוח

38 ורגיל בתרומה וקבל עליו לאכול חלון שלו כשדחת תרומה כדי שיהא רגיל לתרומותיה
39 כשדחתה הוקדשו לזה, הלכך משכחת בזה שלישי, דבחלון אחרים לא משכחת שלישי:
40 ה"ע על שדחת תרומה אין חלון גירידי. לא ומאן דגריס על שדחת הקדש לא הכי מפרש
41 לה, על שדחת הקדש לא דהווי ליה חלון גירידי, שהמחפס חלון לשדחת הקדש בטלה
42 דעתו ואין בדבריו כלום: **שְׁלִישְׁתָּן** שוין, הך דמפרש להו, ראשון של חלון, וראשון של
43 תרומה, וראשון של קדש: **טמאין** שנים ופוסל אחד בקדש. דהיינו רביעי: **טמאין** אחד
44 ופוסל אחי' בתרומה. דהנה ליה שלישי: ופוסל אחד בחלון, דהנה ליה שני, ותנא דפליג
45 עליה סבר ראשון של חלון לא אילך בקדש עד רביעי, שאין קדש בא לידי רביעי אלא
46 אם בן הנה ראשון של קדש. ומיהו שמעיון מנה דאין שלישי בחלון: ר"א אומר חלה
47 נפילת מן החוירה על הספאה: וראשונה ימותני במסכת חלה (פי' מ"ז) הכי, שעור חלה אחד
48 מכו'. וטמאין עסקתה שונגת או אגוסה אחד מכו'. וטמאין במידי אחד מכו'. וטמאין
49 חוטא נשכר. ר"א אומר היבא דנטמאת מוידה תלוש אחרת בטקרה ותטול מן הטוקרה
50 על הטמאין, משום דמגזרו לתרום מן המקף. כיצד תעשה שיהא מן המקף וטוקרה, ונטלת
51 כדי חלת הטמאין מעסה הטוקרה עד שלא הורמה חלתה. דאי הורמה חלתה דטוקרה וזו
52 לא מצי לאפרשיה מן הפטור על החיוב ולא חיל עליה תו שם חלה, ונתנת: **פחות** מפכיצה
53 **באמצע** כדי לתרום מן המקף, מקל שני מקרב ומקורב. כמו אין מקפין שתי בחינת
54 במסכת ביצה וזה י"ג: ומקרא ופסקא לן ותרומתם ממנו מן המקף לו, בספרי, הלכך צריכה

לחקוק

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף ל עמוד ב

ותוספת

רשי"א

1 להקיף החלה אצל העסה קדם שתקרא לה שם, והכי מקיפה לה נותנת בעריבה לצד
 2 אחד ונותנת מן העסה השחורה פחות מבכיצה בין החלה השחורה ובין העסה השמאה,
 3 והאמצעית נוגעת בשתיה ומצרפתה, וקרא שם על החלה ומסלקת עם קריאת השם,
 4 ופחות מבכיצה אינו מטמא את החלה ונע"פ שהוא עצמו מקבל טמאה. כדתנא בתורת

5 כהנים מפל האבל אשר יאכל מלמד שהוא
 6 מטמא בכל שהוא, יכול וטמא לאחרים בכל
 7 שהוא ה"ל אשר יאכל, ודרשן ליה בפרק
 8 בתרא דיומא (ף ג.) אבל האבל בבת אחת,
 9 ושרעו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר
 10 מביצת תרנגולת: והכמים אסורין. בדבען
 11 לפרושי טעמא: ותנא בכיצה. ותנא בכריתא
 12 דאלבא דר' אליעזר, ונותנת אף בכיצה באמצע
 13 ואפ"ה לא מטמא לה לחלה עד שלא נקרא
 14 עליה שם: ככרתה רבנן. הני דבי מדרשא דבעו
 15 למשמע מנה דר' אליעזר אין שני עושה שלישי
 16 בחלין ס"ל, אידי ואידי - הר ברייתא נמי אלבא
 17 דרבי אליעזר דשרי בכיצה, ומתני דאמר פחות
 18 - תרווייהו בעסה ראשונה העסה השמאה
 19 ראשונה לטמאה היא ואפ"ה קאמר ר' אליעזר
 20 בברייתא בכיצה ואע"ג דמטמאה אמצעית
 21 מחמת ראשונה ותנא לה שניה לא הורא
 22 ועבדא לה לחלה עד שלא קרא עליה שם
 23 שלישי, ואע"ג דמטמא חלין השבולין לחלה
 24 הוא, דבי' בין לר' אליעזר בין לרבנן לאו בחלה
 25 דמנא למיחייז עלה תורת תרומה: כמי לאו כמי
 26 קמיפלגי. רבי אליעזר ורבנן, דר' אליעזר דשרי
 27 סבר אין שני עושה שלישי בחלין, ורבנן דאסרי
 28 סברי שני עושה שלישי בחלין ואיטמא לה חלה
 29 לפני קריאת השם ואע"ג דחלין הוא ואשתכח
 30 דקפינו לכתחלה טמאה בחוקת פחות טהורה,
 31 ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר שרי מבכיצה,
 32 לאו משום דאית ליה שני עושה שלישי, אלא
 33 משום דבמה דאפשר למעטי טמאה דאמצעית
 34 ממעטנין, דאסור לגרום טמאה לחלין, אלא
 35 משום תקנת תרומה הוא דשרי, והא אפשר
 36 בהכי, אי נמי משום דילמא לא מייחדר בה שלא
 37 תגע חלה באמצעית זו אחר קריאת השם,
 38 והכמים אסורין דילמא אתי למיעבד בכיצה
 39 ומטמא אמצעית והדרא ומטמא לחלה: לא
 40 דבי' ונאפלו לרבנן אין שני עושה שלישי בחלין,
 41 ותאי דקאסרי רבנן משום דקסברי חלין השבולין
 42 לחלה בחלה דמו ומיפסלי משום שם שלישי:
 43 ואיצטא אימא דבי' לאו בחלה דמי ובי' אין
 44 שני עושה שלישי בחלין, והכא כמתר לגרום
 45 טמאה לחלין כו'. טעמא דרבנן דאסרי משום
 46 אמצעית הוא, דמיטמא מחמת העסה שהיא

1 סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי היה
 2 משתעי קרא דאלפים אמה בלויס דהוה סבר תחומין דרבנן אלא טעמא משום
 3 דמשתעי בשבת הוא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאיהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום
 4 ממוקם ממוקם מניסה וכו' א"כ אפי' הוה משתעי בשבת וכו' וכו' מצי למילף בהו
 5 ג"ש ומקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא

6 פריך ההם ונילף מקיר העיר הוציא אע"ג דההוא
 7 קרא משתעי דלברי הכל בלויס ובספ"ק דעירובין
 8 (דף יז:) משמע מאן דסבר תחומין דאורייתא
 9 נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: רבי נחמיה
 10 אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת.
 11 בתוספתא (פ"ו ר') נחמיה אומר כבני אדם שקורין
 12 את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה
 13 משה פותח תחלה ישראל עונן אחריו וגומרין
 14 משה אמר או ישיר משה וישראל אומרים אשירה
 15 לה: משה אמר עז חמתך יה ישראל אומרים זה
 16 אלי ואנודו משה אמר ה' איש מלמחה וישראל
 17 אומרים ה' שמו:
 18 רבי מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי
 19 אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי
 20 מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים
 21 ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים
 22 ויונקים נפקא ליה דתינוק שמת דד מפיו המשמע
 23 ויונקים בעשה שהוא יונק ולכן איצטרך קרא
 24 דמפי עוללים דאי לא הוי כיון דנפקא לן
 25 מקרא ממקור ישראל במקלות ברכו אלקים
 26 אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים
 27 ויונקים דבי' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:)
 28 נינין בעשה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי
 29 יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין
 30 שנאמר במקלות ברכו אלקים אי"ז עקבא מה
 31 מציעו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין
 32 אומר ברכו את ה' וקדיק עליה בגמ' (שם)
 33 דף ג.) ורבי עקבא האי קרא דר"י הגלילי
 34 מאי עבדי ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו'
 35 ואידך
 36 הכנסת, שהוא פותח תחילה והו עונין אחריו. במאי קמיפלגי? ר' עקיבא סבר: "לאמר"
 37 אמיילתא קמיייתא. ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי סבר: "לאמר" אכל מילתא ומילתא. ור'
 38 נחמיה סבר: "ויאמרו" דאמרו כוליהו בהדי הדדי, "לאמר" דפתח משה ברישא. תנו רבנן,
 39 דרש ר' יוסי הגלילי: בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה. וכיצד אמרו
 40 שירה? עולל מוטל על ברפי אמו, ותינוק יונק משדי אמו, פיון שראו את השכינה, עולל
 41 הנביא צוארו, ותינוק שמת דד מפיו, ואמרו "זה אלי ואנוהו" שנאמר: "מפי עוללים ויונקים
 42 יסדת עז". הוה ר' מאיר אומר: מנין שאפילו עוברים שבמעיו אמן אמרו שירה? שנאמר
 43 "במקהלות

47 ראשונה וקסברי אסור לגרום טמאה לחלין משום תקנת תרומה, ור' אליעזר סבר מתר לגרום טמאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה, ותנא דמתני' ותנא דברייתא אלבא דר'
 48 אליעזר נמי בהא פליגי. ותנא דמתני' ותנא דברייתא סבר אע"ג דמתר לגרום לה טמאה מיהו כל פמה דאפשר למעטי לא מפשינן ליה לגרום ליה טמאה בחנם, והא אפשר בהכי. הלכך בכיצה
 49 לא דחשיב, ותנא דברייתא סבר פיון דמתר לגרום לא שגא שיעורא קרא ולא שגא שיעורא וזטרא, דאפלו בכדי ביצה נמי מתר לגרום, אי נמי תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה
 50 באמצעית אחר קריאת השם ותנא קרא לא הוה: במאי קמיפלגי. ר"ע ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: בגדול המקרא את החלה. מקרדו לצבור להוציאן ידי חובתה: והו עונין אחריו
 51 ראשי פרקים חלליה. שהוא ראש הפרשה. על כל דבר שהוא אומר עונן אחריו הללוהו, דתנו במסכת סנה (ף לז.) מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו הוא עונה אחריון מה
 52 שהם אומרים, ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללוהו: כסופר. מלמד תינוקות, והוא תודיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים. פורס לשון פורס חתך לפני החג
 53 (קט"ז דף ט.) מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע, והו עונין אחריו וקורין בלו' יחד, וקר שרתה רוח הקדש על כלם וכוונו יחד את השירה בכתבה: לאמי אפילתא קמיייתא קאי. ששנוין
 54 תמיד אשירה לה: ורבי נחמיה סבר ויאמרו. אמשה ובני ישראל קאי, ומשמע דאמר כלדו בהדי הדדי: לאמר דפתח משה ברישא. הכי קאמר, ויאמרו כלם אחר ששרש לאמר, דתינו
 55 אחר שפתח חכם: עולל. גדול מיונק בכתבה (שם ט"ז טו) מעולל ועד יונק, ודרך המקרא לומר כן, כלומר קלה הבל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שם (סס):
 56 במקלות

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

43 שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מדאורייתא כמו
44 שנרמו בפסוק, ופר - רבי אליעזר סבר, תחומין דרבנן ולא הוזכרו
45 בפסוק.
46 שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "או ישיר משה ובני ישראל
47 את השירה הזאת לה" ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר 'לאמר',
48 ומה תלמוד לומר 'לאמר', מלמד, שהיו ישראל עונים שירה אחריו
49 של משה על כל דבר ודבר בקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי
50 נחמיה אומר, בקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא
51 ברייתא אמבארת מחלוקתם, תנו רבנן, בו ביום דרש רבי עקיבא,
52 בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עניהם לומר שירה, וביצד
53 אמרו שירה, בגדול המקרא את הלל כדי להוציא את הציבור ידי
54 חובתם, והן עונין אחריו ראשי פרקים - על כל דבר שהוא אומר
55 הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה משה אמר
56 'אשירה לה', והן אומרים אחריו 'אשירה לה', משה אמר 'כי
57 נאה נאה', והן אומרים 'אשירה לה'.
58 רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, בקמן המקרא את
59 הלל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם
60 ידי חובתם, והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר, כעין זה משה
61 אמר 'אשירה לה', והן אומרים 'אשירה לה', משה אמר 'כי נאה
62 נאה', והן אומרים 'כי נאה נאה'.
63 רבי נחמיה אומר, בסופר - מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית
64 הכנסת, הפורס על שמע בבית הכנסת - לעשרה אנשים המגיעים
65 לבית הכנסת, שהוא פותח תחילה בברכות שלפני קריאת שמע,
66 והן עונין אחריו ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח
67 אשירה לה, ושרתה רוח הקודש על כולם וכיונו כולם ואמרו יחד
68 את השירה.
69 מבאר הגמרא במאי קמיפלגי, נאמר בהקדמת השירה, "את
70 השירה הזאת לה" ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, רבי
71 עקיבא סבר, 'לאמר' אמילתא קמיתא - שברו ישראל אמרו כל
72 פעם את תחילת השירה 'אשירה לה', ורבי אליעזר בנו של רבי
73 יוסי הגלילי סבר, 'לאמר' הולך אכל מילתא ומילתא - שכל תיבה
74 שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. ורבי נחמיה סבר, שפירוש
75 הפסוק הוא כך, 'ויאמרו' משמע, דאמרו בולחו פהדי הדי - משה
76 עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות 'לאמר', על ידי דפתח
77 משה ברישא.
78 תנו רבנן, דרש רבי יוסי הגלילי, בשעה שעלו ישראל מן הים
79 נתנו עניהם לומר שירה, וביצד אמרו שירה, עולל מוטל על
80 ברבי אמו, ותינוק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה,
81 עולל התיבה צוארו, ותינוק שמט דד מפיו, ואמרו 'זה אלי
82 ואנחנו', שצאמר 'מפי עוללים ויונקים יסדת עוז'.
83 הית רבי מאיר אומר, מנין שאפילו עובדים שבמעיי אמן אמרו
84 שירה, שצאמר

1 ותקמים אוסרין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא
2 יפריש מהטמאה על עצמה, ותניא בברייתא, שלדברי רבי אליעזר
3 אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור כביצה, ובכל אופן אין
4 האמצעיית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.
5 כפרויה - רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין
6 סברו, שאידי ואידי - בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו
7 כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, וסקות בפעם
8 שהיא ראשונה לטמאה, שמתמאת את האמצעיית, ועושה אותה
9 שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח
10 באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות
11 ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים
12 להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות וחולין הטבולין לחלה -
13 חולין שלא הופרש מהם חלה, לא כחלה דמו ודינם כחולין. ולפי זה
14 רצו החכמים לומר, מאי לאו כהא קמיפלגי, דמר - רבי אליעזר
15 סבר, אין שני עושה שלישי בחולין ולכן אפשר להניח באמצע גם
16 חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה
17 שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. ופר סבר - חכמים סוברים,
18 שני עושה שלישי בחולין, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני
19 שיקרא עליה שם חלה, והבזק יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה
20 ויכשל באכילת חלה טמאה.
21 דוחה הגמרא, אמר רב מרי בריה דרב כהנא, דבולי עלמא - בין
22 לרבנן ובין לרבי אליעזר, אין שני עושה שלישי בחולין, והכא
23 בחולין הטבולין לחלה - חולין שלא הופרש מהם חלה קמיפלגי, והכא
24 מר סבר - רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה בחלה
25 דמו, ויש בחלה דין שלישי כתרומה, והחתיכה האמצעיית תפסול את
26 החלה בשלישי. ופר - רבי אליעזר סבר, לא כחלה דמו, ולכן עד
27 שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.
28 ואיפעיית אמתא, דבולי עלמא חולין הטבולין לחלה לא כחלה
29 דמו, ואין שני עושה שלישי בחולין, ולכולי עלמא אף אם יהיה
30 בחתיכה האמצעיית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, והכא
31 כמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי -
32 והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעיית, מר - רבי אליעזר
33 סבר, מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל כדי לתקן חלה
34 בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה
35 אף שהיא עצמה נטמאת. ופר סבר - רבנן סברו, אסור לגרום
36 טומאה לחולין שבארץ ישראל, וכיון שהחתיכה האמצעיית
37 נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן
38 שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.
39 שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא וכו', הא כיצד, אלף אמה
40 נגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי
41 הגלילי אומר, אלף אמה נגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבאר
42 הגמרא במאי קא מיפלגי, מר - רבי עקיבא סבר, תחומין - מה

אי אפשר שהתורה שאין אמת אלא תורה, תצווה על עניין שאינו מתאים להמציאות

ממכתב כ"א אייר, תשי"ח

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מי שקינא פרק שישי

44 הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.
 45 משנה. מי שקינא לאשתו שלא תיטרר עם פלוני, ונסתרה אחר
 46 קניו, אפילו שבע על כך שנסתרה מעוף הפורח, כלומר שלא
 47 שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות
 48 כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי יוציא את
 49 אשתו בגט, ויתן כתובה, דברי רבי אליעזר. רבי אליעזר סובר בזה
 50 כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם
 51 הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה,
 52 משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד
 53 שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן
 54 כתובה. רבי יהושע אומר, אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים
 55 כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק עד שישאו ויתנו פה
 56 מוזרות בלבנה - שנשים השוורות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו,
 57 כלומר ידברו על פריצותה. שבחגיע למצב זה, מכוונר הדבר,
 58 ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מזרות בלבנה,
 59 אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.
 60 אם אמר עד אחד, אני ראיתיה שנטמאת בסתירה זו שעליה העידו
 61 שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח
 62 לפי רבי אליעזר, לא היתה שותה, כי אחרי שקיבלנו עדות
 63 שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה. משום שרגליים לדבר,
 64 ואין צורך לבדוקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי
 65 שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממישיכה המשנה, ולא עוד,
 66 ולא רק עד כשר נאמן, אלא אפילו עבד, אפילו שפחה המעידים
 67 שנטמאה, הרי אלו נאמנים שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים אף
 68 לפסלה מכתובתה. ממישיכה המשנה, חמותה, וכת חמותה,
 69 וצרתה, ויבמתה, וכת בעלה מאשה אחרת, אף ששונאות אותה
 70 ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, הרי אלו נאמנות לעדות
 71 זו שנטמאה כנסתרה, אבל ולא נאמנות נשים אלו לפסלה
 72 מכתובתה, שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, אלא
 73 נאמנותן היא רק לענין שלא תשקה.
 74 המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות
 75 נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר,
 76 שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. שהיה בין
 77 שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, ומה אם
 78 עדות ראשונה - על הסתירה, שאין אוסרתה על בעלה איסור
 79 עולם, אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, אינה מתקיימת
 80 בפחות משנים, עדות אחרונה - שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה
 81 שנסתרה, שאוסרתה לבעלה איסור עולם, והיא חמורה יותר, האם
 82 אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים. אך דוחה המשנה, תלמוד
 83 לומר - לפיכך כתוב 'ועד אין פה', לומר שכל עדות שיש פה
 84 שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.
 85 מקשה המשנה שיש לומר ההפך, קל והומר לעדות הראשונה
 86 מעתה - מאחר ולמדנו שלטמאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר
 87 לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, ומה אם

1 'במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל' משמע שגם אלו
 2 שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקלות על היים. (שואלת
 3 הגמרא, והא לא חזו. משיבה הגמרא, אמר רבי תנחום, כרם
 4 נעשה להן באספקלריא - מראה המאירה וראו).
 5 שינו במשנה, בו פיוס דרש רבי יהושע בן הורקנוס שלא עבד
 6 איוב כו'. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני
 7 לו איחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה
 8 הגמרא, וליחזי האי' כיצד הוא כתוב, 'אי בלמ"ד אלה דתיב
 9 'לא' הוא, שפירושו איני מצפה, ואי בלמ"ד וי"ו דתיב, 'לו' הוא
 10 שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול,
 11 וצריך להביא פסוק נוסף.
 12 דוחה הגמרא את הקושיא, וכל היבא דתיב בלמ"ד אלה, לא
 13 הוא, אלא מעתה, 'בכל צרתם לא צר', דתיב 'לא' בלמ"ד
 14 אלה, הכי נמי דלא הוא, האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש
 15 ברוך הוא אינו נמצא עמם בצרתם, וכי תיבא הכי נמי, שכן הוא
 16 הפירושו, והתיב בהמשך הפסוק, 'ופלאה פניו הושיעם', הרי
 17 שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. אלא (לאו),
 18 משמע הכי, ומשמע הכי - פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה
 19 כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.
 20 הניא רבי מאיר אומר, נאמר 'ירא אלהים' באיוב, ונאמר 'כי ירא
 21 אלהים אתה' באברהם, מה ירא אלהים האמור באברהם
 22 מאהבה, אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה, ואברהם גופיה
 23 מלן שמאהבה. דתיב 'ירע אברהם אוהבי'.
 24 שואלת הגמרא, מאי איבא בין עושה מאהבה לעושה מיראה.
 25 ומשיבה, איבא הא דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, גדול
 26 העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שהה עושה מיראה,
 27 תלוי זכותו ומינה לאלה דור שלאחריו, וזה העושה מאהבה, תלוי
 28 לא לפים דור. ומנין שכן הוא, כיון שהבא תיב, 'אלפים לאהבי
 29 ולשומרי מצותיו' הרי שלא אהביו הוא תולה אלפים, והתם תיב,
 30 'ולשומרי מצותיו לאלה דור' הרי שלשומרי מצותיו שאינם עושים
 31 מאהבה אלא מיראה, תולה אלה.
 32 מקשה הגמרא, התם נמי - בפסוק של אלה דור תיב 'לאוהביו
 33 ולשומרי מצותיו לאלה דור'. מתרצת הגמרא, האי לדסמיה ליה
 34 והאי לדסמיה ליה - לאלפים סמוך לאוהבי, ולאלף דור' סמוך
 35 ולשומרי מצותיו.
 36 הנהו תרי תלמידי דתו ותבי קמיה דרבא, חד אמר ליה לרבא,
 37 אקרינו בקמאי - הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מה רב טובך
 38 אשר צפנת ליראיך', וחד אמר ליה לרבא, אקרינו בקמאי
 39 וישמחו כל חוסי בך לעולם ויגנו ויעלצו בך אוהבי שמך', אמר
 40 להו רבא, תרויכו רבנן צדיקי גמורי אתון - שניכם צדיקים
 41 גמורים, אלא שפר עובד את הקדוש ברוך הוא מאהבה, ולכן
 42 הקריאו לו ויעלצו בך אוהבי שמך, ופר עובדו מיראה, ולכן
 43 הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

רבנו הזקן קבל מר' מרדכי הצדיק ששמע מהבעל-שם-טוב: יורדת נשמה לעולם
 וזיה שבעים-שמונים שנה כדי לעשות ליהודי טובה בגשמיות ובפרט ברוחניות

היום יום ה' אייר

סוטה. פרק המישי - כשם שהמים דף לא עמוד א

רשי

תוספות

1 ואיך דחינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עברים
 2 אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז): דריש לה דברכת תנינים בעשרה מדרוה מצי למיכתב
 3 מבטן ישראל וכתבי ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו
 4 מה אנוש כי זכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה בין שירא את ישראל פתחו אף
 5 הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך
 6 בכל הארץ וגו' ר"ש בן אלעזר (מנסיא) אומר לא
 7 נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:
 8 גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט)
 9 ר"ע הנה מתדין קמיה שמיה טורטרופוס
 10 הרשע אתה עונתא דקריה קמיה שרי קרי ובגד
 11 א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין
 12 את א"ל תיפה רוחיה דההוא רשיעא לא חרש
 13 אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי
 14 קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלוך בכל
 15 לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי
 16 רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות
 17 בדיק ליה ובין דמי ליה בכל נפשיה ואתיא
 18 ענתיה דקריה שמע ולא איפליג עליה בגין כן
 19 אנא קרי וגחך:

הדרן עלך כשם שהמים

20 **מי** שקינא לה. פרא זה היה הגון שיהא שני
 21 ונעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא
 22 דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו
 23 לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה
 24 דלאחר ששנה שבקוה המים הוא חוזר לקניו,
 25 ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף
 26 הפורח וזכי מסתברא ונראה ה"פ מאחר שקינא
 27 לה אפילו קודם סתייה שמע פריצותא שרי
 28 עכשיו קצת גרלים לדבר מכובר הדבר ומוציאה
 29 בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו
 30 ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לביה (נדאמר
 31 אפילו אם) הקדיחה תבשילו היינו רשות מידו
 32 מצוה ליכא אלא כבה"ג ואם מקיימה דומה לאדם
 33 שנפל זבוב לתוך מחווי שמוצאו ואוכלו ולכית
 34 שמאי טובה הואיל וקצת לה רגלים לדבר מידו
 35 כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי
 36 שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה
 37 דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח
 38 שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין
 39 בעידי סתייה וכי אינו רוצה להשקותה יוציא
 40 ויתן כתובתה וכן היה רבי יהושע מחייב כתובה
 41 לאחר שישאו ויתנו בה מחרות בלבנה והלא אין
 42 המים בודקין אותה כדאמרין בפרק קמא (לעיל
 43 דף ג) ומאחר שהיא גרמה שתאיסר עליו ואין
 44 יכולה לשתות היא בארסה ושומרת יבם שלא
 45 שותות ולא נטולת כתובה מידו מצי למימר שא
 46 דאמרין אין המים בודקין אותה לאחר שישאו
 47 ויתנו בה מחרות בלבנה דוקא לאחר קניו ועידי
 48 סתייה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתייה
 49 אלא שמחרות בלבנה נישאות ונתנת
 50 בפריצותה:

הדרן עלך כשם שהמים

27 **מי** שקינא לאשתו ונסתרה, אפילו שמע מעוף
 28 הפורח, יוציא ויתן כתובה, דברי ר' אלעזר.
 29 ר' יהושע אומר: עד שישאו ויתנו פה מחרות
 30 בלבנה. אומר עד אחד "אני ראיתי שנממאת"
 31 לא היתה שפחה, ולא עוד אלא אפילו עבד,
 32 אפילו שפחה, הרי אלו נאמנין, אף לפוסלה
 33 מכתובתה. חמותה וכת חמותה וצרתה ויבמתה
 34 וכת בעלה, הרי אלו נאמנות. ולא לפוסלה
 35 מכתובתה, אלא שלא תשתה. שרה בדי, ומה
 36 אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם,
 37 אחרונה שאוסרתה איסור עולם, אינו דין שלא תתקיים בפתות משנים? תלמוד לומר:
 38 "ועד אין בה", כל עדות שיש בה. קל וחומר לעדות הראשונה מעתה: ומה אם
 39 עדות

במקלות. בשקלולו זה הים: מקור. אף אותם שבמקור וליחיו האי לא כו'. ואמאי אמר
 2 דברך עדין שקול: ה"נ רלא הוא. וה"ק קרא אינו חושש לצרתם ולא צר בה: באברהם.
 3 כי ירא אלהים אתה נקמטה כנו. תלוי. וכותו לדורותיו להגן עליהם עד אפלים דור:
 4 לאפלים לאותי. סמך אוהיבי לאפלים, ואיך קרא סמך לאלף דור אל שומרי מצותי,
 5 דהיינו מיראה, ואין אלו דומין לפרוש מאהבה
 6 לפרוש מיראה (שלי דף ככ), דהנהו מאהבת שבר
 7 ומיראת פורענות הקלות והענין, והכא
 8 מאהבת המקום ומיראתו שמוראו גדול ומשל
 9 על הבריות: וישמחו כל חוסי קה וגו' סיפיה
 10 דקרא ויעלצו בה קר אוהיבי שמך:

הדרן עלך כשם שהמים

11 **מתני'** מי שקנא לה ונסתרה, אם לאחר
 12 שקנא לה נסתרה: אפי' שמע מעוף
 13 הפורח. שנסתרה יוציא ויתן כתובה. ורבי
 14 אלעזר לטעמיה דאמר בפ"ק (שלי דף ג) סתייה
 15 לא בעיא עדות ואפלו עבד ואפלו שפחה
 16 נאמנין, דהיינו נמי כעוף הפורח, דאינקש
 17 לטמא דכלהו מדימני בה. הלכך נאסרה עליו
 18 ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה
 19 רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו פה מחרות
 20 בלבנה. כלומר משום סתייה שאין בה ב' עדים
 21 אינה נאסרת עליו, ור' יהושע לטעמיה דאמר
 22 משקה על פי שנים. מידו כשישאו ויתנו
 23 מחרות בלבנה בפריצותה מכובר הדבר ותצא.
 24 דהא אפלו מיא תו לא בדיק לה כדתיא בפ"ק
 25 (שלי דף ו) וסתייה היא ולא שישאו ויתנו פה
 26 מחרות בלבנה: אני ראיתי שנממאת. באותה
 27 סתייה שהיא על פי שנים עדים לרבי יהושע
 28 ולרבי אלעזר ע"פ עוף הפורח: לא היתה
 29 שותה. דעד אחד נאמן בה אף להפסידה
 30 כתובה שרגלים לדבר, ומקראי ילפינן לה
 31 לקמן במתני': הרי אלו נאמנים אף לפוסלה
 32 מכתובתה. שלא תשתה ולא תטול מכתובתה
 33 חמותה וכת חמותה וצרתה ויבמתה. אשת אח
 34 בעלה, אף היא כצרתה ושונאתה שדואנת
 35 הימנה שסופה להיות צרתה, אם ימות בעלה
 36 בלא בנים תתיבם לבעלי, וכת בעלה מאשה
 37 אצרה, אלו חמש נשים שונאות אותה.
 38 וביבמות (דף ק"ח) מפרש טעמא אמאי סנו לה.
 39 ואין נאמנות לה לשום עדות שהיא לרעתה.
 40 הרי אלו נאמנות. לה לעדות זו, שהתורה
 41 האמינה כל עדות שיש בה. ומידו לא לפוסלה
 42 מכתובה הואיל ושונאות אותה, אלא שלא
 43 תשתה: שיהי בדין. שלא יתא נאמן בה עד
 44 אחד אם לא מגורת התרבו: וראשונה. סתייה
 45 שאין אוסרתה אסור עולם אלא עד שתשתה
 46 אינה מתקיימת בפתות משנים. כדבעין למימר
 47 מגורה שרה, ורבי יהושע היא: עדות האחרונה.
 48 סמאה: כל עדות שיש בה. נאמן בה. ובגמרא
 49 ילפינן לה דהכי קאמר. תרי לית בה אלא
 50 אחד, וקאמר ודיא לא נתפשה למיטרה, אלמא
 51 מהדין:

שאושרתה

סוטה. פרק שישי - מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

רש"י

1 שְׁאוּרְתָהּ אִסּוּר עוֹלָם. כְּדָאָמַר (ג' ע"ג ס"ג) בְּסוּטָה סַפֵּק מִנְטָמָא וְנִטְמָא, וְכִי וְדָאִית:
 2 עַד אוֹמֵר נִטְמָאת וְעַד אוֹמֵר לֹא נִטְמָאת. אוֹקֵי חַד בְּחַדֵּי חַד וְחַדֵּי הַיָּא כְּסַפְקָא וְשׁוֹתָה:
 3 וְשֵׁנִים אוֹמְרִים לֹא נִטְמָאת. כְּלוּמַר לֹא נִטְמָאת בְּפִיךָ, כְּשִׁבְסָתָה וּמָצַאת שְׁנִיתָה יַחַד גַּם
 4 אֲנֹהּ דְּהֵינּוּ עִמָּךְ וּבְפִינֵינוּ לֹא נִטְמָאת. הֲרֵי נִסְתַּלַּק הַעֵד וְזֶה וּבְסוּלָה דְּבָרֵינוּ מִפְּנֵי הַשְּׁנִים וְחַדֵּי
 5 הַיָּא בְּסַפְקָא אִם נִטְמָאת קֹדֶם שְׂבָא אֵלֶי
 6 וּמָצַאת וְהִתָּה שׁוֹתָה. וּבִגְמֵי מִפְּרָשׁ לְמָאי
 7 אֵינְךָ רְבִיבֵי כָּל הַנֶּהר בְּבֵי נַגְ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנְיֵי בִי.
 8 לְמָאי אֵינְךָ רְבִיבֵי נֹרָה שְׁוֹהָה הָא כְּתִיב גְּבִי טְמָאָה
 9 וְעַד אֵין בָּהּ וּמִינְטָא הָוָא, בָּהּ עַד אֶחָד נֶאֱמַר
 10 וְלֹא בְּעֵדוֹת אַחֶרֶת וְהָוָא לֵיךְ עֵדוֹת סְתִירָה
 11 כְּשֶׁאֵר כָּל עֵדוֹת שְׁבִתוּרָה וְנִסְפָּחָה בְּעֵלְמָא. עַד
 12 א' שְׁהַעֵד עַל אִשָּׁה שְׂבָא קָא לָהּ בְּעֵלְהָ וְאָמַר
 13 נִטְמָאת מִנֵּן דְּלֹא מְהִיבָן וְלֹא אִמְרִין אֲשַׁמָּאת
 14 אִשָּׁה הַמְנִיחָה רְחֻמָּא לֹא שְׂבָא לְאַחַר קְנִי וְלֹא
 15 שְׂבָא בְּלֹא קְנִי, תְּלִמּוּד לֹמַר בִּי, וְכִי הַמְנִיחָה
 16 רְחֻמָּא בְּטָמָאָה שְׂאחַר קְנִי וְיֵשׁ עֵדֵי סְתִירָה
 17 שְׂנִים וְעַד מַעֲיַד שְׁטַמְמַת שְׁרָגְלִים לְדָבָר. וּבְפִרְקָא
 18 קָמָא (ג' ע"ג ס"ג) פְּרִיכִין וְהָא בִי כְּתִיב קְנִי בְּיָדְךָ
 19 הַכִּי כְּתִיב, וּמְשַׁנֵּין וְעֵבֶר כְּתִיב שְׂבָכְךָ עֵבֶר: הָא
 20 לֹא כְּפִחִישׁ לִיחָה בִי. הָוָא הַדִּין דְּהָוָה לִיחָה לְמַכְשֵׁי
 21 אִירִשָׁא דְקָנְיָהּ בְּהִרְגָא אִמְרָה אוֹמֵר אֲנִי רִאִיתִיהָ
 22 שְׁטַמְמַת לֹא הִיָּתָה שׁוֹתָה אֲלֵמָא מְהִיבָן. אֲלָא
 23 מְשׁוּם דְּבַעֵי לְאִקְשׁוּיָי וְעֵלָה בִי מְכַחֵשׁ לִיחָה מָאי
 24 הָוֵי הָא הַמְנִיחָה רְחֻמָּא לְהָאִי דְאָמַר נִטְמָאת כְּבִי
 25 תְּרִי וְהָוֵי לִיחָה הָאִי דְמְכַחֵשׁ לִיחָה חַד וְאֵין דְּבָרֵינוּ
 26 שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוּם שְׂנִים: הֲרֵי כָּאן שְׂנִים. הֲרֵי הָוָא
 27 כְּשֵׁנִים: מִשָּׂא דְעִילָא. דְכִינּוּ דְהִאֲמִינָה תוֹרָה הֲרֵי
 28 הַעֲמִידוֹת בְּמִקּוּם שְׂנִים: כָּאן בְּבֵית אַחַת. מִנְתֵּי
 29 בְּשַׁעֲרֵיהוֹן שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כִּדִּי דְבוּר דְבִטְלוּ דְבָרֵינוּ
 30 מִדֵּי וְלֹא נִתְקַיְמָה עֵדוּתוֹן בְּבֵיד. וְהִיאֵךְ הִאֲמִינָה
 31 תוֹרָה בְּשֵׁנִים בְּגוֹן אִם הַעֵד עֵדוּתוֹ וְנֶאֱמַר, דְּהוּ
 32 לֹא מְצִי חַד לְאִבְחוּשֵׁיהָ: הָא חַד וְחַד. עַל פְּרִיקָא
 33 לֹא הִתָּה שׁוֹתָה תְּנָא בְּרִישָׁא, דָּאי הִתָּה שׁוֹתָה
 34 קְנִי הָא חַד וְחַד לְמָה לִי, הַשְׂתָּא בְּחַד הָוֵי הַתְּקִישָׁה
 35 תְּרִי מְבַעֵיט פְּשִׁיטָא דָּאֵין אֶחָד בְּמִקּוּם שְׂנִים,
 36 מִנְתֵּי לְדִיקָא דִּידִידָה תְּנָא לִיחָה, דָּאי לֹא שְׂמַעְוִין
 37 הָאִי אֲבָל אִשָּׁה פְּשִׁיטָא לְדָא אֵינְךָ: אִמְרָה לָךְ
 38 חֵיִיא וְלִפְשַׁעֲמִי. דְסַבְרִיא לָךְ דְּמִתֵּי לְגַפִּיחָה לֹא
 39 אֵינְךָ רְבִיבֵי, דְהָא פְּשִׁיטָא דָּאֵין א' בְּמִקּוּם שְׂנִים,
 40 וְלִדִיקָא אֲתָא, סִפְּקָא מָאי תִּידוּק מְנָה. אֲלָא
 41 מִנְתֵּי לֹא לְדִיקָא אֲתָא אֲלָא לְאִשְׁמַעְוִין הָא
 42 גּוּפָה אֵינְךָ רְבִיבֵי, דְשֵׁנִים דְקָא תְּנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוֹת
 43 קְאָמַר בְּגוֹן נְשִׁים אוּ עֲבָדִים, וְאִשְׁמַעְוִין דְשֵׁנִי
 44 נְשִׁים מְבַטְלוֹת דְבַר עַד א' בִּין בְּרִישָׁא בִין
 45 בְּסִפָּא. וְלִקְנֵי פְרִיךָ תְּרִי לְמָה לִי, וְהָאִי דְלֹא
 46 שְׂנֵי ר' חֵיִיא מְצִיעָתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מְשׁוּם דְקָא
 47 דִּיקָא מִנְתֵּי בְּבֵית אַחַת דְקָנְיָהּ וְשֵׁנִים אוֹמְרִים לֹא
 48 רִאִיתָהּ (נִטְמָאת) אֲלֵמָא בְּהַדֵּי הַדֵּי קָאָתָה,
 49 דְלְעוּלָם בְּמִקּוּם שְׂנִים לֹא הִאֲמִינָה תוֹרָה עַד
 50 אֲתָה: כָּל מִקּוּם שְׁאֲמִינָה תוֹרָה בִי. וְהִיאֵינִי
 51 לְעֵדוֹת זֶה מְכַלְכַּל כָּל עֵדוֹת שְׁבִתוּרָה לְפִיכָךְ
 52 פְּסוּלִין וְכִשְׂרִין שְׁוִין בָּהּ וְהִלֵּךְ אַחַר רֹב דְעוֹת
 53 הַמְעִידִין דְבָרָה: וְאִיבָא דְאָמְרֵי כָּל הַיָּא דְאָתָא
 54 עַד בְּשַׁר מְעַקְרָא. וְאָמַר נִטְמָאת וְנִתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ
 55 וְאִחַר כֶּךָ כָּאוּ מָאָה נְשִׁים כְּעַד א' דְמִינֵן וְהָוָה
 56 לִיחָה קָמָא שְׂנִים וְאֵין דְבָרֵינוּ שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוּם שְׂנִים
 57 וְאִינָה שׁוֹתָה:

1 **באן** בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא והבא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון
 2 ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך
 3 כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי
 4 משמע לפירוש רש"י והא בצר האשה שהלכה (יבמות דף ק"ז) תנן עד אמר מת וניסת
 5 ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמי
 6 טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר
 7 עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אמר מת
 8 והתירה לנישא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא
 9 מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי
 10 דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם
 11 לא ניסת לא תנשא אפי"ה התירה לנישא דאמר
 12 לא תצא מהתירה הראשון ופירש גמי רש"י התם
 13 דדוקא שהתירה קודם שיבא עד השני המכחישו
 14 אבל אם קודם שהתירה מודה עולא דלא סמכינן
 15 אקמא דאבתי לא אחשביניה כתרי לחכי נראה
 16 לפרש הבא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון
 17 והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר
 18 הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה
 19 למימר הכי הא מתניתין לא משמע ששדה השני
 20 אחר הראשון עד שהורו ואתרוה עליו ואמר
 21 אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי
 22 יצחק ועולא הוה מרצוי להתיא דהאשה וזוטא
 23 כדמרצוי אליבא דר' יוחנן ב"פ שני דכתובות (דף
 24 כ"ב) משום לזוט מיהו תימה והתיא דהאשה רבה
 25 (יבמות דף פ"ח) לא דמיא לתירויהו משום דגברא
 26 אחי וקא:
 27 **הא** חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי
 28 חיאי. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר
 29 זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דיספא דהיתה
 30 אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה
 31 שותה הא חד וחד היתה שותה בגמי מוקמת
 32 לה ע"כ בבת אחת אחת מאי קמ"ל היינו רישא
 33 הילכך צריך לתרצוי ב' נתימה בין ל' יצחק
 34 בין ל' חיאי הני תרתי בבי דיספא תימה הדי
 35 הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו
 36 (בריות דף י"א) דתנן עד אמר אבל ועד אמר
 37 לא אבל אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא
 38 אבל מביא אשם תלוו כיון דהאמינה תורה עד
 39 אחד דנפקא לן מאו הודע אליו טחטאו (ויקרא
 40 ד) טחטא הוי ליה לאיתווי בשלמא רבי חיאי
 41 הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר
 42 בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד
 43 אחד עדות האשה כתיש האיש מכחיש את
 44 האשה והאשה מוכחשת את האיש תנן עד א'
 45 אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה
 46 אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא
 47 דבי רבי אמר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר
 48 נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר
 49 אבא אבא ר' יוחנן כוון לא היתה שותה
 50 ובעגלה ערופה הוי ערופא וטעמא מבני שבא
 51 רגלים לדבר ומסיק גמי התם דבעידי טומאה לא
 52 אמרין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני
 53 שרגלים לדבר:
 54 מהו
 55 ור' נתניה הויא. דתניא, ר' נתניה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, תלף
 56 אחר רוב דעות, ונעשו שתי נשים באיש אחד פשני אנשים באיש אחד, ואיבא דאמרי
 57 כל היבא דאתא עד אחד פשר מעיקרא, אפילו מאה נשים נמי, כעוד אחד דמין.

והבא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, תלמוד
 לומר, לא יקום עד אחד באיש וגו', והיה מקום להקשות על פסוק
 זה, ממשמע שנאמר לא יקום עד, וכי איני יודע כבר שהוא אחד,
 מה תלמוד לומר אחד. אלא שזה בנה אב - לימוד של בנין אב,
 שכל מקום שנאמר עד, הרי כאן שנים, עד שיפרוט לה כתוב
 אחד. ועל פי זה חזרת הגמרא ומבארת את הפסוק יעד אין בה
 והיא לא נתפשה; ואמר רחמנא תרי לית בה - הכוונה בעד אין
 בה היא שאין עדות של שנים, אלא רק חד בעיד בה שנטמאה,
 והפסוק ממשיך, והיא לא נתפשה, כלומר שלא היתה אנוסה ולכן
 היא אסורה. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את
 האשה מחמת עדותו.
 מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר לא נטמאת יכול
 להכחיש את הראשון האומר נטמאת ולכן היא שותה, וביין
 דמדאורייתא עד אחד מהימן שנטמאה, אם כן אידך, היכי מצא
 מכתיש ליה - השני, איך יכול להכחישו, והא אמר עולא, כל
 מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן תוקף של שנים, ואין
 דכריו של אחד המכחישו נחשבים במקום שנים. עונה הגמרא,
 אלא אמר עולא, הני - אכן יש לשנות במשנתנו לא היתה
 שותה, ולא כמו ששני היתה שותה; כי באמת הראשון נאמן
 כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. וכן
 אמר רבי יצחק, שצריך לשנות לא היתה שותה. ורבי חייא אמר,
 הגירסא נשאת היתה שותה. שואלת הגמרא, לרבי חייא קשיא
 דעולא, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי
 הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, לא
 קשיא, כאן במשנתנו, מדובר שהעידו שניהם בבת אחת, שבתוך
 כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של
 הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא
 האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחשו, ורק
 באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתנו אין
 לראשון תוקף של שנים. ואילו כאן דבריו עולא שעד אחד נחשב
 כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד בזה אחד זה, ורק על מקרה
 כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.
 הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתנו, הני, עד אומר
 נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה. ויש לדייק
 מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, הא חד וחד - במקרה
 שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, לא היתה שותה,
 וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם היתה שותה,
 כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני,
 ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה
 הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני
 הובא כדי לדייק שצריך לגרוס לא היתה שותה במקרה הראשון,
 כפי שדייקנו. הרי מכאן תיובתא דרבי חייא, שגרוס שם היתה
 שותה.

עדות אחרונה - שנטמאה, שאסרתה איפור עולם, והיא חמורה,
 הרי היא מתקיימת בעד אחד, כמו שדרשנו, עדות הראשונה -
 שנטמאה, שאין אסרתה איפור עולם, והיא קלה יותר, האם אינו
 דין שתקנין בעד אחד. דוחה המשנה, תלמוד לומר כי מצא
 בה עדות דבר, ולחלו הוא אומר על פי שנים עדים או על פי
 שלשה עדים יקום דבר, דורשים גזירה שווה דבר דבר להשוות
 בין עדות על אשה שמצא בה עדות דבר, כגון עדות זו שנטמאה, ובין
 עדות ממון, מה לחלו, בעדות ממון, על פי שנים, אף כאן, על פי
 שנים.
 אם עד אומר ראיתי שהאשה נטמאת, ועד אחר אומר לא
 נטמאת, או אם אשה מעידה עליה ואומרת נטמאת, ואשה
 אחרת אומרת לא נטמאת, היתה שותה, שכיון שהעדים
 מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק ככל סוטה, ושותה. אם אחד
 אומר נטמאת, ושנים מכחישים אותו ואומרים לא נטמאת
 בפניך, שכשבתא ומצאת שנטמאה יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא
 נטמאת; היתה שותה, שהרי שנתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד
 האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שזאת נטמאה קודם שבאו העדים
 ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. אם שנים אומרים נטמאת,
 ואחד אומר לא נטמאת, לא היתה שותה, שאין אחד נאמן נגד
 השנים.
 נמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה דבר
 דבר, שעד אחד אינו נאמן להעיד שנטמאה. מקשה על כך הגמרא,
 הא תלמוד לומר כי מצא בה עדות דבר - וכי הלימוד לדברי
 רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנטמאה לומדים מהגזירה
 שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש
 לימוד אחר לזה, תלמוד לומר יעד אין בה, שזה מיעוט, דווקא בה,
 בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, ולא בקנינו, דווקא בה הוא נאמן,
 ולא בפתיחה, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או
 שנטמאה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת
 המיעוט הזה מיעוץ ליה - היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע
 דרשה זאת המשנה מדבר דבר. מתרצת הגמרא, הכי נמי קאמר
 - כך אכן אומרת גם משנתנו, תלמוד לומר בה, בה ולא בקנינו,
 בה ולא בפתיחה, ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו
 חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר
 בגירסתנו, וכך צריך להוסיף במשנה, עדות על מומאה בעלמא,
 שהאשה נטמאה, בלא שהיה קנינו ובלא שהיתה פתיחה, ולא
 מהימן עד אחד - שבוה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן - מנין
 לומדים זאת. על כך אמרה המשנה, נאמר כאן כי ימצא בה עדות
 דבר, ונאמר לחלו על פי שני עדים וגו' יקום דבר, מה לחלו בשני
 עדים, אף כאן בשני עדים, והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד
 אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה,
 ורק אם קינא לה ונטמאה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'עד אין בה/
 כי אז יש רגלים לדבר.
 שנינו במשנה, שאם עד אומר נטמאת, ועד אחר אומר לא נטמאת,
 היתה שותה. מדייקת הגמרא, מצא דקא מכתיש ליה - רק מטעם
 שהראשון הוכחש היא שותה, הא אם לא קא מכתיש ליה, עד
 אחד מהימן שנטמאת. מבררת הגמרא, מהני מילי שעד אחד נאמן
 לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, דתנו רבנן בברייתא, ועד אין בה/
 בשנים הכתוב מדבר, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של
 שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, אהה אומר בשנים, או אולי אינו
 אלא באהה, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה
 את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. ופרשת הקלף -
 פרשת הקהל, שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה
 בסוכות שאחר השמיטה. ופרשת עגלה ערופה - מה שאומרים
 הזקנים והזקנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכה אחרי שעורפים
 את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה
 וגו'. ומשנה מלחמה פשעה שמדבר אל העם - הדברים שהכחן
 שנמשח לכך ואמר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר
 אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל
 ירך לבבכם וגו'.

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שזכרו.
 מקרא ביכורים ביצד - דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש.
 שנאמר בפרשת הביכורים, 'וענית ואמרת לפני ה' אלהיך, ולחלן
 בברכות וקללות שבהר גריזים וזו עיבל הוא אומר, 'וענו הלויים
 ואמרו, מזה שנאמר בשיניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, מה
 להלן הברכות והקללות היו דווקא בלשון הקודש כפי שדורשת
 הגמרא, אף כאן בפרשת ביכורים, בלשון הקודש.
 חליצה ביצד - מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה,
 נאמר בחליצה, 'ועניתה ואמרה, ולחלן בברכות וקללות שבהר
 גריזים וזו עיבל הוא אומר, 'וענו הלויים ואמרו, לומדים בזה
 גזירה שוה, מה להלן בברכות וקללות בלשון הקודש, אף כאן,
 בחליצה בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, אין צורך ללמוד זאת
 מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב
 'ועניתה ואמרה ככה, שמשמע, עד שתאמר בלשון ה' - שבלשון
 הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

ברכות וקללות שבהר גריזים וזו עיבל, ביצד היה הדבר. בין
 שצברו ישראל את החרדן בכניסתם לארץ, וכאן אל הר גריזים
 ואל הר עיבל שששומרון, שביצד שכם, שבאצל - על יד אלוני
 מורה, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, שנאמר 'ונתתה את
 הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל, הלא המה בעבר
 החרדן וגו' אצל אלוני מורה, ולחלן הוא אומר, 'ועבר אבנים
 בארץ עד מקום שכם, עד אלון מורה, מה אלון מורה האמור
 להלן לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד שכם, אף אלון מורה
 האמור כאן, הרי הוא על יד שכם. ששה שבטים עלו לראש הר
 גריזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלויים
 והארון עומדים למטה באמצע, בין שני ההרים, הכהנים מקיפין
 את הארון, והלויים את הכהנים, וכל ישראל מכאן ומכאן על
 ההרים, שנאמר 'וכל ישראל וזקניו ושוטריה ושוטפיו עומדים
 מזה ומזה לארון וגו'. הפכו הלויים את פניהם כלפי הר גריזים,
 ופתחו בברכה, 'ברוך ה' אשר לא יעשה פסל ומסכה', ואלו
 שבהר גריזים ואלו שבהר עיבל עזיני אמן. ואז הפכו הלויים את
 פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה, 'אוי ה' אשר אשר יעשה
 פסל ומסכה', ואלו ואלו עזיני אמן, וכך היו עושים גם בשאר
 הברכות והקללות, עד שגמרין ברכות וקללות שנאמרו שם. ואחר
 כך הביאו את האבנים שנטלו מן החרדן כדי לעשות את ציווי
 התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים את כל דברי
 התורה וגו' באר היטב, וכן את המזבח, וסדוהו בסד, וכתבו
 עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, כל שפה בכתבה
 ובלשונה, שנאמר 'באר היטב, ונטלו את האבנים - פירקו את
 המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה
 'זהעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום
 שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, וקאז

1 והקא - מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא
 2 נטמאת, היתה שותה', כמא' עסקינו, כגון דאתאי אשה מעיקרא
 3 - שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר
 4 רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, ותרצה לרדבי
 5 נחמיה הכי' - ה'איכא דאמר' ופרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם
 6 כך, רבי נחמיה אומר, כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, להלן
 7 אחר רוב העות, ועשו שתי נשים הראשונה אחת, בשני אנשים
 8 באיש אחד, דהיינו דוקא כשגם נשים הראשונה היה אשה או עד פסול
 9 אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, אבל שתי נשים באיש
 10 אחד הכשר לעדות, כי פלגא ופלגא דמי, כלומר, כל אחת מעדויות
 11 אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.
 12 הגמרא שבה לדון בגוף תירוץ של רבי חייה, ששני המקרים
 13 האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא,
 14 ותרתי - שתי המקרים שאמרנו שעוסקים בפסולי עדות, למה לי,
 15 הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה
 16 להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, מהו דתרימא, כי אוליין בתר
 17 - מה שהולכים אחר רוב העות נאמר רק להומרא - אם לפי רוב
 18 הדעות צריכה לשתות, אבל לקולא - אם לפי רוב הדעות יש להקל
 19 מעליה שלא לשתות, כגון כששתיים אומרות 'ועד אחד אומר
 20 לא נטמאת, אולי בזה לא אוליין אחר רוב דעות, אלא נשאיר את
 21 הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, קא משמע
 22 לן שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין
 23 נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

24 משנה. דברים אלו נאמרין בכל לשון - בכל שפה, ואין צריך
 25 לאומרו בלשון הקודש, ופרשת סוטה - מה שאומר הכהן לסוטה,
 26 כמפורש בפסוקים, 'והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא
 27 שכב וכו'', ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא
 28 אפילו בשפה אחרת. ווידיי מעשר, שמצווה להתודות בפסח של
 29 שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא
 30 ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל
 31 אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידיי 'ביערתה הקודש מן הבית וכו''
 32 הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו
 33 לומר דווקא בלשון זו הכתובה. קרית שמע, ותפלה, וברכת המזון,
 34 ושבעות העדות - אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון
 35 שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה
 36 השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה'
 37 היורה - האמור בפרשה, גם אם השבעה נאמרה בכל לשון. ושבעות
 38 הפיקדון - שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך
 39 בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם'
 40 גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבעה נאמרה בכל לשון. ואף
 41 בדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם
 42 בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.
 43 ואלו נאמרין דווקא בלשון הקודש, ואינם נלמדים מהדברים
 44 הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעבד שלא
 45 לומר אותם בלשונות אחרים, מקרא ביכורים - הקריאה של 'ארמי
 46 עובד אבי וגו' שהביא ביכורים צריך לקרוא. וקליצה - כל סדר
 47 האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. ברכות וקללות שאמרן
 48 יהושע וישראל בהר גריזים וזו עיבל כמו שנצטוו בתורה. ברכת
 49 כהנים - נשיאת כפים. וברכת כהן גדול ביום הכיפורים אחר

סוטה. פרק שישי - מי שקינא דף לב עמוד א

הוספות

רש"י

1 מהו דתימא כי אולינן בטר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמי'. ואם תאמר הא
2 ממנתי' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קז): וימנתי' דפרק עגלה ערופה (למקנ דף
3 מה). שמענין לה י'ל דהבא איצטרך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא
4 פסולי העדות בהדיא במנתי' להכי תנא גבי כל חד וחד:

1 והכא במאי עסקינן. עד אהד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה
2 ואימקנא בפסולי עדות ובין בבת אחת בין בזה אחר זה כו'. נחמיה. ועל כרחיך דבזה אחר
3 זה איצטרך עקר לאשמועינן. דאי בבת אחת מאי הלך אחר רוב דעות איכא. כהד וחד
4 נמי היתה שותה. ואלא בכהי עסקינן דהויא דהאגא מעקרא ואמר נטמאת אשה הוהא
5 הלכך אפי' בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי לה.

הדרן עלך מי שקינא

1 והכא במאי עסקינן, כגון דאתאי אשה מעיקרא,
2 ותרצה לדר' נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום
3 שהאמנה תורה עד אהר, הלך אחר רוב דעות, ועשו
4 שתי נשים באשה אחת בשני אנשים באיש אחר.
5 אבל שתי נשים באיש אחר, כי פלגא ופלגא דמי.
6 ותרתי בפסולי עדות, למה לוי? מהו דתימא: כי אולינן
7 בטר רוב דעות, לחומרא. אבל לקולא לא אולינן, קא
8 משמע לן:

6 ותרצה לרבי נחמיה הכי כו'. דהא דאמרן לעיל
7 ועשו שתי נשים באיש אחר כו' לאו סיפא
8 דמלתיה דרבי נחמיה הוא. אלא פירושא
9 דהאמנה הוא, דאנו פרשין לה הכי: כי פלגא
10 ופלגא דמי. כלומר כי חד וחד, ואי בבת אחת
11 אתו אויך תרי לבחדי חד ואומקא אסיפקא. ואי
12 בזה אחר זה והוהא דהאמנה תורה קדם ואתא
13 ברישא הוה ליה כפושני והך כהד ואין דברייהם
14 במקומו, והיכא דשתיים אומרות נטמאת ועד
15 אחד כשר אומר לא נטמאת היתה שותה דכי
16 חד וחד נענה, ומתניתין דקתני לא היתה שותה
17 כגון דהוהא חד הוה פסולי ותרתי בפסולי עדות
18 למה לוי. למתני מתני' הלך אחר רוב דעות
19 לחומרא. שתשתה לקולא. להקל מעליה שלא
20 תשתה: לא אולינן. בטר רוב דעות בפסולי עדות,
21 והיכא דשתיים אומרות נטמאת ואחד אומר לא
22 נטמאת כיון דאיכא הכחשה כל דהו ניקא אויך
23 האי לבחדי הך ואוק מלגא אסיפקא ותשתה,
24 קא משמע לן:

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו
שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר
בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון
משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא
משמע הכי:
קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שיר הלל
וקידוש של שבת וברכת הפירות
וברכת המעות וליכא למימר דלא נקט אלא
דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.)
משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד הדהם (דף
ב.) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי
בריש מסכת נזיר (דף ג.) בשלמא מקרא מגילה
איכא למימר להכי שיר דתנא בפ"ב דמגילה (דף
ז.) הלעזו שדמי אשורית יצא אלא הני אמאי
שיר וזרזא דעני נאמרם בכל לשון אפי' אינו
שומע הלכך לא דמו להני דמנתי' דנאמרין דוקא
בלשונם.

אלו נאמרין בכל לשון: פירשת סוטה, ויודי מעשר,
קרית שמע, ותפלה, וברכת המזון, ושבעת
העדות, ושבעת הפיקדון. ואלו נאמרין בלשון הקודש:
מקרא ביפורים, וחליצה, ברכות וקללות, ברכת כהנים,
וברכת פהו גדול, ופירשת המלך, ופירשת עגלה ערופה,
ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם. מקרא ביפורים

הדרן עלך מי שקינא

אידו

ביצד? ועניית ואמרת לפני ה' אלהיך" ויהלך הוא אומר "ועניו הלויים ואמרו". מה להלך בלשון
הקודש, אף כאן בלשון הקודש. חליצה ביצד? "וענתה ואמרה" ויהלך הוא אומר "ועניו הלויים
ואמרו", מה להלך בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. ר' יהודה אומר, "וענתה ואמרה
ככה", עד שתאמר בלשון הוה. ברכות וקללות ביצד? כיון שעברו ישראל את הירדן וכאן אל
הר גרזים ואל הר עיבל שבשומרון, שבצד שכם, שבאצל אלוני מורה. שגאמר: "הלא הפה
בעבר הירדן וגו'", ויהלך הוא אומר "ועברו אכרם פארץ עד מקום שכם עד אלוני מורה".
מה אלוני מורה האמור להלך שכם, אף אלוני מורה האמור כאן שכם. ששה שבטים עלו
לראש הר גרזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והארון עומדים למטה
באמצע. הכהנים מקיפין את הארון והלויים את הכהנים, וכל ישראל מפאין ומפאין, שגאמר:
"וכל ישראל וזקניו ושטריו ושפמיו עומדים מזה ומזה לארון" הפכו פניהם כלפי הר גרזים
ופתחו בברכה, "פרוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה" ואלו ואלו, עונין "אמן". הפכו פניהם
כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: "ארוך האיש אשר יעשה פסל ומסכה" ואלו ואלו עונין "אמן",
עד שגומרין ברכות וקללות. ואחר כך הביאו את האבנים, וכגו את המזבחה, וסדוהו בסיד,
וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון. שגאמר: "באר היטב" ונטלו את האבנים וכאו
ולו

אלו נאמרין (בכל לשון). גרסינן פרשת סוטה.
מה שהבחנו אומר לה. ולא אמרי' צריך
לאמרה בלשון הקדש כדרך שבכתב. ובספרי
אמרי' דאי לא כתיב קרא להמיר בכל לשון
כדלקמן היא ניגמר מימכה בקל וחומר, ומה
יקמה קלה לא עשה בה כל הלשונות בלשון
הקדש, סוטה חמורה כל לא שכן: ויודי מעשר.
בשה השלישית בערתי הקדש מן הבית (קריס)
סו' שהא מוציא כל משטרותיו ומקען מביטו
ואין יכול עוד להשוחתם, ונתון מעשר ראשון
ללוי ומעשר עני לעניים, ומעשר שני של שתי
שנים שעברו מעליו לירושלים עבשו אם לא
העלהו. ומתודה בערתי הקדש זה מעשר שני
וגם נתמיו ללוי זה מעשר ראשון, לגר ליתום
ולאלמנה זה מעשר עני, ואמרו כל לשון
כדלף לקמן, ולא אמרין בלשון זה הזקיקו
הכתוב לאמרה בלהי: ושבעת העדות ושבעת
הפקדון. בכל לשון שהשביעוהו וכפר ולא הוה
תיב קרבן עולה יורד האמור בשבעת העדות
ואשם גולות בשבעת הפקדון: ואלו נאמרין
בלח"כ. ולא אמרין נגמר מתוך דלעל שנכתב ונסדר עליהן כל מצות דבורם ואין צריך לאמך בלח"כ כדתיב בכלהו. משום דכהני כתיב עובא: מקרא בפורים. שהיה קורא מארמי
אובד אבי עד סוף כל הפקדות: וקמה. היא אומרת מאן יקמי וגו' והוא אומר לא תפתי לקחה. ואדר הוליה היא אומרת ככה יעשה לאיש וגו': ברכות וקללות. שאמרן
יהושע וישראל בחר גרזים ורע עיבל: ברכת כהנים. נשיאות כפים: ברכת כהן גדול. ביום הכפורים אחר עבודת היום שפניו ולפניהם היה קורא בתורה את הפרשה ומברך שמנה ברכות
כדמפרש במתניתין: ופרשת המלך. מפרש בסוף פירקא, והיא פרשת הקהל: ופרשת עגלה ערופה. ידעו לא שפכו וגו' כפר לעמך ישראל וגו' (קריס טא) פרשת משוח מלחמה. (ס כ) והיה
קרבכם אל וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' כי יה' אלהיכם וגו': ביצד. כמו מנן: ויהלך הוא אומר. בברכות וקללות של הר גרזים, ולקמן מפרש הקם גופיה מנא לן: אינו צריך
ללמדה בנורה שהו שפועמה היא למדה: וענתה ואמרה קת. דמשמע בלשון זה תאמר: שבשומרון. אצל שומרון: למטה באמצע. בין שני ההרים: מפאין ומפאין. על ההרים: הפכו.
הלויים פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה. כל הארורים היו אומרים תחלה בלשון ברכה: אלו ואלו. שבהר גרזים ובהר עיבל. והא כתיב ואלה יעמדו לקרבך, לא שהיו השבטים
מברכין ומקללין, אלא הלויים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם לזה גרזים בברכה ולזה עיבל בקללה: הביאו את האבנים. כדתיב וכנית שם מנזב וגו' (כתבת עליהן את כל
דברי התורה הזאת באר היטב: ונטלו את האבנים. סתרו את המנזב לאחר שהעלו העולות והשלימים כדתיב: והעליה עליה עולות (ס כ):

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

רש"י

1 ולגו במקומו. בבית מלונם בגלגל ושם הקימו את האבנים: גמ' ה"ג ואמר אל ה'אשה בכל
 2 לשון שהיא שומעת, ומהאי קרא יליף לה בספרי, וליג ואמר הבתן לאשה: אל האשה.
 3 משמע דברים הנבסין בלבה שהתא מפרת בלשון: על מה היא שוטה. כדמפרש ואזיל
 4 שאומר לה פריצות גרם לך שתשטה: ובמה היא שוטה. בכלי מאוס במקדשה של תרש:
 5 ועל מה נטמאת. מי הביאה לידי טמאה שחוק
 6 וקלות ראש, כדי ליסר את הנשים שלא יקלו
 7 ראשן עם האנשים, שעל ידי כך באות לידי
 8 ופגמה בטנה: ובמה היא נטמאת. משמע
 9 אותה הלכות המים המאכרים. על איזו טמאה
 10 הן בודקין אותה, שאם נטמאה והיא מוידה
 11 וברצון נדקיה, ואם שונגת כגון אמרו לה מת
 12 בעלך או אנוסה לא יבדקה: וכל כך לפיה. לנו
 13 להודיע בהלכות המים, בשלמא הך קמייא
 14 משום ונוסרו כל הנשים ויחזקו נה, אלא הך
 15 למה: שלא לחוציא לעי. שאם נטמאת באנס או
 16 שונגת ולא נבדקת, שלא תהא סבורה אלו
 17 נטמאתי מוידה גם כן לא הוי בודקת אותי: ה"ג
 18 ודוי מעשר מנלן דכתיב ואמרת וגו' וילף
 19 אמירה אמירה מסוטה: אל רב וביד לאבי גילף
 20 אמירה אמירה מלוים, אל דנין אמירה גרדיתא
 21 מאמירה גרדיתא, ואין דנין אמירה גרדיתא
 22 מעניה ואמירה: שבו. לא עברתי ממזותיך ולא
 23 שכחתי (קדוש טו), היינו שבו עצמנו בקול נמוך.
 24 מדלא כתיב ביה עגרה ונזוהו. כגון ארמי אובד
 25 אב היינו נזוהו, שמתודין שאבינו לכן הארמי
 26 הך רשע: מפני מה תקנו. שיהא אדם אומר
 27 תפלתו בלחש כדאשכחנא בחנה וקולה לא
 28 ישמע (מסיל 6 א) שלא לבייש את עוברי עבירה.
 29 המתודים בתפלתם על עבירות שבידם: צערו.
 30 צרות שעברו עליה, דהיינו צרות שעברו על
 31 ישראל, צרת לכן הארמי צרת מצרים: שהרי לא
 32 חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. לא קבע
 33 לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו, שלא יבינו
 34 שהיא חטאת ומתבייש: טמא טמא יקרא. כלומר
 35 סורו מעליו שטמא הוא: והאיבא בו. כלומר
 36 ודרי יש סימנים אחרים להכירה: למעלה מחוט
 37 המיקרא. דכתיב ויחזק ט על קרנות ובעולה לא
 38 כתב קרנות, והוא נתון דמים למעלה מחוט
 39 המיקרא, וכן שאר כל הדמים: ה"ג כהן.
 40 לחידיה הוא ידע ולא שאר כל העולם ואין
 41 בשת בקר: מפיא. הנקבות של נקבה: פאליה.
 42 כונן ולא נבר: שעירה פאי איבא למיפרי. שאין
 43 לה ונב ונבר דנקבות: דאיבא: ליה לאתני
 44 בשקה. אם הדיח לו בשת, שהרי כל החטאות של
 45 יחיד רצה כשבה רצה שעירה הוי מחטאת
 46 עבודת כוכבים שפתיב בה עז בת שנתה בפרשת
 47 שלח לך אנשים: ה"ג וניכסוף. הטיל עליו
 48 הכתוב שתישש שחטאו לו כפרה מעשה גזול
 49 בזה: ככתבה. בלשון הקדש: הקורא את שמע
 50 צריך שישמע לאונו. פלוגתא היא במסכת
 51 ברכות דף טו.

1 **איזה** הוא דקא מכסף נפשיה. תימה הוא אמר בשמעתא קמייא דמנחות (דף ג.) דבין
 2 זכרים לנקבות לאו דעתיהו דאינשי אמר רבי התם דווקא אמרי והכי דאין
 3 מעשיו מוכיחים מפני שסוכבין השומעין על דברו שהוא שחוט חטאת לשם עולה אבל
 4 בסומא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

5 **ליכסוף** וליוזי כל היכי דליכפר ליה. וא"ת
 6 יחלוק כמו כן בקביעת מקום
 7 שחיטתה כי היכי דליוזי ליה כפרה גמורה י"ל
 8 כיון שחלק הכתוב דבר אחד שיש היכר בדבר
 9 מה צריך יותר. מ"ה
 10 **ורבי** שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה
 11 דהבא משמע דבין רבי ובין רבנן אית
 12 להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי
 13 התם בקורא את שמע ולא השמע לאונו וכן ב"ש
 14 ובי"ה דכתיב בשבך ובקומך (דף י') והנן בית
 15 שנואי אומרים בערב כל אדם ישה ויקרא ובבקר
 16 יעמוד שנאמר בשבך ובקומך ובי"ה אומרים
 17 בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרווייהו סבירא
 18 להו דקרא משתעי בקי"ש וסתמא דגמרא נמי התם
 19 פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא קרא
 20 קאי דכתיב בשבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף י"ג)
 21 בפלוגתא דרבי וזוטרא ורבי יאשיה דתנאי והוי
 22 שלא יקרא למפרע דהרבים על לבקר רבי וזוטרא
 23 אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות
 24 קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה
 25 מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי וזוטרא וכו'
 26 מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר הם
 27 ה"ה הא כתיב ודברת עם וכו' אמר מר רבי יאשיה
 28 וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על
 29 לבבכם ה"ה כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות
 30 כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה היא קריאה
 31 מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת
 32 עם ה"ה כתיב לדבר הם ההוא דבברי תורה כתיב
 33 מדקאמר ההוא דברי תורה מכלל ודברת עם
 34 דוקא בקי"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם
 35 דה"ה כתיב קוין ק"ש ומכרחו לפניה ולאחריה
 36 ואוכלים ומכרחו לאחריה שתי כניג ברכה
 37 ראשונה כתיבה שניה כולל בניה ירושלים
 38 בברכת הארץ ולא מוכר הטוב והמטיב משום
 39 דמדרבנן היא דביבנה תקנה מכלל דק"ש דחייב
 40 לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד'
 41 כא.) בגמרא בעל קרי פריך תסתמא דגמרא קריאת
 42 שמע דרבנן הוא דקאמר דק"ש וברכת תורה
 43 דאורייתא ותו אמרין התם (דף כא. ע"ש) אמר
 44 שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חזר
 45 וקרא ספק אמר אמת ורצ"ב ספק לא אמר חזר
 46 ואומר מאי טעמיה ק"ש מדרבנן ודחוק לומר דכל
 47 הני דמשמע מנייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא
 48 בעלמא דאין שתיש הגמרא לדייק כל כך על
 49 אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל
 50 התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא
 51 בעלמא לא היה צריך למידק מניה:
 52 **ורבנן** סביר לה כמ"ד הקורא את שמע וליה
 53 השמיע לאונו יצא. תימה מאי דחכיה
 54 למימר הכי הוי מצי למימר ורבנן תרתי משמעין
 55 מניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.)
 56 דתנן הקורא את שמע ולא השמע לאונו יצא רבי
 57 יחי' אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ש ד"ד יחי'
 58 משום דכתיב שמע השמע לאונוך ות"ק שמע
 59 בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ
 60 כל

מאי טעמיה דרבי? אמר קרא: "הוי" בהווייתן יהו. ורבנן, אמר קרא "שמע", בכל לשון
 שאתה שומע. ורבנן נמי, הא כתיב "הוי" ההוא, שלא יקראנה למפרע. ורבי, שלא יקראנה
 למפרע מנליה? נפקא ליה מ"ד"כרים" "הדברים", ורבנן: "הדברים" "הדברים" לא משמע להו.
 ורבי נמי, הכתיב "שמע"? ההוא מיבעי ליה להשמיע לאוניו מה שאותה מוציא מפיך. ורבנן
 סביר לה כמאן דאמר: הקורא את שמע ולא השמיע לאונו יצא. לימא קסבר רבי,
 כל

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

51 בקול נמוך שהרי בידיו מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה
52 בקול רם. וְגַנְתוֹ בְּקוֹל רֶם נִלְמַד מִמִּקְרָא בְּיַבְרִים שְׁנֵאמַר בּו' וְעֵינֵי
53 ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו', והיינו גנות, שמתוודים שאביהם
54 לכן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם
55 שנאמר וְעֵינֵי, שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא,
56 וְגַנְתוֹ, האם צריך לאומרו בְּקוֹל רֶם, וְהֶאֱמַר רַבִּי יוֹחֵן מִשּׁוֹם רַבִּי
57 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחֵי, מִפְּנֵי מַחַ תְּקֵנוּ שְׁצִירָךְ אִדָּם לומר את הַתְּפִלָּה
58 בְּלִחָשׁ, הסיבה היא, כִּי שִׁלָּא לְבִישׁ אֶת עֹבְרֵי עֲבִירָה הַמְתוּדִים
59 בתפילתם על עבירות שבידם, והדר נלמד מהתורה, שְׁחֵרֵי לֹא חִלַּק
60 הַכְּתוּב מְקוֹם בֵּין חֲטָאֵת לְעוֹלָה - לא קבע הכתוב שחטאת חטאת
61 מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, כִּי
62 צפון של העזרה, כִּי שִׁלָּא יִבְנוּ הַרְוֵאִים שהיא חטאת ולא יתביישו
63 עובדי העבירה שהביאה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול
64 רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, לֹא תִימָא, גְּנוֹתוֹ, שכן לא
65 על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, אֵלֶּא אִמָּא,
66 צְעִירֵי, רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו
67 בקול כִּי שִׁידְעוּ עֵלְיוֹ הַרְבִּים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר
68 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל
69 אצל לכן הארמי ובמצרים, בְּרַתְנֵיָא כִּךְ גַּם בְּבִרְיָתָא, שמוה שנאמר
70 במצורע וְיִטְמָא מִטְמָא וְיִקְרָא, כלומר, שהמצורע צריך להשמיע
71 שהוא טמא ויסור מעליו, ולמדים גם, שְׁצִירָךְ הַזְּדִיעַ צְעִירֵי לְרַבִּים,
72 וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עֲלָיו רַחֲמִים, וְכֵן מִי שֶׁאֵיֶדַע בּוֹ דְבָר מַצְעֵר, צְרִירָךְ
73 לְהַזְדִּיעַ לְרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עֲלָיו רַחֲמִים.
74 גּוֹפֵא, אִמָּר רַבִּי יוֹחֵן מִשּׁוֹם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחֵי, מִפְּנֵי מַחַ תְּיַקְנוּ
75 תְּפִלָּה בְּלִחָשׁ, שִׁלָּא לְבִישׁ אֶת עֹבְרֵי עֲבִירָה, שְׁחֵרֵי לֹא חִלַּק
76 הַכְּתוּב מְקוֹם בֵּין חֲטָאֵת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, וְלֹא - וכי לא
77 עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, וְהֵא אִיכָא חִלּוּק בְּדִינֵיהֶם
78 לגבי האת דְּמִים, שְׁדָם חֲטָאֵת נִיתָן לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא
79 שבמזבח, וְדָם עוֹלָה נִיתָן לְמַפָּה מִחוּט הַסִּיקְרָא. מתרצת הגמרא,
80 הֵתָם בהזאת דם החטאת, רק הַכְּתוּב הַזֶּה הַזֶּה, הוּא דְּיַדְעַי,
81 וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא
82 מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, וְהֵאִיכָא - הרי יש סימן אם זו חטאת
83 את עולה, שהרי חֲטָאֵת באה רק נִבְקָה, ואילו קִבּוּ עוֹלָה - יכול
84 להיות רק וְכֵן, אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת
85 במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, הֵתָם מִיבִסְיָא בְּאֵלֶּיהָ
86 - הנקבות של הנקבה מכוסה על ידי הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת.
87 שואלת הגמרא, הֵינָח כְּכֶשֶׁה, שיש לה זנב, אבל אם הביא שְׁעִירָה
88 לחטאת שאין לה זנב, מֵאִי אִיכָא לְמִימְרֵי. עונה הגמרא, הֵתָם, אִיהוּ
89 דְּקָא מִיבִסְיָא נְפִישִׁיה - במקרה כזה, שהביא שְׁעִירָה לחטאת, הרי
90 שהוא זה שמבייש את עצמו. דְּאִיבְעֵי לִיהַ לְאִיתוּנֵי כְּכֶשֶׁה, וְקָא
91 מִיִּתֵי שְׁעִירָה - שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא
92 להתבייש, ובמקום זה הביא שְׁעִירָה. שואלת הגמרא, חֲטָאֵת
93 דְּעִבְרֵת בּוֹכְבִים - שמביא שם שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, לֹא
94 סְנִי דְּלָאוּ שְׁעִירָה - שאי אפשר שלא להביא שְׁעִירָה, שהרי נאמר
95 בה"ע בת שנתה, מֵאִי אִיכָא לְמִימְרֵי, הרי רואים שהתורה לא
96 דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, הֵתָם בחטאת
97 על עבודה זרה, נִיבִסְיָא וְנִיזִיל, כִּי תִיבֵי דְנִכְפַר לִיהַ - כאן באמת
98 הטיל עליו הכתוב שיתביש, כִּי שְׁתַּחֲלוּ לוֹ כִּפְרָה מִעֲבִירָה גְדוּלָה כּוּז.
99 שנינו במשנה, קְרִיתֵי שְׁמַע נִאמְרַת בְּכָל לִשׁוֹן, מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מְנַלְוֵי.
100 ומבארת, דְּכַתְּבִי, 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', ודורשים מזה, שנינו לומר בְּכָל

1 וְלָנוּ בְּמִקְוֵי, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.
2 גְּמָרָא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון.
3 שנינו במשנה שְׁפָרְשֵׁת סוּפָה נִאמְרַת בְּכָל לִשׁוֹן, מְבַרְרַת הַגְּמָרָא,
4 מְנַלְוֵי - מדיכן לומדים זאת. ומשיבה, דְּכַתְּבִי, וְאִמָּר תְּהֵן לְאִשָּׁה,
5 ודורשים מזה בְּכָל לִשׁוֹן שֶׁהוּא אִמָּר.
6 אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה
7 הגמרא את הברייתא הבאה, תְּנִי רַבְנֵי, מִשְׁמִיעֵין אוֹתָהּ בְּכָל לִשׁוֹן
8 שֶׁהִיא שׁוֹמְעַת - מסבירים לטוטה בפשה שהיא מבינה, את הדברים
9 הבאים, עַל מַחַ הִיא שׁוֹתָה, וּבְמַחַ הִיא שׁוֹתָה, עַל מַחַ מִתְּמָא,
10 וּבְמַחַ הִיא נְטִמָּא. ומפרשת הברייתא, עַל מַחַ - בגלל מה היא
11 שׁוֹתָה, עַל עֲסָקֵי קִינּוֹ וְסִתְרָה, הדיינו שמסבירים לה, מה גרם לך
12 להגיע לכך שמסקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא
13 שהביאה אותך לזה. וּבְמַחַ הִיא שׁוֹתָה, בְּמִקְדָּה שֶׁל חֶרֶשׁ -
14 מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים
15 לה עַל מַחַ נְטִמָּא - שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, עַל
16 עֲסָקֵי שְׁחֻק וְיִלְדוּת - קלות ראש. וכל החסבר הזה נועד בשביל
17 שיקחו הנשים מסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כִּי שִׁלָּא יִגִיעוּ עַל
18 יְדֵי זֶה לְעוֹנֵשׁ הַכְּתוּב בְּסוּטָה שֶׁנְטִמָּא, שנאמר בה 'וצבתה בטנה
19 ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, וּבְמַחַ הִיא נְטִמָּא, בְּשׁוֹנֵי
20 אוּ בְּמִיד, בְּאוֹנֵם [או] בְּרִצּוֹן - מסבירים לה מהלכות המים
21 ומבארים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד
22 וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא
23 חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקו אותה.
24 וְכֵן כִּי לְמַחַ - מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא,
25 שִׁלָּא לְהוֹצִיאָה לְעוֹן עַל מִים הַמְרִים, שאם נטמאה באונס או בשוגג,
26 וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי
27 במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.
28 שנינו במשנה שיוּדֵי מַעֲשֵׂר נִאמְרַת בְּכָל לִשׁוֹן, מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מְנַלְוֵי,
29 ומבארת, דְּכַתְּבִי, בִּידֵי מַעֲשֵׂרוֹת, וְאִמָּרְתָּ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּעִרְתֵי
30 הַקֹּדֶשׁ מִן הַתֵּיבֹת, וְלִילָף אִמְרָה' מִסוּפָה - דורשים גזירה שה
31 של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה';
32 שהפסוק בא להשוות את דין יודי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא
33 יכול להאמר בְּכָל לִשׁוֹן שֶׁהוּא אִמָּר. שואלת הגמרא, אִמָּר לִיהַ
34 רַב וְכִי לְאִבְנֵי, וְלִילָף אִמְרָה' מְלִוּוּם - אולי נלמד גזירה שיה של
35 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם
36 לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, מַחַ לְהִלָּן בְּלוּם, היה צריך לומר את
37 הברכות והקללות בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כפי שדורשת הגמרא לקמן, אִף
38 כֵּאֵן בִּידֵי מַעֲשֵׂר יִהְיֶה חַיִּב לְאִמְרוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, ענה לו אבֵי,
39 דִּנְיֵן אִמְרָה גְּרִידָתָא - לשון של 'אמירה' בלבד, מִאִמְרָה גְּרִידָתָא
40 - מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין יודי מעשרות
41 מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, וְאִין דִּנְיֵן
42 אִמְרָה גְּרִידָתָא - לשון של 'אמירה' בלבד, מַעֲנִיָה וְאִמְרָה -
43 מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין יודי מעשרות,
44 שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלויים שבה כתוב וְעוֹנֵי
45 הַלְוִיִם נִאמְרוּ.
46 תְּנִיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחֵי אִמָּר, אִדָּם אִמָּר שֶׁכַּח בְּקוֹל נְמוֹךְ,
47 וְגַנְתוֹ בְּקוֹל רֶם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבו
48 בקול נמוך, וכשמנגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים
49 זאת, שֶׁכַּח בְּקוֹל נְמוֹךְ לומדים מן יודי הַמַּעֲשֵׂר, שאומר בו 'לא
50 עברתי ממצותך ולא שכחתי', הדיינו שבה עצמו, ואומרים אותו

נביאים

יחזקאל פרק-מו ט"ג

ט וְהָיָה כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה | אֲשֶׁר־יִשְׁרָץ אֶל כָּל־אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁם נַחְלִים יְחִיָּה וְהָיָה הַדָּגָה רַבָּה מְאֹד פִּי כָּאוֹ שְׂמָה הַמַּיִם הָאֵלֶּה וַיִּרְפְּאוּ וְחֵי כָּל אֲשֶׁר־יָבוֹא שָׂמָה הַנַּחֲלִי: י וְהָיָה (יעמדו) עֲמְדוּ עָלָיו דְּוֹגִים מֵעַן גְּדִי וְעַד־עַיִן עֲגָלִים מִשְׁטוֹחַ לַחֲרָמִים יִהְיוּ לְמִינֵהָ תִּהְיֶה דְגָתָם פְּדֻגַת הַיָּם הַגְּדוֹל רַבָּה מְאֹד: יא (בצאתו) בְּצֵאתוֹ וּגְבָאוּ וְלֹא יִרְפְּאוּ לְמַלַּח נַתְנוּ: יב וְעַל־הַנַּחֲלִי יַעֲלֶה עַל־שִׁפְתוֹ מִזְּהָ | וּמִזְהָ | כָּל־עֵץ־מֵאֵכֶל לֹא־יָבֹל עֲלָהוּ וְלֹא־יִתֶם פְּרִיֹו לַחֲדָשׁוֹ יִכְפֹּר כִּי מִיָּמֹו מִן־הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים (והיו) וְהָיָה פְּרִיֹו לְמֵאֵכֶל וְעֲלָהוּ לְתַרּוּפָה: (פ) יג פֶּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה גַּה גְבוּל אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֶת־הָאָרֶץ לְשָׁנָה עֶשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף חֲבָלִים:

רש"י

נאספים בהם: ולא ירפאו. להפך למתיקה, למה כי למלח נתנו: ולא ירפאו. הווינו הזו טפילה ויתירה: (יב) לחדשיו בכבר. מדי חודש בחודש יבשל פירותיו: לתרופה. פירשו רבותינו ז"ל להתיר פה אלמים ופה עקרות ומשמעו ל' רפואה כמו (ירמיה י) וירפאו את שבר עמי על נקלה וכן חברו מנחם: (יג) גה גבול. ת"י דין תחומא כמו זה גבול וכן (לעיל כה) ונתתיך לבג לגוים כמו לבז לגוים ויש עוד לפתור גה לשון גיא: יוסף חבלים. יוסף טול שני חלקים אחד למנשה ואחד לאפרים:

מצודת ציון

(ט) חיה. ר"ל שיש בה חיות ואמר לתוספת ביאור: ישרץ. ענין ההולדה עם הרבוי וכן פרו וישרצו (שמות א): (י) דוגים. ר"ל ציידים דגים: משטוח. ענין פרישה: לחרמים. לרשתות וכן משטח חרמים תהיה (לעיל כו): למינה. מל' מין: (יא) בצאתיו. כן יקרא כניסת המים במקום הטיט הלח וכן היגאה גומא בלא בצה (איוב ח): וגבאיו. ענין חפירה ובור כמו ולחשוף מים מגבא (ישעיה ל): ולא ירפאו. הא' יתירה וטפלה: (יב) יכול. ענין כמישה כמו ועלהו לא יכול (תהלים א): יתום. ענין כליון והשלמה כמו תם הכסף (בראשית מז): יבכר. כן יקרא בשול הפירות כמו בכורי ענבים (במדבר יג): לתרופה. מל' רפואה: (יג) גה. כמו זה והגימ"ל הוא במקום הזי"ן באטב"ח וכן לבג לגוים (לעיל כה) ור"ל לבז לגוים: חבלים. חלקים על כי הדרך לחלק נחלה במדידת החבל וכן והיה חבל לשארית וגו' (צפניה ב):

מצודת דוד

(ט) והיה כל נפש חיה וגו'. ואז יהיה כל נפש חיה אשר המים משריצים בכל מקום אשר יבוא שם הנחלים האלו חיה ויתקיים כל ההשרצה כי לשעבר לא היה מתקיים ההשרצה בעבור מליחת המים אבל כשירפאו וימתקו ממליחתן אז יתקיים: והיה הדגה רבה מאד. ואז יהיה הרבה דגים כי יגדלו בכל המימות שנתרפאו: כי באו שמה. אל הימים הנזכרים באו המים האלה היוצאים מן המקדש ולכן ירפאו המים וכל ההשרצה יתקיים חי ויפרו וירבו: כל אשר וכו'. בכל מקום שיבא שמה הנחל הזה יהיה כן אחד לא נעדר: (י) והיה. עמדו עליו. והיה הנחל מקום מוכן יעמדו עליו צידי דגים ומעין גדי ועד וכו' יהיו מקומות מוכנות לפרוש שם הרשתות של צידי הדגים לנגבם מול השמש: למינה תהיה דגתם. ר"ל לכל מין הדגה תהיה דגתם של הנחלים כי יהיה שם כל מין דגים ויהיו במספר מרובה מאד כמספר דגת הים הגדול:

(יא) בצאתו וגבאיו. אסיפת המים שממעל הטיט הלח הסמוך אל הים וכן המים המתכנסין בבורות סמוך לים לא ירפאו ממליחתן כי למלח יהיו נתונים להטעים התבשילים ולמלוח כל דבר שיצטרך: (יב) כל על עץ מאכל. ר"ל מגדל פירות הראויים לאכילה: לא יבול וגו'. לא יכמשו העלין ולא יכלו הפרי כי כשיתלשו הפירות שנתבשלו מיד יגדלו תמורתן חדשים וז"ש לחדשיו יבכר ר"ל בכל חודש יבשל פירות חדשים: כי מימיו. כי המים המשקים את כ"א מהם יוצאים המה מן המקדש ולכך יהיה בהם הפלא הזה: והיה פריו. פרי כ"א יהיה ערב וטוב למאכל והעלין יהיו מסוגלים לרפאות בהם כל חלי ומכה: (יג) גה גבול. ר"ל זה גבול מן הארץ אשר נתחילו לשני עשר וכו' והוא האמור במקראות שלאחריו: יוסף חבלים. בזה יפרש אמריו איך הם י"ב שבטים אם שבט לוי לא ינחלו נחלה כמ"ש למעלה ואמר הנה יוסף יקח שני חלקים א' למנשה וא' לאפרים:

כתובים

דברי הימים ב פרק טז יז

יז והבמות לא־סרו מיִשְׂרָאֵל רַק לְבַב־אֲסָא הָיָה שְׁלֵם פְּלִימּוֹ: יח וַיָּבֵא אֶת־קִדְשֵׁי אָבִיו וְקִדְשָׁיו בֵּית הָאֱלֹהִים פָּסַף וְזָהָב וְכֶלִים: יט וּמִלְחָמָה לֹא הָיְתָה עַד שְׁנַת־שְׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ לְמַלְכוּת אֲסָא: (פ)

דברי הימים ב פרק טז א-ד

א בְּשַׁנַּת שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אֲסָא עָלָה בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת־הַרְמָה לְבִלְתִּי תֵת יוֹצֵא וְבָא לְאֲסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב וַיֵּצֵא אֲסָא פָּסַף וְזָהָב מֵאֲצֵרוֹת בֵּית יְהוָה וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־בְּנֵי־הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַרְמֶשֶׁק לֵאמֹר: ג בְּרִית בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין אָבִי וּבֵין אָבִיךָ הִנֵּה שְׁלַחְתִּי לְךָ פָּסַף וְזָהָב לְךָ הֲפֹר בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלֶה מַעְלִי: ד וַיִּשְׁמַע בֶּן הַדָּד אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־לוֹ אֶל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּזוּ אֶת־עֵינָיו וְאֶת־דָּוָן וְאֵת אֲבָל מַיִם וְאֵת פְּלִמְסָפוֹת עָרֵי נַפְתָּלִי:

רש"י

מלכי ארם להיות שוטנים על ישראל ובאחרונה ליפול ביד בני דוד לכך נאמר בשנת ל"ו למלך אסא ובשנת י"ו למלכותו מעת שנפל זרח הכושי בידו היא שנת ל"ו משמת שלמה ובשנת י"ו לאסא כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באסא וקלקל אסא שנאמר ויוצא אסא כסף וזהב לאמר כרות ברית ביני ובינך: (ד) וישמע בן הדרד. ולא פסקו מלכי ארם מלהיות שוטנים לישראל עד שמת אחז ובשנת ג' לאחז כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באחז ולא הי' זכות באחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד תגלת פלאסר מלך אשור: בדרמשק. ובמלכים (ב' טז) כתיב דמשק ובפסוק אחר דומשק וכולן א' היה ודוגמא שוט שבט שרביט:

מצודת ציון

(ב) בדרמשק. היא דמשק האמור במלכים א': (ג) הפר. ענין בטול: (ד) אבל מים. היא אבל בית מעכה האמור במלכים א': מסכנות. ערי אוצרות כמו ויבן ערי מסכנות (שמות א):

עד שנת שלשים וחמש. עד סוף שנת ל"ה למלכות אסא:

(א) בשנת שלשים ושש. אמרו בסדר עולם, המלחמה שהיתה לבעשא עם אסא היא היתה בשנת שש עשרה לאסא (כי לא חי בעשא עד ל"ו לאסא כמ"ש במ"א) ומנין ל"ו שנים היא מעת שנחלקה מלכות בית דוד כי רחבעם מלך י"ז שנים ואביה בנו ג' שנים הרי נשלמו ל"ו שנים ב"ו לאסא ולפי שהיה שלמה חתן פרעה במספר ל"ו שנים כי בסוף ד' למלכותו נשאה ומלך מ' שנה לכן כהחשבון הזה נגזרה שתחלק מלכות בית דוד וראויה היתה לחזור ב"ו לאסא ועל שנשען על מלך ארם כמ"ש למטה לזה לא חזרה ומש"כ למלכות אסא ר"ל לתחלת המלכות אשר מלך בה אסא כי התחלת המלכות ההיא על שבט יהודה לבד היתה בימי רחבעם ומשם הוא ל"ו שנה: את הרמה. מגדל גבוה מול שערי ירושלים להשליך ממנו אבנים ליוצא ולבא: (ג) ויעלה מעלי. ר"ל לך והלחם בו ויעלה מעלי:

מצודת דוד

(יז) והבמות. אשר היו עשויות לשמים ולפי שכאשר נבנה הבית נאסרו הבמות בכל מקום, לזה יחשב לחטא: (יח) קדשי אביו. אולי אחר שהקדיש חזר ולקחם מן ההקדש והביאם אסא לבית ה': (יט) ומלחמה. בינו ובין מלך ישראל:

משניות מסכת סוטה

ה וְאֵלוֹ שְׁבִיט דִּין מְקַנֵּין לָהֶן; מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בְּעֵלָה אוֹ נִשְׁתַּתְּפָה, אוֹ שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין; לֹא לְהִשְׁקוּתָהּ אֲמָרוּ, אֲלָא לְפִסְלָהּ מִכְתַּבְתָּהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵף לְהִשְׁקוּתָהּ, לְכַשְׁיָצָא בְּעֵלָה מִבֵּית הָאֲסוּרִין – יִשְׁקָנָהּ.

פ ר ק ח מ י ש י

א פֶּשֶׁם שְׁהַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, כִּף הַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שְׁנַאֲמַר (במדבר ה, כב; כו): "וּבְאֹר", "וּבְאֹר". כֶּשֶׁם שְׁאֲסוּרָה לְבַעַל, כִּף אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, שְׁנַאֲמַר (שם שם, כו; כט): "נִטְמָאָה", "וְנִטְמָאָה"; דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כִּף הָיָה דוֹרֵשׁ זְכָרְיָה בֶּן הַקָּצֵב. רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְעָמִים הָאֲמוּרִים בְּפִרְשָׁה: "אִם־נִטְמָאָה", "נִטְמָאָה" – אֶחָד לְבַעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל.

פירוש ברטנורא

ה אלו שביד מקנאין להם. אם רואים אותם שמתנהגות בפריצות: ולא להשקותה אמרו. דהא בעינן והביא האיש את אשתו, וליכא. ובעלה נמי לכשיבא אינו יכול להשקותה בקנינו זה, דבעינן וקנא והביא. ור"י לא בעי וקנא והביא. ואין הלכה כר"י. וסומא אינו משקה את אשתו, שנאמר (שם) מעיני אישה. וממה שנאמר (שם) אשה תחת אישה, למדנו שכל המונע הבעל מלהשקות מונע האשה מלשנות אם היה אותו הדבר באשה, לפיכך אם היתה היא סומא אינה שותה. ואם היתה חגרת אינה שותה, שנאמר (שם) והעמיד אותה הכהן. וכן אם היתה גרמת, שנאמר (שם) ונתן על כפיה. או אלמת, דבעינן ואמרה האשה. וכן אם היה הבעל חגר או גרם או אלם אינו משקה מדכתיב אשה תחת אישה כדאמרן:

ה א כן בודקים אותו. את הבעל: ובאו וכו'. שניהם בוי"ו יתרא לדרשא: נטמאה ונטמאה. וי"ו יתרא דבנטמאה שניה לדרשא: רבי אומר שני פעמים וכו'. רבי לא דריש וי"ו יתירה כר"ע, אלא רבוי דקראי קא דריש, בין בוכא ובאו, בין בנטמאה ונטמאה:

משניות מבאורות – קהתי

משנתנו באה להשמיע, שאף האיש, שהסוטה יזינה עמו, נענש כמותה בעונש המים המאריים, היינו שאף הוא מת באותה מיתה, תוך צביית הבטן ונפילת הירך. כן באה המשנה ללמד, שאם לא שתתה את המים, הרי היא אסורה לבעול כשם שהיא אסורה לבעל.

כֶּשֶׁם שְׁהַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ – את הסוטה, שאם נטמאה, תצבה בטנה ותפול ירכה, ותמות, **כִּף הַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתוֹ** – את הבעול, שאף הוא נענש כמותה, בכל מקום שהוא, בצביית בטן ובנפילת ירך, **שְׁנַאֲמַר**: "וּבְאֹר", "וּבְאֹר" – בגמרא מבואר: שלוש פעמים כתוב בפרשת סוטה "ובאו המים": א. "ובאו המים המאריים האלה במעיך" (במדבר ה, כב); ב. "ובאו בה המים המאריים למרים" (שם שם, כד); ג. "ובאו בה המים המאריים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה" (שם שם, כז) – פסוק אחד (היינו כ"ד) בא לצוואה, שהקב"ה גזור מצוה, שיבואו בה המים המאריים למרים; ופסוק אחד (היינו כ"ז) בא לעשייה, שהקב"ה מודיע ומבטיח לישראל שיבדקה המים; ופסוק אחד (כ"ב) בא לידיעה, כלומר להודיענו שיבואו בה המים "לצבות בטן ולנפיל ירך", שהואיל ובקללה הקדים הכהן ירך לבטן, כמו שכתוב (שם שם, כא): "בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה", לפיכך חוזר הכהן ומודיע, שתיענש כסדר ביאתם לגוף, תחילה "לצבות בטן" ואחר כך "לנפיל ירך" (עיין לעיל א, ז), שלא להוציא לעז על המים (שיאמרו הבריות: לא עשו המים כסדר הקללה. ואין פורענות זו באה על ידן – רש"י). ודורש רבי עקיבא מיתור אות וי"ו של כל תיבת "ובאו", שכל מה שנאמר בביאת המים לגבי הסוטה, נאמר גם לגבי הבעול, היינו שיענש כמותה. **כֶּשֶׁם שְׁאֲסוּרָה לְבַעַל** – אם לא שתתה את המים, כגון שהודתה שנטמאה, או שלא רצתה לשתות, או שבעלה לא רצה להשקותה, וכיוצא בזה, **כִּף אֲסוּרָה לְבוֹעֵל** – אם מת בעלה, או לאחר שנתגרשה ממנו, אסורה היא להינשא לבעול, **שְׁנַאֲמַר**: "נִטְמָאָה", "וְנִטְמָאָה" – כתוב אחד אומר: "והיתה אם נטמאה ותמעל מעל באישה", ופסוק אחר אומר: "זאת תורת הקנאות אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה", ובא ייתור הוי"ו של "ונטמאה" לדרשה, שכשם שנאסרה לבעל, כך אסורה היא לבעול; **דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הדורש וי"ו יתירה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**: כִּף הָיָה דוֹרֵשׁ

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה

משנה זו באה ללמדנו, שאם מרגנים אחרי אשה שמתנהגת בפריצות, ובעלה אינו יכול לקנא לה, כגון שנחחרש, או שהיה חבוש בבית האסורים, בית הדין קוראים לה, ואומרים לה: אל תסתתרי עם איש פלוני, ואם נסתרה אחר כך, ושתתה כדי טומאה, בית הדין אוסרים אותה על בעלה, והיא מפסידה תכובתה. ונחלקו תנאים במשנתנו, אם על סמך קינוי בית הדין יכול הבעל להשקותה, כגון אם קינאו לה כשהיה חבוש בבית האסורים, ואחר כך יצא מבית האסורים.

וְאֵלוֹ – הנשים, **שְׁבִיט דִּין מְקַנֵּין לָהֶן** – אם מרגנים אחריהן, כמו שבארנו לעיל: **מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בְּעֵלָה** – אשה שבעלה נעשה חרש, **אוֹ נִשְׁתַּתְּפָה** – נעשה שוטה, **אוֹ שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** – הואיל ובכל אלו אין הבעל יכול לקנא לה, לפיכך אמרו חכמים שבית דין מקנאים לה; אבל **לֹא לְהִשְׁקוּתָהּ אֲמָרוּ** – כלומר שאין קינוי בית דין מועיל להשקותה את המים כדין סוטה, שכן בפרשת סוטה נאמר (במדבר ה, טו): "והביא האיש את אשתו", ואין כאן "האיש" ואף הבעל לכשיבירא או לכשיצא מבית האסורים, אינו יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, שנאמר (שם שם, יד-טו): "וְקִנְיָא אֶת אֲשֶׁתוֹ." ו"הביא האיש את אשתו" – מי שקינא הוא יביא (גמרא סוטה כז, א), כלומר אם הבעל קינא לה, הרי הוא מביאה אל הכהן להשקותה, אבל אם בית דין קינאו לה, ולא הבעל, אין הבעל יכול להביאה אל הכהן להשקותה; ואין קינוי בית דין מועיל **אֲלָא לְפִסְלָהּ מִכְתַּבְתָּהּ** – כלומר לאסרה על בעלה ולהפסידה תכובתה. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר**: אֵף לְהִשְׁקוּתָהּ – אמרו חכמים, שבית דין מקנאים לה, והיינו: **לְכַשְׁיָצָא בְּעֵלָה מִבֵּית הָאֲסוּרִין**, **יִשְׁקָנָה** – על סמך קינוי בית הדין, שלדעת רבי יוסי, מה שנאמר בסוטה "וקנא... והביא", אין זה דווקא. יש מפרשים דברי רבי יוסי: אף להשקותה – יכולים בית הדין, וכן לכשיצא בעלה מבית האסורים ישקנה – על סמך קינוי בית הדין, כלומר שלדעת רבי יוסי בין בית דין ובין הבעל יכולים להשקותה (המאירי). מכל מקום אין הלכה כרבי יוסי.

ב א ו ר מ ש נ ה א

ב בו ביום דרש רבי עקיבא: "וְכָל פְּלִיחֶרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא" (ויקרא יא, לג), אינו אומר "טמא" אלא "יטמא" – לטמא אחרים, למד על כפר שני שמטמא את השלישי. אומר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניו, רבן יוחנן בן זבאי! שהיית אומר: עתיד דור אחר לטהר כפר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא, והלא עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא, שנאמר: "כל אשר בתוכו יטמא".

ג בו ביום דרש רבי עקיבא: "ומדתם מחוץ לעיר את־פאת־קדמה אלפים באמה" וגו' (במדבר לה, ה), ומקרא אחר אומר (שם שם, ד): "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב". אי אפשר לומר אלף אמה, שכבר נאמר "אלפים אמה", ואי אפשר לומר אלפים אמה, שכבר נאמר "אלף אמה", הא כיצד? אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וקרמים.

פירוש ברטנורא

ב בו ביום דרש. כל היכי דתנינן בו ביום, ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה לנשיאות שנתרבו התלמידים, שנתנו רשות לכל ליכנס. ומשום דהך דרשה דנממאה ונממאה נמי בו ביום נדרשה, נקטיננהו לכל הנך הכא: כלי חרס. הוא ראשון, שנממא מן השרץ שהוא אב. והאוכל שבתוכו שני שממא הכלי: אינו אומר טמא. כל אשר בתוכו טמא. אלא יטמא, למדרש ביה נמי יטמא, שמממא את אחרים: למד על כפר שני. להכי נקט ככר, לפי שהוא מצוי בתנור: שמממא את השלישי. ואפילו בחולין. דקרא סתמא כתיב: דור אחר. מן העתידים לבא. שיטרה את השלישי, ואף בתרומה, שאין לו מקרא מן התורה: והרי עקיבא תלמידך מביא לו ראייה מן המקרא שהוא טמא. אף בחולין. ואין הלכה כר"ע, דאין שני עושה שלישי בחולין, אלא בתרומה: ג מגרש. רחבה פניה מוריעה ומאילנות לנו העיר: ואלפים. לא הוזכר לתתם ללויים ולא נאמר אלא ליציאת תחום שבת: שדות וקרמים. ואלפים סביב נתנו ללויים. מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש, והשאר שדות וקרמים. והלכה כרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, שתחום אלפים אמה דרבנן:

משניות מבוארות – קהתי

אחר הנוגע בו, ועושהו שלישי לטומאה. אומר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניו, רבן יוחנן בן זבאי – הלואי והיית עדיין חי! שהיית אומר: עתיד דור אחר לטהר כפר שלישי – כלומר שעתידיים בדורות הבאים לטהר כיכר שלישי אף בתרומה, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא – שדין שלישי לטומאה בתרומה אין לו עיקר מן התורה, אלא שלמדו אותו מקל וחומר, ויש עליו פירכא (כמו שמובא בגמרא סוטה כט, א). והלא עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא – שכיכר שלישי טמא אף בחולין, שנאמר: "כל אשר בתוכו יטמא" – כמבואר לעיל. ברם, אין הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ג

משנתנו עוסקת בענין תחום שבת, והיא באה להשמינו, שרבי עקיבא דרש מן הכתוב, שהוא אלפיים אמה, כלומר שאסור מן התורה ללכת בשבת חוץ לאלפיים אמה ממקום מושבו. ברם, לדעת רוב התנאים, תחום שבת של אלפיים אמה אינו אלא מדברי סופרים.

בו ביום דרש רבי עקיבא: מקרא אחד אומר בפרשת ערי הלויים: "ומדתם מחוץ לעיר את־פאת־קדמה אלפים באמה" וגו' – ומסיים הכתוב: "והייתה להם מגרשי הערים", ומקרא אחר אומר "ומגרשי הערים אשר נתנו ללויים. מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" – והרי שני הכתובים סותרים זה את זה, אי אפשר לומר אלף אמה, שכבר נאמר "אלפים אמה", ואי אפשר לומר אלפים אמה, שכבר נאמר "אלף אמה", הא כיצד – יתיקיימו שני כתובים אלו? אלא אומר רבי עקיבא: מה שכתוב "אלף אמה סביב", זה אלף אמה מגרש – מקום פניו מבתיים ומנעשים לשם נוי העיר, ושיהיה לה אוויר (רש"י), ואלפים אמה תחום שבת – כלומר: ומה שכתוב "ומדותם מחוץ לעיר... אלפים באמה", לא נאמר כדי לתת ללויים, אלא בא הכתוב ליתן תחום לשבת, לומר לך שעד אלפיים אמה מחוץ לעיר מותר לילך בשבת ותו לא; ומכאן שתחום אלפיים אמה בשבת הוא מן התורה. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: שני הכתובים נאמרו בענין מגרשי הלויים, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וקרמים – כלומר שאלפיים אמה ניתנו ללויים מסביב לעיר, מהן אלף אמה מגרש,

זכריה בן הקצב – את הוי"ו היתירה, כרבי עקיבא. רבי אומר: שני פעמים האמורים בפרשה: "אס־נטמאה", "נטמאה", אחד לבעל ואחד לבעל – רבי אינו דורש וי"ו יתירה, אלא לומד ממה שכתוב בפרשת סוטה פעמיים "נטמאה", שאסורה היא מחמת טומאה זו גם לבעל וגם לבעול.

~ יום שני ~

באור משנה ב

כל מקום שנאמר במשנה "בו ביום", פירושו: ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא בישיבה ביבנה (ענין גמרא ברכות כח, א), שכל זמן שהיה רבן גמליאל נשיא, היה מכריז ואומר: כל תלמיד חכם שאין תוכו ככרו, אל ייכנס לבית המדרש. וכשתמנה רבי אלעזר בן עזריה נשיא, ניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס, ורבחה שרבו התלמידים. רב החיידוד והפלוז"ל – רש"י). ואגב דרשת רבי עקיבא במשנה הקודמת, מובאות בפרקנו שלוש דרשות (בענינים שונים), שדרש רבי עקיבא בו ביום. – רש"י מפרש, שנראה לו, שאף הדרשה של "נטמאה", ו"נטמאה" (ששניו במשנה הקודמת) בו ביום נאמרה, ולפיכך יישנו כאן משניות אלו. – לענין משנתנו יש להקדים, ששרץ מת הוא אב הטומאה, ואם נגע בו אדם או כלי, הריהו נעשה ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים; ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה, וההלכה היא, ששני לטומאה עושה שלישי לטומאה בתרומה, אבל לא בחולין, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. ברם, רבי עקיבא בא ודרש מן הכתוב בתורה, ששני לטומאה עושה שלישי אף בחולין.

בו ביום – ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא בישיבה ביבנה, כמו שבארנו לעיל, דרש רבי עקיבא: "וְכָל פְּלִיחֶרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא" – כתוב זה פירושו, שאם נפל שרץ לתוך כלי חרס, היינו לאוויר הכלי (שכן כלי חרס מייטמא מאווירו), נטמא הכלי, ונעשה ראשון לטומאה, והוא חוזר ומטמא את האוכלים שבתוכו להיות שני לטומאה, ובא רבי עקיבא ודרש: אינו אומר "טמא" – אין הכתוב אומר: "כל אשר בתוכו טמא", אלא "יטמא" – כלומר שקוראים: "יטמא" (בבבנין כבד), היינו לטמא אחרים, ומכאן שהכתוב למד על כפר שני – כגון כיכר שהיה בתנור (התנורים בימיהם היו עשויים חרס), ונפל שרץ מת לתוך התנור, ונמצא הכיכר שבתוכו שני לטומאה, כמו שבארנו לעיל, שמטמא את השלישי – שכיכר זה מטמא כיכר

ד בו ביום דרש רבי עקיבא: "אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר" (שמות טו, א), שאין תלמוד לומר "לאמר", ומה תלמוד לומר "לאמר"? מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר, בקוראין את ההלל; לכה נאמר "לאמר". רבי נחמיה אומר: בקורין את שמע, ולא בקורין את ההלל. ה בו ביום דרש רבי יהושע בן הרקנוס: לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר (איוב ג, טו): "הן יקטלני לו איחל". ועדן הדבר שקול: לו אני מצפה, או אני מצפה? תלמוד לומר (שם כ, ה): "עד אגוע לא-אסיר תמתי ממני", מלמד שמאהבה עשה. אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך, רבן יוחנן בן זכאי! שהיית דורש כל ימך, שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה, שנאמר (שם א, ח): "איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע", והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה.

פירוש ברטנורא

ד שאין ת"ל לאמר. שאין דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכנה מדברת למשה לאמר הרביר לישאל, אבל כאן אין לומר כן: בקורין את ההלל. ראשי פרקים בלבד היו עונים אחריו:

ה מאהבה. שאהב את המקום: שקול. משקלו שזה אינו מבריע לכאן ולכאן. יש לו הכתוב בו"ו ומשמעותו כאילו היה לא באל"ף. ויש לא באל"ף ומשמעותו כאילו כתוב בו"ו. הן יקטלני, הלא הוא הורגני לא איחל לו עוד. או לו אני מוחל: מיראה. מדאגת פורענות שלא תבא עליו: ירא אלהים. ולא אוהב אלהים:

משניות מבוארות – קהתי

מבואר: כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה, והן עונים אחריו, ומפרש רש"י: כמלמד תינוקות שהוא תדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים, היינו שמתחיל בברכות שלפני קריאת שמע, והן עונין אחריו וקורין כולן יחד; וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו יחד את השירה, ככתבה; וזהו שכתוב: "ויאמרו לאמר", שאמרו יחד את השירה כולה לאחר שפתח בה משה (עיין תוספות, סמוכא סם מהתוספתא פירוש אחר), ולא בקורין את ההלל – לא כגדול המקרא את ההלל, ואף לא כקטן המקרא את ההלל, שכן בכרייתא בגמרא יש דעה שלישית, שאמרו את שירת הים כקטן המקרא את ההלל, שהציבור עונים אחריו כל מה שהוא אומר, פסוק אחרי פסוק, וכך משה אמר "אשירה לה'", וישראל אומרים "כי אחריו אשירה לה'"; משה אמר "כי גאה גאה" והם אומרים "כי גאה גאה" וכו'; לפיכך מסיים רבי נחמיה: ולא בקורין את ההלל – ששירת הים לא נאמרה כלל כקריאת ההלל.

באור משנה ה

משנתנו דנה באיוב, אם עבד את ה' מאהבה או מיראה, והובאה כאן משנה זו אגב משנה ב, שכן בשתימן נזכר: "אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי".

בו ביום דרש רבי יהושע בן הרקנוס: לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה – משום שאהב את ה', שנאמר: "הן יקטלני לו איחל" – ומפרשים: אף אם יקטלני, תמיד אצפה לו, ועדן הדבר שקול – נתון בספק ללא הכרעה, שכן ספק הוא, אם מה שכתוב "לו איחל" פירושו: לו אני מצפה – היינו לו בו"ו, כמו שפירשנו לעיל, או אני מצפה – היינו לא באל"ף, ופירושו הכתוב: הלא הוא הורגני ולא אצפה לו עוד; ובאמת בספרים שלנו הכתיב: לא (באל"ף), והקרי: לו (בו"ו); תלמוד לומר: "עד אגוע לא-אסיר תמתי ממני", מלמד שמאהבה עשה – נמצאנו למדים מכתוב זה, שלא עבד את ה' מיראת עונש אלא מאהבה. אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך, רבן יוחנן בן זכאי – הלאו והיית עדיין קיים! שהיית דורש כל ימך, שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה – מדאגת פורענות שלא תבוא עליו ורש"י, שנאמר: "איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע" – ומכאן שהיה רק "ירא אלהים", ולא "אוהב אלהים", ויגלה יהושע תלמידך למד שמאהבה עשה – ובגמרא מובאת ברייתא: "רבי מאיר אומר: נאמר "ירא אלהים" באיוב, ונאמר "ירא

והשאר לשדות ולכרמים (רש"י; ברטנורא; ועיין גמרא עירובין נו, ב), אבל הרמב"ם כתוב, שניתנו ללויים שלוש אלפים אמה מחוץ לעיר (כפשוטו לשון המשנה) אלף הראשונים למגרש, ואלפיים שמורדים מחוץ למגרש לשדות ולכרמים (הל' שמיטה ויובל ג, אב). מכל מקום רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי חולק על רבי עקיבא וסובר, שתחום אלפיים אמה בשבת אינו מן התורה אלא מדברי סופרים.

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

בו ביום דרש רבי עקיבא: "אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", שאין תלמוד לומר "לאמר" – שאין הכתוב צריך לומר כאן "לאמר", שכן בכל מקום אחר בתורה משמעו: לאמר ולאחרים, היינו שדיבר ה' למשה לאמר את הדברים לישראל, אבל כאן הרי אין לפרש כך, ומה תלמוד לומר "לאמר" – ומה בא הכתוב ללמד כאן בלשון "לאמר"? ודרש רבי עקיבא: מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר, בקוראין את ההלל – בגמרא מובאת ברייתא: "בו ביום דרש רבי עקיבא: בשעה שעלו ישראל לים, נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה? כגדול המקרא את "ההלל", והן עונין אחריו ראשי פרקים: משה אמר "אשירה לה'". והן אומרים "אשירה לה'"; משה אמר "כי גאה גאה", והן אומרים "אשירה לה'". וכך היה גם מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל לציבור, להוציאן ידי חובתן, הוא מתחיל ואומר "הללויה", וכל העם עונים "הללויה"; וחוזר ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונים "הללויה"; וחוזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונים "הללויה"; וכן עד סוף הפרק; וכשמגיע הקורא לראש הפרק השני, עונים אחריו ראש הפרק, ואחר כך חוזרים ועונים "הללויה", כיצד? כשהוא אומר "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרים ואומרים "בצאת ישראל ממצרים", והקורא אומר "בית יעקב מעם לועז", וכל העם עונים "הללויה" (תנ"כ הל' חנוכה ג, יב-יז). ויש מפרשים, שבכל פרק, מתחילתו ועד סופו, היו עונים ראש אותו הפרק (תוספות). לכה נאמר "לאמר" – ללמד, שאחרי כל דבר ודבר שאמר משה, היו ישראל עונים ואומרים "אשירה לה'", כמבואר לעיל. ויש דעה, שגם בשירת הים יש פרקים (חיזושי אגדות מהרש"א), והיו עונים בראשי פרקים. רבי נחמיה אומר: בקורין את שמע – בכרייתא בגמרא

פ ר ק ש ש י

א מי שקנא לאשתו ונסתרה, אפלו שמע מעוף הפורח – יוציא ויתן כתובה; דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: עד שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה.

ב אמר עד אהד: אני ראיתי שנטמאת – לא היתה שותה. ולא עוד, אלא אפלו עבד, אפלו שפחה – הרי אלו נאמנין אף לפסלה מכתבתה. חמותה וכת חמותה וצרתה ויבמתה וכת בעלה – הרי אלו נאמנות, ולא לפסלה מכתבתה, אלא שלא תשתה.

פירוש ברטנורא

א מי שקנא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח. שנסתרה: יוציא ויתן כתובה. ר' אליעזר למעמיה דאמר כפ"ק סתירה לא בעיא עדות ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנים דהיינו נמי כעוף הפורח, דאתקש סתירה לטומאה דכולהו מהימני בה, הלכך נאסרה עליו. ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה: רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה. נשים הטוות לאור הלבנה. רבי יהושע למעמיה דאמר משקה על פי שנים. מהו משישאו ויתנו בה מזורות בלבנה כפריצותה מכוון הדבר ותצא, דהא אפילו מיא תו לא בדיק לה כדתניא כפ"ק, ומהורה היא, ולא שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה. והלכה כרבי יהושע:

ב אני ראיתי שנטמאת. באותה סתירה, שהיא ע"פ עדים לר' יהושע, או ע"פ עוף הפורח לר' אליעזר: לא היתה שותה. דעד אחד נאמן בה אף להפסידה כתובתה שנגלים לדבר: אף לפסלה מכתבתה. שלא תשתה ולא תמול כתובתה: יבמתה. אשת אחי בעלה: וכת בעלה. מאשה אחרת: הרי אלו נאמנות. לעדות זו, אע"פ שהן פסולות לכל שאר עדות שהוא לרעתה, לפי שהתורה האמינה כל עדות שיש בה. ומיהו לא לפסלה מכתובתה, הואיל ושונאות אותה, אלא שלא תשתה:

משניות מבוארות – קהתי

בלבנה" ומספרות על פריצותה, הרי מכוון הדבר שבעלה יקיימנה, שהרי הואיל ופריצותה מפורסמת, שוב אין אפילו המים בודקים אותה, כמו ששנו בברייתא בגמרא (סוטה ו, ב): "וטהורה היא" – ולא שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה, לפיכך יוציא ויתן כתובה. ויש מפרשים, שמשנתנו אינה דנה בסתירה אלא בטומאה, כלומר אם לאחר קינוי וסתירה (בעדים כשרים) שמע אפילו מעוף הפורח שנטמאה, דעת רבי אליעזר היא שאינו משקה אותה, אלא יוציא ויתן כתובה. רבי יהושע אומר: עד שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה – כמו שבארנו לעיל (דבנו חננאל; המאירי בשם גדולי קדמונינו).

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו דנה בסוטה שהיא בה עדי קינוי וסתירה כדן, והיא באה ללמד, שלדברי הכל עד אחד נאמן להעיד שנטמאה באותה סתירה, הואיל ויש רגלים לדבר. **אמר עד אהד: אני ראיתי שנטמאת** – ראיתי את הסוטה שזינתה עם פלוני באותה סתירה שנטמאה עמו לאחר שבעלה קינא לה עליו, **לא היתה שותה** – את המים, שהואיל והיה בה עדי קינוי וסתירה, אף עד אחד נאמן על הטומאה, כמבואר הטעם במשנה הבאה, ותצא בלא כתובה (עיין לעיל ד, ב). **ולא עוד, אלא אפלו עבד, אפלו שפחה** – הפסולים לעדות, **הרי אלו נאמנין אף לפסלה מכתבתה** – כלומר שנאמנים הם בסוטה על הטומאה שלא להשקותה, ולאסרה על בעלה, ואף להפסידה כתובתה. **חמותה** – אם בעלה, **וכת חמותה** – אחות בעלה, **וצרתה** – אשה אחרת הנשואה לבעלה, **ויבמתה** – אשת אחי בעלה, **וכת בעלה** – מאשה אחרת; חמש נשים אלו חזקתן ששונאות אותה, ומכאן שנינו (יבמות טו, ד), שאף על פי שמתירים את האשה להינשא על פי עד אחד, המעיד לה על מיתת בעלה, ואפילו על פי אשה, מכל מקום חמש נשים אלו אינן נאמנות להעיד לה שמת בעלה, אבל בסוטה. **הרי אלו נאמנות** – אף חמש נשים אלו נאמנות להעיד עליה שנטמאה, לאחר שקינא לה בעלה ונסתרה, לפי שהתורה האמינה בזה כל עדות שיש בה, כמבואר במשנה הבאה, **ולא לפסלה מכתבתה** – ברם, אינן נאמנות להפסידה כתובתה, הואיל והן שונאות אותה, **אלא שלא תשתה** – נאמנות הן שלא להשקותה את המים, ותהא אסורה לבעלה, והבעל מגרשה ונותן לה כתובתה.

א-להים" באברהם, מה ירא א-להים האמור באברהם – מאהבה, שנאמר (ישעיה מא, ח): "זרע אברהם אוהבי" אף ירא א-להים האמור באיוב – מאהבה".

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרקנו חזרו ללמד דיני העדות בסוטה. וכתבו בעלי התוספות (סוטה לא, א): "פרק זה היה הגון שיהא שני ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה כבא של "אלו אסורות לאכול בתרומה" (לעיל א, ג). ואמנם כבר שנינו בתחילת מסכתנו, שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בדין עדות על סתירה, היינו שהאשה נסתרה עם פלוני כדי טומאה לאחר שבעלה קינא לה עליו כדן, שרבי אליעזר אומר: "מקנא לה על פי שניים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו, כלומר שאין סתירה טעונה עדות ממש; ורבי יהושע אומר: "מקנא לה על פי שניים ומשקה על פי שניים", שאף לסתירה צריך שני עדים.

מי שקנא לאשתו – שאמר לה בפני שניים: "אל תסתתרי עם איש פלוני", **ונסתרה** – לאחר הקינוי, ואין עדי סתירה, **אפלו שמע מעוף הפורח** – משל הוא, ופירושו: אפילו שמע הבעל ממי שאין ראוי לסמוך על עדותו, כגון עבד או שפחה, שאשתו נסתרה, **יוציא ויתן כתובה** – כלומר שהיא נעשית סוטה בכך, ואסורה לבעלה; ואם אינו רוצה להשקותה, חייב לגרשה, אבל אינה מפסידה כתובתה, כמו ששנינו (ד, ב): אמר בעלה: "איני משקה". ונטלת כתובתה ולא שותה; **דברי רבי אליעזר** – הסובר, שלאחר שהיה קינוי בעדים כדן, אין צורך בעדי סתירה, ואפילו עד פסול (המשול לעוף הפורח) נאמן על סתירתה לעשותה סוטה (וש"י). ויש מפרשים, שאין הכוונה במשנתנו ששמע ממי שהוא, ואפילו מעד פסול, על סתירתה, שלדעת רבי אליעזר יכול להשקותה על פיו, אלא שעל ידי קול סתם שמע שנסתרה (וש"י, ומובא בתוספות שאנן) או שכך הבין לפי דעתו דרך נחש מצפצוף העופות (המאירי בשם ים מפרשים), ואף לדעת רבי אליעזר אינו יכול להשקותה כגון זה, אלא שמכל מקום אסורה היא עליו, הלכך יוציא ויתן כתובתה. **רבי יהושע אומר** – אף סתירה טעונה עדות ממש, ואין הבעל משקה את אשתו עד שיעידו שניים שנסתרה; ואם אין עדי סתירה, אלא ששמע "מעוף הפורח" שנסתרה, אינה נאסרת על בעלה, **עד שישאו ויתנו בה מזורות בלבנה** – אלא אם כן ישיחו בה הנשים המתקבצות יחד בלילות וטוות לאור הלבנה (מזורות = שזורות), שמאחר שנושאות ונותנות בה "מזורות

ג שְׁהִיָּה בְּדִין: וְמָה אִם עֵדוֹת רֵאשׁוֹנָה שְׁאִינָה אוֹסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם, אִינָה מִתְקַיְּמַת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם – עֵדוֹת אַחְרוֹנָה שְׁאִוְסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם, אִינּוּ דִין שְׁלֵא תִתְקַיְּמַת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם? תִּלְמוּד לֹמַר (במדבר ה, י): "וְעַד אֵין בָּהּ" – כָּל עֵדוֹת שְׁיֵשׁ בָּהּ. קָל וְחֹמֶר לְעֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה מֵעֵתָּה: וְמָה אִם עֵדוֹת אַחְרוֹנָה שְׁאִוְסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיְּמַת בְּעַד אֶחָד – עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה שְׁאִינָה אוֹסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם, אִינּוּ דִין שְׁתִּתְקַיְּמַת בְּעַד אֶחָד? תִּלְמוּד לֹמַר (דברים כז, א): "כִּי־מִצָּא בָּהּ עֵרֹת דְּבָר", וְלִהְלֹן הוּא אוֹמֵר (שם יט, טו): "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים...יָקוּם דְּבָר", מָה לִּהְלֹן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אִף כָּאֵן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים.

ד עַד אוֹמֵר: נְטֻמָּאת, וְעַד אוֹמֵר: לֹא נְטֻמָּאת; אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: נְטֻמָּאת, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: לֹא נְטֻמָּאת – הִיתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר: נְטֻמָּאת, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים: לֹא נְטֻמָּאת – הִיתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: נְטֻמָּאת, וְאֶחָד אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

ג שְׁהִיָּה בְּדִין. שלא יהא נאמן בה עד אחד, אם לא מגזירות הכתוב: עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה: סתירה. שאין אוסרתה אסור עולם. אלא עד שתשתה: אינה מתקיימת בפחות משניים. כרבעינן למימר מגזירה שוה, ור' יהושע היא: עֵדוֹת אַחְרוֹנָה: מומאה: כל עדות שיש בה. נאמן בה דכתיב ועד אין בה, וכל עד האמור בתורה סתם אינו אלא שנים, מדאיצטריך קרא לומר (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש, שמע מינה דעד שנים במשמע, עד שיפרוט לך הכתוב אחר. והכי קאמר קרא תרי לית בה אלא חד, וקאמר והיא לא נתפסה לאוסרה, אלמא עד אחד מהימן:

ד עַד אוֹמֵר נְטֻמָּאת ועד אומר לא נטמאת. אוקי חד להדי חד, והרי היא בספקה ושותה. ודוקא כי אתו כהדי הודי, אבל בזה אחר זה, כשאמר הראשון נטמאת, הוי מהימן בכתרי. והשני האומר לא נטמאת הוי ליה חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים: ושנים אומרים לא נטמאת. כלומר לא נטמאת בפניך,

משניות מבוארות – קהתי

"כִּי־מִצָּא בָּהּ עֵרֹת דְּבָר" – היינו דבר זימה, כגון שמצא שנסתרה עם פלוני, וְלִהְלֹן הוּא אוֹמֵר – ובמקום אחר הכתוב אומר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים...יָקוּם דְּבָר" – בנוסח המקרא: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". ודורשים גזירה שווה "דבר, דבר", מָה לִּהְלֹן – מה מציינו ב"דבר" האמור להלן, עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים – יקום דבר, אִף כָּאֵן – אף "דבר" האמור כאן: "כי מצא בה ערות דבר". עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים – ולא על פי עד אחד. בגמרא מבואר, שאין צריך בגזירה שווה זו לענין עדות סתירה, שכן למדים מהכתוב "ועד אין בה" – בה ולא בקניני, בה ולא בסתירה, כלומר שאין עד אחד נאמן בסוטה אלא על הטומאה, אבל על הקניני ועל הסתירה צריכים שני עדים; בהם, גזירה שווה זו באה ללמד על עדות טומאה בלא קניני ובלא סתירה, שכן מה שהאמינה תורה עד אחד בסוטה על הטומאה, היינו לאחזו קנינו וסתירה על פי שניים, משום שרגלים לדבר, אבל על טומאה בלבד, שלא קדמו לה קנינו וסתירה, אין עד אחד נאמן, שלמדים בגזירה שווה דלעיל: מה להלן על פי שניים, אף כאן על פי שניים.

באור משנה ד

משנתנו דנה בעדי טומאה המכחישים זה את זה.

עַד אחד אוֹמֵר: נְטֻמָּאת – נטמאה הסוטה כשנסתרה עם זה שקינא לה בעלה עליו, וְעַד אחד אוֹמֵר: לֹא נְטֻמָּאת – לא נטמאה באותה סתירה, או אִשָּׁה אחת אוֹמֶרֶת: נְטֻמָּאת, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת אוֹמֶרֶת: לֹא נְטֻמָּאת – ואף על פי שאשה פסולה לעדות, הרי למדנו לעיל (משניות ב-ג), שהתורה האמינה כל עדות שיש בסוטה על הטומאה, לאחר שהיו בה קנינו וסתירה בעדים כשרים, ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנים לומר שנטמאה, ואינה שותה; אבל כאן, הואיל ומכחישים העדים זה את זה, הרי עדותם בטלה, ולפיכך הִיתָה שׁוֹתָה – משום שהיא עדיין בספק טומאה. בגמרא מבואר, שדין זה לא נאמר אלא כשבאו העדים הללו, המכחישים זה את זה, בבת אחת, אבל אם באו בזה אחר זה, הרי הראשון שאמר "נטמאת" נאמן כשניים, שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד. הרי הוא כשניים, ואין השני הבא אחריו יכול להכחישו, שאין דבריו של אחד במקום שניים. אֶחָד אוֹמֵר: נְטֻמָּאת, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים: לֹא נְטֻמָּאת – כלומר שאמרו השניים לאחד: היינו יחד אתך בשעה שמצאת את הסוטה שנסתרה, ולא נטמאה בפנינו, והרי שבטלה עדותו של האחד מפני השניים, אלא שמכל מקום יש ספק, אולי נטמאה באותה סתירה קודם שבאו

~ יום המישי ~

באור משנה ג

משנתנו היא המשך למשנה הקודמת. והיא באה לבאר את טעם ההלכה ששנינו, שעד אחד נאמן להעיד על הסוטה שנטמאה.

שְׁהִיָּה בְּדִין – שאפשר היה לדון בקל וחומר, שלא יהא עד אחד נאמן בסוטה על הטומאה: וְמָה אִם עֵדוֹת רֵאשׁוֹנָה – היינו על הסתירה, שְׁאִינָה אוֹסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם – שאינה אוסרת אותה על בעלה אלא עד שתשתה, שכן אם תמצא טהורה, הריהי שוב מותרת לבעלה, ואף על פי כן אִינָה מִתְקַיְּמַת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם – שמשנתנו כדעת רבי יהושע הסובר, שאין משקים את הסוטה אלא על פי שני עדי סתירה, עֵדוֹת אַחְרוֹנָה – היינו על הטומאה, שְׁאִוְסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם – שעל ידי עדות זו נאסרת היא על בעלה לעולם, אִינּוּ דִין שְׁלֵא תִתְקַיְּמַת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם – כלום אינו קל וחומר, שעדות טומאה לא תהא בפחות משני עדים? תִּלְמוּד לֹמַר (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש, וְעַד אֵין בָּהּ" – שאין בה כל עד שנטמאה, ואז משקים אותה, אבל כָּל עֵדוֹת שְׁיֵשׁ בָּהּ – מוציאה אותה מכלל סוטה, שאם יש בה אפילו עד אחד על הטומאה, הריהו נאמן, ואין משקים אותה (המאירי; רש"י על התורה). ובכרייתא בגמרא מבואר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", ואמרה תורה בסוטה: "ועד אין בה" – כלומר שאין בה שני עדים אלא עד אחד, שהוא מעיד עליה שנטמאה, "והיא לא נתפשה" – היינו שלא נאנסה, הרי היא אסורה על בעלה; ומכאן גזירת הכתוב היא, שעד אחד האומר שנטמאה נאמן לאוסרה על בעלה. וזהו ששנינו: "כל עדות שיש בה" על הטומאה, אוסרתה על בעלה. וחזרת ושואלת המשנה: קָל וְחֹמֶר לְעֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה מֵעֵתָּה – מאחר שלמדנו מן הכתוב שעד אחד נאמן על הטומאה, הרי מעתה אפשר ללמוד מקל וחומר, שאף עדות הראשונה, היינו על הסתירה, תתקיים בעד אחד: וְמָה אִם עֵדוֹת אַחְרוֹנָה – על הטומאה, שְׁאִוְסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם – על בעלה, הֲרֵי הִיא מִתְקַיְּמַת בְּעַד אֶחָד – מגזירת הכתוב "ועד אין בה", עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה – על הסתירה, שְׁאִינָה אוֹסְרֶתָּה אֶסוּר עוֹלָם – אלא עד שתשתה, אִינּוּ דִין שְׁתִּתְקַיְּמַת בְּעַד אֶחָד – כלום אינו קל וחומר, שעד אחד יהא נאמן על הסתירה? ומה טעם סובר רבי יהושע, שעדות סתירה אינה מתקיימת בפחות משניים? תִּלְמוּד לֹמַר – במגרש את אשתו:

לא נטמאת – לא היתה שותה.

פ ר ק ש ב י ע י

א אלו נאמרין בכל לשון: פרישת סוטה, וודוי מעשר, קריאת שמע, ותפלה, וברכת המזון, ושבעת העדות, ושבעת הפקדון.

ב ואלו נאמרין בלשון הקדש: מקרא בכורים, וחליצה, ברכות וקללות, ברכת פתנים, וברכת פהן גדול, ופרישת

פירוש ברטנורא

שכשכבת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ובפנינו לא נטמאת, הרי נסתלק העד ובטלו דבריו מפני השנים, והרי היא כספיקה אם נטמאת קודם שבאו אלו ומצאום, ולפיכך שותה. ואשמועינן תנא כהני תרי כבי דמתניתין דבפסולי עדות הלך אחר רוב העות בין לקולא בין לחומרא כלומר בין להשקותה בין שלא להשקותה:

א אלו נאמרין פרישת סוטה. דכתיב (במדבר ה) ואמר אל האשה בכל לשון שהוא אומר: וודוי מעשר. בערתי הקדש מן הבית כו', אומר בכל לשון שירצה, דכתיב (דברים כ"ו) ואמרת לפני ה' אלהיך, בכל לשון שאתה אומר: קריאת שמע. דכתיב (שם ו') שמע ישראל, בכל לשון שאתה שומע: ותפלה. צבור שמתפללין, מתפללין בכל לשון. אבל יחיד אינו מתפלל אלא בלשון הקודש: וברכת המזון. דכתיב (שם ה) וברכת, בכל לשון שאתה מברך: ושבעת העדות ושבעת הפקדון. בכל לשון שהשביעום ולא הודו, חייבין. שבעת העדות ילפינן לה דכתיב בה (ויקרא ה) ושמענה קול אלה, בכל לשון שאתה שומע. ושבעת הפקדון נגמר תחטא תחטא משבעת העדות:

ב מקרא בכורים. שהיה קורא מארמי אובד אבי (דברים כ"ו) עד סוף הפרשה: וחליצת יבמה. היא אומרת (שם כ"ה) מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר לה חפצתי לקחתה, ואחר החליצה אומרת ככה יעשה לאיש: ברכות וקללות. שאמרו ישראל בהר גרזים ובהר עיבל: ברכת פתנים. נשיאת כפים: ברכת כהן גדול. ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים הוא קורא את הפרשה בתורה ומברך שמנה ברכות המפורשות

משניות מבוארות – קהתי

ומבואר הטעם בגמרא, שכתוב בירידי המעשר: ואמרת לפני ה' אלהיך, ולמדים אמירה אמירה, מסוטה (שאף בירידי המעשר כמו פורשת סוטה צריך המתווה להבין מה שהוא אומר – "תורה תמימה"): קריאת שמע – שנאמר (דברים ו, ד): "שמע ישראל", בכל לשון שאתה שומע, כלומר שיהא הקורא מבין את הדברים; ותפלה – שכן תפילה בקשת רחמים היא, ובכל לשון שאדם יודע לכוון את לבו הוא מתפלל. בגמרא אמרו, שדווקא בציבור מתפללים בכל לשון, אבל יחיד אינו מתפלל אלא בלשון הקודש. וכותב המאירי, ש"דבר זה אינו לעכב, אלא שברור להם שבציבור ודאי בוררים הלשון השגורה בפיהם והמבוררת להם ביותר, והכוונה מצויה להם בכל אופן, אבל ביחיד אם אתה מתירו בכל לשון, יבור לו לשון העם, ויהא בעיניו כדיבור סתם, ואין הכוונת מצויות בו" (ועיין "תפארת ישראל"); וברכת המזון – שנאמר (דברים ח, ט): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", ודרשו: "וברכת" – בכל לשון שאתה מברך; וכתבו בעלי התוספות: "מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה ("וברכת את ה' אלהיך"), תוכל לברך בכל לשון שתרצה, ומן הסתם בלשון שאתה מכיר שתתן שבה להקב"ה בלב שלם על הנאתך"; ושבעת העדות – שאם אדם השיב לעדים שיבואו ויעידו לו, והם כפרו ואמרו שאינם יודעים לו עדות, הרי הם חייבים קרבן (ויקרא ה, א; ה-ג), ובכל לשון שהשיב לעדים ולא הודו, חייבים הם, שנאמר (שם שם, א): "ונפש כי תחטא ושמתה קול אלה" – בכל לשון שהיא שומעת; ושבעת הפקדון – שאם אדם תבע מחבורו שיחזיר לו פיקדונו שהפקיד אצלו, וחברו נשבע שאין בידו הפיקדון, ואחר כך הודה, הריהו חייב קרבן על שבעתו (ויקרא ה, כא-כח), ובכל לשון שנשבע הוא חייב, שלמדים בגזירה שווה "תחטא, תחטא" משבעת העדות.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מפרטת את הדברים שאינם נאמרים אלא בלשון הקודש. ואלו – הדברים המפורטים להלן, נאמרין בלשון הקדש – ואינם נאמרים בכל לשון: מקרא בכורים – שהמביא בכורים קורא "מארמי אובד אבי", עד סוף הפרשה (דברים כו, ה-יא), וצריך לקרוא אותה בלשון הקודש, כמבואר הטעם במשנה הבאה; וחליצה – שאם היבם אינו רוצה לכונוס את יבמתו, נאמר (דברים כח, ט-ז) "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל

אלו ומצאום שנסתרה, הלך היתה שותה – ואפילו באו בזה אחר זה. שנים אומרים: נטמאת, ואיך אומר: לא נטמאת, לא היתה שותה – שבתל האחד מפני השניים. בגמרא מבואר, שמדובר כאן (בסיפא) בפסולי עדות, כגון עבדים או נשים, ובאה המשנה להשמיענו, שבפסולי עדות הולכים אחר רוב דעות בין לקולא בין לחומרא, כלומר בין להשקותה ובין שלא להשקותה. אבל אם היה עד אחד כשר ושניים פסולים, הרי זה כמו עד אחד ועד אחד (עייין רמב"ם ה"ל סוטה א, ט).

~ יום ששי ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

החל בפרקנו ועד סוף המסכת עוסקות המשניות בעניינים הטעונים אמירה, שיש מהם דברים הנאמרים בכל לשון, ויש מהם שאינם נאמרים אלא בלשון הקודש, עניינים אלו הובאו כאן אגב פרשת סוטה. שבה פותחת משנתנו, והיא באה ללמד, שפרשה זו נאמרת בכל לשון.

אלו – הדברים המפורטים להלן, נאמרין בכל לשון – שאדם שומע (מובן), ואין חובה לאמרם בלשון הקודש דווקא: פרישת סוטה – הדברים שכהן אומר לה ומשביעה בהם (במדבר ה, יט-כב), כמו ששינו בענין כתיבת המגילה (לעיל ב, ג). בגמרא למדים זה ממה שכתוב (שם שם, כא): "ואמר הכהן לאשה" – בכל לשון שהוא אומר; אבל רש"י גורס בגמרא: שכתוב (שם שם, ט): "ואמר אל האשה" – בכל לשון שהיא שומעת, שכן "אל האשה" משמע דברים הנכנסים בלבה, שתהא מכת בלשון; וודוי מעשר – שכן בשנה השלישית ובשנה השישית של שמיטה צריך אדם להוציא כל מעשרותיו ולבערם מביתו, ואינו יכול להשהותם עוד, ונותן את המעשרות לכל מי שראוי להם, כגון מעשר ראשון ללויים, מעשר עני לעניים, ומעשר שני שעייכב בביתו מעלהו לירושלים, ואם לא העלהו עד זמן הביעור, היינו עד הפסח של השנה הרביעית ושל השנה השביעית לשמיטה, הריהו מבערו ומאבדו מן העולם (עייין משנה מעשר שני ה, ו), ולאחר ביעור המעשרות הוא מתוודה בבית המקדש בשעת מנחה ביום טוב האחרון של פסח (עייין שם שם, ט), כמו שנאמר (דברים כו, יב-טז): "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית... ונתת ללוי לגר ליתום ולאמנה... ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית וגם נתתי ללוי ולגר ליתום ולאמנה... עשיתי ככל אשר צויתני. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" וגו'. וירידי זה נאמר בכל לשון,

הַמִּלָּה, וּפְרִשְׁתָּ עֲגֻלָּה עֲרוּפָה, וּמִשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֶל הָעָם.
 ג מִקְרָא בְּפוּרִים פִּיצֵד? "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו, ה), וְלַהֲלֹךְ הוּא אוֹמֵר (שם כו, יד): "וְעִנִּינוּ הַלְלוֹים וְאָמְרוּ" – מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהִלֵּךְ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, אִם פֶּאֶן בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ.
 ד חֲלִיצָה פִּיצֵד? "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ" (דברים כו, ט), וְלַהֲלֹךְ הוּא אוֹמֵר (שם כו, יד): "וְעִנִּינוּ הַלְלוֹים וְאָמְרוּ" – מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהִלֵּךְ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, אִם פֶּאֶן בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ כִּכָּה" – עַד שֶׁתֹּאמְרוּ בְּלִשׁוֹן הַהֵהָה.

פירוש ברטנורא

במנתינין: ופרשת המלך. היא פרשת הקהל, כדמפרש בסוף פרקין: ופרשת עגלה ערופה. (שם כ"א) ידינו לא שפכו את הדם הזה, כבר לעמך ישראל וגו': פרשת משה מלחמה. (שם כ') והיה כקרבכם וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו':
ג כיצד. כמו מנין: ולהלן הוא אומר. בברכות וקללות של הר גריזים: מה ענין האמורה להלן בלשון הקודש. דכתיב (שם כ"ז) ואמרו אל כל איש ישראל קול רם, וכתיב התם (שמות י"ט) והאלהים יעננו בקול, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש:
ד ועניתה ואמרת ככה. אינו צריך ללמדה בגורה שוה שמעצמה היא למדה. ועניתה ואמרת ככה כלשון הזה תאמר:

משניות מבוארות – קהתי

המקום הזה. ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש. ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה'.
מִקְרָא בְּפוּרִים פִּיצֵד – כלומר מניין שצריך לקרוא את הפרשה בלשון הקודש? כאן בפרשת ביכורים אומר הכתוב: "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְלַהֲלֹךְ – בברכות וקללות שאמרו הלויים בהר גריזים ובהר עיבל, הוּא אוֹמֵר – הכתוב אומר: "וְעִנִּינוּ הַלְלוֹים וְאָמְרוּ" – ולמדים בגורה שווה "וענית, וענו", מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהִלֵּךְ – "וענו הלויים", בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ – ומבואר בגמרא, שלמדים "קול, קול" ממשה, שכן בברכות וקללות כתוב: "ואמרו אל כל איש ישראל קול רם", ובמתן תורה כתוב (שמות יט, יט): "משה ידבר והאלהים יעננו בקול", מה שם בלשון הקודש, שהתורה בלשון הקודש ניתנה (וש"י), אף כאן אמרו הלויים את הברכות והקללות בלשון הקודש; ומכאן, מה ענין האמורה בלויים בלשון הקודש, אִם פֶּאֶן בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ – אף ענין האמורה במקרא ביכורים ("וענית ואמרת") בלשון הקודש.

באור משנה ד

חֲלִיצָה פִּיצֵד – כלומר מניין שדברי החליצה אינם נאמרים אלא בלשון הקודש? כאן בחליצה אומר הכתוב: "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ, וְלַהֲלֹךְ – בברכות וקללות שאמרו הלויים, הוּא אוֹמֵר – ענין, ענין", "וְעִנִּינוּ הַלְלוֹים וְאָמְרוּ" – ולמדים בגזירה שווה "ענין, ענין", מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהִלֵּךְ – "וענו הלויים", בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שלמדים בגזירה שווה "קול, קול" ממשה, אִם פֶּאֶן בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ – אף ענין האמורה בחליצה ("ועניתה ואמרת") בלשון הקודש. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: – אין צורך ללמוד חליצה בגזירה שווה "ענין, ענין" מברכות וקללות שאמרו הלויים, שכן בפרשת חליצה עצמה נאמר: "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ כִּכָּה" – ומשמע מלשון "ככה", עַד שֶׁתֹּאמְרוּ בְּלִשׁוֹן הַהֵהָה – היינו בלשון הקודש, שחייבת היא לומר את הדברים כלשונם בתורה. ברם, חכמים דורשים ככה יעשה, שאין זה בא ללמד על האמירה אלא על המעשה, שהמעשה מעכב (גמרא), לפיכך למדים הם אמירה בלשון הקודש מגזירה שווה "ענין, ענין".

לא אבה יבמי, וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה. ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו... וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אהיו", דברים אלו שהיבמה והיבם אומרים בשעת החליצה, עליהם לאמרם בלשון הקודש, כמבואר הטעם להלן (משנה ד); בְּרִכּוֹת וְקִלְלוֹת – שאמרו הלויים בהר גריזים ובהר עיבל (דברים כו, יב-כו) נאמרו בלשון הקודש, כמבואר הטעם להלן (משנה ה); בְּרִפְתָּ פְּנֵינִים – שכתוב (במדבר ו, כג-כו): "דבר אל אהרן ואל בניו לאמור: כה תברכו את בני ישראל אמור להם. יברכך ה' וישמרך" וכו', ואינה נאמרת אלא בלשון הקודש, כמבואר להלן (משנה ו); וּבְרִפְתָּ פְּנֵי גְדוֹל – ביום הכיפורים בגמר העבודה, כמבואר להלן (משנה ז); וּפְרִשְׁתָּ עֲגֻלָּה עֲרוּפָה – שכתוב בה (דברים כא, ז-ח): "וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה ועניינו לא ראו. כבר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל", ומבואר להלן (ט, א); וּמִשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֶל הָעָם – כמו שכתוב (דברים כ, ב-ד): "והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודבר אל העם. ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם. אל ירך לבבכם" וגו', ובלשון הקודש היה מדבר, כמבואר להלן (ח, א).

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

החל במשנתנו ועד סוף המסכת עוסקות המשניות בהבאת ראיות על הדברים שנימנו במשנה הקודמת, שנאמרים הם בלשון הקודש; כן עוסקות הן (ממשנה ה ואילך) בבאור פרטי הדברים. משנתנו דנה במקרא ביכורים, שכן כתוב בתורה (דברים כו, א-א): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה, וירשתה וישבת בה. ולקחת מראשית כל פרי האדמה... ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ולקח הכהן הטנא מידך, והניחו לפני מזבח ה' אלהיך. וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארומי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט. ויהי שם לגוי גדול עצום ורב. וירעו אותנו המצרים ויענטו. ויתנו עלינו עבודה קשה. ונצטק אל ה' אלוהי אבותינו, וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלטנו ואת לחצנו. וירציאנו ה' ממצרים ביד חזקה וברוע נסויה ובמורא גדול. ובאותות ובמופתים. ויביאנו אל

חזק הגוף כפשוטו תלוי במצב הרוח וחזיון הרוח

ממכתב כ"א אייר, תשי"ח

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ל עמוד ב. מתוך שהביאה הגמרא פסוק זה וביארה את תחילתו, מבררת הגמרא את ביאור סוף הפסוק. מבררת הגמרא: **מאי** - מהו הביאור בלשון הפסוק **וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה!** מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אֲדָא בַּר מִתְנָא אָמַר רַבָּה, שְׂבַמְקוּם גִּילָהּ וּשְׂמַחָה שָׁם תְּהֵא גַם רַעְדָּה.** כלומר, שכאשר האדם שרוי בשמחה וטוב לב, צריכה להיות שם גם רעדה, כיון שבלי זה הוא נראה כפורק עול.

הגמרא מביאה כמה מעשים מעניין זה, שבמקום גילה צריכה להיות גם רעדה: **אֲבִי הוּהָ יְתִיב קַמֵּיהָ דְרַבָּה** - אביי היה יושב לפני רבה, **תְּוַיֵּיה** - ראה רבה את אביי, **דְּהוּהָ קָא פְּרַח מוּבָא** - שהיה שמח ביותר, והיה נראה כפורק עול, **אָמַר לוֹ רַבָּה, וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה** 'פְּתִיב, הרי שאין לשמוח יותר מדי, אלא צריכה להיות גם רעדה, **אָמַר לֵיהָ - הַשִּׁיב לוֹ אֲבִי, אָנָּא תְּפִילִין מִנְחָנָא** - אני, תפילין מונחות עלי, ולכן איני חושש לזה, כיון שהתפילין הן עדות שממשלת בוראי ועול מלכותו עלי, ואיני נראה כפורק עול.

מעשה נוסף: **רַבִּי יְרֵמְיָה הוּהָ יְתִיב קַמֵּיהָ דְרַבִּי זִירָא, תְּוַיֵּיה** - ראה רבי זירא את רבי ירמיה, **דְּהוּהָ קָא פְּרַח מוּבָא, אָמַר לֵיהָ רַבִּי זִירָא, 'בְּכָל עֶצֶב יְהוּהָ מוֹתֵר' פְּתִיב** (משלי יד כג), כלומר, שיש יתרון ושכר לאדם כשמראה את עצמו עֶצֶב, הרי שאין ראוי לאדם להראות את עצמו שמח ביותר, משום שנראה מחמת זה כפורק עול. **אָמַר לֵיהָ רַבִּי יְרֵמְיָה, אָנָּא תְּפִילִין מִנְחָנָא, ולכן איני חושש לשמוח יותר מדי, כיון שהתפילין הן העדות לכך שעול מלכות שמים עלי, ואיני נראה כפורק עול.**

הגמרא מביאה מעשים נוספים, מעניין מניעת ריבוי השמחה: **מַר בְּרִיהַ דְרַבִּינָא עֲבַד הַלּוּלָא לְבְרִיהָ** - עשה שמחת נישואין לבנו, **תְּזַנְהוּ לְרַבְּנֵי דְהוּוּ קַבְּדְחֵי מוּבָא** - ראה מר בריה דרבינא את החכמים שהיו שמחים ביותר, **אֵייתִי פְּסָא דְמוֹקְרָא** - הביא כוס זכוכית יקרה, **בַּת [בְּשׁוּוִי] אֲרַבְעַ מָאָה זֻזֵי, וְתַבַּר קַמֵּיהוּ** - ושבר אותה לפניכם, **וְאֶעְצִיבוּ** - ועל ידי זה נתעצבו.

מעשה נוסף: **רַב אֲשִׁי עֲבַד הַלּוּלָא לְבְרִיהָ, תְּזַנְהוּ לְרַבְּנֵי דְהוּוּ קָא פְּרַחֵי מוּבָא, אֵייתִי פְּסָא דְזוּגִיתָא תְּיוֹרְתָא** - הביא כוס של זכוכית לבנה שהיא יקרה ביותר, **וְתַבַּר קַמֵּיהוּ, וְאֶעְצִיבוּ.**

מעשה נוסף: **אָמְרוּ לֵיהָ רַבְּנֵי [הַחַכְמִים] לְרַב הַמְּנוּנָא זוּטִי, בְּהַלּוּלָא דְמַר בְּרִיהַ דְרַבִּינָא** - בשמחת נישואין מר בנו של רבינא, **לִישְׁרֵי לָן מַר - ישיר לנו אדוננו שירה, אָמַר לְהוּוּ רַב הַמְּנוּנָא זוּטִי, ווִי לָן דְּמִיתְנָן, ווִי לָן דְּמִיתְנָן** - אוי לנו שאנו עתידים למות, אוי לנו שאנו עתידים למות. **אָמְרֵי לֵיהָ הַחַכְמִים, אָנָּן מַה נַּעֲנֵי בְּתַרְדָּ - מה עלינו לענות אחר כך בשירה זו. אָמַר לְהוּוּ רַב הַמְּנוּנָא זוּטִי, תַעֲנוּ אַחֲרַי, הֵי תוֹרָה וְהֵי מְצוּהָ דְמִנְגְנוּ עָלָן - היכן התורה שעסקנו בה, והיכן המצוות שקיימנו, שיגינינו עלינו מדינה של גיהנם. כלומר, אוי לנו שאנו עתידים למות, ואין לנו תורה ומצוות שיגינינו עלינו מדינה של גיהנם.**

למשאל לשלוח, אלא המשאל שלח מדעת עצמו, פטור השואל.
 וכן הדין בשעוה שפחיוה השואל למשאל. שאם המשאל אמר
 לשואל למסור את הבהמה לשליח ומתה בדרך, פטור השואל,
 שכיון ששלחה בציוויו של המשאל הרי זה כאילו החזירה לו.
 ואם המשאל לא אמר לשואל לשלוח, אלא השואל שלח מדעת
 עצמו חייב השואל, שעדיין היא ברשותו. וקשה, מדוע בזה חייב
 השואל, הרי נגמרו ימי השאלה ואפילו אם לא החזיר כלל פטור,
 כמו שאומן שאמר 'גמרתיו' פטור אף אם לא החזיר.
 ומשני, אמר רפרם בר פפא אמר רב הקדא, מה ששינו שאם
 השואל שלח מדעת עצמו חייב, לא שנו אלא כשהשואל החזירה
 בתוך ימי שאילתה, שחייב עדיין בשמירתה, אבל אם החזירה לאחר
 ימי שאילתה פטור אפילו אם שלחה מדעת עצמו, שהרי בזה פטור
 אף אם לא החזיר כלל.
 הגמרא מסתפקת בדברי רפרם, שלאחר שעברו ימי השאלה, פטור
 השואל גם אם לא החזיר את החפץ: איבעיא להו, האם כוונת
 רפרם שהוא פטור רק מחיובי שואל דהיינו אונסים, ואלם חייב
 בגניבה ואבידה בשומר שגר, או דלמא שומר שגר נמי לא הוי -
 או אולי כוונתו שאפילו שומר שכר אינו, ופטור גם מגניבה
 ואבידה.
 אמר רמי בר אבא - מסתבר שפטור מחיובי שואל, וחייב
 בשומר שגר. והטעם, שהשואל ונתנה - כיון שנהנה מכך שהבעלים
 השאילו לו את החפץ, מהנה הנה - יהיה מהנה אותם בחזרה,
 להיות שומר שכר על החפץ עד שיגיע לידהם.
 תניא בנותיה דאמימר - שנינו בברייתא כדברי אמימר, הלוקח פליס
 מבית האומן שיצר אותם, כדי לשגרן לבית חמיו מתנה לארוסתו,
 ואמר לו הלוקח לאומן, אם מקבלין אותן ממני בבית חמי, אני נותן
 לך דמיהן - אשלם לך תמורתם, ואם לאו - אם לא ירצו לקבל
 אותם, אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן - אחזירם לך, ואשלם לך
 רק על מה שנהנית, שאף שלא קיבלום ממני בבית חמי, מחזיקים
 לי טובה ששלחתי להם מתנות. ונאנסו הכלים. אם נאנסו בהליכה
 לבית חמיו, חייב באונסים, שכיון שקצץ עם המוכר מחיר ומשך
 לשם קנין, הרי הוא לוקח וחייב לשלם את התמורה, עד שיתברר
 שאינו קונה אותם. אבל אם נאנסו בתורה מבית חמיו, פטור הלוקח
 מאונסים, מפני שאינו כשואל, שהרי הנאתו מהסבלונות הסתיימה
 כאשר לא קיבלו אותם ממנו, אלא הוא פגושא שגר, משום שנהנה
 מהחפץ בכך שהתכבד בו, אף שהנאה זו נגמרה כבר, ולא עוד
 אלא שמשלם עליה. וכל שכן בנדון של אמימר שהוא שומר שכר
 אף שכבר כלתה השאלה, שהרי נהנה מהחפץ, ולא עוד אלא
 שאינו משלם על הנאתו.
 הגמרא מביאה מעשה בדומה לברייתא: הווא נברא, דבין ליה
 חמרא לתבית - שמכר חמור לחבירו. ואמר ליה הלוקח למוכר,
 קא מטינא ליה לדיקתא פלוני - אני מביא את החמור למקום
 פלוני, אי מודקנא - אם אצליח למכור אותו, מוסב, ואשלם לך
 תמורתו. ואי לא אצליח למכור, מהדרנא ליה נהליך - אחזירנו לך.
 אול - הלך הלוקח עם החמור לאותו מקום, ולא אודקנא - לא
 הצליח למכור, ובהדי דקא אהא - בזמן שחזר משם, אהניס -
 נאנס החמור ומת.
 אהא המוכר לקמיה דרב נתן, ותבע מהלוקח את דמי החמור.
 תייביה - חייב רב נתן את הלוקח לשלם.
 איתביה רבה לרב נתן, הרי שנינו בברייתא 'אנסו בהליכה חייב,
 ובהורה פטור, מפני שהוא פגושא שגר', ואם כן גם כאן צריך
 הלוקח להפטר באונס כדיון שומר שכר, שהרי החמור נאנס בחזרה
 לבית המוכר ולא בהליכה.
 אמר ליה רב נתן לרבה, במקרה זה אין לחלק בין הליכה לחזרה,
 כיון שתורה דהא - החזרה של לוקח זה, בהליכה היא - היא כמו

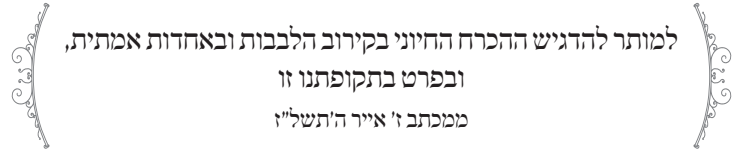
הא - אבל אם האומן לא אמר 'טול את שלך והבא מעות', אלא
 אמר רק 'גמרתיו', נשאר שומר שגר, משום שלא הודיע לבעלים
 שאינו רוצה עוד לשמור. ואין אומרים שכיון שהבעלים ידעו
 שנגמר התיקון ולא לקחו את החפץ, נפטר האומן מן השמירה.
 וקשה, מדוע בשואל אמר רפרם שלאחר ימי השאלה הוא פטור
 אף אם לא החזיר, משום שהבעלים לא לקחו את החפץ, ואינו
 כאומן שממשך להיות שומר.
 מתרצת הגמרא: באמת גם אם אמר רק 'גמרתיו' מפסיק להיות
 שומר שכר. ומלשון המשנה 'טול את שלך והבא מעות שומר
 חנים', לא נדייק שאם אמר 'גמרתיו' נשאר שומר שכר, אלא נדייק,
 הא - אבל אם אמר האומן 'הבא מעות וטול את שלך', שגילה
 דעתו בפירוש שאינו מחזיר את החפץ עד שישלמו לו, אזי הוא
 נשאר שומר שגר, כיון שמעכב אצלו את החפץ עבור שכרו
 ומרויח בהחזקתו.
 מדייקת הגמרא: אבל אם אמר 'גמרתיו', מאי - מה דינו לפי תירוץ
 זה, הוא מפסיק מלהיות שומר שכר ונעשה שומר חנם. מקשה
 הגמרא: אי הכי, אהתי עד ששנתה המשנה 'ובולן שאמרו טול את
 שלך והבא מעות, שומר חנם, שנמעינן - יכולה היתה להשמיענו
 חידוש גדול יותר, שאפילו אם אמר רק 'גמרתיו' נעשה שומר חנים,
 אף שלא אמר בפירוש שאינו מעכב אצלו את החפץ עבור שכרו,
 ונדע מזה שכל שכן אם אמר 'טול את שלך והבא מעות' שיהיה
 שומר חנים, שהרי אמר בפירוש שאינו מעכב אצלו את החפץ
 עבור שכרו.
 מתרצת הגמרא: 'טול את שלך והבא מעות' אצמריקא ליה -
 המשנה נצרכה ללמד את הדין דווקא בזה, שיש בזה חידוש יותר
 מגמרתיו. סלקא דעתך אמינא, שאם אמר 'טול את שלך והבא
 מעות' שומר חנם נמי לא הוי - לא יהיה אפילו שומר חנים, משום
 שבאמירה זו התכוין שאינו רוצה עוד לשמור על החפץ כלל, קא
 משמע לן שגם בזה נשאר שומר חנים, שהתכוין רק שאינו מעכב
 אצלו עבור שכרו, אבל מוכן להמשיך לשמור עליו כפקדון. וכדי
 ללמד זאת נקטה המשנה דווקא 'טול את שלך' ולא 'גמרתיו'.
 איבא דאמימר שרב נחמן אמר את דבריו באופן אחר. רפרם אמר
 שאחר שחלפו ימי השאלה פטור השואל אף אם לא החזיר. ועל
 כך אמר רב נתן בר פפא, אף אני נמי תנינא - גם אנו שנינו
 במשנה כדינו של רפרם, 'ובולן שאמרו טול את שלך והבא מעות,
 שומר חנם'. מאי לאו, הוא הדין באומר 'גמרתיו' שנעשה שומר
 חנים, והמשנה נקטה דווקא 'טול את שלך' כדי ללמד שגם באומר
 'טול את שלך' אינו נפטר לחלוטין אלא נשאר שומר חנים, ואם כן
 כתוב כאן כדברי רפרם, שמאחר שכשאמר 'גמרתיו' נגמרו ימי
 השמירה פטור אפילו אם לא החזיר את החפץ.
 דוחה הגמרא את הראיה: לא - אם אמר 'גמרתיו' נשאר שומר
 שכר, כיון שלא גילה בפירוש שאינו מעכב אצלו את החפץ עבור
 שכרו, וטול את שלך והבא מעות' שאני, שכאן הוא שומר חנים,
 כיון שאמר בפירוש שאינו מעכב את החפץ אצלו עבור המעות.
 הווא מר בר מרימר, קמיה דרבנא - כשלמד לפני רבינא, רמי
 מתניתין אהדי ומשני - הקשה את הקושיא האמורה, באופן של
 סתירה בין שתי משניות, ותיריך. תנן - שנינו במשנתנו 'ובולן
 שאמרו טול את שלך והבא מעות, שומר חנם', ולכאורה הוא הדין
 לאומר 'גמרתיו', שגם הוא נעשה שומר חנים, כיון שלא אמר
 בפירוש שמעכב אצלו את החפץ עבור המעות. ורמיניהו - קשה על
 זה ממה ששינו (להלן צח), שאם אדם ביקש מחבירו להשאיל לו
 בהמה, ואמר לו השואל למשאל, 'שלך לי את הבהמה ביד עבדך
 ואי ביד שלוחך', ושלחה המשאל כמו שהורה לו השואל ונתנה
 באונס בדרך, חייב השואל, שכיון שהמשאל שלח בציוויו נכנסה
 הבהמה לרשותו והתחייב בשמירתה. ואם השואל לא אמר

1 הָא גְמַרְתוּ שׁוֹמֵר שְׂכָר. וְאִתּוּמֵי פְרִיךְ שְׂאֵנִי הֵבֵא דְאִבְתֵּי תַפְסִי לִיה אֲנַגְרִיה וְלִכְרֵי הָיִ
 2 שׁוֹמֵר שְׂכָר אִף עַל פִּי שְׂגִמְרָא מְלֹאכְתּוֹ וּמְדִינָא לְטַעְמֵיהָ דְלַעֲלֵל דְמוֹדְמִין אִמּוֹן לְשׁוֹכֵר וְלֹא
 3 אִמְרִין שְׂאֵנִי אִמּוֹן דְהַפְסִי לִיה אֲנַגְרִיה פְּרִיךְ הֵבֵא שְׂפִיר וְיִלְ דְלֹא מְהַי תַפְסִי לִיה אֲנַגְרִיה
 4 אִלָּא דְרָקָא בְעֵד שְׂמַשְׁחַרְבָא בְּאִמְוִנוֹתוֹ דְרַתְּמֵי בְעֵינָן שְׂמַשְׁחַרְבָא וְתַפְסִי לִיה אֲנַגְרִיה: **ל** הָא
 5 הֵבֵא מְעוֹת וְטוֹל אֶת שְׁלָף שׁוֹמֵר שְׂכָר. וְאֵעִיג
 6 דְגְמַרְתוּ לֹא הָיִ אִלָּא שׁוֹמֵר חֲתָם לִפְנֵי שְׂגִמְרָה
 7 מְלֹאכְתּוֹ מִמַּה הֵבֵא שְׂמַשְׁחַרְבָא בְּהִרְדָּא שְׂלֵא יִשׁוּל עַד
 8 שִׁיתָן מְעוֹת הָיִ שׁוֹמֵר שְׂכָר: **א** הָא לְקַמְיָה דְרַב
 9 נַחְמָן דְחִיבִיהּ. וְתִמְנָה מְדָלָא אֲשַׁכַּח לְזַבְנָא מִשְׁמַע
 10 דְלֹא הָיִ וְזִבְנָא חֲרִיפָא וְאִם כֵּן אִמְנֵי חִיבִיהּ וְהָלֹא
 11 נִקְיָת שְׁנִימָה דְהָיִ וְאִמְרִין בְּגִדְרִים (ר' לֹא) דֹאֵן
 12 לְחִיב הַלּוּקָח אִלָּא בּוֹבִיקָא חֲרִיפָא שְׂכָל הֵנָּה
 13 שְׁלֹ וְיִלְ דְּזִבְנָא חֲרִיפָא הָיִ וְאִם הָיִ הָיִ רֹצֵחַ
 14 לְתַת דְּבָמִים שְׁתָּנָן לֹא הַמּוֹכֵר הָיִ מוֹרָא דְרַבָּה
 15 אִלָּא הָיִ רֹצֵחַ לְמוֹכְרוֹ בְּיוֹקָר וְנָה שְׂלֵא מְכֹר
 16 כְּמוֹ שְׂהָיִ יְכוּל מְשׁוּם שְׂאָף אֲבָקָא דְבִיתֵיהּ
 17 בְּשִׁחְזוּר יִתְּנֵן לוֹ אוֹתָן דְּמִים אוֹ יוֹתֵר:
 18 **ה** הַנִּיחָא לְמִד פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים פְּטוֹר. וְקִשְׂיָא
 19 לְמִד חֲתִיב מַעֲבָדָא דְרַב פְּפָא דְרַב
 20 אִתָּא וְרַבִּיקָא אִפְלִגוּ בָּה לְקַמְיָא שְׁהָיִ אַחַר רַב
 21 פְּפָא:

דברי
 הָא גְמַרְתוּ שׁוֹמֵר שְׂכָר לֹא הָא הֵבֵא מְעוֹת וְטוֹל
 אֶת שְׁלָף שׁוֹמֵר שְׂכָר אֲבָל גְּמַרְתוּ מַאי שׁוֹמֵר חֲתָם
 אִי חֲבִי אֲדִתְנִי וְכוּלָן שְׂאִמְרוּ טוֹל אֶת שְׁלָף וְהֵבֵא
 מְעוֹת שׁוֹמֵר חֲתָם נִשְׁמַעֵינָן גְּמַרְתוּ וְכ"ש טוֹל אֶת
 שְׁלָף טוֹל אֶת שְׁלָף אֲצַמְרִיקָא לִיה סְלָקָא דְעִתְפָּךְ
 אֲמִינָא שׁוֹמֵר חֲתָם נְמִי לֹא הָיִ קַמ"ל אִיפָא דְאִמְרִי
 אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר פְּפָא אִף אֲנִן נְמִי תִנְיָנָא וְכוּלָן
 שְׂאִמְרוּ טוֹל אֶת שְׁלָף וְהֵבֵא מְעוֹת שׁוֹמֵר חֲתָם מַאי
 לֹא הָיִ הָיִ גְמַרְתוּ לֹא טוֹל אֶת שְׁלָף שְׂאֵנִי הָיִ
 מַר בַּר מְרִימָר קָמְוִיה דְרַבִּיקָא רַמִּי מְתִינְתִין אַהֲדַרִּי
 וּמִשְׁנֵי תִנְן וְכוּלָן שְׂאִמְרוּ טוֹל אֶת שְׁלָף וְהֵבֵא מְעוֹת
 שׁוֹמֵר חֲתָם וְהָיִ הָיִ גְמַרְתוּ וְרִמְיָנָה אֲמַר לוֹ
 שְׂוֹאֵל שְׂלֵחַ וְשְׁלַחָה יִמְתַּה חֲתִיב וְכֵן בְּשַׁעָה שְׂמַחְזוּרָה
 וּמִשְׁנֵי אֲמַר רַבְרַב בַּר פְּפָא א"ר חֲסָדָא לֹא שְׁנֵן
 אִלָּא שְׂהַחְזוּר בְּתוֹךְ יְמֵי שְׂאִילְתָּה אֲבָל לְאַחַר יְמֵי
 מִשְׁוֹאֵל וְחֲתִיב בְּשׁוֹמֵר שְׂכָר אוֹ דְלִמָּא שׁוֹמֵר שְׂכָר נְמִי לֹא הָיִ אֲמַר אֲמִימָר מִסְתַּפְרָא
 פְּטוֹר מִשְׁוֹאֵל וְחֲתִיב בְּשׁוֹמֵר שְׂכָר הוֹאִיל וְנִתְּנָה מְהַיָּה הוֹה תִנְיָא פְּוִתִּיה דְאִמְרִימָר הַלּוּקָח
 בְּלִים מְבִית הָאוּמָן לְשַׁנְרָן לְבִית חֲמוּי וְאִמַר לוֹ אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מְפִנִי אֲנִי נֹתֵן לָךְ דְּמִיָּהָן
 וְאִם לֹא אֲנִי נֹתֵן לָךְ לְפִי טוֹבַת הֵנָּה שְׂבָהָן וְנִאֲנָסוּ בְּהַלִּיכָה חֲתִיב בְּחִזְרוּהָ פְּטוֹר מְפִנִי
 שְׂהוּא בְּנֹשָׂא שְׂכָר הוּוּא גְבַרָא דְּבִין לִיה חֲמָרָא לְחַבְרִיה א"ל קָא מְמַטִּינָא לִיה לְדוֹכַתָּא
 פְּלוּנִי אִי מוֹדְבָנָא מוֹטָב וְאִי לֹא מְתַדְרָנָא לִיה נְהִלְיָד אֹל וְלֹא אוֹדְבָנָא וְבַהֲרִי דְקָא אִתָּא
 אֲתָנִים אִתָּא לְקַמְיָה דְרַב נַחְמָן חֲתִיבִיה אִיתִיבִיה רַבָּה לְרַב נַחְמָן נִאֲנָסוּ בְּהַלִּיכָה חֲתִיב
 וּבְחִזְרוּהָ פְּטוֹר מְפִנִי שְׂהוּא בְּנֹשָׂא שְׂכָר א"ל חֲזָרָה דְהִיא הַלִּיכָה הִיא מַאי טַעְמָא סְבָרָא
 הוּוּא בְּחִזְרוּתָא אִילוֹ אֲשַׁכַּח לְזַבְנָה מִי לֹא וְנִבְנָה: שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ שׁוֹמֵר שְׂכָר: וְאִמְנֵי
 שְׂמִירָה בְּבַעֲלִים הִיא א"ר פְּפָא דְאִמַר לִיה שְׂמוֹר לִי הַיּוֹם וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ לְמַחֵר תִּנְנֵן רַבְּנָן
 שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ הַשְּׂאִילִנִי וְאֲשַׁאֲלֶיךָ שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁאֲלֶיךָ הַשְּׂאִילִנִי וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ בּוֹלָן
 נַעֲשֵׂו שׁוֹמְרֵי שְׂכָר זֶה לְזֶה וְאִמְנֵי שְׂמִירָה בְּבַעֲלִי הִיא א"ר פְּפָא דְאִמַר לִיה שְׂמוֹר לִי הַיּוֹם
 וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ לְמַחֵר תִּנְנֵן אַהֲלוּנִי דְכָל יוֹמָא הוּוּ אִפִּי לֵה חַד מִיְנִיְוִהוּ הוּוּא יוֹמָא אֲמַרו לִיה
 לְחַד מִיְנִיְוִהוּ יוֹל אִפִּי לָן אֲמַר לְהוּ נַטְרוּ לִי גְלִמְיָא אַדְרָתָא פְּשַׁעוּ בָּה וְאִגְנוּב אֲתוּ לְקַמְיָה
 דְרַב פְּפָא חֲתִיבִינְהוּ אֲמַרו לִיה רַבְּנָן לְרַב פְּפָא אִמְנֵי פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים הִיא אֲכִסְיָא לְסוּף
 אִגְלֵי אִי מִילְתָּא דְהוּוּא שְׁעִתָּא שְׂכָרָא הוּוּ קָא שְׁתִי הִנִּיחָא לְמָאן דְאֲמַר פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים
 פְּטוֹר מְשׁוּם חֲבִי אֲכִסְיָא אִלָּא לְמ"ד חֲתִיב אִמְנֵי אֲכִסְיָא אִלָּא הוּוּא יוֹמָא לֹא דִידִיה הוּוּ
 וְאִמְרו לִיה לְדִידִי יוֹל אִפִּי לָן אֶת וְאִמַר לְהוּ בְּהוּוּא אַנְרָא דְקָא אִפִּינָא לְכוּ נַטְרוּ גְלִמְיָא
 עַד

1 הָא גְמַרְתוּ שׁוֹמֵר שְׂכָר. וְלֹא אִמְרִין בֵּין שְׂדֵעוּ הַבְּעִלִים שְׂכָלו יְמֵי הָאוּמָנוֹת וְלֹא שְׁלַחוּ
 2 וְהִבְיָאוּם פְּטוֹר הַשׁוֹמֵר וְגַבִּי הַשׁוֹאֵל נְמִי אִף עַל פִּי שְׂדֵעוּ הַבְּעִלִים שְׂכָלו יְמֵי הַשְּׂאִילָה.
 3 שׁוֹאֵל הוּוּא: לֹא. תִדַּק הָא גְמַרְתוּ שׁוֹמֵר שְׂכָר הוּוּא אִלָּא חֲבִי דִיִּיק מִיָּה: הָא הֵבֵא מְעוֹת.
 4 דְגַלִּי אֲדַעְתָּא דְהַפְסִי לִיה אֲנַגְרִיה שׁוֹמֵר שְׂכָר הוּוּא: אֲבָל גְּמַרְתוּ מַאי שׁוֹמֵר חֲתָם. דְכָל
 5 בְמָה דְלֹא גַבִּי דְעִמְיָה וְלִית לָן לְמִימַר דְהַפְסִי לִיה
 6 אֲנַגְרִיה בְּקִלְתָּה שְׂמִירָת שְׂכָר פְּעֻלָּה מוֹדְמִיָּה
 7 וְאוֹדְעִיה וְגַבִּי שׁוֹאֵל נְמִי בְּקִלְתָּה שְׂמִירָת שְׂאֵלָה
 8 מְדַקְדְּעוּ הַבְּעִלִים שְׂכָלו יְמֵי הַשְּׂאֵלָה דְהַתָּם לֹא
 9 לְאוֹדְעֵי בְּעִי דְהָא יְדַע שְׂכָרְךָ וְכַךְ יִמִּים
 10 הַשְּׂאֵלָה לֹא: שׁוֹמֵר חֲתָם נְמִי לֹא הָיִ. דִּיאֵנוּ
 11 וְשׁוֹר לֹא עוֹד קָמְרוּ לִיה: קַמ"ל. דִּיאֵנוּ תוֹפְסוּ
 12 עַל שְׂכָרוֹ הוּוּא קָמְרוּ לִיה אֲבָל מִדִּין פְּקוּדוֹן לֹא
 13 סְלִיק נְפִישֵׁי: מַאי לֹא הוּוּא הִדִּין לְגְמַרְתוּ. וְהָיִ
 14 דְקָסַט טוֹל אֶת שְׁלָף לְאֲשַׁמְעֵינָן מִיָּה דְשׁוֹמֵר חֲתָם
 15 מִיָּתָה הָיִ כְּדַרְמָן: וְכֵן בְּשַׁעָה שְׂמַחְזוּרָה. כַּל
 16 בְמָה דְלֹא אֲמַר לִיה מְשִׁאֵל שְׂלַח קָמָה
 17 בְּרַשׁוּתִיה דְשׁוֹאֵל כִּי חֲבִיב דְבַשְׁעַת שְׂאֵלָה קִיבָא
 18 בְּרַשׁוּת מְשִׁאֵל עַד דְאִמַר לִיה שׁוֹאֵל שְׂלַח
 19 וְקִסִּיד דְמַשְׂכָּלו יְמֵי שְׂאֵלָה קָמַר דְרַמִּי
 20 לְגְמַרְתוּ: פְּטוֹר מִשְׁוֹאֵל. מִאֲנוּסִין: וְחֲתִיב בְּשִׁמְרִי
 21 שְׂכָר. בְּנִיבָה וְאִבְדִּיה: הוֹאִיל וְנִתְּנָה. בְּשִׁאֵלָה:
 22 מְנֵי. לְהוֹת עֲלֵיהָ שׁוֹמֵר שְׂכָר עַד תַּחֲנִיעַ לִיד
 23 הַבְּעִלִים: לְשַׁנְרָן לְבִית חֲמִי. סְבִלְנוּת לְאִרוּסָת:
 24 כְּפִי טוֹבַת הֵנָּה. שִׁחְזוּרִי לִי טוֹבָה שְׂפַקְדָתִים
 25 כְּסְבִלְנוּת: וְנִאֲנָסוּ בְּהַלִּיכָה חֲתִיב. דְהוֹאִיל וְקָצַץ
 26 דְמִיָּהָן וּמִשְׁכָּן לְשַׁם לְקִיחָה חֲרִי הִם לְקִיחָה בִּידוֹ
 27 עַד שִׁדַּע שְׂאִינָה לְקִיחָה וְחֲבִי נְמִי אִמְרִין
 28 בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (כִּב' ד' פו) אֲמַר שְׂמוֹאֵל
 29 הַלּוּקָח כְּלִי מִן הָאוּמָן עַל מְנַת לְבַקְרוּ וְאִם אִין
 30 בּוֹ מוּם יִקְחֵנוּ וְנִאֲנָסוּ בִּידוֹ חֲתִיב הוּוּא דְקִצִּיעַ דְמִיָּה:
 31 בְּחִזְרוּהָ פְּטוֹר. מִאֲנוּסִין מְפִנִי שְׂהוּא בְּנֹשָׂא שְׂכָר
 32 בְּחִזְרוּהָ לֹא כְּשׁוֹאֵל מוֹהוּ נְשִׁאִית שְׂכָרוֹ הוֹאִיל
 33 וְנִתְּנָה שְׂחַתְפָּא בְּהוּוּ וְהִינֵנוּ פְּוִתִּיה דְאִמְרִי
 34 דְאֵעִיג דְּרִיבִי לִיה כְּפִי טוֹבַת הֵנָּה שְׂבָהָן הָיִ
 35 עֲלִיִּיהוּ שׁוֹמֵר שְׂכָר אַחַר שְׂפִלְתָּה שְׂמִירָת הַמְּיָחָ
 36 הוֹאִיל וְנִתְּנָה כַּל שְׂכָן גַבִּי שְׂאֵלָה דְלֹא יְהִיב לִיה
 37 מִיָּד: שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ שׁוֹמֵר שְׂכָר. וְחֲתִיב אֲב
 38 נִגְבָּה: וְאִמְנֵי שְׂמִירָה בְּבַעֲלִים הִיא. בְּעִלְיוֹ שֵׁל
 39 חֲפִץ זֶה שְׁנַגְבַּב מְלֹאכְתּוֹ שֵׁל שׁוֹמֵר הָיִ שְׂאָף
 40 הוּוּא שׁוֹמֵר הָיִ לֹא בְּחִיב אִם בְּעִלְיוֹ עֲמוֹ לֹא
 41 יְשַׁלֵּם וְדַרְשִׁין לְקַמְיָא עֲמוֹ בְּמִלְאכְתּוֹ וְאֵעִיג
 42 דְבִשׁוֹאֵל כְּתִיב לְקַמְיָא דְרַשִׁין לִיה נְמִי אֲבֻלְהוּ
 43 שׁוֹמְרִין בְּפִרְק הַשׁוֹאֵל (לְקַמ' ד' צה): וְאִי: אֲשַׁמּוֹר
 44 לָךְ לְמַחֵר. דְלֹא בְּמִלְאכְתּוֹ הוּוּ שְׂהָתָא: הַשְּׂאִילִנִי
 45 וְאֲשַׁאֲלֶיךָ. אִין זֶה שׁוֹאֵל לְהַתְחִיב בְּאוּנוּס
 46 שְׂאִין כַּל הֵנָּה שְׂלֵחַ שְׂאָף הוּוּא מְשִׁאֵל: מְשִׁי
 47 בְּבַעֲלִים הִיא. אֲשַׁמּוֹר לִי וְאֲשַׁמּוֹר לָךְ קָאִי
 48 שְׂשִׁיחָם זֶה מְלֹאכְתּוֹ שֵׁל זֶה אֲבָל הַשְּׂאִילִנִי
 49 בְּלִיף וְאִי אֲשַׁאֲלֶיךָ לָךְ כְּלִי שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁאֲלֶיךָ אוֹ הַשְּׂאִילִנִי אֲשַׁמּוֹר לָךְ אִין כֵּן בְּעִלִים שֵׁל חֲפִץ מְלֹאכְתּוֹ שֵׁל שׁוֹמֵר: אֲחִילּוּ. מוֹכֵר אַהֲל שְׂמֹכְבָסִים בּוֹ בְּגִידִים הוּוּא עֲשֵׂב דְאִמְרִי
 50 אַהֲלוֹת הוּוּא מִדּוּם: וְיִל וְאִפִּי לָן קִסִּיד יוֹמָא דִידִיה הָיִ דְהַשְׂתָּא לֹא הָוּ אִינְהוּ בְּשִׁמְרִת טְלִיתוֹ אִלָּא בְּשׁוֹמְרֵי חֲתָם וְאֲצִטְרִיךְ לְמִימַר פְּשַׁעוּ בָּה דִּין לֹא לֹא מִחֲתִיבִי: פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים.
 51 שְׂאָף הוּוּא בְּמִלְאכְתּוֹ הָיִ: מִילְתָּא דְרַחֲמֵי שְׁעִתָּא שְׂכָרָא הָיִ שְׁתִי. וְלֹא הָיִ בְּמִלְאכְתּוֹ שְׂדֵעוּ לֹא הַתְחִיל לְאַפּוֹת וְנִמְצָא שְׂבִשְׂעָה שְׂבִשְׂעוּ לֹא מְטוֹרִין לֹא מְטוֹר עֲצֵמוֹ לְהוֹת
 52 מְלֹאכְתּוֹ עֲלוּ עֲלוּ אִם נִתְעַסַּק מִיד וְלֹאחַר שְׂאָפָה שְׁתִי שְׂכָרָא וּבְאוֹתָהּ שְׁעָה אַבְדָּה טְלִיתוֹ שְׂבִשְׂעָה בְּבַעֲלִים נְמִי דְרִיקָא הוֹאִיל וְכַשְׂנַעֲשׂוּ שׁוֹמְרִין זִקָּה בְּמִלְאכְתּוֹ דְאִמְרִין לְקַמְיָא (ר'
 53 צה) הָיִ עֲמוֹ בְשַׁעַת שְׂאֵלָה אִינוּ צְרִיךְ לְהוֹת עֲמוֹ בְשַׁעַת שְׂבָרָה וּמְתָה: הִנִּיחָא לְמָאן דְאֲמַר. בְּפִרְק הַשׁוֹאֵל (סס) פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים פְּטוֹר הִינֵנוּ דְאִיכְסִיף: אִלָּא לְמָאן דְאֲמַר פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים
 54 חֲתִיב. שְׂלֵא אַנְמָרָה פְּטוֹר בְּבַעֲלִים אִלָּא בְּשׁוֹאֵל וְשׁוֹמֵר שְׂכָר שְׂחִיבֵן כֵּן בְּשִׁיעָה אֲבָל שׁוֹמֵר חֲתָם שְׂחִיבֵן אִינוּ אִלָּא בְּפִשְׂעָה אִינוּ פְּטוֹר מְשׁוּם בְּעִלְיוֹ עֲמוֹ הוֹאִיל וְפִשְׂעָה אִמְנֵי אִיכְסִיף:
 55 בְּהַחַוָּא אַנְרָא וְכוּ'. וְהוּוּ לְהוּ שׁוֹמְרֵי שְׂכָר:

מוכר אהל שמכבסים בו בגדים הוא עשב דאמר
 וְאִיכְסִיף לְמָאן דְאֲמַר פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים פְּטוֹר הִינֵנוּ דְאִיכְסִיף: אִלָּא לְמָאן דְאֲמַר פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים
 חֲתִיב. שְׂלֵא אַנְמָרָה פְּטוֹר בְּבַעֲלִים אִלָּא בְּשׁוֹאֵל וְשׁוֹמֵר שְׂכָר שְׂחִיבֵן כֵּן בְּפִשְׂעָה אִינוּ פְּטוֹר מְשׁוּם בְּעִלְיוֹ עֲמוֹ הוֹאִיל וְפִשְׂעָה אִמְנֵי אִיכְסִיף:
 בְּהַחַוָּא אַנְרָא וְכוּ'. וְהוּוּ לְהוּ שׁוֹמְרֵי שְׂכָר:

דְּבָרֵי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו. פירוש לכך מודה רבי אליעזר משום דהוי שלא בשעת הלואתו וקני משכון ושטר נקטס לאו דוקא אלא לומר דאיירי שלא בשעת הלואתו דכיון שעשה שטר מסתמא לא לקח משכון בשעת הלואה ועדו אחריו כן אכל רישא דפליגי היינו בשעת הלואה ולמאי דמוקי לה דפליגי בדריבי יצחק היה סבור דרבי יצחק איירי

עַד דְּאֵתָא אֲגִיב אֶתּוּ לְקַמְוִיה דְּרַב פֶּפְא הַיְיִבְיָהוּ אֲמַרּוּ לִיה רַבִּנּוּן לְרַב פֶּפְא הָא שְׂמִירָה בְּבַעְלִים הִיא אֲכִסְיָה לְסוּף אִיגְלָא מִיְלִתָּא דִּהְוִיָּא שְׁעֻמָּא שְׂכָרָא הָוָה שְׁתֵּי הַנְּהוּ בִּי תֵרִי דִּהְוּוּ קָא מְסַנּוּ בְּאַוּרְחָא חַד אַרְיָה וְחַד גּוּצָא אַרְיָא רַכִּיב חֲמָרָא וְהָוָה לִיה סְרִינָא גּוּצָא מִיכְסֵי סְרַבְלָא וְקָא מְסַנְי בְּרַעְיָה פִּי מְטָי לְנַהֲרָא שְׁקֻלְיָה לְסְרַבְלָיָה וְאוּתְרַבְיָה עֵילּוּי חֲמָרָא וְשְׁקֻלְיָה לְסְרֵינָיָה דִּהְוִיָּא וְאַיְכְסֵי בִּיה שְׂמַטְפָּה מְיָא לְסְרֵינָיָה אֲתָא לְקַמְוִיה דְּרַבָּא חַיְיְבִיה אֲמַרּוּ לִיה רַבִּנּוּן לְרַבָּא אַמְיָא שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים הִיא אֲכִסְיָה לְסוּף אִיגְלָא מִיְלִתָּא דְּבָלָא דְּעַתְמִיה שְׁקֻלְיָה וְבָלָא דְּעַתְמִיה אוּתְרַבְיָה הִוּוּא גְּבָרָא דְּאוּזְרָא לִיה חֲמָרָא לְחַבְרִיָּה אֲמַר לִיה חַיִּי לֹא תִּזְוֹל בְּאַוּרְחָא דְּנַהֲרָא פְּקוּד דְּאַיְכָּא מְיָא זִיל בְּאַוּרְחָא דְּנַרְשׁ דְּלִיבָא מְיָא אִזִּיל בְּאַוּרְחָא דְּנַהֲרָא פְּקוּד וּמִית חֲמָרָא כִּי אֲתָא אֲמַר אֵין בְּאַוּרְחָא דְּנַהֲרָא פְּקוּד אִזִּיל וּמִיהוּ לִיבָא מְיָא א"ל רַבָּא מַה לִּי לְשַׁקְרַי אִי בְּעֵי אֲמַר לִיה אֲנָא בְּאַוּרְחָא דְּנַרְשׁ אִזִּיל אֲמַר לִיה אֲבִי מַה לִּי לְשַׁקְרַי בְּמִקּוּם עֵדִים לֹא אֲמַרְיָנּוּ. שְׂמוּר לִי וְאֲמַר לֹא הִנֵּחַ לְפָנַי שׂוּמַר חָנָם: אֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר לֹא הִנֵּחַ לְפָנַי אִינוּ לֹא שׂוּמַר חָנָם וְלֹא שׂוּמַר שְׂכָר אִיבְעִיָּא לְהוּ הִנֵּחַ סְתָמָא מְיָא ת"ש שְׂמוּר לִי וְאֲמַר לֹא הִנֵּחַ לְפָנַי שׂוּמַר חָנָם הִיא סְתָמָא וְלֹא כְּלוּם אֲדַרְבַּה מְדַאֲמַר רַב הוּנָא הִנֵּחַ לְפָנַי הוּא דְּאִינוּ לֹא שׂוּמַר חָנָם וְלֹא שׂוּמַר שְׂכָר הִיא סְתָמָא ש"ח הוּי אֵלָא מְהָא לִיבָא לְמַשְׁמַע מִינְיָה

עַד דְּאֵתָא אֲגִיב. בלא פשיעה הייבניהו משום גניבה דשומר שְׂכָר. סְרִינָא. של פשתן ואין מים מכבידין אותו כל פרי. סְרַבְלָא. גלופקרא שקורין קו"ץ והוא של צמר והרבה מים נבלעין בו ומכבידין אותו לפיכך פשט הסרבל והתפוסה בסדיו. שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים הִיא. שבשעת השאלה היה המשאיל במלאכתו של שואל וקָא שְׂרַבְלָא שְׁלוּ על המזוזה ומעבדי לֹא על אמות המים: בְּמִקּוּם עֵדִים. דאין סְרֵינָא שאין אותו הדרך בלא מים: הִנֵּחַ לְפָנַי אִינוּ לֹא שׂוּמַר חָנָם כו'. כיון דאמר ליה לפניך תיב ונטר לך קאילי. לִימָא. והיו סתמא תנאי היא: אִם הַכְּנִים בְּרִשׁוּת. משנה היא בפרק שור שנגזר את הפרה (בכ"ד מו). בְּקַדְרָא שְׁהַכְּנִס קְדִירוֹתָיו וְשָׂרְבָן שוּרוֹ של בעל הבית או שהכניס פירותיו ואכלתן שוּרוֹ של בעל הבית או שהכניס פירותיו ואכלתן בתמנה: בְּעַל חֲצֵר חַיְיִב. בנזקו דכי אמר ליה על על ואנטר לך קאמר ליה ודיה הנח סתמא בשוק: רַבִּי אִמְרַי בְּבִילָן אִינוּ תִיב. דיגול ותיב ונטר לך קאמר ליה ודיה להנח סתמא בשוק. דבַּת נְטוּרִי הִיא. שאין אדם מכניס דבר לחנוכה אלא להשתמר בה דאין טורח בשמירתה: עוֹל דְּאִינְפֵּר לָךְ קְאָמַר לִיה. שאין שמירה קשה עליה דאי לאותובי רשותא בעי למישקל מיניה. בתמינה: יִשְׁבַּע. שלא פשע דשומר חנם הוא עליו דאין אדם נוטל משכונו לגנביקא אלא להיות בטוח במעותיו שלא יוכל לכפור ולעולם שומר חנם הוא עליו שאם אבד יגבה ממקום אחר: אֲכַל הַלְוָה אֵלָּה וְזוּ בְּשִׁטְרֵי הַנִּיחִי לֹא מְשַׁכּוֹן עֲלֵיהֶם דְּבַר הַכֵּל אֲבָדוּ מַעֲוִיתוּ. דהא משכון ודאי לגנביקא שקל לגבות המנה דסתם שטר גבוה במעותיו שלא יוכל לכפור ולעולם שומר וכתוח הוא וגם לכפור איש יכול דהא קאי שטרך הלכך לאו לזכרון דברים נקטיה: פֶּאן שְׂמַשְׁבֵּנּוּ בְּשַׁעַת הַלְוָתוֹ. קאמר ר' אליעזר שומר חנם ומתני' בשמשבנו שלא בשעת הלואתו אלא לאתר זמן פשתבעו מעותיו בבדי' ולא שילם ומשכנו על פי בית דין דהואו ודאי לגנביקא שקליה:

על

לִימָא פְּתַנָּאי אִם הַכְּנִים בְּרִשׁוּת בְּעַל חֲצֵר חַיְיִב רַבִּי אִמְרַי בְּכּוּלָּם אִינוּ חַיְיִב עַד שְׂיִקְבַּל עֲלָיו בְּעַל הַבַּיִת לְשׂוּמַר מְמַאי דְּלִמָּא עַד פֶּאן לֹא קְאָמְרִי רַבִּנּוּן הָתָם אֵלָּא בְּחֲצֵר דְּבַת גְּבוּרִי הִיא וְכִי קְאָמַר לִיה עֵייל עֵייל דְּאִינְטֵר לָךְ קְאָמַר לִיה אֲכַל הִכָּא שׂוּקָא לֹא בַר גְּבוּרִי הוּא אֲנָח וְתִיב נְטַר לָךְ קְאָמַר לִיה אִי נְטַי עַד פֶּאן לֹא קְאָמַר רַבִּי הָתָם אֵלָּא בְּחֲצֵרוֹ דְּלַעֲיִילֵי רְשׁוּתָא קָא בְּעֵי לְמַשְׁקַל מִזְנִיָּה וְכִי יְהִיב לִיה רְשׁוּתָא לַעֲיִילֵי תִיב וְנְטַר לָךְ קְאָמַר לִיה אֲכַל הִכָּא הִנֵּחַ וְאֲנָא מְנַפְרָנָא קְאָמַר לִיה דְּאי סְלַקָּא דְּעַתְדָּא הִנֵּחַ וְתִיב וְנְטַר קְאָמַר לִיה אִי לְאוּתְרַבְיָה רְשׁוּתָא בְּעֵי לְמַשְׁקַל מִינְיָה: הַלְוָהוּ עַל הַמְשַׁכּוֹן שׂוּמַר שְׂכָר: לִימָא מְתַנִּיתוּן דְּלֹא פֶר' אֵלְיַעֲזֵר דְּתַנְיָא הַפְּלוּהָ אֶת חֲבִירוֹ עַל הַמְשַׁכּוֹן וְאָבַד הַמְשַׁכּוֹן יִשְׁבַּע וַיּוֹפֹל מְעוּתָיו דְּבַרִּי רַבִּי אֵלְיַעֲזֵר רַבִּי עֲקִיבָא אִמְרַי וְכּוֹל לִזְמֹר לֹא כְּלוּם הַלְוִיתָנִי אֵלָּא עַל הַמְשַׁכּוֹן אָבַד הַמְשַׁכּוֹן אֲבָדוּ מְעוּתָיו אֲכַל הַלְוָהוּ אֵלָּה וְזוּ בְּשִׁטְרֵי שְׂבַעוּ דְּלֹא קָא מְשַׁכּוֹן ר"ה אָבַד הַמְשַׁכּוֹן אֲבָדוּ מְעוּתָיו אֲפִילוּ תִּמְכֹּא רַבִּי אֵלְיַעֲזֵר וְלֹא קָשִׁיָּא פֶּאן שְׂמַשְׁבֵּנּוּ בְּשַׁעַת הַלְוָתוֹ פֶּאן שְׂמַשְׁבֵּנּוּ שְׂאֵל בְּשַׁעַת הַלְוָתוֹ וְהָא אִידִי וְאִידִי הַלְוָה

כיון דשלא בשעת הלואה קני אהני שעבודיה בשעת הלואה ליחשב כשל ישראל וכן גברי שהלוחה לישראל על תמצו אי לאו דנכרי ממשאל לא קני ליה והא נאמר אף משכנו בשעת הלואה ולא קני כיון דשלא בשעת הלואה נהו אלים שעבודיה דכרי שלא יצטרך לבערו ואף על גב דהוי דשראל וקרינא ביח שלף מ"מ מדאפקיה קרא מלואו לא קני אלא קני כיון דשלא בשעת הלואה נהו אלים שעבודיה דכרי לא חשיב מצוי והכי נמי אמרין בפרק קמא דפסחים ר"ו. ו. ושם ד"ה יחוד יחד לו בית אין וקוק לכבר אע"ג דחשיב לגמרי כשל ישראל כיון דקבל אחריות מ"מ כיון דיחד לו בית אינו מצוי אצלו:

נימא

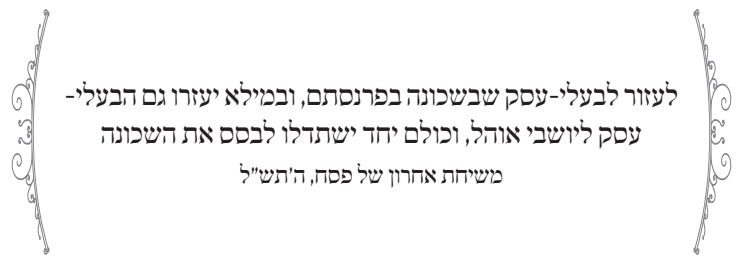

67 **תא שמע**, ששינו במשנה 'שומר לוי ואמר לו הנח לפני, שומר הנס'.
 68 מכך שהמשנה נקטה דווקא 'הנח לפני' יש לדקדק שהא אמר
 69 לו 'הנח' **תקמא**, ולא כלום - אינו מתחייב בשמירה כלל, שאם לא
 70 כן היתה המשנה מלמדת שגם ב'הנח' סתם נעשה שומר חנם,
 71 שהוא חידוש גדול יותר.
 72 דוחה הגמרא: **אדרבה**, יש לדקדק להיפך, **מדאמר רב הונא** את דינו
 73 ב'הנח לפני', משמע שרק בזה הוא **דאינו לא שומר הנס ולא שומר**
 74 **שקר**, הא אם אמר לו 'הנח' **תקמא**, שומר הנס הוי, שאם לא כן
 75 מדוע לא נקט רב הונא את דינו גם באומר 'הנח' סתם.
 76 **אלא מהא ליבא למשמע מינה** - אלא ממשנה זו אין להוכיח לא
 77 לכאן ולא לכאן.
 78 **ליבא בתנאי**, שנינו בבבא קמא (מוז), שקדר ויוצר קדירותו
 79 שהכניס קדירות לחצר שאינה שלו שלא ברשות, וכן מי שהכניס
 80 שור או פירות לחצר שלא ברשות, והזיקתם בהמתו של בעל
 81 החצר, בעל החצר פטור. **ואם הכניס אותם לחצר ברשות, בעל**
 82 **הצר חייב**. שכשומר לו בעל החצר 'הכנס', התכוין 'הכנס ואשומר
 83 לך'. ואם כן, הוא הדין כאן, שאמר לו 'הנח' בסתמא, שכוונתו 'הנח
 84 ואשומר לך', וחייב. **רבי אומר**, **ככולם אינו חייב** אפילו אם הכניס
 85 ברשות, עד שיבקל עליו **פעל הפית בפירוש לשומר**, שכשאוומר
 86 בעל הבית 'הכנס', כוונתו 'הכנס ושומר בעצמך', ואינו מקבל על
 87 עצמו לשומר. ואם כן הוא הדין באומר 'הנח' סתם, שכוונתו
 88 'הנח ושומר בעצמך' ופטור. ונמצא שתנאים אלו נחלקו בשאלה
 89 זו.
 90 דוחה הגמרא: **מפאי** - מנין שרברגן ורבי נחלקו כאן כמו שנחלקו
 91 שם, **דלמא**, **עד כאן לא קאמר רבנן התם שחייב אלא פהצה**, כיון
 92 דבת נטורי היא - שהיא בת שמירה, שאין טורח לשמרה, ואין אדם
 93 מכניס לתוכה דבר אלא על דעת לשומרו, ולכן כי קאמר ליה
 94 'עניל' - כשומר לו 'הכנס', **עניל דאינטר לך** קאמר ליה - כוונתו
 95 היתה 'הכנס ואשומר לך', שאין זה קשה עלי, ולכן חייב. **אבל הפא**
 96 שאמר לו 'הנח' בשוק, שוקא לאו בר נטורי הוא - השוק אינו מקום
 97 המשתמר בקל, **ואנח ותיב נטר לך** קאמר ליה - כוונתו היתה
 98 לומר 'הנח ושומר לעצמך', ולא לקבל על עצמו שמירה, והיה
 99 פטור.
 100 **אי נמי** גם לדעת רבי יש לדחות, שעד כאן לא קאמר רבי התם
 101 שפטור אלא פהצה, דלעילוי רשותא קא בעי למשקל מיניה - שכדי
 102 להכניסם לחצירו צריך לקחת ממנו רשות, ולכן כי יהיב ליה
 103 רשותא לעילוי - כשנתן לו רשות להכניס, 'תיב ונטר לך' קאמר ליה
 104 - כוונתו היתה שיכניס וישב ושומר לעצמו, ולא קיבל על עצמו
 105 שמירה. **אבל הפא**, שמדובר בשוק, **הנח ואנא מנטרנא** קאמר ליה
 106 - ודאי שכוונתו 'הנח ואני אשומר לך' וחייב, שהרי לשם כך אמר
 107 לו 'הנח', דאי סלקא דעתך 'הנח ותיב ונטר' קאמר ליה - שאם
 108 תעלה על דעתך שכוונתו 'הנח ושב ושומר לעצמך', לשם מה
 109 אמר לו 'הנח', אי לאותבה - אם רצונו להניח את חפציו ברשות
 110 הרבים, רשותא בעי למשקל מיניה - האם הוא צריך ליטול מחבירו
 111 רשות. ואם כן לא הוכרעה מתוך מחלוקת זו השאלה מה הדין
 112 ב'הנח' סתם, ולא נפשט הספק:
 113 שנינו במשנה: הלוחו על המשבון שומר שקר;
 114 שואלת הגמרא: ליבא מתניתין דלא פרבי אליעזר, דתנאי המלוה
 115 את חבירו על המשבון - נתן הלוה למלוה משכון כנגד ההלוואה,
 116 ואבד המשבון, ישבע המלוה שהמשכון אבד ולא פשע בשמירתו,
 117 ויפול את מעותיו מהלוה, ואין המלוה מפסיד את החוב תמורת
 118 המשכון שאבד, דכרי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, ויכול לומר לו
 119 הלוה למלוה, כלום הלוינת אלא על המשבון - הרי לא הלוינת לי
 120 את המעות אלא כנגד המשכון, ולכן אם אבד המשבון, אבדו
 121 מעותיך, ופטור הלוה. והביאור, שלרבי אליעזר המלוה נוטל את

1 **עד דאתא** - עד שחזר, אגניב - נגנב החפץ שלא בפשיעה. אתו לדין
 2 לקמיה דרב פפא, תייבניהו, משום ששומר שכר חייב בגניבה.
 3 אמרו ליה רבנן לרב פפא, הא שמירה בכעלים היא. אפסיף רב פפא.
 4 לבוס אינלא מילתא, דתהיא שעתא שכרא הוה שתי.
 5 מעשה נוסף בענין זה: הנהו כי תרי - אותם שני אנשים, דהוה קא
 6 מסגו באורחא - שהיו הולכים בדרך. הו אריף - אחד מהם היה
 7 גבוה, והו נוצא - והאחד נמוך. אריבא רבי תמרא - הגבוה רצה
 8 על חמור, ונהו ליה פדינא - והיה לו סדין של פשתן, שאינו סוג
 9 הרבה מים. נוצא מיכסי סרפלא - הנמוך היה לבוש מעיל של צמר,
 10 וקא מסגי כפרעיה - והיה הולך ברגליו. כי מטי לנתרא - כשהגיעו
 11 לנהר, חשש הנמוך שמעילו ירטב, ובגד צמר סוגף מים רבים והם
 12 ממכירים אותו, ולכן שקליה לסרפליה ואתביה עליו תמרא - פשט
 13 את מעילו ולקחו והניחו על החמור, ושקליה לסדיניה דתהוא
 14 ואריבא ביה - ולקח את סדין הפשתן של הגבוה, שאינו סוגף הרבה
 15 מים, ופיה אותו. שפיהו מאי לפרעיה - שטפו המים את הסדין,
 16 סחפוהו ונעלם.
 17 **אתא לדין לקמיה דרבא, תייביה** - חייב את הנמוך לשלם לגבוה
 18 סדין פשתן.
 19 אמרו ליה רבנן לרבא, אמאי חייבת אותו, הרי שאלה בכעלים היא,
 20 שבשעה ששאל הנמוך את הסדין עשה עבורו הגבוה מלאכה,
 21 שהעביר לו את מעילו על החמור. אפסיף רבא.
 22 לבוס אינלא מילתא, דכלא דעתיה שקליה - שהנמוך לקח את
 23 הסדין של הגבוה בלי ידיעתו, וכלא דעתיה אותביה - והניח את
 24 המעיל על החמור בלי ידיעתו של הגבוה. ואם כן, ודאי חייב
 25 הנמוך על הסדין שנטל ללא רשות.
 26 מעשה נוסף: הווא נבא דאורי ליה תמרא לחבריה - אותו אדם
 27 שהשכיר חמור לחבירו. אמר ליה המשכיר לשוכר, הוי לא תיזיל
 28 באורחא דנהר פקוד - ראה, אל תלך עם החמור בדרך המקום
 29 הנקרא 'נהר פקוד', דאיבא מאי - שיש בה מים, ויל באורחא דנרש
 30 - אלא לך עמו בדרך המקום הנקרא 'נרש', דליבא מאי - שאין בה
 31 מים.
 32 **אוייל באורחא דנהר פקוד** - הלך השוכר עם החמור בדרך נהר
 33 פקוד, שאמר לו המשכיר לא ללכת שם, ומית תמרא - ומת
 34 החמור. כי אתא - כשבא השוכר, אמר למשכיר, אין באורחא
 35 דנהר פקוד אויל - כן, אמנם הלכתי בדרך נהר פקוד, ויזיהו ליבא
 36 מיא - אבל לא היו שם מים, ואף על פי כן מת החמור, ופטור אני.
 37 אמר ליה רבא, נאמן השוכר בדבריו, משום שמה ליה לשקר -
 38 מדוע צריך הוא לשקר ולומר שלא היו שם מים, הרי אי בעי - אם
 39 היה רוצה לשקר, היה משקר שקר טוב יותר, ואמר ליה למשכיר,
 40 **אנא באורחא דנרש אויל** - הלכתי בדרך נרש ולא בדרך נהר פקוד.
 41 ומיגו - מתוך - שטוען את הטענה הפחות טובה עבורו, ולא את
 42 הטענה הטובה, נאמן שאינו משקר בדבריו ופטור.
 43 אמר ליה אפי רבא, מה לי לשקר, במקום עדים לא אמרינן -
 44 במקום שיש עדים המעידים להיפך מדבריו, אין אנו אומרים
 45 שיהיה נאמן במיגו. וכאן הוא כאילו ישנם עדים נגדו, כיון שאנן
 46 סהדי - כולנו עדים שבדרך נהר פקוד יש מים, שהוא דבר ידוע
 47 ומפורסם, ולכן חייב אף שיש לו מיגו:
 48 שנינו במשנה: שומר לוי ואמר לו הנח לפני שומר הנס;
 49 אמר רב הונא, הדין כך רק אם אמר לו 'הנח לפני', אבל אם אמר
 50 לו 'הנח לפני', אינו נעשה לא שומר הנס ולא שומר שקר, שכיון
 51 שאמר 'לפני' כוונתו, 'שב אתה ושומר על החפץ, ואני איני מקבל
 52 עלי שמירה כלל.
 53 **איבעיא להו**, אם אמר לו 'הנח' **תקמא** - בסתם, ולא אמר לו לא
 54 'לפני' ולא 'לפניך', מאי, האם הוא שומר חנם או שאינו שומר
 55 כלל.

47 אינם סוברים כשמואל. וְהָאֵלֶּיךָ מַחְלוקתם, בְּדַשְׁנוּ שִׁיעוּר זוּזוּ -
 48 במשכון ששזה כשיעור החוב, וְקָא מִיפְלְגֵי בְּדַרְבֵּי יִצְחָק. דְּאָמַר רַבִּי
 49 יִצְחָק, מִנֵּין לְבַעַל חוּב שְׁקוּנָה מְשָׁבוּן - מִנֵּין שְׁמִלּוּה שְׁנוּטל מִשְׁכוּן
 50 הָרִי הוּא קוּנָה אוּתוּ, וְנַעֲשֶׂה הַמְשָׁכוּן שְׁלוּ לְהַתְחַיֵּיב עֲלֵיו אֲפִילוּ
 51 בְּאוֹנֵסִין, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים כד יב"ג) לַגִּבִּי מְלוּה שְׁנוּטל מִשְׁכוּן
 52 מִחִלּוּה, לֹא תִשְׁכַּח בְּעֵבֶטוֹ, הָשֵׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הַעֲבוּט בְּבֵית הַשֶּׁמֶשׁ
 53 וְשָׁכַח בְּשִׁלְמָתוֹ וּבְרַבְרָךְ, וְלִפְּתֵיהֶּ תִּתְּנֶה צְדָקָה לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיךָ. וְאָם
 54 הַמְלוּה אֵינוֹ קוּנָה אֶת הַמְשָׁבוּן, צְדָקָה מִנָּא לִיה - אִיוּ צְדָקָה עוֹשֶׂה
 55 בְּכַךְ שִׁמְחוּזֵר אֶת הַמְשָׁכוּן לְלוּה, הָרִי הַמְשָׁכוּן הוּא שֶׁל הַלוּה. מִכָּאֵן
 56 יֵשׁ לְלַמּוּד לְבַעַל חוּב שְׁקוּנָה אֶת הַמְשָׁבוּן, וְכִיוֹן שְׁהוּא שֶׁל הַמְלוּה
 57 נִמְצָא שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּמַמּוּנו כְּשִׁמְחוּזֵרוֹ לְלוּה. וְבוּזָה נַחֲלֵקוּ, שְׁלֹרְבִי
 58 אֲלִיעוּזֵר אֵין בְּעַל חוּב קוּנָה מִשְׁכוּן, וְלִכֵּן אֵין הַמְלוּה מִפְסִיד אֶת
 59 חוּבוֹ, שְׁאִינוֹ אֵלָא שׁוֹמֵר חֵינִם עֲלָיו. וְלֹרְבִי עֲקִיבָא בְּעַל חוּב קוּנָה
 60 מִשְׁכוּן וּמִתְחַיֵּיב עֲלָיו בְּשִׁמְרִיהָ, וְלִכֵּן מִפְסִיד אֵת חוּבוֹ.
 61 דוּחָה הַגְּמָרָא: וְתַסְבְּרָא - הָאֵם אִתְּה סָבוּר שֶׁאֲפֹשֵׁר לְבַאֵר כֵּךְ אֶת
 62 מַחְלוקתם, הָרִי אֵימּוֹד דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק - אָמַר, בְּאִיזָה אֹפֶן אִמַּר
 63 רַבִּי יִצְחָק שְׁמִלּוּה קוּנָה מִשְׁכוּן, בְּמִשְׁבְּנוּ שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ,
 64 שְׁבוּזָה מְדוּבֵר בְּפִסּוּק שִׁמְמַנּוּ לַמִּדּוּ רַבִּי יִצְחָק אֶת דִּינּוֹ, וּמִשְׁכוּן כּוּזָה
 65 וְדֵאֵי נִלְקַח לַגְבוּת מִמֶּנּוּ, וְלִכֵּן הַמְלוּה קוּנָה אוּתוּ. אָמַל מְשָׁבְנוּ
 66 בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ, מִי אָמַר - הָאֵם גַּם כּוּזָה אִמַּר שְׁקוּנָה מִשְׁכוּן, הָרִי
 67 יִתְכֵן שִׁמְשָׁכוּן כּוּזָה אֵינוֹ נִלְקַח לַגְבוּת מִמֶּנּוּ, אֵלָא לְזַכְרוֹן דְּבָרִים,
 68 וְאֵין הַמְלוּה קוּנָה אוּתוּ. וְאָם כֵּן אֵי אֲפֹשֵׁר לְבַאֵר שְׁרִבִּי עֲקִיבָא כְּרִבִּי
 69 יִצְחָק, שְׁהָרִי דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא נִאֲמַר גַּם כְּשִׁמְשָׁכוּ בְּשַׁעַת
 70 הַחִלּוּהָ, כְּלָשׁוֹן הַבְּרִייתָא 'הַמְלוּה עַל הַמְשָׁכוּן'.
 71 מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא בִּיאוּר אַחַר מַחְלוקתם: אֵלָא בְּמִשְׁבְּנוּ שְׁלֹא בְּשַׁעַת
 72 הַלְוָאתוֹ לְכּוּלֵּי עֲלָמָא אֵית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק, שְׁהַמְלוּה קוּנָה אֶת
 73 הַמְשָׁכוּן וּמִתְחַיֵּיב עֲלָיו, וְאָם אַבְד לְכוּלֵּי עֲלָמָא מִפְסִיד אֶת חוּבוֹ.
 74 וְהָאֵם מַחְלוקתם הִיא בְּמִשְׁבְּנוּ בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ, שְׁבוּזָה הַמְלוּה אֵינוֹ
 75 קוּנָה אֶת הַמְשָׁכוּן, וְכִשְׁוֹמֵר אֲבִידָה קָא מִיפְלְגֵי - מַחְלוקתם הִיא
 76 בְּדִין הָאִמּוֹר בְּשׁוֹמֵר אֲבִידָה, וְדִין זֶה שִׁינָךְ גַּם כֵּאֵן. דְּאִיתְרַבִּי, שׁוֹמֵר
 77 אֲבִידָה - אִדָּם שִׁמְצָא מִצִּיאָה וְהַכְּסִיסָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתוֹ, נַחֲלָקוּ בְּדִינוֹ,
 78 רַבָּה אָמַר, הַמוּצָא מִחוּיָב בְּשִׁמְרִיהָ עַל הַמִּצִּיאָה בְּשׁוֹמֵר חֵינִם, רַב
 79 יוֹסֵף אָמַר בְּשׁוֹמֵר שְׁכָר. וְטַעַמּוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף, שְׁהַמוּצָא מְרִיחָה, שָׂאֵם
 80 בְּשַׁעַת שְׁעוּסָק בְּמִצִּיאָה יִבּוּא עֵנִי, יִפְטַר מִלֵּת לֹא לְחָם, שְׁהַעוּסָק
 81 בְּמִצְוָה פְטוּר מִן הַמִּצְוָה. וְרַבָּה סָבַר שְׁאֵין רִיחּוֹ זֶה מִצְוִי. וְבוּזָה
 82 נַחֲלָקוּ רַבִּי אֲלִיעוּזֵר וְרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁלֹרְבִי עֲקִיבָא נַעֲשֶׂה הַמְלוּה
 83 שׁוֹמֵר שְׁכָר מִשׁוּם שְׁעוּסָק בְּמִצְוָה וּפְטוּר מִלֵּת לְחָם לְעֵנִי בְּאוּתוֹ
 84 הַזּוּזִים שְׁהִלּוּה, אָף שְׁהַמְשָׁכוּן הִיָּה שׁוּה סָכוּם מוּעַט בְּלַבַּד. וְהַטַּעַם
 85 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לֵימָא דְּרַבִּי יוֹסֵף תְּנָאֵי הִיא - הָאֵם לְפִי זֶה נִצְטַרֵךְ
 86 לּוֹמַר שְׁדַעַת רַב יוֹסֵף שְׁנוּיָה מַחְלוקת תְּנָאִים, וְרַבִּי אֲלִיעוּזֵר אֵינוֹ
 87 סוֹבֵר כְּמוֹתוֹ.
 88 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא, אֵלָא אֲפֹשֵׁר שְׁשׁוֹמֵר אֲבִידָה דְּכוּלֵּי עֲלָמָא
 89 אֵית לְהוּ דְּרַבִּי יוֹסֵף, וְלַדַּעַת כּוּלָם הוּא שׁוֹמֵר שְׁכָר מִשׁוּם שְׁכָר
 90 מִצְוָה. וְהָאֵם - כֵּאֵן, רַבִּי אֲלִיעוּזֵר סָבַר שְׁהוּא שׁוֹמֵר חֵינִם, מִשׁוּם
 91 שְׁסָבַר שְׁאֵין זֶה מִצְוָה, כִּיוֹן

1 'הַלְוָהוּ עַל הַמְשָׁבוּן קָתְנָי, שִׁמְשָׁמַע שִׁמְשָׁכְנוּ בְּשַׁעַת הַחִלּוּהָ, וְאֵיךְ
 2 אֲפֹשֵׁר לְהַעֲמִיד אֶת הַמְשָׁנָה שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַחִלּוּהָ.
 3 תִּירוּץ אַחַר לְקוּשִׁיא מִהַמְשָׁנָה עַל רַבִּי אֲלִיעוּזֵר: אֵלָא, לֹא קוּשִׁיא,
 4 כֵּאֵן בְּבִרְיָתָא מְדוּבֵר בְּשִׁהְלָוְהוּ מְעוֹת, שְׁאִינוֹ מְרִיחָה כְּלוּם מִן
 5 הַחִלּוּהָ, וְלִכֵּן הוּא שׁוֹמֵר חֵינִם. וְאִילוּ כֵּאֵן בְּמִשְׁנָה מְדוּבֵר
 6 בְּשִׁהְלָוְהוּ פִּירוֹת, וְבוּזָה הַמְלוּה מְרִיחָה, שְׁמִלּוּה פִּירוֹת שְׁדַרְכֵן
 7 לְהִרְקִיב וְיִקְבַּל בְּתַמְמוּרָה מְעוֹת שְׁאֵינֵן מְרִקִּיבוֹת, וְלִכֵּן הוּא שׁוֹמֵר
 8 שְׁכָר.
 9 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵם מְדַקְדָּנֵי סִיפָא - הָרִי מִכֵּךְ שִׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה
 10 בְּסִיפָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הַלְוָהוּ מְעוֹת שׁוֹמֵר חֵינִם, הַלְוָהוּ פִּירוֹת
 11 שׁוֹמֵר שְׁכָר, מְבַלְל - מִשְׁמַע מוּזָה, דְּלִתְנָא קָמָא לֹא שִׁנֵּי לִיה -
 12 שְׁבִירִישָׁא שְׁהִיא לְפִי תְנָא קָמָא. אֵין חִילּוּק בֵּין מְעוֹת לְפִירוֹת,
 13 וּבְשִׁנְיָהֶם הוּא שׁוֹמֵר שְׁכָר.
 14 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵין בְּמִשְׁנָה מַחְלוקת, וּבּוֹלָה רַבִּי יְהוּדָה הִיא,
 15 וְתַסְבְּרִי מִיְהַפְרָא - הַתְנָא קִיצַר וְחִיסַר בְּמִשְׁנָה כְּמוֹה תִּיבוּת, וְהִכִּי
 16 קָתְנָי - וְכֵךְ יֵשׁ לְשִׁנוֹת בְּמִשְׁנָה הַלְוָהוּ עַל הַמְשָׁבוּן שׁוֹמֵר שְׁכָר. כְּמָה
 17 דְּבָרִים אָמּוּרִים, כְּשִׁהְלָוְהוּ פִּירוֹת. אָמַל הַלְוָהוּ מְעוֹת עַל הַמְשָׁכוּן,
 18 שׁוֹמֵר חֵינִם. וְדִין זֶה הוּא דְּבָרִי רַבִּי יְהוּדָה, שְׁרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הַלְוָהוּ
 19 מְעוֹת שׁוֹמֵר חֵינִם, הַלְוָהוּ פִּירוֹת שׁוֹמֵר שְׁכָר. וְכֵן סָבַר רַבִּי אֲלִיעוּזֵר.
 20 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵי הָכִי, קָמָה לָהּ מְתִינִתֵין - נִמְצָא שְׁהַמְשָׁנָה
 21 הוּעֲמַדָה דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁהָרִי דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא בְּבִרְיָתָא שְׁהוּא
 22 שׁוֹמֵר שְׁכָר, וְהַעֲמַדְנָה אֶת הַבְּרִייתָא כְּשִׁהְלָוְהוּ מְעוֹת, וְאִילוּ בְּמִשְׁנָה
 23 נִאֲמַר שְׁהִלּוּהוּ מְעוֹת שׁוֹמֵר חֵינִם. וְאֵי אֲפֹשֵׁר לּוֹמַר כֵּן, שְׁהָרִי סָתֵם
 24 מִשְׁנָה רַבִּי מֵאִיר הִיא וְלְפִי רַבִּי עֲקִיבָא (סְנַהֲדֵרִין פו.).
 25 מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: אֵלָא מְתוּרְחָא - מְבוּרַר שְׁתַּתִּינִתֵין דְּלֹא כְּרַבִּי
 26 אֲלִיעוּזֵר, שְׁרִבִּי אֲלִיעוּזֵר סָבַר שְׁבִין הַלְוָהוּ פִּירוֹת וּבֵין הַלְוָהוּ מְעוֹת
 27 שׁוֹמֵר חֵינִם, וּבְמִשְׁנָה כְּתוּב שְׁהוּא שׁוֹמֵר שְׁכָר.
 28 נַחֲלָקוּ רַבִּי אֲלִיעוּזֵר וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּבִרְיָתָא (לַעִיל פא:), אֵם הַמְלוּה
 29 עַל הַמְשָׁכוּן שׁוֹמֵר חֵינִם עֲלָיו אוֹ שׁוֹמֵר שְׁכָר. מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא:
 30 לֵימָא - נִאֲמַר, מַחְלוקתם בְּדִלָא שְׁוִי מְשָׁבוּן שִׁיעוּר זוּזוּ - בְּאוֹפֶן
 31 שְׁהַמְשָׁכוּן אֵינוֹ שׁוּה כְּנֵגַד כָּל מְעוֹת הַחִלּוּהָ, אֵלָא שׁוּה פְחוֹת
 32 מִמֶּנּוּ, וְכִשְׁמוּאֵל קָא מִיפְלְגֵי - וְנַחֲלָקוּ בְּדָבָרֵי שְׁמוּאֵל. דְּאָמַר
 33 שְׁמוּאֵל, הֵאֵי מָאֵן דְּאוּזְפִיָּה אֲלָפָא זוּזוּ לְחִבְרִיָּה - מִי שְׁהִלּוּה אֲלֵף זוּ
 34 לְחִבְרִי, וְאֵנְחָ לִיה קְתָא דְּמַגְלָא עֵילוּיָהוּ - וְהִנִּיחַ לוֹ הַלוּה כְּמִשְׁכוּן
 35 עַל הַחִלּוּהָ דְּבַר שְׁשׁוּה סָכוּם מוּעַט, כְּגוֹן בֵּית־יִד שֶׁל מְגַל וְכִלֵּי
 36 הַעֲשׂוֹי לְקִצּוֹר בּוֹ, אֲבָד קְתָא דְּמַגְלָא, אֲבָדוּ אֲלָפָא זוּזוּ - אֵם אַבְד
 37 לְמִלּוּה אוּתוֹ בִּיתִיד שְׁהִנִּיחַ לוֹ הַלוּה, מִפְסִיד הַמְלוּה אֶת כָּל אֲלָפָא
 38 הַזּוּזִים שְׁהִלּוּה, אָף שְׁהַמְשָׁכוּן הִיָּה שׁוּה סָכוּם מוּעַט בְּלַבַּד. וְהַטַּעַם
 39 מִשׁוּם שְׁהַמְלוּה מִסְכִּים וּמִקְבַּל עַל עֲצַמוּ בְּשַׁעַת שְׁנוּטל אֶת
 40 הַמְשָׁכוּן, שָׂאֵם יֵאבֵד הַמְשָׁכוּן יִפְסִיד אֶת כָּל הַחוּב. וְרַבִּי עֲקִיבָא
 41 סָבַר כְּשְׁמוּאֵל שָׂאֵם אַבְד הַמְשָׁכוּן אַבְדוּ מְעוֹתָיו, אַבְל רַבִּי אֲלִיעוּזֵר
 42 אֵינוֹ סוֹבֵר כְּשְׁמוּאֵל, וְאֵין הַמְלוּה מִקְבַּל עַל עֲצַמוּ לְהַפְסִיד אֶת חוּבוֹ
 43 אֵם יֵאבֵד הַמְשָׁכוּן.
 44 דוּחָה הַגְּמָרָא: אֵי בְּדִלָא שְׁוִי מְשָׁבוּן שִׁיעוּר זוּזוּ - אֵם הַמְשָׁכוּן אֵינוֹ
 45 שׁוּה כְּשִׁיעוּר הַחִלּוּהָ, אֵלָא פְחוֹת מִמֶּנּוּ. לְכוּלֵּי עֲלָמָא אֵין הַמְלוּה
 46 מִפְסִיד אֶת כָּל מְעוֹתָיו, כִּיוֹן דְּכוּלֵּי עֲלָמָא לִית לְהוּ דְּשְׁמוּאֵל - שְׁנִידֵם

1 **נִמְאָה** בדלא שוי שיעור וזו וּבדשמואל קמפילגי. פי בקטנ' אַבל בדשוי הוי לכיע שיש
2 וְשיליה שבועת הידנינים (שבועות דף מג ושם מר. ד"ה מאי) יש ספרים דגריסי היד
3 אי בדשוי שיעור וזו מ"ט דרבי אליעזר אלא בדלא שוי וּבדשמואל קמפילגי משמע בפ"ה
4 בדשוי מודו כ"ע וקשה ד"א כ' אמאי קאמר מתניתין דלא בר' אליעזר לוקמה בדשוי שיעור

5 וזו ומתני ככ"ע וכו'ת הא דקאמר דמתניתין דלא
6 כרבי אליעזר שקליה וּבדלא שוי פליגי דלרבי
7 שיעור וזו וכדרב יוסף דהא דרבה דהלכתא
8 כותיה פליגי לפי המסקנא בדשמואל כדפי'
9 בפ"ב לעיל (דף כט. ושם ד"ה הווי) ומיהו יש לומר
10 דלא מצי לאוקמי מתני' בדשוי וככ"ע דין
11 סקרא שיחלוק רבי יהודה? דהא רבי אליעזר ור'
12 עקיבא אלא ודאי מתני' בדלא שוי איירי אַבל
13 קשה פיון בדשוי שיעור וזו לכולי עלקא אַבדו
14 מעותיו אם כן בדלא שוי מה שפנגד המשכון נמי
15 אַבדו לכיע ואם כן אמאי ישבע דרבי אליעזר
16 שאבד המשכון בלא פשיעה מה מריח מאותה
17 משועה והלא המעות שפנגד המשכון אַבד אפי'
18 לא פשע והיתירם על המשכון ישול אפי' פשע
19 במשכון פיון דלית ליה לדשמואל וכו'ת כמו
20 שפירש בקטנ'ס דהיקא דלא נקט שיעור וזו
21 אפילו פנגד המשכון לא יפסיד לר' אליעזר
22 משום דלא נקטיה אלא לזכרון דברים בעלמא
23 זה אין נראה דאי בדשוי אַבדו מעותיו אף על גב
24 דלית ליה לדשמואל אם כן ע"כ אַבדו אלא
25 מטעמיה דרב יוסף דמשום מצוה הוי ש"ש
26 ומתאי טעמא נמי יפסיד מה שפנגד המשכון
27 בדלא שוי דהא כ"ש שעשה מצוה שהללוהו על
28 המשכון מועט ועוד דלפי גירסת הספרים הנה
29 משמע כרב יוסף וק"ל כרבה כדפירש"י בפ' אלו
30 מציות (שם) ומיהו יש לומר בדשוי הוי לכיע
31 שומר שָכר ולא מטעמי' דרב יוסף אלא מטעמיה
32 דשמואל דחשיב באילו פירש אַבד המשכון
33 אַבדו מעותיו וכי לא שוי שיעור וזו בשעת
34 הלוואה לא נקטי ליה אלא לזכרון דברים בעלמא
35 ואפילו פנגד המשכון לא חשיב באילו פירש
36 אליבא דרבי אליעזר מימ' דזוקק הוא ונראה
37 לפירש לימא בדלא שוי וּבדשמואל קמפילגי פי'
38 אף בדלא שוי וּבדשמואל קמפילגי ולא בדר'
39 יצחק ורב יוסף דבטעמיהו לא מצי פליגי אלא
40 בדשוי ועוד דלפי האמת לא פליגי בדרבי יצחק
41 כדמסיק ולא בדרב יוסף דקיל כרבה ופליגי
42 בדשמואל בין בדשוי ובין בדלא שוי דר' אליעזר לית ליה דשמואל ולרבי לא איבד אף מה שפנגד המשכון דמתאי' טעם יפסיד פיון דלית ליה לדשמואל
43 וַאבדו מעותיו אפילו היתירם על המשכון והא דקתני מתניתין שומר שָכר לאו דוקא דהא האי לישנא לא שייך אַמעות יתירם על המשכון אלא כולומר כדון ש"ש דמפסיד הכל בגניבה
44 וַאבדיה ולא באונס א"כ מתניתין איירי בדשוי דסתם משכון שוה כנגד כל החוב ולכך קרי ליה ש"ש

45 **ל**א כדולי עלקא לית להו דשמואל. בפי' שבועת הידנינים (שבועות דף מג ושם ד"ה מתני') פריך לשמואל מדתנן סלע הלויתך עליו ושלך הנה שוה והלה אומר לא כי אלא שלשה
46 דתירם הנה שוה הדין חייב ואמאי אית דא בקלתיא וְגריס בספרים וכן פי' בקטנ'ס מתניתין דפרישי' כי קאמר שמואל בדלא פירש להאי גירסא א"ש ודלא מצי למימר הכא כולהו אית
47 להו דשמואל דאי ר' אליעזר אית ליה דשמואל למה ישבע ויטול נהי דלית ליה דרבי יצחק מטעמא דשמואל יפסיד הכל אפי' לא פירש ולא שוי כ"ש בדשוי ואי איירי בדרשי' שלא
48 יפסיד לא הנה חולק ר' עקיבא אַבל לפי גרסת ר"ה דגריס הָתם מתני' בדלא פירש ושמואל בדרשי' שיאבד כל מעותיו וכן נראה לר"ת עיקר דאין סקרא שיאבד כל מעותיו בדלא פירש
49 וד"פ למאן דמוקי פלוגתייהו בדשמואל דר' אליעזר לית ליה דשמואל אף על גב דפרישי' לא יועיל דאסתמא היא ובין דלא איבד מעות היתירם על המשכון גם נה שפנגד המשכון
50 לא הפסיד כדאמר באידוהו נשך (לעיל דף סו. ושם) דמי קאמר ליה קני לגוביינא ור"ע סבר דלא מקרי אסתמא אלא הדיא שאמר להסמיך חבירו על דבריו כגון אם אובי' אלא אַבדי
51 אשלם אלפא וזו אלא הדיא המלוה מוטל כל חובו אם יפסד המשכון וקשה דלפי גירסא זו אמאי לא קאמר הכא כולי עלקא אית להו דשמואל היכא דפרישי' וְהכא כפיו שיעור וזו ולא
52 פירש ובדר' יצחק קמפילגי דהא הלכתא כמותיה דשמואל דרב נחמן וְגוה' דע"י ס"ל כותיה הָתם ויש לומר דסבר נגמרא דאי בדרשי' מטעמי' כל החוב בדלא פירש נמי מטעמי' כנגד המשכון
53 דמה שפנגד המשכון בדרשי' דמי ולרבי לא מצי למימר כולי עלקא אית להו דשמואל דאי כר' אליעזר למה ישבע ויטול כל מעותיו דמה שפנגד המשכון יש לו להפסיד בין דאית
54 ליה דשמואל ומכל מקום הלכתא כשמואל בדרשי' ור"ח פירש דאין הלכה כשמואל וטעמא משום דקאמר הכא כולי עלקא לית להו דשמואל ואין כן נראה שכן דרך הנגמרא לדחות
55 כדולי עלקא לית להו אע"ג דבן הלכה פיון דלא מצי למימר כולי עלקא אית להו ועוד דלפי האמת דקיל כרבה פליגי בדשמואל וקאי רבי עקיבא ומתניתין בדשמואל ואי כ"ל ק"ל
56 בדשמואל ואע"ג דרב פליגי עליה דהא פקרה הָתם וְהָתם דף מהו. ושם) דמי קאמר ליה קני לגוביינא ור"ע סבר דלא מקרי אסתמא אלא הדיא שאמר להסמיך חבירו על דבריו כגון אם אובי' פלוגתא
57 דרשב"ג ור' נחמן בדשמואל א"כ פלוגתא דשמואל ורב לענני מן פירש דאיסורא איתמור והלכה כרב באיסורא ה"נ דשמואל לענני דינא איתמור והלכתא כשמואל בדיני ועוד דר' יוחנן פליגי
58 אודב בערבון וקאיין לן רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן ורב נחמן קיימא לן דדיני לגבי כולי עלקא וסבר כשמואל:

59 **ל**ימא דרב יוסף תנאי היא. פירש בקטנ'ס דרבה ודאי תנאי היא ולעיל פירש' פקרי' שני (דף כט. ושם ד"ה הווי) דרבה ודאי לאו תנאי ומוקי פלוגתייהו בדשמואל וכולי עלקא אית להו
60 דרבה אַבל לרב יוסף פי' נמי פליגי בדשמואל ר' אליעזר דלאו כותיה:

1 על המשכון. בשעת הלוואה משמע: ומתני'. שהללוהו פירות: אי הכי קמה ליה מתני' דלא
2 כרבי עקיבא. דקתני אַבל אם הללוהו מעות שומר חנם ואין קיימא לן במסכת סנהדרין (דף
3 פ"ו) ככולוהו סתמי סתם משנה רבי מאיר סתם סיפרא ר' יהודה סתם רספרי ר' שמעון
4 וכולוהו אליבא דר' עקיבא: ל"מא. ר' אליעזר ור' עקיבא: בדלא שוי שיעור וזו קא מפליגי

5 וּבדשמואל פליגי. דאי בדשוי מודה ר' אליעזר
6 דלגוביינא שקליה וּבדלא שוי פליגי דלרבי
7 אליעזר לית ליה דשמואל דאמר אַבדו אלפא
8 וזו וסבר דקביל לגוביינא הא לית ליה לרבי
9 אליעזר דכיון דלא שוי לזכרון דברים בעלמא
10 הוא דנקטי ליה ואומר חנם הוא ור' עקיבא לא
11 ליה דשמואל ואמר סבר וקביל בתורת משכון
12 וכל כמה דלא מיהירי ליה לא לגבי' דבול'
13 עלקא לית להו דשמואל. דלרבי אליעזר לא
14 מפסיד כלום ור' עקיבא אינו מפסיד אלא כנגד
15 המשכון: שְׁקוּנָה משכון. לכל מילי להתחייב
16 באונסין: אימור דאמר ר' יצחק כמשכנו שילא
17 בשעת הלוואה: דהא קרא כמשכנו ע"י שלח
18 ב"ד חביב דכתיב לעיל מינה בחוץ תעמוד
19 ומוקמינן לה לקמן (דף ק"ג) בשליח ב"ד וההוא
20 ודאי קני דלגוביינא שקליה וליבא לזמניה
21 למשכנו בשעת הלוואה ובהך פלוגתא דרבי
22 אליעזר המלה על המשכון קתני: והכא משום
23 אבדיה קא מפליגי. וטעמא דר' עקיבא משום
24 דשומר שָכר מצוה הוא והעוסק במצוה פטור מן
25 המצוה דאי בעי לא יהיב ריפתא לענאי: שומר
26 אבדיה. שמעא אבדיה והכניסה אל תוך ביתו
27 כדכתיב (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך:
28 בשומר שָכר. מצוה: לימא דרב יוסף תנאי. דהא
29 רבה ודאי תנאי היא דהא ר' עקיבא לית ליה
30 דרבה ולית ליה לאוקמי פלוגתייהו בטעמא
31 אחרינא דהא אדרון כממה טעמי' ולא אחתקא
32 אלא לרב יוסף מי מביעיא למימר תנאי דר'
33 אליעזר לית ליה דרב יוסף כשומר אבדיה כדולי
34 עלקא אית להו דרב יוסף. כולומר רבה הוא
35 דרדיק לאוקמי מילתיה כותנאי אַבל רב יוסף
36 אָמר לך רבי אליעזר נמי קאי כותי' היכא
37 דאיבא מצוה כגון שומר אבדיה והכא היינו
38 טעמא דפטור דקא סבר אין כןאן מצוה
במלוה

932 בדשמואל לית ליה דשמואל ולרבי לא איבד אף מה שפנגד המשכון דמתאי' טעם יפסיד פיון דלית ליה לדשמואל
933 וַאבדו מעותיו אפילו היתירם על המשכון והא דקתני מתניתין שומר שָכר לאו דוקא דהא האי לישנא לא שייך אַמעות יתירם על המשכון אלא כולומר כדון ש"ש דמפסיד הכל בגניבה
934 וַאבדיה ולא באונס א"כ מתניתין איירי בדשוי דסתם משכון שוה כנגד כל החוב ולכך קרי ליה ש"ש

935 **ל**א כדולי עלקא לית להו דשמואל. בפי' שבועת הידנינים (שבועות דף מג ושם ד"ה מתני') פריך לשמואל מדתנן סלע הלויתך עליו ושלך הנה שוה והלה אומר לא כי אלא שלשה
936 דתירם הנה שוה הדין חייב ואמאי אית דא בקלתיא וְגריס בספרים וכן פי' בקטנ'ס מתניתין דפרישי' כי קאמר שמואל בדלא פירש להאי גירסא א"ש ודלא מצי למימר הכא כולהו אית
937 להו דשמואל דאי ר' אליעזר אית ליה דשמואל למה ישבע ויטול נהי דלית ליה דרבי יצחק מטעמא דשמואל יפסיד הכל אפי' לא פירש ולא שוי כ"ש בדשוי ואי איירי בדרשי' שלא
938 יפסיד לא הנה חולק ר' עקיבא אַבל לפי גרסת ר"ה דגריס הָתם מתני' בדלא פירש ושמואל בדרשי' שיאבד כל מעותיו וכן נראה לר"ת עיקר דאין סקרא שיאבד כל מעותיו בדלא פירש
939 וד"פ למאן דמוקי פלוגתייהו בדשמואל דר' אליעזר לית ליה דשמואל אף על גב דפרישי' לא יועיל דאסתמא היא ובין דלא איבד מעות היתירם על המשכון גם נה שפנגד המשכון
940 לא הפסיד כדאמר באידוהו נשך (לעיל דף סו. ושם) דמי קאמר ליה קני לגוביינא ור"ע סבר דלא מקרי אסתמא אלא הדיא שאמר להסמיך חבירו על דבריו כגון אם אובי' אלא אַבדי
941 אשלם אלפא וזו אלא הדיא המלוה מוטל כל חובו אם יפסד המשכון וקשה דלפי גירסא זו אמאי לא קאמר הכא כולי עלקא אית להו דשמואל היכא דפרישי' וְהכא כפיו שיעור וזו ולא
942 פירש ובדר' יצחק קמפילגי דהא הלכתא כמותיה דשמואל דרב נחמן וְגוה' דע"י ס"ל כותיה הָתם ויש לומר דסבר נגמרא דאי בדרשי' מטעמי' כל החוב בדלא פירש נמי מטעמי' כנגד המשכון
943 דמה שפנגד המשכון בדרשי' דמי ולרבי לא מצי למימר כולי עלקא אית להו דשמואל דאי כר' אליעזר למה ישבע ויטול כל מעותיו דמה שפנגד המשכון יש לו להפסיד בין דאית
944 ליה דשמואל ומכל מקום הלכתא כשמואל בדרשי' ור"ח פירש דאין הלכה כשמואל וטעמא משום דקאמר הכא כולי עלקא לית להו דשמואל ואין כן נראה שכן דרך הנגמרא לדחות
945 כדולי עלקא לית להו אע"ג דבן הלכה פיון דלא מצי למימר כולי עלקא אית להו ועוד דלפי האמת דקיל כרבה פליגי בדשמואל וקאי רבי עקיבא ומתניתין בדשמואל ואי כ"ל ק"ל
946 בדשמואל ואע"ג דרב פליגי עליה דהא פקרה הָתם וְהָתם דף מהו. ושם) דמי קאמר ליה קני לגוביינא ור"ע סבר דלא מקרי אסתמא אלא הדיא שאמר להסמיך חבירו על דבריו כגון אם אובי' פלוגתא
947 דרשב"ג ור' נחמן בדשמואל א"כ פלוגתא דשמואל ורב לענני מן פירש דאיסורא איתמור והלכה כרב באיסורא ה"נ דשמואל לענני דינא איתמור והלכתא כשמואל בדיני ועוד דר' יוחנן פליגי
948 אודב בערבון וקאיין לן רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן ורב נחמן קיימא לן דדיני לגבי כולי עלקא וסבר כשמואל:

949 **ל**ימא דרב יוסף תנאי היא. פירש בקטנ'ס דרבה ודאי תנאי היא ולעיל פירש' פקרי' שני (דף כט. ושם ד"ה הווי) דרבה ודאי לאו תנאי ומוקי פלוגתייהו בדשמואל וכולי עלקא אית להו
950 דרבה אַבל לרב יוסף פי' נמי פליגי בדשמואל ר' אליעזר דלאו כותיה:

43 בהיתקלות זו, פטור מלשלם, וְהֵתְנָא - והלא שנינו בברייתא
 44 שאדם שהלך ברשות הרבים עם כד בידו, ונתקל ונשפך בידו ולא
 45 סילקו - ולא הספיק לסלקו, או שהוביל גמל בדרך ונתקל ונפל
 46 ואחריו נפלה גמלו ולא העמידה - ולא הספיק להעמידה, ובא אחר
 47 ונתקל בשברי הכד וניזוק, או נתקל בגמל ונפל וניזוק, רבי מאיר
 48 מחייב את בעל הכד ובעל הגמל בהיקוק, וְחַכְמִים אומרים פטור
 49 מדיני אדם וְחַיִּיב בְּדֵינֵי שָׁמַיִם, וְכִיּוֹמָא לן - ומקובל אצלנו על פי
 50 מסקנת הגמרא (ב"ק כט.) דְּבִנְתַּקְלָא פּוֹשַׁע פְּלִיגֵי - שחכמים ורבי
 51 מאיר נחלקו האם הנתקל פושע או לא, רבי מאיר סובר שנתקל
 52 פושע הוא, ושברי הכד והגמל נחשבים לבור שחפר, ולכן הוא
 53 חייב בנזיקתם, אבל חכמים סוברים שנתקל אינו נחשב לפושע,
 54 ואין זה נחשב שהוא יצר בור זה, ולכן הוא פטור מדיני אדם. ורק
 55 בדיני שמים חייב אם היה לו פנאי לסלקם ולא סילקם ואדם ניזוק
 56 מהם.
 57 מכל מקום בשיטת רבי מאיר קיימת סתירה בין משנתינו, ששמע
 58 בה לדעת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לבין הברייתא, שנאמר בה
 59 לדעת רבי מאיר שנתקל פושע הוא.
 60 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר תְּבַרַךְ זו אכן קושיא ועל כרחינו
 61 לומר שמי ששנה משנה זו בשיטת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לא
 62 שנה ברייתא זו בשיטת רבי מאיר שנתקל פושע. כלומר, קיימת
 63 מחלוקת תנאים מה סובר רבי מאיר.
 64 הגמרא ממשיכה לבאר את דעות התנאים האחרים, החולקים על
 65 רבי מאיר: וְאָתָא - ובא רבי יהודה לְמִימַר - לומר ששומר הָנֵם יִשְׁבַּע
 66 ונפטר ואילו נושא שֶׁכֶר יִשְׁלַם, משום דְּהָא בִּי דִּינִיה - שומר חינם
 67 לפי דינו, וְהָא בִּי דִּינִיה - ושומר שכר לפי דינו, שנתקל לאו פושע
 68 הוא אלא אנוס כעין גניבה ואבידה, ועל כן שומר חינם שפטור
 69 מגניבה ואבידה וְחַיִּיב רק בפשיעה, נשבע שלא פשע פשיעה
 70 אחרת ונפטר, אולם שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, חייב גם
 71 על נזק שהזיק עקב היתקלות תוך כדי הליכה, ועליו לשלם
 72 לבעלים דמי חבית.
 73 וְאָתָא - ובא רבי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] לְמִימַר - לומר את שיטתו, אִין
 74 - אכן כך נִמְרָא - למדתי מרבתי פְּרַבִּי מַאִיר, ששניהם נשבעים
 75 ונפטרים, וּמִיָּהוּ - ואולם תְּמִימָה אֲנִי אִם יְבֹלְיִין זֶה וְזֶה - שומר חינם
 76 ושומר שכר לִישְׁבַּע.
 77 הגמרא מבארת טעמו של רבי אליעזר: בְּשִׁלְמָא - מובן הדבר
 78 ששומר הָנֵם מִשְׁתַּבֵּעַ דְּלֹא פָּשַׁע פָּה, כיון שנתקל נחשב לאנוס כעין
 79 גניבה ואבידה, והוא פטור על גניבה ואבידה, אֶלְא שוֹמֵר שֶׁכֶר
 80 שחייב בגניבה ואבידה, אֶמַּאי מִשְׁתַּבֵּעַ - מדוע הוא נשבע, בִּי לֹא
 81 פָּשַׁע נְמוּ שְׁלוּמֵי כְּעִי - הלא גם אם לא פשע פשיעה אחרת חייב
 82 לשלם על מה שהזיק בהיתקלות, כיון שנתקל אינו נחשב לאנוס.
 83 וְאִפִּילוּ שוֹמֵר הָנֵם שפטור בגניבה ואבידה, נְמִי - גם יש להקשות
 84 למה הוא נפטר בשבועה שלא פשע, הֵתִינַח - זה מובן אם העביר
 85 את החבית בְּמָקוֹם מְדֻרָּן - שפוע, שבמקום כזה ההיתקלות תוך
 86 כדי הליכה נחשבת לקרובה לאנוס, אבל לֹא שֶׁלֵּא בְּמָקוֹם מְדֻרָּן - אם
 87 הלך בדרך ישרה שאינה מדרון, מִי מַצִּי מִשְׁתַּבֵּעַ דְּלֹא פָּשַׁע - וכי
 88 יכול הוא להשבע שלא פשע, הלא היתקלות בדרך חלקה וישרה
 89 נחשבת לפשיעה.

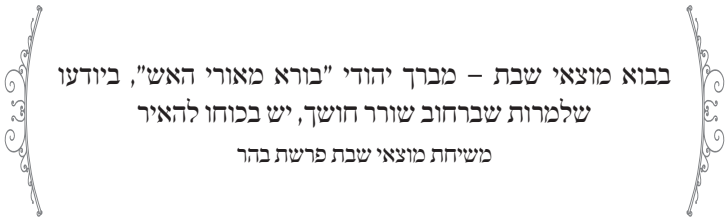
1 שְׂמַלְוֵה צִירָה לְמַשְׁבּוֹן קְמִיפְלִגֵי - נחלקו באופן שהמלוח קיבל
 2 משכוך על דעת להשתמש בו ולפחות מן החוב כנגד השימוש. מִר
 3 - רבי עקיבא קָבַר, מַצּוּה קָא עֵבִיד - גם מלוח כזה שנחנה מן
 4 המשכוך, עשה מצוה בכך שְׁהִלְוִהוּ, ונפטר מלת פרוטה לעני, וְהוּי
 5 שוֹמֵר שֶׁכֶר, כמו שומר אבידה. וּמַר - רבי אליעזר קָבַר, שמלוח
 6 כזה שנטל את המשכוך על דעת להשתמש בו לֹא מַצּוּה קָא עֵבִיד
 7 - אינו עושה מצוה, כיון שְׁהִלְוֵתוֹ הוּא מְתַבּוּיָן, ואינו נפטר מלת
 8 פרוטה לעני, וְלִכֵּן הָוֵי שוֹמֵר הָנֵם, ולא כשומר אבידה:
 9 שנינו במשנה: אֶמַּאי שְׂאוּל אומֵר, מוֹתֵר לְאָדָם הַהֶשְׁכֵּר מִשְׁבּוֹנוּ שֶׁל
 10 עֲנִי, לְהִיּוֹת פּוֹחַת וְהוֹלֵךְ:
 11 אָמַר רַב הֲנֵן בַּר אֲמִי אָמַר שְׂמוּאֵל, הֲלִכָּה בְּאֶמַּי שְׂאוּל. וְאָף אֶמַּאי
 12 שְׂאוּל לֹא אָמַר שְׂמוּתָא לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר מִשְׁבּוֹנוּ שֶׁל עֲנִי וּלְפָחוּת מִן
 13 הַחֹב אֵת מַה שִּׁמְקַבֵּל תְּמוּרָתוֹ, אֶלְא בְּמַרָא - מעדר, כלי ברזל
 14 שמגרדים בו את העפר, וּפְסָל - כלי רחב שמפסלים בו את העץ
 15 או מחליקים את הנסרים, וְקָרְדִים - גרון, ברזל שחותכים בו את
 16 העצים וחוטבים אותם, הוֹאִיל וְנִפְיֵשׁ אֲנִיָּיהוּ - השכר שמקבלים
 17 תמורתם הוא רב, וְזוּמֵר פְּהִתִּיהוּ - והפחת, ההפסד והנזק שהכלים
 18 נפסדים מהשימוש אינם רבים, שהם כלי ברזל, ולכן הִתִּיר אבא
 19 שְׂאוּל לְהַשְׁכִּירם ולפחות מהחוב, שהוא כמשיב אבידה. אבל
 20 כלים אחרים, שאין זה ודאי שהשכר שיקבל תמורתם מרובה מן
 21 הפחת שיגרם להם, אסור להשכירם אפילו אם פוחת מן החוב:

משנה

22 משנתינו דנה בסבל שהיה עליו להעביר משא ממקום למקום
 23 ושברו: סבל הַמַּעֲבִיר חֲבִית מְמָקוֹם לְמָקוֹם, ונתקל בהליכתו וְשִׁכְרָה,
 24 בֵּין אִם הוּא שוֹמֵר הָנֵם, שאינו מקבל שכר עבור העברת החבית,
 25 בֵּין אִם הוּא שוֹמֵר שֶׁכֶר, שהוא מקבל שכר עבור זה, יִשְׁבַּע שלא
 26 פשע פשיעה אחרת שבגללה נשבעה החבית, ויפטר מלשלם. רַבִּי
 27 (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אומֵר אָף אֲנִי שְׂמַעְתִּי מִרְבּוּתֵי כִרְבִי מַאִיר שֶׁנָּה
 28 וְזֶה, בֵּין שוֹמֵר חִינָם וּבֵין שוֹמֵר שֶׁכֶר, יִשְׁבַּע ויפטר, וְאוּלַם תְּמִימָה אֲנִי,
 29 אִם יְבֹלְיִין זֶה וְזֶה לִישְׁבַּע - האיך יכולים שומר חינם ושומר שכר
 30 להפטר בשבועה:

גמרא

31 הגמרא מביאה ברייתא המביאה מחלוקת בדין זה שבמשנה: תְּנִי
 32 רַבֵּנָן - שנו חכמים בברייתא, הַמַּעֲבִיר חֲבִית לְהַבִּירוּ מְמָקוֹם לְמָקוֹם
 33 וְשִׁכְרָה, בֵּין שוֹמֵר הָנֵם וּבֵין שוֹמֵר שֶׁכֶר יִשְׁבַּע שלא פשע ויפטר, דְּרַבִּי
 34 רַבִּי מַאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אומֵר שוֹמֵר הָנֵם יִשְׁבַּע שלא פשע ויפטר, אֶךְ
 35 נוֹשֵׂא שֶׁכֶר - שומר שכר יִשְׁלַם. רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אומֵר אָף אֲנִי
 36 שְׂמַעְתִּי מִרְבּוּתֵי כִרְבִי מַאִיר שֶׁנָּה וְזֶה, הֵן שוֹמֵר חִינָם וְהֵן שוֹמֵר
 37 שֶׁכֶר, יִשְׁבַּע ויפטר וְאוּלַם תְּמִימָה אֲנִי אִם יְבֹלְיִין זֶה וְזֶה לִישְׁבַּע.
 38 הגמרא מקשה סתירה בשיטת רבי מאיר בין המשנה ובין הברייתא
 39 המובאת להלן. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: לְמִימַרָא דְּקָבַר רַבִּי מַאִיר נִתְקַל לֹא
 40 פּוֹשַׁע הוּא - האם יש ללמוד מדינו של רבי מאיר שפוטר במשנה
 41 שומר חינם ושומר שכר בשבועה שלא פשע, שאדם שנתקל תוך
 42 כדי הליכתו אין להחשיב זאת כפשיעה, ואם הזיק ממון חבירו

56 שְׁבוּעַת ה' תְּהִינָה בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְיֵשׁ לְדִיִּיק הָא אֵל שׁ רֹאָה - אֹלָם בּמִקּוֹם
 57 שְׁמֻצִיִּים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת שְׁנֹאנְסָה, אִין דִּי בִשְׁבוּעָה אֵלָא יָבִיא
 58 רֹאָה - עֵדִים וְיִפְטֵר, וְכך סוֹבֵר גַּם הִתְנָא רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, וְעַל כֵּן תִּמְנָה
 59 מִדּוּעַ אִמְרוּ רְבוּתֵי שְׁחָן שׁוֹמֵר שְׁכֵר וְחָן שׁוֹמֵר חֵינָם נִשְׁבַּע וּנְפִטֵר.
 60 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כַּמָּה מִקְרִים שְׁאֲרֵעוּ בִשׁוֹמֵר שְׁחָר חֲבִית
 61 בַּהֶעֱבַרְתָּהּ, וְכִיצַד נִפְסְקָה הֶחֱלָכָה: מַעֲשֵׂה בַּהֲהוּא נִבְרָא דְהִתּוּ קָא
 62 מַעְבֵּר חֲבִיתָא דְחִמְיָא - שְׁהִיָּה מַעְבֵּיר חֲבִית שֶׁל יֵין בְּרִישׁתָּא קָא
 63 דְמַחְזָא - בְּשׁוּק שֶׁל הַעִיר מַחְזָא, וְתַבְרָה בְּיוֹזָא דְמַחְזָא - וְנַחֲבִטָה
 64 הַחֲבִית בְּקוֹרָה שְׁהִיתָה בּוֹלֵטָת מִקִּיר רְשׁוֹת הַרְבִּים בְּעִיר מַחְזָא,
 65 אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבָּא - בָּא אוֹתוֹ אַדְם לִפְנֵי רַבָּא שִׁיפְסוּק אֶת דִּינּוּ,
 66 אָמַר לִיה רַבָּא, יְרִשְׁתָּא דְמַחְזָא - הַשּׁוּק שֶׁל מַחְזָא שְׂכִיחֵי קָה
 67 אִינְשֵׁי - מְצִיִּים בּו אַנְשִׁים רַבִּים, וְדָאִי הִיּוּ כְּאֵלָה שְׁרָאוּ כִיצַד
 68 נִתְקַלְתָּ, זֵיל אִיִּיתֵי רֹאָה וְאִיפְטֵר - לֶךְ הִבָּא עֵדִים עַל כֶּךָ וְהִיפְטֵר
 69 וְאִין אֲתָה נִאֲמָן בִּשְׁבוּעָה. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף בְּרִיה - בְּנוּ שֶׁל רַבָּא,
 70 לְאֲבִי, בְּמָאן - כִּפִּי אִיוּז דְעָה פִּסְקַת כּוֹן, הָאִם בְּאִיסִי בִן יְהוּדָה
 71 שְׁאוֹמֵר בְּמִקּוֹם שְׁמֻצִיִּים עֵדִים אִין שְׂכִיבֵים אֶת הַשּׁוֹמֵר, אָמַר
 72 לִיה רַבָּא, אִין - אֲכַן פִּסְקֵי בְּאִיסִי, וְסִבְרָא לָן בְּנוֹתִיה - וְאִנּוּ
 73 סוֹבְרִים שְׁהֶלְכָה כְּמוֹת.
 74 מַעֲשֵׂה נוֹסֵף בַּהֲהוּא נִבְרָא דְאָמַר לִיה לְחַבְרִיה זֵיל זְבִין לִי - לֶךְ קִנְה
 75 עֲבוּרֵי אֲרֻבַּע מָאָה דְנֵי חִמְיָא - אַרְבַּע מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין, אֲזִיל זְבִין לִיה
 76 - הֵלֶךְ וְקִנְה לוֹ. לְסוֹף אָתָּא לְקַמְיָה - בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דָּבָר בָּא הַשְּׁלִיחַ
 77 לִפְנֵי הַמְשַׁלַּח וְאָמַר לִיה זְבִינֵי לָךְ אֲרֻבַּע מָאָה דְנֵי חִמְיָא וְתַקִּיפוּ לָהּ
 78 - קִנְיִתִּי עֲבוּרֶךָ אַרְבַּע מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין וְכוּלָן הַחֲמִיצוֹ. אָתָּא לְקַמְיָה
 79 דְרַבָּא - בָּא הַשְּׁלִיחַ לִפְנֵי רַבָּא שִׁיפְסוּק אֶת דִּינּוּ, אָמַר לִיה רַבָּא,
 80 אֲרֻבַּע מָאָה דְנֵי חִמְיָא תַקִּיפֵי - אַרְבַּע מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין שְׁמַחֲמִיצוֹת,
 81 קָלָא אִיתָּ לָךְ לְמִילִיתָּא - קוֹל יֵשׁ לְדַבֵּר, וּמִן הַסֵּתֵם מְצִיִּים עֵדִים
 82 שְׁרָאוּ מִתֵּי חַמְיָא וְאֲצֵל מִי הִיָּה הִיָּין כְּשֶׁחַמְיָא, וְעַל כֵּן זֵיל אִיִּיתֵי
 83 רֹאָה - לֶךְ הִבָּא עֵדִים דְמַעֲיָרָא בִּי מוֹנְתָא לָהּ - שְׁבִתְחִילָה
 84 כְּשֶׁקִּנְיַת אֶת חֲבִיתוֹת הַיֵּין, וְתִפְטֵר מַעְלִיא תוּה - הִיָּין הִיָּה טוֹב וְדַע
 85 שְׂאֲצִלְךָ הֵם הַחֲמִיצוֹ וְאִיפְטֵר - וְתִפְטֵר מַעְלִיא תוּה - אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף
 86 בְּרִיה, בְּמָאן - כִּפִּי אִיוּז דְעָה פִּסְקַת כּוֹן, הָאִם בְּאִיסִי בִן יְהוּדָה, אָמַר
 87 לִיה רַבָּא אִין - אֲכַן פִּסְקֵי בְּאִיסִי, וְסִבְרָא לָן בְּנוֹתִיה - וְאִנּוּ סוֹבְרִים
 88 שְׁהֶלְכָה כְּמוֹת.
 89 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תְּקֵנָה בְּעֵנִין תְּשׁוּלָם עַל נֹזֵק שְׁסָבֵל הַזִּיק לְמִשְׁא
 90 שְׁנִשְׂא: אֲתִקְוִן - תִּיקָן רַבִּי חֵיָא בְּרִי יוֹסֵף תְּקֵנָה פְּעִיר שְׁשֻׁמָּה סִיבְרָא,
 91 וְכך אִמְרוּ, הֵנִי דְרַדְרֵי בְּאֲנָרָא - אוֹתָם הַפּוֹעֵלִים שְׁנוֹשְׂאִים מִשְׁאוֹת
 92 בְּאֲמֻצְעוֹת מוֹט שְׁכּוּפִין בְּאֲמֻצְעוֹ וּמְנִיחִים הַמוֹט עַל הַכֹּתֶף וְתוֹלִים
 93 בְּשֵׁנֵי צִדֵּי אֶת הַמִּשְׁאוֹת, אִם אִירַע לְאַחַד מֵהֶם שֶׁתִּלְהַ מוֹט
 94 מִשְׁאוֹת שְׂאִינָם כְּבִדִּים דִּיִּים לְהַצְרִיךְ שֵׁנֵי בְּנֵי אַדָם שִׁישְׂאוּ אוֹתָם,
 95 אֲבֵל הֵם כְּבִדִּים לְמִשְׁא שֶׁל אַדָם אַחַד, וְאִיתְבֵּר - וְנִשְׁבַּר הַמוֹט
 96 וְהַמִּשְׁא נִפֵּל וְנִיזוּק, נְשַׁלְּם פְּלָגָא - אִינוּ מְשַׁלְּם אֵלָא חֲצֵי הַנּוֹזֵק. מָאִי
 97 מַעְמָא - מִדּוּ הַטַּעַם לַכֶּךָ, נְפִישׁ לְחַד וּזְוִיָּר לְתֵרִי - מִשׁוּם שְׁנִישְׂאֵת
 98 מִשְׂא כְּבֵד בְּדֶרֶךְ זוֹ, הִיא רַבָּה מִדִּי לְאִדָם אַחַד וְלֹא הִיָּה לוֹ לְשִׂאת
 99 אֶת הַמִּשְׁא לְבַדּוֹ. אֲבֵל מֵאַחַר וְהִיא מַעֲטָה מִדִּי לְשֵׁנֵי בְּנֵי אַדָם, דֶּרֶךְ
 100 בְּנֵי אַדָם לְהַתְּאֲמֵן וּלְשִׂאת הַכֵּל לְבַד, וְעַל כֵּן הַשְּׁבִירָה בְּמִקְרָא זֶה
 101 הִיא קְרוּב לְאִוְגָם וְקְרוּב לְפִשְׁעִיה, וּמְשַׁלְּם חֲצֵי נֹזֵק.
 102 אֲבֵל הַנוֹשֵׂא מִשְׁאוֹת דְּרִיגָלָא - בְּאֲמֻצְעוֹת מוֹט שְׁמַפּוּצֵל בְּצִידוֹ
 103 הָאֶחָד וּמְשַׁחֵל אֶת הַמוֹט עַל צוּאָרוֹ וְתוֹלָה אֶת הַמִּשְׁאוֹת בְּצִידוֹ
 104 הָאֶחָד, וְצִד זֶה אֵרוּךְ הוּא, וְכִשְׁרוּצָה לְנוֹחַ תּוֹקַע אוֹתוֹ בְּקִרְקַע,
 105 שְׂאֵם תִּלְהַ בְּמוֹט מִשְׁא שְׁמֵתָאִים לְשֵׁנֵי בְּנֵי אַדָם וְנִתְקַל וְנִפֵּל וְשִׁבַּר
 106 אֶת הַמִּשְׁא, מְשַׁלְּם בּוּלָה - מְשַׁלְּם נֹזֵק שְׁלָם, כִּיּוֹן שׁוּז פְּשִׁיעָה
 107 שְׁהֶרְבָּה בְּמִשְׁא שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אַדָם.
 108 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נוֹסֵף: רַבָּה בְּרִי בְּרִי הֵנֵן שְׁכֵר פּוֹעֵלִים לְהַעֲבִיר
 109 לוֹ חֲבִית יֵין מִמִּקּוֹם לְמִקּוֹם, וְתַבְרֵי לִיה הִנְהוּ שְׂקוּלָא חֲבִיתָא דְחִמְיָא
 110 - וְשִׁבְרוּ לוֹ אוֹתָם הַסְּבִלִים אֶת הַחֲבִית בְּפִשְׁעִיה, שְׂקָל לְגִלְמִיָּהּ -

1 וְאִפְּלוּ בְּמִקּוֹם מְדֻרָן נְמֵי - גַּם אִין מוֹבֵן לְמָה נִפְטֵר הַשּׁוֹמֵר
 2 בִּשְׁבוּעָה, הִתְיַנְּה הִיָּבָא דְלִיבָא רֹאָה - מוֹבֵן הַדְּבַר שְׁבִמְקוֹם שְׁאִין
 3 עֵדִים מְצִיִּים שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, שִׁישְׁבַע וְיִפְטֵר, אָבֵל
 4 הִיָּבָא דְאִיבָא רֹאָה - אֲבֵל בְּמִקּוֹם שְׁמֻצִיִּים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת
 5 כִּיצַד הוּא נִתְקַל, לְמָה דִּי לָנוּ בִּשְׁבוּעָתוֹ, (נִיתִי) [לִיתִי] רֹאָה - יֵשׁ
 6 לוֹ לְהִבְיָא עֵדִים (וְנִיפְטֵר) [וְלִיפְטֵר] - וְרַק בְּאוֹפֵן זֶה יִפְטֵר, דְּתִנְיָא
 7 בְּבִרְיָתָא, אִיסִי בִן יְהוּדָה אָמַר, נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת שׁוֹמֵר שְׁכֵר, (שְׁמוֹת
 8 כֵּב טִי) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רַעְהוֹ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר וגו' וּמָת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ
 9 נִשְׁבָּה, אִין רֹאָה וְאִין עֵדִים שְׁרָאוּ אֶת מַעֲשֵׂה הָאוֹנוֹס שְׁבוּעַת ה'
 10 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְיֵשׁ לְדִיִּיק מִהַפְּסוּק, הָא יֵשׁ רֹאָה, וְהֵם עֵדִים
 11 שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת שְׁנֹאנְסָה, אִין דִּי בִּשְׁבוּעָה אֵלָא יָבִיא רֹאָה - עֵדִים
 12 וְיִפְטֵר. וְכך גַּם סוֹבֵר הִתְנָא רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, וְלִכֵּן תִּמְנָה מִדּוּעַ אִמְרוּ
 13 רְבוּתֵי שְׁחָן שׁוֹמֵר שְׁכֵר וְחָן שׁוֹמֵר חֵינָם נִשְׁבַּעִים וּנְפִטֵרִים.
 14 רַבִּי יוֹחָנָן מְתַרֵּץ אֶת הַסְּתִירָה בְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר בְּאוֹפֵן שׁוֹנָה: וְרַבִּי
 15 חֵיָא בְּרִי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר שְׁנִתְקַל
 16 וּפְשַׁע וְכַפֵּי שְׁמֹבָרָא בְּבִרְיָתָא, אֲבֵל כֵּאֵן בְּמִשְׁנָה יֵשׁ סִיבָה מִיּוֹחַדָּת
 17 לְפוֹטֵרֵם מִשְׁבוּעָה לְפִי שְׁשְׁבוּעָה זוֹ תִּתְּנָת חֲכָמִים הִיא לְפוֹטֵר
 18 בִּשְׁבוּעָה שׁוֹמֵר שְׁנִתְקַל וְשִׁבַר חֲבִית תוֹךְ כִּדִּי הֶעֱבַרְתָּה מִמִּקּוֹם
 19 לְמִקּוֹם, שְׂאֵם אִי אָתָּה אוֹמַר בֵּן לְפוֹטֵרוֹ בִּשְׁבוּעָה, אִין לָךְ אָוִם
 20 הַמַּעְבֵּיר חֲבִית לְחִבְרֵי מִקּוֹם לְמִקּוֹם, אִף אִם הֶעֱבַרְתָּ הִיא לְצוּרֶךָ
 21 הַחֲבִית, וְזֹאת מַחֲשֵׁשׁ שְׁתִּישְׁבַר וְיִצְטַרֵּךְ לְשִׁלָּם.
 22 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן, הִיָּבָא מְשַׁתְּבַּע - כִּיצַד יִשְׁבַּע שְׁלֹא פּוּשַׁע,
 23 שְׁהִירֵי הוּא וְדָאִי פּוּשַׁע. מְשִׁיבֵי הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּא, נִשְׁבַּע בְּנוֹסַח
 24 זֶה, שְׁבוּעָה שְׁלֹא בְּכוּנְהָ שְׂכִירְתֵיה.
 25 הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה לְבָאֵר גַּם אֶת הַשִּׁיטוֹת הָאֲחֵרוֹת: וְאָתָּא רַבִּי יְהוּדָה
 26 לְמִיָּמַר שְׁהִתְקַל אִינוּ פּוּשַׁע, אֵלָא אֲנוּס כְּעֵין גִּיבִיה וְאֲבִידָה, וְלִכֵּן
 27 שׁוֹמֵר חֵנָם יִשְׁבַּע וְנוֹשֵׂא שְׂכָר יְשַׁלְּם, הִיא כְּרִינָה וְהִיא כְּרִינָה - כֵּל
 28 אַחַד לְפִי דִינּוּ. שׁוֹמֵר חֵינָם שְׁחִיבֵי רַק בְּפִשְׁעִיה, וְנִתְקַל אִינוּ פּוּשַׁע,
 29 נִשְׁבַּע שְׁלֹא פּוּשַׁע פְּשִׁיעָה אַחֶרֶת וּנְפִטֵר, וְאִילוּ שׁוֹמֵר שְׁכֵר שְׁחִיבֵי
 30 עַל גִּיבִיה וְאֲבִידָה, יֵשׁ לוֹ לְהַתְּחִיב גַּם עַל מָה שְׁנִתְקַל. לְדַעַת רַבִּי
 31 יְהוּדָה לֹא קִיּוּמַת בְּעֵנִין תְּקֵנַת חֲכָמִים, וְשִׁלָּא כִפִּי שְׁסוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר.
 32 וְאָתָּא - וְבָא הִתְנָא רַבִּי אֲלֵעִזֵּר לְמִיָּמַר - לְלַמְדֵינוּ אֶת דַּעַתוֹ, אִין -
 33 אֲכַן נִבְרָא בְּרַבִּי מֵאִיר - כֶּךָ לְמַדְתֵּי מְרַבּוּתֵי כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר
 34 שְׁשִׁיבֵיה נִשְׁבַּעִים וּנְפִטֵרִים, וְיִמְהוּ - וְאוֹלָם תְּמִיָּה אִין אִם יוֹבִילֵי יָהּ
 35 וְיָהּ - שׁוֹמֵר חֵינָם וְשׁוֹמֵר שְׁכֵר לִישְׁבַּע.
 36 הַגְּמָרָא מְבִאֵרֵת אֶת תְּמִיּהוֹתָ שֶׁל הִתְנָא רַבִּי אֲלֵעִזֵּר: בְּשַׁלְּמָא - מוֹבֵן
 37 הַדְּבַר שׁוֹמֵר חֵנָם מְשַׁתְּבַּע שְׁלֹא פּוּשַׁע קָה, כִּיּוֹן שְׁנִתְקַל לֹא פּוּשַׁע
 38 הוּא אֵלָא אֲנוּס כְּעֵין גִּיבִיה וְאֲבִידָה, וְהוּא פִּטוֹר בְּגִיבִיה וְאֲבִידָה,
 39 אָלָא שׁוֹמֵר שְׂכָר שְׁחִיבֵי בְּגִיבִיה וְאֲבִידָה, אָמַר מְשַׁתְּבַּע - מִדּוּעַ הוּא
 40 נִשְׁבַּע וּנְפִטֵר, כִּי לֹא פּוּשַׁע נְמֵי פְּעֵי שְׁלוּמֵי - הֵלֹא גַּם אִם נִתְקַל אִינוּ
 41 פּוּשַׁע, הוּא חִיבֵי לְשַׁלְּם כְּדִין שׁוֹמֵר שְׁכֵר שְׁחִיבֵי בְּגִיבִיה וְאֲבִידָה.
 42 וְאִפְּלוּ שׁוֹמֵר חֵנָם נְמֵי - גַּם אִין מוֹבֵן לְמָה הִדְּיִתְקַלּוֹת לֹא נַחֲשַׁבְתָּ
 43 לְפִשְׁעִיה, הָא תִּינַח - מוֹבֵן הַדְּבַר שְׂאֵם הַעֲבִיר אֶת הַחֲבִית בְּמִקּוֹם
 44 מְדֻרָן, שְׁהִדְּיִתְקַלּוֹת נַחֲשַׁבְתָּ לְקַרְבָּה לְאוֹנוֹס, אֲבֵל שְׁלֹא בְּמִקּוֹם
 45 מְדֻרָן - אִם הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, מִי מְצִי מְשַׁתְּבַּע שְׁלֹא פּוּשַׁע - הָאִם
 46 יִכּוֹל הוּא לְהַשְׁבַּע שְׁלֹא פּוּשַׁע, הֵלֹא וְדָאִי הִתְקַלּוֹת בְּדֶרֶךְ חִלְקָה
 47 וְיִשְׂרָה נַחֲשַׁבְתָּ לְפִשְׁעִיה. וְאִפְּלוּ בְּמִקּוֹם מְדֻרָן נְמֵי - גַּם אִין מוֹבֵן
 48 לְמָה נִפְטֵר בִּשְׁבוּעָה, הָא תִּינַח - מוֹבֵן הַדְּבַר הִיָּבָא דְלִיבָא רֹאָה -
 49 בְּמִקּוֹם שְׁאִין מְצִיִּים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, שְׁלִכֵן
 50 עֲלֵיו לְהַשְׁבַּע וְלַהֲפֵטֵר, אֲבֵל הִיָּבָא דְאִיבָא רֹאָה - אֲבֵל בְּמִקּוֹם
 51 שְׁמֻצִיִּים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוֹת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, לְמָה דִּי לָנוּ
 52 בִּשְׁבוּעָתוֹ, (נִיתִי) [לִיתִי] רֹאָה - יֵשׁ לוֹ לְהִבְיָא עֵדִים וְרַק בְּאוֹפֵן זֶה
 53 יִפְטֵר דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, אִיסִי בִן יְהוּדָה אָמַר נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת שׁוֹמֵר
 54 שְׁכֵר, (שְׁמוֹת כֵּב טִי) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רַעְהוֹ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר וגו' וּמָת
 55 אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, אִין רֹאָה וְאִין עֵדִים שְׁרָאוּ אֶת מַעֲשֵׂה הָאוֹנוֹס

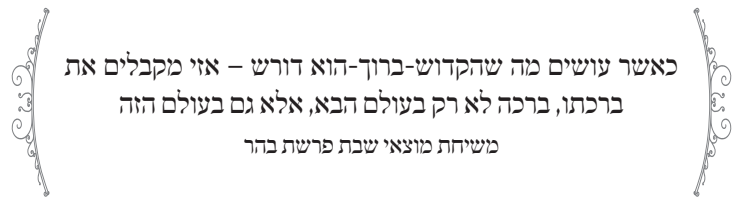
1 ואפי' במקום פרוזן נמי. היאך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילין להלך א"כ מביא עדים: היכא דאיכא ראיה במקום שערס מצויין: נתיי ראייה. ולא יפטר בשבועה כאיסי ור'
2 מאיר אית ליה נתקל אגוס הוא הלך שומר שבר נמי פטור ודאיסי לית ליה: ה"ג ור' חייא בר אבא וכו' ולא גרסינן אלא ומילתא באפי נפשיה מותרץ הא דרמיין לעיל דר"מ אדר'
3 מאיר בנתקל ואמר ר' אלעזר תברא וכו' ור' חייא בר אבא פליג אדר' אלעזר ואמר לעולם חד תנא הוא ונתקל ודאי פושע הוא והכא היינו טעמא דמיפטר בשבועה: שבועה זו תקנת
4 חכמים. להיפטר בה ולקמיה מפרש מאי משתבע הא פשע: שאם אי אתה. פטור מן התשלומין כשנתקל אין לך אדם וכו' שדואג שלא יפשל ותשבר. היכי משתבע. לחיי בר אבא
5 אליבא דר"מ הא ודאי פושע הוא: ואהא רבי
6 יהודה. לאיפלוגי ולמימר נתקל לאו פושע הוא
7 אלא קרוב לאונס ולפשיעה דדמי לגניבה
8 ואבידה ותקנת חכמים אין כאן אלא האי כי
9 דיניה ותאי כי דיניה: אין גמרא כרבי מאיר.
10 דשינתן פטורין בשבועה שמעיה אף אני ומיהו
11 תמיה אני דבשלמא שומר חנם משתבע דלא
12 פשע דאגא בעלמא בר' יהודה כבירא לי דנתקל
13 לאו פושע הוא ולא אגוס אלא שומר שבר כו':
14 ברשתקא. ורבה: ויזא. קורה היוצא מן הבותל'
15 ובולטת לרשות הרבים: אייתי ראייה. ואינו נאמן
16 בשבועה אלא בעדים: וכיניתי לה. קניתי לה
17 ותקיפו להו. התמיצה קלא אית להו. אימת
18 התמיצה ואצל מי היו ושל מי היו שמא שלף היו
19 או קנית חומץ בדמים פחותים ולא אצלך
20 התמיצה דדרו בגמרא. מוט כפוף באמצעו ונתנו
21 על כתפו ונתא שני ברין בשני ראשיו ונשאו בו
22 משא כבד: משלם פלגא. פועל שקבל עליו
23 להוליך תביות ממקום למקום ונשקם באותו
24 מוט ונשבר משלם פלגא: מאי טעמא נפיש לה. ו
25 ולא היה לה להטעמו לבדו: וזוטר לתרי. ובין דאיתו
26 ראוי לשני משאות דרך בני אדם להתחזק
27 ולטוענו באחד הלך דמי נמי לאונס: דדרו
28 בגדילא. עץ מפורזל בראשו וקושר בו משא שני
29 בני אדם ומכניס צוארו בין שני פצלו ומוטל על
30 ב' כתפיו וקורין אותו בלשון אשכנז גבלא
31 וראשו של מטה ארוך וכשעומד לפוש מציעו
32 בקרקע: משלם כוליה. שפשיעה היא שחרבה
33 במשא שני בני אדם: שקולא. נושאי משאות
34 ותברו ליה שלא במקום מדרון ובפשיעה אי נמי
35 בדיגלא: בדרך טובים. לפנים משורת הדין:
36 וארחות צדיקים תשמרו. סיפיה דקרא הוא:

1 **השוכר** את הפועלי ואמר להם להשכים
2 ולהעריב. פי ר"י בששכרן סקמא
3 ואמר להם אחר שהשכרין כבר להשכים ולהעריב
4 אכל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו:
פועל

1 **ואפילו במקום מדרון נמי התינה היכא דליכא ראייה**
2 **אכל היכא דאיכא ראייה נתיי ראייה ונפטר דתניא**
3 **איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה**
4 **בין שניהם הא יש רואה וביא ראייה ויפטר ור' חייא**
5 **בר אבא א"ר יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא**
6 **שאם אי אתה אומר בן אין לך אדם המעביר הכית לחבירו במקום היכי משתבע**
7 **אמר רבא שבועה שלא בכונה שברתיה ואתא ר' יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא**
8 **שבר ושלם האי פדיניה והאי פדיניה ואתא ר' אלעזר למימר אין גמרא פרי"מ ומיהו תמיה**
9 **אני אם יכולים זה וזה לישבע בשלמא שומר חנם משתבע שלא פשע בה אלא שומר שבר**
10 **אמאי משתבע פי לא פשע נמי בעי שלומי ואפילו שומר חנם נמי הא תינה במקום מדרון**
11 **שלא במקום מדרון מי מצוי משתבע שלא פשע ואפילו במקום מדרון נמי הא תינה היכא**
12 **דליכא ראייה היכא דאיכא ראייה נתיי ראייה ויפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה**
13 **שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה וביא ראייה ויפטר שהוא גמרא דההו קא מעבר**
14 **חביתא דחמרא ברישתקא דמחוזא ותברה ביוזא דמחוזא אתא לקמיה דרבא א"ל רישתקא**
15 **דמחוזא שכחי בה אינשי זיל אייתי ראייה ואיפטר א"ל רב יוסף גריה כמאן פאיסי א"ל**
16 **אין פאיסי וסבירא לן פותיה ההוא גברא דא"ל לחבריה זיל ובין לי ארבע מאה דני חמרא**
17 **אזל ובן ליה לסוף אתא לקמיה א"ל ובני לך ארבע מאה דני חמרא ותקיפו להו אתא**
18 **לקמיה דרבא א"ל ארבע מאה דני חמרא תקיפו קלא אית לה למילתא זיל אייתי ראייה**
19 **דמעיקרא כי מובנת להו חמרא מעליא הנה ואיפטר א"ל רב יוסף גריה כמאן פאיסי א"ל**
20 **אין פאיסי וסבירא לן פותיה אתקין רב חייא בר יוסף כסבירא הני דדרו בגמרא ואיתבר**
21 **גשלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד וזוטר לתרי קרוב לאונס וקרוב לפשיעה פדיגלא**
22 **משלם כולה רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולא חביתא דחמרא שקל לגלימיהו**
23 **אתו אמרו לרב אמר ליה הכ להו גלימיהו אמר ליה דינא הכי אמר ליה אין למען תלך**
24 **בדרך טובים יהיב להו גלימיהו אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן**
25 **מדי אמר ליה זיל תב אנרייהו א"ל דינא הכי אמר ליה אין וארחות צדיקים תשמור:**

הדרן עלך השוכר את האומנין

1 **השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא**
2 **להעריב אינו רשאי לכופן מקום שנהגו לזון זון לספק במתיקה יספק הפל**
3 **כמנהג המדינה מעשה בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שכור לנו פועלין הלך**
4 **ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת**
5 **שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמקן שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא**
6 **יתחילו בפלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבד רבן**
7 **שמעון בן גמליאל אומר לא היה צריך לומר הפל כמנהג המדינה: גמ' פשיטא לא**
8 **צריכא דטפא להו אנארייהו כהו דתימא אמר להו הא דטפאי לכו אנארייכו אדעתא**
9 **דמקדמיתו ומחשבותי בהדאי קא משמע לן דאמרו ליה האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבדיתא שפיתא אמר ריש לקיש**
10 **פועל**

פועל בבנייתו משלו. פ"י בבנייתו לביתו מן המלאכה משלו בשעה שהיא שלו הדינו אחר יציאת הבוכבים לפי שהיה לבית אינו לצורך בעל הבית ולכך אין לו להקפיד בשביל החוקה שהיא ממלאכה בעה"ב וביציאתו למלאכה משל בעה"ב דומן המלאכה הוא מהניח עד צאת הבוכבים ולא מעמוד השחר כדמשמע בפרק אמר להם

בבנייתו משלו. פ"י בבנייתו לביתו מן המלאכה משלו בשעה שהיא שלו הדינו אחר יציאת הבוכבים לפי שהיה לבית אינו לצורך בעל הבית ולכך אין לו להקפיד בשביל החוקה שהיא ממלאכה בעה"ב וביציאתו למלאכה משל בעה"ב דומן המלאכה הוא מהניח עד צאת הבוכבים ולא מעמוד השחר כדמשמע בפרק אמר להם

בבנייתו משלו. פ"י בבנייתו לביתו מן המלאכה משלו בשעה שהיא שלו הדינו אחר יציאת הבוכבים לפי שהיה לבית אינו לצורך בעל הבית ולכך אין לו להקפיד בשביל החוקה שהיא ממלאכה בעה"ב וביציאתו למלאכה משל בעה"ב דומן המלאכה הוא מהניח עד צאת הבוכבים ולא מעמוד השחר כדמשמע בפרק אמר להם

בבנייתו משלו. פ"י בבנייתו לביתו מן המלאכה משלו בשעה שהיא שלו הדינו אחר יציאת הבוכבים לפי שהיה לבית אינו לצורך בעל הבית ולכך אין לו להקפיד בשביל החוקה שהיא ממלאכה בעה"ב וביציאתו למלאכה משל בעה"ב דומן המלאכה הוא מהניח עד צאת הבוכבים ולא מעמוד השחר כדמשמע בפרק אמר להם

הכא אף על גב דאיכא שורייקי

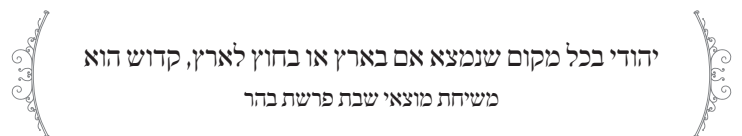
בבנייתו. לעיר: משלו. צריך לחזור משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו. וביציאתו. למלאכתו בבקר: משל בעל הבית. אינו צריך להקדים אלא עם הג' החמה: ואספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תרח השמש ונו' וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך: וליחיו היכי נהיגי. בעיר והכל

בבנייתו. לעיר: משלו. צריך לחזור משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו. וביציאתו. למלאכתו בבקר: משל בעל הבית. אינו צריך להקדים אלא עם הג' החמה: ואספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תרח השמש ונו' וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך: וליחיו היכי נהיגי. בעיר והכל

בבנייתו. לעיר: משלו. צריך לחזור משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו. וביציאתו. למלאכתו בבקר: משל בעל הבית. אינו צריך להקדים אלא עם הג' החמה: ואספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תרח השמש ונו' וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך: וליחיו היכי נהיגי. בעיר והכל

בבנייתו. לעיר: משלו. צריך לחזור משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו. וביציאתו. למלאכתו בבקר: משל בעל הבית. אינו צריך להקדים אלא עם הג' החמה: ואספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תרח השמש ונו' וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך: וליחיו היכי נהיגי. בעיר והכל

הכא אף על גב דאיכא שורייקי

56 - מה ביכולתי לעשות, הלא הרמנא דמלכא הוא - מצות המלך
 57 היא שאתפוס גנבים, ומה אעשה כדי לתפוסם.
 58 אמר לו רבי אלעזר, תא אמרדך היכי תעביד ויבא אלמדך איך
 59 תעשה, עול בארבע שנים להנחמא - הכנס בשעה הרביעית של
 60 היום לחנות שמוכרים בה דברי מאכל, כי הוית איניש דקא שתי
 61 חמרא - כשתראה אדם ששותה יין, וקא נקיש פסא בדיה וקא
 62 מנמנמ - ומנמנמ כשאוהו בידו את הכוס, שאול עילוייה - שאל
 63 ותברר מה מעשיו, אי צורבא מרנן הוא, ויניס - אם לתלמיד חכם
 64 הוא ומנמנמ, אקרומי קדים לנרסיה - שמא השכים לתלמודו בעוד
 65 לילה, ולכן עיף הוא. ואי פועל הוא - אם שכיר יום הוא, קדים קא
 66 עביד עבידתיה - שמא השכים למלאכתו. ואי עבידתיה בליליא -
 67 ואם הוא אומן שדרכו לעשות מלאכתו בלילה, יש לומר שעשק
 68 במלאכתו, ואף שלא נשמע קול מלאכה מביתו, שמא רדודי רייד
 69 - אומנותו לרדד ולמתוח כרול ונחושת לעשות מחטים. ואי לא -
 70 אם אינו תלמיד חכם או פועל או אומן, ומנמנמ בשעת הבוקר,
 71 מוכח דנבא הוא - שהוא גנב, והיה ער בלילה וארב לעוברי
 72 דרכים, או חפר תחת בתים לגונבם, ולכך הוא עיף ומנמנמ,
 73 ותפסיה - ותפוס אותו בכדי למוסרו למלכות.
 74 אישיתמע מילתא בי מלכא - נשמעה עצת רבי אלעזר בבית
 75 המלכות, ואמרו, כתיבא דאיגרתא איהו ליתו פרונקא - קורא
 76 האיגרת הוא יהא השליח לקיימה, כלומר, רבי אלעזר שיעץ את
 77 העצה, ילך לתפוס את הגנבים. איתיה [הביאן] לרבי אלעזר כרבי
 78 שמעון, וקא תפיס גנבי ואיל - היה הולך ותופס את הגנבים
 79 ומוסרם למלכות.
 80 שלח ליה רבי יהושע בן קרחה לרבי אלעזר, חומין בן יון - רשע בן
 81 צדיק, הלא בכלל הגנבים יש גם מבני ישראל, ועד מתי אתה מוכר
 82 את עמו של אלהינו להריגה. שלח ליה רבי אלעזר, קוצים אני מקלה
 83 מן הפרס - איני מוסר להריגה אלא את הרשעים. שלח ליה רבי
 84 יהושע בן קרחה שנית, יבא הקב"ה שהוא פעל הפרס, ויכלה את
 85 קוציו מכרמו. אך אתה אל תמסור בני ישראל להריגה.
 86 יומא חד, פגע ביה ההוא כובס - יום אחד פגש כובס את רבי
 87 אלעזר, וקרייה - וכינה אותו חומין בן יון. אמר רבי אלעזר, מדחציף
 88 כולי האי - מכך שהוא חצוף כל כך, שמע מינה רשיעא הוא - על
 89 כרחק רשע הוא. אמר ליה רבי אלעזר לאנשי המלכות, תפסוהו
 90 במאסר. מיד תפסוהו אנשי המלך לבית הסוהר ודנוהו למיתה.
 91 לבתר דנה דעתיה - לאחר שנחה דעתו של רבי אלעזר, אול ברתיה
 92 לפיכקה - הלך לפדותו מבית האסורים, ולא מצי - ולא עלה בידו
 93 לשחררו. קרי עליה - קרא רבי אלעזר על הכובס את הפסוק
 94 (משלי כא כג) 'שומר פיו ולשונו שומר מצות נפשו'. שאם היה
 95 שומר את פיו ולשונו, היה ניצול.
 96 וקפוהו - תלו אנשי המלך את הכובס. קם תיתי וקיפא, וקא כבי -
 97 עמד רבי אלעזר תחת עמוד התליה ובכה, שמא הכובס אינו גנב.
 98 אמרו ליה לרבי אלעזר, רבי, אל ירע בעיניך תליתו, שכן הוא וגנזו
 99 פעלו נצרה מאורסה ביום הכפורים.
 100 כששמע זאת רבי אלעזר, הניח ידו על בני מעיו, ואמר, שישו בני
 101 מעי שישו, ומה פסיקות שלכם - שמסרתי למלכות רק מספק, כך
 102 - לא שגיתי, ודאית שלכם - שיש ראייה לרשותם, שמנמנמים
 103 באכילתם בבוקר, על אחת כמה וכמה שצריך לכלותם מהעולם.
 104 מוכפח אני ככם בני מעי, שאין רמה ותולעה שולמת ככם לאחר
 105 מיתתי.
 106 ואפילו הכי לא מיתבא דעתיה - על אף שהתברר שלא טעה, לא
 107 נחה דעתו, עד שאשקוהו פסא דשינתא - הכניסוהו לבית משי שנינה,
 108 ועילוהו לביתא דשישא - הכניסוהו למנוחה שישאן הרחוק
 109 שולטת שם, וקרעו לפרסיה - קרעו את כריסו, הווי מפקו מיניה
 110 דיקולי דיקולי דתרבא - הוציאו ממנו סלים מלאים שומן, ומותבי

1 פועל, כנפיקתו לעיר בסוף היום, צריך לוותר מהזמן שלו, ולשוב
 2 רק בצאת הכוכבים, וכיציאתו מהעיר בבוקר, משל פעל הפית,
 3 שאינו צריך לצאת בעמוד השחר ולהגיע לעבודתו עם הנץ
 4 החמה, אלא יוצא בנץ, והליכתו בזמן של בעל הבית. ומביא ראייה
 5 לדרביו, שגאמר (תהלים קד כ"ב), 'תורה השמש ואספון ואל
 6 מעונתם ירצונו, יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב' - בוריתח
 7 השמש נאספת חיות היער למחבואם, ואדם יוצא לעבודתו,
 8 וממשיך בה עד הערב. הרי שיוציאים הפועלים לעבודתם רק בנץ
 9 החמה ועובדים הם עד צאת הכוכבים.
 10 ושאלת הגמרא: מדוע קובע ריש לקיש כלל בזה, הלא זה תלוי
 11 במנהג העיר, כמבואר במשנה, וליחוי היכי נהיני - ונראה מהו
 12 מנהגם. מתרצת הגמרא: הכלל נאמר בעיר חדשה, שאין בה עדיין
 13 מנהג.
 14 ושאלת הגמרא שוב: הלא בעיר חדשה נקבע המנהג לפי המקום
 15 שרובם באו משם, וניחוי מהיכא קא אתו - נראה מהיכן באו רובם
 16 ומה היה מנהגם. מתרצת הגמרא: מדובר בנקוטאי - שהתושבים
 17 התלקטו ממקומות שונים שמנהגם שונה זה מזה, ועל כן נקבע
 18 הדין על פי הכתוב בתורה.
 19 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: איבעית אימא - אם תרצה, אמור,
 20 שמדובר בעיר עם מנהג קבוע, ובאופן דאמר להו בעל הבית,
 21 האגרייתו לי בפועל דאורייתא - תשכרו לי לפי דיני פועל מהתורה,
 22 ולא לפי המנהג, ובאופן זה הדין הוא שיצאו בנץ וישובו בצאת
 23 הכוכבים.
 24 אגב שהובאו הפסוקים (תהלים קד כ"ב), 'תורה השמש ואספון
 25 ואל מעונתם ירצונו יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב', הגמרא
 26 דורשת את הפסוקים בענין: דרש רבי ירמיה, ואמרי לה תני רב יוסף
 27 - ויש אומרים שרב יוסף שנה זאת בברייתא, מאי דכתיב (תהילים
 28 קד כ) 'תשת חשך ויהי לילה, בו תרמוש כל חיתו יער'. ומפרש,
 29 'תשת חשך ויהי לילה' - זה תעולם חשך שהוא דומה ללילה, וממשיך
 30 הכתוב, 'בו תרמש כל חיתו יער' - אלו הרשעים שבו - שבעולם
 31 הזה, שעושים מעשים בחושך ובהחבא, ורזינין לתייה שפייער,
 32 שמניחים להם להלך ברשעם ולא נפרעים מהם בעולם הזה, והם
 33 כחיה ביער שיכולה לעשות חפצה באין רואה.
 34 וממשיך הכתוב (שם כב), 'תורה השמש ואספון ואל מעונתם
 35 ירצונו', ודורשת הגמרא, ש'תורה השמש' נאמר לצדיקים, שעושים
 36 מצוות ומעשים טובים, ויזכו שלעתיד תורה להם שמש צדקה
 37 ומרפא, ולעומתם 'אספון' הרשעים לניהנם. ועוד שכר שמור
 38 לצדיקים: 'ואל מעונתם ירצונו', שאין לה כל צדיק וצדיק שאין לו
 39 מודד לפי כבודו. ומבארת הגמרא את המשך הפסוקים (שם כג),
 40 'יצא אדם לפעלו', יצאו צדיקים לקבל שכרן. ובאלו צדיקים מדובר,
 41 'ולעבודתו עדי ערב', כלומר, כמי שהשלים עבודתו עדי ערב - עד
 42 יום מותו.
 43 אגב דרשת הפסוק 'תשת חשך ויהי לילה' וגו', מביאה הגמרא
 44 מעשה שהוכרז בו פסוק זה: רבי אלעזר ברבי שמעון, אשכח לההוא
 45 פרהגונא דקא תפיס גנבי - פגש את הממונה מטעם המלך לתפוס
 46 גנבים. אמר ליה רבי אלעזר, היכי יבלת להו - איך אתה מבין את
 47 תחבולותם להסתתר, לאו פחיתא מיתלי - וכי לא נמשלו לחיות
 48 היער, שמתחבאות ביום, דכתיב (שם) 'תשת חשך ויהי לילה, בו
 49 תרמוש כל חיתו יער', שרק בלילה יוצאות החיות ממחבואם.
 50 ואיכא דאמרי ויש אומרים, מהאי קרא קאמר ליה - מפסוק זה
 51 הוכיח לו, שנאמר (תהלים י ט), 'ארב כמסתר בארץ בסופו',
 52 הרשע יארוך במקום מסתור כדי לגזול את העני, כאריה שמסתתר
 53 בסוכה קרוב לאנשים, כדי שלא יישמרו ממנו ויוכל לתפוס מיד.
 54 ויש לחוש דלמא שקלת צדיקי ושקלת רשיעי - שמא אתה תופס
 55 צדיקים ורשעים אתה מניח חפשי. אמר ליה הממונה, ומאי אעביד

56 דְרָבִי אֶבְרָהָהּ מַעֲיֵן שׁוּפְרִיָּה דְעָקֵב אֶבְיָנוּ שׁוּפְרִיָּה דְעָקֵב אֶבְיָנוּ מַעֲיֵן
 57 שׁוּפְרִיָּה דְאָדָם הָרָאשׁוֹן וְאֵילוּ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן לֹא קָא חֲשִׁיב לִיה - לֹא
 58 חֲחִישִׁיב בִּינֵיהֶם.
 59 מתרצת הגמרא: שאני רבי יוחנן, דהדרת פנים לא הוויא ליה - לא
 60 היה לו זקן, והתנא לא מנה אלא את האנשים שמלבד שהיו
 61 מיוחדים ביופיים היתה להם גם הדרת פנים.
 62 רבי יוחנן הוה אויל וְהֵיב אֲשַׁעְרֵי מְבִילָה - היתה דרכו ללכת ולישב
 63 בפתח בית הטבילה, וביאר וְאָמַר סִיבַת יִשְׁבִּתוּ שָׁם, דְבִי סֶלְקָן -
 64 כדי שכשיעלו גנות ישראל מִמְבִּילַת מְזֻנָה, לִפְנֵינוּ בִּי - יפגשו בו,
 65 בִּי חֲיִבִּי דְלִהּוּן לְהוּ בְּנֵי שְׁפִירֵי פְּוֹתֵי וְגַמְרֵי אֹרְיִיתָא פְּוֹתֵי -
 66 שבוכות שיראוני יהיו להם בנים נאים כמותי ולומדי תורה כמותי.
 67 אָמְרוּ לִיה רַבָּנָן - אמרו לו החכמים, וכי לא מִסְתַּפֵּי מִרַּמְעִינָא בִּישָׂא
 68 - וכי אינך מפחד שבשעה שהם מביטות ומתבוננות ביופך יכולות
 69 הן להזיקך בקנאתן בצורת עיניהן. אָמַר לְהוּ, אֲנִי מְרַעֵא דְיוֹסֵף
 70 קְאָתִיבָא דְלֹא שְׁלֵמָא בִּיה עֵינָא בִּישָׂא - אני בא מזרעו של יוסף
 71 הצדיק, שעין הרע אינה שולטת בו ואינה מזיקתו, דְכִתְבִּיב בְּבֵרַכַת
 72 יַעֲקֹב לְיוֹסֵף לִפְנֵי פְטִירָתוֹ (בראשית מט כב) לֵבְנֵי פֶרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת
 73 עָלֵי עֵינָי, וְאָמַר רַבִּי אֶבְרָהָהּ, אֵל תִּקְרֵי אֶת הַפְּסוֹק כַּמְסוּרַת הַקְּרִיאָה
 74 שֶׁלְפָנָיו עָלֵי עֵינָי, אֵלָּא תִרְדּוּשׁ אֶת הַפְּסוֹק כְּאִילוּ כְּתוּב בּו 'עוֹלֵי
 75 עֵינָי, וּמִשְׁמַעוֹתוֹ שְׁבִנֵי יוֹסֵף עוֹלִים וְשׁוֹלְטִים עַל הַעֵץ, וְאֵין הַעֵץ
 76 שׁוֹלְטַת עֲלֵיהֶם. רַבִּי יוֹסֵף בֶּן חֲנִינָא אָמַר, מְהֵבָא יֵשׁ לְלַמּוּד זָתָא,
 77 שְׂעֵקֵב אֶבְיָנוּ בִּירַךְ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם בְּנֵי יוֹסֵף (שם מח טז) וְיִרְדּוּ
 78 לְרֵב קֶרֶב הָאָרֶץ, דְהיינו שיפרו וירבו בארץ כדגים הפרים והרבים
 79 במים, וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ שְׁמָה דְגֵימִים שְׁלֵמִים מְכַסִּים אוֹתָם וְעַל יְדֵי זֶה
 80 אֵין הַעֵץ שׁוֹלְטַת בְּהוּ, אֵף יִרְעוּ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הַעֵץ הִרְעָה שׁוֹלְטַת בְּהוּ.
 81 יוֹמָא חַד הוּהוּ קָא סָחֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּרַדְרָא - יום אחד היה רבי יוחנן
 82 רוחץ בירדן, וְהוֹנִיחָה רִישׁ לְקִישׁ - ראה אותו ריש לקיש שהיה
 83 ליסטים באותו זמן, וְשׁוּרֵי לְרַדְרָא אֶתְרִיָּה - וקפץ ונכנס אף הוא
 84 לירדן כדי לפוגשו. כְּבֹרָא רַבִּי יוֹחָנָן אֶת כּוּחַו שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ, אָמַר
 85 לִיה 'חִילְךָ לְאוֹרִייתָא' - כוחך גדול וראוי לסבול את עול התורה.
 86 הַשֵּׁיב רִישׁ לְקִישׁ וְאָמַר לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן, 'שׁוּפְרָךְ לְגִשְׁ' - יופיך ראוי
 87 לנשים. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן, אֵי דְהֲדַרְתָּ בְּךָ - אם תניח מללסטם את
 88 הבריות ותקבל על עצמך עול תורה, וְהִיבְנָא לְךָ אַחוּתֵי דְשְׁפִירָא
 89 מִינָא - אשיא לך את אחותי שיפה ממני. קָבִיל עֲלֵיהָ - קיבל ריש
 90 לקיש על עצמו עול תורה, בְּעֵי לְמִיתְרָה לְאִתּוּי מִיָּנִיָּה, וְלֹא מִצֵּי
 91 הַדָּר - רצה ריש לקיש לקפוץ בחזרה לשפת הירדן להביא את
 92 בגדיו, וְלֹא הִיהָ כְּכוּחַו.
 93 אֶקְרִיָּה וְאֶתְנִיָּה - לימדו רבי יוחנן לריש לקיש תורה ומשנה,
 94 וְשׁוֹנִיָּה נְבָרָא רַבָּא - עד שנעשה גדול בתורה.
 95 יוֹמָא חַד הוּוּ מְפֻלְגֵי בִּי מְדַרְשָׂא - נחלקו החכמים בבית המדרש
 96 בענין זה, הַסְפִּיף וְהַסְפִּין וְהַסְפִּין וְהַרְוִמָה וְהַרְוִמָה יָד וְהַמְגַל קְצִיר,
 97 מִאִמְיָתִי הֵם רְאוּיִים לְהִיּוֹת מְקַבְּלִין טוֹמְאָה, מִשְׁעַת גְּמַר מְלַאכְתָּן -
 98 שנגמרה עשייתם, וְמִאִמְיָתִי גְּמַר מְלַאכְתָּן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,
 99 מִשְׁצִרְפִּים בְּכַבְשָׁן - מאז שהוא מחזקם על ידי ליבונם בכבשן האש
 100 בסוף יצירתם. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, מִשְׁצִרְפִּין בְּמִים - מאז שהוא
 101 נותנם במים לאחר שהוא מלבנם בכבשן האש.
 102 אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, לְסִמְטָא בְּלִסְמִיּוּתֵיהּ יַדְע' - ליסטים
 103 בקי הוא בכלי הליסטים, שִׁמְכִיּוֹן שְׁהִיִּית לִיסְטִים בַּעֲבַר, בְּקִי אַתָּה
 104 בכלי אומנותם לדעת מתי הוא גמר מלאכתו. אָמַר לִיה רִישׁ לְקִישׁ,
 105 וְמִאִי אֶתְנָת לִי - ומה הועלת לי בזה שגרמת שאקבל על עצמי עול
 106 תורה, הֵלֵא גַם הָתָם בֵּין הַלִּיסְטִים 'דְבִי' קְרוּ לִי, שְׁהִיִּית רֹאשׁ לָהֶם,
 107 כְּמוֹ שְׁבָא 'דְבִי' קְרוּ לִי. אָמַר לִיה - ענה לו רבי יוחנן, אֶתְנָתֵי לְךָ -
 108 הועלתי לך דְאֶקְרִיבְךָ - שקרבתך תחת פְּנֵי הַשְּׁבִיבָה.
 109 חֶלְשׁ דְעִתֵּיהּ דְרַבִּי יוֹחָנָן מְדַבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ, חֶלְשׁ - חלה ריש לקיש,
 110 אֶתְנָתֵי אֶתְרֵיהּ קָא בְּכִיָּא - באה אחותו של רבי יוחנן, שהיתה אשתו

1 בִּי הָאֵי מַעֲשֵׂה לְיָדֵיהּ - בא לידו מקרה דומה שמינהו המלך לתפוס
 2 גנבים, ובכלל אותם גנבים שמסר למלכות היו גם מבני ישראל.
 3 פָּנַע בִּיה 'נִפְשׁ אוֹתוֹן אֱלִיהוּ, וְאָמַר לִיה, עַד מְתֵי אַתָּה מוֹסֵר אֶת עַמּוֹ
 4 שְׁלֵ אֱלִיהוּ לְהִרְיָהּ. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא, מִאִי אַעֲבִיד - מה
 5 ביכולתי לעשות, הֵלֵא תְרַמְנָא דְמֶלְכָא הוּא - פקודת המלך היא
 6 שאתפוס את הגנבים, ומה איפוא אעשה. אָמַר לִיה אֱלִיהוּ, אֲבִיךָ
 7 עָרַךְ - כשם שאביך ברח לְאִמְיָא ושם מקוםו כן אֵף עָרַךְ - ברח
 8 מפני המלכות לְלוּדְקָא, ובכך לא יבוא לידך למסור מבני ישראל
 9 להריגה.
 10 אגב האמור למעלה, מביאה הגמרא מעשה נוסף בענינים של רבי
 11 אלעזר ורבי ישמעאל: בִּי הוּוּ מְקַלְעֵי 'כִּאֲשֶׁר הָיוּ מְזַדְמָנִין רַבִּי
 12 יִשְׁמַעֲלָא בְּרַבִּי יוֹסֵף וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּהַר הַרְדֵי - יחדיו,
 13 ועומדים פני האחד מול פני חבריו כשכריסים נוגעות זו בזו, הוּוּ
 14 עֵייל בְּקָרָא דְתוֹרֵי בִּינְיָהוּ - היה יכול לעבור צמד בקר תחת כריסם,
 15 וְלֹא הוּוּ נִנְעָה בְּהוּ - ולא היו השוורים נוגעים בכריסם, שמתוך
 16 שהיו בעלי בשר היה ריווח גדול ביניהם.
 17 אָמַרְהָ לְהוּ הִתִּיא מְטַרְוִינָא - אמרה להם שרה נכרית, בהכרח
 18 שְׁנַעֲבִים מְזוּרִים וְאִינִם שְׁלֵכָם, שְׁהִי אִינְכֶם יְכוּלִים לְהוֹקֵק
 19 לְנִשְׁתוּיכֶם מִחַמַּת רִבּוּי הַבֶּשֶׂר. אָמְרוּ לָהּ, כְּרִיסָן שְׁלָהּ וְשֵׁל
 20 נְשׁוּתִינוּן גְּדוּל מְשֻׁלְנוּ. עֲנַתָּה לָהֶם הַמְטַרְוִינָא, אִם כֵּן, כֵּל שְׁכָן
 21 שֵׁינְכֶם יְכוּלִים לְהוֹקֵק לָהֶן מִפְּאֵת רֹב הַשּׁוּמָן שֶׁל שֵׁינְכֶם. אִמְרָא
 22 דְאָמְרֵי, הֲכִי אָמְרוּ לָהּ, כְּלִשׁוֹן הַפְּסוֹק (שׁוֹפְטִים ח כ"א), 'כִּי בָאִישׁ
 23 גְּבוּרָתֵךְ - כַּעֲרַךְ הָאִישׁ וְגִדְלוֹ כֵּן עָרַךְ גְּבוּרָתוֹ, וְכַלּוּמֵר שֶׁאֵדָם גְּדוּל
 24 וְבַעַל בֶּשֶׂר גַּם אִיבְרִיו גְּדוּלִים, וְעַל כֵּן יְכוּלִים הֵם לְהוֹקֵק
 25 לְנִשְׁתוּיָהֶם. וְאִמְרָא דְאָמְרֵי, הֲכִי אָמְרוּ לָהּ, אֵף עַל פִּי שְׁכָרִיסִם
 26 רַחְבָּהּ, יְכוּלִים לְהוֹקֵק לְנִשְׁתוּיָהֶם לְפִי שְׁאִתְּבָה דְיִחְקַת אֶת הַבֶּשֶׂר'.
 27 שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: וְלָמָּה לְהוּ לְאֶהֱדוּרֵי לָהּ - מדוע השיבו לה, אחר
 28 שדיברה דברי הכל ורעות רוח, וְהָא פְּתִיב (משלי כו ד) 'אֵל תַּעַן
 29 בְּסִיל בְּאִוְלָתוֹ' - אל תשיב לכסיל כגדול מדבר אַוְלָת, מָן תַּשְׁוֵה
 30 לֹא בְעֵינֵי הַשּׁוּמַעִים.
 31 משיבה הגמרא: כְּדִי שְׁלֵא יֵטְעוּ הַשּׁוּמַעִים וְיַחֲשׁבוּ שֵׁישׁ מִמֶּשׁ
 32 בְּדַבְרֵיהּ, וְיִבּוּאוּ לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁהֵם מְזוּרִים.
 33 מִימְרָא נּוֹסַפְתָּ בְּאוֹתוֹ עֵינָי: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִבְרִיָּה - שיעור מידת
 34 הקיבורת דְרַבִּי יִשְׁמַעֲלָא [בְּרַבִּי יוֹסֵף], בְּחִמַּת פֶּת תַּשַּׁע קַבִּין - כנאד
 35 של עור המחזיק בתוכו תשעה קבין. אָמַר רַב פֶּסָא אִיבְרִיָּה דְרַבִּי
 36 יוֹחָנָן, בְּחִמַּת פֶּת חֲמִשָּׁת קַבִּין, וְאָמְרֵי לָהּ - ויש אומרים פֶּת שְׁלֵשַׁת
 37 קַבִּין. דְרַב פֶּסָא גּוֹפִיָּה - של רב פפא עצמו, בִּי דְקוֹרֵי דְהַרְפְּנָא -
 38 בגודל מידת הסל שעושים אנשי הרפניא, שִׁמְחִיק בְּתוּכּוֹ שִׁיעוֹר
 39 נַפֵּחַ שֶׁל שֵׁשׁ קָבִים.
 40 לאחר שהזכירה הגמרא שרבי יוחנן היה משונה בגופו משאר בני
 41 אדם, מביאה הגמרא שהיה משונה ומיוחד גם ביופיו: אָמַר רַבִּי
 42 יוֹחָנָן, אֲנִי אִישִׁתִּירֵי מְשִׁפְרֵי רִישִׁלָּים - אני לבדי נותרתי מאנשי
 43 ירושלים היפים.
 44 מוסיפה הגמרא בענין יופיו של רבי יוחנן: הָאֵי מֵאֵן דְבְּעֵי מְחִיו
 45 שׁוּפְרִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן - מי שרוצה לראות מעין יופיו וזהר אור פניו
 46 של רבי יוחנן, נְיִיתֵי בְּסָא דְבְּסָא מִבִּי סֶלְקִין - יביא כוס של כסף
 47 שעתה יצאה מבית האומן והיא עדיין צהובה מלבה האש, וְנִמְלִיָּה
 48 פְּרִצִינָא דְרִימָנָא סוּמְקָא - וימלאנה בגרעינים של רימון אדום,
 49 וְנִהַרְרֵי לִיה כְּלִילָא דְוֹרְדָא סוּמְקָא לְפּוּמִיָּה - ויקיף את שפת הכוס
 50 בבתר זר של ורדים אדומים, וְנִתְבְּרִיה בֵּין שְׁמֵשָׁא לְטוּלָא - ויעמיד
 51 את הכוס במקום שהוא בין שמש לצל, וְהָוֵא וְהָוֵא - אותם
 52 ניצוצות ואור הזוהרים על פני הארץ סביב, הֵם מַעֲיֵן שׁוּפְרִיָּה דְרַבִּי
 53 יוֹחָנָן.
 54 שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: אִינִי - הנכון הדבר שהיה מיוחד ביופיו, וְהָאֵמַר
 55 מִרַּ, שׁוּפְרִיָּה 'וְיּוֹפִיו' דְרַב פֶּהָנָא, מַעֲיֵן שׁוּפְרִיָּה דְרַבִּי אֶבְרָהָהּ, שׁוּפְרִיָּה

1 **אָמַר** רבי יוחנן איבריה דרבי ישמעאל כו'. אלו דברים נכתבו שלא להוציא לעו על בני
 2 אדם שהם כן. **אָמַר** ר' יוחנן אָנא אשתירי משפירי דישלמי. רבי יוחנן אתר חורבן
 3 תרבה היה אלא כלומר אשתירי ממשפחתם ולפי שהוכר רבי יוחנן שהיה משונה משאר
 4 בני אדם בדבר אחד הוכר גם שהיה משונה ביופיו:

5 **וְיָתִיב** אשערי טבילה. והא דאמר בערבי
 6 פסחים (פסחים דף תיא) האי מאן דפגע
 7 באתא דבני דסלקת משבילת מצוה אחותו ליה
 8 רוח ונוגים היינו כשפוגע בה אבל רבי יוחנן
 9 שהיה יושב שם בקבע אין זו פגיעה אי נמי התם
 10 שפוגע בשעולה בעודה ערומה מן הבהר.

11 **א** הדרת קר כו'. ומכאן אמר ר"ל דר"ל מתחלה
 12 דע דהתם אלא שפרק על תורה ונעשה עם
 13 הארץ ועסק בלסטיות מוקמרא א' הדרת קר
 14 משמע להיות כבתחלה ולא תפרוק עול תורה
 15 מעליך וקאמר נמי מאי אהניית לי התם קרו לי רבי
 16 כלומר מעיקרא נמי קרו לי רבי אלא שבתמי
 17 ומה שפי' בוקטר ר' ריינו רבי של לטסיס אין נראה
 18 אע"ג דאשכחן במס' ע"ז (דף טו) מ"ט קרו לי רבי
 19 רבן על טרסיים אני ריינו דאמרי' בפ' כל בתבי
 20 (שבת דף קטט) אל ר"ל לרבי יהודה נשיאה כן
 21 מקובלני מאבותי ואמרי' לה מאבותיך כל עדי
 22 שאין בה תינוקות של בית רבן כו' משמע ששודם
 23 שלימדו רבי יוחנן למד מאחרים:

24 **א** הדרת קר. לקמן מוכח דנסיב דקאמר אתיא
 25 אחתיה וקא בכיא קמיה ולא קש לשמא
 26 יאמרו בשביל זו חור זה כדנדיש לקמן (דף פה):
 27 **הספין** הפגיון מאימתי מקבלין טומאה. הקשה
 28 ר"ת דתנן בגמ' פלים פרק י"ד הסיף
 29 והספין מאימתי מקבלים טומאה הסיף משישופנו
 30 והספין משישחזנה והיינו דלא כרבי יוחנן ודלא
 31 כר"ל ונראה דהיא מתני' כשהעלו הלוקה וקא
 32 לתקן דתניא בתוספת' סיף וסבין שהעלו הלוקה
 33 שחורין שפן והשחין מקבלין טומאה אבל
 34 מתחלתם הוי גמר דידוהו דרמקש בשמעתין
 35 ונראה דשפן קאי אסיף והשחין קאי אסבין אע"ג
 36 דקתני לשון רבים והוי השתא תוספתא כמו
 37 המשנה:

שתין

1 **כי האי מעשה לרדיה**. מיקדו המלך לתפוס נגבים ולטסיס: לנפי הנדי. פנים אל פנים: בקרא
 2 דתורי. צמד בקר: בנייתו. בין שניתן מתחת כריסן מתוך שפריסן גדול: מטרוניתא. שרית
 3 נקריה: אינם שבלם. שאינם יכולין להזקק לנשותיהם: שלחן גדול משלנו. כריסם של
 4 נשותינו גדול משלנו: כי כאיש גבורתו. אבר תשמיש. לשון אחר שלחן גדול תארו של
 5 אשה מרובה משל איש: כ"ש. שתארתה מרובה

6 ואינכם נזקקין להן ונגעלות לאחרים: אובה
 7 דוחקת את הקשר. ומתוך שתארתם מרובה על
 8 תארתו בשר שנינו נדחק: כי דקורי דהרפנאי.
 9 סלים שעושי בהרפנאי: אישתירי. נותרתה
 10 שופרי. ויחרורי תוארו וקירון וערו: פניו מפי'
 11 סילקין. כשיצא מבית האומן שהוא צהוב
 12 ממראה לבה האש: כי סילקין בעלתו מן האש:
 13 פריצדי. גרעין: ונחדר ליה פליא. וסובבנהו
 14 שפה לפיו סביב של ורד אדום: ויחרורי. דנפק
 15 מניה על פני הארץ: מעין. ולא הביל: הדרת
 16 פנים. וקו: עולי. עין. עולין למעלה מן העין והיא
 17 ממשטה שהיא אנה: יכולה לשלוט בה: חזייה
 18 ריש לקיש. שהיה לטסיס: שוור. קפץ: אמר ליה.
 19 ר' יוחנן: חילף לאורייתא. כמה בוחך יפה לסבול
 20 על תורה: שופרה. ויפיה: לנשי. ראוי לנשים
 21 ולא מצי'. לקפץ בקראשונה דמשקבל עליו על
 22 תורה קשש כחו: הסיף והספין. משנה היא במס'
 23 ובליים (פירי מרה): הפגיון. אשפוי: ומגל יד ופגל
 24 קציר. פלציאל בלעז: משיצירפם. דקניו בלעז:
 25 ליסמאה בליסמיותיה ידע. לפי שהיית לטסיס
 26 אתה בקי באומן כלי אומנות ליסיותו: ר' קרו
 27 לי. רבן של לטסיס וראש לון הייתי: **האי**
 28 אחתיה. דרבי יוחנן אשתו דריש לקיש: וקא
 29 בכיא קמיה. דר' יוחנן להתפלל על בעלתו: עובה
 30 ויפיה: אני אחיה ואלמנותיך עלי בתבטח. פסוק
 31 הוא בירמיה: מצטער. מתחרע על שקמיתו שלא
 32 היה מוצא תלמיד ותיק כמותו: דשף דעתיה.
 33 נעקרה ממנו דעתו וגשתתה ואפילו

25 **לא קא חשיב ליה שאני ר'** יוחנן דהדרת פנים לא הויה ליה ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב
 26 **אשערי** מבילה אמר פי סלקן בגות ישראל מטבילת מצוה לפגעו פי פי היכי דלהווי להו
 27 **בני שפירי** פותי גמירי אורייתא פותי אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מעינא בישא אמר
 28 **להו אנא** מורעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו אל
 29 **תקרי עלי עין** אלא עולי עין ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא וידעו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבבים מים מכסים אותם ואין
 30 העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן וימא חד הוה קא סחי ר' יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור
 31 לירדנא אפתריה אמר ליה חילף לאורייתא אמר ליה שופרף לנשי א"ל אי הדרת קר יהינא קד יהינא קד אחותי דשפירא מינא קביל
 32 עליה געי למיחד לאתויי מאניה ולא מצי הדר אקרניה ואתניה וישויה נברא רבא וימא חד הוה מפלגי פי מדרשא הסיף
 33 והספין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתן ומאימתי גמר מלאכתן רבי יוחנן
 34 אמר משיצירפם בכבשן ריש לקיש אמר משיצירפון במים א"ל לטמאה בלסטיותיה ידע אמר ליה ומאי אהנת לי התם רבי
 35 קרו לי הקא רבי קרו לי אמר ליה אהנאי קד דאקרבינד תחת כנפי השכינה חלש דעתיה דרבי יוחנן חלש ריש לקיש אתאי
 36 אחתיה קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני אמר לה עובה ותומיך אני אחיה עשה בשביל אלמנותי אמר לה ואלמנותיך
 37 עלי תבטחו נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה
 38 גזיל רבי אלעזר בן פדת דמחודרין שמעתייה אזיל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא קד
 39 אמר את פבר לקישא בר לקישא פי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה
 40 פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע קד אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא
 41 **ככי** ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] געו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה ואפילו

1 ואפילו הכי. דאמר רבי אלעזר ברבי שמעון לעיל ספיקות שלכם פה; לא קמיה. דעתיה אהכי מלבקש רחמים ומחילה ביסורין שמא קטא באחד מן הצדיקים: באורתא הוו פייבין ליה
2 שיתין נמטי. בערב היו מקפלין תחמיו במשקבו ס' לבדים שקורין פלסטר-ה; משיבלי. כמין ערבות קטנות שמשממשין בהן מים ושופכין ובלשון לעז' קונקריה; ונגרי' מתותיה שיתין
3 משיבלי דמא וכיבא. ומושכין מתחתיו ששים ערבות מלאות דם קאב דם לקוי שהלכין שזבו ממנו משחין שבא עליה; מיני לפדא. מיני מאכל שעושים מתאנים: דאמר להו. למכאוביה;
4 ביטול תורה. שהיה עוסק בגידתו תמיד בביתו: את מיתת להו עליה. אתה מביאן עליה; בליה כמון. במאכל ורקבון בגדים: ספונאי. יורדי הקים באניות; עיילו ליה שיתין עברי. לפי
5 שעמד עליהן נחשול של ים והתפללו להוציל
6 נחשול שבים לטבעם ונדרו לו וקטט
7 הריח:
8 הוה
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45

היא דכי הוו יתבי רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה אספסלי יתבי קמיהו רבי אלעזר בר' שמעון ורבי ארעא מקישו
ומפרקו אמרי מימיהו אנו שותים וחס יושבים על גבי קרקע עברו להו ספסלי אספניהו אמר להו רבן שמעון בן גמליאל פרידה
אחת יש לי בנייכם ואתם מבקשים לאבדה הימני אחתהו לרבי אמר להו רבי יהושע בן קרחה מי שיש לו אב ויחה ומי שאין
לו אב ומות אחתהו נמי לרבי אלעזר ברבי שמעון חלש דעתיה אמר קא חשביתו ליה פנותי עד ההוא יומא כי הוה אמר
רבי מילתא הוה מסייע ליה רבי אלעזר ברבי שמעון מפאן ואילך כי הוה אמר רבי יש לי להשיב אמר ליה רבי אלעזר ברבי
שמעון פה וכך יש לך להשיב זו היא תשובתך השתא היקפתנו תשובות חבילות שאין בהן ממש חלש דעתיה דרבי אתא א"ל
לאבניה אמר ליה בני אל ירע לך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל ותינו דאמר רבי שלשה עונותינן הן ואלו הן אבא
ובני

כל העניינים בחיי היום-יום של בני ישראל הדורים הם במצוות,
בקדושה – "בכל דרכיך דעה"
מישית מוצאי שבת פרשת בהר

56 תניא - שנינו, אמר רבי, כמה פתיה ודכינה בימלה מלכות רשעה זו
 57 מישראל, שמשום שמינתה אותו לתפוס גנבים, נמנע ולא בא לבית
 58 המדרש ולא יכלו הנשים להראות לו את דמך, ומכיון שלא היה
 59 בקי כמותו להתיר הוכרחו להחמיר על עצמן מספק.
 60 הגמרא מספרת על מיתתו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **כי הנה קא**
 61 **ניחא נפשיה** - כשנפטר רבי אלעזר מהעולם, אמר לה לדביתהו -
 62 אמר לה לאשתו, ויענא בדרבנן דרתיחי עלי ולא מייעסקי בי שפיר
 63 - יודע אני בחכמים שהם כועסים עלי על שעל ידי נתפסו ונגמטרו
 64 גנבים למלכות וביניהם יש גם גנבים שהיו קרובים של חלק
 65 מהחכמים, ולכן הם לא יתעסקו בי כהוגן לאחר מיתתי, אונין
 66 בעיליתאי ולא תידחלין מינאי - השכיבי אותי בעליית הגג שלי ולא
 67 תפחדי ממני.
 68 אמר רבי שמואל בר נחמני, אישתעיא לי אימיה דרבי ונתן - סיפרה
 69 לי אימו של רבי ונתן, ודאישתעיא לה דביתהו דרבי אלעזר ברבי
 70 שמעון - שסיפרה לה אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון, לא פחות
 71 מתענין קרי ולא קפי מעשרין ותרין שנין אוניתייה בעיליתא - לא
 72 פחות משמונה עשרה ולא יותר מעשרים ושתיים שנים השכבתי
 73 אותו בעליה. כי הנה סליקנא מעינא ליה כמיויה - כשהייתי עולה
 74 לעליה הייתי מתבוננת בשערותיו, כי הנה משתמא כניתיא מיניה
 75 הנה אתי דקא - והבחנתי כששנתלשה שיערה ממנו היה יוצא דם.
 76 יומא חד הוא ריחשא דקא נפיק מאניה - יום אחד ראיתי תולעת
 77 שיוצאת מאנו, חלש דקעתי - חלשה דעתי מך, שכן כששתי
 78 שמא ידיו בו הרבה תולעים ויסריח וירקוב גופו. איתחיו לי כחלמא
 79 - נראה לי רבי אלעזר בחלום ואמר לי, לא מידי הוא - אין זה כלום
 80 ולא אתליע וארקוב. ומה שאירע ונעשתי כן הוא משום דיומא חד
 81 שמעי כולותא דצורקא מרבנן ולא מתאי כדכעי לי - שיום אחד
 82 שמעתי שמבוים תלמיד חכם ולא מחיתי על כך כפי שהיה ראוי לי
 83 למחות.
 84 כי הוה אתו בי תרי לדינא - כשהיו באים שני אנשים לדין תורה
 85 אצל רבי אלעזר לאחר מותו, הוה קיימי אקבא - היו עומדים בפתח
 86 הבית, אמר מר מילתיה ומר מילתיה - היה זה מסדר את טענותיו
 87 וזה אומר את טענותיו, נפיק קלא מעיליתיה ואמר - יצא קול
 88 מהעליה ואמר, איש פלוני אתה חייב, ואיש פלוני אתה זכאי.
 89 הגמרא מוסיפה לספר על קבורתו של רבי אלעזר ברבי שמעון:
 90 יומא חד הנה קא מיניציא דביתהו כתיי שכתתא - יום אחד היתה
 91 מריבה בין אשתו של רבי אלעזר לבין שכתתא, אמרה לה אותה
 92 השכנה לאשתו, תחא - תחיה אותה אשה כבעלה - רבי אלעזר
 93 השוכב בעליה שלא ניתן לקבורה. אמרי רבנן, בעולי האי ודאי לאו
 94 אויח ארעא - אמרו החכמים, עד כדי כך שחבר נודע לבריות
 95 שאינו חי ולא נקבר, ודאי שאין זה מכבודו של רבי אלעזר
 96 להשהות אותו עוד.
 97 איבא דאמרי - יש אומרים, שרבי שמעון בן יוחאי שהיה אביו של
 98 רבי אלעזר, איתחנאי להו כחלמא - נראה להם בחלום, אמר להו,
 99 פרידה אחת - גזול אחד יש לי ביניכם, ואי אתם - ואינכם רוצים
 100 להביאה אצלי.
 101 אויל רבנן לאעסוקי ביה לא שיקו בני עבקרנא - הלכו החכמים
 102 להתעסק בקבורתו ולא הניחו להם בני העיר 'עבכריא' שהיתה
 103 סמוכה לעירו של רבי אלעזר, דכל שני דהוה נים - שכן כל השנים
 104 שהיה ישן רבי אלעזר ברבי שמעון בעיליתיה - בעלייתו, לא סליק
 105 תהי רעה למיתיהו - לא הגיעה חיה רעה לעירם, שכן זכותו של
 106 רבי אלעזר הגינה עליהם.
 107 יומא חד מעלי יומא דכיפורי הנה, הוה מרידי - יום אחד ערב יום
 108 הכיפורים היה חזיו בני עבכריא עטוקים, שדרו רבנן לכני ביה,
 109 ואסקוהו לערסיה, ואמסייה למערקתא דאבוה - שלחו החכמים את
 110 בני העיר 'בירי' הסמוכה לשם, ונטלו את מיטתו והביאה למערתו

1 הגמרא חוזרת לספר על רבי אלעזר ברבי שמעון לאחר שהיה
 2 תופס גנבים ומציעים למלכות, ונענשו על ידו. הגמרא מספרת
 3 על יסוריו וחוליו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **ואפילו הכי** - אף
 4 על פי שאמר רבי אלעזר לעיל (פג) 'שישו בני מעי שישו, ומה
 5 ספיקות שלכם כך ודאות שלכם על אחת כמה וכמה', אחר
 6 שנתברר הדבר שאין תקלה באה על ידו ואף במעשה עם הכובס
 7 יפה עשה, בכל זאת לא ספך רבי אלעזר רבי שמעון ארעתייה -
 8 לא סמכה דעתו על כך, שמא פגע בכל זר באחד מן הצדיקים
 9 והזכאים, ועל כן כפיל עליה יסורי - קיבל על עצמו יסורים.
 10 **באותה הוה מייכי ליה שיתין נמטי** - בלילה היו מקפלים ומציעים
 11 תחתיו שישים לבדים בכדי שיספגו את הדם, ואף על פי כן **לצפרא**
 12 **נגדי מתותיה שיתין משיבלי דמא וכיבא** - לבוקר היו נמשכים
 13 ויוצאים מתחת משכבו שישים קערות מלאות דם וכיב שזבו
 14 מפצעיו. **למחר עבדה ליה דביתהו שיתין מיני לפדא, ואכיל להו**
 15 **וכרי** - ובכל יום ויום שלמחרת היתה עושה לו אשתו שישים מיני
 16 'לפדא', מאכלים שעושים מתאנים, והיה אוכל אותם ומבריא
 17 מהם. **ולא הות שבקא ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא, כי חיבי דלא**
 18 **לחקקהו רבנן** - ולא היתה מניחה לו אשתו לצאת מביתו לבית
 19 המדרש בכדי שלא ידחקו אותו החכמים, שכן היה חלש מחמת
 20 היסורים. **באותה אמר להו** - בערב היה הוא אומר ליסוריו, אחי
 21 **ורעי בואש**, ואילו **בצפרא** - למחרת בבוקר, אמר להו יולו - לכו,
 22 **מפני שחשב מביטול תורה**, שלא יבטלוהו מלימודו, שכן היה
 23 עוסק תמיד בלימודו בביתו.
 24 **יומא חד שמעה דביתהו** - יום אחד שמעה אשתו שהוא אומר כך
 25 ליסורים, **אמרה ליה, את קא מיתית להו עילויך** - נמצא שאתה
 26 עצמך מביאם עליך, והלא בליה את כל המזון של בית אבא שיש
 27 לי בידי, על ידי ההוצאות היתירות למאכלים הנצרכים לרפואתך
 28 וכן על ידי הבגדים והלבדים שמציעים תחתך בכל לילה. **אימרדה**
 29 **ואולה לבית נשא** - מרדה בו והלכה לבית אביה.
 30 **סליקו איתו הנד (שיתין) ספונאי** - עלו ובאו אליו אותם שישים
 31 סננים, הם יורדי הים באניות, עילו ליה שיתין עבדי כי קיימי שיתין
 32 ארנבין - והביאו לו שישים עבדים האוחזים בידם שישים ארנקים
 33 עם מעות בכדי ליתן לו, ונעבדו ליה שיתין מיני לפדא, ואכיל להו -
 34 והם הביאו לו שישים מיני לפדא, מאכלי תאנים, ואכלם.
 35 **יומא חד אמרה ליה לברתה** - יום אחד אמרה אשתו, שהיתה בבית
 36 אביה, לבתה, וילי קניי פאנקו מאי קא עבדי הארנא - לכו ותבדקי
 37 אצל אבין מה הוא עושה כעת. **אחיא** - באה אצלו, אמר לה רבי
 38 אלעזר לבתו, וילי - לכו ואמרי לאמה, שלטנו גדול משלהם - העושר
 39 שיש לי גדול משל בית אביה. קרי אנפשייה - קרא רבי אלעזר על
 40 עצמו את הכתוב (משלי לא יד), **היתה כאניית סוחר, מפתח**
 41 **תביא לחמך** - שהתורה היתה עבורו כאניית מסחר המביאה
 42 ממרחק את לחמה.
 43 הגמרא מספרת על שובו לבית המדרש: **אבל רבי אלעזר ושת**
 44 **וכרי** - ושתה התחוק והבריא, **שכן לבי מדרשא** - יצא רבי אלעזר
 45 באותו היום לבית המדרש, שכן לא עיכבתו אשתו מפני שלא
 46 היתה בביתו, איתו לקמיה שיתין מיני דמא - הביאו לפניו הנשים
 47 שישים מראות של דם בכדי לשואלו אם מראות טהורים הם או
 48 לא, מהיניהו - וטיהר את כולם. **הנה קא מרנני רבנן ואמרי** - היו
 49 החכמים מדברים בגנותו ואומרים, **סלקא דעתך לית בהו חד פסק**
 50 **וכי יעלה על דעתך שכולם טהורים בודאי ואין בהם אחד שהוא**
 51 **ספק ויש לאוסרה משום כך. אמר להו** - אמר להם רבי אלעזר, אם
 52 האמת פמותי הוא, יהיו כולם - כל הולדות הנולדים מנשים אלו
 53 זכרים, ואם לאו, תחא נקבה אחת ביניהם, שאת מוזן תלד בת.
 54 וכך היה, שהיו כולם זכרים, ואסקו להו - וקראו להם רבי אלעזר
 55 על שמיה - על שמו.

אָמְרֵי - אמרו בשמים, הוֹאִיל וּמְרַחֵם על הבריות, נְרַחֵם עֲלֵיהֶּ -
 נרחם גם עליו, ופסקו היסורים ממנו.
 הגמרא מבארת שטובה היתה לעולם מחמת יסוריהם של רבי
 אלעזר ורבי: בּוֹלְהוּ שְׁנֵי יְסוּרֵי דְרַבֵּי אֱלֶעָזָר, לֹא שְׂכִיב אִינִישׁ בְּלֵאל
 וּמְנִיָּה - כל השנים שהתייסר רבי אלעזר ברבי שמעון, לא מת אדם
 בלא זמנו. וּבּוֹלְהוּ שְׁנֵי יְסוּרֵי דְרַבֵּי, לֹא אִינְצִמְרִין עֲלֵמָא לְמִימְרָא -
 וכל השנים שהתייסר רבי, לא הוצרך העולם לגשם, דְּאָמְרַן רַבָּה בְּרַ
 רב שילא, קָשִׁי יוֹמָא וּמְרַחֵם, בְּיוֹמָא דְדִינָא - קשה הוא יום
 שיורדים גשמים, כיום שני וחמישי שביט דין יושבים לדון בין אדם
 לחבירו. וְאָמְרַן אִמְרִימָא, אִי לֹא צְרִיךְ לְעֲלֵמָא, בְּעוּ רַבְּנֵי רַחֲמֵי עֲלֵיהֶּ,
 וּמְכַבְּלֵי לִיהֶּ - אם לא שהגשם נצרך לעולם, היו החכמים
 מתפללים שיתבטל, כיון שמטריח בני האדם שאינם יכולים לצאת
 ולבוא. ומסיימת הגמרא: אֲפִילוּ הָכֵּי - על אף שלא ירדו גשמים,
 האדמה היתה לחה, עד דכי הוּוּ עֲקָרֵי הוֹלְלָא מִמְשַׁרְא, הָוָה קוֹיָמָא
 בְּרִיא מְלֵיאָא מְרָא - שכשהיו עוקרים צנון מהערוגה, היתה הגומא
 שנוצרה מהעקירה מלאה מים.
 הגמרא מספרת שרבי החזיר את בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון
 למוטב: אִיקְלַע דְּבֵי לְאִתְרֵיהּ דְּרַבֵּי אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן - הודמן רבי
 למקומו של רבי אלעזר ברבי שמעון, אָמְרַן לְהוּ לֵאנְשֵׁי הַמְּקוֹם,
 הֵאֵם יֵשׁ לֹא בְּן לְאִוְתוֹ צְדִיק - לרבי אלעזר. אָמְרוּ לוּ, יֵשׁ לֹא בְּן, וְכָל
 זֻנְהָ שְׁנַשְׁבַּרְתָּ לְאִחְרִים בְּשָׁנִים - בכפול מאחרות, שוֹבְרְתָּ בְּשִׁמְנָה
 - בכפול ארבע ממה שהיא נשברת לאחריים, מרוב יופיו.
 אֲתֵינָהּ - הביאו רבי לפניה, אֲסַכְּבֵיהּ בְּרַבֵּי - הסמיכו שיקרא לו רבי,
 כּדִּי שִׁירְצָה לְהִגִּיעַ לְכָר, וישם את ליבו על לימוד התורה,
 וְאֲשַׁלְּמִיהָ - ומסר אותו לרבי שמעון בן איסי בן לקוניא אֲהוּת דְּאִמְיָה
 - שהיה אחי אמו, שילמד עמו תורה.
 כָּל יוֹמָא הָוָה אָמְרַן - בכל יום ויום היה אותו הבן אומר, לְקַרְיָתִי
 אֲנָא אֵיזִיל - לעירי אני רוצה לשוב. אָמְרַן לִיהֶּ - אמר לו רבי שמעון,
 מְדוּעַ אַתָּה אומר כך, וְהֵאֵם חָפִים עֲבָדוּ יְהוָה, וְגוֹלְתָא דְדִּחְבָּא פְּרָסוּ
 עֲלֵיהּ, וְרַבֵּי קָרוּ לָךְ - ולא אונן לחכם, ובגד נאה של זה פרסו
 עליך, ואף קראו לך רבי, וְאָתָּה אֲמַרְתָּ לְקַרְיָתִי אֲנָא אֵיזִיל - ואתה
 אומר לעירי אני הולך. אָמְרַן לִיהֶּ בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר, מוֹמֵי, עוֹזְבָּה
 דָּא - נשבע אני שאעזוב זאת, ולא אבקש עוד ללכת.
 כִּי גָדַל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר, אֲתָא יְהִים בְּמַתְיָבָא דְרַבֵּי - הגיע וישב
 בישיבתו של רבי. שְׁמַעִיהּ לְקָלֵיהֶּ - שמע רבי את קולו וְאָמְרַן, הָא
 קָלָא דְרַבֵּי לְקָלֵיהּ דְּרַבֵּי אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן - קול זה דומה לקולו של
 רבי אלעזר ברבי שמעון, אָמְרוּ לִיהֶּ תַלְמִידִים, בְּרִיהֶּ הוּא - אכן
 בנו הוא. קָרִי עֲלֵיהֶּ - קרא עליו רבי את הפסוק (משלי יא ל), 'פְּרִי
 צְדִיק עֵץ חַיִּים, וְלֶקַח נִפְשׁוֹת חָכָם', וּמְפָרְשׁ, 'פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים, זֶה
 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבֵּי אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן, שְׁהוּא פְּרִיו שֶׁל הַצְדִּיק רַבִּי
 אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן, וְלֶקַח נִפְשׁוֹת חָכָם', זֶה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן אִיסִי בְּן
 לְקוֹנִיא, שֶׁהַחִיּוֹר לְמוֹטָב וְלִימְדוֹ תוֹרָה, וְנַחֲשׁב כְּמוֹ שְׁקָנָה אֶת
 נַפְשׁוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ כְּבָן.
 כִּי נָח נִפְשִׁיהֶּ - כשנפטר רבי יוסי ברבי אלעזר, אֲמַטְוּוּהוּ לְמַעְרְתָא
 דְּאָבִיָּה - הביאוהו לקבור במערת אביו, הָוָה הִדְרָא לָהּ עֲבָנָא
 לְמַעְרְתָא - היה נחש מקיף את המערה, ולא יכלו להיכנס, אָמְרַן לִיהֶּ
 - אמרו לו החכמים, עֲבָנָא עֲבָנָא - נחש נחש, פִּתַח פִּיךָ, וַיִּכְנַס בְּן
 אֲצֵל אָבִיו, אֲךָ לֹא פִתְחָא לָהּ - הנחש לא פתח להם, ולא יכלו
 לקבורו שם.
 בְּכַסְוִים הָעָם לִזְמַר, שֶׁהֵטַעַם שְׁאִין מְנִיחִים לְרַבִּי יוֹסִי לְהִיקָבֵר לִיד
 אביו, מִפְּנֵי שְׁוָה - רבי אלעזר גדול מִזֶּה - מרבי יוסי בנו. יִצְתָה אֶתָּה,
 קוֹל וְאָמְרָתָה, לֹא מִפְּנֵי שְׁוָה גְדוֹל מִזֶּה לֹא תִתְּנוּ לוֹ לְהִיקָבֵר אֶתָּה,
 אֲלָא מִפְּנֵי שְׁוָה - רבי אלעזר היה בָּצֵעַר מִפְּנֵי, שֶׁהַתּוֹבָא עִם רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בְּרַי יוֹחָא אביו שלוש עשרה שנים מפני הרומאים שחיפשו
 אַחֲרֵיהֶם, וְאֵילוּ זֶה - רבי יוסי, לֹא הָיָה בָּצֵעַר מִפְּנֵי.

וְכִנֵּי בְּתִירָה, וְיִזְתְּן בְּן שְׂאוּל.
 רַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל רואים שהיה עניו, הָא דְאָמְרֵן - כפי שאמרנו,
 שאמר לבנו שהוא ארי בן שועל, הרי שהחשיב את עצמו כשועל
 אף לעומת בנו. כִּנֵּי בְּתִירָה רואים שהיו ענוים, דְּאָמְרַן מִרְּבַמְסַכְת
 פּסחים (סו.), שבני בתירא היו נשיאי ישראל, וכשראו שהלל גדול
 מהם בתורה, ויתרו על נשיאותם, והוֹשִׁיבוּהוּ לְהַלֵּל פְּרָאשׁ, וּמִינוּהוּ
 לְנִשְׂיָא עֲלֵיהֶּ, הרי שבענותותם ויתרו על נשיאותם. וְיִזְתְּן בְּן
 שְׂאוּל רואים שהיה עניו, דְּאָמְרַן לִיהֶּ וְשִׁאמְרוּן לְהוֹדִי (שמואל א' כג
 יז), וְאִתָּה תִמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל, וְאִנִּי אֲהִיָּה לְךָ לְמַשְׁחֵי, שעל אף שהיה
 בנו של שאול המלך, הקטין עצמו שרוד יהיה מלך, והוא יהיה רק
 המשנה למלך.
 שואלת הגמרא: מָמַאי - מנין שהם היו ענוותנים, דְּלָמָא - שמה
 הטעם שהסכים וְיִזְתְּן בְּן שְׂאוּל להיות רק משנה למלך, מִשּׁוּם דְּהוּא
 הִדְרִיךְ עֲלֵמָא בְּתַר הוֹד - שראה שהציבור נמשך אחרי דוד, וילת
 מחמת ענוותנותו, וְכִנֵּי בְּתִירָה נִמֵּי, מִנֵּין שֶׁמַּחֲמַת עֲנוּוֹתוֹתָם וְיִתְרו
 עַל נִשְׂיָאוֹתָם, שמה מחמת דְּהוּוּ לְהַלֵּל דְּעִדְרָה מִיַּנְיָהוּ - שראו
 שהלל גדול מהם בתורה, והתביישו בכך שאינם יודעים לענות
 במקום שהלל יודע, אֲלָא, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל, וְדָא שְׁעוּוֹתָן
 הָוָה.
 הגמרא מביאה שאף רבי קיבל על עצמו יסורים: אָמְרַן רַבֵּי, הַכִּיבִין
 הֵם הַיְסוּרִין, שכן הועילו לרבי אלעזר שגופו לא נרקב כששב
 בעליית ביתו. קָבַל עֲלֵיהֶּ הַלִּיפֵר שְׁנֵי - קיבל רבי על עצמו יסורים
 למשך שלוש עשרה שנים, שִׁית - שש שנים התייסר בְּצַמְרִתָּא -
 אכן במקום יציאת הקטנים, וְשִׁבְעָה שָׁנִים הִתייסַר בְּצַפְרִנָּא - חולי
 השנים והחניכים, ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים, ומסוכן הוא.
 וְאָמְרֵי לָהּ - ויש אומרים, שִׁבְעָה שָׁנִים הִתייסַר בְּצַמְרִתָּא, וְשִׁית
 - ושש שנים התייסר בְּצַפְרִנָּא.
 הגמרא מבארת את גודל יסוריו: אֲהוּרִיבִירָה דְּבֵי רַבֵּי, הָוָה עֲתִיד
 מְשֻׁבָּר מְלָכָא - שומר הוסיסם של רבי, היה עשיר יותר משבור
 מלך פרס, כִּד הָוָה רַבִּי כִּיְסָא לְחִיּוֹתָא, הָוָה אֵוִיל קָלָא בְּתַלְתָּא מִיָּלִי
 - כשהיה נותן מספוא לבהמות הרבות, היה קולם נשמע במרחק
 שלש מילין, הָוָה מְכוּוִין, דְּרַבֵּי בְּהִיתָא שְׁעִתָּא דְּעִיִּיל דְּבֵי לְבִית הַכְּסָא
 - והיה מכוין לתת את המספוא כשרבי נכנס לבית הכסא, כּדִּי
 שִׁלָּא יִשְׁמַע קוֹלוֹ כְּשִׁצּוּעַק מִמַּחַת הַיְסוּרִים, וְאֲפִילוּ הָכֵּי מַעֲבַר לִיהֶּ
 לְקָלֵיהּ לְקָלֵיהֶּ, וְשְׁמַעוּ לִיהֶּ נְחוּתֵי יָמָא - ואף על פי כן היה קולו של
 רבי הולך יותר רחוק, ונשמע גם ליורדי הים.
 מבארת הגמרא: וְאֲפִילוּ הָכֵּי, יְסוּרֵי דְרַבֵּי אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן עֲדִיפֵי
 מִדְּרַבֵּי - ועל אף שיסוריו היו כל כך נוראים, יסוריו של רבי אלעזר
 ברבי שמעון עדיפים היו מיסוריו של רבי, דְּאֵילוּ יסוריו של רבי
 אֱלֶעָזָר בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן, מֵאֲהַבְּהָ כָּאוּ - כשביקשם לבוא, וּמֵאֲהַבְּהָ הָלְבוּ
 - כשביקשם ללכת, אך יסוריו דְּרַבֵּי, עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה כָּאוּ עֲלֵיהֶּ, וְעַל
 יְדֵי מַעֲשֵׂה הָלְבוּ מִמְּנוּ, ולא לפי בקשתו באו והלכו.
 שואלת הגמרא: מַה שֶׁאִמְרַנוּ שְׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה כָּאוּ יסורים על רבי,
 מָאִי הִיא - מה המעשה. מבארת הגמרא: דְּהוּא עֲנָלָא דְּהוּוּ קָא
 מְמַטּוּ לִיהֶּ לְשִׁחְיָה - שהיה עגל שהולכיהו לשחיטה, אֵוִיל, תִּלְיָא
 לְרִישִׁיהּ כְּכַנְפֵיהּ דְּרַבֵּי, וְקָא כְּכִי - הלך העגל, החביא את ראשו
 בכנף בגדו של רבי, ובכה. אָמְרַן לִיהֶּ רַבֵּי, יֵל - לך לשחיטה, לְכָךְ
 נּוֹצְרָתָה. אָמְרֵי - אמרו בשמים, הוֹאִיל וְלֹא קָא מְרַחֵם, לִיתוּ עֲלֵיהֶּ
 יְסוּרִין - כיון שאינו מרחם על העגל, יבואו עליו יסורים.
 שואלת הגמרא: מַה שֶׁאִמְרַנוּ וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הָלְבוּ היסורים מרבי,
 מָאִי הִיא - מה המעשה. מבארת הגמרא: יוֹמָא חַד, הָוָה קָא נִנְשָׂא
 אֲמַתֵּיהּ דְּרַבֵּי בִיתָא - יום אחד שפחתו של רבי טאטאה את הבית,
 הָוָה שְׁרִיָּא כִּנֵּי כְּרִבוּשְׁתָּא, וְקָא כְּנָשָׂא לָהּ - היו מוטלים בארץ בן
 חולדה, ואספה אותם להשליכם לחוץ. אָמְרַן לָהּ רַבֵּי, שְׁבִקְיָנְהוּ -
 הניחי להם, שכן בְּתִיב (תהלים קמ"ט), וְיִרְחַמּוּ עַל כָּל מַעֲשִׂוֵּי.

1 ר"ש הא דאמרן דקאמר אתה ארי בן שועל: בני בתירה. במס' פסחים שהיו נשיאים ובשבל שראו להלל שהיה גדול בתורה ועלה אצלן מכלל עובד נשיאותן ומינוהו נשיא עליהן:
2 דהוה להלל דעדיף מיניהו. והלכות שהיו נשאלות מהן בבית המדרש נעלמות מהן ובזשין בדבר: חביבין יסורין. שראה שהועילו יסורין של ר"א שלא שלטה בו רימה: בצמירקתא. אבן
3 שבמקום קטנים: צמירקתא. חולי שבתוך הפה ושמו מישג"א: אהוריריה. שומר סוסין: ביסתא. מספוא: עבר קליה. דרבי. לקליהו. דחוקתא: תליא לרישיה בכנפי דרבי. החביא את ראשו
4 תחת כנפי כסותו: אמרי. ברקיעא: כנשא ביתא. מכבדת הבית: שרין בני פרבושתא. היו מוטלין שם בני חורדה: ואפי' הכי. דלא אתא מיטרא בתנהו שני: כי הוה עקרי פתילא: צנן:
5 ממשרא. מן הערוגה: הנה קיימא בירא מילא

1 הנה עתיר משבור מלכא. פי מנבל בהמותיו של
2 רבי כדאשפתן נמי בכראשית רבא (פ סו)
3 ובל בהמותיו של יצחק ולא כספו וחבבו של
4 אבימלה.
אסתירא

1 ובני בתירה וינתן בן שאול רבן שמעון בן גמליאל
2 הא דאמרן בני בתירה דאמר מר הושיבוהו בראש
3 ומינוהו לנשיא עליהן ונתן בן שאול דקא"ל לרוד
4 ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה
5 ממואי דלמא ונתן בן שאול דחזא דגריר עלמא

1 בתר דוד בני בתירה נמי דהוה להלל דעדיף מיניהו אלא רבן שמעון בן גמליאל ודאי
2 ענותן הוה אמר רבי חביבין יסורין קבל עליה תליסר שני שית בצמירקתא ושבע בצפרנא
3 ואמרי לה שבעה בצמירקתא ושית בצפרנא אהוריריה דבי רבי הוה עתיר משבור מלכא
4 כד הוה רמי ביסתא לחיותא הוה אויל קלא בתלתא מילי הוה מכיין דרמי בההיא שעתא
5 דעציל רבי לבית הכפא ואפי' הכי מעבר ליה קליה לקליהו ושמעו ליה נחותי נמא ואפי"ה
6 יסורי דר' אלעזר בר' שמעון עדיפי מדרבי דאילו ר"א בר"ש מאהבא באו ומאהבא הלכו
7 דרבי וע"י מעשה באו וע"י מעשה הלכו וע"י מעשה באו מאי היא דההוא עגלא דהוה קא
8 ממתו ליה לשחיטה אול תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי אמר ליה זיל לכך נוצרת
9 אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין וע"י מעשה הלכו וימא חד הוה קא כנשא
10 אמתיה דרבי ביתא הוה שרדיא בני פרבושתא וקא כנשא להו אמר לה שבקינהו פתיב
11 ורחמיו על כל מעשיו אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה פולחו שני יסורי דר' אלעזר לא
12 שכבי איניש בלא זמניה פולחו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא דאמר רבא
13 בר רב שילא קשי וימא דמיטרא כיומא דדינא ואמר אמימר אי לא צריך לעלמא בעו
14 רבנן דחמו עליה ומכטלי ליה אפי' הכי פי הוה עקרי פוגלא ממשרא הוה קיימא בירא
15 מליא מיא איקלע רבי לאתריה דר' אלעזר בר' שמעון א"ל יש לו בן לאותו צדיק אמרו
16 לו יש לו בן וכל זונה שנשפרת בשנים שזכרתו בשמנה אתיהא אסמכיה דרבי ואשמיה
17 לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחות דאמיה כל יומא הוה אמר לקריתיה אגא אויל אמר

1 מלא. דיקתה הנומא עומדת מלאה מים: שוכרתו
2 בשמנה. מחמת יופיה: אסמכיה ברבי. שיהו קורין
3 אותו רבי כדי שיתקא וקשים (אל) לבו על ת"ת:
4 ואשמיה. מסרו לר' שמעון ללמדו תורה: כל
5 יומא הוה אמר. אותו הבן לקריתיה אגא אויל.
6 לעירי אני הפץ לילה מומי עיובה דא. שבועה
7 הנחתי זאת ולא אשאל עוד לילה: ולקח
8 נפשות. המלמדו תורה קונוה לבן: צער מערה.
9 שנתחבאו שם ר' שמעון בן יודי ור' אלעזר בנו
10 י"ג שנה במס' שבת דף ל"ג: שמקפח את בני.
11 שהיה רגיל לאמר אקפח את בני כשנשבע ורבי
12 לקח ליה ביולי האי. לחזור על בני אחרים
13 לשאול אם יש לו בן אם תשוב. ישראל ולקח
14 בתוכחה ואשיבך אלי ולפני תעמוד הקב"ה
15 אמר לי שאעמוד ואתקיים לפניי אם אוכל
16 להשיבכם: יקר מילל. ת"ח מעיה: מפור ופי'
17 ורעך ומפי ורע ורעך אמר ה' מעתה ועד עולם.
18 הקב"ה אמר פר אני ערב מעתה שלא ימוש עד
19 עולם: ארבעין תעניתא. שלא תפסוק תורה
20 מזרעה: נמרא דבבלא. נמרא שלנה: דלא
21 נישיריה. כשעלה לארץ ישראל ללמוד מפי ר'
22 יוחנן ואמרו אין שבארץ ישראל לא היו בני
23 מחלוקת ונודחו זה לזה בשמן כדאמר'
24 בסנהדרין דף כ"ד) ומישיבין את השעמים בלא
25 קשיות ופירוקן: קמין חרדי שני. דאניש נוצא
26 הוה דבר זה. על מה אבדה הארץ:
27 אמרו

1 ליה חכים עבדו יתך ויגולתא דדחבא פרוסו עלך ורבי קרו לך ואת אמרת לקריתיה אגא אויל אמר ליה בריה הוא קרי עליה פרי
2 אתא יתיב במתיבתא דרבי שמעיה לקליה אמר הא קלא דמי לקליה דר' אלעזר בר' שמעון אמרו ליה בריה הוא קרי עליה פרי
3 צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם פרי צדיק עץ חיים זה ר' יוסי בר' אלעזר בר' שמעון ולקח נפשות חכם זה ר' שמעון בן
4 איסי בן לקוניא פי נח נפשיה אמטוהו למערתא דאבוה הוה הדרא לה עכנא למערתא אמר ליה עכנא עכנא פתח פיה ויכנס
5 בן אצל אביו לא פתחא להו כסבורים העם לומר שזה גדול מזה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא זה היה
6 בצער מערה וזה לא היה בצער מערה איקלע רבי לאתריה דר' טרפון אמר להו יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בני
7 אמרו לו בן אין לו בן פת יש לו וכל זונה שנשפרת בשנים שזכרתו בשמנה אתיהו לקמיה אמר ליה אי הדרת כד יהיבנא לך
8 ברתאי הדר ביה איפא דאמרי נסכה ונירשה איפא דאמרי לא נסכה כלל כד שלא יאמרו בשביל זו חור זה ולפיה ליה פולי האי
9 דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ואמרי לה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן
10 כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד וכל המלמד את בן עם
11 הארץ תורה אפילו חקב"ה גזר גזירה מכטלה בשבילו שנאמר ואם תוציא יקר מולל כפי תהיה אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן
12 כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם וכן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי
13 וגו' לא ימוש מפיו ומפי ורעך ומפי ורעך אמר ה' מעתה ועד עולם מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה
14 מאי מעתה ועד עולם אמר ר' ירמיה מפאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא ואקריהוה לא
15 ימושו מפיד יתיב ארבעים תעניתא אחריו ואקריהוה לא ימושו מפיד ומפי ורעך יתיב מאה תעניתא אחריו אתא ואקריהוה לא
16 ימושו מפיד ומפי ורעך ומפי ורעך אמר מפאן ואילך לא צריכנא תורה מחזרת על אכסניא שלה ר' זורא פי סליק לארעא
17 דישאל יתיב מאה תעניתא דלשתפת נמרא בבלאה מיניה פי הכי דלא נמרדיה יתיב מאה אחרניתא דלא לשכוב ר' אלעזר
18 בשניה ונפלין עליוה מילי דצפונא ויתבי מאה אחריו דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם כל תלתין יומי הוה פדיק נפשיה שגר
19 תנורא סליק ויתבי בגויה ולא הוה שלמא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינא ואיחרכו שקיה וקרו ליה קמין חרדי שקיה
20 אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה

אמרו

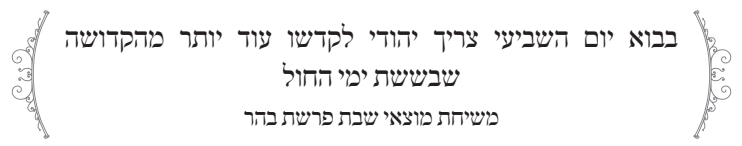
1 אמרו חכמים מי האיש החכם: אמרו הנביאים. אשר דבר פי ה' אליה שלא ברכו בתורה תחילה. בשניה עסקין בתורה לא היו מברכין לפניה קרא ומי קרא ומי קרא דאשר נתתי לפניהם קא דרש
2 ברכת אשר (נתן לנו תורה אמת) שהיא לפניה של דברי תורה וכין דלא מברכי גלגא דעתיהו שאינה מתנה חשונה להם: תודע. מודיע לכל ומתפאר בכתבה: כן עם הארץ: היינו
3 בקרב כסילים משפחת כסילים: אסתירא בלגנא. סלע אחד בלגנא: קיש קיש קרא. מתקשקש ומשמיע קול ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול: פצוין מערתא דרבנן. שלא
4 יכשלו בהנים לעבור עליהן ולהאחיל שלא תארע תקלה על ידי צדיקים: איעלמא מיניה. לא יכול למצוא מקומה: ריבצת. לאחרים לשון (מק דף ו) המרביץ שדרו משקה: רבי חנינא.

5 בר חמא: שדינא כיתנא. זורע אני ורעוני פתח:
6 שדינא. משליח: וגדילנא נישבי. וקולע אני ממנו
7 רשות ומכמורות: וצדינא שבי. ואני צד צדיים:
8 ואריבנא מניילתא. ומתקן אני מערותיהן קלפיהם:
9 וסליקנא למתא. למקום שאין מלמדי תינוקות:
10 לחמשה ינוקין. לכל אחד ספרו: ומתנינא. על פה
11 שיהא סדרי משנה לשיחא: ינוקי: אקרו אהרדי.
12 לימדו זה את זה מקראות: ואתנא אהרדי. לימדו
13 זה את זה סדרו: לא תהא כזאת בישראל. לא
14 תאמר זאת בישראל: אפש נראה לי. בחלום:
15 תקוע. וישב בישיבה של מעלה: וי' ויהן אצל
16 ר' חייא לא. אמרתי אני וכי אין ר' ויהן ראוי
17 לישב אצל ר' חייא. ובעורין. תרגום דלפדיה:
18 דמצפרא חיו שפירין עיניה. בבקר ראיתי את
19 עיניו יפות ולערב ראיתי דמות כאלו נשרפו
20 באור: אמרי ליה. אמרתי לו: דאמרי. אמרתי
21 לאלה: ונתקרא. נתקרא: ביופיה. ביצרות
22 אישטנצילויש בלעז: סתני' דמר קתנינא.
23 תוספתא של אדוני ששיקרה לישש סדרים אני
24 שונה תמיד דר' חייא סדרה לתוספתא כדאמר'
25 בעלמא רבי לא שנקא ר' חייא מנא ליה ואמר'
26 כל מתנינא דלא מתנינא בי ר' חייא ור'
27 אושעיא לא תותבוניה בבי מדרשא: תקפי
28 ברחמי. מרבין בתפלה וימיתי למשיח בלא
29 זמניה. לכך אין ניתן לי רשות לתעמדין יחד: וש
30 דיוקתו. שתהא תפלתו נשמעת: פולסי. חבטת
31 מלקות: שמואל ויחנא. הוא שמואל בר אבא
32 הכירו של רב ועל שהיה בקי בסוד העיבור
33 כדאמר' במס ר"ה (דף כ) אמר שמואל יכילנא
34 לתקוני בולא גלוקא קרי ליה ירחיקא: אימלי
35 לך סמא. בתוך העין: אשפר לך משפח. אמשח
36 לך עיג' העין משטר מטפח מולידר בלעז
37 כדאמר' גבי בותח הכבלי (תומץ האדומים)
38 בפסחים (דף מד) משטר קשטר מטבל פתו:
39 נובתא. קנה חלול: תותי בי סדיא. תחת
40 מראשותיו ובקע כח חונק הסם והולך דרך עצם
41 גולגלתו ומחו עד עיני: הנה מצפער רבי
42 למיסבניה. טרח ומתעסק לסמוכו לפי שחכם
43 בקי היה כל כפי: ולא הנה סתמינא מילתא.
44 שהיתה השעה נטרפת או לא היו החכמים
45 נאספים:

1 אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא
2 פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר
3 ה' על עונכם את תורתו אשר נתתי לפניכם אמר
4 רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה אמר
5 רב חמא מאי דכתיב בלב נבון תנוח חכמה ובקרב
6 כסילים תודע בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח כן
7 ת"ח ובקרב כסילים תודע זה ת"ח כן ע"ה אמר
8 עולא תיינו דאמרי אינשי אסתירא בלגנא קיש קיש
9 קרא אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא מאי דכתיב קטן
10 וגדול שם הוא ועבד חפשי מארצו אטו לא ידעין
11 דקטן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב
12 וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש הנה
13 מצוין מערתא דרבנן כי מטא למערותיה דר' חייא איעלמא מיניה חלש דעתיה אמר רבש"ע
14 לא פלפלת' תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת' תורה כמותו לא
15 ריבצת כי הוה מינצו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר' חייא בהדי דירי קא מינצית
16 ח"ו אי משתבחה תורה מישראל מהדרנא לה מפילפול' אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי
17 דירי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתבח מישראל מאי עבידנא אזילנא ושרינא כיתנא
18 וגדילנא נישבי וצדינא שבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי ואריבנא מניילתא וכתבנא חמשה
19 חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקי שיתא
20 סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהרדי ואתנו אהרדי ועבדי לה לתורה דלא
21 תשתבח מישראל תיינו דאמר רבי פמה גדולים מעשי תינא אמר ליה ר' ישמעאל בר'
22 יוסי אפי' ממר אמר ליה אין אפי' מאבא אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר'
23 זירא אפש נראה לי ר' יוסי בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר'
24 יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי
25 אצל ר' חייא אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דזוקין דנורא ובעורין
26 דאשא מאן מעילי בר נפחא לתמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורקין
27 חזי ליה ההוא מרבנן דהנה שכוח אליהו גביה דלצפרא הוה שפירן עיניה ולאורתא דמין
28 כדמיקלון בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי דאמר ליה לאליהו אחיו לי רבנן כי סלקן
29 למתבתא דרקיע אמר לי בכוליהו מצית לאסתכלי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא
30 תסתכל ביה מאי סימנייהו בכוליהו אזיל מלאכי כי סלקן ונחתו לבר מגוהרקא דר' חייא
31 כדנפשיה סליק ונחית לא מצאי לאזקנא אנפשיא אסתכלי בה אתו תרי בוטיטי דנורא
32 ומחיהו לההוא גברא וסימניהו לעיניה למחר אזיל אשתפתי אפערתיה אמניא מתנייתא
33 דמר מתנינא ואתפאי אליהו הנה שכוח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הנה גנה
34 ליה ולא אתא א"ל מאי טעמא גנה ליה למר אמר ליה דאזוקינא לאברכם ומשינא ידיה ומצלי ומנינא ליה וכן ליצחק וכן
35 ליצחק ולוקמיניהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי וימיתי ליה למשיח בלא זמניה א"ל ויש דיומנתן בעולם הנה אמר ליה איפא
36 ר' חייא וכניו גור רבי תעניתא אחתינהו לר' חייא וכניו אמר משיב הרוח ונשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא פי מטא
37 למימר מתיה המתים רנש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי ותיא בעלמא אמרי אליהו אתיהו לאליהו מחיהו שתין פולסי דנורא
38 אתא אידמי להו כדופא דנורא על בנייהו וטרדינהו שמואל ורחיקא אסייה דרבי הנה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סמא
39 א"ל לא יכילנא אשטר לך משטר [א"ל] לא יכילנא הנה מותיב ליה בגובתא דסמני תותי בי סדיה ואיחסי הנה קא מצטער
40 רבי למסבניה ולא הנה מסתייעא מילתא א"ל לא לצטער מר לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון וכתבי ביה שמואל ורחיקא

ה"ג

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40

אפילו ממעשיך גדולים הם. אמר ליה רבי, אין - כן, שוב שאלו, 56
האם גם אפילו מאבא - רבי יוסי, גדולים הם. אמר ליה רבי, הם 57
ושלום, לא תהא בוזת בישראל - לא תאמר כך בישראל. 58
הגמרא מבארת את מעלתו של רבי חייה בישיבה של מעלה: אמר 59
רבי יודא, אמש [אתמול בליחה] נראה לי רבי יוסי רבני תנינא 60
בחלום, אמרת לי - שאלתי אותו בחלום, אצל מי אתה תקוע - 61
ליד מי אתה יושב בישיבה של מעלה. אמר לי רבי יוסי, אצל [ליד] 62
רבי יוחנן. שאלתי שוב, ורבי יוחנן אצל מי. וענה לי, אצל רבי ננאי. 63
שוב שאלתי, ורבי ננאי אצל מי. וענה לי, אצל רבי תנינא. שוב 64
שאלתי, ורבי תנינא אצל מי. וענה לי, אצל רבי חייה. אמרת לי - 65
לרבי יוסי, ורבי יוחנן אצל רבי חייה לא - וכי רבי יוחנן אינו ראו 66
לשבת ליד רבי חייה. אמר לי רבי יוסי, פאתר דזוקוקין דנורא, 67
זכעורין דאשא, מאן מעייל בר נפחא לתמן - במקום של ניצוצות 68
של אש, ולפידים של אש, מי מכניס את בן הנפח לשם, כלומר, אי 69
אפשר להושיב את רבי יוחנן ליד רבי חייה. 70
הגמרא מביאה עוד בגודל מעלת רבי חייה: אמר רב חביבא, 71
אשתעי [סיפר] לי רב תיבאי בר סורמקי, חזי ליה ההוא מרבנן דהנה 72
שכיב אליהו נביה - ראיתי אחד מהחכמים שאלהו הנביא היה 73
מצוי אצלו, דלצפרא הוו שפירן עיניה, ולאורתא דמין ברמיקולין 74
בנורא - שבבוקר היו עיניו יפות, אך בערב היו עיניו נדמות כאילו 75
שנשרפו באש. אמרי ליה, מאי האי - אמרתי לו, מה קרה לעיניך. 76
ואמר לי, דאמרי ליה לאליהו, אתו לי רבנן כי סלקו למתיבתא 77
דרקיע, ביקשתי לאליהו הנביא שיראה לי את החכמים בשום 78
עולם לשיבה של מעלה. אמר לי אליהו, בכולהו מצית אסתבולי 79
בהו, לבר מגוהרקא דרבי חייה, דלא תסתכל ביה - בכל החכמים 80
אתה רשאי להביט, מלבד כסאו של רבי חייה, שלא תביט בו. 81
שאלתי, מאי סימניהו - מה הסימן שאדע שלא להביט בו. וענה 82
לי, בכולהו אזלי מלאכי כי סלקו ונחת, לבר מגוהרקא דרבי חייה, 83
דמנפשיה סליק ונחית - לכל החכמים עוזרים מלאכים כשעולים 84
ויורדים, לבד מכסאו של רבי חייה, שמעצמו הוא עולה ויורד. 85
מציא לאוקמא אנפשיא - לא יכלתי להעמיד עצמי מלהביט, 86
אסתכלי בה - הסתכלתי על כסאו של רבי חייה, אתו תרי בוטימי 87
דנורא, ומקיהויה ליהוה נברא, וסמניהו לעיניה - הגיעו שתי ניצוצות 88
אש, והיכו אותי וסימאו את עיני. לקחר אזלי אשתמתי אמרתיה, 89
אמינא, מתנינא דמר מתנינא, ואתקאי - למחרת הלכתי 90
והשתחתי על קברו, ואמרתי, את התוספתא שהיא משנתו של 91
אדוני, אני רגיל תמיד ללמוד, ונרפאו עיני. 92
הגמרא מביאה עוד מעשה בגדולת רבי חייה: אליהו הנביא הנה 93
שכיב במתיבתא דרבי - היה מצוי בישיבתו של רבי, וימא חד ריש 94
ירחא הנה, ננה ליה ולא אתא - יום אחד היה ראש חודש, והתאחר 95
ולא הגיע בזמן הרגיל, וכשהגיע אמר ליה רבי, מאי מעמא ננה ליה 96
למר - מפני מה איחר אדוני לבא. אמר ליה אליהו, אדאוקימנא 97
לאבריהם, ומשינא ידיה, ומצלי, ומגנינא ליה - עד שהעמדתי את 98
אבריהם אבינו, ונטלתי את ידיו, והתפלל, והשכבתי אותו בחורה, 99
וכן עשיתי אחר כך גם ליצחק, וכן עשיתי אחר כך גם ליצחק, ולכן 100
התעבבתי מלהגיע. שאלו שוב, ולוקמיניהו בהדי הדדי - מדוע אינך 101
מעמידם יחד, שלא יקח זמן רב כל כך. השיב אליהו, סברי, תקפי 102
ברחמי, ומייתי ליה למשיח בלא זמניה - חוששים בשמים, שמא 103
יבן שלשתם יחד בתפילה, ויביאו את המשיח קודם זמנו, ולכן אין 104
לי רשות להעמידם יחד. אמר ליה רבי, ויש [האם יש] דוגמתן 105
בעולם הנה מי שתפילתו נשמעת כמותם. אמר ליה אליהו, איבא - 106
יש את רבי חייה וכו'. 107
גזר רבי תעניתא, אהתיניהו לרבי חייה וכו' - גזר רבי תענית כדי 108
להביא את הגאולה, והוריד לפני התיבה את רבי חייה ובניו. אמר 109
רבי חייה משיב הרוח, ונשבה יוקא - ומיד נשבה הרוח. אמר מוזיר 110

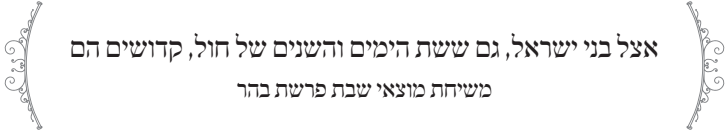
אמרו - שאלו החכמים, ולא פירשוהו, וכן אמרו - שאלו זאת גם 1
הנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, 2
שנאמר בפסוק הבא (שם ט יב), ויאמר ה', על עזבם את תורת אשך 3
נתתי לפניכם, אמר רב יהודה אמר רב, על עזבם את תורתך 4
פירושו, שלא ברבו בתורה - ברכת אשך בחר וגו' ונתן לנו את 5
תורתך, תחילה - לפני שהתחילו לעסוק בה. 6
הגמרא מביאה דרשה נוספת על תלמיד חכם בן תלמיד חכם: אמר 7
רב חמא, מאי דרביה (משלי יד לג), בלב נבון תנוח חכמה, ובקרב 8
בסילים תודע, ומפרש, בלב נבון תנוח חכמה, זה תלמיד חכם בן 9
תלמיד חכם, שבלבו החכמה שוכנת בנחת ובמרגוע, ואינו מפרסם 10
לכל את חכמתו, ובקרב בסילים תודע, זה תלמיד חכם בן עם 11
הארץ, שמודיע לכל שחכם הוא, ומתפאר בכתר תורה. אמר עולא, 12
היינו דאמרי אינשי - זה מה שאומרים במשל, אסתירא בלגניא קיש 13
קיש קריא - סלע אחד שובך, מקשקש ומשמיע קול, אך כד מלא 14
סלעים, אינו משמיע קול. 15
הגמרא מביאה דרשה נוספת בעניין לימוד התורה: אמר ליה רבי 16
ירמיה לרבי יודא, מאי דרביה (איוב ג יט), קמן וגדול שם הוא, ועבד 17
חפשי מאניו, ולכאורה קשה, אטו לא ידעין - וכי איננו יודעים 18
דקמן וגדול שם הוא. אלא הפסוק מדבר באדם אחד, ואומר, שכל 19
המקמין - משפיל עצמו על דברי תורה בעולם הזה, נעשה גדול 20
לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה, 21
נעשה חפשי [בן חורין] לעולם הבא. 22
הגמרא מביאה מעלת הרבצת התורה: ריש לקיש, הנה מצוין 23
מערתא דרבנן - היה מסמן את מערות קברי החכמים, כי מלא 24
למערתיה דרבי חייה, איעלמא מיניה - כשהגיע לסמן את מערתו 25
של רבי חייה, נעלמה ממנו, הלש דעתיה - חלשה דעתו, אמר, 26
רבזנו של עולם, וכי לא פלפלי תורה כמותו - כרבי חייה. יצתה 27
בת קול ואמרה לו, אמנם תורה כמותו פלפלה, אך תורה כמותו 28
לא ריבצת - לא לימדת והשקית אחרים בתורה כמותו. 29
הגמרא מבארת איך היתה הרבצת התורה של רבי חייה: כי הוו 30
מינזו [וכשהיו רבים] רבי תנינא ברבי חמא ורבי חייה, אמר ליה - 31
היה אומר רבי תנינא לרבי חייה, בהדי דדי קא מינציא - וכי איתי 32
אתה רב, חס ושלום אי משתבחה תורה מישאל, מהדרנא לה 33
מפילולי - והלא אם חס ושלום תשתבח התורה מישראל, אני 34
יכול להחזיר אותה על ידי פילפולי. אמר ליה רבי חייה לרבי תנינא, 35
בהדי דדי קא מינציא, דעבדי לתורה דלא תשתבח מישאל - וכי 36
איתי אתה רב, שעשיתי שלא תשתבח תורה מישראל. 37
ופירש, מאי עבדנא - מה אני עושה כדי שלא תשבח תורה. אזלינא 38
ושדינא ביתא - אני הולך וזורע פשתן, וגדלנא נישבי - ומהפשתן 39
שגדל אני קולע רשתות ציד, וצידינא טבי, ומאבילנא כשרייהו 40
ליתמי - ואני צד בהם צבאים, ומאכיל את בשרם ליתומים, 41
ואריבנא מנילתא, ובתבנא - ומעורותיהם אני מתקין מגילות קלה, 42
וכותב עליהם חמשה חומשי תורה, וסליקנא למתא - ואני עולה 43
לעיר שאין בה מלמדי תינוקות, ומקרינא חמשה ינוקי - ואני מלמד 44
חמשה תינוקות בחמשה חומשי תורה, חומש אחד לכל אחד. 45
ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי - ואני שונה בעל פה לשישה 46
תינוקות אחרים ששה סדרי משנה, לכל אחד סדר אחד, ואמרנא 47
להו - ואני אומר לתינוקות, עד דהדרנא ואתנינא, אקרו אתדרי 48
ואתנו אהדי - עד שאשוב לכאן, ולימד כל אחד את חבריו את 49
החומש שלמדתי, ואת סדר המשנה ששנית לי, וכך כולם ידעו 50
חמשה חומשי תורה וששה סדרי משנה, ועבדי לה לתורה דלא 51
תשתבח מישאל - ועל ידי כך אני גורם שהתורה לא תשתבח 52
מישראל. 53
מסיימת הגמרא: היינו דאמר [והוה שאמר] רבי, כסה גדולים מעשי 54
חייה. אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי, אפילו ממר - וכי 55

56 מָמַא מִסְפַּק. וְאָמְרִי בִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, מֵאֵן נֹכַח - מִי יִכְרִיעַ עִם
57 מִי הַצְדָק. וְעֵנּוּ, נֹכַח - יִכְרִיעַ בּוֹהַ רַבָּה בְּרַחֲמֵי, מִשּׁוּם דְּאָמַר רַבָּה
58 בְּרַחֲמֵי, אֲנִי יְחִיד בְּדוֹר בִּיְדִיעַת הַלְכוּת נְעֻמִים, וְאֲנִי יְחִיד בְּדוֹר
59 בִּיְדִיעַת הַלְכוּת אֲהַלּוּת. שְׂדֵרוֹ שְׁלִיחָא בְּתַרְיָה - שְׁלַחוּ אֶת מֵלֶאכֶךְ
60 הַמּוֹת, כְּדִי לְהַבְיָא לַפְנֵיהֶם, אֲךָ לֹא הָיָה מִצֵּי מֵלֶאכֶךְ תְּמִינָה לְמִקְרַב
61 לֵיהּ, מִדְּלֵא הָיָה קָא פְּסִיק פְּרֻמִּיה מְגַרְסִיָּה - לֹא יִכּוֹל מֵלֶאכֶךְ הַמּוֹת
62 לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו כְּדִי לְהַמְיִיטוֹ, מִפְּנֵי שֶׁפִּי לֹא פִסַּק מִלְּמִדּוֹ. אֲדִרְכֵּי
63 נֶשֶׁב וְיָקָא, וְאֵינִי בִינֵי קִנְי - בַּתּוֹךְ כֶּךָ נִשְׁבַּה רוּחַ, וְהַרְעִישׁוּ בֵּין
64 הַקִּנְיִם, כְּכֶר - חֶשֶׁב רַבָּה, גִּנְדָא דְּפִרְשֵׁי הוּא - שׂוּה גִדּוּד פִּרְשִׁים
65 הַמְחַפְּשִׁים אַחֲרָיו. אָמַר לִפְנֵי ה', הִינֵנּוּ נְפְשֵׁיה דְּהָהוּא גְבֻרָא, וְלֹא
66 יִמְסַר בְּרָא דְּמִלְכוּתָא - מוּטֵב לִי שְׂאֵמוֹת, וְלֹא אִמְסַר בִּיד הַמַּלְכוּת.
67 כִּי הָיָה קָא נִחָא נְפְשֵׁיה - כִּשְׁהַתְּלַק מֵהָעוֹלָם אָמַר, עַל הַשְּׂאֵלָה
68 שֶׁנִּשְׂאֵלָה בִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שְׂאָף אִם סַפֵּק אִם קִדְמָה הַבְּהַרְת
69 לְשַׁעַר הַלֶּבֶן, הַדִּין הוּא שְׂהָאֵרִם מְהוּר, מְהוּר יָצֵאת בַּת קוֹל וְאָמְרָה,
70 אֲשֶׁרְךָ רַבָּה בְּרַחֲמֵי, שְׂנִיפְךָ מְהוּר, וְיָצֵאתָ נְשִׁמְתָךְ בְּשָׂהוּר -
71 כִּשְׂאֵמֶרֶת תִּיבַת 'טְהוּר'.
72 נָפַל פְּתַקָא מְרַקְיָא (נִפְלַ פְּתַק מִהַשְּׁמַיִם) בְּפּוֹמְבֵידִיתָא, שָׁשִׁם הִיָּה
73 רַבָּה רֵאשׁ הִישִׁיבָה, וְנִכְתַב בּוֹ, רַבָּה בְּרַחֲמֵי נְתַבְּקֵשׁ בִישִׁיבָה שֶׁל
74 מַעְלָה. נִפְקֵו אֲבִי וְרָבָא וְכִילְהוּ רַגְנָן לְאִיעֲסוּקִין בִּיה - יָצֵאוּ אֲבִי
75 וְרַבָּא וְכָל הַחֲכָמִים לְהַתְעַסֵּק בְּקוֹרְתָא, לֹא הָיוּ דְרַעֵי דּוֹכְרִיתָה - אֲךָ
76 לֹא יָדָעוּ הֵיכָן הוּא מוֹנָה, אֲזִלוּ לְאַנְטָא, חוּז צְפִירֵי דְמַסְלֵלִי וְקִיָּיִם -
77 הִלְכוּ לֵאגָב, וְרַאוּ צְפִירִים שְׂעוּמְדוֹת בְּאוּרֵי וְעוֹשׂוֹת עַל כִּנְפֵיהֶם,
78 אָמְרֵי הַחֲכָמִים, שְׁמַע מִיָּה הָתָם הוּא - מִסְּתַבַּר שְׂרַב מוֹנַח שָׁם,
79 הִלְכוּ וּמִצְאוּ אוֹתוֹ, כְּפִדְהוּ תַלְתָא יוֹמֵי וְתַלְתָא לִילוֹתָא - סַפְדוּהוּ
80 שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלִילוֹת, וְחִשְׁבוּ שְׂדֵי בִכְךָ, אֲךָ נָפַל פְּתַקָא - נִפְלַ פְּתַק
81 מִהַשְּׁמַיִם, שְׁכָל הַפּוֹרֵשׁ מִהַסְפְּדוֹ יָהָא כְּנִידוּי. וְלִבְּן לֹא הִלְכוּ מִשָּׁם,
82 אֲלֵא כְּפִדְהוּ שְׂבַעֲךָ יוֹמֵי - סַפְדוּהוּ עַד סוֹף שְׁבַעַת יָמֵי הָאֲבִילוֹת,
83 נָפַל פְּתַקָא - נִפְלַ פְּתַק מִהַשְּׁמַיִם, לְכוּ לְבִיתְכֶם לְשָׁלוֹם.
84 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נוֹסֵף שְׂהִידָה בַּעַת פְּטִירְתוֹ: הָהוּא יוֹמָא דִּנְהָ
85 נְפִישֵׁיה - בְּיוֹם שֶׁנִּפְטַר רַבָּה, דְּלִיָּה זַעְפָּא - הִיתָה רוּחַ סַעֲרָה גְדוּלָה
86 בְּעוֹלָם, וְנָדְרֵי לְהָהוּא פּוֹרְעָא כִּי רַבִּים נִמְלָא, מְהֵאֵי גִיבָא דִּנְהָר פְּפָא,
87 וְשְׂדֵיָּה בְּהָךְ גִּיבָא - וְהַגְּבִיחָה סוֹחַר עֲרַבֵי רוֹכֵב עַל גַּמְל, מִצַּד אֶחָד
88 שֶׁל נְהַר פְּפָא, וְהַשְׁלִיכְתוּ בַצַּד הַשֵּׁנִי. אָמַר מֵאֵי הָאֵי - שָׂאל הָעֲרַבֵי,
89 מַה זֹאת הַרוּחַ. אָמְרֵי לֵיהּ, נַח נְפִישֵׁיה דְרַבָּת בְּרַחֲמֵי - עֵנּוּ לוֹ, שְׂהִיא
90 מַחֲמַת שְׂרַבָּה בְּרַחֲמֵי נִפְטַר. אָמַר הָעֲרַבֵי לְפָנָיו יִתְבַרַךְ, רַבּוֹנוּ שֶׁל
91 עוֹלָם, בּוֹלֵי עֲלֵמָא דִּידְךָ הוּא, וְרַבָּה בְּרַחֲמֵי דִידְךָ - כִּל הָעוֹלָם שֶׁלְךָ
92 הוּא וְאָף רַבָּה בְּרַחֲמֵי הוּא שֶׁלְךָ, אֲתָךְ דְרַבָּה וְרַבָּה וְרַבָּה דִידְךָ אַתָּה
93 אֹדְהָבוּ שֶׁל רַבָּה וְרַבָּה אוֹדְהָבוּ שֶׁלְךָ, אֲמָאֵי קָא מְחַרְבֵת לֵיהּ לְעֵלְמָא -
94 מִדּוּעַ אַתָּה מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם, נַח זַעְפָּא - מִיד שְׂתַקָּה הַסַּעֲרָה.
95 אֲגַב שְׁבַתְחִילַת דְּבַרֵי הָאָגוּדָה לְעִיל (פּוּ:) עַסְקָה הַגְּמָרָא בְּעַלְעִי
96 בְּשֵׁר. מְבִיאָה כַּאֵן אֶת הַמַּעֲשֵׂה עִם רַבִּי שֶׁמַּעֲוֵן בֶּן חֶלְפַתָּא: רַבִּי
97 שֶׁמַּעֲוֵן בֶּן חֶלְפַתָּא, כְּעַל כְּשֶׁר תָּהָ - הִיָּה בַעַל בְּשֵׁר, יוֹמָא הַד הָיָה
98 תְּמִימָא לֵיהּ - יוֹם אֶחָד הִיָּה לוֹ חֵם, תָּהָ סָלִיק וְתִיב אֲשִׁינָא דְמוֹרָא
99 - עֵלָה וַיִּשֶׁב עַל רֵאשׁ הַהַר, אָמַר לָהּ רַבִּי שֶׁמַּעֲוֵן לְבַרְתִּיה וְלִבְתָּוּ,
100 בַּת, הִנֵּיפִי עָלֵי כְּמִנְפָּא - עֲשֵׂי לִי רוּחַ בְּמִנְפָּה, כְּדִי לְהַקֵּל מִזְחָחוֹם,
101 וְאֲנִי אֲתֵּן לִידְךָ בְּשִׁכְרָךְ כְּפִרְיִן דִּגְרָךְ - אֲגוּדוֹת שֶׁל בְּשָׂמִים הַנִּקְרָאִים
102 נְרָד. אֲדִרְכֵּי נֶשֶׁבָא וְיָקָא - בַּתּוֹךְ כֶּךָ נִשְׁבַּה רוּחַ וְצִינְנָה אוֹתוֹ, אָמַר
103 רַבִּי שֶׁמַּעֲוֵן, כְּמָה כְּפִרְיִן דִּגְרָךְ לְפָנֵי דִכִּי - כִּמְהָ אֲגוּדוֹת שֶׁל נְרָד עָלֵי
104 לְשַׁלֵּם לְקַב"ה, בְּעֵלְיָה שֶׁל רוּחַ זוֹ, עַל שֶׁהִשִּׁיב עָלֵי אֶת הַרוּחַ:
105 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: הַכָּל כְּמִנְהַג הַקְּדוּשָׁה זְכוּ: הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מַה מְרַבָּה
106 תִּיבַת 'הַכָּל'. שׂוֹאֵלָת הַנְּמָרָא: תִּיבַת הַכָּל, לְאֵתוּוֹי מֵאֵי - מַה הִיא
107 מְרַבָּה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לְאֵתוּוֹי, בְּאֲתָרָא דְהִינְהֵי מְכַרְדַּי פְּתַתָּא,
108 וּמִשְׁתַּה אֲנַפְּקָא - הִיא מְרַבָּה, שְׁבַמְקוֹם שְׁבוּהָגִים לְתַת לְפוֹעֲלִים
109 לְפָנֵי הַעֲבוּדָה לְאִכּוֹל לֶחֶם וְלִשְׁתוֹת רַבִּיעִית, דָּאֵי אָמַר לָהּ, קְדַיְמוּ
110 וְאִיתֵי לְכוּ - שְׂאֵם אִמַּר לְהֵם בַּעַל הַבֵּית, תְּגִיעוּ בְּעֵלּוֹת הַשַּׁחַר לְפָנֵי

1 'חַסִּים' וְתַקְרֵי וְרַבִּי' לֹא יִתְקַרְבֵי - יִקְרָא חֲכָם אֲךָ לֹא יִקְרָא רַבִּי, שְׂלֵא
2 יִסְמְכוּהוּ, וְאִסּוּ (וְרִפּוּאֲתוֹ) דְרַבִּי עַל יָדוֹ תְהָא.
3 עוֹד נִכְתַב שָׁם: רַבִּי וְרַבִּי נְתָן סוֹף מְשֻׁנָּה - סוֹף תְּקוּפַת הַתְּנָאִים, רַב
4 אֲשֵׁי וְרַבִּינָא סוֹף הוֹרָאָה - סוֹף תְּקוּפַת הָאֲמוּרָאִים, וְסִימְנָךְ - וְסִימֵן
5 דְרַבִּי, שְׂנֵאמַר (תְּהִלִּים עַג יז) 'עַד אֲבֹא אֶל מְקַדְשֵׁי אֵל, אֲבִינָה
6 לְאַחֲרֵיהֶם', תִּיבַת 'מְקַדְשֵׁי' מִרְמזֵת לְרַב אֲשֵׁי, וְתִיבַת 'אֲבִינָה'
7 מִרְמזֵת לְרַבִּינָא. וְתִיבַת 'לְאַחֲרֵיהֶם' מִרְמזֵת שְׂהֵם 'סוֹף הוֹרָאָה'.
8 אֲגַב שְׂוֹבָא לְעִיל גּוּדֵל הָרַבְּעַת הַתּוֹרָה שֶׁל רַבִּי חִיָּיא, הַגְּמָרָא
9 מְבִיאָה מִמְסִירוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל רַבָּה בְּרַחֲמֵי בְּהַרְבַּעַת תּוֹרָה: אָמַר רַב
10 בְּהֵנָּא, אִישְׁתַּעֲוִי (וְסִפְרוּ) לִי רַבִּי חֵמָא שְׂהוּא בְּרַחֲמֵי וְיָבֵן בַּתּוֹ,
11 דְּחֶסֶא, רַבָּה בְּרַחֲמֵי, אֲגַב שְׂמֵדָא נַח נְפִישֵׁיה - מַחֲמַת אִימַת גְּזִירַת
12 הַמַּלְכוּת נִפְטַר מִן הָעוֹלָם, וְכֶךָ הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה, אֲכָלוּ כִּיה קוֹרְבָא בִּי
13 הַמְלָכָא - הַלִּישְׁנוּ עֵלָיו אֲצַל הַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ לוֹ, אִיפָא הַד נְבָרָא
14 כִּיהוּדָאֵי - יֵשׁ אָדָם אֶחָד אֲצַל הַיְּהוּדִים, דְּקָא מְכַמֵּל תְּרִימָא לְפָנֵי
15 גְבֻרָא מִיִּשְׂרָאֵל, וְיָרָא בְּקִרְיָתָא וְיָרָא כְּסָתוּא, מְכַרְנָא דְמִלְכָא -
16 שְׁמַבְטֵל שְׁלִים עַרְשׁ אֵלֶּף יְהוּדִים מִתְּשֻׁלוֹם מַס הַמֶּלֶךְ חוֹדְשִׁים
17 בְּשָׁנָה, בְּנִיטָן בְּקִיץ וּבַתְּשֵׁרֵי בַחּוֹרָף, וְלִבְּן שְׂדֵרוֹ פְּרִיִּיתָא דְמִלְכָא
18 בְּתַרְיָה, וְלֹא אֲשַׁכְחִיה - שְׁלַחוּ שְׁלִיחַ מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ לַחֲפֵשׂ אַחֲרָיו
19 וְלַתּוֹפְסוֹ, אֲךָ לֹא מִצְאוּ. עֵרַק וְאֹזֵל וְבֵרַח וְהִלְךְן שְׂפּוּמְבֵידִיתָא
20 לְאַנְתָּא, וּמֵאֲתָרָא בְּרַח לְאַנְטָא, וּמֵאֲנָמָא בְּרַח לְשִׁתּוֹ, וּמִשְׁחִין בְּרַח
21 לְצִרְפָּא, וּמִצְרִיפָא בְּרַח לְעֵינָא דְמִים, וּמִעֵינָא דְמִים חוּר שׁוֹב
22 לְפּוֹמְבֵידִיתָא, בְּפּוֹמְבֵידִיתָא אֲשַׁבְּחִיה - בְּפּוֹמְבֵידִיתָא מִצְאוּ הִישִׁיח.
23 הַגְּמָרָא מְסַפֵּרֶת אֲיֵךְ מִצְאוּ: אִיקְלַע שְׂפִירְתָא דְמִלְכָא לְהָהוּא
24 אוֹיְשְׁפִיָא דְרַבָּה - שְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ הוֹדְמָן לֹאכַסְטִיָה שְׂרַבָּה הַתְּחַבָּא
25 שָׁם, מְבַלֵּי שִׂידַע זֹאת, קְרִיבֵי תַכָּא קְמִיָה, וְאֲשַׁקּוּהוּ תְרִי כְּסִי, וְדִלְוִיָה
26 לְתַכָּא קְמִיָה - עֲרַכּוּ לְשִׁלְיָח שׁוֹלְחָן לְסַטְרוּהַ, וְהַשְׁקוּהוּ שְׁתֵי
27 כּוּסוֹת, וְסִלְקוּ אֶת הַשׁוֹלְחָן מִלְּפָנָיו, הָרַךְ פְּרִיצוּפִיה לְאַחֲרֵיהַ -
28 נִתְעַקְמוּ פָּנָיו לְאַחֲרָיו, שְׂהַשְּׂדִים מִמּוֹנִים עַל הוֹזוֹת מוֹיָקִים לְמִי
29 שְׂוֹתָה בּוֹזוּגוֹת, וּבְנֵי הַבֵּית לֹא הִתְכוּוֹנוּ לְפַגּוּעַ בּוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ בְּעַלֵּי
30 הָאֲבַסְנִיא לְרַבָּה, מֵאֵי נַעֲבִיד לֵיהּ - מַה נַּעֲשֵׂה לְרִפּוּאֲתוֹ, וְהִרִי נְבָרָא
31 דְמִלְכָא הוּא - שְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ הוּא. אָמַר לְהוֹ רַבָּה, קְרִיבֵי תַכָּא לְקְמִיָה
32 - עֲרַכּוּ לוֹ שׁוֹב שׁוֹלְחָן, וְאֲשַׁקּוּהוּ הַד כְּסָא - וְהַשְׁקוּהוּ כּוּס נּוֹסֶפֶת,
33 כְּדִי שִׁיתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ עֵנִין הַזּוֹגוֹת, וְדִלְוִיָה לְתַכָּא קְמִיָה, וְלַתְּסִי -
34 וְתַסְלְקוּ אֶת הַשׁוֹלְחָן מִלְּפָנָיו, שְׂלֵא יוֹסֵף לְשׁוֹתוֹ, וּבְכֶךָ הוּא
35 יִתְרַפָּא. עֵקְרוֹ לֵיהּ הֵכִי, וְאַתְּסִי - עֲשׂוּ כְּעַצְתּוֹ שֶׁל רַבָּה, וְאִבְּן
36 הַתְּרַפָּא.
37 אָמַר שְׁלִיחַ הַמֶּלֶךְ, מִידַע וְדַעֲנָא דְנְבָרָא דְקָא בְּעֵינָא הֵכָא הוּא - יוֹדַע
38 אֲנִי שְׂהֵאִישׁ שְׂאֵנִי מְבַקֵּשׁ נִמְצָא כַּאֵן, כְּחִישׁ אֲבַתְרִיָה, וְאֲשַׁכְחִיה -
39 חִיפֵשׁ אַחֲרָיו, וּמִצְאוּ. אָמַר לוֹ הַשְּׁלִיחַ, אֲוִלְיָא מְהֵא - אֲנִי הוֹלֵךְ
40 מְכַאֵן, וּמְבַטִּיחַ אֲנִי, דָּאֵי מְכַמֵּל קְטִילוֹ לְהָהוּא נְבָרָא, לֹא מְגַלִּינָא -
41 שְׂאָף אִם יִהְרֹגוּנִי אִם לֹא אֲגַלְהָ הֵיכָן אַתָּה, אֲמוֹת וְלֹא אֲגַלְהָ, וְאֵי
42 נְגִידֵי מְגַנְדִּי לֵיהּ, מְגַלִּינָא - אֲךָ אִם יִסְרוּ אוֹתִי, אֲגַלְהָ. אֲתִוְהוּ
43 לְקְמִיָה - הִבִּיאוּ אֶת רַבָּה לְפָנָיו, עֵיילָה לְאַדְרִינָא, וְסִרְקִיָה לְכַכָּא
44 בְּאַנְפִּיָה - הִכְנִיסוּ לְחַדְר, וְנַעַל אֶת הַדֶּלֶת בְּפָנָיו. כְּעַא רַחֲמֵי - בִּיקֵּשׁ
45 רַבָּה רַחֲמִים בְּתַפִּילָה, וְנַעֲשֵׂה נִס, פִּרְק אֲשִׁיתָא, עֵרַק וְאֹזֵל לְאַנְטָא
46 - נִפְל קִיר הַחֲדַר, וּבְרַח לֵאגָב.
47 הָיָה וְתִיב אֲנִיקְרָא דְרַקוּלָא, וְקָא נְרִים - יֵשֵׁב רַבָּה עַל גֹּזַע דְקַל קְצוּץ,
48 וְעַסַּק בְּתוֹרָה. שְׁמַע דְקָא מִיִּפְלֵי בְּמִתִּיבָתָא דְרַקְיָעָא - שְׁנַחֲלֵקוּ
49 בִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, לִגְבֵי נַעַע צִרְעַת שְׁנִקְרָא בְּהַרְת, אִם בְּהַרְת
50 קוֹדְמַת לְשַׁעַר לָךְ, אִם הַלְבִּין הָעוֹר וְאַחַר כֶּךָ הַלְבִּינוּ הַשְּׂעֵרוֹת,
51 הַשְּׂעֵרוֹת מְצוּרַע מוּחַלֵּט, כְּכַתוּב (וַיִּקְרָא יג כה) 'וְהִנֵּה נִחְפָּה
52 שַׁעַר לָךְ בְּבַהַרְת'. וְאִם הַשַּׁעַר נַעֲשֵׂה לָךְ קוֹדְמַת לְבַהַרְת, מְהוּר,
53 שְׂאֵן זֶה סִימֵן טוֹמָאָה. אֲךָ כְּשֶׁפָּסַק מַה הִיָּה תְּחִילָה, הַבְּהַרְת אוֹ
54 הַשַּׁעַר הַלְבָן, נַחֲלַק הַקְּדוּשׁ בְּרִיד הוּא אוֹמַר שְׂהוּא מְהוּר, וְכִילְהוּ
55 מְתִיבָתָא דְרַקְיָעָא אָמְרֵי - וְכָל הִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה אוֹמְרִים, שְׂהוּא

1 הד' חכים איתקרי רבי לא אתקרי: **ספרא דאדם הראשון**. שהראוהו הקב"ה דור דור וסופרו
2 דור דור ודרושו דור דור וחקמו: רבי ורבי נתן סוף המשנה. כל זה כתוב לשם: סוף
3 המשנה. סוף חכמים עד ימיהן אמרו איש את דבריו בבית המדרש והיו תלמידים גורסים
4 שמועה שמועה לבדה ולא היו משכחות סדרות וסדר קבץ על הסדר והם כללו האמור
5 בדורות שלפניהם וסדרו את המשכחות
6 ואחרים לא יזכירו אלא מעט: סוף הוראה. סוף
7 כל האמוראין עד ימיהם לא היתה גמרא על
8 הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם
9 המשנה בבית המדרש או שאלה על מעשה
10 המאורע בדין ממון או איסור והיתה כל אהד
11 ואהד אומר טעמו ורב אשי ורבנא וקבעו
12 שמועות אמוראין שלפניהם וקבעו על סדר
13 המשכחות כל אהד ואהד אצל המשנה הראיה
14 והשנויה לה והקשו קושיות שיש להשיב
15 ופירוקים שראים לתרץ הם והאמוראים
16 שפניהם וקבעו הכל בגמ' כגון איתביה מיתבי
17 ורמינהו איביהו לזו והתרובים שעליהן מה
18 ששירו אותן שלפניהן ואותן שאמרו לפניהם
19 הקושיות והתירוצין שעליהם לא קבעום בגמ'
20 על סדר המשכחות והמשנה שסידר רבי ובאר רב
21 אשי ורבנא וקבעום: וסימנך עד אבוא אל
22 מקדשי אל. מקדשי סימנך דרב אשי אביה
23 סימנך ורבנא לאחרים סימן סוף הוראה: דבר
24 בר נחמני. בר פלוגתיה דרב יוסה: **אנב שמדא נח**
25 **נפשיה**. מחמת אימת מלכות מתי: דקא מבטל
26 וכו'. שנקבצין אליו בניסן תשרי לשמוע דרשות
27 של שס ושל חטים וכשמבקשין שלוחי המלך
28 לגבות המס גולגולת של כל חרש וחרש אינם
29 נמצאים בבתיהם: פירשקא. שליח: איקלע
30 פירשקא. ללון באותו פונדק שהיה רבה נחבא
31 בו: אשקתה תרין כפי' ודליותה לתבא. ושרים
32 הממונים על הוונות מויקין את השוטה וזנות
33 ובני הבית לא נתחננו לכה: אמרו לו בני תפונדק
34 לרבא. מאי נעביה: נגידו מנעדי לי. ואם יתירו
35 ביסורים אנלזה: ויתריה לרבא. סגור הדלת: פירק
36 אשיתא. נפלה החומה: אגידא דירקלא. על גזע
37 דקל מצוי: אם בתרת קדשה לשער לכו סבא
38 דשער לכו שפירכו בו הוא יסימן לטומאה כדכתיב
39 (ויקרא יג) והנה נחפר שער לכו בבדחת: שחור.
40 לפי מה שכתוב בתורה: ונגדא. גודל של פרשים
41 שמתפשין אחריה: בפומבדיתא. הוא ראש
42 ושיבה בה: משללי. עושין על כנפיה: דלי
43 ועפא. גבה רוח סערה: את דרבה. אתה אורחה
44 של רבה: רבי שמעון בן חלפתא כו'. משום
45 דאירי ברישא דאנתא כבעלי בשר נקט לה
46 כפרין דגירד. אנדות של נרד והוא עשוי
47 כשיבולתי: למרי דיכי. לבעליו של רוח זה
48 אנפא. כלי מנוקע רביעית: מעשה לסתור. וכי
49 דרך בני אדם להביא מעשה על דבריו לסתורו
50 דקתני ברישא הכל כמנהג המדינה והנה מעשה
51 אפילו אתה עושה להם כסערת שלמה כו'.
52 ריבה

1 **חכים יתקרי ורבי לא יתקרי ואסו דרבי על דו**
2 **תהא רבי ור' נתן סוף משנה רב אשי ורבנא סוף**
3 **הוראה וסימנך עד אבוא אל מקדשי אל אבינה**
4 **לאחריתם אמר רב פהנא אישתעי לי רב תמא בר**
5 **בתיה דחסא רבה בר נחמני אנב שמדא נח נפשיה**
6 **אכלו ביה קורנא בי מילא אמרו איפא חד גברא**
7 **ביהודאי דקא מבטל תריסר אלפי גברי מישראל**
8 **ירחא בקייטא וירחא בסתוא מפרנא דמילא שדרו**
9 **פריסתא דמילא בתריה ולא אשכחיה ערק ואול**
10 **מפומבדיתא לאקרא מאקרא לאנא ומאנא לשחין**
11 **ומשחין לצריפא ומצריפא לעינא דמיום ומעינא דמים**
12 **לפומבדיתא בפומבדיתא אשכחיה איקלע פריסתא**
13 **דמילא להווא אושפינא דרבה קריבו תבא קמיה**
14 **ואשקוהו תרי כפי' ודליותה לתבא מקמיה תרד**
15 **פירופיה לאחריה אמרו ליה מאי נעביד ליה גברא**
16 **דמילא הוא אמר להו קריבו תבא לקמיה ואשקוהו**
17 **חד כסא ודליותה לתבא מקמיה ולתפי עברו ליה**
18 **הכי ואתפי אמר מידע ידענא דגברא דקא בעינא**
19 **הכא הוא פחיש אבתריה ואשכחיה אמר אזלינא**
20 **מהא אי מקטל קטלו להווא גברא לא מגלינא ואי נגדי**
21 **מגנדין ליה מגלינא אתוהו לקמיה**
22 **עיליה לאדרונא וטרקיה לבבא באנפיה בעא רחמי פרק**
23 **אשיתא ערק ואויל לאנא הוה**
24 **תיב אגידא דדקולא וקא גרים קא מילגו כמותיבא**
25 **דרקיעא אם בהרת קודמת לשער**
26 **לכו סבא ואם שער לכו קודם לבהרת טהור**
27 **אמר טהור וכהו ספק תקב"ה אמר טהור**
28 **וכוליהו מתיבתא**
29 **דרקיעא אמרי טמא ואמרי מאן נוכח נוכח רבה**
30 **בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד**
31 **בננעים אני יחיד באהלות שדרו שליחא בתריה**
32 **לא הוה מלאך המות למקרב ליה**
33 **מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה אדרכי**
34 **נשב זיקא ואויש ביני קני סבר גונדא דפרשי**
35 **הוא אמר תינח נפשיה דהווא גברא ולא ימסר**
36 **גברא דמלכותא פי הוה קא ניהא נפשיה**
37 **אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה**
38 **אשיריך רבה בר נחמני שגופך טהור**
39 **ויצאתה נשמתיך בטהור נפל פתקא**
40 **מריקעא בפומבדיתא רבה בר נחמני**
41 **נתפקש בשיבה של מעלה נפקו**
42 **אבני ורבא וכוליהו רבנן לאיעסוקי ביה**
43 **לא הוה דעו דוכתייהו אזלו לאנא הוה**
44 **צפרי דמטללי וקיימי אמרי שמע מינה**
45 **התם הוא ספרוהו תלתא יומי ותלתא**
46 **לילותא נפל פתקא כל תפורש**
47 **יהא גנידוי ספרוהו שבעה יומי נפל**
48 **פתקא לכו לבייתכם לשלום הווא יומא**
49 **דנח נפשיה דליותה ועפא ודרי**
50 **להווא טיעא פי רכיב גמלא**
51 **מהא גיסא דנהר פפא ושרייה**
52 **בהד גיסא אמר מאי האי אמרי ליה**
53 **נח נפשיה דרבה בר נחמני אמר**
54 **לפניו רבונא של עולם פולו**
55 **עלמא דידך הוא ורבה בר נחמני**
56 **דידך את דרבה ורבה דידך אמאי קא**
57 **מחרבת ליה לעלמא נח ועפא רבי**
58 **שמעון בן חלפתא בעל בשר**
59 **הוה יומא חד הוה חמימא קא ליה**
60 **הוה סליק ותיב אשינא דטורא**
61 **אמר לה לברתיה בתה הניפי עלי**
62 **במינפא ואני אתון ליד פפרין**
63 **דגירד אדרכי נשבא זיקא**
64 **אמר פמה פפרין דגירד למרי**
65 **דיכי: הכל כמנהג המדינה**
66 **וכו': הכל לאתווי מאי לאתווי**
67 **באתרא דנהיגי מברך ריפתא**
68 **ומשיתה אנפא דאי אמר**
69 **להו קדימו ואייתי לכו אמרו לו לא**
70 **פל כמינך: מעשה ברבן יוחנן בן**
71 **מתאי שאמר לבנו צא ושכור**
72 **וכו': מעשה לסתור חפורי**
73 **מחכרא והכי קתני ואם פסק**
74 **להן מוונת ריבה**

1 ריבא להן. יתר על המנהג דכין דלא צריך לאתנוי ואנתני. מוניי יתירי קאמר. הללו.
 2 הקמח והסולת: לעמילין של טבחיים. חלות עשויות לכסות פי הקדרות לשאוב והקמת
 3 המבשיל: הללו. הקקר והזאן המנוני כזה הפסוק: לציקי. קדירה אינו אלא למני מאכל
 4 ששמו ציקי קדירה אשרוד בלע"ז. ברבורים. תרנגולות: שאובסין אותן בעל כרחן. חובבין
 5 להם מאכל בפייהם בחקוקה תור. שור: ברלא
 6 אגים. שלא עשה מלאכה: ברלא אגיסא. בגידול
 7 אפרוחין: ונתא. תרנגולת: פניתיא. המפסמת
 8 בבית לשון אחר בטניקא בעלת כרס: דמשתתקא
 9 בי עצורי. בין הגייתות ואוכלת התרצנים: דלא
 10 קצי פסיא קניא. שאינה יכולה לפסוע קנה מרוב
 11 שפניה: קמא קמא רמסא. ראשון שמגיע לאכול
 12 שגמגור בישולה: לשונות בתרדל. מעדן מלכים
 13 ושרים הוא: מאת ח'. בגון שלשים הגיו בעצמה:
 14 יפקח נא מעט מים. על ידי שלית: וכו' לשלש.
 15 שלש מתנות שניתנו להם במדבר על ידי משה
 16 ואהרן: וכו' לעמוד ענין. עומד עליהם תמיד
 17 בדכתיב (במדבר יז) וינגן עומד עליהם: לבארה
 18 של מרים. היינו נמי וזכית בצור ובעמוד ענין
 19 פליגי: ורחצו רגליכם והשענו תחת העין. שלא
 20 נכסו ע"ז בתוך ביתו שהערכיים רגליק
 21 להשתחוות לאבק רגליקן וכן נדמו לו בערביים:
 22 כבר יצא סמנו: ישמעאל. ממך יצא הרגיל
 23 לעשות כן: הוציא חמק מנרתיקת. להורית חמק
 24 בכח שלא יהו עוברי דרכים מצויים: תמן אמרי.
 25 בארץ ישראל: בין דתוא. הקדוש ברוך הוא:
 26 דקא אסר. אברהם את מילתו ושרי אמר לאו
 27 אורח ארעא למיקם הכא: היינו דמעיקרא כתיב
 28 נצבים עליו ולבסוף כתיב ורץ לקראתם: דקא
 29 נמי. דחד הוא דאזיל לקרר סדום.
 קטבור

1 נרואין כבולכין ושותין. ובסדר אליהו רבה קתני לא פאותו שאומר נראין באוכלין ושותין
 2 אלא אוכלין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם ופליגי אדקבא: חזויה
 3 להקב"ה דקאי אבבא. היינו דכתיב (בראשית יז) אל נא תעבור מעל עבדך הקא משמע
 4 שהשכינה היה רוצה להשתלק מעל אברהם ובמפנין (שבת דף כב) משמע שלפי שרצה
 5 אברהם לילך לקראת אורחים ולהניסין אמר
 6 להקב"ה להמתין עד שיקניס אותן ודרשין פני
 7 מצייה גדולה הכנסת אורחין מתקבלת פני
 8 השכינה וקאמר נמי התם בא וראה שלא במדת
 9 הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אין קטן
 10 יכול לומר גדול המתן עד שאבא אצלך ואילו
 11 בהקב"ה פתיב א"ל נא תעבור: תהויא דקתא
 12 להקב"ה ולתנימה דאמרין בבראשית רבה
 13 (פרשה ט) דאין מלאך אחד עושה שתי שליחות
 14 ויש לומר דכאן לא עשה מיכאל בשליחות אחת
 15 כי אם מעשה אחד בבישר את שרה ובשלהך
 16 משם לסדום או הותקלה שליחות אחרת ודקא
 17 במקום אחד אין עשה ב' שליחות וכו"ר (שם)
 18 יש שרפאל בא להציל את לוט ורפואת אברהם
 19 אינה נזכרת ואפילו כן כמו כן לרפואת אברהם
 20 חשיב הבל שליחות אחת דרפואה והצלה ענין
 21 אחד הוא הקשה הר"ר אלמון קא משמע לישנא
 22 דקרא ששניהם הצילוה בדכתיב (בראשית יט)
 23 ויחזיקו האנשים בקרו וכתיב ויצאיהו ויניחיהו
 24 מחוץ לעיר וכתיב בתריה שאמר ליה מלאך
 25 שבא להקפו את סדום כי לא אוכל לעשות דבר
 26 עד באך קמה ויש לומר ששניהם הוציאוהו מחוץ
 27 לעיר ומיכאל הלק עמו עד צוער וגבריאל היה
 28 מצוה אותו למורה.
 29 למה

21 פתחן ושמואל אמר שאובסין ועומדים מאליהם ורבי יוחנן אמר מביאין תור מפרעיותו ברלא אגים ותרנגולת מאשפתה ברלא
 22 אגיסא אמר רבי יוחנן מוכרר שבפמהות שור מוכרר שבפופות תרנגולת אמר אמימר ונתא אוכמתא בי פניתיא דמשתתקא
 23 בינו עצרי דלא מציא פסיא קניא ואל הקקר רץ אברהם אמר רב בן בקר אחד רך שנים טובו שלשה ואימא
 24 חד פראמרי איגיש רביד וטב א"כ לכתוב רך טוב מאי וטוב ש"מ לדרשה אימא תרי מדטוב לדרשה רך נמי לדרשה מתוב
 25 רבא בר עולא ואיתימא רב הושעיא ואיתימא רב נתן ברבי הושעיא ויתן אל הנער וימחר לעשות אותו כל חד וחד יהביה
 26 לנער חד ויפקח חמאה וחלב וכן הקקר אשר עשה ויתן לפניהם דקמא קמא דמטיא אייתי לקמיהו ולמה לי תלתא תסגי בחד
 27 אמר רב חנן בר רבא כדי להאכילן שלש לשונות בהדל אמר רבי תנחום בר תינלאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי
 28 משה עלה למרום ולא אכל לחם מלאכי השרת ורדו למטה ואכלו לחם ואכלו סלקא דעתך אלא אימא נראו כמו שאכלו
 29 וישנו אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל [מזה] שעשה
 30 אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח ואל הקקר רץ אברהם ורוח נסע מאת ח' ויפקח חמאה וחלב הנני ממטיר לכם
 31 לחם מן השמים והוא עומד עליהם תחת העין הנני עומד לפניך שם על הצור [וגו'] ואברהם חולף עמם לשלחם וכו' חולף
 32 לפניהם יומם יפקח נא מעט מים והפית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ופליגי דר' חמא בר' חמא בר' חנינא
 33 וכן תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלשה וכו' לשלשה בשכר חמאה וחלב וכו' למן בשכר והוא עומד עליהם וכו' לעמוד הענין
 34 בשכר יפקח נא מעט מים וכו' לבארה של מרים יפקח נא מעט מים ורחצו רגליכם אמר רבי יצאי ברבי ישמעאל אמרו לו וכו'
 35 בערביים חשדתנו שהם משתחווים לאבק רגליהם כבר יצא ממנו ישמעאל וירא אליו ח' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל
 36 כהום היום מאי פתח היום אמר רבי חמא בר' חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה וכן הקב"ה לשאול
 37 באברהם הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא ימריח אותו צדיק באורחים שדריה לאליעור למיפק לברא נפק ולא אשפח
 38 אמר לא מהימנא לך היינו דאמרי תמן לית הימנותא בעבדי נפק איהו חזייה להקדוש ברוך הוא דקאי אבבא היינו דכתיב אל
 39 נא תעבור מעל עבדך בין דתוא דקא אסר ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא היינו דכתיב וישא עיניו וירא והנה שלשה
 40 אנשים נצבים עליו וירא ורץ לקראתם מעיקרא אתו קמו עליה פי חזויהו דתהו ליה צערא אמרו לאו אורח ארעא למיקם
 41 הכא מאן ניהו שלשה אנשים מיכאל ורפאל מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם וגבריאל אול
 42 למחפכיה לסדום והא פתיב ויבאו שני המלאכים סדומה פערב דאול מיכאל בהדיה לשבויה ללוט דיקא נמי [דכתיב] ויחפוד את
 43 הערים האל ולא פתיב ויתפכו שמע מינה מאי שנא לגבי אברהם דכתיב בן מעשה פאשר דברת ומאי שנא לגבי לוט דכתיב

56 שלשה בני בקר.
 57 שואלת הגמרא: ואימא חד - שמא היה רק אחד, וזה שנכתב 'רך'
 58 וטוב' הוא כדאמרי אינשי - כפי שרגילים לומר על שור מובחר,
 59 רביך וטוב - שהוא רך וטוב. מרצת הגמרא: אם כן, לכתוב
 60 הפסוק, 'ויקח בן בקר רך טוב' בלי וי', מאי - מה מוסיף בכך שכתב
 61 'וטוב', שמע מינה לדרשה - לאמר שהיה בן בקר נוסף.
 62 שואלת הגמרא: אימא תרי - נאמר שהביא רק שנים, שכן 'רך'
 63 מפרש את 'ויקח בן בקר', ורק 'וטוב' עם יתור וי' מלמד שהיה בן
 64 בקר נוסף, ומנין שהיו שלשה. עונה הגמרא: מדר' טוב' לדרשה 'רך'
 65 נמי לדרשה - כיון ש'וטוב' בא לדרשה מוכח שאף 'רך' בא לדרשה.
 66 שואלת הגמרא: מתיב 'הקשהו רבה בר עולא, ואיתימא - ויש
 67 אומרים, שהקשה זאת רב הושעיא, ואיתימא - ויש אומרים,
 68 שהקשה זאת רב נתן רבי הושעיא, הרי נאמר בהמשך (בראשית
 69 יח ז), 'וינתן אל הנער, ויחמרה לעשות אתו', לשון יחיד, משמע שהיה
 70 רק בן בקר אחד. עונה הגמרא: כל חד חד יהייה לנער חד - כל
 71 אחד מהפרים נתן לנער אחר להכינו, ואי היו שלושה.
 72 שואלת הגמרא: הרי נאמר בהמשך (שם יח ח), 'ויקח המאה וקלב'
 73 וכן הקר אשר עשה, וינתן לפניכם', משמע שהיה רק אחד. עונה
 74 הגמרא: דקמא קמא דמטין, אייתי לקמיהו - ראשון ראשון,
 75 שנגמר בישולו והגיע לכלל אכילה, הביאו לפניכם.
 76 שואלת הגמרא: ולמה לי תלתא, תני קחד - מדוע הכין שלושה
 77 בני בקר, ולא הספיק אחד לשלושה אנשים. משיב רב חנן: אמר רב
 78 תני בר רבא, כדו להאכילן שלש לשונות של בקר בתרדל, שהוא
 79 מעדן מלכים ושרים.
 80 הגמרא מבארת שיש ללמוד הנהגת דרך ארץ מהמלאכים שהיו
 81 אצל אברהם: אמר רבי תנחום בר חיילא, לעולם אל ישנה אדם מן
 82 המנהג הנהוג במקום שהגיע אליו, שהרי משה רבינו עלה למרים
 83 לקבל את התורה, ושהה שם ארבעים יום, ולא אכל לחם, כיון
 84 שכן נהוג במרום, שאין בו אכילה, וכן מלאכי השרת ירדו למטה
 85 לעולם הזה, לאהל אברהם אבינו, ואכלו לחם, כנהוג בעולם הזה.
 86 מקשה הגמרא: 'ואכלו' סלקא דעתך - וכי עולה בדעתך
 87 שהמלאכים אכלו. משיבה הגמרא: אלא אימא - אלא אמורו, נראו
 88 - שעשו עצמם כמי שאכלו ושתו.
 89 הגמרא מבארת לאיזה שכר זכה אברהם על הכנסת המלאכים:
 90 אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי
 91 השרת בעצמו, ולא על ידי שליח, עשה אף תקדוש ברוך הוא לבניו
 92 כביכול בעצמו, וכל [מה] שעשה אברהם על ידי שליח, עשה אף
 93 תקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח.
 94 נאמר בפסוק (בראשית יח ז), 'ויאל הקר רין אברהם, ויקח בן בקר'
 95 בעצמו, וכנגד זה נאמר (במדבר יא לא), 'וירחי נסע מאת ה', ויגו
 96 שלוים מן הים', שהקב"ה בעצמו כביכול הפריח להם את השלוים.
 97 וכן נאמר (בראשית יח ח), 'ויקח המאה וחלב וגו' וינתן לפניכם' -
 98 בעצמו, וכנגד זה נאמר (שמות טז ד), 'היני מטיר לכם לחם מן
 99 השמים', שהקב"ה בעצמו כביכול נתן את המן לישראל.
 100 וכן נאמר (בראשית יח ח), 'והוא עמד עליהם תחת העין', שבעצמו
 101 עמד לפניכם, וכנגד זה אמר הקב"ה למשה (שמות יז ו), 'הני עמד
 102 לפניך שם על הצור בחרב, והפית בצור, ויצאו מפני מים', שהקב"ה
 103 עמד בעצמו לפניו.
 104 וכן נאמר (בראשית יח טז), 'ואברהם הלך עמו לשלחם, שליהו
 105 אותם בעצמו, וכנגד זה נאמר ביציאת מצרים (שמות יג כא), 'וה'
 106 הלך לפניכם יום', שכביכול בעצמו ליווה אותם.
 107 ואילו מים שלא נתן להם בעצמו, כמו שכתוב (בראשית יח ד),
 108 'קח נא מעט מים', והיינו על ידי שליח, כנגד זה אמר הקב"ה
 109 למשה (שמות יז ו), 'והפית בצור, ויצאו מפני מים, ושתה העם',
 110 שנתן לישראל מים על ידי שליח.

1 ריבה לתת לתן יותר מהנהוג, ומעשה נמי - וכן היה מעשה קרבי
 2 יוחנן בן מתאי, שאמר לבנו, צא שכור לנו פועלים, והלך בנו ופסק
 3 - התנה שיתן לתן מזונות, וכשכא אצל אביו וסיפר לו זאת, אמר
 4 לו אביו, בני, כיון שהתנית לתת להם מזונות, אפילו אתה עושה לתן
 5 כקעודת שלמה המלך כשעתו - כשישב על כסאו, לא יצאת ידי
 6 חובתך עמה, כיון שהן בני אברהם יצחק ויעקב, והסעודה שערך
 7 אברהם אבינו למלאכים היתה גדולה יותר מסעודת שלמה המלך.
 8 שואלת הגמרא: למימא דקעודתא דאברהם אבינו עדיפא מדשלמה
 9 - וכי סעודת אברהם היתה גדולה יותר מסעודת שלמה, והקתיב
 10 (מלכים א' ה ב'ג), 'ויהי להם שלמה ליום אחד, שלשים פר סלת'
 11 וששים בר קמח. עשרה בקר בראים, ועשרה בקר רעי, ומאה זאן,
 12 לבד מאל וצביו ויחמור ויבקרם אבוסים'. ואמר גוריון בן אסמיון
 13 משמיהו 'משמון רב', הקמח והסולת תללו, הם רק לעמילן של
 14 מפקחים - לעשות עישה לכסות את פי הקדירה, כדי שתשאב את
 15 הזוהמה של התבשיל, אך לאכילה נצרך הרבה יותר קמח וסולת.
 16 ורבי יצחק אמר, הבקר והצאן תללו, הם רק לצימי קדיחה -
 17 להטעים את התבשיל, אך לאכילה נצרך הרבה יותר בשר. ואמר
 18 רבי יצחק, אלף נשים היו לו לשלמה המלך, וכל אחת ואחת מהן
 19 עשתה והכניחה לו כביתה כך - כפי שמתואר בפסוק. מבררת
 20 הגמרא: מאי מעמא - מדוע הכינה כל אחת מהנשים כך. ומבארת:
 21 כיון שאשה זו סבורה שמה אצלי סועד המלך היום, וכן זו
 22 סבורה [שמה] אצלי היא סועד היום, וכן כל אלה הנשים.
 23 מטייתה הגמרא את השאלה: ואילו לגבי אברהם כשבאו אליו
 24 המלאכים שהיו נראים כעבריים קתיב (בראשית יח ז), 'ויאל הקר
 25 רין אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב', ואמר רב יהודה אמר רב, ממה
 26 שלא נכתב בפסוק ויקח בן בקר בלבד יש לדרוש, מה שנאמר 'בן
 27 בקר' היינו אהר, וממה שנאמר 'רך', שמיותר הוא, לומדים שהיו
 28 שנים, וממה שנאמר 'וטוב', שאף הוא מיותר, לומדים שהיו שלשה,
 29 נמצא שאברהם הכין רק שלשה בני בקר, פחות מסעודת שלמה.
 30 מתרצת הגמרא: התם, תלתא תורי לתלתא נברי - שם, אצל
 31 אברהם, שלשת השוורים היו עבור שלשה אנשים, ואילו קמא -
 32 כאן, אצל שלמה, הסעודה היתה לכל ישראל ויהודה, שכן נאמר
 33 (מלכים א' ד כ), 'ויהודי וישראל רבים כחול אשר על שפת הים
 34 לרב, אנכלים ושתים ושמיים'.
 35 הגמרא מבארת את הפסוק לגבי סעודתו של שלמה. שואלת
 36 הגמרא: מאי 'מהו' 'ברברים אבוסים'. עונה הגמרא: אמר רב,
 37 תרגולים שאבוסים אותן פעל ברוך - שמאכילים אותם בכפיה.
 38 ושמואל אמר, תרגולים שאבוסים ועומדים מאליהם, שאכלו
 39 מעצמם הרבה מאד עד שנעשו מפוטמים. ורבי יוחנן אמר, מביאין
 40 תור [שור] מפרעיהו [ממקום המרעה], גדלא אנים - שלא אנסוהו
 41 למלאכה, ותרגולת מביאים מאשפתה - מהאשפה שאוכלת
 42 ממנה, גדלא אניםא - שלא הוצרכה לגדל אפרוחים, ואותם
 43 אובסים.
 44 ומוסיף רבי יוחנן: אמר רבי יוחנן, המוכר [שהטוב ביותר] שבהמות
 45 לאכילה, הוא השור, והמוכר שבעופות היא התרגולת.
 46 אמר אמימר, 'ברבורים אבוסים' הכוונה היא לזנתא אוקמתא בי
 47 במוניתא, דמשפתהא ביני עצרי - תרגולת שחורה בעלת כרס
 48 גדולה, המסתובבת בין הגיתות שדורכים בהם ענבים ליי, ואוכלת
 49 את החרצנים, ולא מיצא פסיא קניא - שאינה יכולה לפסוע
 50 ולעבור על קנה מרוב שומנה.
 51 הגמרא חוזרת לברר את דרשת רב יהודה בשם רב לגבי מספר
 52 העגלים שהכין אברהם אבינו למלאכים: נאמר בפסוק (בראשית
 53 יח ז), 'ויאל הקר רין אברהם ויקח בן בקר רך וטוב', אמר רב יהודה
 54 אמר רב, מה שנאמר 'בן בקר' היינו אהר, ומה שנאמר 'רך', מוסיף
 55 שהיו שנים, ומה שנאמר 'וטוב', מוסיף שהיו שלשה, נמצא שהכין

56 אשת בעל אַבְרָהָם שָׁלוֹם.
 57 שואלת הגמרא: וְהָאִמְרָא שְׂמוּאֵל, אִין שׁוּאֵלִין בְּשָׁלוֹם אִשָּׁה כִּלְלָא.
 58 ומתרצת: עַל יְדֵי בְּעֻלָּה שְׂאֵנִי - שונה הדבר כששואל את בעלה
 59 לשלומה, שזה מותר.
 60 נאמר בפסוק (שם יח יב) ששרה אמרה, 'אֲחֵרֵי בְּלָתֵי הָיְתָה לִי
 61 עֲדָנָה, אֲמָר רַב חֶסְדָּא, הביאור של הפסוק הוא, שְׂאֵרָא שְׂנַתְבַּלְהָ
 62 הַבְּשֵׁר וְרַבּוּ הַקְּמִטִין בעור, שוב נִתְעַדְנָן הַבְּשֵׁר וְנִתְפַשְׂמוּ הַקְּמִטִין,
 63 וְחֹר הַיּוֹפֵי לְמַקְוָמוֹ.
 64 הגמרא שואלת שהפסוקים נראים כלא מתאימים: בְּתִיב (שם)
 65 שאמרה 'וְאֵדְנִי זְקָן, וְכִתִּיב (שם יח יג) שהקב"ה אמר לאברהם,
 66 ששרה אמרה 'וְאֵנִי זְקֵנָתִי', דְּלֵא מוֹתִיב הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדִקְוֵאֲמֵרָה
 67 אִיחֵי - ולא אמר הקב"ה כפי ששרה אמרה.
 68 עונה הגמרא: תַּנּוּ דְבֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, גְּדוּל הַשְּׁלוֹם, שְׂאֵפִילוּ הַקְּדוּשׁ
 69 בְּרוּךְ הוּא שֵׁנִית בּוּ לומר לא כדברי שרה מחמתו, שְׂנַאֲמֵר (שם יח
 70 יב) 'וְתִצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ וְגו', אַחֲרֵי בְּלָתֵי הָיְתָה לִי עֲדָנָה, וְאֵדְנִי
 71 זְקָן, וְיֵשׁ בּוֹה בְּזוּיָן לֵאבְרָהִם, וְכִתִּיב שהקב"ה אמר לאברהם (שם)
 72 יח יג), 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם וְגו' לָמָּה זֶה צִחַקְךָ שָׂרָה לֵאמֹר, הֲאֵפֶּה
 73 אֲמַנָּם אֵלֶּךְ, וְאֵנִי זְקֵנָתִי, ולא אמר לו שאמרה 'וְאֵדְנִי זְקָן, מִפְּנֵי
 74 הַשְּׁלוֹם.
 75 הגמרא דורשת מענין לידתו של יצחק: נאמר בפסוק (שם כא ז),
 76 'וַיֹּאמֶר, מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה כְּנִים שָׂרָה, כִּי לָדַתִּי בֶן לְזַרְעוֹ,
 77 שואלת הגמרא: מדוע כתוב 'הַיְנִיקָה כְּנִים' לשון רבים, כְּמָה כְּנִים
 78 הַיְנִיקָה שָׂרָה, והרי נולד לה רק יצחק.
 79 מתרצת הגמרא: אֲמָר רַבִּי לִוִי, אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׂנַמְל 'הִפְרִישׁוּ אַבְרָהָם
 80 אֶת יִצְחָק כֶּנּוּ מִלְּיֻנְקוֹ, עֲשֵׂה סְעוּדָה גְּדוּלָּה, הִיוּ כֹּל אוֹמוֹת הַעוֹלָם
 81 מְרַנְּנִים 'מִלְּעֵיזִים' וְאוֹמְרִים, 'רְאִיתֶם זְקָן וְזִקְנָה - אבְרָהָם וּשְׂרָה,
 82 שֶׁהֵבִיאוּ אֶסּוּפֵי מִן הַשּׁוּק וַיֵּלֶד שְׂמִטָּל לְבַד בְּשׁוּק, ואִין יְדוּעַ מִי הֵם
 83 אַבּוּי וְאִמּוֹ, וְהַמוֹצָאוֹ אוֹסְפוֹ אַל בֵּיתוֹ, וְאוֹמְרִים עֵלֵינוּ כְּנִינוּ הוּא,
 84 וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁעוּשֵׁין מִשְׁתָּה גְּדוּל כַּדִּי לְהַעֲמִיד 'לְקִיָּסִים דְּבִרְהִים.
 85 מַה עֲשֵׂה אַבְרָהָם אַבְּיָנוּ כַּדִּי לְהַפְרִיךְ אֶת דְּבָרֵיהֶם, הֵלֶךְ וַיִּזְמַן אֶת כָּל
 86 גְּדוּלֵי הַדּוֹר לְמִשְׁתָּה, וְשָׂרָה אַמְנוּ וַיִּזְנֶה לְמִשְׁתָּה אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, וְכָל
 87 אַחַת וְאַחַת הֵבִיאה אֶת כֶּנֶה עִמָּה, וּמִנִּיקְתָּה לֹא הֵבִיאה, וְנַעֲשֵׂה נֶם
 88 בְּשָׂרָה אַמְנוּ, וְנִפְתְּחוּ דְרֵיהֶּ בְּשֵׁנֵי מַעֲרִיבוֹת, וְהַיְנִיקָה אֶת בּוֹלֵן.
 89 אֶךְ וְעַדְרִין הִיוּ מְרַנְּנִים וְאוֹמְרִים, אִם אַמְנָם שָׂרָה הֵבֵת תִּשְׁעִים שָׁנָה
 90 תֵּלֵד, אֶךְ אִין זֶה רֵאִיָּה שְׂאֲבָרְהֶם שְׁהוּא כֶּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד, ואוּלֵי
 91 הוּא בְּנֵה שֵׁל שְׂרָה וְלֹא שֵׁל אַבְרָהָם. מִיֵּד נִתְפַּסֵּד קְלַסְתֵּר פְּנִים שֵׁל
 92 יִצְחָק, וְנִדְרָה 'וְנַעֲשֵׂה דוּמָה' לְאַבְרָהָם, פְּתַחוּ פּוֹלֵם וְאִמְרוּ (שם כה
 93 יט), 'אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק'.
 94 הגמרא מוסיפה מה קרה כשיצחק נעשה דומה לאברהם: עַד
 95 אַבְרָהָם, לֹא הָיָה זְקֵנָה, לֹא הָיָה שִׁינוּי בְּמֵרָאה חוֹק מִהַצְעִיר, וְכִיּוֹן
 96 שִׁיצְחַק נַעֲשֵׂה דוּמָה לֵאבְרָהִם, מֵאַן דְּהוּן כְּעֵי לְמִשְׁתַּעֵי בְּהָרִי
 97 אַבְרָהָם, מִשְׁתַּעֵי בְּהָרִי יִצְחָק - מִי שְׂרַצָּה לְדַבֵּר עִם אַבְרָהָם, דִּיבֵר
 98 עִם יִצְחָק, וְכֵן בְּהָרִי יִצְחָק מִשְׁתַּעֵי בְּהָרִי אַבְרָהָם - מִי שְׂרַצָּה לְדַבֵּר
 99 עִם יִצְחָק, דִּיבֵר עִם אַבְרָהָם, כִּיּוֹן שְׂאֵל יִכְלוּ לְהַבְחִין בֵּינֵיהֶם. אֲתָא
 100 'וְבֵא אַבְרָהָם, כְּעָא רְחֵמִי וְהוּן זְקֵנָה - בִּיקֶשׁ רַחֲמִים בְּתַפִּילְתוֹ
 101 וְנַעֲשֵׂה שִׁינוּי בְּמֵרָאה חוֹק מִהַצְעִיר, שְׂנַאֲמֵר (שם כד א), 'וְאַבְרָהָם
 102 זְקָן כֵּא בְּיָמִים'.
 103 אַגַּב שְׁהַתְבָּאָר תְּפִילְתוֹ שֵׁל אַבְרָהָם עַל זְקֵנָה, מִבִּיאה הַגְּמֵרָא
 104 תְּפִילַת יַעֲקֹב עַל חוּלֵי קוֹדֶם מִיתָה: עַד יַעֲקֹב, לֹא הָוּן חוּלִישָׁא - לֹא
 105 הִיוּ חוּלִים קוֹדֶם מִיתָה, אֲתָא 'וְבֵא יַעֲקֹב, כְּעָא רְחֵמִי, וְהוּן חוּלִישָׁא
 106 - בִּיקֶשׁ רַחֲמִים בְּתַפִּילְתוֹ, וְנַעֲשֵׂה שִׁידוּי חוּלִים לְפָנֵי הַמִּיתָה,
 107 שְׂנַאֲמֵר (שם מח א), 'וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אֲבִיד הָלֵךְ'.
 108 וּמִבִּיאה הַגְּמֵרָא שְׁגַם מֵאֲלִישַׁע נַעֲשֵׂה שִׁינוּי בַּסֹּד הַבְּרִיאה: עַד
 109 דְּאֲתָא אֲלִישַׁע, לֹא הָוּן דְּחִלְשֵׁי וְאֲתַפְּחָ - עַד שְׁהַגִּיעַ אֲלִישַׁע, לֹא
 110 הָיָה אָדָם שְׁהַתְרַפָּא מִמַּחְלָתוֹ, אֲתָא 'וְבֵא אֲלִישַׁע, כְּעָא רְחֵמִי

1 'וַיִּפְצַר כִּם מְאֹד, שִׁסְרַבו לִלְכַת לְבֵיתוֹ, עַד שְׁהַפְצִיר בֵּם.
 2 עוֹנָה הַגְּמֵרָא: אֲמָר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִכָּאן שְׂמִידַת דְּרַךְ אַרְץ הַיָּא,
 3 שְׂמִסְרִבִּין לְקַבְּלֵן הַרוֹצָה לְכַבֵּד, כֵּאִילוּ אִין רוֹצִים לְהַטְרִיחוּ, וְאִין
 4 מְסַרְבִּין לְגְדוּל הַרוֹצָה לְכַבֵּד, וְלִכְן לֵאבְרָהִם הִסְכִּימוּ מִיָּד, וְלִלוֹט
 5 סִירְבוּ עַד שְׁהַפְצִיר בְּהֶם מְאֹד.
 6 הַגְּמֵרָא מְמַשִּׁיכָה לְדוֹרֵשׁ אֶת פְּסוּקֵי הַפְּרָשָׁה: שואלת הגמרא:
 7 שְׁלִכְאוּרָה הַפְּסוּקִים סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, בְּתַחֲלִילָה בְּתִיב (שם יח ה),
 8 שְׂאֲבָרְהִם אִמְר 'וְאֶקְרָה פֶּת לְחַם, וְכִתִּיב לְאַחַר מִכּוּן (שם יח ז), 'וְאֵל
 9 הַכֶּקֶר רִין אַבְרָהָם', שְׁלִכְסוּף הַנִּיחַ לְפָנֵיהֶם בְּשֵׁר.
 10 מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: אֲמָר רַבִּי אֶלְעָזָר, יֵשׁ לְלַמּוּד מִכָּאן, שְׂצִדִיקִים
 11 אוֹמְרִים כְּעַט וְלִבְסוּף עוֹשִׂים תְּרַבָּה, וְלִכְן אִמְר שִׁיתָן לְחַם, וְלִבְסוּף
 12 הַנִּיחַ לְפָנֵיהֶם בְּשֵׁר, וְאִילוּ הַרְשָׁעִים, אוֹמְרִים שִׁיעוּשׁוּ תְּרַבָּה, וְאִפִּילוּ
 13 כְּעַט אִינֵם עוֹשִׂים לְבִסוּף.
 14 מְבַרַּרַת הַגְּמֵרָא: מְנַלְן - מֵאִין לּוּמְדִים אֶת הַנְּהַגַת הַרְשָׁעִים.
 15 וּמְבַרַּרַת: מְעַפְרִין, דְּמַעֲיָקָא בְּתִיב - שְׁבַתְחִילָה כְּתוּב, שְׂאִמְר
 16 לֵאבְרָהִם (שם כג טו), 'אִרְיִן אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקָל כֶּסֶף בִּינִי וּבִינְךָ מִה
 17 הוּא, וְלִבְסוּף בְּתִיב (שם כג טז), 'וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֲפְרוֹן, וַיִּשְׁקַל
 18 אַבְרָהָם לְעַפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דָּבַר אֲבָנִין כְּנִי חַת, אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקָל
 19 כֶּסֶף, עֲבַר לְפָחֵר, שְׁנַטְל מֵאֲבָרְהִם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקָל כֶּסֶף עוֹבֵר
 20 לְסוּחַר, וּמִפְרַשַׁת הַגְּמֵרָא שִׁעוּבֵר לְסוּחַר' הֵיינו שְׁבַכֵל מְקוּם
 21 מִתְקַבֵּל בְּשְׁקָל, וְהֵיינו, דְּלֵא שְׁקָל מִינֵיהּ אֲלֵא כְּנַסְרִי - שְׂאֵל לִקַּח
 22 מִמֶּנּוּ אֵלֶּס שְׂקָלִים גְּדוּלִים, שְׁשׁוּקִלִים מֵאָה מְנָה, דְּאֵפֶּה עַל פִּי שְׁבַת
 23 סוּמ' שְׁקָל, מִכֵּל מְקוּם אִיכָּא דוּכְתָא דְקָרוּ לֵיהּ לְתִיקְלָא 'קְנִסְרִיא'
 24 - יֵשׁ מְקוּם שְׁהַשְׁקִלִים נְקָרִים קְנִסְרִין, וְשׁוּקִלִים מֵאָה מְנָה, אוֹתוּם
 25 דְרַשׁ עַפְרוֹן מֵאֲבָרְהִם אַבְּיָנוּ.
 26 נֵאמֵר בְּפִסּוּק (שם יח ו), 'מְהָרֵי שֵׁלֶשׁ סָאִים קָמַח סִלְת', מַקְשָׁה
 27 הַגְּמֵרָא: שְׁלִכְאוּרָה יֵשׁ כֵּאֵן סִתִּירָה, שְׂמַצָּד אַחַד בְּתִיב שְׁתַּקַּח
 28 'קָמַח, וְכִתִּיב מִיָּד אַחֲרָיו, שְׁתַּקַּח 'סִלְת', שְׁהוּא טוֹב יוֹתֵר מִהַקְּמַח.
 29 מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: אֲמָר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאן שְׁהַאֲשֵׁה צָרָה עֲרִיבָה
 30 בְּאוֹרְהִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ, שְׂרָה אִמְרָה שְׁתַּבִּיא קָמַח, וְאַבְרָהָם אִמְר
 31 לֹה שְׁתַּבִּיא סִלְת.
 32 שואלת הגמרא: בְּתַחֲלִילָה בְּתִיב (שם), שְׂאִמְר לֹה 'לוֹשִׁי וְעֵשִׂי
 33 עֲנוּת, וְלִבְסוּף בְּתִיב (שם יח ח), 'וַיִּקַּח חֲמָהּ וְחֵלֶב, וְכֵן הַכֶּקֶר
 34 אֲשֶׁר עֲשֵׂה, וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם, וְאִילוּ לְחַם שְׂאִמְר לְהַכִּין, לֹא אִיִּיתֵי
 35 לְקַמִּיחוּ - לֹא הֵבִיא לְפָנֵיהֶם.
 36 מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: אֲמָר אֲפִרִים מַקְשָׁא תְּלִמְדוֹ שֵׁל רַבִּי מֵאִיר,
 37 מְשִׁמִּיָּה 'וּמְשוּמו' דְּרַבִּי מֵאִיר, אַבְרָהָם אַבְּיָנוּ אוּכַל חוּלִין כְּמִתְרָה הָיָה
 38 - הִיָּה מְקַפֵּד שְׂמַאכְלוּ חוּלִין יְהִיָּה טְהוּר כְּקוֹדֶשִׁים, וְשָׂרָה אַמְנוּ
 39 אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּיָרְקָה 'וְרֵאתָה דָם' גְּנָת, וְנִטְמָאָה הַעֵיסָה, וְלִכְן לֹא
 40 הִגִּישׁ לְחַם לְחַם.
 41 נֵאמֵר בְּפִסּוּק (שם יח ט), 'וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיהָ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ, וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 42 בְּאֵהָלִי, שְׂשֵׂאלוּ אֶת אַבְרָהָם הִיכָן שְׂרָה, וְעֵנָה לְחַם שְׁהִיא בְּאוּהֵל,
 43 וְהַטַּעַם שְׁנִכְתַּב בְּתוֹרָה, לְהוֹדִיעַ שְׂשָׂרָה אַמְנוּ צְנוּעָה הָיְתָה, וְלֹא
 44 יֵצֵאה מִהַאוּהֵל לְהִירָאוֹת לְפָנֵי הַמֵּלֵאכִים.
 45 אֲמָר רַב יְהוּדָה אֲמָר רַב, וַאֲיִתִּיכֵם - וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִמְר בְּשֵׁם רַבִּי
 46 יִצְחָק, וְיִדְעִים הִיוּ מִלְּאֵבֵי שְׂרָת שְׂשָׂרָה אַמְנוּ בְּאֵהָל הָיְתָה, אֲלֵא מֵאִיר
 47 - מְדוּעַ שְׂאלוּ אִיהָ שְׂרָה וְעֵנָה שְׁהִיא 'בְּאוּהֵל'. כְּדִי לְחַבְּרָה עַל בְּעֻלָּה,
 48 שְׂצַנוּעָה הִיא מִיתֵר חֲבֵרוֹתֶיהָ, וַאֲיֵנָה נְרִיאַת לְאוֹרְחֵיהֶם.
 49 רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חִנְיָנָא אֲמָר, שְׁהַטַּעַם שְׂשֵׂאלוּ אִיהָ שְׂרָה, כְּדִי לְשַׁנְי
 50 'וְלִשְׁלוּחַ' לֹה בּוֹס יִין שֵׁל בְּרַבָּה - שְׁבִירְכוּ עֵלֵינוּ בְּרַכַת הַמוּזוֹן.
 51 תַּעֲנִי 'שְׁנִינוּ בְּרִיתָאוֹ מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, לְמָה נִקְדוּ - לְמָה יֵשׁ נִקְדוּת
 52 בְּסַפֵּר הַתּוֹרָה עַל אוֹתוֹת 'אִיו' שְׂבִתִּבַת 'אֵלִיו', וְרַק עַל הַלְמִ"ד אִין
 53 נִקְדוּ, וּמְשַׁמְעוֹת הַאוֹתוֹת הַנִּקְדוּת הִיא, הִיכָן שְׂרָה. כְּדִי לְמַעַקֵּר
 54 אֶת הַתִּיבָה מִמְשַׁמְעוּתָהּ, וְלומר שְׂבֵאָה לְדַרְשָׁהּ, שְׂאֵל הִיוּ צְרִיכִים
 55 לְשֵׂאוֹל אִיהָ שְׂרָה, וְלִמְדָה תּוֹרָה דְרַךְ אֲרִין, שְׂיִשְׂאֵל אָדָם בְּשָׁלוֹם

1 לְמָה נְקוּד על איז שבאליו. בבראשית רבה א"ו נקוד לְמַד אינו נקוד א"ר שמעון כל מקום
 2 שאתה מוצא פתח רבה על הנקודה אתה דורש את הפתח וכן שהנקודה רבה אתה
 3 דורש את הנקודה איז אברהם אמר רבי עזריה בשם שאמר לו לאברהם איה שרה פרה אמרו
 4 לשרה איז אברהם ור"ה פ"י ה"א אכל לפי' דפריש ומשום הכי נקוד דעל חנם שאילו לו
 5 קשה דהיה לו לנקוד על איה שרה דהיא עיקר
 6 השאלה ששאלו עליה:
 7 על יד' בעלה. היינו דוקא לשאלו איה פלונית
 8 אכל לשאלו בשלוקמה אפילו ע"י בעלה
 9 אסור כדאמר' בפ' עשרה יחסין (קדושין דף ע'
 10 ושם ד"ה אין ע"ש צ"ע קתנא: פת' קטנית תנן. הא
 11 פשיטא דר' יוחנן אמר לבטו פת' וקטנית ולא פת'
 12 של קטנית אלא הכי מיעביא ליה פת' קטנית תנן
 13 ואפ"ה משמע שפיר פת' הנאכלת עם הקטנית ולא
 14 משמע פת' של קטנית וטעמא משום דאין רגילין
 15 לעשות פת' של קטנית וגי' לאדם שאמר ליתן
 16 לפועלי' פת' קטנית שצריך ליתן להם פת' קטנית
 17 או דלמא פת' קטנית תנן אכל אם אמר לו פת'
 18 קטנית בלא ר' הוי משמע פת' של קטנית: ואלו
 19 אוכלין מן התורה. משום דאירי' מעיקרא
 20 בפועלים שאובלים ע"י שפסקו להם מזונות או ע"י
 21 מנהג המדינה להכי נקט ואלו אוכלין מן התורה
 22 בלא פסק ובאלא מנהג:
 23 במחוזבר בשעת גמר מלאכה. פ' שאין צריך
 24 עוד לקרקע כגון הקוצר והדוצר וצ"א
 25 המנבש והעודר ומפיק ליה בגמרא מואל פליך לא
 26 תתן כזמן שאתה נתת לכלויו של בעל הבית
 27 ובתלוש קודם גמר מלאכה היינו גמר מלאכה
 28 למעשה ובגמרא מפיק ליה מדרש:
 29 אימא

1 קנטרי. משקל גדול שקורין צנטניר מאה מנה: עובר לפסחה. מלמד שבכל מקום היה
 2 מתקבל בשקל ואיבא דוכתא דקרו לקנטרי תיקלא: סולת. עירף מקמה: מפאן שהאשה
 3 ענייה צרה פאוריון. היא אמרה קמה והוא סולת: פירסה נדה. חור להיות לה אורח
 4 בנשים: כרי' לחבבה על בעלה. להודיעו שהיא צנועה משאר חברותיה שאינה נראית
 5 וצריך לישאל אתריה: על איז שבאליו (נקודו).
 6 איז שלו נקוד ותלמי' אינה נקודה: לימדה תורה
 7 וכו'. והיינו נקודת איז דלא היה צריכין לישאל
 8 דיודעין היה שהיא באהה דכל נקודה עוקרת
 9 התביה שאינה אלא לדרשה ודרוש מיה דרך
 10 ארץ: באכסניא. אשת אושפוזא: על ידי בעלה.
 11 לא שישאל לה לשלום אלא לבעלה ישאל מה
 12 שלום הגברת: קמטין. פירוגיש: היא אמרה
 13 ואדוני וכן. אמר לו הקב"ה שהיא אמרה ואני
 14 זקנתי: אסופי. ילד מן השוק ולא נודע של מ'
 15 והמוצאו אסופא אל הבית: בעא רחמי. כרי
 16 שיכירו בינו ובין בנו: בעא רחמי והנה חולשא.
 17 שחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו: ואתה
 18 ונתרפא: חליו אשר ימות בו. מבכל דחלה עוד
 19 שלא מת בו: כי מורדיא דלברות. שם הנקר
 20 מורדיא עץ שרב החובל מנהיג בו הפסיקה
 21 לדרחקה מן הגבים ומן המכשולים ובלע"ז
 22 גובירני' ויאמר לו בעל הבית. הרי שורך על
 23 פאךד מופעלי העיר: משמנין בניקח. לא בפחות
 24 ולא ביותר אלא כמנהג המדינה: מתני'
 25 ואלו. פועלי'. אוכלין. ממה ששוקקו בו: גמר
 26 מלאכה. כשתולשין אותו: עד שלא נגמרה
 27 מלאכתו. למעשה ואם רב חלה הוא עד שלא
 28 נגמרה מלאכתו לחלה וטעמא דכחלה מתני'
 29 מפרש בגמ' מקראי:
 30 בשעה

21 מאי באהל כרי לחבבה על בעלה רבי יוסי פירי חנינא אמר כרי לשגר לה פוס של פרכה תני משום רבי יוסי למה נקוד על
 22 איז שבאליו לימדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא שלו והאמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל על ידי בעלה
 23 שאני אחרי כלותי היתה לי ענדה אמר רב חסדיא אחר שנתבלה הכשר ורבו הקמטין נתענדן הכשר ונתפשטו הקמטין וחוור היופי
 24 למקומו פתיב ואדוני וכן וכתוב ואני זקנתי דלא מותיב הקב"ה כדאמרה איהי הנא דבי רבי ישמעאל גדול שלום שאפי' הקב"ה
 25 שניה בו שצאמר ותצחק שרה בקרבה וגו' ואדוני וכן וכתוב ויאמר ה' אל אברהם וגו' ואני זקנתי והאמר מי מלל לאברהם הניקה
 26 כנים שרה כמה כנים הניקה שרה אמר רבי לוי אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה סעודה גדולה היו כל אמות
 27 העולם מרגנים ואומרים ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בנינו הוא ולא עוד אלא שעושים משתה גדול להעמיד
 28 דבריהם מה עשה אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו וימנה את נשותיהם וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה
 29 ומניקתה לא הביאה ונעשה גם בשרה אמנו ונפתחו דדיה פשני מעיינות והניקה את פולן ועדיין היו מרגנים ואומרים אם שרה
 30 הבת תשעים שנה תלד אברהם בן מאה שנה יוליד מיד נהפך קלסמתי פנים של יצחק ונרמה לאברהם פתחו פולם ואמרו אברהם
 31 הוליד את יצחק עד אברהם לא היה זקנה מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק בהדי אברהם משתעי בהדי
 32 אברהם אתא אברהם בעא רחמי ותוה זקנה שצאמר ואברהם וכן בא פמיים עד יעקב לא הוה חולשא אתא יעקב בעא רחמי
 33 ותוה חולשא שצאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד דאתא אלישע לא הוה דחליש ואתפח אתא אלישע בעא רחמי ואתפח
 34 שצאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו מבכל דחלה חלי אחריתי תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שדחפו לגחיו
 35 בשתי ידיו ואחד שגירה דובין בתינוקות ואחד שמת בו שצאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו: אלא עד שלא יתחילו
 36 במלאכה צא ואמרו להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית פו': אמר ליה רב אחא ברביה דרב יוסף לרב חסדיא פת קמנית
 37 תנן או פת וקמנית תנן אמר ליה האלהים צריכה וי"ו כי מורדיא דלברות: רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך הכל כמנהג
 38 המדינה: הכל לאתווי מאי לאתווי הא דתנן השוכר את הפועל ואמר לו באחד וכשנים מבני העיר נתת לו כפחות שבשכירות
 39 דברי רבי יהושע וחכמים אומרים משמנין בנייהם: מתני' ואלו אוכלין מן התורה העושה במחוזבר לקרקע בשעת גמר מלאכה
 40 ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו וברבר שגידולו מן הארץ ואלו שאין אוכלים העושה במחוזבר לקרקע
 בשעה

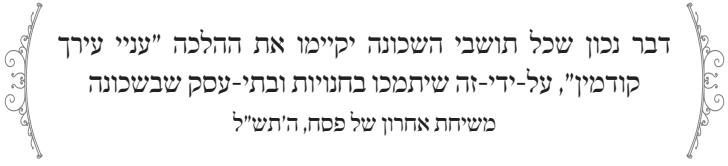
צריכים להיות זהירים בעניינים שבין אדם לחבירו . . אז לא יהיה
 צורך ב"דין תורה"
 משיחת אחרון של פסח, ה'תש"ל

1 בשעה שאינה נטר מלאכה. בגון המנכש בבצלים: מאחר שנגמרה מלאכתו. כגון נתפרסו
 2 עגוליו דמתניתין: ונדבר ש'אין גידולו מן הארץ. בגון החולב בהמתו והמנבן: גמ' מנא
 3 הני מילי. דפועל אוכל במחזור: כי תבא ואכלת עגבים. לקמן דריש ליה בפועל וסיפיה
 4 דקרא ואל בלוקף את תמן משמע אלא תמן משמע אלא תמן אלא תמן אלא תמן אלא תמן
 5 מלאכת חיבור קאי: כי תבא בקמת רעה. וגר
 6 ותרמש לא תנין אלקמו בשעת תרמש קאי:
 7 אתיא קמה קמה. והמקשה אומר גזירה שוה זו
 8 כדי להקשות ולומר אימא דלא אישתיי קרא
 9 אלא בתיבת בחלה כגון קמת מין דגן אכל
 10 בקמת קטנית לא: מהחל תרמש בקמה. הוא
 11 עומר הקרב בפסח שהוא קא מן השעורין
 12 שתייבין בחלה: צד מנבא. וין לנסכים וטולת
 13 למנחות: ואתי נמי וית. בהאי דינא דאית בה צד
 14 מנבא והוא שמן למנחות אכל שאר מיני אילנות
 15 ותרעם לא: וית בהאי הדין אתי. בתמיה וכי
 16 מדרשא בעי למליפיה הא בכלל כרם הוא:
 17 בשעת תרמש. שהוא גמר מלאכה: מאל בלוקף.
 18 דמפרש לה לעיל ולקמן קריש לה הכי. מינח
 19 דבר תרמש הוא. כגון קטנית: דלאו בר תרמש.
 20 כגון המוסק ביותים והגודר בתמרים: בעלי קמה.
 21 העמידים בקומה בארץ והכל בכלל: והוא אמרת
 22 קמה דמתייבא בחלה הוא. כלומר והא כבר
 23 איתייבא דאיבא למילף בגי' דבקמה בת חלה
 24 קאי הני מילי. דאיבא למיפרך ההיא פרבא:
 25 מקמי דדרשינן תרמש. לרבות קטנית: השתא.
 26 דדרשינן תרמש ליתא לגיש ואיתייבא קמה
 27 לרבות כל בעלי קמה: כרם רעה. ואל בלוקף לא
 28 תמן אכל כרם נכרי תמן: הניחא וכו'. פלוגתא
 29 בהגוזל ומאכיל (ב"ב דף ק"ג.) ולא של הקדש.
 30 אסור לאכול: ולא מוצין. הנין וזרק החרצנים:
 31 ולא עגבים ודבר אחר. לטבול עגבים במלח
 32 למתקן שאכל הרבה: כנפשו. כאילו חן שלף
 33 מה נפשו אוכל ופסור מן המעשר. דהא לא
 34 נגמרה מלאכתו למעשה דתמן (מעשרות פ"א מ"ז)
 35 וין משייר לבור: אי פועל אוכל ופסור. ולא
 36 אמרינן והאיל דבאגריה אכיל על כרחו של בעל
 37 הבית והוא ליה במקום ומקום קובעת למעשר אף
 38 דבר שלא נגמרה מלאכתו כיון דבניה אחשיבה:
 39 אין הפסל מתחייב. אפילו מירחו בכרי בשדה:
 פני

והא
 אמת קמה קמה דמתייבא בחלה הני מילי מקמי דגיתי תרמש השתא דאתי תרמש
 איתרבי ליה כל דבר תרמש ואף על גב דלא מתייב בחלה קמה למה לי לרבות כל
 בעלי קמה והשתא דנפקא לן מתרמש ומקמה כי תבא בכרם רעה למה לי אמר רבא
 להלכותיו דתניא כי תבא נאמר פאן ביאה ונאמר לתלן לא תבא עליו השמש מה לתלן
 בפועל התוב מדרב אף פאן בפועל התוב מדרב בכרם רעה ולא בכרם פותי הניחא
 לכו"ד גזל פותי אסור היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל אלא לכו"ד גזל פותי מותר
 השתא גזילה מותר פועל מיבעיא מוקים לה בכרם רעה ולא של הקדש ואכלת ולא
 מוצין עגבים ולא עגבים ודבר אחר כנפשו כנפש של בעל הבית כף נפשו של פועל מה
 כנפשו אוכל ופסור אכל פועל אוכל ופסור אכל פועל אוכל ופסור אכל פועל אוכל ופסור
 בעל הבית אתה אוכל ובשעה שאי אתה נותן לבלוי של בעה"ב אי אתה אוכל אמר רבי יצאי אין הפסל מתחייב במעשר

1 דבר תרמש אכול דלאו בר תרמש. כגון אילנות לא תיכול ואם תאמר ואמאי לא
 2 נילף מהקדש והא ליכא שום פירבא ויל דלחכי לא ילפינן מהקדש משום דהו
 3 שני בתובים הבאים כאחד דאמאי איצטריך קרא למכתב כי תבא בכרם רעה לילף מהקדש
 4 אלא ודאי שני בתובים הבאים כאחד נגזרו ואין מלמדן וכי דריש מקמה כל בעלי קמה על
 5 כרחו איצטריך כרם להלכותיו כדאמרינן בסמוך:
 6 אמר רבא להלכותיו דתניא כו'. תמיה דמקל
 7 מקום לפה נכתב כרם דהוה ליה למכתב כי תבא
 8 בשל רעה דהא קמה קמה דכתיב ב' פעמים
 9 דרשינן תרמייהו חד לרבות כל בעלי קמה וחד
 10 לאדם בתלוש היינו משום דלא הוה ליה למכתב
 11 בקמת רעה אלא אלא בעל רעה ושקמא איצטריך ליה
 12 לשום דרשא:
 13 אלא למד גזל כותי מותר כו'. פי' כפונטרס
 14 דפלוגתיהו בהגזל ומאכיל (ב"ב דף ק"ג)
 15 וקשיא דהתם אפילו מאן דשרי לא שרי אלא
 16 הקמת הלואתו אכל גזילה ממש מודו כולי
 17 עלמא אסור אלא אורי' דפלוגתיהו לקמן
 18 בהמקביל (דף ק"ג) ושב' דאיבא דשרי גזלה ממש
 19 וא"ת למאן דאמר גזל כותי מותר מאי עביד ליה
 20 לקרא דחושב עם קוניה דרשינן בהגזל תרמי
 21 (ב"ב דף ק"ג) דקדק עם קוניה שלא יגזלו עליו
 22 ולא יבא עליו בעקפין ודרש מהתם גזל הכותי
 23 אסור וליכא אפילו דסיל דקרא איירי בקדש
 24 תקיפה על עצמם דאם פן היכי קאמר קרא דקרא
 25 ביובל איך יבא ביובל והלא הכותי לא יתקנו
 26 לצאת ושל לומר דהיכא דאיבא חילול השם
 27 מודה דאסור שהכותי בטח עליו ונתן לו כל
 28 שקרו והוה חילול השם אם היה יוצא בחוקה
 29 קודם היובל:
 30 רעה ולא של הקדש. דסידר כי היכי דשרי
 31 תמקנא אסור גזל שאוכל משל חברו
 32 הכי נמי הוה אמקנא דשרי בשל הקדש תימא
 33 דתניא בפ' וזד פקתא (מעילה דף י"ג) הפועלים
 34 לא יאכלו ורגורות הקדש וכן קרה לא תאכל
 35 כרשיני הקדש ומפיך לה בגמרא מדכתיב לא
 36 תחסום שור בדישו דישו שלף ולא דישו של
 37 הקדש ואף אפועלים לוף ליה דה"ג לענין גמר
 38 מלאכה דמעשה לא גמרינן בפועל אלא מדיש
 39 וא"כ רעה קמה לי למעוטי הקדש ועוד למאי
 40 איצטריך רעה ג' פעמים חד בכרם ושנים בקמה
 41 דחד למעוטי הקדש וחד דריש ליה לקמן ודף
 42 פתח לשור במחזור ושלשי למאי אתא ולמאן
 43 דדריש לשור במחזור מקרא איתרינא גם השני
 44 איתר ושקמא לשום דרשא איצטריך ליה:
 45 שבועה ולא אכילה נסה. אי לאו דכתיב שבוע
 46 הוה ממועטין מואכלת אכילה נסה
 47 דאכילה נסה לא שמה אכילה ולא הוה דרשינן
 48 ואכלת ולא מוצין דהשתא בכלל אכילה אכל
 49 השתא דכתיב שבוע ולא אכילה נסה איתר
 50 ואכלת למדרש מיניה ולא מוצין:
 עד

53 להביא ממנה סולת למנחות, ואתא נמי - יש ללמוד גם וית, דאית
 54 ביה - שיש בו צד מן־ב, שהרי מביאים ממנו שמן למנחות, אך אי
 55 אפשר ללמוד את שאר גידולי הקרקע. מבררת הגמרא את דברי
 56 המקשן: וכי היתר אכילת הפועל בנות, ב'מא ה'צד' אתי - הוא
 57 נלמד, והרי הוא גופיה - זית עצמו 'ב'רם' א'קרי - מכונה כרם,
 58 ד'כתוב (שופטים טו ה) 'ו'ב'ע'ר מ'ג'ד'ש 'וע'ד ק'מ'ה 'וע'ד ב'רם 'ו'ת', והוא
 59 כלול בפסוק 'כי תבוא בכרם ר'עך' המתיר לפועל לאכול. משיבה
 60 הגמרא: א'מר רב פ'פא, 'ב'רם 'ו'ת' א'קרי, אבל 'ב'רם' ק'תמא לא א'קרי.
 61 מסיימת הגמרא: מ'כל מ'קום ק'ש'א, כיצד אפשר ללמוד מכרם
 62 וקמה את שאר גידולי הקרקע, שאינם ראויים למזבח.
 63 א'לא א'מר ש'מ'ואל, א'מר ק'רא (דברים כג כו) לגבי אכילת פועל
 64 'ו'ח'מ'ש לא ת'ניף על ק'מת ר'עך, ומלשון 'ו'ח'רמ'ש' יש ל'רבות 'ב'ל
 65 'ב'ע'לי 'ח'מ'ש' - את כל גידולי הקרקע הנקצרים במגל.
 66 מקשה הגמרא: והרי ה'א' 'ח'רמ'ש' מ'י'ב'ע'י ל'יה - הוא נצרך לדרשה
 67 אחרת, שרק 'ב'ש'ע'ת 'ח'רמ'ש' - בזמן הקצירה, שהוא גמר המלאכה
 68 במחובר, א'כול - רשאי הפועל לאכול, אך ש'לא ב'ש'ע'ת 'ח'רמ'ש, כגון
 69 בזמן ניכוש, לא ת'כול. מתרצת הגמרא: ה'הוא - דין זה שהפועל
 70 אוכל רק בשעת קצירה, מהפסוק 'ו'אל ב'ל'יך לא ת'תן' נ'קמא - הוא
 71 נלמד, שהוא אוכל רק בשעה שהוא עוסק בביתית הפירות לכלי
 72 בעל הבית, שזהו גמר מלאכה, והפסוק 'ו'ח'רמ'ש' מלמד שאף שאר
 73 גידולי קרקע מותרים באכילה לפועל.
 74 מקשה הגמרא: ת'נח - בזמן הדבר שניתן ללמוד מהפסוק 'ו'ח'רמ'ש'
 75 דברים ד'ב'ר 'ח'רמ'ש' - שהם ראויים להקצר בחרמש, כקטניות, אבל
 76 דברים ד'לאו ב'ר 'ח'רמ'ש, כגון זיתים ותמרים הנלקטים באופנים
 77 אחרים, מ'נא ל'ן שפועל אוכל בהם.
 78 הגמרא מביאה לימוד אחר לשאר גידולים: א'לא א'מר ר'ב' י'צחק,
 79 א'מר ק'רא לגבי אכילת פועל לשון 'ק'מ'ה, ל'רבות ב'ל ב'ע'לי ק'מ'ה -
 80 כל העומדים בקומה בארץ, והיינו כל גידולי קרקע. מקשה
 81 הגמרא: ו'ה' א'מ'ת'ר לעיל שלומדים בגזירה שזה 'ק'מ'ה' 'ק'מ'ה'
 82 מנחת העומר שמדובר בקמה ד'מ'ח'י'ב'א ב'ח'ל'ה, ואי אפשר ללמוד
 83 מ'קמ'ה' את כל גידולי הקרקע. מתרצת הגמרא: מה שדרשנו גזירה
 84 שזה זו, ה'ני מ'יל' מ'ק'מ'י ד'נ'י' - היינו רק קודם שהובא הלימוד
 85 מ'ח'רמ'ש', אך ה'שת'א ד'א'ת'י 'ח'רמ'ש, וא'י'ר'ב'י ל'יה ב'ל ד'ב'ר 'ח'רמ'ש,
 86 כגון קטניות, ו'אף על גב ד'לא מ'י'ח'י'ב' ב'ח'ל'ה, אם כן 'ק'מ'ה' ל'מ'ה ל'י,
 87 והרי אין ממעטים תבואה שאינה חיבת בחלה, אלא ודאי בא
 88 הפסוק ל'רבות ב'ל ב'ע'לי ק'מ'ה, והיינו כל גידולי קרקע.
 89 שואלת הגמרא: ו'ה'ש'ת'א, ד'נ'פ'ק'א ל'ן - שלמדנו דין אכילת פועל
 90 בכל גידולי קרקע מ'ח'רמ'ש' ו'מ'ק'מ'ה', אם כן הפסוק (דברים כג כו)
 91 'כי תבוא ב'כ'רם ר'עך' ל'מ'ה ל'י. משיבה הגמרא: א'מר ר'ב'א, ל'למד את
 92 ה'ל'כ'ו'ת'ו, ב'ד'ת'נ'י'א ב'ב'ר'י'ת'א שדורשים כך את הפסוק, 'כי תבוא',
 93 נ'א'מ'ר כ'אן לשון ב'י'א, ו'נ'א'מ'ר ל'ח'ל'ן (דברים כד טו) 'ב'י'ומו ת'תן ש'כ'רו
 94 ו'לא תבוא ע'לו'י ה'ש'מ'ש', שזו לשון ביאה, מה ל'ח'ל'ן ב'פ'וע'ל ה'כ'תוב
 95 מ'ד'ב'ר, א'ף כ'אן ב'פ'וע'ל ה'כ'תוב מ'ד'ב'ר. ומ'ב'כ'רם ר'עך' יש לדרוש שרק
 96 לגבי כרם ר'עך', של ישראל, נאמר סיום הפסוק 'ו'אל ב'ל'יך לא
 97 ת'תן, ו'לא ב'כ'רם של ב'ו'ת', ששם מותר ליטול לתוך כליך.
 98 הגמרא מקשה על דרשה זו, ואחר כך תביא את המשך הברייתא.
 99 מקשה הגמרא: ה'נ'י'ח'א ל'מ'אן ד'א'מ'ר ג'ול ב'ו'ת' א'ס'ור, ה'י'ינו ד'א'י'צ'ט'ר'יך
 100 ק'רא ל'מ'י'ש'ר'י - להתיר לפועל לתת לתוך כלי, א'לא ל'מ'אן ד'א'מ'ר
 101 ש'ג'ול ב'ו'ת' מ'ו'ת'ר, אם כן מדוע נצרך הפסוק, והרי ה'ש'ת'א, ג'ו'י'ח'ה
 102 ממש מותר, וכי נתינת פועל לתוך כלי מ'י'ב'ע'י - האם יש צורך
 103 בפסוק להשמיע שמותר. מתרצת הגמרא: אכן, מי שסובר שגול גוי
 104 מותר אינו דורש מהפסוק שבכרם הגוי מותר לתת לכלים, אלא
 105 מוקים ל'ה - מעמיד את הדרשה כך, שרק 'ב'כ'רם ר'עך' הותרה
 106 האכילה, ו'לא בכרם ש'ל ה'ק'נ'ש'.
 107 הגמרא ממשיכה להביא את המשך הדרשות של הברייתא:

1 ב'ש'ע'ה ש'א'ין היא ג'מ'ר מ'ל'א'כ'ה, וכגון המנכש את הפירות הגרושים,
 2 וכן העוסק ב'תלוש מן ת'פ'ר'ק'ע מ'א'ח'ר הזמן ש'נ'נ'מ'ר'ה מ'ל'א'כ'תו
 3 להתחייב במעשר או בחלה, וכן העוסק ב'ד'ב'ר ש'א'ין ג'י'ד'ו'לו מן
 4 ה'א'ר'ץ, כחולב פרה וכדומה, כל אלו אינם אוכלים:

גמרא

5 מבררת הגמרא: מ'נא ה'ני מ'יל' - מנין לנו שהיתר אכילה בפועל
 6 הוא כשעוסק במחובר לקרקע בעת גמר מלאכה, ד'כ'ת'י'ב (דברים
 7 כג כה) 'כי תבוא ב'כ'רם ר'עך ו'א'כ'ל'ת ע'נ'ב'י', ומדובר בפועל העוסק
 8 בגמר מלאכת הפירות, שנאמר בסיום הפסוק 'ו'אל ב'ל'יך לא ת'תן',
 9 ומשמע שזהו זמן שנותנים את הפירות לכלי בעל הבית.
 10 שואלת הגמרא: א'ש'ב'ח'ן - מצאנו דין זה ב'כ'רם, אך ב'ל מ'יל' מ'נא ל'ן
 11 - מנין למשנה שבכל גידולי קרקע הדין כן. משיבה הגמרא: ג'מ'ר'י'ן
 12 - לומדים זאת מ'כ'רם, מה ב'רם מ'י'ח'ד שהוא ד'ב'ר ש'נ'י'ד'ו'לי ק'ר'ק'ע,
 13 ונאמר בו ש'ב'ש'ע'ת ג'מ'ר מ'ל'א'כ'ה פ'וע'ל אוכל בו, א'ף ב'ל ד'ב'ר ש'ה'וא
 14 ג'י'ד'ו'לי ק'ר'ק'ע ה'דין ש'ב'ש'ע'ת ג'מ'ר מ'ל'א'כ'ה פ'וע'ל אוכל בו. דוחה
 15 הגמרא: מ'ה ל'כ'רם ש'ח'ו'מ'ר'יה בו התורה על הבעלים בדבר אחר,
 16 ש'כ'ן ח'י'ב ב'ח'ל'ו'ת - אשכולות קטנים, לעניים, ויתכן שרק
 17 בו החמירה התורה גם לענין היתר אכילה לפועל, ומנין שאף
 18 בגידולי קרקע הפטורים מעוללות רשאי הפועל לאכול.
 19 מביאה הגמרא לימוד אחר: ג'מ'ר'י'ן ב'ל ג'י'ד'ו'לי ק'ר'ק'ע מ'ק'מ'ה -
 20 מתבואה, שפועל רשאי לאכול בה בגמר מלאכתה. מבררת
 21 הגמרא: ו'ק'מ'ה ג'ו'פ'ה מ'נא ל'ן ש'ה'ה'ית'ר ש'בה הוא בגמר מלאכה,
 22 ד'כ'ת'י'ב (דברים כג כו) 'כי תבוא ב'ק'מ'ת ר'עך ו'ק'מ'פ'ת מ'ל'י'לו'ת ב'י'ד'ך
 23 ו'ח'רמ'ש לא ת'ניף על ק'מת ר'עך, ומוכח שהפסוק עוסק בזמן קצירת
 24 התבואה בחרמש, שהוא גמר המלאכה במחובר.
 25 מקשה הגמרא: מ'ה ל'כ'מ'ה ש'ח'ו'מ'ר'יה בה התורה בדבר אחר ש'כ'ן
 26 ח'י'ב'ת ב'ה'ר'ש'ת ח'ל'ה, ומנין שגם בשאר גידולי קרקע שלא
 27 החמירה בהם התורה לחייבם בחלה, התיירה התורה לפועל
 28 לאכול. מבררת הגמרא את הקושיא: ו'מ'פ'א'י - ומנין ד'ה'א'י ק'מ'ה
 29 ש'ח'ו'כ'ר'ה בתורה, 'ק'מ'ה' ד'מ'ת'ח'י'ב'ת ב'ח'ל'ה ה'יא, והיינו קמה
 30 מחמשת מיני דגן, ד'ל'מ'א' ל'ל ק'מ'ה ק'א'מ'ר ד'ח'מ'נ'א שפועל אוכל בה,
 31 ואף קמת קטנית הפטורה מחלה, ויש ללמוד שאף בשאר גידולי
 32 קרקע הפטורים מחלה מותר לפועל לאכול. משיבה הגמרא: א'ת'י'א
 33 בגזירה שזה 'ק'מ'ה' 'ק'מ'ה' 'ק'מ'ה', כ'ת'י'ב ה'כ'א 'כי תבוא ב'ק'מ'ת ר'עך, ו'כ'ת'י'ב
 34 ה'ת'ם לגבי חג השבועות (דברים טז ט) 'ש'ב'ע'ה ש'ב'ע'ת ת'ס'פ'ר ל'ך
 35 מ'ח'ל' ח'ר'מ'ש ב'ק'מ'ה', כלומר מזמן קצירת שעורים למנחת העומר,
 36 מ'ה ה'ת'ם מדובר ב'ק'מ'ה ד'מ'י'ח'י'ב'א ב'ח'ל'ה, שהרי העומר בא רק
 37 משעורים, א'ף ה'כ'א נ'מי לגבי אכילת פועלים מדובר ב'ק'מ'ה
 38 ד'מ'י'ח'י'ב'א ב'ח'ל'ה, וא'י'כ'א ל'מ'י'פ'ד' כ'מו ש'ה'ק'ש'ה מ'ק'ש'ן, מ'ה ל'ק'מ'ה זו
 39 ש'ח'ו'מ'ר'יה בה התורה ש'כ'ן ח'י'ב'ת ב'ח'ל'ה, ויתכן שרק בה הותר
 40 לפועל לאכול, ולא בשאר גידולי קרקע.
 41 מתרצת הגמרא: כ'רם י'כ'י'ת, שאף שהוא פטור מחלה רשאי הפועל
 42 לאכול ממנו, ואם תדחה, מ'ה ל'כ'רם ש'כ'ן ח'י'ב ע'ע'לו'לו'ת, יש להשיב
 43 ש'ק'מ'ה ת'וכ'י'ת, שפטורה מעוללות ופועל אוכל בה, ו'ח'ו'ר ה'דין ח'ור
 44 ה'לי'מוד לשאר גידולי קרקע, שהרי לא ר'א'י ז'ה ב'ר'א'י ז'ה - אין
 45 חומרתו של כרם כחומרתה של קמה, שזה חייב בעוללות וזו
 46 חיבת בחלה, ומוכח שאין החומרא שבהם גורמת להיתר אכילת
 47 הפועל, אלא ה'צ'ד ה'ש'נ'ה ש'כ'ת'ן הוא הגורם לדין זה, והוא, ש'כ'ן
 48 ש'נ'י'ח'ה ד'ב'ר ש'ה'וא ג'י'ד'ו'לי ק'ר'ק'ע, ו'כ'י'ן ש'נ'א'מ'ר ב'ה'ם ש'ב'ש'ע'ת ג'מ'ר
 49 מ'ל'א'כ'ה פ'וע'ל אוכל בו, יש ללמוד שא'ף ב'ל ד'ב'ר ש'נ'י'ד'ו'לי ק'ר'ק'ע,
 50 ב'ש'ע'ת ג'מ'ר מ'ל'א'כ'ה פ'וע'ל אוכל בו.
 51 דוחה הגמרא: מ'ה ל'ח'צ'ד ה'ש'נ'ה ש'כ'ת'ן - בכרם וקמה, ש'כ'ן יש ב'ק'ן
 52 צ'ד - אפשרות הקרבה ל'מ'ז'ב'ת, שכרם ראוי לניסוך יין, וקמה

המשכן ביאור במסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

39 האכסניא שלה, שכן היא כבר רגילה במשפחה זו.
 40 הגמרא מביאה מעשה ברב יוסף בעניין זה: רב יוסף יתיב ארבעין
 41 תעניתא - ישב ארבעים יום בתענית, והתפלל שלא תפסוק התורה
 42 מרועו, ואקריהו - ולאחר מפיך הקריאו לו משמים את הפסוק
 43 (ישעיה שם), 'לא ימושו מפיך', שמובטח שלא יפסיקו דברי התורה
 44 מפיו. יתיב ארבעים תעניתא אחרני - ישב עוד ארבעים תעניות
 45 אחרות, ואקריהו - והקריאו לו משמים גם את המשך הפסוק
 46 (שם), 'לא ימושו מפיך ומפי זרעך', שמובטח שלא יפסיקו דברי
 47 התורה מפיו ומפי בניו. יתיב מאה תעניתא אחרני - שוב ישב מאה
 48 תעניות אחרות, (אמא) ואקריהו - והקריאו לו משמים את המשך
 49 הפסוק (שם), 'לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך',
 50 שהבטיחוהו שלא תפסק אף מנכדיו. אמר רב יוסף, מכאן ואילך,
 51 לא צריכנא - אחר שהבטיחוני משמים שאני ובני ונכדי נזכה
 52 לתורה, איני צריך לצום ולבקש על הדורות הבאים, שכן התורה
 53 מחזרת על אכסניא שלה, וכרב ירמיה.
 54 אגב שהגמרא הביאה מעשה של רב יוסף שהתענה כדי לזכות
 55 לתורה, מביאה מעשה אצל רב זירא שהתענה כדי לזכות לתורה:
 56 רב זירא, כי סליק לארעא דישאל - כשעלה מבבל לארץ ישראל,
 57 ללמוד אצל רבי יוחנן, יתיב מאה תעניתא, דלשכתב גמרא בכלא
 58 מיניה - ישב מאה ימים בתענית, והתפלל שישבח את דרך הלימוד
 59 של בני בבל, כי יתיב דלא נפדיה - כדי שהיא לא תסריד אותו,
 60 ותפריעו בלימודו מפי רבי יוחנן.
 61 יתיב מאה אחרניא - ישב רב זירא עוד מאה ימים אחרים בצום,
 62 והתפלל דלא לשכיב רבי אלעזר בשניה, ונפלין עילוייה מילי דצבונא
 63 - שלא ימות רבי אלעזר בחייו, ויפלו עליו עניני הציבור.
 64 יתיב מאה אחרני, דלא נשלוט ביה נורא דניהנם - ושוב ישב רב
 65 זירא מאה תעניות אחרות, והתפלל שלא תשלוט בגופו אש
 66 הגיהנם. כל תלתין יומי, הנה פדיק נפשיה - כל שלושים יום בדק
 67 אם אש יכולה לשלוט בו, שגזר תנורא, סליק ויתיב גויה, ולא הנה
 68 שלמא ביה נורא - הסיק אש בתנור, ועלה וישב בתוכו, והאש לא
 69 היתה שולטת בגופו. יומא חד יהבו ביה רבנן עינא, ואיחרבו שקיה,
 70 וקריו ליה קמין חריר שקיה - יום אחד נתנו בו החכמים עין כשנכנס
 71 לתנור, ונחרכו שוקיה, וקמיה שוקיה, הקטן חרוך השוקים, שהיה
 72 נמוך קומה וגם נחרכו שוקיה.
 73 הגמרא דורשת במעלת ברכת התורה: אמר רב יהודה אמר רב,
 74 מא דקתיב - מהי כוונת הכתוב (ירמיהו ט יא), 'מי האיש החכם
 75 ויבן את זאת, ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה, על מה אבדה הארץ,
 76 נצתה כמדבר מבלי עבר, דבר זה - השאלה על מה אבדה הארץ,

1 הגמרא מספרת שגם את נכדו של רבי טרפון החזיר רבי למוטב:
 2 איקלע רבי לאתריה דרבי טרפון - הוזדמן רבי למקומו של רבי
 3 טרפון, אמר להו - לאנשי המקום, האם יש לו בן לאותו הצדיק -
 4 רבי טרפון שיהיה מקפח את בניו - שכאשר היה נשבע היה אומר
 5 אקפח את בני, אמרו לו אנשי המקום, בן אין לו, אך בן בת יש לו,
 6 וכל זונה שנשכרת לאחר בשנים, שוכרתה לנכדו של רבי טרפון
 7 בשמנה מרוב יופיה. אתיהו לקמיה - הביאו את נכדו של רבי טרפון
 8 לפני רבי, אמר ליה רבי, אי הרתך כך, והיבנא לך ברתאי - אם
 9 תחזור למוטב, אתן לך את בתי לאשה, הדר ביה - חזר בו למוטב.
 10 איבא דאמרי, נככה - יש אומרים, שנשאה, אך ויירשה אחר כך.
 11 איבא דאמרי - יש אומרים, לא נככה כלל - שלא נשאה כלל, כדי
 12 שלא יאמרו, שבשכיל לשאת את זו חזר זה למוטב.
 13 שואלת הגמרא: ולמה ליה כולי האי - ולמה לו לרבי לחזר כל כך
 14 ולשאל אם השאירו החכמים בנים אחריהם. עונה הגמרא: משום
 15 דאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה ר' יושי אומרים אמר רבי תימי
 16 בר אבא אמר רבי יוחנן, ואמרי לה ר' יושי אומרים אמר רבי שמואל
 17 בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל תלמיד את בן חבירו תורה, זכה ויושב
 18 שרביה של מעלה, שגאמר (ירמיהו טו יב), שירמיה הנביא אומר
 19 שהקב"ה אמר לו, 'אם תשוב ואשריך, לפי תעמיה' - אם תשוב את
 20 ישראל למוטב על ידי תוכחתי, אשיבך אלי, ותתקיים בעולם הבא.
 21 וכל תלמיד את בן עם הארץ תורה, אפילו אם הקדוש ברוך הוא
 22 גוזר גזירה, מכמלה בשכילו - בגללו ובזכותו, שגאמר בהמשך
 23 הפסוק (שם), 'ואם תוציא יקר מזולל, כפי תהיה' - אם תוציא
 24 תלמיד חכם שהוא יקר, מעם הארץ שהוא אדם זול, תהיה כביכול
 25 שוה לפי, שתוכל לבטל גזירות שגזרתי במאמר פי.
 26 אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם, ויבן אף הוא
 27 תלמיד חכם, וכן בני אף הוא תלמיד חכם, שוב אין התורה פוסקת
 28 מורעו לעולם, שגאמר (ישעיה נט כא), 'ואיני זאת פריתי וגו' אותם
 29 אמר ה' רוחי אשר עליך, ודברי אשר שמתים בפיה, לא ימושו מפיך,
 30 ומפי זרעך, ומפי זרע זרעך, אמר ה', מעתה ועד עולם'.
 31 שואלת הגמרא: מאי - מה כוונת הכתוב באומרו 'אמר ה'. שכבר
 32 נאמר בתחילת הפסוק, ועוד מדוע נאמר בין 'זרעך' לבין 'מעתה
 33 ועד עולם'. מבארת הגמרא: אמר הקדוש ברוך הוא, אני ערב לך
 34 בדבר זה, שאם שלוש דורות הם תלמידי חכמים, אין התורה
 35 פוסקת מרעם.
 36 שואלת הגמרא: מאי - מהי כוונת הכתוב 'מעתה ועד עולם' הרי
 37 די שיאמר 'לא ימושו וגו' עד עולם'. מבארת הגמרא: אמר רבי
 38 ירמיה, שמכאן ואילך - לאחר שלושה דורות, התורה מחזרת על

המשכן ביאור במסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' 1

14 חנים.
 15 מיישבת הגמרא: אפילו תימא רבי אלעזר, ולא קשיא, כאן -
 16 בברייתא שאמר רבי אלעזר שהוא שומר חנם, מדובר שמשכננו
 17 בשעת הלואתו - שהלוה נתן את המשכון למלוה בשעת ההלוואה,
 18 ובוה סבר רבי אלעזר שנטלו רק כדי שלא יוכל לכפור והוא
 19 שומר חנים, ואילו כאן - במשנה שכתוב שהוא שומר שכר, מדובר
 20 שמשכננו שלא בשעת הלואתו - שהלוה לא נתן את המשכון בשעת
 21 ההלוואה, אלא לאחר זמן תבע המלוה את חובו ולא שילם הלוה,
 22 ומשכן אותו על פי בית דין, ובוה ודאי שהמשכון לגויבינא ולא רק
 23 כדי שלא יוכל לכפור, ולכן הוא שומר שכר.
 24 מקשה הגמרא: והא אידי ואידי - הרי בין במשנה ובין בברייתא,
 25 בלשון

1 המשכון כדי להבטיח שהלוה לא יכפור בהלוואה, ולא כדי לגבות
 2 ממנו, ונמצא שאין לו הנאה ממנו, ועל כן הוא שומר חנים עליו
 3 ופטור אם אבד. וגובה את מעותיו ממקום אחר. ורבי עקיבא סבר,
 4 שהמלוה נוטל את המשכון לגבות ממנו את חובו, ונמצא שיש לו
 5 הנאה ממנו, והוא שומר שכר עליו, ואם אבד מפסיד את חובו
 6 כנגדו.
 7 ממשכיה הברייתא: אכל אם הלוה אלה זוו בשטר - שנתן הלוה
 8 למלוה שטר על ההלוואה, והנהיג לו הלוה גם משכונן עליהם חוץ
 9 מהשטר, דבר הפל אם אבד המשכונן אבדו מעותיו של המלוה,
 10 ופטור הלוה מלשלם. שכאן מודה רבי אלעזר שנטל את המשכון
 11 כדי לגבות ממנו, ולא כדי להבטיח שהלוה לא יכפור, שהרי עבור
 12 זה די למלוה בשטר שקיבל. ואם כן, במשנה שנאמר בה שהמלוה
 13 על המשכון שומר שכר, אינה כרבי אלעזר שאמר שהוא שומר

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יג לְמִשְׁמֵשׁ בְּבְרוּזָא מַח [מח] בְּפִי הַטְּבַעַת דִּינָה בְּצָרוּר, שְׁלֵא יִחְזַנָּה אֶלָּא בְּשֵׁתִי אֶצְבְּעוּתִיו מַסוּ, וְאָסוּר לְצִאת בְּבְרוּזָא אֶפְלוּ תַחֲוֹכָה כְּלָה בְּגוּף, שְׁפִינָן שְׁמַכְנִיסָה תְּדִיר כְּדִי לְחֹזוֹר וּלְהוֹצִיאָהּ, אֵינָה בְּטֵלָה אֶצֶל הַגּוּף, וְהָרִי זֶה כְּמוֹצִיא בְּפִיו וּבְמַרְפָּקוֹ שְׁאָסוּר מְדַבְּרֵי סוּפְרִים נא].
אָבֵל דְּבַר הַבְּלוּעַ בְּגוּף נב] - מִתֵּר לְצִאת בּוֹ, כְּגוֹן לְבָלוּעַ מַרְגְּלִית אוֹ זָהָב נג] וְלְצִאת בְּהֵן לְרִשּׁוֹת הַרְפִּים נד]:
חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקביו בפה מקנח בשבת, סעיף יג:

ביאורי הלכה

לבישה 40.

נא] מדברי סופרים – כי זו הוצאה שלא כדרכה 41.
נב] הבלוע בגוף – ואינו תחוב בלבד 42.
נג] מרגלית או זהב – כך היו רגילים לעשות במקום סכנת לסטים וכיוצא-בזה.
נד] לרשות הרבים – אפילו שאינם בטלים אל הגוף 43.

מח] כברוא – חתיכת עץ.

ממ] בשתי אצבעותיו – וימשמש בנחת 38.
נ] אצל הגוף – אף שדבר שרגילים ללבשו על הגוף בטל אל הגוף, היינו בדבר שנותנים אותו על הגוף כדרך לבישה 39, אבל נתינת הברוא בגוף נעשית לצורך משמוש (הוצאה והכנסה בתכיפות) ואין לה אפילו דרך

צינונים והוספות

לגמרי ממש), והיינו שהבינו בדברי המג"א שזה שמכניסים את הברוא תדיר כדי לחזור ולהוציאו, זו הסיבה שאין לו דין של 'תחוב לגמרי', אך משוע"ר משמע שזה שמכניסים תדיר כדי להוציאו, זו הסיבה שהברוא לא בטל אל הגוף ואין לו דין מלבוש (כדלעיל הערה מ), והוספת השו"ע "אפילו תחובה כולה בגוף" באה לשלול הוה-אמינא של היתר נוסף מצד עצם זה שהוא תחוב, עליו מבאר המג"א שלא מצינו שדבר התחוב כולו מותר בטלטול "כמו המוציא בפיו ובמרפקו", אלא שמהוה-אמינא להתיר ברוא התחובה כולה הסיק המג"א שיש דבר התחוב לגמרי המותר בהוצאה לכתחילה והיינו בליעה.
43) לא מביא שאינם דומים למאכל או תרופות שמרגע בליעתם נעשו כחלק מגופו, אלא גם אין להם גם דמיון למלבוש ושאר דברים הניתנים על הגוף בקביעות, ובכל זאת מותר לצאת בהם.

38) אפשר לומר שעצם האחיזה בב' אצבעות גורמת שימשמש בנחת ושלא ישיר נימין, וכיון שלימד שדין הברוא כדין הצרוור לא נכנס יותר לפרטי המשמוש, או שהעיקר הוא השינוי ולא המשמוש בנחת כדלעיל הערה לו.
39) אף שאין לו דין מלבוש מצד עצמו, ראה על ס' שא סעיף ח וסעיף טו.
40) ולכך אף שיש מקום להתיר יציאה כברוא יותר מיציאה במוך דחוק (ראה לעיל על ס' שג ס"ח) הן מצד שנעשית לרפואת האדם ולא למניעת טינוף או בדיקה, והן מצד שתחובה לגמרי בגופו - אסור לצאת בה.
41) ואסור מדברי סופרים אף אם תחוב לגמרי.
42) לשון המג"א ס"ק ח: "ומשמע דדבר התחוב כולו בגוף מותר לכתחילה". וכו"כ מהאחרונים הסתפקו בטעם החילוק בין דבר התחוב כולו שמותר לצאת בו, לבין ברוא התחובה כולה שאסור לצאת בה (משום שדרך להוציאה, שמוציאים אותה בקלות, שמוציאה בידי, או משום שאינה תחובה

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות סוכה ~

~ יום שני ~

יא אין המצטער פטור מן הסוכה אלא אם כן הוא מצטער בדבר שדרך בני אדם להצטער בו אבל אם הוא מצטער בדבר שאין דרכן של בני אדם להצטער מחמת דבר זה בטלה דעתו אצל כל אדם אלא א"כ ידוע שהוא מאניני הדעת והוא מצטער בדבר שכל אניני הדעת מצטערין מחמת דבר זה אבל אין כל אדם יכול לומר מאניני הדעת אני אלא א"כ ידוע שהוא מאניני הדעת:

יב אע"פ שהישן בסוכה בכילה שיש לה גג רחב טפח וגובה עשרה טפחים לא יצא ידי חובתו מכל מקום אם יש יתושין בסוכה שמצערין אותו מוטב שישן בכילה זה משישן חוץ לסוכה לפי שיש מי שמתיר לכתחלה לישן בכילה זו אפילו במקום שאין שם יתושין אע"פ שאין הלכה כדבריו בדבר זה:

יג אבל חייב בסוכה אפילו כיום ראשון ואע"פ שצער הוא לו לישב בסוכה שהאבל חפץ להיות מתבודד להיות טרוד בצערו ובאבלו אע"כ חייב לישב בסוכה ולהסיר האבלות מלבו בענין שלא יהיה לו צער כלל ביישיבה בסוכה אבל אם אינו יכול להסיר האבלות מלבו כגון שהמת חביב לו מאוד ויש לו צער בסוכה שאינו יכול להיות טרוד שם באבלות כמו בביתו שישב שם בדד פטור מן הסוכה:

יד סעודת ברית מילה וכן הסעודה שאוכלין אצל היולדת (כך היה המנהג בימים הראשונים) חייבים בסוכה אע"פ שציר להם המקום לשבת שם ואי אפשר להם לשמוח כראוי אע"כ יאכלו בסוכה ואותם אנשים שציר להם לא יאכלו כלל בסעודה זו אע"פ שסעודת ברית מילה היא סעודת מצוה מכל מקום אינה מצוה גדולה כל כך לדהות מצות סוכה בשבילה שהיא מצות עשה של תורה:

~ יום שלישי ~

מז המהלך בדרך בימי הסוכות אם הוא אוכל וישן על פני השדה במקום שאין שם ישוב כלל אינו צריך לטרוח ולעשות לו סוכה אפילו הוא יושב כל החג במקום אחד בשדה ויש לו סיפוק לעשות לו סוכה במקום הזה אע"כ אינו צריך לטרוח בשביל כך אלא אם יש שם במקום חנייתו סוכה מוכנת עשויה לשם צל הרי זה יושב בה ואם לאו אוכל ושורתה וישן על פני השדה לפי שהסוכה היא כעין דירת ביתו בכל השנה ואין אדם קובע דירתו במקום שאין שם ישוב כלל:

מז אבל כשהגיע למקום ישוב אפילו הוא ישוב גוים ורוצה

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרמ מי הם הפטורים משיבת סוכה:

ח מי שמקוץ דם חייב בסוכה שאינו מצטער כלל ואדרבה הוא שמח ומרבה באכילה ושתיה במה דברים אמורים כשאינו מקוץ אלא כדי לשמור כריאותו ואינו מרגיש שום חולי בעצמו אבל אם מרגיש בו חולי (מחמת הקוץ) ויש שם קצת קרירות הרי זה פטור מן הסוכה.

מכל מקום לכתחלה אין להקוץ דם בתוך החג אם אפשר לו להקוץ קודם החג או להתאחר עד אחר החג שאין לאדם להביא את עצמו לידי צער בחג בענין שיפטור מן הסוכה.

וממעט זה אין לשתות סם המשלשל בתוך החג כל שאפשר לו להקדים או לאחר ואם עבר ושתה פטור מן הסוכה כיון שהקרירות קשה לו:

ט מי שכבו לו נרותיו בסוכה בליל שבת שבתוך החג ויש לו נר דולק בתוך ביתו מותר לו לצאת מהסוכה ולאכול בתוך ביתו במקום הנר לפי שצער הוא לאדם לאכול בהושך בלא נר ואפילו יש להבירו נר בסוכתו אין אומרים לזה שכבו נרותיו הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר לפי שזהו ג"כ צער לאדם לאכול בסוכת חבירו שאין ערב לאדם אלא בשלו מכל מקום אם אפשר לו לבא לסוכת חבירו בלא טורח גדול אין להקל בדבר לפי שאין זה מצטער גמור שיפטור מן הסוכה בשביל כך:

י מותר לפרוש בנד או סדין בסוכה מן הצד בשבת או ביו"ט להגין מפני הרוח שלא יכבה את הנרות ואין איסור משום עשיית אהל בשבת וביו"ט שאין במחיצה משום אהל כמו"ש בס"י ע"ש.

אבל אסור לפרוש תחת הסכך אפילו אם הוא בענין שאם לא יעשה כך לא יוכל לאכול כלל בסוכה מחמת הרוח שיכבה את הנרות בליל שבת לפי שאין מצות סוכה דוחה את שום איסור אפילו של דבריהם מטעם שנתבאר בסוף סימן תקפ"ו ע"ש.

אבל מותר לפרוש על גבי הסכך אם (עין סי' תרכט ס"א) הוא שאם לא יעשה כך לא יוכל לאכול בסוכה לפי שאין כאן אהל כלל כיון שאין גובה טפח בין הסדין לסכך שתחתיו.

אבל אם אין ברור לו שאם לא יפרוש שם סדין לא יוכל לאכול בסוכה אפילו בחול אסור לפרוש סדין תחת הסכך או על גבי הסכך מטעם שנתבאר בסוף סי' תרכ"ט:

מוזמנת לפניו חייב לכנוס לתוכה לאכול ולישן.

ואם אינו יכול לאכול ולישן כל כך בטוב בסוכה כמו בבית ויהיה יגע למחר מחמת מניעת השינה ולא יוכל לעסוק במצוה כראוי פטור מלישן בסוכה:

ימי שומרי העיר ביום דהיינו כל היום הן מהלכין סביב העיר לשמרה מגייסות הבאות עליה פטורין מן הסוכה כל היום ומותר להם לאכול חוץ לסוכה ואפילו אם יש שם סוכה מוכנת אינם צריכים לכנוס לתוכה לאכול אם הוא בענין שעל ידי כן יתבטלו משמירתן אבל חייבים בסוכה בלילה שאז אינם שומרים את העיר ואם הם שומרים בלילה ולא ביום פטורים בלילה וחייבים ביום:

~ יום חמישי ~

ב שומרי גנות ופרדסים שהן קבועין שם ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום בין בלילה ואע"פ שהן קבועין במקום אחד כל ימי החג אע"פ אין מחייבין אותו לעשות סוכה במקום ההוא לפי שאם יעשה השומר סוכה במקום אחד ידע הגנב שיש לו לשומר מקום קבוע ויבוא ויגנב ממקום אחר ונמצא שע"י הסוכה אין שמירתו כלום והתורה לא חייבה לעשות סוכה אלא כמו שדר בביתו וזה שמניח דירת ביתו בשביל שמירת ממנו מהפסד אין מחייבין אותו לישב בסוכה שעל ידי זה יגיע לו הפסד לממונו.

אבל אם היה שומר כרי של תבואה שיכול לשמור כל הכרי ממקום קביעתו חייב לעשות לו סוכה במקום קביעתו כיון שלא יגיע לו שום הפסד על ידי כך אע"פ שסוכה זו תהיה רחוקה מן העיר בענין שאי אפשר לו להביא לשם כל כלי תשמישו שהוא משתמש בהן בביתו מכל מקום כיון שמניעה זו אינה מחמת הסוכה שהרי אף אם לא יעשה בכאן סוכה לא ישתמש בכלי תשמישו שבביתו לכך אינו נפטר מן הסוכה בשביל כך:

בא וכן אותן היושבין בחנות כל היום אפילו אם דרים חוץ לעיר רחוק מן הגויותיהם שבתוך העיר אף על פי כן חייבים לעשות סוכה אצל הגויותיהם לאכול שם ואסור להם לאכול בתוך החנות ואם אי אפשר להם לעשות סוכה אצל החנות צריכים לשוב לבתיהם לאכול בסוכה:

בב ישראלים השכורים אצל נכרי בחג הסוכות לעשות בתוך כרמו את יינו פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה לפי שהן צריכים לשמור תמיד את היין ממגע נכרי.

אבל אם הוא בענין שאין צריך לשמור תמיד כגון שהיין כבר נעשה בהכשר ומונח בחצרו של הנכרי שאין הישראל צריך להיות יושב ומשמר תמיד אלא כשהישראל דר בחצר זו שהיין בתוכו די בכך כמ"ש ביו"ד כס"א קל"א ולכך חייב הוא לעשות סוכה בחצר זו ולדור בתוכה כל ימי החג:

לאכול או לישן שם חייב לעשות לו סוכה ויכנס לתוכה לאכול ולישן.

במה דברים אמורים כשיש לו פנאי לעשות סוכה משעה שהגיע לישוב עד שעת האכילה והשינה של עוברי דרכים כיוצא בו דהיינו שאם הוא מהלך ביום ולן בלילה בישוב ויש פנאי לעשות סוכה משעה לישוב עד עת האכילה והשינה של עוברי דרכים המהלכים ביום ולנין בישוב וממהרין לאכול ולישן בתחלת הלילה בענין שיוכלו לקום בהשכמה לילך לדרךם אבל אם הגיע לישוב סמוך לעת האוכל או לעת השינה של עוברי דרכים כיוצא בו בענין שאם יטריח לעשות סוכה קודם עת האכילה והשינה של עוברי דרכים כיוצא בו יהיה לו עיכוב בדרך שלא יוכל לילך למחר בהשכמה לדרך אינו צריך לטרוח ולעשות סוכה ומותר לו לאכול ולישן בבית.

ואין צריך לומר שאם אינו רוצה להתעכב כלל בישוב רק לאכול ולישן ולמהר לילך לדרך שאינו צריך לטרוח ולעשות סוכה כיון שמחמת זה יהיה לו עיכוב בדרך ואפילו אם הוא הולך לדבר הרשות מכל מקום אינו מחויב לדור בסוכה בקביעות בימי החג יותר ממה שהוא דר בקביעות בביתו כל השנה וכשם שהוא מניח את ביתו בכל השנה והולך לדרך כך מותר לו להניח סוכתו ולילך לדרך וכשם שבכל השנה כשהוא בדרך לפעמים אינו אוכל בתוך הבית כדי שלא יהיה לו עיכוב בדרך כך מותר לו לאכול ולישן חוץ לסוכה מפני איחור דרכו:

~ יום רביעי ~

יז אותן ההולכים לכפרים לתבוע חובותיהם ולנים שם בכפר כיון שמזן הדין הם חייבים לעשות שם סוכה כיון שהם שוהים ומתעכבים הרבה בכל כפר וכפר לכן אם אינו עושים שם סוכה אסור להם לאכול ולישן שם וצריכין הם לשוב לבתיהם בכל לילה לאכול ולישן בסוכה:

יח וכל זה כמו שהולך לדבר הרשות אבל מי שהולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו או לפדיון שבויים וכיוצא בזה והגיע לישוב בעוד שלא עשה מצותו אינו צריך לטרוח ולעשות סוכה ואפילו אם יש שם סוכה בנויה אם אינה מוזמנת לפניו אינו צריך לטרוח ולחזור אחריה ומותר לו לאכול ולישן בבית שכל זמן שאינו בביתו והוא טרוד במחשבת המצוה ובתיקוניה הרי זה נקרא עוסק במצוה וכל העוסק במצוה אחת אין צריך לטרוח ולחזור אחר מצוה אחרת בעוד שהוא עוסק במצוה זו ואף על פי שאפשר לו לקיים שתי המצות בלי שום שהיו ועיכוב להמצוה שעוסק בה מכל מקום התורה פטרתו מלטרוח ולחזור אחר מצוה אחרת כמ"ש בס"א ל"ח.

אבל אם אינו צריך לטרוח ולחזור אחר סוכה כגון שיש סוכה

~ יום שישי ~

חלק ד סימן תרמא שאין מברכין שהחיינו על עשיית הסוכה:

א העושה סוכה בין לעצמו שישב בה הוא עצמו בחג ובין לאחרים שישבו בה בחג אינו מברך על עשייתו דהיינו שאינו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה כמו שמברכים על עשיית שאר כל המצות לפי שעשייתה אינה גמר המצוה שעיקר המצוה הוא לישב בה בחג.

אבל שהחיינו היה ראוי לברך בשעת עשייה אם עושה אותה לעצמו שהרי היא מצוה הבאה מומן לזמן ואם עושה אותה לאחרים היה ראוי שבעל הסוכה שישב בה בחג יברך שהחיינו בשעת עשייתה שעיקר הברכה נתקנה על השמחה שיש לאדם מן המצוה שאינה תדירה ובאה מומן לזמן ועיקר השמחה היא לבעל הסוכה ולא להעושה הסוכה.

אבל אין אנו מברכין כלל שהחיינו בשעת עשייה אפילו אם עושה סוכה לעצמו לפי שאנו סומכין על ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש היום שבליל יו"ט בשביל מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מומן לזמן וברכה אחת עולה לכאן ולכאן:

ב במה דברים אמורים כשמקדש קידוש היום בתוך הסוכה אבל אם בליל יו"ט קדש בתוך הבית אינו יוצא בברכת שהחיינו שצריך לברך על מצות ישיבת הסוכה בברכה זו שאומר בבית ולפיכך כשיכנס לסוכה לאכול סעודה אחרת משאר סעודות החג צריך לברך שהחיינו אחר ברכת לישב בסוכה אפילו אין הסוכה שלו:

~ שבת קודש ~

חלק ד סימן תרמב דין לילה ראשונה שחלה בשבת:

א אם חל יום ראשון של סוכות להיות בשבת אומר הש"ץ בערבית ברכה אחת מעין שבע ומזכיר בה שבת ואינו מזכיר בה יו"ט כמו שנתבאר בס' רס"ח ע"ש:

ב אין אומרים מערבית בליל ראשון שחל בשבת ובליל שני אומרים מערבית של ליל ראשון:

חלק ד סימן תרמג סדר הקידוש:

א סדר הקידוש בליל א' של סוכות בתחלה מברך על היין ואח"כ אומר קידוש היום ואח"כ יברך לישוב בסוכה שהרי על כרחך צריך היום להתקדש תחלה קודם שיתחייב בסוכה ואח"כ מברך שהחיינו באחרונה לפי שברכה זו חוזרת על קידוש היום ועל מצות סוכה כמו שנתבאר בס' תרמ"א ע"ש:

ב ונוהגים שאין מרקדים לעמוד בשעת הקידוש אלא מקדשין אפילו מיושב ואף ברכת לישב בסוכה אומרים אפילו מיושב.

ואע"פ שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן והיה נכון לברך לישב בסוכה קודם שישב לאכול שהישיבה היא המצוה שנאמר בסוכות תשבו ואע"פ שאין מצוה כלל לישב ממש שתשבו הוא לשון תתעכבו כמ"ש ותשבו בקדש ימים רבים מכל מקום אין לברך אלא בשעה שניכר העכבה והקביעות דהיינו בישיבה ממש שבוה מראה עצמו שרוצה להתעכב שם אבל כל שעומד אין ניכר כלל העכבה והקביעות שאפשר שתיכף יחזור ויצא.

וכיון שעיקר המצוה היא העכבה והקביעות היה ראוי לברך קודם העכבה והקביעות דהיינו קודם הישיבה אלא שלפי שעיקר המצוה שאנו מברכין עליה היא האכילה שהרי אם יושב בסוכה ואינו אוכל אינו מברך כמו שנתבאר בס' תרל"ט לפיכך אין אנו חוששין אלא להקדים הברכה להאכילה שהיא עיקר המצוה שעליה מברכין אבל לא להקדימה לפני הישיבה והקביעות לפי שהיא לברה בלא אכילה אינה עיקר המצוה שעליה מברכין:

ג וכל זה בליל יו"ט או בליל שבת שיש בהן קידוש היום לכך הוא סומך ברכת הסוכה לקידוש היום אבל בשאר סעודות החג אפילו בסעודת שבת ויו"ט שהרית שמברך על הכוס כיון שאינו אומר קידוש היום אינו אומר לישב בסוכה קודם שתיית הכוס לפי שצריך לסמוך ברכה זו להאכילה שהיא עיקר המצוה שעליה מברכין:

~ 'לקוטי תורה' פרשת בהר - הפרשה החסידית ~

פי תבואו אל הארץ וגו'

וַיִּבְּרַח בְּתַקְדִּים בְּיַאד הַתְּנוּב (שיר השירים ה, ב): "פְּתַחֵי לִי אֲחוֹתִי רְעֵיתִי וְגו'". ופירושו: שאמר הקדוש ברוך הוא לכַּנְסַת־יִשְׂרָאֵל: "פְּתַחֵי לִי" בְּכַדֵּי שְׂתַחֲוֵי בְּכַחֲנֵת "אֲחוֹתִי רְעֵיתִי". הַגֵּם דְּכַנְסַת־יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת תְּמִיד בְּשֵׁם זֶה, מִכָּל

"כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נוֹתֵן לָכֶם, וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שְׁבֵת לָהּ. שֵׁשׁ שָׁנִים וְגו'" (ויקרא טו, ב):
הַגֵּה מְשֻׁמְעוֹת הַתְּנוּב, פִּי מִיָּד "כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" - "וְשָׁבַתָּה", קוֹדֵם שְׂתַחֲלוּ הַשֵּׁשׁ שָׁנִים.

מקום בחינה זו פנעמים שהיא בהתגלות, ופנעמים שהיא מכוסה ומסותרת. ולכן אמר "פתחיו", להסיר המכסה ולהסתר כדי שתהיה בחינה זו בהתגלות. ולהבין ענין מהות בחינה זו כשהיא בהתגלות, ומהו המכסה והלבוש המסתיר גילוי זה?

הנה פירוש "אחותי" הוא מלשון "איחוי אלכסנדרית" שבגמרא, שהוא מלשון חיבור, שמחבר שני דברים יחד להיות לאחדים בגוף אחד ממש. וכך הוא על דרך משל, ענין האהבה הטבעית שבנפשות ישראל ממקור חוצבן, שהן "חלק אלוה מופעל" (אי"ב לא, ב) ממש, ומיוחדים בתכלית היחוד באור אינסוף ברוך-הוא ממש.

ועל פן גם למטה אחר שנבראו מאין ליש וירדו מטה מטה, להתלבש בגוף ונפש החיונית; זאת היא מדת הצדיקים, מצד נפש-אלהית אשר בקרבם, השקם ותשוקתם להתפלל באור ה', ולהבטל במציאות אליו יתברך בכלות הנפש ממש, מעומקא דלבא. וכל ימיהם תמיד הם בביטול הנ"ל, מחמת טבע נפשותם, שנעשה להם טבע, ואין צריכים שום התבוננות והכנה לעורר את האהבה. וכמו שכתוב (תהלים סג, ו): "אם זכרתיו על יצועי פאשמורות אהנה בך". וכתוב (דברים ג, ו): "בשבבתך בביתך, ובכלתך בדרך, ובשכבך ובקומך".

והוא על דרך משל באהבת אח ואחות, שהאהבה ביניהם קבועה ונמועה מעצמה בטבע בתולדותם בלי שום התעוררות כלל. וזו היא אהבה האמתית, מנקודת אמת לאמתו – שאין לה הפסק ועומדת לעד.

מה שאין פן כשאין אהבה זו קבועה ונמועה בלב האדם, כ"אם בשעה שמעורר את האהבה בעתים מזומנים, בשעת קריאת-שמע ותפלה וכיוצא בו, ואחר כך חולפת ועוברת ממנו – אין אהבה זו נקראת בשם

והסיבה שמונע את האהבה מליפנס לעומק נקודת הלב ממש: כי הנה, אהבה זו מלוכשת ומסותרת בכה המתאנה לדברים גשמיים, מנפש החיונית ששרשה בחינת נפשות הרוח, "משכא דחויא"⁴, החופף ומסתיר על פח ובחינת אהבה זו. ויש בה מדרגות שונות, כמה מיני לבושים, הקטן לפי קטנו והגדול לפי גודל מעלתו, צריך הוא להסיר אפילו בחינת לבוש דק מבחינת נפשות הרוח, אמרו רז"ל: "אין אני והוא וכו"⁵.

וצריך לפתוח את המכסה, פמשל אדם שרוצה לפתוח נקב בכותל המפסיק, שצריך להתודד ולשבור

והספיר של בינונים" חלק א, סוף פרק י"ג. וענין מה שנתבאר במקום אחר – ב"ביאור על פסוק אלה מסעי כו, וכתוב משה כו", בענין "תמן אמת לעקב".

וענין מה שנתבאר במקום אחר, בענין ח' פעמים 'אמת' ב'אמת ויצוי': הר' פעמים 'אמת' הראשונים עד 'ענות', הוא רצון ותשוקת הלב להדבק בה' עד כלותו, הנקרא 'היכל הרצון'. ואחר כך עוד ד' פעמים 'אמת', דהיינו אמת האמתית, שפשיעוהו מלמעלה להתאמת הר' 'אמת' שלמטה, להיות אמת אמיתית במסירת-נפש עד פלאתה כו.

וענין "אגרת הקדוש", דיבור המתחיל "וירע צדקה שכן אמת"¹.

ועוד רצון אלו אמר קרא, שפת אמת בוננת לעד, הנה דקאמרן, אבל לא כתיב אלא 'תבון' – וזמנא שפת אמת דתבון, מה דלא הכי השתא. דהשתא שפת שקר נקרא, ושפת אמת שכיבא לעפרא, ובהוא זמנא דאמת יקום על קיומיה, ומגו 'ארין תצמח', כדון "שפת אמת תבון לעד וגו'".

הרגום: אלו אמר הקטוב 'שפת אמת בוננת לעד' – הנה כמו שאמרנו. אבל לא כתוב אלא 'תבון', עתידה שפת אמת שתבון מה שאין כד עכשו, שעכשו שפת שקר עומדת, ושפת אמת שוכבת לעפר, ובאותו זמן של אמת העמד על קיימה ומתודד 'ארין תצמח', אז "שפת אמת תבון לעד וגו'".

וענין שם ב'מקדש מלך', וכתבנו:²

1. ומועד קטן כו, ב. דנהו ב'שלים (רש"י). בירושלמי: איהו איהו? כל שאין מקומו יגבר. ובמסכת שמחות (פרק ט) מפרש: כל שאחורו כל צורכו (תוספות).
2. וענין שם ב'מקדש מלך', וכתבנו:¹.

3. ויש: אלו אמר קרא, שפת אמת בוננת לעד, הנה דקאמרן, אבל לא כתיב אלא 'תבון' – וזמנא שפת אמת דתבון, מה דלא הכי השתא. דהשתא שפת שקר נקרא, ושפת אמת שכיבא לעפרא, ובהוא זמנא דאמת יקום על קיומיה, ומגו 'ארין תצמח', כדון "שפת אמת תבון לעד וגו'".

הרגום: אלו אמר הקטוב 'שפת אמת בוננת לעד' – הנה כמו שאמרנו. אבל לא כתוב אלא 'תבון', עתידה שפת אמת שתבון מה שאין כד עכשו, שעכשו שפת שקר עומדת, ושפת אמת שוכבת לעפר, ובאותו זמן של אמת העמד על קיימה ומתודד 'ארין תצמח', אז "שפת אמת תבון לעד וגו'".

4. וענין ב'ספר של בינונים" חלק א, סוף פרק י"ג. וענין מה שנתבאר במקום אחר – ב"ביאור על פסוק אלה מסעי כו, וכתוב משה כו", בענין "תמן אמת לעקב".

וענין מה שנתבאר במקום אחר, בענין ח' פעמים 'אמת' ב'אמת ויצוי': הר' פעמים 'אמת' הראשונים עד 'ענות', הוא רצון ותשוקת הלב להדבק בה' עד כלותו, הנקרא 'היכל הרצון'. ואחר כך עוד ד' פעמים 'אמת', דהיינו אמת האמתית, שפשיעוהו מלמעלה להתאמת הר' 'אמת' שלמטה, להיות אמת אמיתית במסירת-נפש עד פלאתה כו.

וענין "אגרת הקדוש", דיבור המתחיל "וירע צדקה שכן אמת"¹.

5. (עוד דקדוש).
6. [כל אדם שיש בו נפשות הרוח אמר הקדוש ברוך-הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם (מסוה ה, א)].

על ידי שנבלע באבריו של אדם; כך התורה שנקראת מזון וחיים לנפש הרוחני, צריכה היא שתבלע באברי נפשו, ושבה כבשרו⁹ ממש. ועל ידי זה הנפש "תשוב אל ה'", "לאשתאבא בגופא דמלכא", להיות נבלע בגופא דמלכא ממש. וכמו שכתוב (שיר השירים ה, א): "אכלתי יערי עם דבשי וגו'". וזהו "לחמו בלחמי": מתחלה "לחמו", שיהיה לכם לחם ומזון ליבלע באברי נפשכם, ואחר כך "בלחמי".

והנה באבות מלאכות של שבת, תנא סידורא דפת נקט: הזרע וכו'". כי כדי לעשות לחם שיהא ראוי למאכל אדם, עד שיהא נבלע באבריו ושבה כבשרו, צריך מתחלה עבודת הזרעה, והטחינה, ולישה, ואפייה. ולהכין ארבעה עבודות הללו בעבודת ה', צריך לבאר היטב בפרטיות ענין וסדר הזרעה בגשמיות:

על דרך משל, שזרעין גרעין חטה, או נומעין גרעין פרי בארץ ומכסין בעפר, והגרעין שהוא נרקב ונפסד, וכח הצומח אשר בארץ מצמיח חטה או פרי כעין הגרעין הנזרע או הנטוע בארץ.

כי לפי שכח הצומח אשר בארץ הוא כח כללי, זרעין הגרעין שהוא להיות כעין העלאת מ"ג אל כח הצומח, להצמיח כח פרטי כעין הגרעין הוא. והיינו, לפי שהגרעין הוא גם כן נתנהו מכח הצומח, ויש בו בחינת כח הצומח בהעלם, אלא שנתגשם ונגרע ממהותו עד שנעשה גרעין. ומכל מקום יש לו שייכות בצד מה אל כח הצומח הרוחני. לפיכך, כשנרקב ונפסד גוף הגרעין, הנה כח הצומח המלוכש בו בטל לגבי כח הצומח הכללי אשר בארץ, ונעשה מ"ג אליו, ומצמיח כעין הגרעין בתוספת מרובה על העיקר.

וכן מצמיח כל מיני פירות במיני מטעמים, וגוון, וריח כעין הגרעין הוא. כגון, אם היה הגרעין של תפוחים – מצמיח תפוחים, ואם היה של ענבים – מצמיח ענבים, וכיצא בהן. הגם שבגרעין הוא אינו נראה ונגרש שום טעם וריח כלל, רק כמו עץ בעלמא, מכל מקום הרי הוא על כל פנים ממהות הפרי הוא, ויש בו בכחו מלוכש ומסתר כל כחות הטעמים, והגוונים, והריח שבפרי הוא. אלא שהוא מצומצם מאד, עד שאינו

הפועל עד שיעשה מקום חלל, כך צריך האדם שרוצה להיות אהבה זו תקועה בלבו – ליכנס אל תוך פנימיות נקודת הלב ותוך תוכו, מעומקא דלבא ממש, בכלות הנפש וביטול במציאות אליו ותברך, להיות לו לב נשפר ורוח נשברה⁷, להסיר גפות רוחו וכח המתאזה לדברים גשמיים, להיות יש ונפרד בפני עצמו, רק "ישים אליו לבו" (איוב לד, יד).

ועל זה אמרו רז"ל: "פתחו לי פתוחה של מחט, ואני אפתח לכם פתחו של אולם" – שהיה לפני ההיכל בבית המקדש, כי "הבא לטהר מסייעין אותו" להסיר ממנו כל בחינת ומדרגת גפות הרוח, ולהעלותו מעלה מעלה עד רום המעלות. ועל ידי זה יאיר אור האהבה זו תוך פנימיות נקודת הלב ממש, עד שתתבטל כח מהות הנפש, כשלהבת העולה מאליה להכליל ולהדבק באורו ותברך. (וכמו שכתוב בספרא דצינעוהא ריש פרק א' – זהר חלק ב', דף קע"ג, עמוד ב'): "וארעא אתבטלת". וזו היא בחינת "אחותי" הנ"ל. ומזה נבא עוד לבחינת "רעיתי"⁸:

ב וביאור ענין "רעיתי" הוא, על דרך מה שאמרו רז"ל: "ישראל מפרנסין לאביהן שבשמים". וכדכתיב: "כי לא ידח ממנו נדח"⁹, "ממנו" דייקא, כמו שנתבאר במקום אחר, דהיינו "לאשתאבא בגופא דמלכא".

ולחבין זה, איך הנשמה שהיא בחינת נברא יש ודבר בפני עצמו תוכל "לאשתאבא וכו'?"

אך הנה אמרו בזוהר: "תלת קשרין מתקשרין פחדא: אורייתא בקורשא בריך-הוא, וישראל באורייתא כו'". כי מפני שבחינת ומעלת התורה גבוה מבחינת מעלת ומדרגת גשמות ישראל ממקור הוצכם, ד"אורייתא מחכמה נפקת כו'", וזהו מה שאמרו רז"ל: "אשרי מי שבא לקאן ותלמודו בידו".

אך לחבין זה – שהרי התורה היא גם כן מלוכשת בענינים גשמיים, כמו עניני ציצית, ותפילין, וסופה, וכמה דיני ממונות ומעונות על דרך משל – ראובן טוען כך, ושמוען כך – ומה ענינם בגזען העליון ותחתון?

אך הנה כתיב (משלי ט, ה): "לכו לחמו בלחמי". כי כמו הלחם – מזון גשמי שעליו יחה האדם חיי גופו, הוא

7. ועל פי לשון הכתוב תהלים נא, יט: "רוח נשברה לב נשבר ונדכה".
8. (וענין מה שנתבאר עוד מענין בחינת "אחותי" - ברובור המתחיל "לבחבתי אחותי בלה").
9. [שמאל ב' יד, יד. ושמ: "לכלתי ידח ממנו נדח"].
10. ועל פי לשון הכתוב שמות ד, ז: "והנה שבה כבשרו".

ההלכות נשמיות הם בחינת העלאת מ"ג, לגבי חכמתו ורצונו יתברך המלוכשים בדבר ה' זו הלכה.

והנה כמו שבזריעה גשמיות, אינה צומחת עד שיורקב הגרעין, ויפסד, וישתנה ממהותו, ויהיה נקלט בארץ ממש, והיו לאחדים ממש. ככה צריך להיות נפש האדם: להתבטל ממהותה על ידי מסירת נפש בתורה ובמצוות, ולהיות נקלטת ומתאחדת בארץ העליונה, היא מלכותו ושכינת עוזו, על ידי מסירת נפש זו בבחינת העלאת מ"ג, כמו שכתוב (תהלים לא, ו): "בידך אפקיד רוחי כו". ועל ידי זה נקלטת ומתיחדת התורה שלמד פעולם-הזה גם כן בארץ העליונה, כיחוד פת הצומח שבגרעין, בכח הצומח שבארץ הגשמי.

ומזה יתבונן המשפיל להיות למודו על דרך זה, שיהיה בבחינת מ"ג ולא יעשה הטפל עיקר. דהיינו, שלא ישים כל מגמתו אל התורה כמו שהיא בלבושים הגשמיים בלבד, כי "האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו", רק ישים לבו לפנימיות אלהות המלוכש בה, ממקורה ושרשה למעלה – בחינת חכמה-עילאה, ולישא ולידת בדבורו של מקום. כי הלכה זו היא דבר ה', וחכמתו ורצונו מלוכשים בה. ואזי הוא לימודו בבחינת מ"ג, וכמל לגבי חכמתו יתברך, והיו לאחדים ממש:

ג ויבדד שתתאחד גם כן עם נפשו האלהית, הנה התפלה קרויה נפש. כדכתיב (שמואל א' א, טו): "ואשפוך את נפשי כו". וצריך הוא לעורר את האהבה, בתפלה מעומקא דלבא בכלות הנפש ממש, במסירת נפש בביטול במציאות אליו יתברך, בחינת "אחותי" הנ"ל, שיהיה ענין מסירת נפש וביטול הנ"ל נקבע במוחו ולבו בשעת התפלה שהיא בחינת חכמה-עילאה.

(וכמו שכתוב (משלי ג, ד): "אמר לחכמה אחותי את". וזהו שכתוב (בראשית כ, יב) "אחותי בת אבי היא כו" – "בזמנא דנמלא מבי אבא". כמו שכתוב בזהר הקדוש פרשת אמור, דף ק, עמוד ב').

ולכן בשלומד אחר כך על דרך הנ"ל, שיהא לימודו בטל לגבי חכמה-עילאה המלוכשת בתורתו, הרי מתיחדים יחד אור תורתו באור נפשו האלהית. ולזאת העת קבוע ללמוד יהיה מיד אחר התפלה. וזהו "אשרי

גרש ונראה בו שום טעם וריח, ולזאת יכול הוא להמשיך פת הצומח שיצמיח הפירות של הגרעין ההוא בכל עניניהם, בטעמים, ובריחם, ומראה שלהם בלי שום הסתר וצמצום כלל.

והנה ככל המשל הזה בפרטיות, יתבונן המשפיל בעבודת ה' ובתורתו:

כי הנה התורה היא חכמתו ורצונו יתברך, והוא וחכמתו אחר, "חפים ולא בחכמה ידעא כו". ובדיבורי הצמצומים והשתלשלות ממדרגה למדרגה, ירדה מטה מטה, עד שנתלבשה ונתגשמה בענינים גשמיים. והוא כמשל גרעין הזרע, או הפרי שגלקח מפת הצומח, שהפת ההוא הוא בחינת אין ממש, מומאמר "תדשא" (בראשית א, יא), דהיינו "אשדת" (דברים לג, ב). (כן כתב הש"ך בשם הרב שמשון). והפרי הנצמח ממנו על ידי התלבשותו בארץ, הוא בחינת יש מאין. אבל מפל מקום יש בו חיות רוחני, כי טוב למאכל, ונחמד למראה, או שיש בו ריח. מה שאין כן גרעין הזרע, החיות שבו מצומצם כל כך, עד שאין נראה ונגש בו אפילו שום טעם וריח.

כך על דרך משל: התורה שנתלבשה ונתגשמה בדברים גשמיים, החיות שבה מצומצם מאד. כי בגזען העליון שהוא עולם הבריאה מאירים שם חב"ד דאין-סוף ברוך-הוא, ומאיר אור התורה בבחינת תענוג, בהשגות שכליות אלהות ממש. ומכל מקום בחינת השגה ההיא היא בחינת יש מאין לגבי מקורא דכולא, חכמה עילאה, "חפים ולא בחכמה ידעא". מה שאין כן בירידתה למטה, נתגשמה עד שאין נראה ונגש בה ענין התענוג. ושכל אלהות, כ"אם דינים והלכות בענינים גשמיים¹².

וזהו "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו" (תהלים קנ, ה): כי הרי בשעת לימודו אין לו תענוג, ומכל מקום "ברנה יקצורו", כי מחמת הלימוד נעשה אור התורה זרע בארץ העליונה. כי בחינת "דבר ה' – זו הלכה", וכמל לגבי כח הצומח, בחינת חכמה כו. ועל ידי זה מצמיח "שכר מצוה – מצוה" בגזען העליון, ש"צדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה", ומתענגים בהשגתם השגת אלקות. שההשגה ההיא היא בחינת יש מאין, וזו והארה מאורה של מעלה בכח הצומח. והיינו זיו תורתם ועבודתם ממש, שהוא כמו למשל הכח הצומח שמצמיח פנין הגרעין וכו'. וגופי

12. (וענין מה שנתבאר במקום אחר – על פי המאמר (בזהר) בפרשת בראשית, דף כ"ב, ב': "אעשה לו עור כו" – דא משנה כו". ענין שם).

11. ועל פי לשון הפתוחים: "כל עין נחמד למראה, וטוב למאכל" (בראשית ב, ט). "כי טוב העין למאכל וכי תאות היא לעינים ונחמד העין להשפיל (בראשית

כחות הנפש ממהותם ועצמותם, ותשתפך הנפש אל חיק אביה¹³ – אור אין־סוף בְּרוּךְ־הוא ממש.

ועוד זאת היא בחינת אפייה, כמו שכתוב (בראשית מג, ב): "וימחר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו וגו'". ופירוש "נכמרו רחמיו" – מלשון "מכמר בשרא", שהוא לשון חמימות. כי הרחמנות הוא מצד החמימות, כי הם לבו בקרב¹⁴.

פי הנה ישראל נקראו על שם יוסף בְּדַכְתִּיב (תהלים פ, ב): "נוהג בצאן יוסף". וצריך לעורר רחמים על בחינת בנימין שנקרא "בן אוני" (בראשית לה, יח). והיינו, להיות מ'מארי דחושבנא', לחשוב עם נפשו איך ירדה מטה מטה, כל חד לפום מה דיבע אינש בנפשיה, ולרחם על ניצוץ אלהות שבו;

"ויבא החדרה ויבך שמה" (בראשית מג, ב) – בְּדַכְתִּיב (דמיון י, ז): "במסתרים תבכה נפשי", דהיינו בחדרי לבו. ומכל מקום (בראשית מג, לא): "ויתאפק ויאמר שימו לְחַם" – זו התורה, כי צריך להיות שניהם – "חדרה תקוע בלבאי מסטרא דא כו"¹⁵. וזהו "ויבא החדרה ויבך שמה" – "שמה" דייקא. ועל ידי זה נעשית התורה בחינת לחם אפוי ממש – שנבלע באברין דמלכא, בחינת בטול באור אין־סוף בְּרוּךְ־הוא ממש וכו', על ידי שנבלע באברי נפשו האלהות כו'.

וזהו "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" – פירוש: "שתלמודו" נתיחד בנפשו והיו לאחדים. מה שאין בן בלא בחינת אפייה הנ"ל, לא היה יכול ליבלע באברי נפשו, ולא יכול להיות חיים ומזון לנפש. "כי על הלחם" אפוי דקא, "יחיה האדם"¹⁶ – שנבלע באבריו. מה שאין בן אם אינו אפוי, אין תקיפה מבשלתו, והרי הלחם מונח בפני עצמו בקיבה ולא נבלע באברים.

וככה ממש על דרך משל, בלא בחינת אפייה הנ"ל, הרי התורה שלומד הוא דבר בפני עצמו, ונפשו הוא דבר בפני עצמו, ואינן מתייחדים יחד, ולא נקרא "ותלמודו בידו"¹⁷:

ד אך קודם שילמוד צריך גם בן בחינת "בא לכאן":

מי שבא לכאן ותלמודו בידו" – פירוש: שבא לכאן נפשו האלהית על ידי מסירת־נפש וביטול הנ"ל, "ותלמודו" גם בן בידו" על דרך הנ"ל.

ועבודת הטהינה בעבודת ה', הוא בחינת "לב נשבר ונדכה" (תהלים נא, יט). פירוש "ונדכה" – מלשון "דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). וכמו בן עגנון הטהינה – שטוחן ומפרר החטה עד אשר דק כקמה. וכענין שכתוב (שמות ל, ב): "ושחקה ממנה הדק". וגם בענין לימוד התורה כתיב (תהלים קיט, ב): "גרסה נפשי". וגם לשון הנקרא "גרסינו" – מלשון "ריחיים של גרוסות".

ואחר כך בחינת הלישה: והוא שנותן מים בקמח לחברם לעשות גוף אחד ועיפה אחת. וכך צריך לעורר את האהבה, לדבקה בו ותברך ולהיות "משוד אחריו פמים", שלא יהיה בבחינת פירוד חס ושלום.

ובחינת האפייה הוא, בענין מה שכתוב (ויקרא ב, ד): "וכי תקרב קרבן מנחה מאפה תנור". וכתיב "תקרב בלא יוד, וי"ש אם למסורת". דהיינו, כשהנפש רוצה להתקרב בעצמה לה, אזי תהיה בבחינת "מאפה תנור". כמו שכתוב (ויקרא כו, כ): "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד". פירוש: שיעורר בלבו רשפי אש האהבה מחמת בחינת "אחד", דהיינו מגדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך־הוא, הממלא וסובב כל עלמין, וכולא קמיה בלא חשיב ממש, אשר על בן התלהט ותתלהב נפשו "לאסתפלא ביקרא דמלכא", ותתבטל כח הנפש ממהותה ועצמותה, באהבה עזה ויתירה מאהבת ה', לדבקה בו בלבד, לריות נפשו הצמאה, שהיא בחינת מים בנ"ל.

פי כמו שהמים והאש גשמיים הם ב' הפכים בטבעם: מים הוא טבע מחבר ומצרף, ואש הוא טבע מפרר ומפריד היסודות, בנוע שבאש מתפרדים כל היסודות: שיסוד המים יוצא בעשן, ויסוד העפר נעשה אפר מפוזר כו', כך האהבה בחינת רשפי אש היא בחינה הפכית מבחינת האהבה של בחינת מים שהיא לדבקה בו, דהיינו שתשאר עצמות ומהות הנפש דבוקה בו ותברך. מה שאין בן בחינת רשפי אש היא האהבה שמפרידת

13. [על פי לשון התנ"ך איכה ב, יב: "בהשתפך נפשם אל חיק אמתם"].
 14. ועל פי לשון התנ"ך תהלים לט, ד: "חס לבי בקיבתי".
 (וכמו שנתבאר במקום אחר, על פי הזכר במדבר, ק"ח, א').
 15. [ראה זוהר חלק ג, דף ע"ה, עמוד א': בכיה תקועא בלבאי מסטרא דרא, ודווחא בלבאי מסטרא אחרא].
 16. (דברים ה, ג).
 17. (ענין מה שנתבאר בפרשת משפטים, על פסוק (שמות כו, י) "ותחת ונליו כמעשה לבנת הספיר". ולקמן בפרשת בהקתי על פסוק "ואפו עשר נשים כו").

(והשתא אתי שפיר מה שכתוב "ושבתה כו" קודם "שש שנים תזרע כו". והיינו כי מקודם בחינת "שש שנים תזרע" ו"תזמור", שהוא עסק התורה, צריך להיות בחינת המסירת נפש בתפלה, שהוא בחינת "ושבתה הארץ" – "ארעא אתבטלת", כדי להיות בבחינת "בא לכאן ותלמודו בידו" כנ"ל).

והנה בעבודת הכהן צריך הוא לומר, דהיינו לקצוץ הקוצים המכלים את הכהן, והוא גם כן מעבודת הזריעה והנטיעה. כי "הזמר חייב משום נוסע, משום דלצמוחי פרי עבד".

כך הוא על דרך משל לימוד התלמוד, שהוא בירור ההלכה שמכבר איד היה הסלקא דעתך בנגמרא. וכל הקוליות הנפלים לפי הסלקא דעתך שבנגמרא, או אפילו הסלקא דעתך דמקשן, וקושיותו – בכדי לברר הלכה ברורה. לכן נמשלו דברי התלמוד לזין המשמח – מחמת בירור ההלכה.

מה שאין בן המשנה נקראת בשם לחם, וכתוב (תהלים קד, טו): "לחם לבב אנוש יסעד". והנה פתיב (תהלים קד, טו): "ויון ישמח לבב אנוש"; וכתוב גבי יין (שופטים ט, י): "המשמח אלהים ואנשים". אלא "אית יין ואית יין כו":

פי באשר מבין התלמוד כמו שהוא לבוש בלבושים גשמיים, ואינו יכול להפשיטו מלבושים שלו, להיות תורת אלהיו בקרב¹⁸, השפלות אלהות ממש, נקרא יין המשמח לבב אנוש. אבל כשמתענג על ה' בהשפלתו ברונניות התורה, השגת אלקות, נקרא יין "המשמח אלהים", בשמחת אלהים וחדות ה'.

והנה פתיב (ישעיהו ה, ט): "כי כרם ה' צבאות בית ישראל"¹⁹. וצריך כל אחד ואחד לעבוד בנפשו עבודת הכהן – לקצוץ הקוצים, דהיינו המדות נפשיות שבאדם הבאות מנפשו החיונית. דהיינו קנאה ושאנאה ותאוה ורומיהן, בכדי לברר הטוב. ואז אחר הבירור (נקרא כה, ט): "שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה", שהם ג' מיני שבתות, נגד שלשה מיני עולמות: בריאה, יצירה, עשייה שנתברר מהם הטוב לה'. ודי למבין:

דהיינו, לעורר את האהבה בתפלה במסירת נפש וכיטול במציאות אליו ותכרה, כדי שיוכל ללמוד אחר כך על דרך הנ"ל. ולזאת העת קבוע ללמוד יהיה מיד אחר התפלה כו. ולכן על ידי בחינת "בא לכאן ותלמודו בידו" הוא בבחינת "אשרי".

(ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק הראינו את מראיך". וממה שכתוב שם יובן לשון "אשרי מי שבא": כי 'אשרי' הוא מלשון "באשרי כי אשרוני" (בראשית ל, י), והוא בחינת התגלות התענגו – פתח כו. והוא דייקא על ידי הלימוד שאחר התפלה כו.

והוא שכתוב בזהר פרישת בהר ק"ח, א': "הדא הוא דכתיב 'כי תבואו וגו' ושבתה הארץ" – נייחא ודא". מיהו כאן פירש "ושבתה" בענין אחר).

והוא "כי תבואו אל הארץ" פירוש: מיד "כי תבואו" (שהוא בחינת "בא לכאן"), ויעוררו את האהבה בבחינת תפלה, בחינת נפש, כמו שכתוב: "ואשפוך את נפשי" הוא בחינת ארץ עליונה,

"אשר אני נוטת לךס": כי האהבה האמיתית היא הבאה מלמעלה, אלא שצריך התעוררות האדם, ובאתעורותא דלתתא אתעורותא דלעילא,

ואז "ושבתה הארץ": דהיינו כמו שכתוב ב"ספרא דצניעותא": "וארעא אתבטלת", דהיינו שיהיה בחינת כיטול כחות הנפש במציאות, בבחינת "אחותי" הנ"ל.

"שבת לה" – ביטול אחר ביטול. דהיינו בתחלה "ושבתה הארץ" בבחינת "סור מרע" (תהלים לה, טו), ואחר כך "שבת לה" בבחינת "ועשה טוב" (שם). צריך שיהיה גם כן בבחינת ביטול הנ"ל.

ואחר כך "שש שנים תזרע שדך": אלו שיתא סדרי משנה. "תזרע" בארץ עליונה שנקראת שדה – חקל תפוחין קדישין, בחינת דבר ה'. להיות כמשל הזריעה הנ"ל.

"ושש שנים תזמור", הוא בחינת תלמוד, שהוא מעמי המשנה וכברותיה.

19. (ועיין בזהר חלק א', עמוד צ"ו).

18. ו"תורת אלקוין בגבו" (תהלים לו, לא)

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

יוכלל מיד ויתחבר עם האש כו' וכל שבא הדבר להתחלקות לחלקים קטנים ביותר ובמזיגות שונות יותר ימצא בו יותר חלקי המנגד שלו ויוכל יותר להתחבר במזיגות והרכבות שיוצא מן המנגדו שגם הוא יצא להתחלק ולהרכבו' שונות שנמצא בו יותר מחלקי המנגדו כו' ע"כ מה שיחובר מב' הפכים אלה יהיו למהות א' ממש כי מצא מין את מינו כו' כמו בעץ ואבן שמתחברים בהן יחד מהרכבו' ומזיגות דאש ומים מטעם זה (והגם שיש מים באש אינו נק' מורכב אלא פשוט כי המים שבאש יותר קשה מן האש עצמו כמו אש שהוא נק' אש שותה שמלחך המים דוקא וכן אש שבמים כמו ברקים של המטר שהוא עיקר לסבת המטר שזהו כמו גבורה שבחסד שהוא עיקר החסד ותקפו והסד שבגבור' שהוא עיקר כח הדין ותקפו כו') רק ביציאת המורכב שבכל א' ממנגדו דוקא יוכלל במנגדו כמים שבאש שיצא להתחלק בהרכבה בפ"ע יוכלל עם המים או גם עם אש שיצא מן המים ואע"פ שגם זה ב' הפכים דאש ומים רק שנתחלפו שמים שבאש נתחבר עם אש שבמים מפני ההגם שבהיות' כלולים בעצם דאש הפשוטים היו בתכלית הפירוד והמנגד יותר מאש ומים עצמן כנ"ל אבל כאשר יצאו להתחלק בפ"ע הרי נהפך ממהותו הראשון להפוכו וכן מה שיצאו ממנגדו נהפך להפוכו ע"כ יוכלו להתחבר יחד אע"פ שבחליפ' הללו יש ב' הפכים בהפוך כמו במים שיצא מאש שהוא כמים ממש שמנגד לאש שיצא ממים שהוא כאש ממש אלא צריך לומר בהיפוך דמים שיוצא מאש לפי שיוצא ממנגדו מפני שנחלש כחו של האש בעצם וכן אש שיצא ממים מפני שנחלש כח המים בעצם וע"כ גם הן אינן ב' הפכים כי המים שיצא מן האש המנגדו נחלש כח המים שבו ויסבול לאש שיצא מן המים שגם הוא כחו חלוש מצד שיצא מן המים וע"כ יוכלו להתחבר יחד דהיינו שיוולד מציאת מווג וכלול מב' הפכים האלה יחד כידוע בס' הטבע (וכמו החסד וזכות שיוצא מן הקטיגור כשנחלש כחו העצמי שזהו כשנחלש עצם כחו ויוצא חלק הדין שבו כמ"ש ומעו יצא מתוק ומן הסניגו' יוצא דין וחוב כשנחלש ויוצא חלק החסד שבו שיוכללו שניהם בהכרעה כלולה יחד מחוב וזכות כמשי"ת):

(כה) ולהבין ביאור כל זה בפרט יש להקדים תחלה ענין התחלקות הב' הנ"ל שגורם לעשות רבוי ההתחלקות והחבור בלי שיעור כו' ויובן זה ער"מ בענין המזיגות וההרכבות שנמצא בב' הפכים כאש ומים שזהו הכלל הידוע שבבחי' הפשוטים כמו שהן בעצם א"א לעולם שיתחברו ויתכללו יחד כמו האש ומים עצמן כמו שהן בעצם פשוטותן המים לא יסבול האש והאש לא יסבול המים ומכבים זא"ז אבל המזיגות והרכבות שיוצאים מהן יוכלו להתחבר בדבר א' כמו בעץ שמורכב מיסוד המים ומיסוד האש כי העץ שורף באמצעות יסוד האש שבו שהוא היובש שבו ויצימת מצד החלוחית יסוד המים שבו וישכנו ב' הפכים בו יחד והוא לפי שיסוד האש אשר בו אינו עצם הפשוט דאש רק חלק ההרכבה ומזיגה לבד דאש וכן יסוד המים שבו אינו עצם הפשוט שלו רק הרכבתו לבד ע"כ יוכלו להתכלל יחד. ואמנם אין טעם זה מספיק כ"כ דאין כאן רק חלישות של האש ומים הפשוטי' שהן ההרכבות שלהם אבל עכ"ז בהרכבות ומזיגות דאש ומים הן ב' הפכים ג"כ רק שאינן בתוקפן כ"כ ואיך יתחברו יחד והיו למהות א' בעץ או באבן שיש בו יסוד המים כמ"ש אבנים שחקו מים וגם יסוד האש שמוציאים אש מן האבן והצור כו' והרי מתכללים בו הרכבות ומזיגות האלה דאש ומים יחד ממש וכן בעץ השורף יוצא בקיטור העשן שלו תערובת מלחלוחית יסוד המים ומיסוד האש יחדיו ויוכללו בעשן זה כידוע. אלא צריך לומר שיש עוד טעם בזה והוא העיקר להיות שזה אמת שכל דבר היוצא יותר מפשוטותו בהרכבות ומזיגות שונות יוכל להתכלל במנגדו יותר אך זהו בתנאי כאשר יצא ממנו הרכבה שהוא מדבר המנגדו דוקא כי ידוע שכל דבר מה כלול גם מדבר הפוכו דוקא אלא שנכלל בו בתכלית ההעלם כו' כמו האש שיש בו בהרכבה בהעלם גם מחלקי יסוד המים דוקא רק שנכללו באש בהעלם גדול מאד וכן יש במים חלקי הרכבה נעלמה מיסוד האש דוקא וכמ"ש בס"י הוציא מים מאש ואש ממים וע"כ טרף אש ומים ובללן יחד והוא השמים שמורכב מאש ומים יחד כו' וכאשר יצאו חלקי המים מן האש הרי יוכלו ויתחבר עם המים וכן כאשר יצאו חלקי האש מן המים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - (ביאור לד"ה אחרי ה"א)

ע"י יסורים שניתן רשות לקליפה זו לשלוט על האדם ובוה יוצא הניצוץ כנ"ל בפ"י רבים מכאובים וכו' (דהעלא' ק"ג יוכל להיות ע"י תומ"צ ואכילה ושת"י ככוונה כנ"ל משא"כ העלא' מניצוצים שבג"ק) ובודאי ענין זה שיהי' ממשלה לקליפות על הקדושה אלקי' שהיא נשמת האדם הוא צער גדול למעלה והוה ענין קלני מזרועי דהיינו בחי' השיב אהור ימינו מפני אויב דאילו היה הימין בגלוי א"א לסמ"א לשלוט כדכתיב ימינך תרעץ כו', ומ"מ הכרח לעשותו כי בהנחת המעשה יש הפסד יותר גדול שישאר הניצוץ וגם הנשמה שהמשיכה הניצוץ לסמ"א יהיו עשוקים תח"י הסמ"א ח"ו והוה קלני מראשי כי ישראל נק' לי ראש שיהיה עשוק תח"י הסמ"א ח"ו ראשו כבד וכו' ח"ו, לכן ההכרח שיהיה שלט האדם כו' לפי שעה מועטת שע"י יוצא הניצוץ כנ"ל. ובכ"ז יובן ג"כ מה שאין מחוייבי' למסור א"ע עקד"ה בשעת הגזירה על מ"ע, ומחוייבי' למסור על ענף דענף מל"ת כמו ערקתא דמסאנא שהוא רק שינוי מנהג, והענין כי המ"ע הוא בירור ק"ג ולבירור ק"ג א"צ מס"ג, משא"כ הל"ת וכל איסורי דרבנן הם מג"ק ואין דרך לבררם רק ע"י דרך זה כנ"ל. לפ"ז צ"ל ענין הנס שנעשה לפעמים להמנוסים כמו בחמו"ע א"כ כיון שלא שלטו עליהם הקליפות איך נתבררו, אך הענין דנת' במ"א ענין אותות ומופתים דמצרים ע"י נשברו הג"ק ג"כ, וז"ם וידעו מצרים ל' שבירה כמו ויודע בהם אנשי סוכות וזה הי' המכות וכו' ודוקא האדם א"י לבררם רק ע"י שסובל מהם יסורים, משא"כ הש"י כל יכול לשוברם וכו' והוה מ"ש באיוב (מ' ט') ואם זרוע כאל לך כו' עדה נא גאון וגובה כו' והדרך רשעים תחתם ר"ל שיוכל לשבור הקליפות בעוד לא נתמלא סאתם, כי כשהקליפה פועל רע ממיילא יוצא הניצוץ כנ"ל וזה יוכל הצדיק ג"כ לעשות ע"י הנסיון וכו' אבל להיות והדרך רשעים תחתם בעודם בתקפם ומליאי' מניצוצי קדושה כו' הנה זה אין בבח האדם רק בבח הש"י לכד כענין מכות מצרים שע"י הוציא מהם הניצוצים וכך יובן ענין נס הנ"ל ומ"מ הי' קצת שליטה לסמ"א עליהם שהפילום לכבשן וכו' לכן אין אדם רשאי למס"ג ע"ד שיעשו לו נס וכו' דא"כ אין עושים לו נס, והענין דכבר נת' שא"א לברר רק ע"י שליטת הסמ"א על האדם, א"כ כשמסר א"ע ע"ד שיעשו לו נס לא הסכים לסבול מהם

והנה נו"ל ענין אם אין בינה אין דעת שביור המדות הוא ע"י העיבור בהתבוננות כמשל גידול הולד בבטן האם כו', ויש בחי' גידול שני שהוא כמו אחר שנולד הולד, הוא יונק מחלב אמו להגדיל איבריו, וכך יובן ג"כ כענין גידול המדות שמבחי' נקודת האהבה המסותרת נעשה גידול להיות אח"ד, ואח"כ יש גידול שני והוא מ"ש אם הבנים שמחה שנמשך בחי' שמחה ותענוג מהתבוננות להגדיל מדות אלו שכבר יצאו בגילוי והוה בחי' חלב המגדיל את הולד, (ויש ג"כ בחי' עיבור שני לקבל מוחי' חדשי' והכלל שכל עלי' הוא ע"י עיבור בבטן אימא דהיינו כי אם אין בינה כו' והמ"י). והוה אחרי ה' תלכו שהוא ההליכה בקדש מחיל אל חיל ממדרגה למדרגה והכל הוא בבחי' אחרי ה' דהיינו בבחי' הודו ית' המתפשט על ארץ ושמים שכל עליות הם בבחי' הארת תקו ממל' דא"ם כנ"ל:

(הג"ה). ובכ"ז יובן ענין מעלת היסורים הנו' בגמ' כי זהו בירור ג"ק, וע' בהרמ"ז פ' שופטים מה שפי' על ענין שאמר רבי על עצמו כשנקף אצבעו, רבים מכאובים לרשע, דהכוונה שיסורים אלו הנמשכים מסמ"א הנה ע"י נתברר הטוב מהם א"כ זהו מכאוב לרשע, וע"ש בדף רע"ד ד"ה ובדרוש ד' מיתות, איך ענין מיתת ב"ד הוא ג"כ עד"ו שהקליפה הממיתה ממיתה א"ע כי ע"י יוצא הניצוץ ממנה כו' ע"ש, ובוה יובן ג"כ פי' משנה ה' פ"ו דסנהדרין א"ר מאיר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, והכוונה שהמקום מצטער כביכול מזה המעשה שמוכרח להיות הצער להאדם ואעפ"כ אינו רוצה כביכול להניח לו כדי שיכופר עוונו והוה פי' לקני מראשי קלני מזרועי, ופי' הרמב"ם שהוא עד"מ כמו שאומרים בני אדם, כשרוצים לענות ולצער לאדם א' מצד איזו הכרח ומצטערים בצער, והם אומרים אין הנאה בזה המעשה ולא בהנחתו, דהיינו שאע"פ שאין הנאה מזה המעשה ומצטערים בצער והוה קלני מזרועי ר"ל זרועי כבד עלי מזה המעשה, אעפ"כ מוכרחים לעשותו שאם לא יעשהו יהי' הפסד יותר גדול וכו' והוה קלני מראשי שאם לא יעשו יהי' ראשו כבד שהוא הפסד יותר גדול וכו', והנמשל מוכן דסיבת יסורים הבאים לכפר עוונות הוא שע"י העוונות המשך האדם חיות דקדושה לג"ק הטמאות, שאין דרך להעלות ניצוצים אלו רק

יום: ע' רמ"ז שופטים בענין ד"מ דס"מ ממת א"ע וע"ש ענין רבים מכאובים אך יסורים ג"כ בחי' זו מזה יובן ענין מעלת יסורים דע"י תומ"צ בירור נוגה אבל ע"י הנ"ל בירור ג"ק וגם בג"ק יש ריבוי מדרגות עמ"ש ע"פ מסעי ענין מסעות ראשונות בלא ארון כו' לכן הקליפה היותר תחתונה כמו המסתיר על בחי' אנכי ולא יהיה כו' כשמברר' ממנה מנוגה. מן נסיון אמונה כן פי' רבינו הא"ש דכתיב לדעת. אם אין ד"ע אין בינה אם אין בינה אין ד"ת. נסיון דאברהם ע"י אחר הדברים ונתברר להיות אחרי ה':

כלל, אבל כשמוס"ג באמת הרי הסכים לסבול מהם, או יוכל להיות שיעשה לו גם לשבור מלמעלה מאחר שמ"מ שלטו קמת וכו'): גם ל' הרמה. א"צ למס"ג אעשה רק אל"ת ואפי' ד"ס כי זה בירור ג"ק משא"כ עשה נוגה, ענין גם צ"ל אך נתבררו ג"ק אך בענין וידעו מצרים ששוברים מלמעלה קליפת האגוז ואם זרוע כאל לך כו', נמצא כמה בחי' בירור: כנר בפני האבוקה בימי שלמה, ב' ותתן טרף מלחמ' לחם מלחמ' אך טורפי' את הקליפות, ג' הפך שלט האדם כו' נסיון, ד' בע"ת, ה' וידעו מצרים. וזה יובן מעלת מס"ג בכל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

כמה מעלות טובות למקום עלינו

אחוריי וכמ"ש ויקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכם שניהם וילכו אחורנית, ויוסף עושה מבחי' שכם שהוא בחי' אחוריי (שמוה נמשך בחי' גלות מצרים כו') בחי' אחד דהיינו שההמשכה יהי' נמשך בבחי' פנימי דוקא ע"י בחי' אחד דהיינו שההמשכה יהי' נמשך מבחי' אל"ף שרומז לאלופו ש"ע בבחי' ח' וד' שהוא בחי' חכמה ודבור, ועי"ז שנמשך ע"י בחי' חכ' עי"ז נמשך לישראל דוקא כי בחכ' כתי' חכמת אדם תאיר פניו, וכתי' יאר פניו אתנו סלה כו', והוה מה שנא' ויוציאו ה' אלקינו משם היינו ממצרים לפי שכשנמשך ההמשכה ע"י חו"ב עי"ז ויוציאו ה' ממצרים ממצר ים כו'. ד) והנה מה שיוסף דוקא עושה מבחי' שכם אחד, הענין דהנה ביוסף כתי' בן שבע עשרה שנה, שהוא בגימט' טוב, והנה תורה נק' ג"כ טוב וכמ"ש כי לקח טוב כו' תורתו אל תעווכו (משלי ד' ב') וכדאיתא בגמ' מנחות דנ"ג ע"א יבא טוב ויקבל טוב ממוכ לטובים, יבא טוב זה משה ויקבל טוב זו תורה שנא' כי לקח טוב וגו' והיינו לפי שטוב הוא בחי' מקור השפעה וכמו שאנו רואים שמי שהוא איש טוב בעצם יכול להשפיל א"ע ולהשפיע לזולתו, וכמו שמצינו בהלל הוקן והלל לא יקפיד שאע"פ שהמריח אותו כמה פעמים ואמר מי כאן הלל כו' אעפ"כ לא הקפיד עליו כלל לפי שהי' איש טוב בעצם כו', וכן אנו רואים בהשפעת הרב לתלמיד שצריך לצמצם את שכלו לפ"ע שכל התלמיד שזהו מצד מדת הטוב, וכמו למשל מצות צדקה שהשפעה זו הוא מצד מדת הטוב וכמו שאנו רואים שמי שהוא בעצם טוב יותר הוא נותן צדקה יותר, וכך יובן כמו שיש צדקה בגשמיות כמ"כ יש צדקה ברוחניות שהוא

ג) והנה בחי' ממוצע זה הוא בחי' מדת ארך אפים, דהנה ארז"ל על בחי' מדת ארך אפים שהוא מעביר על מדותיו, נמצא שהוא למעלה מבחי' מדות כיון שהוא מעביר על מדותיו, וגם הוא מקור לבחי' מדות כיון ששייך לומר מעביר על מדותיו שמשמע מזה שהמדה נוגע לו וע"פ מדותיו צריך להיות למשל בבחי' דין רק שמעביר על מדותיו נמצא שהוא שייך גם לבחי' מדות כו', לכן לפי שבחי' ארך אפים הוא כלול משני הבחי', מבחי' האור שלמעלה מהכלים שהוא בחי' מדות וגם מבחי' מדות כו' לזה הוא יכול לחבר את האור דהיינו בחי' השמות עם בחי' מדות כו'. היוצא מזה שיש בבחי' אוא"ס שני בחי' דהיינו כשמתלבש בבחי' מדות, ובחי' אוא"ס שמלוכש בבחי' מדת ארך אפים שהוא למעלה עדיין מבחי' מדות.

והנה בבחי' ארך אפים שם הוא מאריך אף לרשעים ג"כ לפי ששם כחשיכה כאורה שוין ואם צדקת מה תתן לו לכן מבחי' זו יכול גם פרעה לקבל לכן מזה נמשך בחי' גלות מצרים אך אעפ"כ אינם מקבלים רק מבחי' עורף ואחוריים בחי' מצר ים שהוא בחי' מיצר הגרון שהוא בחי' עורף דהיינו מבחי' חיצוני דא"א, אבל בחי' פנימי אינו נמשך כ"א לנש"י וכמ"ש יאר ה' פניו אליך, וכתיב יאר פניו אתנו סלה כו', אבל מבחי' עורף יכולים גם הם לקבל לפי ששם כחשיכה כאורה שוין ולכן מבחי' זה נמשך בחי' גלות מצרים. ולזה כרי שיהי' בחי' יציאת מצרים זהו מ"ש ויוסף הורד מצרימה שע"ז שיוסף הורד מצרימה עי"ז הי' יכול להיות שיהי' בחי' צ"מ, דהנה ביוסף כתי' ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, שכם הוא בחי' כתפי' שהוא בחי'

אלקות והשפעה בעולמות שזהו מצד בחי טוב, ולזה נק' תורה בחי טוב לקח טוב נתתי לכם כו'. וזהו ג' כ שכדי שיהי' יצ"מ הוא ע"י ויוסף הורד מצרימה לפי שיוסף הוא מדת הטוב וכמ"ש יוסף בן שבע עשרה שנה שהוא בנימי טוב וכמו שמצינו שהי' איש טוב בעצם וכמ"ש מי יתנך כאח לי וארז"ל בילקוט בשה"ש רמז תתקצ"ג כיוסף לאחיו שהם גמלו לו רעה והוא גמל להם טובה ואמר אנכי אכלכל אתכם, וזהו מ"ש ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ שהי' בחי מדת הטוב בעצם, ולפי שהי' יוסף בחי מדת טוב, לזה ע"י יוסף נמשך שיהי' ויוציאו ה' אלקינו ממצרים שיומשך ויתצמצם המשכה מבחי אך אפים בבחי חכ' ומדות דוקא ועי"ז ויוציאו ה' אלקינו כו' לפי שכשאו"א מלבישים לזרועות דא"א עי"ז נמשך יצ"מ שענין גלות מצרים הוא דוקא מבחי מצרים שהוא בחי אך אפים אבל כשנמשך המשכה מבחי אך אפים בבחי חכ' עי"ז נעשה יצ"מ לפי שמשם לא יוכל פרעה לקבל לפי שפרעה אינו מקבל רק מבחי עורף, אבל מבחי פנים אינו יכול לקבל, וכשנמשך ההשפעה בבחי פנים אינו יכול לקבל, וזהו שא' פרעה לא ידעתי את הוי' לפי שמשם הוי' שהוא בחי חכ' ומדות אינו יכול לקבל ורצה לקבל דוקא מבחי עורף לכן אמר לא ידעתי את הוי', אבל ע"י יוסף שהוא מדת הטוב וממשך המשכה בבחי פנים שיעשה מבחי שכמ' אחד, לכן עי"ז הי' יצ"מ כו'.

ענין השפעת הרב לתלמיד כו' שזהו מצד מדת הטוב כו', וכך למעלה מקור ההשפעה בעולמות הוא מצד מדת הטוב, וזהו מ"ש הטוב כי לא כלו רחמיך שבחי טוב הוא מקור בחי יגמדה"ר שמצד מדת הטוב נמשכו בחי יגמדה"ר, וזהו ג"כ מ"ש בע"ה כשעלה ברצונו הפשוט להטיב לברואיו שזה שעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות זהו מצד מדת הטוב כו', ועפ"ז יובן מאמרם ז"ל שאמרו יבא טוב כו' ויקבל טוב מטוב, שנק' הקב"ה טוב, וגם התורה נק' טוב, דהנה זה שיומשך הרצון בתומו"צ זהו מצד מדת הטוב לפי שבאמת אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקה (איוב ל"ה י"ד) שהוא למעלה מהרצון של תומו"צ ורצון אותיות צנור שכדי שיומשך בבחי תומו"צ הוצרך להיות צמצום כו'. וזהו שקודם עשה"ד נא' וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר שכדי שיומשך בחי תורה זהו ע"י שם אלקים שהוא בחי דין וצמצום כו'.

והנה כדי שיתצמצם בבחי צמצום דתומו"צ, והלא הוא"ם הוא למעלה מבחי זו, זהו ע"י מדת הטוב, שע"י בחי טוב עי"ז הוא מתצמצם ברצון דתומו"צ דוקא, וזהו ג"כ שנק' התורה טוב, שהרי ע"י התורה נמשך ההשפעה בעולמות כמ"ש אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם כו' ופירש"י ז"ל אם תהיו עמלים בתורה, ואם לא תשמעו כו', שזהו הכל בחי דין וצמצום, בכדי שיהי' נמשך ע"י צמצום זה המשכת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

דרשו הוי' בהמצאו, ש"ת, תרד"ע

ויחיד שוין כו', ואיזהו גילוי הוא בעשי"ת שאו דוקא גם ליחיד כו'. וברושלמי אי' דרשו ה' בהמצאו היכן הוא מצוי בבכנ"ם ובמדר', וצ"ל מה מוסיף ומחדש הירושלמי על דרש הגמ' הנ"ל. ולהבין כ"י ילה"ק משנת"ל דבכ"י יש ב' ענינים כה הפלאה וכח הירידה ועם היותם הפכים זמ"ז מ"מ צ"ל ב' הכחות והם תלויים זב"ז, דכאם חסר כח הירידה הרי לבד זאת שחסר כח הבאת והמשכת השכל גם כה הפלאה אינו בשלמות כלל וכמו חרף ומקשה לבד שהוא מסתבך בהענינים ואין אור השכל בהתגלות כו', וכאשר חסר כה הפלאה ה"ה חסר חוש ההעמקה וממילא חסר ג"כ כה

דרשו הוי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ואי' בגמ' כתי' מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו דמשמע תמיד בכל קראינו כו' וכת' דרשו ה' בהמצאו בזמן שהוא מצוי, ל"ק כאן בצבור כאן ביחיד ויחיד אימתי בעשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, והוא לפי שאו הוא זמן רצון ומאיר גילוי הוא"ם וה"ה נמצא כבי' לדורשיו גם ליחיד כו'. וצ"ל והלא ע"פ בכל קראינו אליו אי' בספרי אליו ולא למדותיו, וידוע הפי' דמדותיו הן ע"ס דאצי' ואליו הוא בחי עצמות הוא"ם שלמע' מהשתל' ע"ס וה"ז ג"כ בחי רצון כו', ומפני מה זהו רק לציבור, דלכאורה מצד בחי ומדר' זו הי' ג"כ צ"ל צבור

בשכל וחכ' אף שאין לו שייכות כלל אל הרצון, היינו שאינו שכל המחייב את הרצון כ"א השכלה שמשכיל באיזה חכ' נפלאה ה"ה משתעשע בה בשעשוע ועונג נפלא כו', וכמו צהבו פניו של ר"א שמצא תוספתא חדתא שכאשר משכיל השכלה חדשה ה"ה מתמלא עונג כו', הרי שיש עונג ברצון וגם בחכ' רק שברצון הוא בבחי' מקיף ובחכ' הוא בבחי' פנימי כו'. וההוראה ע"ז דברצון אין העונג מוסיף חיות דע"ה שמתענג כשממלאים רצונו מ"מ אינו מתחדש מזה שום דבר בהרצון, וכנראה בחוש שהעונג הוא בבחי' הברלה בהרצון כו', משא"כ בחכ' הרי העונג שבזה נותן חיות בהשכל דמשו"ז יש לו חיות (גיממאק) בהענין שכלי כו', ולכן בשכל כשמתיישן לא יש בו חיות והיינו מפני שמתרחק מן העונג כידוע, וברצון אינו שייך שמתיישן כ"א שמתעלם וכאשר חוזר מתעורר הוא בתוקף כו', וזהו מפני שבחכ' העונג הוא בבחי' חיות פנימי כו', וה"ז הוראה דברצון העונג הוא בבחי' מקיף לבד ובחכ' הוא בבחי' פנימי כו'. והטעם וסבת הדבר ע"פ פשוט הוא לפי שהרצון הוא בחי' או"מ ע"כ גם העונג שבזה הוא בבחי' מקיף, והחכ' להיות או"פ ע"כ גם העונג הוא בבחי' פנימי כו'. וזהו ג"כ מה שברצון הוא רק חיצוני התענוג ובחכ' מאיר פנימי התענוג, לפי שכל או"מ הוא בחי' חיצוני וכל או"פ הוא בחי' פנימי כו' כנודע (והיינו בכל מדרי' כמו שהיא לפ"ע מדריגתה, דע"ה דלכאורה מה שבא בהתלבשות ה"ז הארה לבד והעצמי הוא בבחי' מקיף כו', מ"מ בחי' הפנימי הוא הארה פנימי של המשפיע ובחי' המקיף הוא רק חיצוני העליון כו', וכמו במשפיע ומקבל יש בחי' מקיף והוא מה שהמשפיע משער חושי המקבל ובאופן כזה הוא משפיע לו, הרי השערה הזאת אינו בעצם השכלתו כו' ומה שמשפיע לו הגם שזהו רק הארה ה"ה מגוף השכלתו כו', ויש בבחי' או"פ שפנימי העליון ממש בא בהתלבשות כו' וכמשי"ת), וע"כ להיות שהרצון הוא מקיף וחכ' פנימי ע"כ בהרצון הוא חיצוני התענוג ובבחי' מקיף לבד ובחכ' הוא בחי' פנימי התענוג ובבחי' או"פ כו'.

ק"צור. וכמו"כ בח"ס יש ב' מדרי' עם היותו סתום בכלל, דהנה באד"ז דכללות תיקוני דעתיקא הוא במו"ס, והיינו דעתיק הוא במו"ס בבחי' התלבשות פנימי, והוא בחי' פנימיות עתיק, ובגולגלתא רק חיצוניות עתיק ובבחי' מקיף, דהנה כתר למעלה מהגולגלתא ונבדל ממנו, וזהו בחי' עתיק, והנה התענוג הוא במילוי הרצון ובשכל, אך ברצון הוא בבחי' מקיף, ולכן אינו מוסיף בו חיות, ובחכ' הוא בבחי' פנימי שמוסיף חיות, והטעם מפני שהרצון הוא או"מ וחכ' או"פ כמו"כ הוא הארת התענוג בהם, וכל או"מ הוא חיצוניות ואו"פ (גם הארה) היא פנימיות.

הירידה שאינו יכול להביא את אור השכל למטה מטה כו', כי לפי אופן כח ההפלאה דוקא לפי אופן כזה הוא כח הירידה כו'.

רי"ש) והנה כשם דבחכ' יש ב' מדרי' כח ההפלאה וכח הירידה דלפי אופן ההפלאה והעל' בבחי' העצמות לפי אופן כזה הוא בחי' ההמשכה והירידה כו', וע"ה שאין העצמות יורד ונמשך ומ"מ ההמשכה היא לפי אופן ההעלאה בבחי' העצמות והעומק כו' כנ"ל, כמו"כ יובן בבחי' מו"ס שיש בזה ג"כ ב' מדרי', דע"ה דכד"כ מה שנק' סתימאה היינו שזהו בבחי' סתימות והעלם שלמע' מבחי' גילוי כו', מ"מ הרי ח"ס הוא בחי' מקור לחכ' הגלוי וא"כ ה"ז שייך לבחי' הגלוי עכ"פ, ויש בזה מה שסתום ונעלם לגמרי מבחי' גילוי כו', רק להיות דבר"כ זהו מה שסתום ונעלם ממולא ב' המדרי' שבזה הן באופן אחר מכמו בבחי' חכ' הגלוי כו'. והענין הוא דהנה בוהר ובע"ח משמע דגילוי פנימי דעתיק הוא בח"ס דוקא ובגולגלתא בחי' עתיק הוא בבחי' או"מ לבד והוא רק בחי' חיצוני עתיק כו', דבח"ס מאיר בחי' פנימי עתיק ובבחי' פנימי ובגולגלתא מאיר רק חיצוני עתיק ובבחי' מקיף לבד כו', ולכן גולגלתא היא בחי' חיצוני הכתר וח"ס פנימי הכתר כו'. דהנה באדרי"ז דרפ"ח סע"ב אי' תיקונא דעתיקא קדישא אתתקן בתיקונא חד כללא דכל תיקונן והיא חכמה עילאה סתימאה כו', והיא איקרי עדן עילאה סתימאה והוא מוחא דעתיקא קדישא כו', הרי שבחי' מו"ס הוא גילוי והתלבשות עתיק ממש, דמאחר דכללות תיקוני עתיקא הוא בחי' מו"ס מובן מזה דבחי' עתיק הוא במו"ס בבחי' התלבשות פנימי כו', ונק' מוחא דעתיקא הרי שזהו בחי' פנימי עתיק כו'. ובע"ח שכ"ב ספ"ו כ' דכתר הוא בחי' אור רוחני מקיף עליו כו', וחיצוניותו הוא בחי' גולגלתא כו', דעיקר הכתר הוא למע' מגולגלתא, וכמו עד"מ למטה הכתר הוא העטרה שע"ג הראש שנעשה מאב"ט ונבדל הוא מן האדם, דהרי הגולגלתא היא מכלל האדם רק שהוא עצם ואינו בהתחלקות כ"כ וע"כ ציור אדם הוא מפרצוף פנים כו', אבל גם עצם הגולגלתא הוא מגוף האדם והוא כלי שעליו שורה הרצון כו', והכתר הוא דבר נבדל מן האדם כו', ולמעל' היינו בחי' עתיק שנעתק ונבדל מהשתל' הוא עיקר הכתר כו', ומאיר בגולגלתא רק חיצוניותו ובבחי' מקיף לבד ובח"ס מאיר בחי' עתיק בבחי' פנימי ממש כו'. והענין הוא דהנה עד"מ למטה גילוי התענוג הוא ברצון ובחכ' והיינו כשממלאים רצונו של אדם, אף שהרצון אין בו טעם ושכל כלל רק שלזה יתפזן בלא טעם, ומ"מ הרי מקבל הוא נח"ר על שנעשה רצונו שהנח"ר הוא העונג המאיר בהרצון כשנשלם רצונו וחפצו כו', ויש בחי' עונג המלוכב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועשו לי מקדש - ש"פ תשא תרפ"ט

ע"י המים, וכן מתפעלים מן האש, דכאשר ישימו את הגחלת עם השלהבת והאש שבתוכה באבוקה גדולה הנה אז תגדל הלהב וגם האש הפנימי מתפעל והוא זה מה שאנו רואין ניצוצי אש ניתזין דהוה התגלות האש הפנימי, הרי שהגחלת מתפעלת ממקרי המים והאש. משא"כ האש שבצור החלמיש אינו מתפעל ממקרי המים והאש, וכאשר יהי' האבן שרוי במים כמה שנים הנה ע"י הכאה יוציאו ממנו אש, וכן אם יהי' כמה זמן בתוך כבשן לא יוצא האש מעצמו (דהוה ודאי שהאש המתגלה ע"י ההכאה מהצור החלמיש הנה גם הוא מתפעל ממקרי המים והאש, אבל באמת הנה האש הזה הוא אש הגלוי, ואינו מה שבאבן, והוא רק מאמת את האמת הגמור שהאש שבצור אינו במציאות זו דמציאות אש הגלוי), דהענין בזה הוא דיש ב' בחי' העלם, העלם שישנו במציאות כמו האש שבגחלת דבהעלמו ה"ה במציאות, והב' הוא העלם שאינו במציאות וכמו האש בצור החלמיש דגם בהעלמו אינו במציאות אש כלל.

קיצור. יבאר דמהמשל מה שבתוך הגחלת מובן בע"ס הגנוזות שבכתר שאינה במציאות גלוי, אבל גם אינם בלתי המציאות לגמרי, ויובן יותר מהאש שבצור החלמיש ויבאר ההבדל באופן ההתפעלות ממקרי האש והמים, העלם שישנו במציאות ושאינו במציאות.

והנה המובן מהמשל שלשהבת שבתוך הגחלת הוא שאינה במציאות שלהבת ואינו מציאות לעצמה מלבד הגחלת אבל עם זה שאינה בפשיטות לגמרי שהרמז מזה הוא בע"ס הגנוזות שהם ספי' שבכתר שאינם בבחי' מציאות ממש עדיין שהרי הם רצון ואינם מציאות לעצמן כלל אבל אינם בבחי' פשיטות עדיין, ונק' גנוזות לפי שהם מכוסים ונעלמים בבלתי מציאות גלוי' עדיין, דאין זה אמיתת הענין דע"ס הגנוזות. ויובן זה בעומק יותר מהמשל בצור החלמיש שמוציאין ממנו אש, והוא ע"י ההכאה דכאשר מכין את הצור בכח כדבר קשה כמו אבן או ברזל יוצא אש, דהאש הזה הרי אינו נמצא בהאבן כלל, ורק מה שיש בו כח החום, אבל אש אין בו כלל, וגם החום הנמצא בהאבן הרי אינו חום ממש כ"א חום רוחני, וע"י ההכאה שמכין בכח בהאבן או מתעורר החום ויוצא האש, אבל האש הזה טרם התהוותו אינו במציאות כלל, ולכן המים והאש אינם פועלים שום שינוי והתפעלות בהאבן של צור החלמיש. ואינו דומה לגחלת, דגחלת הגם שיש בו שלהבת בגלוי להב גדול ואש גנוז וממון בתוכו ומ"מ ה"ה מתפעל ומשתנה בהשינוי דאש ומים, דכאשר לוקחים את הגחלת עם השלהבת הבווערת ונותנים אותם בתוך המים הנה לא מבועי דהשלהבת תכבה אלא אף גם האש שגנוז וממון בתוך הגחלת שהוא נעלה הרבה יותר מהשלהבת הגלוי, הנה האש הזה הוא ג"כ נכבה

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

כ"ה שבט, תרצ"ו

לשחיטה מתחילה ועד סוף¹². רגיל היה ר' זלמן יחיאל ללמוד בפלפול חריף ועמוק, וכשר' זלמן יחיאל חזר על שיעורו זה של יום שני לפני האורח, בפיסקא - של המשנה - השוחט ונמצא טריפה, עד סוף המשנה, היה האורח עסוק מאד לשמוע את חידושיו של ר' זלמן יחיאל. כשסיים ר' זלמן יחיאל, אמר האורח, שלימוד כזה

יט. ר' זלמן יחיאל למד מסכת בבא קמא. את הדרף היה ר' זלמן יחיאל אומר לפני אברכים גדולי תורה, שהיה להם כבר רשות לחדש חידושים בעצמם, ובכל שיעור היו מחדשים חידושים. את הדרף היה ר' זלמן יחיאל אומר פעמיים בשבוע, ביום השני וביום החמישי. באותו יום למד ר' זלמן יחיאל את הסוגיא "אינה לשחיטה אלא לבסוף או ישנה

12) בבא קמא עד, א.

אסיפה אצל הראב"ד, ודנו באיזה אופן לכבד את הגאון, אם באמירת פלפול בבית המדרש הגדול, או ב"שולחן תורני" בבית הקהל.

אלה הם אופני כבוד התורה שגאוני שקלוב כיבדו בהם את הגאונים המפורסמים. אך כשהיה בא גדול בתורה ואפילו גאון אך בלתי מפורסם – היה הסדר, שהאורה צריך לבוא אל הפרנס חודש, והפרנס היה הולך אתו אל הראב"ד.

בצהרי היום, כשר' ירוחם דוב חזר לביתו, מצא שם כמה לומדים שהיו אצל האורח בחדר המיוחד לתלמידי חכמים.

היה לי – מספר ר' פנחס – שיעור בהלכה שאבי – הראב"ד של שקלוב – למד אתי כל יום אחרי התפלה. כשבאתי אל אבי ללמוד, סיפרתי לו על האורח ועל הסוגיא ב"מרובה" ששמעתי ממנו.

אבי נהנה רבות מכך, ואמר לי שבודאי יבוא האורח לכאן עם ר' משה דוד הפרנס, ואז אכבדו בכבוד תלמיד חכם כדין.

מסופקני – אמרתי לאבי – אם האורח יבוא אליך, הוא רצה ללכת מכאן אחרי תפלת ותיקין, ורק מפאת הפצרותיו הרבות של ר' ירוחם דוב, שמוכרח הוא לכבדו במצות הכנסת אורחים, ושכאם ימאן יגרום לו יסורים רבים – הסכים האורח על כרחו ללכת אליו. ולכן, אם ברצונך לראות את האורח, עליך לבקשו שיטריח עצמו לבוא אליך.

כב. אבי היה מתמיד גדול ושומר הזמן, ובפרט במה שהיה נוגע לזמני הקביעות והשיעורים שלו – היה זהיר בדקדוק רב.

כשגמרנו את שיעור ההלכה, בא ר' זלמן יחיאל מגיד דף הגמרא, וסיפר לאבי מה שאירע בלילה שעבר בבית המדרש הקטן של הפרושים, ושהוא ור' פסח בער המתמיד, החליטו לבקש את האורח לומר דף גמרא לפני הלומדים. אך בלי רשותו של הגאון הראב"ד, אסור להם, מצד כבוד התורה וכבוד תלמיד חכם, לעשות זאת. לכן הוא בא לבקש רשות על כך, ובדרך אגב לומר, שכדאי שהגאון הראב"ד יזמין את האורח אליו, ולעשות אסיפת תלמידי חכמים, כנהוג, לכבוד האורח.

אבי היה מתון גדול. בנשאו עול הרבנות של שקלוב, ובהיותו מסודר, לא רצה אבי לשבש את סדרו הקבוע, והלך לחדר בית הדין, ומשם שב לביתו ועסק בזמן הקבוע בעניית תשובות, התפלל מנחה, ולאחר מכן שלח את השמש ר' זלמן ווייס, לקרוא לכמה מן הגאונים זקני העדה. כן שלח לומר לר' ירוחם דוב, שיבוא עם האורח אל הראב"ד.

הוא בדרך של פלפול חריף, וישנם הרבה חידושים טובים, אך הוא רגיל ללמוד בדרך אחרת, והתחיל ללמוד – בעל פה – התוספות "סיפא לא קרינא ב"י" וטבחו כולו באיסורא". חזר על כל הסוגיא של גנב וטבח (א) ביום הכיפורים, (ב) משל אביו, (ג) והקדיש, (ד) לרפואה, עם כל פרטי הדינים ההלכה, וכך למד את התוספות במשך שלש שעות. כולם היו בהתפעלות גדולה מאופן לימודו.

הגאון ר' יוסף כ"בו לא היו לו מלים להלל בהן אופן לימוד כזה, כפי שהאורח למד, וטען שזה הלימוד האמיתי המכניס רחבות בראש, ולא כדרך הפלפול המכוון את הראש.

על כל השאלות ששאלו את האורח מאין הוא ומה עבודתו – לא היה עונה, וכשהפצירו בו ענה שהוא יושב אוהל ואינו רב.

כ. כשגמרנו להתפלל תפילת ותיקין, התכונן האורח לצאת לדרכו. אך ר' ירוחם דוב הפציר בו שירחם עליו ויזכהו במצות הכנסת אורחים, וטען שבאם חלילה ימאן לעשות זאת – יהיה לו מזה יסורים רבים.

האורח מיאן בתחילה, אך בראותו שהדבר נוגע מאד לר' ירוחם דוב – הסכים.

ר' ירוחם דוב הוביל בשמחה את האורח לביתו והכניסו לחדר המיוחד שלו לאורחים תלמידי חכמים, חדר מלא ספרים. והיות שהיה זה ביום הרביעי, אחד משני הימים שר' ירוחם דוב עסוק בפרנסתו – ישב האורח לבד.

מיד נתפרסם בכל העיר שבבית המדרש הקטן של הפרושים בא עובר אורח, גאון גדול, וכל הלילה דיברו אתו בעניני לימוד, ר' זלמן יחיאל מגיד דף הגמרא, ר' שמואל נחום הפרוש, ר' פסח המתמיד, ר' אברהם שמעיה השותק והגאון ר' יוסף כ"בו. ושהאורח נמצא כעת אצל ר' ירוחם דוב הדייג, בחדר המיוחד שלו לתלמידי חכמים.

חדרו זה המיוחד לתלמידי חכמים של ר' ירוחם דוב – היה כבר בבחינת שם דבר בעיר, וכולם ידעו ששם היה מקום אכסניא לרבים מגאוני וגדולי התורה.

כא. בכל הערים והעיירות הליטאיות, היו כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים, בזמן ההוא, גדולים מאד. שקלוב, היא אחת הערים המיוחסות בליטא, עיר מלאה גאונים גדולים וגבירים – תורה וגדולה במקום אחד – וכל עניני כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים נשמרו בהידור רב.

המנהג בשקלוב היה, כשהיה בא איזה גאון לעיר, היה הפרנס חודש' מודיע על כך לראב"ד, ומיד עשו

הגדולים ביותר – היתה דרך-ארץ רבה בפני הרבי, וקוראים לרבי – גדול הדור.

החסיד ר' פנחס מספר בארוכה, איך מתקבלת תורת החסידות בין גאוני שקלוב, ואשר מזמן לזמן מתרבים החסידים יותר ויותר בין בני התורה. הוא גם מספר מנסיעותיו ללייפציג, ואיך נסע פעם לשם עם הגאון ר' יוסף כל-בו שהסביר שם לגדולי התורה מאשכנז ענינה של תורת החסידות וגדלותו של הרבי.

בין הסיפורים מספר החסיד ר' פנחס לדוד ר' נחום, סדר שמחת הבר-מצוה של אביו, הרבי האמצעי, שהוא – החסיד ר' פנחס – היה נוכח בה.

כה. בשנת תקמ"ז – מספר החסיד ר' פנחס – היה חורף קשה מאד. בחול המועד סוכות ירד בליאזנא השלג הראשון, והיו צריכים ללבוש מעיל פרווה ונעלים חמות בעת הישיבה בסוכה.

כמה פעמים קרה שהיו צריכים לפזר את השלג מעל הסוכה כשהלכו לאכול.

שמייני עצרת חל אז בשבת, והיות שכל הלילה ירד שלג – ציווה רבנו הזקן לספר למשרת הנכרי "קומזא", שצריכים לאכול בסוכה, וכל זמן שהשלג מונח על הסוכה אסור לאכול שם. קומזא הוריד את השלג מעל הסוכה ואז עשה הרבי קידוש ואכל סעודת שבת ויום טוב בסוכה.

רוב האורחים החסידים שבאו אז לשמייני עצרת ושמחת תורה לליאזנא, הגיעו מצוננים מאד ואצל רבים מהם קפאו אצבעות ידיהם ורגליהם.

בהושענא-רבה לפנות בוקר, היה הרבי רגיל לצוות להוציא את כל ספרי התורה מההיכל כדי לגוללם כדין, כלומר שהאמצע בין שני בדי ה"עץ חיים", יהיה על התפר, בין שתי יריעות, ושיכרכו את ספרי התורה במפות.

ר' מיכל השמש היה מקפיד ביותר שכל דבר הנוגע לעניני בית הכנסת יהיו עשויים בזמן הנכון ושהכל ייעשה בשקט ובשלווה.

הסדר היה שאחד – כפי שציווה הרבי – היה המשגיח הכללי על השמש ועל כמה אברכים שעזרו על ידו, וכשסיימו את העבודה, היו נכנסים אל הרבי להודיע לו שראו את הכריכות של ספרי התורה.

באותה שנה היתה לי הזכות – מספר החסיד ר' פנחס – שהרבי הטיל עלי את שליחות ההשגחה.

כג. במשך היום התאספו מספר אברכים לומדים, מאלה שלומדים אצל ר' זלמן יחיאל, ומאלה שלומדים אצל הגאון ר' ישעיה ממניסק, וגם מאלה שלומדים בפני עצמם, וכולם נהנו מאד מתשובותיו של האורח על כל שאלותיהם.

כשבאתי – מספר ר' פנחס – אל ר' ירוחם דוב, מצאתי את החדר המיוחד לתלמידי חכמים, מלא בתלמידי חכמים גדולים ולומדים עצומים, ברובם היו אלה אברכים, והאורח מסביר להם איך צריכים ללמוד גמרא, ועל פי בקשתם אמר האורח שיעור בגמרא בתחילת פרק חזקת הבתים.

שיעורו של האורח השביע את רצונם של הנוכחים. היה זה דרך לימוד ישר ובהגיון עמוק. כל סברא בעמקות מיוחדת. השיעור ארך זמן רב, ורק מצד סדר הלימוד לא היה קשה לתפוס את השיעור.

בתחילת הערב, בא האורח לאסיפת תלמידי חכמים שהיתה אצל הראב"ד, והתוועד שם עד מאוחר בלילה. כל זקני גאוני שקלוב היו מאושרים מאד מלמדנותו של האורח, אך מי הוא האורח לא ידעו.

ר' זלמן יחיאל לא נת, ורצה שהאורח יאמר, לפני תלמידיו, את שיעור הגמרא של יום החמישי. ואחרי רוב הפצרות פעל שביום החמישי אחרי התפלה, יאמר האורח שיעור במשנה, גנב על פי שנים וכו' ונמצאו זוממין, הגמרא עם פירוש רש"י ותוספות. השיעור ארך כחמש שעות. ר' זלמן יחיאל ור' פסח בער המתמיד וכל השומעים היו בהתפעלות גדולה מאופן לימודו.

בערב, לעת תפלת מנחה, הזדמנה לאורח נסיעה לישוב קרוב, בדרך שהיה על האורח לנסוע, והוא הצטרף לנסיעה זו. כעבור משך זמן נודע שהיה זה רבנו הזקן.

כד. בסיפור זה מספר החסיד ר' פנחס על ההתנגדות הגדולה שהתעוררה מחדש נגד תלמידו של הבעש"ט ממזיבו שבמזריטש, איך הפך הגאון ר' יוסף כלבו לחסיד, ושגם הוא – ר' פנחס – הלך בשנת תק"מ לליאזנא אל הרבי והגיע לחדר ב'.

החסיד ר' פנחס מספר בארוכה, מה ואיך היה סדר הלימוד בחדר ב', ואשר בשנת תקמ"ג יסד הרבי את חדר ג'. בשנת תקמ"ג היו כבר בשקלוב הרבה מנינים אברכים חסידים לומדים גדולים, ומזמן לזמן כשהרבי עובר דרך שקלוב, הרי למרות שבין הזקנים היו מנגדים גדולים על דרך החסידות של הרבי, אך לכולם – גם למתנגדים

~ רשימת הרבנית רבקה ~

השתלשלות ההתחנתות

כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר 'צמח צדק' ה'ה שרוי בצער גדול משפתי האסונות (שמתו שפתי נכדוהתיו כפזכר לעיל), ונהגם פי בעצמו ה'ה חפץ להשתדף עם אחת הבנות היתומות בנות גיסתו שרה נשמתה-עזן, וגם חמותו הרבנית אשת כבוד קדושת אדמו"ר האמאצעי שלחה אליו לאמר: הלא באפשרך לבחור באחת מבנות גיסתך שרה ז"ל ולמה לך לחפש מבחון, אשר כאלו בודאי לא תמצא, ולא התקבל הצעתה ונשאר הדבר כפ' 101.

ובהודע"י לרבים אשר ברצון כבוד קדושת אביו להשתדף גם עם שאינם מבני משפחתו (כי תחלה חשבו מה שבחר באחת מנכדוהתיו היתה זה לסיבה פי חפץ בבני משפחתו דוקא), התחילו הגבירים הגדולים להציע בנותיהם בלוינת נדוניא בסכומים גדולים.

ומבין ההצעות הרבות בחר כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' ההצעה להתחתן עם רבי זלמן פאריצער (פלומר יושב עיר פאריץ הסמוכה לשצענדרין בפלך מינסק), שהיה גביר גדול ומיוחס ולמדן, ופיזר נדוניא בסך שמונה אלפים (מה שהיה סכום רב בימים ההם). ושלח אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' שני שלוחים לפאריץ, להתבונן ולחקור דבר, עם כח והרשאה מאתם (היינו מכבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' ומכבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר ש), לגמור הדבר באם שיימצאו הענין מתאים בכל פרטיו, כפי שמסרו להם.

(ח) וכשמוע העולם נוסף על יפיו (כפי שמבואר¹⁰² בקונטרס מיוחד) ואשר ברצון אביו להשתדף עמו גם עם מי שאינו מבני משפחתו (כי תחלה חשבו מה שבחר באחת מנכדוהתיו, ה'ה זה לסיבה פי חפץ בבני משפחתו דוקא).

הנני מוסרת לה***. כשמוע בעל הצ"צ נ"ע את הדברים האלה, שלח לקרוא לאחדים מהאורחים אשר היו אז בליובאוויטש, ובפניהם הוסיף לשאל אותה ע"ד תנאי הנדוניא, והיא הוסיפה לאמר כי היא נותנת את חלקה במעמד ואת יפוי כחה של "אשת חבר". לשמע דברי האחרונים, קם מכסאו ברגש קודש ויצו להאורחים לקחת את המטפחת ולעשות קנין אתה על ההתחנתות ועל תנאי הנדוניא הנ"ל ויעשו כן". וראה ער"ז "מגדל עז" (כפר חב"ד, תש"מ) ע' ריג. ומוסיף שם: ביום החופה צוה רבנו הצ"צ לבנו המהר"ש ללכת לבית הבישול ולקבל את ברכת זקנתו הרבנית... [נ]בקשה מים לרחוץ ידי, הניחתם על ראשו והעניקה ברכתה (במעמד שני עדים) שכל הכחות שירשה מבעלה יחולו על ראשו. וראה גם בשם המשפיע הרה"ח ר' שמואל גרונוס אסתרמן ע"ה – "רשימות דברים" לר"י חיטריק, הוצאת תשס"ט, ע' 146.

(102) אולי טעה כאן המעתיק וצריך להיות "יבואר", ראה "סקירה קצרה" לקמן ע' מח.

101) ב"האח" שבהערה 2: "ויהי כעבר איזה זמן ותבא הרבנית אשת האדמו"ר האמצעי וצוקלה"ה אל חתנה בעל הצ"צ נ"ע ותאמר לו: "עד מתי ישב בנך מוהר"ש ז"ל אלמן בביתך? למה לא תקח לו אשה?" ויען לה: וכי זה מהדברים שנלקחים בחטיפה, הנה משתדלים עתה בעניני נכדוהתיו מעיר ליעפעל – כי אחד מעיר ההיא חפץ לתת לו נדן שלשה עשר אלף רוי"כ – ותוסף ותאמר: הנך מתמהמה בענין שידוכים, אולי אתה נותן ענין בממון?

ואלא האיך – ענה בעל הצ"צ נ"ע. לו בקולי שמעת, היית בוחר אשה לבנך מבנותיו של חתני ר' אהרן ז"ל היושבות עמדי. האיך? – שאל בעל הצ"צ נ"ע כמתמיה – מה תאמרו לתת נדן? נדן? – ענתה חמותו הרבנית ז"ל – את חלקי במעמד* הנני נותנת לה**, ואת יפוי הכח של "אשת חבר" שיש לי

(* ראה הערה 76.

(** להעיר שרובנית רבקה היתה ממונה על חלוקת מעות המעמד (ראה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' קעד ובהערת המו"ל סם). וע"פ הוראת חזנתו אדמו"ר הצ"צ היתה אמורה לקבל מהמעמד סכום של אלף רוי"כ לשנה, אך לפועל היא נטלה סכום נמוך יותר, וכמה שנים לא נטלה

בכלל (אגרות קודש שם ח"ד ע' ר).
*** ראה הערה 117.

השלוחים באו שמה, והוטב הענין בעיניהם והתקברו לדבר דבר הפּרטים באופן השלשית הפּסוף, ולא הסכים רבי זלמן על חפצם, ונסעו משם. הם החזיקו מן העיר (כי בעגלה נסעו), והרב זלמן שלח ציר מיוחד להשיבם, והודיעם על ידי השליח כי מסכים הוא לחפצם, ויחזרו לגמור הענין. אף מד' הנה כי השלוחים מיאנו, ונסעו לדרכם הלאה.

בבואם אמרו כי הענין לא מצא חן בעיניהם, כי השלוחים חפצו להציע שישתדף עם החסיד הגביר רבי שלמה מאנעסזאהן¹⁰³, אשר בעברם דרף שקלאו מצאו כי בביתו נמצאת אחותו הצעירה או בת אחיו או אחותו, והציעו בענין זה.

בין פה וכה עברו שנתיים¹⁰⁴, והיו כמה הצעות וכולם לא באו אלא הפועל מפני מניעות וסיבות שונות.

ובין כך התחדשה ההצעה להשתדף עם אחת הבנות של גיסתו הרבנית שרה נשמתה-עדן¹⁰⁵, והושיב כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר צמח צדק שלשה אנשים¹⁰⁶, הרב רבי אברהם המורה צדק¹⁰⁶, הרב זלמן מיאנאוויטש¹⁰⁷, וכנו כבוד קדושת מהרי"ל¹⁰⁸, והם החליטו כי יקברו ההצעה.

ואז נזכר כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש בפרטיות המעשה כי בהיותם קטנים, אמר על בת-דודתו רבקה שהיא תהיה לו לכלה (הובא לעיל¹⁰⁹), וסיפר זה בפרטיות לכבוד קדושת אביו

(יט) והנה הדבר בסוד גדול ואיש לא ידע מזה. וכבוד קדושת אאזמו"ר הרב צמח צדק הושיב שלשה אנשים, היינו השני שלוחים הנזכרים לעיל, וצירף עוד אחד אליהם.

... כפי שספרה לי דודתי מרת צביה גיטל תהיה, היו השני שלוחים שנסעו לפאריז, הרב רבי אברהם המורה צדק דליובאוויטש והרב רבי זלמן מיאנאוויטש, והשלשה אנשים שהושיב בה היה השני שלוחים הנזכרים לעיל ורגנו של כבוד-קדושת רבינו הרב צמח צדק הרב מורנו הרב יהודה לייב זצ"ל.

זעליקסאן**. ברודניא הסמוכה לליובאוויטש שימש כרב – הרב ר' אברהם ב"ר גרשון הלוי אשכנזי מקאליסק**.

107 נזכר ברשימת רבינו מיום כג כסלו תרנ"ג (אגרות קודש ח"ד ע' קפא). "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" שם. ספר השיחות קיץ הש"ת ע' 168. תש"ד ע' 73. תש"ה ע' 88. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 71. ע' 79.

108 כ"ק אדמו"ר הר' יהודה ליב מקאפוסט, בנו השני של אדמו"ר הצ"צ. תקע"א (בערך)*** – ג' חשון תרכ"ז. ראה אודותו – בית רבי שם. ספר השיחות תרפ"ז ע' 161. וש"נ. 109 ע' יד.

בהערה: "אברהם בנ" אביגדור ז"ל הכהן מ"צ דפ"ק ליובאוויטש". וראה "מבית הגנוים" (קרות, תש"ע) ע' קל ואילך.

(*) אביו של ר' יעקב קאפיל זעליקסאן (ראה לעיל ע' 000). וראה "מבית הגנוים" שם.

(**) ראה אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ ע' קמד. והוא אחד החותמים על שטר התנאים של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שנכתב בסיון תרכ"ה ("מבית הגנוים" שם ע' שג ואילך). ספר השיחות תש"ה ע' 47. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 78.

(***) ברשימת בני המשפחה שבהערה 63, שבחודש כסלו תרי"א ה' בן ארבעים ושנים שנה.

103 נזכר ברשימת רבינו באגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ד ע' רמד. "דברי ימי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' כו. ספר השיחות תש"ב ע' 152.

104 ראה לעיל (ע' יט) שהחטונה הראשונה היתה באלול תר"ח. ולקמן (ע' כד) שהחטונה השנייה היתה בניסן תרי"ח.

105 מצאנו כמה פעמים שכן הורה אדמו"ר הצ"צ להתייעץ בג' אנשים – ראה אגרות-קודש שלו ע' קעג. וש"נ. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ג ע' קצד: וידוע משם כ"ק אבותינו הק' וצוקללה"ה, וכמדומה שהוא מהבעש"ט ז"ל, אשר ג' אנשים יש להם כח גדול.

106 בימי נשיאות אדמו"ר הצ"צ שימשו ברבנות בליובאוויטש שני ר' אברהם: הרב ר' אברהם ב"ר אביגדור הכהן*. ובתקופה מאוחרת – הרב ר' אברהם ב"ר יוסף

(* חזתם על הסכמה משנת תרס"ו להדפסת שו"ע אדמו"ר הזקן (בויטאמיר תרס"ו): "אברהם בא"א מוה" אביגדור הכהן"). בשנת תרי"ז חזתם יחד עם אדמו"ר הצ"צ על תשובתו ("אברהם בא"א מוה" אביגדור הכהן מ"ק" – הוספה לשו"ע אדמו"ר הזקן אברהם-עמוד, וילנא תרס"ה. שו"ת צמד-צדק – שער המילואים ח"א סמ"ד. בהוצאת תשנ"ד – אה"ע ח"ב טש"ט. וראה שיחות חורף תרצ"ג (תורת מנחם רשימת היוזמן ס"ע רפז ואילך)). ובשו"ת צ"צ שער המילואים ח"א סל"ז בהערה. בהוצאת תשנ"ד – יר"ד טשמ"ז

כבוד קדושת אאזמו"ר 'צמח צדק', אכל עתה הגהו ירא ליקח את השנייה מפני פגמה של הבכירה¹¹⁰.

כ) ודברך-פללית אומר כי הוא חושש לכללות הענין, שמה שמטה אשתו הראשונה יש בזה איזה ענין. ובכן ירא הוא לישא את השנייה. והיה אומר דעתו על הבכירה, היינו דודתנו מרת צביה גיטל¹¹¹ תחיה.

לו, האם הנני זוכר את הדבר, ועניתי לו כי הנני זוכר בטוב. כעבור איזה ימים נכנס כאאמו"ר לחדרי ואמר-לי, באם שהנני מסכים חפץ הוא לחשוב שידוך עם אחת מבנות דודתי שרה, הבכירה או הצעירה – היינו* דודתך גיטל או אמך. ועניתי לו: באם שהצעירה בלתי משודכת ותחפון בי אז אפשר הדבר, והבכירה אינני חפץ.

(111) = צבי' גיטל.

* לשון אדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

110) ברשימת רבינו (רושם חומר) שבהערה 71 ממשיך רבינו בדברי אדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר מהורש"ב נ"ע: בחורף ההוא (תר"ח) בפעם הראשון נסעתי לויטעבסק על אסיפת עוסקי הכלל, שבאו משקלאו וילנא ומפטרבורג, ושהיתי בוויטעבסק ב' שבועות, שם הוכרתי לחזור חסידות ברבים.

בבואי חזרה מויטעבסק התחזקתי והתחלתי לשקוד בלימוד, וכבוד אאמו"ר התחיל לדבר אתי על-דבר שידוכים שמציעים, והיו הרבה הצעות, וישאלני כאאמו"ר מה הי' דבר המעשה בבית אי' שיינא (הרבנית של הוד כ"ק האמצעי) ששמע מה שסיפרו

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

מענין אותי לשים עיני על עלי ההגהה של הביבליוגרפי שכי כותב, אבל לפי דברי כי שהספר יצא לאור עוד קודם הפסח הנה אין מה לדבר מזה. ונכונה היא עצת כי שצריך להמתין עד שתצא הביבליוגרפי הלזו לאור, ואז אפשר יהי לראות מה צריכים להוסיף עוד עלי.

והנני ידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

בי"ה, י"ט אדר, תרצ"א.

ריגא

כבוד ידידי הנכבד, החכם הנעלה ואוהב מושכלות, בעל מרות תרומיות מר מיכאל שי

שלום וברכה!

מכתבו מרי"ח אדר קבלתי בתודה רבה. בודאי שהי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שניים ושלשים לעומר עמ' 1

15 מספיק לכתוב 'זהו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד
16 שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, וְרַבֵּנּוּן, שדרשו שלא יקרא
17 למפרע מ'זהו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי 'הַדְּבָרִים'
18 'הַדְּבָרִים' לא מְשַׁמַּע לָהּ שוה יתור הניתן לדורשו. שואלת
19 הגמרא, וְרַבֵּי נְמִי, הַבְּרִיב 'שְׁמַע', ומדוע אינו דורש מזה שאפשר
20 לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, תְּהוּא,
21 המילה 'שמע', מִיִּבְעֵי לִיה רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך
22 לְהִשְׁמִיעַ לְאֹזְנֵיךָ מִה שְׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיה. ומבארת הגמרא, וְרַבֵּנּוּן
23 שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך
24 שצריך להשמיע לאזניו, כְּכִרִי לָהּ כְּמֵאן דְּאָמַר תְּקוּרָא אֶת שְׁמַע
25 ולא הִשְׁמִיעַ לְאֹזְנֵי יָצָא.
26 הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בענין אחר. לִיִּמָא
27 – האם נאמר שְׁקִסְרֵי רַבֵּי,

1 לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמַע.
2 מביאה הגמרא מחלוקת בזה, תְּנִי רַבֵּנּוּן, קְרִיִת שְׁמַע ניתן לקרא
3 אותה רק בְּכִתְבָהּ, ולא בשפות אחרות, דְּבָרֵי רַבֵּי. וְהַכְּמִים
4 אֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן. מבארת הגמרא מֵאֵי מַעְמָא דְּרַבֵּי, אָמַר קְרָא
5 בפרשת 'ואהבת', וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו', משמע שְׁבִיחוּיָתָהּ יְהוּ
6 – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת.
7 וְרַבֵּנּוּן דורשים, אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע', משמע כָּל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמַע.
8 שואלת הגמרא, וְרַבֵּנּוּן נְמִי, הֵא כְּתִיב 'וְהָיוּ', ומדוע אינם לומדים
9 מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהווייתה בלשון הקודש.
10 מותרת הגמרא, תְּהוּא – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר.
11 שְׁלֵא יְקַרְאָהּ לְמַפְרַע, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו
12 יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, וְרַבֵּי,
13 שְׁלֵא יְקַרְאָהּ לְמַפְרַע, מְנַלִּיה – מזהיכן הוא לומד דין זה. עונה
14 הגמרא, נְפָקָא לִיה – הוא דורש זאת מ'הַדְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים', שהיה

נקודה משיחת קודש

מים שתקו אבנים

ימי הספירה בכלל, ול"ג בעומר בפרט, קשורים הם ברבי עקיבא ותלמידיו, ומהם הוראה לכל אחד ואחת מאתנו.

מהי הנקודה העקרית שחוללה שנוי בחיי רבי עקיבא, שנוי מן הקצה אל הקצה?

מספרים לנו רבותינו זכרונם לברכה, כשרבי עקיבא רצה להתחיל ללמד תורה, לא ידע אז אם יצליח או לא. ומלבד זה היו לו קשיים רבים, כי עני גדול היה וחסר-כל. אף על פי כן, ראה מעשה ובא לידי החלטה להקדיש ימיו לתורה. והמעשה שראה הוא, אשר טפות טפות של מים נופלות על אבן וחוקקין אותה.

אמר רבי עקיבא: האבן היא מצקה וקשה, והמים הם רכים, והטפות קטנות, אף על פי כן, כשיתמידו המים לפול על האבן טפה טפה, מיום ליום, ומשבוע לשבוע ומחדש לחדש, הנה סוף כל סוף יפוצצו המים את הסלע.

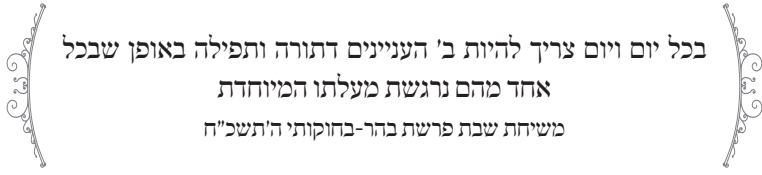
על אחת כמה וכמה, אם למרות כל הקשיים יחליט ללמד תורה בכל רצונו, ויתמיד בלמודו מיום ליום ומשבוע לשבוע, ומחדש לחדש, שנה בשנה, אין כל ספק אשר סוף סוף יגיע למטרתו להיות בן תורה.

וכן עשה, וכן היה, שנעשה רבי עקיבא לגדול התורה בדורו. ולא עוד, אלא אף שבתחלה היה עני גדול, ונתן דעתו ללמד תורה, הצליחו השם וברכו גם בעשר רב.

מזה הוראה ומוסר השכל לכל תלמיד העומד בראשית דרכו בלמוד התורה, ולפעמים נראית לו הדרך ארכה וקשה, וספק גדול בעיניו אם יצליח בדרך זו, ומה תועלת בה בחיים.

הנה באו ימי הספירה האלה, הקשורים ברבי עקיבא, ומתירים הספקות. מזכירים הם לכל תלמיד, אשר אם באמת ובתקיף יחליט ללמד תורה, ברור הדבר שיצליח; ולא עוד, אלא - גם יצליח בעניניו האחרים, וכמו שאומר הכתוב "אם בחקתי תלכו" - וכפרוש רש"י "תהיו עמלים בתורה" - "ונתתי גשמיכם בעתם". "בואו ויתקיימו כל הברכות האמורות שם בפרשה.

(מעובד ע"פ שיחת ל"ג בעומר תשי"ג. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בהר

מלאכה שאינה עבודת אדמה). ואף בכל מצוה פך: יש לקנימה מתוך דבקות ורחמינית, ויחד עם זאת חזקה להקפיד על הפרטים הגשמיים השונים.

(לקוטי שיחות, כרך א' עמוד 273)

שני יד וכי-תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל-תונו איש את-אחיו: ^{טו} במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך במספר שני-תבואת ומכר-לך: ^{טז} לפי א רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ^{יז} ולא תונו איש את-עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם: ^{יח} ועשיתם את-חקתי ואת-משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על-הארץ לבטח:

נקודות משיחות קודש

וידבר ה' אל משה בהר סיני (כה, א)

מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף בלז נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני (רש"י) בזמן מתן-תורה קיימה של מצות שמיטה היה רחוק ביותר – לאחר הכניסה לארץ, לאחר כבוש וחלוקת הארץ, ולאחר שש שנים של עבודת אדמה, רק אז מגיעה קיום מצות שמיטה. לכן דוקא במצוה זו מדגישים שנאמרה בהר סיני על כל כללותיה, ופרטותיה, אף שבנוגע לקיימה יעבר זמן רב. וממנה לומדים קל-יחמר לשאר המצוות, שקיימן נוגע למעשה מיד.

(תורת מנחם – התועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

שלישי יי ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה: ^כ וכי תאמרו מה-נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את-תבואתנו: ^{כא} וצויתי את-ברכתי לכם בשנה הששית ועשית את-התבואה לשלש השנים: ^{כב} וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן-התבואה ישן עד א השנה התשיעית עד-בוא

כה * וידבר יהוה אל-משה בהר סיני לאמר: ^ב דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם וישבתה הארץ שבת ליהוה: ^ג שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את-תבואתה: ^ד ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר: ^ה את ספיח קצירך לא תקצור ואת-ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: ^ו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך: ^ז ולבחתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל-תבואתה לאכל: ^ח (ישראל) ^ט וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה: ^י והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל-ארצכם: ^{יא} וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה יוכל הוא תהיה לכם וישבתם איש אל-אחותו ואיש אל-משפחתו תשבו: ^{יב} יוכל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיחי וְלֹא תבצרו את-נזיריה: ^{יג} כי יוכל הוא קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה: ^{יד} בשנת היובל הזאת תשבו איש אל-אחותו:

נקודות משיחות קודש

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה, א) מה שמיטה . אף בלז (רש"י)

דוקא שמיטה מלמדת עקרון זה, כי היא מסמלת את כל התורה. דהנה, במצוה זו יש קנישה גדולה, בדומה לקדשת שבת; אף אין בה פרישות מן החליץ (מתר לעשות בה

חֲמֹה סָבִיב עַל־שָׂדֵה הָאָרֶץ יִחַשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה
 לוֹ וּבִיבֹל יֵצֵא: ^כ וְעָרֵי הַלְוִיִּם בְּתֵי עָרֵי אַחֲזַתְּם
 גְּאֻלָּת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹוִים: ^כ וְאִשֶׁר יִגְאֹל מִן־
 הַלְוִיִּם וַיֵּצֵא מִמִּכְר־בַּיִת וְעִיר אַחֲזָתוֹ בִּיבֹל פִּי
 בְּתֵי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אַחֲזַתְּם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
^כ וְשָׂדֵה מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַר פִּי־אַחֲזַת
 עוֹלָם הוּא לָהֶם: ^כ וְכִי־יִמְוֹד אַחִיד וּמָטָה יָדוֹ
 עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ: ^כ אֶל־
 תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וַיֵּרֶאת מֵאֲלֹהֶיךָ וְחֵי
 אַחִיד עִמָּךְ: ^כ אֶת־כֶּסֶףךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ
 וּבִמְרִבִּית לֹא־תִתֵּן אֶכְלָךְ: ^כ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם
 אֶת־אֶרֶץ פְּנֵעַן לְהֵיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁנֵה תְּמִימָה (כה, ל) לְהֵבִיא חֲדָשׁ הָעֶבֶד (ערכין ט, ג) וְהִנְנוּ,
 שְׁבַת־תְּמִימֹת יֵשׁ שְׁנֵי עֲנֻנִים. א. תְּמִימֹת כְּפִשׁוּטָה, שְׁלֵמוֹת
 בְּלֵי חֶסְרוֹן; תְּמִים בְּנִגְוֹד לְבַעַל מוֹס'. ב. תְּמִימֹת הַמוֹסִיפָה
 מַעֲלָה בְּדָבָר, אִף שְׂאִין הַדָּבָר חֶסֶר גַּם בְּלֵי מַעֲלָה זוּ. וְזוֹהִי
 הַתְּמִימֹת שֶׁל 'שְׁנֵה תְּמִימָה': גַּם בְּלֵי הַחֲדָשׁ הַנוֹסֵף הֵיא
 נִקְרָאת 'שְׁנֵה', אֲבָל חֲדָשׁ הָעֶבֶד מוֹסִיף בָּהּ 'תְּמִימֹת'.
 (לקוטי שיחות, כרך י"ב, עמוד 97)

שישי ^כ וְכִי־יִמְוֹד אַחִיד עִמָּךְ וְנִמְכַרְלָךְ לֹא־
 תֵּעַבֵד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד: ^כ בְּשֹׁכֵר כְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה
 עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: ^כ וַיֵּצֵא מֵעִמָּךְ
 הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ וְשֵׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אַחֲזַת
 אֲבֹתָיו יֵשׁוּב: ^כ פִּי־עֲבָדֶי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
 אֶתְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְּרוּ מִמְּכַרְתָּ עֶבֶד:
^כ לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וַיֵּרֶאת מֵאֲלֹהֶיךָ:
^כ וְעֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה: ^כ וְגַם
 מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגְּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
 וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
 בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאֲחֵיהֶם: ^כ וְהִתְנַחֵלְתֶּם
 אֶתְּם לְבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אַחֲזָה לְעַלְמֵם

תְּבוֹאֲתָהּ תֹאכְלוּ יֵשׁ: ^כ וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר
 לְצַמְתָּת פִּי־לֵי הָאָרֶץ פִּי־גְרִים וְתוֹשְׁבִים אֵתְּם
 עִמָּדֵי: ^כ וּבְכָל אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ
 לְאֶרֶץ: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה (כה, יט)
 יֵשׁ לְפָרֶשׁ, שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַפְּרוֹת שֶׁלָּהּ דוֹקָא - כְּפִי
 כַּחַח בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה, לְפָנֵי שְׁנֵה־קִלְקֵלָה. וְכִפִּי שְׁדָרְשׁוּ חֲזוֹל
 עַל הַפְּסוּק "וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה" (הַיְבֹול שֶׁלָּהּ): "לֹא כְּדָרֶךְ
 שֶׁהֵיא עוֹשֶׂה עֲכָשׁוּ, אֲלֵא כְּדָרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בִימֵי אָדָם הַרְאִשׁוֹן
 . . נִזְרַעַת וְעוֹשֶׂה פְרוֹת בֶּן יוֹמָה".
 (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב' עמוד 744)

רביעי ^כ כִּי־יִמְוֹד אַחִיד וּמְכַר מֵאַחֲזָתוֹ וּבֹא גְאֻלוֹ
 הַקָּרֵב אֵלָיו וְגְאֹל אֵת מִמְכַר אָחִיו: ^כ וְאִישׁ פִּי
 לֹא יִהְיֶה־לוֹ גְּאֹל וְהַשְׁיָנָה יָדוֹ וַיִּמְצָא בְּדֵי
 גְאֻלָּתוֹ: ^כ וְחַשֵׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהַשִּׁיב אֶת־
 הַעֲדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר מְכַרְלוֹ וְשֵׁב לְאַחֲזָתוֹ:
^כ וְאִם לֹא־מִצְאָה יָדוֹ דֵּי הַשִּׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ
 בְּיַד הַקֹּנֵה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֹול וַיֵּצֵא בִּיבֹל וְשֵׁב
 לְאַחֲזָתוֹ: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה' (כה, ב)
 בְּמִצְוֹת הַשְּׂמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוֹת הַשְּׁבַת. בְּשִׁבְתָּ נֶאֱסָר
 עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עֲנֻנֵי חַל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצֵּב נַעֲלָה
 וְלִמְעָלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מִנְתַק לְגַמְרֵי מַעֲנֵי הָעוֹלָם.
 לְצַמְת־זֹאת בְּמִצְוֹת שְׂמִיטָה, לֹא נֶאֱסָרוּ לְגַמְרֵי עֲנֻנֵי חַל,
 הָאָדָם כּוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעֲנֻנֵי הָעוֹלָם, וּבִיחַד עִם זֶה
 הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצֵּב שֶׁל "שְׁבַת לַה'", הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוּדָתוֹ
 מִמְשִׁיךְ בְּעוֹלָם שֵׁם "הַגְּוִי".

(לקוטי שיחות, כרך א' עמוד 275)

חמישי ^כ וְאִישׁ כִּי־יִמְכַר בֵּית־מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה
 וְהִיתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֵּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה
 גְאֻלָּתוֹ: ^כ וְאִם לֹא־יִגְאֹל עַד־מְלֹאת לוֹ שְׁנֵה
 תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בְּעִיר כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא
 קָרִי אֲשֶׁר־לוֹ חֲמָה לְצַמְתָּת לְקִנְיָה אֹתוֹ לְדוֹרָתוֹ
 לֹא יֵצֵא בִּיבֹל: ^כ וּבְתֵי הַחֲצִרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרֵעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
 וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
 יִשְׂרָאֵל, בְּעֶנְלָא וּבְזִמְזוּן קְרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ
 רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עֻלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עֻלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
 וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ
 דְקִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
 וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרוּן בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ

אָמֵן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

לא תעשו לכם אילים (כו, א) הואיל ורבי עובד עבודת
 אילים, אף אני קמותו (רש"י) העבד סבור שמותר לו לחקות
 את רבו במעשה, ללא אמונה, שבאופן כזה אין כאן
 עבודה-זרה (אלא שבית-דין מענישים על כך משום
 ש"האדם יראה לעינים"). מלמדנו הכתוב, שאין לרבו
 שליטה עליו אפלו בתחום המעשה. וכמבאר בתנ"א, שיהודי
 מוסר נפשו "שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת
 ה' אחד, כגון להשתחוות לעבודה-זרה, אף שאינו מאמין
 בה קלל בלבד".

(תורת מנחם, כרך לט, עמוד 435)

מפטיר ^ה בִּיְלֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם
 אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: כו « לא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל
 וּמִצְבֵּה לֹא־תִקְיִמוּ לָכֶם וְאִבְן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ
 בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: ד אֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ

אֲנִי יְהוָה: פפפ

נ"ו פפוקים, חמ"ו'ל סימן. לאחור"ה סימן.

בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֱלֹהֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֱחָיו
 לֹא־תִרְדֶּה כּו בְּפָרְךְ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (כה, מב)
 בני ישראל נקראו 'בנים' לפני יציאת מצרים, ואלו הכנוי
 'עבד' נתחדש בהם רק ביציאת מצרים. ואיך בנייהו:
 כאשר העבודה היא מתוך אהבה, כגון המלא את רצון
 אביו, מערכת בה הרגשת מציאותו. אף כאשר העבודה היא
 מתוך קבלת על, כעבד המשרת את רבו, אין כאן הרגשת
 מציאותו, כי עבד אינו מציאות בפני עצמו, וכל מהותו הוא
 'כספו' ורכושו של האדון..

(לקוטי שיחות, כרך ה', עמוד 238)

שביעי ^{כו} וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך
 עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת
 גר: ^{כה} מה אחרי נמכר גאלה תהיה-לו אחד מאחיו
 ונאלנו: ^{כג} או־דדו או בן־דדו ונאלנו או־משאר
 בשרו משפחתו ונאלנו או־השיגה ידו וננאל:
 וחשב עם־קנהו משנת המכרו לו עד שנת
 היבל והיה כסף ממכרו במספר שנים פימי
 שכיר יהיה עמו: ^{כז} אם־עוד רבות בשנים
 לפיהו ישיב גאלתו ממסר מקנתו: ^{כח} ואם־מעט
 נשאר בשנים עד־שנת היבל וחשב־לו כפי
 שניו ישיב את־גאלתו: ^{כט} כשכיר שנה בשנה
 יהיה עמו לא־ירדנו בפרך לעיניך: ^ל ואם־לא
 ונאל בגאלה ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו:
^ל בִּיְלֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר־
 הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: כו « לא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל
 וּמִצְבֵּה לֹא־תִקְיִמוּ לָכֶם וְאִבְן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ
 בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: ד אֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי
 תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטרף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו ובאשר-אל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

ז) הנמאל בן שלם דודך, שלם היה דודו של ירמיהו אחי אביו. בא אליו, הולך לבוא אליו. ח) כי לך משפט הירשה ולך הנאלה, כלומר, הואיל ואין לי קרוב ממוך ואתה ראוי לרשת אותה, לכן נאל אותה בקניה עכשיו, כדי שלא תבא לידי אחרים שיקנו אותה. ואדע וגו', כלומר, השפילתי בדתתי שדבר ה' הוא לקנות בפעל את השדה, ועל כן הודיע לי שיבוא הנמאל אלי. ט) שבעה שקלים ועשרה הכסף, שבעה קנים (מאות) שקלים

וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: זֶה הֵנָּה הַנְּמָאֵל בְּנֵי־שָׁלֹם בְּעֵנְתוֹת כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַנְּאֻלָּה אִם מִכִּרְתִּי אַחֵר, לָךְ מִשְׁפַּט הַנְּאֻלָּה לַקְּנוֹת: ח וַיָּבֵא אֵלַי הַנְּמָאֵל בְּנֵי־דוֹדַי כְּדָבַר יְהוָה לִירְמְיָהוּ אֶל־חֲצַר הַמְּטָרָה בֵּית הַאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדֵי אֲשֶׁר־בְּעֵנְתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאַרְץ בְּנֵי־מִיִן כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַיִּרְשָׁה כִּי אֵין לִי קְרוֹב מִמּוֹךְ וְלָךְ הַנְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ כִּי יִשָּׂא שְׂלֹךְ לְעוֹלָם וְלֹא תָשׁוּב בְּיָבֵל אֶל הַיִּירֻשִׁים וְאָדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וַאֲקַנְהָ אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת הַנְּמָאֵל בְּנֵי־דוֹדַי אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת וַאֲשַׁקְלֶה־לוֹ מִסִּרְתִּי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שֶׁבְּעֵה שְׁקָלִים וְעִשְׂרֵה הַכֶּסֶף: י וַאֲכַתֵּב בַּסֵּפֶר

הפטרה לפרשת בהר לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק לב

לב וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: זֶה הֵנָּה הַנְּמָאֵל בְּנֵי־שָׁלֹם דְּדָךְ בָּא אֵלַיךְ לֵאמֹר קְנֵה לָךְ אֶת־שָׂדֵי אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַנְּאֻלָּה לַקְּנוֹת: ח וַיָּבֵא אֵלַי הַנְּמָאֵל בְּנֵי־דוֹדַי כְּדָבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמְּטָרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדֵי אֲשֶׁר־בְּעֵנְתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאַרְץ בְּנֵי־מִיִן כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַיִּרְשָׁה וְלָךְ הַנְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וְאָדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וַאֲקַנְהָ אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת הַנְּמָאֵל בְּנֵי־דוֹדַי אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת וַאֲשַׁקְלֶה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שֶׁבְּעֵה שְׁקָלִים וְעִשְׂרֵה הַכֶּסֶף: י וַאֲכַתֵּב בַּסֵּפֶר וְאָדַע

ועשרה סלעים של כסף. (יא) את ספר המקנה, שטר הקנו. את החתום, עם החתימה שבו. המצוה והחקים, כפי המצוה והחקים שהיו נהוגים אז. ואת הגלוי, קיום השטר בבית דין על פי עדיו, וכתבו וחתמו הדינים אשור, לעשות הדבר גלוי ומפורסם, פן ימותו העדים. (יב) לעיני חנמאל דודי, נקרא כאן דודו, אבל היה בן דודו, כאמור לעיל. וכן נאמר "את לוט אחיו" (בראשית יד.טו) והיה בן אחיו. או שחנמאל זה היה אדם אחר שהיה דודו של ירמיהו, ואינו חנמאל שמכר לו את השדה. בחצר המטרה, בית פלא שהיה וירמיהו קלוא שם, פכתוב בפרק זה לעיל בפסוק ב'. ונקרא "מטרה" מלשון מטרה ומשמר, ששומרים שם על האסירים. (יג) ואצוה את ברוך, הוא היה הממשיך ללמד תורה אחר וירמיהו הנביא. (יד) למען יעמדו ימים רבים, כי גלי חרם משמר דבר הנתון בו. (יז) אהה, צעקת וקלה וצער. (יט) ורב העלילה, אדון כל המעשים. וכפרי מעלליו, הם הדברים הנמשכים מפעשיו, מה שלא היה פגנתו ביחוד עליהם, כי גם עליהם יביא במשפט. (כ) ובאדם, ובשאר בני אדם. שם,

דברי המקנה ואחרים הספר בחותם ואעד עדים שומעתי, והיו חותמים בספר המקנה ואשקל הכסף שנית לפני העדים במאזנים: יא ואקח את-ספר המקנה שטר הקנו את-החתום מיד בעל השדה הנעשה כפי המצוה והחקים שהיו נהוגים בימים האלה ואת שטר הגלוי שכתוב בו שהמקנה נעשה גלוי ופורסם: יב ואתן את-הספר המקנה עם ספר הגלוי אל-ברוך בן-נריה בן-מחסה לעיני חנמאל דודי ולעיני העדים הפתחים בספר המקנה שחתמו בו שם לעדות לעיני כל-היהודים הישבים בחצר המטרה: יג ואצוה את-ברוך לעיניהם לאמר: יד כה-אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לקוח את-הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום עם החתימה שבו ואת ספר הגלוי הזה ונתתם הספרים האלה בכל-הארץ למען יעמדו ויחזקו ימים רבים עד שוב הגולה שאני מתקם נביאת עוד יקנו: טו כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושרות וכרמים בארץ הזאת ולא תהיה הארץ ביד הפשדים כי יחזרו וישבו הנח: טז ואתפלל אלי-יהוה אחרי תתל את-ספר המקנה עם ספר הגלוי אל-ברוך בן-נריה לאמר: יז אהה צעקת אדני יהוה הנח | אתה עשית את-השמים ואת-הארץ בכל-הדג והבזע והנטייה הנטויה לא-יפלא אינו מכוסה ממך כל שום דבר ידע אמה שפופנו לגלות ולמה אפרת לי לקנות שדה: יח עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל-חיק בניהם אחריהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: יט גדל העצה ורב העלילה אשר-עיניך פקחות על-כל-דרכי בני אדם לתת לאיש בדרךיו וכפרי מעלליו: כ אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד-היום הזה וב-ישראל ובאדם ותעשה-לך שם כיום

יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושרות וכרמים בארץ הזאת: טז ואתפלל אלי-יהוה אחרי תתל את-ספר המקנה אל-ברוך בן-נריה לאמר: יז אהה אדני יהוה הנח | אתה עשית את-השמים ואת-הארץ בכל-הדג והבזע והנטייה הנטויה לא-יפלא אינו מכוסה ממך כל שום דבר ידע אמה שפופנו לגלות ולמה אפרת לי לקנות שדה: יח עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל-חיק בניהם אחריהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: יט גדל העצה ורב העלילה אשר-עיניך פקחות על-כל-דרכי בני אדם לתת לאיש בדרךיו וכפרי מעלליו: כ אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד-היום הזה וב-ישראל ובאדם ותעשה-לך שם כיום

עדים ואשקל הכסף במאזנים: יא ואקח את-ספר המקנה את-החתום המצוה והחקים ואת-הגלוי: יב ואתן את-הספר המקנה אל-ברוך בן-נריה בן-מחסה לעיני חנמאל דודי ולעיני העדים הפתחים בספר המקנה שחתמו בו שם לעדות לעיני כל-היהודים הישבים בחצר המטרה: יג ואצוה את-ברוך לעיניהם לאמר: יד כה-אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לקוח את-הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום עם החתימה שבו ואת ספר הגלוי הזה ונתתם הספרים האלה בכל-הארץ למען יעמדו ויחזקו ימים רבים עד שוב הגולה שאני מתקם נביאת עוד יקנו: טו כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושרות וכרמים בארץ הזאת ולא תהיה הארץ ביד הפשדים כי יחזרו וישבו הנח: טז ואתפלל אלי-יהוה אחרי תתל את-ספר המקנה עם ספר הגלוי אל-ברוך בן-נריה לאמר: יז אהה צעקת אדני יהוה הנח | אתה עשית את-השמים ואת-הארץ בכל-הדג והבזע והנטייה הנטויה לא-יפלא אינו מכוסה ממך כל שום דבר ידע אמה שפופנו לגלות ולמה אפרת לי לקנות שדה: יח עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל-חיק בניהם אחריהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: יט גדל העצה ורב העלילה המעשה, כלומר: מעשיו מרובים, כי כל אשר יחפוץ יעשה אשר-עיניך פקחות פתוחות להשיג על-כל-דרכי בני אדם כי לתת לאיש בדרךיו וכפרי מעלליו הדברים הרעים הנמשכים מפעשיו גם על זה יבוא במשפט: כ אשר שמת

אתות ומפֿתים באַרץ מצרים עד־היום הָיָה הם ידועים בבני אדם, וּבְיִשְׂרָאֵל שָׁמַת אֹתוֹת וּבְאָדָם בְּשָׂאָר אֵימֹת בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל וּתְעַשְׂהוּ לְךָ שֵׁם פְּרִסוּם לְשִׁבְחָת כְּלוּם הָיָה שְׂאֵתָה תְּבוּרָא וְהַמְשִׁיחַ וְלֹךְ תִּכְוֹלֶת וְהַחֲקִמָה וְהַרְצוֹן: כֹּא וְתִצְאָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמִוִּפְתִּים וּבְיָד תִּזְקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמִזְרָא גְדוֹל: כִּב וְתִתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב אֲשֶׁר תִּחַלֵּב נֹטֵף מִדְּרֵי תְּהַמּוֹת כִּי יֵרְעוּ מִרַעַה שְׁמֹן וְחֶלֶב רַב וְדִבְשׁ וּמִתְקָרִים נֹטֵף דִּבְשׁ:

שי למורא
פרסום שם לשבת. כא) וּבְאֶזְרוֹעַ,
כמו "ובזרוע", והאל"ף נוספת.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנִאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֵּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

אִיבִיכֶם לַפְּנֵיכֶם לַחֲרֹב: 1 וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם
וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקְיַמְתִּי
אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: 2 (ישראל) וְאִכְלֶתֶם יִשְׁן נֹשֵׁן
וְיִשְׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאֹו: 3 וְנִתְּנִי מִשְׁפְּנֵי
בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
4 וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיְתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְאַתֶּם תְּהִי־וּלִי לְעַם: 5 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִתְּחִלָּה
לְהֵם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטְּת עֲלֵיכֶם וְאוֹלָךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת: 6

7 אִם־בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: 8 וְנִתְּנִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה
הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו: 9 וְהִשְׁיג
לָכֶם דִּישׁ אֶת־כְּצִיר וּכְצִיר יִשְׁיג אֶת־זֶרַע
וְאִכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת וְיִשְׁבַּתֶּם לְבַטַח
בְּאַרְצְכֶם: 10 וְנִתְּנִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּשְׂכַבְתֶּם
וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁפַּתִּי חִיָּה רַעָה מִן־הָאָרֶץ
וְחֲרֹב לֹא־תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם: 11 וּרְדַפְתֶּם אֶת־
אִיבִיכֶם וְנִפְּלוּ לַפְּנֵיכֶם לַחֲרֹב: 12 וּרְדְפוּ מִפֶּם
חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִפֶּם רַבָּה יִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ

המשך ביאור במסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' א

29 מספרת הגמרא: הנהו אהלווי - אותם מוכרי בשמים, דכל יומא הנה
30 אפי לה תר מינייהו - שבכל יום היה אחד מהם אופה לחם עבור
31 כולם. הנהוא יומא - יום אחד אמרו ליה לחד מינייהו - לאחד ויל
32 אפי לן - לך ואפה לנו. אמר להו, נמרו לי גלימאי - שימרו לי על
33 גלימתי אדאתא - עד שחזר, פשעו בה - פשעו חבריו בשמירת
34 הגלימה, ואנגוב - ונגנבה הגלימה. אתו לדין לקמיה דרב פפא,
35 תייבנהו - חייב אותם לשלם לו את הגלימה.
36 אמרו ליה רבנן לרב פפא, אמאי - מדוע חייבת אותם לשלם, הרי
37 פשיעה בכעלים היא, שבשעה שהתחילו בשמירה אפה להם לחם,
38 ופטורים. אכסוף - התבייש רב פפא, ולא היה לו מה להשיב.
39 לסוף איגלאי מילתא - לבסוף התגלה הדבר, דההוא שעתא -
40 שבאותה השעה ששמרו חבריו את הגלימה, שברא הנה קא שתי
41 - שתה בעל הגלימה שיכר, ועדיין לא אפה עבורם, והרי זו
42 פשיעה שלא בבעלים, ובצדק חייב אותם רב פפא.
43 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר לקמן (צה) 'פשיעה בכעלים
44 פטור', דהיינו שפטור שמירה בבעלים הוא אפילו אם השומר
45 פשע, משום הכי אכסוף - לכך התבייש רב פפא, שחייב אותם
46 שלא כדנין. אלא למאן דאמר ששומר חנים בבעלים תייב, כיון שכל
47 חיובו הוא בפשיעה, ולא נאמר פטור שמירה בבעלים אלא בשואל
48 ושומר שכר שחיובם גם בלי פשיעה, אמאי אכסוף רב פפא, הרי
49 מן הדין היו חייבים לשלם.
50 מתרצת הגמרא: אלא המעשה כאן היה, שההוא יומא לאו דידיה
51 הנה - אותו היום לא היה זה זמנו ללכת לאפות, ואמרו ליה לדידיה
52 ויל אפי לן את - לך אתה לאפות לנו, אף שאין זה זמנך. ואמר להו,
53 מסכים אני לאפות, אם בההוא אגרא דקא אפינא לבו - באותו
54 השכר שאני אופה עבורכם שלא בזמני, נמזרו גלימאי - שימרו את
55 גלימתי. ונמצא שהיו שומרי שכר, שבתמורה לשמירה אפה להם
56 שלא בזמנא.

1 ההליכה, שנאמר עליה בברייתא שחייב באונסים. מאי מעמא
2 שבאן חייב גם בחזרה כמו בהליכה, ואין אומרים שכיון
3 שהסתיימה הנאתו מהחמור שוב אינו כשואל, ככרא הוא, שהרי
4 בתורתו מאותו המקום, אילו אשכח לזבניה - אם היה מוצא מי
5 שירצה לקנותו, מי לא וקנה - האם לא היה מוכר לו את החמור.
6 ונמצא שעדיין נהנה, ולכן חייב באונסים. מה שאין כן בברייתא,
7 שבחזרתו אין לו שום הנאה מהסבלונות:
8 שנינו במשנה: שמור לי ואשמור לך שומר שכר:
9 מקשה הגמרא: ואמאי - מדוע חייב בגניבה ואבידה, שמירה
10 בכעלים היא - הרי זו שמירה שבעליה עמו, שבעליו של החפץ
11 שמר גם הוא עבור השומר, וכל שומר שהבעלים עשו עבורו
12 מלאכה בשעה שהתחיל בשמירה, נפטר מחיובי השמירה, שנאמר
13 (שמות כב יד) 'אם בעליו עמו לא ישלם'.
14 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, מדובר דאמר ליה שמור לי היום,
15 ואני אשמור לך את החפץ שלך למחר, ואם כן בשעת תחילת
16 השמירה לא עשו הבעלים מלאכה עבורו ואין זו שמירה בבעלים.
17 שנינו בברייתא כדן המשנה: תנו רבנן, האומר לחבירו 'שמור לי
18 חפץ שלי ובתמורה אשמור אני לך חפץ שלך, וכן האומר 'השאלני
19 חפץ שלך ובתמורה אשאלך אני חפץ שלי', או 'שמור לי חפץ שלי
20 ובתמורה אשאלך חפץ אחר שלי', או 'השאלני חפץ שלך
21 ובתמורה אשמור לך חפץ אחר שלך', כולן נעשו שומרי שכר זה
22 לזה, שהרי קיבלו תמורה לשמירתם. וגם השואל כאן אינו אלא
23 שומר שכר, משום שאין כל ההנאה שלו, שהרי נתן תמורה
24 למשאלו.
25 הגמרא מקשה על הדין של 'שמור לי ואשמור לך': ואמאי, שמירה
26 בכעלים היא.
27 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, דאמר ליה שמור לי היום, ואשמור
28 לך למחר.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד משנה ו

רבי יוסי אומר: כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הפריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הפריות:

~ נקודות משיחות קודש ~

קשר ושייכות. לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח – מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה⁶. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"⁷, דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על-ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה – מהו השבח להיות מכובד על-ידי "בריות" נחותות שכאלה? ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"ככשה אחת בין שבעים זאבים"⁸, יתכן שהקפדה יתירה על עניינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות – סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה, ומתקיים בו "כל המכבד את התורה – גופו מכובד על הבריות".

(יתורת-מנחם – התועודות 'תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

המפרשים¹ ביארו שהכוונה לכבד את 90 ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר-תורה הוא הלכה בשולחן-ערוך² ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"³, לכן מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה – "1910 מכובד" – מהו הדגש על "גופו" דוקא? להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש⁴ על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה – ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן – עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר, כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על-פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין, וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן – אף-על-פי-כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "1910 מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא⁵: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי – אין לגויים כל

(1) רש"י ורע"ב. (2) אורח-חיים סימן קמו, יורה דעה סימן רמד. (3) בבא קמא ל, א. (4) לדוגמה ראה בראשית-רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. (5) פרק מט. (6) ראה תניא פרק לב. (7) תניא שם. (8) מדרש תנחומא תולדות ה.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	05:40	05:42	08:27	08:29	09:07	09:08	10:18	10:19	19:36	19:33	20:01	20:05	19:16	20:17
חיפה (ק)	05:35	05:38	08:23	08:25	09:04	09:06	10:17	10:17	19:42	19:38	20:04	20:09	19:08	20:21
ירושלים (ק)	05:37	05:40	08:24	08:26	09:04	09:06	10:16	10:17	19:41	19:37	20:01	20:05	19:01	20:17
תל אביב (ק)	05:38	05:41	08:26	08:28	09:06	09:07	10:18	10:19	19:38	19:34	20:03	20:08	19:16	20:20
אוסטריה, וינה (ק)	05:04	05:10	07:50	07:56	08:56	08:59	10:16	10:18	20:40	20:33	21:14	21:22	20:21	21:40
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:22	07:17	09:08	09:06	09:47	09:45	10:39	10:37	17:17	17:14	17:46	17:43	16:55	17:55
אוקראינה, אודסה (ק)	05:13	05:19	08:01	08:06	09:02	09:04	10:21	10:22	20:29	13:33	21:08	21:16	20:17	21:33
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	04:39	04:45	07:25	07:31	08:30	08:33	09:50	09:52	20:06	13:05	20:47	20:55	19:54	21:13
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:54	04:54	07:34	07:40	08:41	08:43	10:01	10:03	13:16	13:15	21:00	21:09	20:07	21:27
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:06	05:13	07:47	07:56	09:02	09:05	10:24	10:26	13:42	13:41	21:00	21:36	20:40	22:04
אוקראינה, קייב (ק)	04:58	05:04	07:38	07:47	08:54	08:58	10:16	10:18	13:35	13:34	20:53	21:29	20:34	21:58
ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)	05:37	05:37	08:20	08:21	08:55	08:56	10:05	10:05	12:53	12:53	19:01	19:28	18:44	19:41
איטליה, מילאנו (ק)	05:43	05:48	08:32	08:36	09:30	09:32	10:48	10:49	13:58	13:57	21:01	21:30	20:39	21:53
אקוודור, קיטו (ח)	06:07	06:07	08:37	08:37	09:07	09:07	10:10	10:09	12:41	12:41	18:14	18:14	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:44	07:44	09:38	09:40	10:17	10:15	11:10	11:08	13:21	13:20	17:54	18:25	17:36	18:34
ארגנטינה, ברילויצה (ח)	08:51	08:51	10:33	10:36	11:17	11:14	12:07	12:05	14:12	14:12	18:28	19:04	18:11	19:13
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:45	05:49	08:35	08:38	09:22	09:24	10:37	10:39	13:40	13:39	20:22	20:50	20:04	21:09
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:30	05:35	08:21	08:24	09:10	09:12	10:25	10:27	13:30	13:29	20:16	20:44	19:57	21:04
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:31	05:35	08:21	08:24	09:10	09:12	10:26	10:27	13:30	13:29	20:16	20:45	19:57	21:05
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:02	06:06	08:52	08:55	09:44	09:46	11:00	11:01	14:06	14:06	20:52	21:27	20:38	21:48
ארה"ב, הוואסטון (ק)	06:23	06:26	09:10	09:12	09:49	09:50	11:01	11:01	13:53	13:52	20:11	20:39	19:56	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:45	05:48	08:33	08:35	09:15	09:16	10:28	10:28	13:24	13:24	19:54	20:20	19:35	20:36
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:31	06:33	09:16	09:17	09:52	09:53	11:02	11:03	13:52	13:51	20:02	20:29	19:47	20:43
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:24	05:29	08:15	08:18	09:05	09:07	10:22	10:22	13:26	13:25	20:13	20:42	19:55	21:03
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:00	06:00	08:45	08:49	09:34	09:36	10:50	10:51	13:54	13:53	20:39	21:07	20:20	21:27
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:22	05:26	08:12	08:15	09:03	09:05	10:19	10:20	13:25	13:24	20:14	20:43	19:55	21:04
בוליביה, לה-פס (ח)	06:52	06:50	09:07	09:06	09:39	09:38	10:36	10:36	13:00	12:59	18:08	18:32	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:38	05:46	08:16	08:26	09:37	09:40	10:59	11:01	14:18	14:18	21:33	21:41	21:22	22:48
בלגיה, בריסל (ק)	05:40	05:47	08:19	08:29	09:38	09:41	11:00	11:02	14:18	14:18	21:32	21:40	21:20	22:46
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:38	06:36	08:44	08:44	09:19	09:17	10:15	10:14	12:34	12:33	17:35	17:56	17:11	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:25	06:22	08:33	08:32	09:06	09:05	10:03	10:02	12:22	12:21	17:20	17:45	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:55	05:02	07:31	07:42	08:54	08:58	10:17	10:19	13:36	13:36	21:02	21:38	20:44	22:09
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:54	05:02	-	07:28	08:58	09:02	10:22	10:25	13:46	13:46	21:10	21:19	21:03	22:34
גרמניה, ברלין (ק)	04:56	05:04	07:23	07:39	08:58	09:02	10:24	10:24	13:44	13:43	21:05	21:13	20:52	22:23
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:26	05:33	08:08	08:16	09:23	09:26	10:44	10:46	14:01	14:01	21:11	21:19	21:00	22:23
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:44	06:41	08:47	08:48	09:22	09:20	10:16	10:16	12:34	12:34	17:33	17:53	17:07	18:01
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:03	08:43	08:43	09:16	09:17	10:24	10:24	13:08	13:08	19:08	19:10	18:52	19:46
הודו, פונה (ח)	05:58	06:00	08:39	08:40	09:13	09:13	10:20	10:21	13:04	13:04	19:03	19:28	18:47	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	04:56	05:02	07:43	07:48	08:46	08:49	10:06	10:08	13:18	13:18	20:20	21:00	20:07	21:25

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:34	04:39	07:24	07:28	08:14	08:16	09:30	09:31	12:34	12:33	19:56	19:50	19:02	20:10
יוון, אתונה (ק)	06:07	06:11	08:57	09:00	09:43	09:45	10:57	10:58	13:58	13:57	21:10	21:04	20:18	21:23
מולדובה, קישינב (ק)	05:18	05:24	08:06	08:11	09:08	09:11	10:27	10:29	13:40	13:39	21:26	21:18	20:26	21:43
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:58	05:59	08:39	08:40	09:13	09:14	10:21	10:21	13:06	13:05	19:34	19:31	18:50	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:59	07:54	09:26	09:23	10:11	10:08	10:58	10:55	12:57	12:56	17:31	17:34	16:38	17:44
נפאל, קטמנדו (ח)	05:10	05:12	07:56	07:57	08:33	08:34	09:44	09:44	12:35	12:34	19:19	19:16	18:33	19:30
סין, בייג'ין (ח)	04:51	04:56	07:41	07:44	08:29	08:31	09:45	09:46	12:48	12:47	20:05	19:59	19:11	20:19
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:56	09:26	09:26	09:57	09:56	11:00	10:59	13:32	13:32	19:31	19:30	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	04:27	04:35	06:57	07:11	08:28	08:32	09:51	09:54	13:13	13:12	21:28	21:18	20:20	21:50
פרו, לימה (ח)	06:20	06:19	08:40	08:39	09:11	09:10	10:10	10:09	12:35	12:35	18:14	18:15	17:32	18:24
צרפת, ליון (ק)	05:59	06:05	08:48	08:53	09:46	09:49	11:05	11:07	14:16	14:15	21:56	21:49	20:58	22:12
צרפת, פריז (ק)	05:57	06:03	08:42	08:49	09:51	09:53	11:11	11:13	14:27	14:26	22:22	22:13	21:20	22:40
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:42	05:42	08:15	08:15	08:46	08:46	09:50	09:49	12:24	12:24	18:28	18:27	17:46	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	05:43	05:48	08:33	08:37	09:27	09:29	10:44	10:46	13:52	13:51	21:24	21:17	20:28	21:39
קנדה, מונטריאול (ק)	05:13	05:19	08:02	08:07	09:00	09:03	10:19	10:20	13:29	13:28	21:09	21:01	20:11	21:25
קפריסין, לינקה (ק)	05:36	05:39	08:25	08:27	09:07	09:09	10:20	10:21	13:18	13:17	20:20	20:16	19:31	20:33
רוסיה, לובאוויטש (ח)	04:33	04:42	-	-	08:42	08:46	10:07	10:10	13:35	13:34	22:09	21:57	20:54	22:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:01	04:10	-	-	08:12	08:17	09:38	09:41	13:09	13:07	21:51	21:38	20:33	22:19
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	04:34	04:40	07:22	07:27	08:24	08:27	09:44	09:45	12:57	12:56	20:43	20:36	19:44	21:01
שווייץ, ציריך (ק)	05:38	05:44	08:26	08:31	09:29	09:31	10:48	10:50	14:02	14:01	21:49	21:41	20:49	22:06
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:51	08:28	08:29	09:01	09:01	10:07	10:07	12:47	12:47	19:05	19:03	18:22	19:15

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7